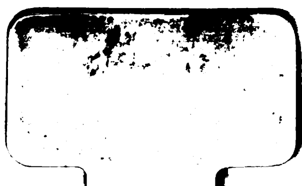

TAYLOR INSTITUTION
DOMI NUS ILLU MINA TIO MEA

Søren Aabye Kierkegaard.

Af

Søren Kierkegaards

Efterladte Papirer.

1844—1846.

Ved

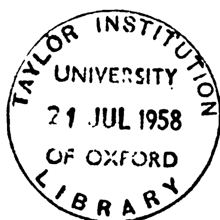
H. P. Barfod.

Kjøbenhavn.
C. A. Reitzels Forlag.
1872.

(November 1872.)

Bianco Lunos Bogtrykkeri ved F. S. Muhle.

Første Bind „Af Søren Kierkegaards Efterladte Papirer" udkom sidst i 1869 og efterfulgtes i Pressen af nogle Udtalelser, der søgte at frakjende mig literær Adkomst til at forestaa Udgivelsen. Det var da min Agt at afvente de forskjellige Anmeldelser eller Angreb, for saa under Et at imødegaa Kritikens efter mit Skjøn ubillige Færd. Men pludselig stode vi midt i det mægtige Stykke Verdenshistorie, der tog sin Begyndelse med Sommeren 1870, — og under Trykket af saadanne Begivenheder turde jeg ikke vente at finde, saalidt som jeg fandt det passende at fordre Ørenlyd hos Publikum for et Forhold, der for endel dog kun drejede sig om min egen ringe Person. Da endelig Hr. E. Bøghs uhyggelige og modbydelige Feuilleton-Artikler (i „Folkets Avis") strax mødte en kraftig om end kort Protest (i „Dagbl."), opgav jeg i det Øjeblik at forsøge Svar paa Tiltale. Nu er der gaaet et Par Aar, og jeg tør ikke længer haabe, at Offentligheden efter den mellemliggende lange Tid nøje kan erindre Enkelthederne i hine Anmeldelser eller er oplagt til med mig paany at gjennemgaa og drøfte dem.

Jeg skal derfor indskrænke mig til et Par Bemærkninger om Sagen i sin Almindelighed.

Hverken da jeg for 6-7 Aar siden lagde første Haand paa Værket eller nu, med disse Aars Erfaring bag mig, har jeg søgt at indbilde mig selv eller andre, at jeg var istand til at løse min Opgave uden Fejl, eller at der ikke med Grund skulde kunne gjøres Udsættelser ved mit Arbejde. Men paa den anden Side har jeg rigtignok heller ingensinde tvivlet om, at hvem der end skulde løse Opgaven, og hvorledes den end blev løst: det vilde alligevel aldrig manglet paa Modsigelse og Misbilligelse. Thi hvilke forskjellige, hinanden modstridende Udtalelser, i Blade og især i Breve, har ikke min Bog fremkaldt? Nogle opfordre mig paa det stærkeste til at offentliggjøre ubetinget hele S. K.s Efterladenskab, hver eneste Linie, Rub og Stub; andre ønske kun en enkelt Side af hans indre Liv eller Virksomhed belyst, atter andre fordre maaske netop denne samme Side undraget fra Omtalen — osv. Mellem saadanne Strømninger i den almindelige Opfattelse er det ikke let muligt at undgaa, idetmindste delvis, Skinnet af et Skibbrud.

Jeg gik til mit Arbejde med virkelig Ærbødighed og taknemlig Kjærlighed; min Ungdoms religiøse Udvikling stod i en hjertelig Gjæld til den Afdøde, jeg aldrig kunde glemme, og under min Syslen med hans Dagbøger og Papirer fik han for mig en ny og forøget literaturhistorisk og især psykologisk Interesse. Hvor var det ikke fængslende at kunne forfølge disse Svingninger i Stemningen, at iagttage de stærke Tankers Spiren og Vært, at beundre den Udholdenhed, hvormed en enkelt Sætning kunde files og formes, et enkelt Udtryk vendes og drejes, en Plan tages frem, forkastes, atter tages frem og ændres, inden den endeligt behandledes — maaske for paany at henlægges.

Derfor har jeg hidtil ikke kunnet andet end medtage de mange forskjellige Planer og Tilløb til Planer, Udkast og

Skitser, ja selv de løse Antydninger af et muligt brugbart Æmne: der aabnes herved Indblik i Sjælens mægtige, lønlige Værksted, man hører hvorledes det hamrer og banker derinde, hvorledes der arbejdes rastløs og ihærdigt, anstrængt og lidelsesfuldt; man bliver — saaledes har det altid forekommet mig — paa en forunderlig sympathetisk Maade Øjen- og Ørenvidne til Tænkerens, den tungsindige Eneboers daglige Liden og Kæmpen i Forsagelsens og Idealets Tjeneste. Jeg kunde ikke nægte mig selv og Literaturhistorikeren Nydelsen af paa nært Hold at se, hvorledes S. K. under Udarbejdelsen af enkelte af sine Afhandlinger valgte snart denne, snart hin Form for Stoffet: ved at medtage ogsaa de „overstregede“ Afsnit (over hvis Offentliggjørelse der er ført Anke) gives jo dog i en vis Forstand et godt Bidrag til Arbejdets og Forfatterskabets Historie — indvies Læseren ikke paa denne Maade i Planens Udfoldning, bliver han ikke Vidne til den flittige, omhyggelige Arbejdsomhed ved Skrivebordet? . . . . . Efter Thorvaldsens Død frelste Thiele med prisværdig og kjærlig Omhu fra Tilintetgjørelse enhver, selv den mindste af Kunstnerens Blyantstegninger, han kunde opdage i den romerske Kjælder, hvor de laa begravede; selv et første Udkast paa Bagsiden af en Konvolut lod han ikke uændset, og disse Skitser og Brudstykker af Tegninger benyttede han siden til Skildringen af den store Kunstners Levnet; selve Tegningerne ordnedes og opbevares som værdifulde kunsthistoriske Bilag til denne Skildring. I Musæet opstilledes de gjemte Skitser og Forarbejder, det ene med det andet — man sønderslog ingen, men gav Efterverdenen et Indblik i de berømte Værkers Historie fra den første raa Model i Ler til Fuldendelsen i Marmor. — Og da Liebenberg gav os den fuldstændige og korrekte Udgave af Oehlenschlägers Skrifter, var det en af hans Fortjenester, at han ved de udtømmende

Anmærkninger helt igjennem meddelte en Oversigt over ældre og yngre Tilføjelser og Rettelser, den oprindelige Plan til Digterens Værker, Planens Udførelse, Ændring osv. . . . . . Jeg er nu paa ingen Maade nogen Thiele eller Liebenberg, men ligesom de har jeg Kjærlighed til min Opgave, — og Søren Kierkegaards Rang i Aandens Verden er vel ikke ringere end Thorvaldsens og Oehlenschlägers: har det da mindre Interesse at se Spiren lægges til hans tankestærke Arbejder, se hvorledes under Væxten det ene Skud kappes, det andet med Forkjærlighed opelskes? S. K., „maaske trods alle Tydsklands Tænkere vort Aarhundredes skarpeste Dialektiker“ (Dietrichson), har dog næppe skrevet en Linie, der tør kaldes fuldkommen betydningsløs. Til Exempel: de i nærværende Bind optagne „ethisk-religiøse Afhandlinger“, som A. P. Adler gav Stødet til. Er det ikke en fuldstændig Oplivelse, ret et rensende Bad for Aanden at bevæge sig i disse klare, formfuldendte Tankers rene og skarpe Luft, en lutrende Modsætning til alt det opstyltede Floskelvæsen og taagede Føleri, al den raa Materialisme og gudsforladte Vantro, hvorunder Nutiden desværre saa ofte sukker? Er ikke Afhandlingen om „Præmisse-Forfattere“ et baade styrkende og ætsende Ord i rette Tid? Og saa skulde det være Uret at medtage nogenlunde alt, hvad der belyser disse mærkelige Afhandlingers Historie (indvortes og mere udvortes), at forelægge ogsaa de endnu bevarede Led af Rækken, som S. K. efter en senere Plan mente det nødvendigt at udskyde, idetmindste foreløbigt? Jeg forstaar det ikke, slet ikke. — — Eller er Vittigheden i „Skrift-Prøver“ ikke saa ægte, at den endnu, trods de forandrede Tidsforhold, har Evne til at ramme baade det ene og det andet Sted? Men isaafald maa ogsaa de forberedende Studier kunne gjøre berettiget Krav paa at kjendes og gives en lille Plads i de „Efterladte Papirer“. Ander-

ledes er jeg ikke istand til at se Sagen, mindst naar jeg tillige stiller mig paa et literaturhistorisk Standpunkt. Og hvilke træffende Ord, ogsaa til vor Tids Misvisninger, har S. K. ikke talt i „Journalen NB." om den farlige, vildledende Maade, hvorpaa Studiet af Naturvidenskaben kan drives? . . . . Alligevel — jeg indrømmer meget gjerne, at jeg har begaaet Fejl, især ved i forrige Bind at optrykke endel af „Diapsalmata" under Afsnittet om „Enten — Eller" (jeg kjendte dem naturligvis i Forvejen), og i dette Bind er den ene Bearbejdelse af Polemiken mod Heiberg for Størstedelen overflødig.

En af mine Anmeldere undrede sig stærkt over, at jeg ikke om et vist Punkt havde søgt nærmere Oplysning hos Hr. Kand. Gisdwad — jeg kan hertil svare, at jeg selv baade skriftligt og, ved tredie Mand, mundtligt har søgt den omhandlede Oplysning, men jeg fik til Svar, at „Hr. G. kunde af Princip ikke give nogen Meddelelse om S. K." Videre kunde jeg altsaa ikke komme. — Ved denne Lejlighed skal jeg tillige bemærke, at naar en af Anmeldelserne fandt paafaldende mange Fejl i Stavemaaden af fremmede Ord, undres ogsaa jeg, eftersom et Par Filologer havde vist mig den Velvillie næsten helt igjennem at læse en Korrektur. At Trykfejl derimod kunne indsnige sig og desværre have indsneget sig, er et meget beklageligt men vel ikke enestaaende Uheld.

— Min varme Interesse for S. K. udelukkede imidlertid ikke, at jeg overfor dette usædvanlige Fænomen i vor Literatur kunde forholde mig aldeles objektiv . . . . En faktisk Oplysning synes mig her paa rette Plads, nærmest af Hensyn til den Omtale, som det i Sommer udgivne første Afsnit af nærværende Bind har været Gjenstand for paa Omslaget af D'Hrr. Prof. R. Nielsens og Kand. R. Schmidts Tidsskrift: „For

Ide og Virkelighed". D'Hrr. kalde det „en ulykkelig Stund", da jeg fik Lov til at „drive mit Uvæsen" med S. K.s efterladte Papirer (jeg anfører de nævnte Udtryk efter Hukommelsen, men de ere sikkert aldeles nøjagtigt gjengivne). Naar jeg her indskyder nedenstaaende faa Oplysninger, maa jeg dog tilføje, at jeg gjør det uden nogensomhelst Bemyndigelse; engang vil maaske en mere berettiget Haand end min finde Lejligheden passende til at stadfæste og fuldstændiggjøre dem. — Hvilken underlig Skæbne har S. K.s efterladte Papirer ikke fristet! Da S. K. døde, kunde der ikke let rejses Tvivl om, hvo der var den umiddelbart nærmeste, juridisk ubestrideligt eneberettigede Arving til dem — det maatte Broderen, Hs. Højærværdighed Biskoppen være. Men Hr. Biskoppen ønskede ikke at modtage dem. Medens Broderen levede, søgte han, saavidt jeg kan vide det, at afværge enhver „direkte Modsætning;" — efter Broderens Død var det, saavidt jeg har kunnet skjønne, endnu alvorligere end før Hr. Biskoppens Forsæt at undgaa ethvert mere personligt, kun subjektivt Forhold til Broderens Værker, de trykte som de utrykte. Biskoppen gav derfor næsten øjeblikkeligt Afkald paa selv at raade over det utrykte Efterladenskab, som uden mindste Hindring overdroges til og overtoges af andre, der maatte formodes at staa i et nærmere aandeligt Slægtskab til den Afdøde eller maaske endogsaa kunde kjende hans Villie med Hensyn til Papirerne. Disse andre ønskede, da det kom til Stykket, dog ikke at prøve Kræfter paa Udgivelsen: man havde nu tilbudt saa en, saa en anden Arbejdet — hidtil forgjæves. Aarene gik. Da, jeg kan vel næsten sige, mod Biskoppens Ønske kom Papirerne nu i hans Værge, i en vis Forstand paatvungne ham af Forholdene eller af Familien — han havde idetmindste ikke begjæret dem. Man opfordrede fra flere Sider Biskoppen til at udgive dem — han vilde helst holde sig fjern fra

det Hele og indskrænkede sig, efter gjentagne Opfordringer, sluttelig til at udgive det fra S. K.s Haand fuldtfærdige „Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed“ (1859)*); Resten lod han ligge urørt. Saaledes stod Sagen til 1865, da jeg uventet kom i Forhold til Efterladenskabet. Hvis nu „For Ide og Virkelighed“ har Ret til at hundse mig og sørge over „den ulykkelige Stund“, da jeg med min „Sindets Raahed“ (citeres atter efter Hukommelsen) skred til Udgivelsen, saa skylder jeg Hr. Biskoppen — vel ogsaa lidt mig selv — at forklare, hvorledes der forud for mit „Uvæsen“ med Papirerne ligger flere, definitivt ikke modtagne Tilbud til Mænd, der stode den Afdøde eller hans Retning meget nær. Har jeg fortjent Skudsmaalet for „Raahed“ (der forøvrigt fra Udstedernes Side mulig kan være ret vel motiveret ved det i nærværende Bind S. 129-132 optagne Stykke), maa jeg sagtens være beredt paa at tillægges en utilbørlig Overvurdering af mine egne Kræfter, naar jeg antager, at uden hin „ulykkelige Stund“ vilde Papirerne endnu ligget godt gjemte under Laas og Lukke, maaske for lange Tider. Jeg skal imidlertid, for nogenlunde at værge mig selv, sætte Skudsmaal mod Skudsmaal: en af Grundene, der bevægede Vedkommende til at overdrage mig Udgivelsen, var en Overbevisning om, „at jeg vilde behandle Efterladenskabet saa objektivt som noget Menneske vel muligt.“ Denne Overbevisning har jeg næppe skuffet, idetmindste er jeg mig bevidst, at jeg paa mere end et Sted har maattet ofre endogsaa stærke personlige Sympathier — f. Ex. for Grundtvig og Goldschmidt. Med Hensyn til Hr. Kand. Goldschmidt en lille Bemærkning. For flere Aar siden har jeg i en Samtale sagt

*) Ogsaa det sammesteds brugte Motto (af Shakespeare og Brorson) var S. K.s eget Valg, hvad jeg alene bemærker med Hensyn til en Anmeldelse — vistnok i „Dagbl.“.

ham, at der blandt S. K.s Efterladenskaber ogsaa fandtes en Række nærgaaende Angreb paa „Corsaren", Hr. Goldschmidts Forhold til den og dens Forhold til S. K.s Forfatter-Virksomhed. Hr. Goldschmidt ytrede, at saa maatte vel ogsaa han itide væbne sig mod den Opfattelse, der mulig engang i Literaturen kunde blive gjort gjældende mod ham gjennem S. K.s Pen. Nu at lade disse Udtalelser af S. K. aldeles uomtalte og unyttede, naar Efterladenskabet forøvrigt offentliggjordes, forekom mig en Umulighed, en Usandhed. Alligevel tænkte jeg mig til sine Tider, især før jeg naaede frem til dette Bind, Muligheden af at maatte henlægge dette Afsnit indtil videre — men Resultatet blev dog, at „Corsarens" Optræden mod S. K. tilhørte Literaturhistorien, at det var billigt nu paa en fyldigere Maade at give S. K. Ordet i en Sag, der saa dybt og bittert havde rørt op i hans Indre, og hvorom han dog allerede havde udtalt sig paa nogle Sider i „Synspunktet". Situationen er derhos ulige lettere for Hr. Kand. Goldschmidts literære Navn, naar han selv er ilive ved Papirernes Offentliggjørelse, end om de først udkom efter hans Død. — Et Særkjende ved S. K.s Polemik var dens frimodige Hensynsløshed; jeg kunde derfor ikke se nogen Hindring for Offentliggjørelsen af disse Angreb i den Hensynsløshed, hvormed S. K. har ført sit Vaaben. Da jeg tillige, saavidt muligt, stadig har ladet Hr. Goldschmidt selv føre Ordet, idet jeg forholdsvis udførligt har citeret de Artikler af ham, hvortil der sigtedes eller hvorpaa der svaredes, forekommer det mig, at jeg har stræbt efter at være saa upartisk, som Omstændighederne tillod det, — om jeg end ikke tør haabe, at Hr. Goldschmidt paa ethvert Punkt af disse Blade kan spore de „ideale Fornemmelser" gjennem S K.s „lidenskabelige Bitterhed", hvorom han selv engang har aflagt Vidnesbyrd (jfr. S. 327).

Man har anket over, at mine „Indledende Notiser“ til første Bind kun var „Notiser“. Denne Bebrejdelse forekommer mig uberettiget, naar jeg selv, saa bestemt som Sproget tillader det, i Forordet, i Titlen, i Overskriften over hver Side uafbrudt sagde og gjentog: det er kun Notiser, ofte løse og usammenhængende nok — mere beskedent kunde jeg dog ikke tale. Paa den anden Side vil jeg meget gjerne vedgaa, at der her var medtaget meget, som kun havde Interesse for Samleren, men har man engang samlet sit Materiale, er det ikke altid let at ofre det, naar Notiserne dog ikke findes andetsteds i den Fuldstændighed. (Paa Omslaget til første Afsnit af dette Bind stod, at ogsaa det vilde blive ledsaget af lignende Notiser — jeg har aldrig tænkt derpaa, og denne ved en Misforstaaelse skete Tilføjelse er jeg fuldkommen uskyldig i.)

Jeg skal have gjort mig skyldig i en stor Utilbørlighed ved i de „Efterladte Papirer“ at optrykke, hvad der vedrørte S. K.s Ungdomskjærlighed. Da disse smertelige Udbrud af en dyb Følelse alle løftede den Kvinde, til hvem de henvendte sig, paa Beundringens og Udmærkelsens ypperste Højsæde, antog jeg ikke, at de nu, efter saa mange Aars Forløb, kunde saare nogen; jeg holdt mig tværtimod overbevist om, at de paa rette Sted maatte vække en vis stolt om end vemodblandet Glæde. Jeg mente tillige at handle efter S. K.s eget Ønske. I „Journalen NB.7“ skriver han nemlig S. 25, umiddelbart efter 1. Septb. 1848:

„Saasnart jeg døer (hvad jeg da stadigt har ventet skulde skee snart), bliver hun naturligviis at indsætte i sine Rettigheder. I denne Henseende ligger Alt færdigt. Hendes

Navn skal tilhøre min Forfatter-Virksomhed, mindet saalænge jeg mindes."

Hvad S. K. ønskede foretaget, „saasnart" han var død, skete ikke; nu havde han været død i adskillige Aar, — handlede jeg saa mod hans Ønske eller Villie, idet jeg offentliggjorde, hvad han selv havde undbraget Tilintetgjørelsen, sikkerlig ikke uden Hensigt? Det kan jeg umulig tro. „Hendes Navn" dristede jeg mig dog ikke til at medtage; lad det være forbeholdt en følgende Tid at knytte „hendes Navn" til S. K s Forfatterhæder. — I nærværende Bind findes forøvrigt ikke andre Ytringer om denne Sag end et Par enkelte, der ikke godt kunde udrives af Sammenhængen med det Foregaaende og Efterfølgende, naar det ikke skulde blive aldeles meningsløst; jeg har paa disse Steder antydet, at endel af det Nedskrevne der er udeladt.

Jeg gjentager min Erklæring fra Fortalen til forrige Del, at ingen anden end jeg selv bærer Ansvaret ogsaa for dette Bind, og særlig, at jeg efter Hs. Højærværdighed Bisskop Kierkegaards Ønske har holdt ham fuldkommen udenfor alt, dette Arbejde vedkommende, ligetil disse mine Forord.

Retskrivningen er ingenlunde ensartet paa alle Punkter, men S. K. var meget inkonsekvent; han brugte c og k, e og æ osv. i Flæng.

Endelig maa jeg beklage, at den lange Afstand mellem Trykkeriet og mig ikke har kunnet andet end virke hæmmende, ligesom denne Omstændighed maa tjene til Undskyldning for endel af de Trykfejl, jeg desværre har fundet baade i dette og forrige Bind. — Naar jeg her forbindtligst takker Hr. Pst.

Schiødte i Aarhus for den udholdende Interesse han har vist mit Arbejde og mig, Ark for Ark, er det ikke for at lægge om end kun en Brøkdel af Ansvaret paa hans Skuldre; men jeg skylder ham en varm Tak, og den bringer jeg ham her.

Min daglige Gjerning har i Reglen taget Førstegrøden af mine Kræfter, saa jeg kun sjelden har kunnet arbejde med den ønskelige Hurtighed, hvad der forklarer det Særsyn, som nu forekommer mig selv næsten ufatteligt, at der har kunnet hengaa tre Aar mellem Udgivelsen af første og andet Bind.

H. P. B.

Indhold.

Efteraaret 1843.

Johannes Climacus eller: De omnibus dubitandum est.

En Fortælling. (S. 78-132.)

1845.

1845-1846.

„Corsaren" og Goldschmidt (S. 219-327).

1847-48(?)

1850-54(?)

1855.

1847 (jfr. S. 796 ff.)

1846.

„Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift"
(S. 364-389, jfr. S. 798 ff.).

„En literair Anmeldelse" (S. 412-420).

A. P. Adler, hans „Aabenbaring", Skrifter m. v.

(S. 451-704).

*

Tre ethiske eller ethisk-religieuse Afhandlinger af H. H.
(1848. — S. 487-576.)

1855.

*

*

Psychologisk Opfattelse af Mag. Adler som Phænomen, som Satire over den hegelske Philosophi og Nutiden (S. 583-640).

*

Tilføjelser til det Foregaaende (S. 789-820).

1844-46.

1849(-55?).

1845-47.

„Skriftprøver" (S. 821-58.)

Tillæg (S. 859-876).

Rettelser og Tilføjelser.

Til nærværende Bind:

S. 28. L. 3 f. n.: da — læs: der i
— 40. L. 16 f. n.: stricta — læs: stricte
— 55. L. 2. f. n.: sini — læs: sine
— 128. L. 17: Opnaaelser, — læs: Overveielser,
— 132. L. 7 f. n.: Udg. finder det rettest at bemærke, at Haandskriftet her virkelig har „Philologer" (ikke, som nogle have antaget: „Philosopher").
— 135. Noten. Et senere modtaget Brev fra Hr. Konrektor Lembcke meddeler den manglende Oplysning. Det af S. K. optegnede Citat af Shakspeare („en ung Pige, hvis hele Liv var et ubestrevet Blad, men Ormen nagede") er urigtigt gjengivet; der maa være sigtet til en Replik i „Helligtrekongers-Aften", 2. Akt, 4. Scene (Lembckes Oversættelse, 6. Del, S. 165):

Hertugen:
Og hvorban
var hendes Liv?
Viola:
Et Blad foruden Skrift.
Hun nævned ei sin Elskov, men lod Taushed,
som Ormen skjult i Blomsterknoppen, gnave
paa hendes fine Kind.

— 141. L. 11: 30. Maj 1845 — læs: 30. April 1845
— 179-186. De to Udkast (1. 2) om Kongen af [Preussen] og det nordiske Studentermøde havde nærmest Plads blandt de S. 851-58 meddelte „Studier" til „Skriftprøver", hvor de sikkert høre hjemme.
— 224. Noten †) L. 2 f. n.: S. 161 — læs: S. 151
— 249. L. 17: eneste — der skal vist læses: meest
— 297. Sidste halvanden Linie af Noten †) udgaar (jfr. S. 398, L. 19 ff.).
— 346. L. 11: der Neidige ist ein Martyrer. — læs: der Neidische ist ein Märtyrer.
— 433. L. 7 f. n. (Noten): Bestemmelse — læs: Bestemmelser
— 465. L. 13 f. n. (Noten): 583 — læs: 584

S. 468. L. 1: i nogle Exemplarer er øverst paa Siden udfaldet: X.
— 638. L. 14: Forlædre — læs: Forfædre
— 774. over L. 15 f. n. er: [12] faldet ud.
— 785 og 787. Brevene Nr. 3 og 5 burde efter deres Affattelsestid (1848 eller senere) ikke været medtagne her, men først under den sidste Korrektur blev jeg opmærksom paa Tidsbestemmelsen, og vilde saa ikke stryge dem, da de nu engang vare satte.
— 819-20. Det her meddelte Stykke som Biskop Mynster burde maaske rettest være gjemt til et følgende Bind istedetfor, af den S. 819 øverst angivne Grund, at medtages allerede her.

Til første Bind (1833-43):

— XLIII. L. 10 f. n.: Mathematiklæreren, — læs: Tydsklæreren,
— LIII. L. 9-10 f. n.: Ytringen om Grundtvig er ikke fra Studentertiden, men langt yngre.
— 47. Noten L. 8 f. n.: der skal alligevel læses: subobjectiv (ikke, som angivet S. XXI i Rettelserne: subjectiv).
— 75. L. 13 f. n.: ved — læs: mod
— 107. L. 8: sin — læs: hiin
— 112. L. 5 f. n.: ; udgaar
— 149. L. 11 f. n.: ypperste — læs: yppigste
— 149. L. 4 f. n. En af mine Anmeldere fandt det saa latterligt, at jeg her havde gjort den lille Bemærkning om, at jeg ikke vidste, hvilken Afhandling den meddelte Tilskrift var bestemt for — skulde den dog ikke være Spiren til enkelte Afsnit i Brevet, nærværende Binds S. 783?
— 224. L. 6: sunde — læs: sande
— 235. L. 4. f. n.: sværge — læs: snærpe
— 272. L. 3: frygte — læs: foragte
— 283. L. 10 f. n.: gjør — læs: gjøre
— 318. L. 2 f. n.: [troende?]. — Med Hensyn til en Ytring i en af Anmeldelserne bemærkes, at der her virkeligt stod i Haandskriftet: troende — men jeg har sat Ordet i Parenthes, fordi jeg antog, at S. K. havde skrevet fejl i Hastværket. Man gjør altsaa Uret i her at tillægge mig en latterlig Tilføjelse.
— 327. Andet Stykke er dateret 20. Novb. 1842.
— 330. L. 1: einhaltsschwer — læs: inhaltschwer
— 335. L. 2 og 3 f. n.: hun — rimeligvis skal der dog læses: han
— 343. L. 5: „den [Eenheden?]" — læs: det
— 354. L. 1: hæver — læs: hævner (eller: hævder?)

S. 356. L. 13: en Pige — læs: een Pige
— 419. L. 6 f. n.: Øieblik — læs: Øieblik havt
— 442. L. 5: første — læs: anden
— 444. L. 1 f. n.: hans Viden, — læs: og hans Viden,
— 445. L. 1-2: oppe. — Og — læs: oppe — og
— 448. L. 1 f. n.: Enigheden — læs: Evigheden
— 390. L. 4: kun — synes her en Skrivfejl for: ikke
— 393. L. 16 f. n.: Og — læs: Dog
— 457. L. 8 ff.: Den her meddelte lille Billet (fra: „1ste Juledag") er ikke „til en Forlægger" men derimod til P. L. Møller og fra Julen 1845. Mellem P. L. M.s Papirer fandtes nemlig en ordret Afskrift af Billetten tilligemed følgende Skrivelse:

„Kbhvn. 27/12 45.

Hr. Mag. Kierkegaard tilsendte mig for nogle Dage siden et forseglet Brev, som i hans Fraværelse var blevet afleveret paa hans Bopæl, skjøndt adresseret til Victor Eremita. Jeg tilstillede strax Adressatus Brevet, og fra denne har jeg modtaget en Billet, hvoraf han har bedet mig at sende Dem en Copi, som hermed følger.

Ærbødigst
J. F. Giødwad.

S. T.
Hr. P. L. Møller."

(Efter velvillig Meddelelse af Hr. Kand. fil. O. Arlaud.)

Denne Oplysning er ikke uden Interesse, thi P. L. M. har altsaa, som det synes, ønsket et Bidrag af S. K. omtrent samtidig med, at Artiklen „Et Besøg i Sorø" meddeltes i „Gæa". Kand. Giødwads Brev er af samme Datum som S. K.s første Angreb paa P. L. M. i „Fædrel." (jfr. S. 221).

— 503. L. 5: Guldbillede, læs: Gudebillede.

I Mangel af bedre Plads tilføjes her, hvad jeg ganske nylig er blevet opmærksom paa, at der i det af Hr. R. Watt udgivne Ugeblad „Figaro" Nr. 36 for 2. Dcbr. 1866, Sp. 5 findes meddelt „Et [udateret] Brev fra Søren Kierkegaard" (til N. N.).

Hvis man vilde udgive mine Journaler efter min Død, kunde man gjøre det under den Titel:

Dommerens Bog.

(I S. K.s Journal NB.10, Marts-April 1849).

III.

1844—1846.

(Med Tilføjelser fra foregaaende og følgende Aar.)

naar de ret komme i Lidenskab, hvorledes de da kunne lyve himmelraabende, og knap være sig det selv bevidste. Lidenskaben har dog en underlig Magt; og hvor taabeligt derfor alt det Moderne om Systemer og Systemer, som var Hjælpen deri; nei Lidenskaben skal renses. I denne Tid erfarer jeg leiligheds viis Yttringer deraf.

Hør nu lille Corsar! Vær nu dog engang Mand! Det er qvindagtigt at plage en Mand med sin Forelskelse; det er qvindagtigt, med den forsmaaede Elskovs Udtryk at vedblive at løbe efter Een for at udskjelde; vær Mand, tie stille. Kun Qvinden som det svagere Kjøn kan det tilgives, at hun forraader sin Afmagt først ved paatrængende Elskovs Hengivelse, og saa, refuseret, ved uartig Arrigskabs Hengivelse, — en Mand maa kunne være sig selv, maa kunne tie, naar han seer, at det er Afmagtens Indrømmelse at vedblive at skjelde, aldeles som naar et Fruentimmer render efter en Mand eller en tryglende Tigger forfølger Een Gade op og Gade ned.

d. 16. Marts.

Saaledes som Verdens-Forholdene nu ere, burde det at være Forfatter være den extraordinaire Ansættelse i Livet, en Ansættelse der unddrager sig det Almenes Dialektik (Embedsstilling og hvad dertil hører; Levebrød og hvad dertil hører). Forfatter-Frembringelsen bør derfor ikke blot bære Ideens Vidnesbyrd, men Forfatterens Existents bør correspondere med Ideen. Ak, af alle Kategorier er Virkelighedens den maadeligste. Det at være Forfatter er et Laug, og Forholdet lige saa belæmret med Endelighed som ethvert andet. Man skal gjøre Noget for hinanden indbyrdes, critisere hinandens Skrifter, snakke om hvad man nu vil o. s. v. Især skal [Eens?] Nærmeste have den Profit af Forholdet, at de have en eller anden lille Nyhed at rende med, „at de selv har seet Manuscriptet, hørt Noget af det, talt med Forfatteren“ o. s. v.

Dette har jeg absolut afholdt mig fra, benyttende Fordelen af min Pseudonymitet. I endelig Forstand har jeg derved skadet mig selv ubodeligt, fornærmet Menneskene, unddraget mig Passtarens hjælpende Tradition, og givet hele min Stræben Skin af Tilfældighed og Indfald; og selv om jeg nu vilde vise, hvorledes Alt hænger sammen, hvilket uhyre anstrængende Regulativ, der har ligget til Grund, vilde Ingen troe det — thi det var da utænkeligt, at Een skulde have en saadan Plan, og kunde tie. O, I Daarer, kun Den, der kan tie, har en saadan Plan.

Da jeg saa var færdig, søgte jeg at gjøre lidt for Andre. Jeg skrev de to Artikler mod P. L. Møller og Corsaren. Derpaa glædede jeg mig til at anmelde Hverdags-Historien. Nu er jeg sikker paa, at det ender med, at man bilder Folk ind, at jeg gjør det for at vinde Gunst. Ak, hvis jeg vilde have Magt og Anseelse i dansk Literatur, som jeg let kunde have, skulde jeg gjøre lige det Modsatte. Jeg skulde ikke have brudt saa eftertrykkeligt med Corsaren, thi dens idelige Brøvlen influerer dog paa Manges Dom, og det at roses af den var dog en pirrende Ingredients. Jeg skulde i en Fart have stillet mig i Spidsen som den Forventede, gjort en og anden Yngre en anerkjendende Concession, indtaget en negativ tvivlsom Stilling til de Ældre: saa var der bleven almindelig Avancement i dansk Literatur, og det er Det, de Yngre ville have, og det er vist, at Den, der vil have Magten, skal altid holde paa de Yngre. I dets Sted gjør jeg lige det Modsatte — netop fordi jeg ikke vil og er for tungsindig til at gide have verdslig Ære og Anerkjendelse. Jeg kommer de Yngre paatvært; thi Ingen af de Yngre staaer saa høit, at han kan slippe mig forbi, og hvad gjør jeg: jeg bøier mig for de Ældre. Min Glæde er det netop, i det Øieblik jeg bryder af, at lade Alt uforandret i dansk Literatur, at faae Prof. Heiberg holdt i Ære som fordum, Bisskop Mynster saa absolut venereret som muligt, saa Alt igjen er i Orden. Og saa anklages jeg for forfængelig Higen! At dog Den, der anklager, vilde først tænke et lille Øieblik! Corsaren f. Ex. indbilder sig dog jo vistnok selv, at

den har stor Magt, hvorledes kan da Den eftertragte Magten, der netop bryder med den?

Hvor grund-polemisk en Natur jeg er, kan jeg ogsaa bedst see deraf, at den eneste Vei, Menneskenes Angreb kan naae mig fra, er, naar jeg bliver veemodig paa deres Vegne. Saa længe jeg strider, er jeg urokkelig, men naar jeg har Magten, da bliver jeg veemodig ved at see Menneskenes Daarlighed, ja deres Foragtelighed. Sandeligen, min Forfatter-Existents er reen som nyfalden Snee, fjern fra al jordisk Begjerlighed, i en Idees Tjeneste: saa kunde da i Grunden hellere ogsaa den store Hob, der egentlig ikke forstaaer mig, dog have et glædeligt Indtryk deraf. Men det skal ikke saa være. Nu vel, lad dem lyve, lad dem bagtale og fordreie. Men vist er det, at enhver ældre Generation af Forfattere, forsaavidt disse have det uskyldige og tilladelige Ønske at nyde Anerkjendelse, altid maatte ønske en saadan Efterfølger som jeg er det, der qvindeligt Intet selv ønsker, men kun ønsker at udhæve de Ældre.

Mod mig har imidlertid allehaande Angreb en sjelden Frispas. Man profiterer paa en endelig Maade af min formeentlige Klogskab. Man siger hvad man lyster, og modbevises det ved Fakta, saa siger man: ja det kan man ikke regne, thi han er saa listig og underfundig og klog. Man paastaaer, at jeg gjør Det og Det af Forfængelighed; Fakta modbevise det, saa siger man: ja, han er saa klog — ɔ: han er saa klog at gjøre det Modsatte, men han er alligevel forfængelig. En underlig Argumenteren! Dersom jeg gjør det Modsatte af hvad Forfængelighed byder: saa maa jeg jo enten være dum, eller hvis jeg er klog, maa jeg jo ikke være forfængelig. Nu indrømmes jeg er klog — ergo er jeg ikke forfængelig. Men see, man kommer til det modsatte Resultat. Til syvende og sidst ligger det vel i, at Menneskene ikke kunne begribe, hvorledes en Klog ikke skulde være begjerlig efter Ære og Magt. Dette antager man for givet (thi det Gode og Dumhed er identisk), og altsaa slutter man: han maa være forfængelig, selv om vi ikke kan bevise det, fordi han er saa klog — saa klog at gjøre det Modsatte

af hvad Forfængelighed byder. Men Forudsætningen, fra hvilken man gaaer ud, indeholder netop Selvangivelsen.

Men hvor mange Menneskers Liv gaaer dog ikke spildt i denne usalige Snaksomhed om Andre.

I Maximum vil vel selv de meest Velmenende finde min megen Gaaen paa Gaden o. s. v. tilgivelig som en Særhed; de Fleste ville forklare det som Forfængelighed! Herre Gud, altsaa saa dum skulde jeg være, at jeg ikke vidste, at megen Sig-Visen o. s. v. netop svækker Eens Betydning, at Menneskene elske Sandsebedraget, med at man holder sig skjult — for saa er man vist Noget. Saa daarligt skulde jeg have studeret min Shakspeare, at jeg ikke havde forstaaet og havde glemt hiin Replik af den gamle Konge til Henrik V som Prinds, hvor han irettesætter ham, og anbefaler en Anden, der kun sjeldent lader sig see — hiin Replik, der netop bestandigt har foresvævet mig,*) da jeg i Ideens Tjeneste besluttede at gjøre det Modsatte

*) [Citatet er unøjagtigt, thi efter Hr. Konrektor Lembckes velvillige Anvisning sigtes til nedenstaaende Replik, hvorved Kongen ikke „anbefaler en Anden" men henviser til sit eget Exempel.

Repliken findes i Shakspeares: Kong Henrik IV, 1. Del, 3. Akt, 2. Scene:

Kongen (til Prinds Henrik):

„Du har forspildt med Skam din Plads i Raadet,
. . . .
en Fremmed er du fast for alle Hjerter
. . . .
din Samtids Haab og dens Forventning om dig
er tabt; og hver Mand aner alt og spaaer
dit Fald. Hvis jeg saaledes havde ødslet
med min Fremtræden, hvis jeg havde strøjfet
saaledes om paa Gade, Torv og Stræde,
tilfals, godtkjøbs for alskens ringe Selskab, —
den Folkemening, som mig hjalp paa Thronen,
vist havde holdt sig tro til Thronens Ejer
og ladet mig i hæderløs Forvisning
som En, der Intet er og Intet lover;

af det Kloge, foragtende Skinnet af at være Noget, hvad Socrates i Staten*) saa skjønt udvikler, at man bør undgaae Skinnet af at være god. Men at alt Dette er i Ideens Tjeneste, er min høieste Interesse, min Kunst-Anstrængelse, for at understøtte min Produktivitet, Noget jeg kun ganske svagt mulig turde indvie Spang i, at Dette er min egentlige Legitimation, at jeg har handlet mod Förstand; at jeg uden det dog havde været en producerende Squadroneur, som Forfattere nuomstunder ere det, hvem det aldrig falder ind at realisere en Tøddel af hvad de skrive: ak, ja, hvo tænker derpaa, hvo vil ikke sige: det er Galskab, eller Løgn! Lad gaae, desto større er min Kunst. Thi at gjøre det, og da underhaanden lade Folk forstaae det — det er atter Fusleri. Min Frembringelse har været majeutisk, min Existents har været understøttende ved at være Anstødsstenen. — Der er dog Een, der veed det, og selv om Tankerne stundom næsten løbe vild for mig i den uhyre Anstrængelse, han husker det dog, han minder mig snart igjen derom: Gud i Himlene!

---

men da jeg sjelden saaes, blev jeg beundret
som en Komet, hvergang jeg viste mig.
„Der er han," sagde Folk til deres Børn.
„Hvor?" . . . . .
. . . .
saa henrev jeg til Hylding hver Mands Hjerte
og hver Mands Mund til høje Jubelraab,
. . . .
Saaledes blev jeg altid ny og frisk;
Ypperstepræstens Kjortel lig, mit Aasyn
blev ikkun med Beundring seet; mit Optog
var som en Festdag, sjeldent kun, men prægtigt,
og vandt ved Sjeldenheden Højtidsglands." osv. osv.

— Oversættelsen efter Lembckes, 3. Del, S. 80-81.]

*) Stedet er mærket i mit Exemplar af Schleiermachers Oversættelse, 2den Bog.

Det var mig om at gjøre at fremstille Existentsens forskjellige Stadier om muligt i eet Værk — og saaledes betragter jeg den hele pseudonyme Produktivitet. Til den Ende gjaldt det om at bevare sig selv uforandret i Ligelighed, at ikke f. Ex. det Religieuse først skulde komme frem, naar jeg var bleven saa meget ældre, at Stilen havde tabt noget af den Phantasiens Svulmen som det Æsthetiske har. Meningen er ikke, at det Religieuse skulde have denne Svulmen, men den Frembringende skulde aldeles samtidigen være istand til at producere det, for at det kunde blive tydeligt, at det ikke var af en tilfældig Grund det Religieuse manglede det — den nemlig, at Forfatteren ikke havde Ungdommelighed nok.

Forsaavidt en anden Forfatter vilde være istand til at præstere det samme Arbeide: hvis han ikke var istand til at gjøre det i Løbet af en 5 à 6 Aar, vilde han dog ikke være istand dertil. Det hele Foretagende staaer derfor temmelig isoleret ikke blot ved sig selv men ogsaa ved sin Lykke.

Ogsaa af en anden Grund har jeg maattet ile, om jeg end med den strængeste Tugt har forhindret mig selv i at negligere det mindste Komma, — mine Formues Omstændigheder tillade mig ikke at blive længe ved efter den Maalestok at kunne tjene den dømmende-majeutiske Idee, jeg har tjent. Dømmende har den været, ikke i ligefrem Forstand ved at tordne o. s. v. — nei indirecte ved at handle, og derved epigrammatisere over Tiden.

Det, hvorved jeg egentlig har lagt mig selv Anstødet, er min Consequents. Havde jeg været kun halvt saa consequent: saa var jeg allerede i dette Øieblik meget forstaaet. Men Lydighed er Gud kjærere end Vædderens Fedme: og Consequents er Ideen kjærere end verdslig Anerkjendelse i Slidder-Sladder.

Man mener, at jeg jadsker. Ja tag det der. Jeg er fuldt forvisset om, at der ikke existerer nogen dansk Forfatter, der i den Grad som jeg behandler det mindste Ord med den yderste Omhyggelighed. 2 Skrifter egenhændigt af Alt, af flere Partier 3 til 4 Skrifter, og saa hvad man slet ingen Forestilling har om: min Meditation medens jeg gaaer. Det, at

jeg har sagt Alt høit for mig selv mange Gange førend jeg skriver det — see Det kalder man Jadsk! Og hvorfor? Fordi man ingen Forestilling har derom, fordi en Forfatter er Een, der i det Høieste visse Timer om Dagen sidder paa Værelset og skriver og saa forresten Intet har med sine Ideer at gjøre! En saadan Forfatter bruger derfor, naar han kommer hjem, Tid for at komme i Aande igjen — istedetfor at jeg kommer hjem med det heelt Gjennemtænkte, som jeg endog kan udenad i stilistisk Form. — Naar derfor Folk læse et Par Pagina af mig, saa forbauses de næsten altid over min Stiil — men en stor Bog — ja hvor skulde det være muligt — ergo: det maa være Jadsk. Nei, naar man kun vil Eet, vil Eet med enhver Opoffrelse og enhver Anstrængelse: saa er det muligt.

*

Paa en Maade kan jeg blive væmmelig ved Tilværelsen, thi jeg som kun elsker een Tanke: hvad dog et Menneske kan være, naar han vil det — jeg realiserer et Epigram over Menneskene, thi deres Dom over mig, Det at de [virkeligen?] ikke kan forstaae min Consequents, er et sørgeligt Beviis for i hvilke Kategorier, i hvilken Middelmaadighed de have deres Liv. —

Og dog tilfredsstillede det min Sjel og min ironiske Jagttagelse saa overordentlig saaledes at rende om paa Gaderne og være Ingenting, medens Tanker og Ideer arbeidede i mig, og saaledes at være en Dagdriver, medens jeg ubetinget var den Flittigste af alle Yngre; saaledes at være letsindig og „uden Alvor", medens de Andres Alvor dog let kunde blive en Spøg ved Siden af min inderlige Bekymring. Det er nu forstyrret; man hidser Pøbelen, Læredrenge, Slagtersvende, Skolediscipler og alt Saadant. Men for et saadant Publikum vil jeg ikke spille, med det har jeg Intet at gjøre; det har ikke Forudsætningen, ved hvilken min Ironi kan tage sig ud eller have Idee-Betydning. Det var ligeoverfor Mennesker, som jeg dog til en vis Grad ved deres Dannelse maatte sige om, at de vare

istand til at fatte det Dybere [i]*) mig, eller dog til at have en Forestilling derom — det er ligeoverfor Saadanne, at det tilfredsstiller Ironien at stille dem det gaadefulde Problem; Vreden i mig fandt Tilfredshed i at see, hvorledes de dømte uforbeelagtigt om mig. Men den aldeles udannede Klasse, Skoledrenge og Slagtersvende have naturligviis ingen Forudsætninger, dette Terrain er ubrugeligt, Ironien lader sig ikke anbringe. — Det er sørgeligt at see, at der virkeligen skrives Blade for Skoledrenge, at disse allerede i den tidligste Alder bringes ind i Tvetydighedens Forvirring. Blot en Situation vil jeg anføre, den var dog charakteristisk. Det var med Lieutenant og Adjutant Barth af Husarerne. Han kom med sin lille Søn. Faderen hilste med sin sædvanlige næsten altfor store Opmærksomhed, han gik til Side for at indrømme mig Fliserne, — dersom Drengen ikke vidste hvem jeg var, maatte han faae en Forestilling om, at jeg var noget Overordentligt, — men Drengen kjendte mig aabenbart, han var en Læser af Corsaren. Hvilken Sammensætning! Og maa ikke ethvert Barn have stor Skade af i det ene Øieblik paa Prent at læse et Menneske saaledes besudlet, at det næsten seer ud som en Invitation til samtlige Skoledrenge til at pibe efter ham paa Gaden — og saa i næste Øieblik see ham saaledes behandlet af Faderen, eller læse Brudstykker af ham i Skolens danske Læsebog.**) —

*) [Journalen har her:] paa

**) [Medens Udgiveren var sysselsat med Gjennemsynet af disse Papirer, modtog han til sin Overraskelse aldeles uopfordret et Brev fra den foran nævnte Søn af daværende Lieutenant, senere afsk. Oberst Barth: Kand. polyt. J. C. Barth, der meddeler følgende lille Anekdote: „S. K. og min Fader traf ofte sammen hos Spangs, og S. K. syntes at have endel tilovers for ham, der helt og holdent var Militær. Allerede dengang var S. K.s Helbred kun daarligt, navnlig klagede han over Mavesmerter, og Fader (Kavalleristen) raadede ham til at anskaffe sig en Hest og ride dygtigt; S. K. „troede nok, at Raadet var godt og vilde tænke derover". I mange Aar saae Fader ham ikke før en Dag i Sommeren 1855, — da S. K.s Kamp med den bestaaende Kristenhed

Og naar jeg saa har ombannet mit Ydre, er mere tilbageholdende, holder mere paa mig selv, seer betydningsfuldere ud: saa vil man paa visse Steder igjen synes, at jeg har forandret mig til det Bedre. Ak, og dog tjener det netop ikke min Idee som i hiin Tid. Men nu er jo ogsaa min Productivitet forbi.

Angaaende hende kan jeg Intet beslutte mig til at optegne. [. . . . .] Hvad mig selv angaaer, da haaber jeg, at Gud vil huske Alt, og huske mig derpaa; der er ikke gaaet en eneste Dag siden hiin Dag, uden at jeg Morgen og Aften har betænkt den Sag. [. . . . .] Det var forfærdeligt; jeg kunde her have givet hende lidt Trøst, og Gud veed det, hvor gjerne jeg vilde, og Gud veed, hvor meget jeg selv

---

og Præsterne var paa sit Haardeste; Fader kom da ind til Byen og traf nu paa Gaden S. K., hvem han i sin Travlhed søgte at undgaa; det lykkedes ikke, S. K. signaliserede paa Afstand efter ham. Lidt uforberedt spørger Fader ham: „Naa Doktor, hvordan gaaer det saa med Maven?" S. K. saae paa ham med et usigeligt spørgende og gjennemforskende Blik, der vel skulde betyde saameget som, om Fader maaske vilde insinuere, at hele S. K.s skarpe Optræden mod det Bestaaende igrunden kun stammede fra en svag Mave? Efter nogle Øjeblikkes skarpe Fixeren af Faders i den Henseende meget uskyldige Ansigt, sagde S. K. imidlertid kun: „Naa ja, — jeg burde rigtignok ikke sige det, men (Kotzebue?) siger etsteds, at Englene de kan sagtens, for de har ingen Mave."" — — Da S. K. ovenfor har dvælet ved Oberst Barths Søn og tænkt sig dennes mulige Opfattelse af ham, havde det for Udg. stor Interesse af hint Brev at erfare, at han (Kand. B.) engang i sin „ungdommelige og overspændte" Begejstring for Forfatteren af „Enten — Eller", hvis Læsning havde sat ham i en „næsten til Vanvid grændsende Tilstand", fik Faderen til at sende sig et aldeles betydningsløst Ærinde op til S. K. for at han kunde gjøre Bekjendtskab med selve den navnkundige Forfatter og hans hos den fingerede Marskandiser kjøbte hemmelighedsfulde Sekretær. Listen lykkedes, skjøndt B. havde Fornemmelsen af, at S. K. godt gjennemskuede baade Besøgets egentlige Aarsag og dets Formaal.]

trængte til at formilde mig Sorgen lidt. Men godt var det, at min Consequents seirede. [. . . . .] Det var grusomt, — ja vist var det grusomt, det var ogsaa grusomt haardt at maatte gjøre det. [. . . . .] — nu derimod [gjorde hun det] med samlet Sjel, fordi jeg har stødt fra.

Den Idee, som jeg existerende udtrykte, for at understøtte den pseudonyme Produktivitet, var denne Produktivitet i yderste Consequents. Havde jeg, med en saa enorm Produktivitet, levet tilbagetrukken, skjult, sjeldent viist mig, og da med et dybsindigt Fjæs, som det sømmer sig en Tænker, et Professor-Ansigt: Død og Pine, saa havde Creti og Pleti af pjattede Frøkener og unge Studenter o. s. v. fundet, at jeg var dybsindig. Det vilde have været en uhyre Inconsequents i Forhold til Produktiviteten; men hvad bryder Daarer sig om Consequents — og hvor mange Vise findes der i hver Generation? — At det var meget anstrængende nægter jeg ikke; ethvert Menneske kan have svage Øieblikke, hvor han griber efter Endelighedens nærmere Trøst; men Consequentsen er dog Saligheden. Ved at være inconsequent vinder man Ære, Anseelse, Penge o. s. v. — men i Døden, der fortryder man, at man var inconsequent. Anderledes med Consequentsen. Ligesom Ræven narrede Utøiet ud i den yderste Ende af Halen og da kastede det fra sig: saaledes bærer Consequentsen sig ad med de dumme Mennesker, der istedetfor at ville lære Noget af Een eller lære Een Noget — ikke have Andet end Penge, Anseelse; Hurra'er at byde. Det seer i Begyndelsen ud som kunde de nok være med; men da gaaer Consequentsen længere og længere ud paa Dybet: og saa dumper de af. Om det var mit sidste Ord, jeg veed det er Sandhed i mig: Enhver, der i Sandhed vil Noget, han skal i mig altid finde en Beundrer, eller er det saaledes: en Bistand; — men disse Daarer, denne Mængde, hele dette Sammensurium af Mænd og Koner, der kun ville spilde deres eget Liv og hjælpe Andre at spilde deres:

ja de skal i mig finde deres Mand. See lille Goldschmidt, han hyklede for sig selv med den Indbildning, at han var af Gud kaldet til at være en Svøbe over os Stakler — saa bødes det Vilkaar ham at udskjelde, hvad han selv havde udødeliggjort! Han gjorde det. Altsaa var der ingen Sandhed i ham, det var Hykleri med hans guddommelige Vrede, thi ellers havde han været Sandheden tro og forfulgt det Slette, men ikke hvad han selv beundrer — fordi det ikke vil beundre ham.

Det var et græsk Princip jeg existerende udtrykte, — det er nu forstyrret. Og hvad har forstyrret det? At man skal bruge Pressen efter den Maalestok. Pressen er egentlig det, der tilintetgjør al Personlighed; at en feig Usling kan sidde skjult og skrive og trykke for Tusinder! Al personlig Optræden og al personlig Magt maa strande herpaa. Det kunde interessere mig ubeskriveligt at tale med Socrates om den Sag.

1846.

„En literair Anmeldelse."

[Den 30. Marts 1846 averteredes til Salg:

„En literair Anmeldelse.

To Tidsalbre, Novelle af Forfatteren til „en Hverdags-historie", udgiven af J. L. Heiberg" (1845), anmeldt af S. Kierkegaard.

Tilegnet: „Den Navnløse — og dog saa Navnkundige, Forfatteren af „en Hverdags-Historie"."

Til Bogens lille „Forord" er opbevaret (Begyndelsen til?) et Udkast, der viser, at S. K. først havde paatænkt at give Forordet en mere udvidet Skikkelse:]

Forord.

Denne Artikel er egentligen skreven for at skulle staae i Nordisk Literatur-Tidende — blev ikke forholdsmæssig i Forhold til Bladet — forøvrigt er her intet Tidsskrift. Kun Stüvenfængeriet synes at trives i Danmark, og trives saa overordentligt, at Foragteligheden snart begynder at trodse paa Penge-Herredømmet. Nu, jeg finder, jeg skylder Forfatteren af Hverdags-Historien saa meget, at jeg gjerne udreder en lille Penge-Mulct for at kunne blive Forfatter af en Anmeldelse.*) Et andet Spørgsmaal er det, om det er sømmeligt for et Folk,

*) [Paa „Anmeldelsens" Titelblad staaer: „Hos Universitetsboghandler C. A. Reitzel."]

om det ikke er en himmelraabende Uretfærdighed mod alle ubemidlede Forfattere, og selv mod de bemidlede, forsaavidt dog en Arbeider er sin Løn værd, at vende Forholdet saaledes om, at kun Foragteligheden honoreres. Altsaa først en lille Penge-Mulct for at udgive en lille Bog, og saa det Næste, thi naar en Forfatter ikke lønnes med Penge, saa lønnes han vel paa anden Maade? Unægteligt lønnes han paa en anden Maade, skjøndt den dog ligner temmelig Mulcten. Saasnart det lille Skrift er udkommen, saa bliver der Allarm paa den literaire Foragteligheds Dandsebod; og medens den lille Anmeldelse kun paaagtet af nogle Enkelte lister sig som en Forladt gjennem et ganske kort Øieblik hen til Glemsel, saa honoreres Raahed og Uvidenhed og Tøilesløshed, understøttet af den talrigste Subscription, og bliver ved, bliver ved, bliver ved at profitere af det Faktum, som saa godt som Ingen brød sig om, fordi Foragteligheden fik det besudlet.

Jeg siger dette ikke for min egen Skyld, min Livs-Anskuelse er væsentligen polemisk, men fordi Forholdenes Omvendthed bringer mig her i den besynderligste Forlegenhed. At anmelde en Bog ansees dog ellers for en Høflighed, selv om et critisk Tidsskrift er istand til at honorere Arbeidet anstændigt, — og nu er det kommet saavidt, at jeg næsten maa befrygte, at det bliver et Attentat paa Forfatteren af Bogen, fordi Pøbelagtigheden formodentlig i sin Iverighed vil tage den anmeldte Bog med, der jo rigtignok maatte prise sig lykkelig over at være sluppen fra det uden at være udskjeldt, indtil nu en Anmelder ved sin Klodderagtighed hjælper den dertil — rigtignok saa uforskyldt som muligt, — hjælper den til, naar alt Andet er glemt, maaskee endnu at blive udskjeldt af en Udskjelder, der forfølger Een ligesom en Tigger Gade op og ned.

Og naar saa endeligen det store Publikum, der jo rigtignok, hvor To og To ere forsamlede, siger: vi foragte de literairt Prostituerededes officielle Organ, men som Publikum udtrykker det paa en besynderlig Maade ved at subscribere efter den størst mulige Maalestok og læse, — naar saa endeligen det store Publikum er blevet lykkelig og vel kjed af den Mand og den

Bogs idelige Omtale, saa er den Mand og Bog bleven det en kjedelig Gjenstand — en ny Løn, thi det bliver en Skyld, der væltes paa den uskyldige Mand og Bog, hvis Skyld var — at maatte udholde, at en Udskjelder blev ved at udskjelde, indtil Publikum blev kjed — ikke af Udskjelderen, men af den Mand og den Bog, forvexlende det med, at den Mand og den Bog ikke havde den fjerneste Skyld i den idelige Omtale.

Selv om man elsker en Familie nok saa høit, er det dog intet Under, om Een og Anden blev kjed af at komme i den, naar ingen af de Elskelige i Familien siger et Ord, men et næsviist Barn fører det store Ord. Og saaledes omtrent er Forholdet i dansk Literatur: Kun sjeldent høres der det betydningsfulde Ord af en legitim Forfatter; intet literairt Organ værger om Sømmelighed og Orden, nei, alt det Gode tier — men høirøstet og feirende Foragtelighedens stolteste Triumpher føre de Prostituerede Ordet med en saadan Udbredthed, at man neppe kan høre Ørenlyd derfor.

Om da end en Forfatter hænger fast ved de Danskes elskelige Familie, elsker Modersmaalet høiere end Alt: sømmer det sig for et Folk, at Sligt bestaaer saaledes?

[„En literair Anmeldelse" oversendtes Forfatt. af „En Hverdags-Historie" gjennem Prof. Heiberg med følgende Brev, som her meddeles efter et som „Copi" mærket Kvartblad:]

Høistærede Hr. Professor!

Tilgiv, at jeg volder Dem en Uleilighed. De er som Udgiver Den, til hvem man henvender sig betræffende Hverdags-Historiens Forfatter. Min Begjering er, om De vil have den Godhed at tilstille ham medfølgende Exemplar af en lille Bog.

Det andet Exemplar er, som De vil see af Bladet foran i det, bestemt for Dem selv, Hr. Professor, som den ligefremme

Modtager. At sende Dem et saadant Exemplar af hvad jeg skriver, er mig kjert og kan derfor ikke blive mig en Vane.*)

*

[Prof. Heibergs Svar paa elegant, med en smal presset Rand udstyret Papir:]

Høistærede!

Den Erkjendtlighedsgjæld, hvori jeg er kommen til Dem ved Modtagelsen af Deres to sidste Skrifter, som De har havt den Godhed at sende mig, vil De for det Første tillade mig at give hvad man kalder Beviis for, om hvilket jeg ønsker, at det ogsaa i indvortes Henseende maa betragtes som et Beviis.

---

*) [Følgende, mere vidtløftige Koncept, som S. K. har paategnet: „Blev ikke brugt“, har imidlertid sin ialtfald stilistiske Interesse, hvorfor den ogsaa her optrykkes:]

d. 29. Marts 1846.

Høistærede Hr. Professor!

Tilgiv mig, at jeg volder Dem en Uleilighed, som dog ikke kan undgaaes, netop fordi De ikke kan omgaaes; thi De er jo, i endnu strengere end bibelsk Forstand, den snevre Port, der fører til Sandheden og Virkeligheden betræffende Forfatteren af en Hverdags-Historie; eller rettere, naar man endelig skal sammenligne Dem med en Port, De er den lukkede Port gjennem hvilken Veien gaaer, som dog ingen Uindviet tør betræde. Men jeg vil jo heller ikke længere end til Porten, — og saa til Sagen. De er jo Udgiveren, til hvem man har at henvende sig: saa kommer jeg nu og banker paa med Bøn om, at De vil være Modtageren, der tilstiller hiin ubekjendte Forfatter et medfølgende Exemplar af en lille Bog. Om Uleiligheden er stor eller lille, dens concretere Beskaffenhed, dens mulige Bekostelighed, kan jeg end ikke approximerende være paa det Rene om, da jeg jo, for blot at nævne Eet, end ikke har nogen Forestilling om Afstanden mellem Deres Bolig og hiin ubekjendte Forfatters Opholdssted. Men desto mere ubetinget er ogsaa min Tak for hvad jeg maa kalde en ubetinget Uleilighed.

Det for Dem selv, Hr. Prof., bestemte Exemplar, benytter ikke Leiligheden til at følge med, det kommer af egen Drift; og om end oftere et saadant Exemplar fra mig er kommet Dem tilhænde, saa kan dog hvad der er kjert at gjøre for mig aldrig blive en Vane.

Deres ærbødige

S. Kierkegaard.

Det til Forfatteren af en Hverdagshistorie bestemte Exemplar af den literaire Anmeldelse har jeg besørget i hans Hænder. En saa anerkjendende og dertil saa grundig, saa varm og dertil saa skarpsindig Bedømmelse maa naturligviis være ham i høieste Grad kjær og behagelig, og det vil vist ikke vare længe, før jeg kan forelægge Dem hans egen Bevidnelse deraf.

Ogsaa jeg har med stor Fornøielse læst denne Critik. Hvad man i vore saakaldte critiske (d. e. vragende, vrængende og næserynkende) Tider aldeles har glemt, nemlig at Critiken maa begynde med at være receptiv, inden den skrider til sit productive Værk, dette viser sig her practisk, og paa en glimrende Maade. Med nobel Selvfornægtelse har Critikeren underordnet sig sin Gjenstand; han synes at ville være saa receptiv, at han gjør Afkald paa al egen Construction og Frembringelse; men just derved bliver han i eminent Grad virkelig construerende og producerende, og ender ikke i Negativitet. Deres Skildring af den nuværende Tid i Modsætning til det forrige Aarhundrede, anseer jeg for at være et lille Mesterstykke i dybsindig og skarpsindig Opfatning og i piquant og træffende Satire. Specielt takker jeg for Skildringen af Publicum og sammes Hund, men endnu mere for den fortræffelige Udvikling af Begreberne at tie og at tale. Robert i „Amors Genistreger" mener, at der ikke gives nogen Middelvei mellem begge, og jeg selv har engang anført den samme Modsætning som Exempel paa dem, i hvilke principium exclusi *medii* har Gyldighed. Men De har meget rigtigt opdaget, at Nutiden har fundet Mediationen mellem begge, nemlig i Snak.

Med Hensyn paa Climaci Indlæg, da vilde det blive for vidtløftigt, om jeg i en Billet som denne vilde fremsætte de Bemærkninger og Indvendinger, jeg har gjort under Læsningen. Jeg finder vel engang Leilighed til en nærmere Explication desangaaende.

2. April 1846. Deres ærbødigste
J. L. Heiberg.

S. T.
Hr. Magister S. Kierkegaard.

*

Høistærede Hr. Professor!

Deres Billet af 2den April modtog jeg Torsdag-Aften, da jeg temmelig silde kom hjem. Fredag Morgen skulde jeg reise ned til min Broder ved Sorø; da jeg nu er vendt tilbage, anvender jeg strax de første Øieblik til et lille Gjensvar.

Tak altsaa for Deres kjerkomne Billet. Naar Een har skrevet en lille æsthetisk Critik, og da Den, der æsthetisk absolut har Myndigheden, bruger denne til at rose: saa gjør det jo altid godt at være den Paagjeldende, hvem den Udmærkede udmærker. Det sindrige østerlandske Ordsprog siger kløgtigt, at kun den døve Vise kan modstaae Smiger; kløgtigt, thi Eenfoldigheden vilde vel troe, at een af Delene var nok: Døvheden eller Viisdommen. Og jeg som hverken er døv eller viis, hvorledes skulde jeg bestaae i en saadan Anfægtelse! Heldigt derfor, at det netop er Dem, Hr. Professor, en Umulighed ved hiin Billet at føre mig i saadan Fristelse. Naar nemlig den Myndige roser eller anerkjender, da er dette jo ikke Smiger, det vilde ei heller være viist at døve sit Øre derimod, men usømmelig og selvklog Indbildskhed ikke taknemmeligen at agte derpaa. Omvendt er Forholdet det samme. Naar Den, der beundrende underordner sig, i selve Beundringens Yttring udtrykker en nogenlunde klar Bevidsthed af hvad det er han beundrer: da er atter dette ikke Smiger. I det ene Tilfælde er Myndigheden (hos den Herskende), i det andet Tilfælde er Sandheden (hos den Underordnede) den Inderlighed, der forhindrer Smigreriets Tomhed.

Tak ogsaa for den Mulighed De betyder, betræffende en Yttring af Forfatteren til en Hverdags-Historie. Hvad jeg har sagt i Anmeldelsen om hine Noveller med Hensyn til en Læseverden, det kan jeg her gjentage med Hensyn til min ringe Person: til enhver Aarets Tid skal den være mig en kjerkommen Gave. At vente den er i sig selv kjert, at modtage den forventede ikke mindre kjert.

De er jo Udgiveren af hine Noveller. Men en Udgiver har det jo i sin Raadighed, naar han vil, at betragte sig selv som Uvedkommende i Forhold til Bogen og Forfatteren. Til Dem som Udgiver havde jeg henvendt mig med Bøn om Tilgivelse for, at jeg voldte Dem en lille Uleilighed. Under Forudsætning af, at hiin ubekjendte Forfatter vilde beære mig med en lille Skrivelse, kunde De nu have ventet til den blev færdig, og derpaa i en Forretnings-Convolut tilstillet mig, hvad der

allerede var Opmærksomhed nok imod mig. Jeg skjønner ikke rettere, end at De med fuld Ret kunde have handlet saaledes, desto mere paaskjønner jeg Deres Billet. Dens Indhold, ja det er den Myndiges Dom, for hvilken jeg har takket, men Billetten selv er en Forekommenhed, der paa en glædelig Maade forpligter mig i taknemlig Skyldighed.

Deres ærbødigste
S. Kierkegaard.

*

[Hertil slutter sig Svaret fra „Forfatteren til „En Hverdags-Historie““, som bekjendt Fru Gyllembourg, afskrevet med Prof. Heibergs Haand:]

Copie.

S. T. Hr. Magister S. Kierkegaard!

At jeg ikke før nu bevidner Dem min varmeste Tak for den betydningsfulde og mildtdømmende Anmeldelse, hvormed De har beæret Novellen „To Tidsaldere“, dertil ligger Skylden mindre hos tilfældige Omstændigheder end hos Deres egen Bog, hvis rige og dybe Gehalt har givet mig saa meget Stof til Eftertanke, at jeg ikke har formaaet at løsrive mig fra de mange alvorlige Betragtninger, den har indgivet mig, og som jeg forgjæves vilde søge med Ord at udtrykke. En dobbelt Følelse har gjennemtrængt mig ved denne Anledning: Jeg føler mig hævet ved den Ære, De har beviist mig, og undseelig over, at den er større, end mine Fortjenester af Literaturen kunde haabe. Paa den ene Side er det en stor Anbefaling for mit lille Arbeide, at det har formaaet at fremkalde en Bog som Deres; men naar jeg derimod ved Siden af denne, med saa dybsindige, træffende, vittige Bemærkninger saa rigt udstyrede Bog betragter min Novelle, saa forekommer denne mig som en simpel Romance, hvoraf en Digter har taget Motivet til et udarbeidet Drama. Ligesom der i Livet vel ikke kan findes lykkeligere Time end den, hvori vi udøse vore bedste Tanker i et beslægtet Bryst, hvorfra de ligesom forklarede straale os tilbage, saaledes gives der vel ogsaa for en Forfatter ingen større Løn end at blive saaledes forstaaet, opfattet med saadan Kjærlighed som den, hvormed De har betragtet min sidste Novelle og i det Hele mit fordringsløse Firma. Og ligesom man nu i Livet, Ven og Ven imellem, gjerne vil opklare, undskylde, ja vel endog besmykke de Punkter i sine Anskuelser, hvorom man er af forskjellig Mening: saaledes beder jeg Dem tillade mig

kortelig at maatte forklare Dem, hvad jeg har tænkt mig ved et Par enkelte Punkter, hvori jeg mener, at vi ikke have forstaaet hinanden.

Jeg har tænkt mig Claudine, i hendes første, ungdommelige Lidenskab for Lusard, som en — om jeg tør udtrykke mig saaledes — nyere Udgave af Middelalderens Heloise, saa aldeles levende og aandende i sin Kjærlighed, at alt Andet i Himmel og paa Jord synes hende underordnet denne. At betragte Ægteskabet som en philistrøs Nedværdigelse af Kjærligheden, er en Synsmaade, der nok mindre skriver sig fra Revolutionstiden end fra den saakaldte philosophiske Periode, der gik forud for samme. Denne Tanke finder imidlertid, pleiet af Tidsaanden og Omstændighederne, en villig Gjenklang i Claudines Sjæl. Det er ikke af Naivitet, at hun ikke gjør sig Rede for Følgerne af sit Feiltrin, men hun har ikke Plads i sit Sind for denne Frygt, saa længe den Elskede endnu er ved hendes Side, og Tanken om at skulle sige ham Farvel optager enhver anden. Baade hun og Lusard bortskyde Tanken om Muligheden af en saadan Følge til en fjern Baggrund, ligesom man bortskyder Tanken om Dødens daglige Nærmelse. Først da Lusard er borte, kommer den Nemesis, som, tiltrods for enhver Tidsalders vildfarende Meninger, skjærmer den offentlige Sædeligheds Love. Lusard er mindre fangen i Tidens frivole Meninger, end selv Claudine; han ønskede gjerne at kunne for Gud og Mennesker kalde den Elskede sin Hustru; men med al hans Kjærlighed er der Eet, som er ham endnu høiere, nemlig hans militære Ære, den ridderlige Troskab, han skylder den politiske og krigerske Fane, hvortil han har svoret. Det er ikke af Letsindighed, at han forlader Claudine, nei, med dyb Smerte, siger hun selv. Derimod kunde man vel sigte ham for Letsindighed, naar han siden, paa en ikke ganske sikker Angivelse, troer Claudine gift med en Anden. Men selv denne Lettroenhed kunde maaskee dog ogsaa finde sin Undskyldning i Lidenskabens skinsyge Natur.

Hvad Baronen angaaer, da har jeg i ham villet antyde den Magt, som lidenskabelig Kjærlighed i hine Tider udøvede, selv over en underordnet Natur. Den bringer baade gode og onde Aander i hans Omgivelse. I en Tid, da Mesallianceer baade vare langt sjeldnere og af større Betydning end i vor Tid, offrer han Alt, hvad han har at give, og anslaaer dette Offer høit. Jeg har aldrig tænkt mig hans Frieri som en Fristelse for Claudine. Et qvindeligt Hjerte, som elsker, er sikkert utilgængeligt for alle Fristelser af denne Art. Men hans Fremtræden er et Motiv til at lade Claudine udtale sine Følelser. I hans Raseries Øieblikke maa man ikke betragte ham som en „fuld Mand"; han er, hvad man hundrede Gange har seet, et Menneske, der i sin Fortvivlelse vil glemme denne ved Vinens Hjelp, og derved gyder Olie i Ilden. I denne hans ophidsede Stemning, som dog ikke er, hvad man forstaaer ved Fuldskab, fører en ironisk Dæmon det Væsen til ham, som er den bittreste Gjenstand for hans Skinsyge. Det er ikke hans virkelige Forsæt at dræbe

Barnet, det er en af disse dæmoniske Indskydelser, hvori et Menneske finder Glæde ved Tanken om, at han har Magt til at begaae en Forbrydelse, og ved at udtale det frække Forsæt, medens han dog har en Følelse af, at hans gode Engel har lagt Haanden paa hans Arm. Et saadant Øieblik kan vel under slige Omstændigheder overraske et godmodigt og til en vis Grad dannet Menneske. Heller ikke er Claudines Indflydelse ganske tabt, thi da Drengen nævner sin Moder, slipper han ham, og kaster sig grædende paa Jorden.

Endnu et Par Ord maa jeg sige til Forsvar for Ferdinand Bergland. Det er ikke „af Frygt for Næringssorger“, at han forlader sin Elskede, men af Kjærlighed, af Medynk med hendes uheldige Stilling, som han fortvivler over ikke at kunne forvandle. Han troer, at en Mand, han ærer, og ved hvis Side han anseer hendes Skjæbne for sikkret, tilbyder hende en Lykke, for hvilken han ikke vil staae iveien, og han bryder det Baand, som binder hende til ham, af en misforstaaet Pligtfølelse, som jeg forresten troer at være stemmende med vor Tids Tænkemaade, hvilket ogsaa Lusard bebreidende bemærker i deres første Samtale.

Idet jeg her har givet efter for den Fristelse at turde tale om mit ubetydelige Arbeide med En, der saa venligt har forstaaet og bedømt det, beder jeg Dem heri ikke at see nogen anden Bevæggrund end min Iver for at vinde Deres Bifald. Jeg bør ikke længere gjøre Fordring paa at henvende Deres Betragtning paa Noget, som De allerede har forundt saa megen Opmærksomhed, men vil slutte med at forsikkre Dem, at Deres Bog vil synes for min Tanke „wie des Freundes Auge mild“, i mangen Time, naar Tvivl og Mismod

„durch das Labyrinth der Brust
„wandelt in der Nacht.“

26. April 1846.

Forfatteren til „En Hverdags-Historie“.

Ordlydende med Forfatterens Manuscript.

J. L. Heiberg.

[En udateret Koncept — rimeligvis fra Foraaret 1846? — til et

Brev til H. P. Kofoed-Hansen,

dengang Adjunkt i Odense, nu Provst i Thoreby:]

Høistærede!

Det vil maaskee et Øieblik forundre Dem, naar De af Underskriften seer fra hvem dette Brev er; og naar saa dette er skeet, vil det dog maaskee glæde Dem, at det er fra Den, fra hvem dette Brev er, hvilket igjen vil være Den kjært, fra hvem dette Brev er.

Summa summarum, og til Sagen. Dersom De levede i Kjøbenhavn, vilde jeg formodentligen en Dag realisere en længe paatænkt Plan. — Ak, thi der synes at være en Skjebne over Udførelsen af de længe paatænkte Planer, og det Eneste, der trøster mig, er, at mine længe paatænkte Planer aldrig forholde sig til min Arbeiden, men ene til, hvad der dog ogsaa burde gjøres: at aflægge et Besøg, hilse paa Den og Den, modtage den og den Invitation o. s. v. Altsaa, dersom De levede i Kjøbenhavn, havde jeg formodentligen ved Hjælp af et Indfald taget Sagen paatvært og var kommen hovedkulds ind af Døren til Dem. Muligen var jeg da endog falden ind af Døren, og havde raabt med Ugelspegel: det Hastværk har Fanden skabt! De veed formodentlig, at der fortælles om U., at han blev sendt i Byen af hans Madmoder for at kjøbe en Pægel Viin, at han derpaa udeblev i 4 Aar, indtil han en Dag kom styrtende ind i Stuen, faldt og slog Flasken istykker og raabte: Det Hastværk har Fanden skabt.

Men da De nu ikke boer i Kjøbenhavn, saa maa jeg gjøre noget Andet: nemlig ved Hjælp af et Brev see at realisere en

længe paatænkt Plan. Skjøndt jeg nemlig (netop for ganske og ganske consequent at kunne tilhøre den Idee, hvilken jeg har den Ære at tjene) kun saare libet indlader mig med noget Menneske, ja endog undgaaer enhver Forbindelse: saa følger deraf ingenlunde, at jeg forbliver uvidende om hvad der skeer om mig, ei heller, at jeg, uden Sympathi og uden villig Anerkjendelse af virkelig Dygtighed, erfarer hvad der tildrager sig. Netop i denne Anledning har jeg ofterе tænkt paa Dem, og tænkt paa, under hvor utaknemmelige Vilkaar De arbeider som Forfatter, og at De alligevel bevarer Lyst og Energi. Sligt interesserer mig saare meget, thi jeg er ingen Ven af Kjælenskab, og som jeg ikke selv føler Trang hverken til Beundringens varme Omslag eller Begunstigelsens Lokkemad: saaledes er det mig en Glæde og en Tilfredsstillelse at see en Anden, der «proprio Marte, propriis auspiciis» realiserer noget Lignende.

Som det da er Skik og Brug og ret hensigtsmæssigt, at Soldaterne paa de farefuldere Poster i Nattens Mørke engang imellem raabe til hinanden: saaledes ønsker jeg dette lille Brev fra min Side betragtet som et Tilraab; og skal det glæde mig, om det er Dem kjært, at der raabes saaledes.

Jeg haaber De befinder Dem vel, og finder Tid og Lyst til at arbeide. Selv befinder jeg mig, Gud være lovet, fortræffeligt. Kun Eet vilde være istand til at matte min Sjel, det var, hvis jeg blev Gjenstand for en triviel og fad og leflende og faglende Beundring. I den Henseende har jeg derfor altid søgt pro virili at værge mig, og jeg haaber nok det skal lykkes mig; men lykkes det: da gaaer Dandsen let gjennem Enge. Fra dette Synspunkt seet har naturligviis mit Vilkaar som Forfatter et Fortrin for Deres, thi det hører netop med til min Existentses Idee, at Arbeidet er uden enhver Løn — thi da just dandses der til Gudens Ære.

Anderledes derimod med en Digter, der baade maa ønske og har et billigt Krav paa, at hans Arbeiden ikke er en utaknemlig Møie. See, derfor mener jeg, at Deres Vilkaar er utaknemligere end mit, og netop derfor glæder det mig, at De holder ud, og netop derfor har jeg Lyst til at raabe til Dem.

Det har ogsaa glædet mig, at der dog endeligen kom en Anmeldelse af Deres „Kjød og Aand“, en udførlig, en velvillig.*) For mig har denne Anmeldelse tillige betydet noget Andet, thi den har mindet om, hvad jeg ikke vil kalde en længe paatænkt Plan, men dog et Ønske, jeg har havt, selv at anmelde denne Bog. Det havde jo i en vis Forstand kun været Gjengjeld, Lige for Lige,**) — men jeg haaber, at dog ogsaa et Venskab kan holde uden dette nøiagtige Lige for Lige.

Med alle gode Ønsker for Deres Stræben, at der baade maa findes Tid til Arbeidet og Lysten lykkeligt findes i Arbeidet, sender jeg Dem denne lille Hilsen. Den er, om man saa vil, en ualmindelig stor Interjektion, et Udraab, der selv tillige er Udraabstegnet. Fortsættelse kan der vanskeligt blive Tale om; men jeg har i disse Dage holdt Fyraften, og derved faaet Tid til Eet og Andet, og har jeg bestandigt havt in mente, at et Tilraab til Dem hørte med hertil.

Venskabeligst
S. Kierkegaard.

[Fortsætttelse — jfr. S. 390-411 — af:]

Journalen NB.

Sludder og Sladder og Vrøvl istedetfor Handling er det dog Menneskene ville have, saa finder de det interessant. Goethe fortæller i Aus meinem Leben, at Werthers Leiden vakte saa

*) [„Kjød og Aand“ averteredes første Gang af Forlæggeren d. 27. Decbr. 1845; en velvillig og længere Anmeldelse findes i „Nyt Aftenblad“ Nr. 64, 66, 70, 72, 79 og 80 for Tiden mellem 17. Marts 1846 og 4. April s. A. Det er formodentlig til denne, der her sigtes.]

**) [Kofoed-Hansen havde anmeldt „Enten — Eller“, jfr. bl. a. St. foran S. 64.]

stor Sensation, og fra den Tid, siger han, fik han aldrig mere den Ro og Fortabelse, som han før havde havt, fordi han nu blev revet ind i allehaande Forbindelser og Bekjendtskaber. Hvor det at sludre dog er interessant og rørende! Intet havde været lettere end at forhindre det, hvis Goethe i Sandhed havde havt Mod, hvis han i Sandhed havde elsket Ideen høiere end Bekjendtskaber; Den, der har Kræfter som Goethe, kan sagtens støde Folk fra sig. Men see, blødagtig og kjælen vil han ikke — men saa vil han fortælle det som en Begivenhed. Men dette gider Menneskene høre, fordi det er Aflad fra at handle. Hvis Een vilde præke saaledes: engang i min tidlige Ungdom havde jeg virkeligen Troen i stille Fred; men saa fik jeg saa travlt i Verden, de mange Bekjendtskaber, og jeg blev Justitsraad, og siden den Tid har jeg egentlig ikke faaet Tid eller Samling — saa vilde Menneskene finde denne Tale rørende, og de vilde gjerne høre den. Hemmeligheden i Livet, naar man vil staae sig godt, er: dygtig Sludder om hvad man vil og hvorledes man forhindres — og saa ingen Handling.

En Dag var Etatsraad Molbech hos mig. Han priste min Særhed, og min sære Levemaade, fordi den begunstigede min Arbeiden. „Det vil jeg ogsaa gjøre," sagde han. Derpaa fortsatte han, at han samme Dag skulde i Middags-Selskab, og „der maa jeg drikke Viin, og det kan jeg ikke taale; men man kan ikke blive fri, thi saa begynder det strax: aah jo, et lille Glas, Hr. Etatsraad, har De godt af". Jeg svarede: „Intet er lettere end at forhindre dette. De taler ikke et Ord om at De ikke kan taale Vinen, thi saa ægger De selv den sluddervorne Deeltagelse. De sætter Dem tilbords; naar der saa bliver skjenket Viin, saa lugter De til den og siger eller udtrykker med en Mine, at Vinen ikke er god. Saa bliver Verten vred og nøder Dem ikke." Dertil svarede Molbech: „Nei, det kan jeg ikke gjøre, hvorfor skal jeg lægge mig ud med Folk?" Jeg svarede: „for at drive Deres Villie igjennem; er det ikke Grund nok?" Men saaledes er det: først at sludre en Time derom for mig og gjøre Nar af mig med saadan Vind; saa gaae tilbords og sludre derom — og drikke; saa

gaae hjem og have ondt deraf — og sludbre igjen derom hele Natten med sin Kone: det er at leve og at være interessant!

I den næstsidste Scene i Hamlet, da Hamlet døer, er dette hans Sorg, næsten til Fortvivlelse, at Ingen skal lære hans Liv at kjende.*) Og ganske vist: Den, der kun har havt en eneste Idee, men skjult den i Bedragets Form med en fortvivlet Anstrængelse, han fornemmer netop i Dødens Øieblik denne Modsigelse, thi nu i Døden tør han tale, og nu kom Døden saa pludseligt. Der er ogsaa noget Sørgeligt, noget i Sandhed Tragisk i, at et saadant Menneske, der i Livet har baaret hele Misforstaaelsens Centner-Vægt, at han efter sin Død skal føre det samme Liv, at formodentlig en eller anden Kludbermads, der dog er bleven opmærksom paa, at han var Noget, vil stille hans Billede frem — ak, og det ligner ikke mere end hiin Kludbermads ligner den Afdøde.

Den der imidlertid har villet udholde et saadant Martyrium for at tjene Sandhedens Idee, han bør aldrig blive inconsequent, han maa aldrig underhaanden skaffe Folk en Oplysning. Jo mere consequent han er i denne Henseende, desto

---

*) [Lembckes Oversættelse af Shakspeares „Hamlet“ (5. Del, S. 178-79) har denne Replik saaledes:

Hamlet:

. . . „hvis kun jeg havde Tid, — men Døden er
en streng og ubønhørlig Stævningsmand, —
o, da, da kunde jeg fortælle Jer, —
men lad det fare. — Jeg maa døe, Horatio!
Du lever; saa forklar mig og min Sag
for dem, som ej forstaa, —
. . . .
O Gud, Horatio, hvilket saaret Navn
vil overleve mig, hvis alt forbliver
i dette Mørke! . . . .
. . . . hold ud
endnu en Stund . . . .
for at fortælle, hvad min Skjæbne var.“]

troere er han sin Idee, som vil lønne ham i indre Salighed. Som han i Livet har givet Afkald paa Verdens Ære, saa bør han ogsaa gjøre det i Døden, og efter sin Død vedblive at være en Gaade, som han var det i Livet; thi netop deri er den epigrammatisk-dømmende Nerve i hans Existents, og netop deri hans Troskab mod Ideen.

Men Eet kan man i Sandhed sige, at Menneskene ikke have Forestilling om i disse Tider: det at handle og tænke og tænkende at handle consequent indtil det Yderste. Selv en tilsyneladende consequent Begyndelse ender altid i Sludder.

Som sagt, det Eneste der dog egentlig smerter mig, er, at det kan falde Nogen ind at sætte min Ophøren af at være Forfatter i Forbindelse med dette sidste Brøvleri. Det var, medens jeg abløb min Idee, mig en Glæde, at jeg saaledes havde holdt ud at arbeide uden at træde i personligt Forhold til noget Menneske, uden at bryde mig om noget jordisk Hensyn, blot tjenende Ideen. Og da var det mig saa kjært, at det Sidste skulde være som det Første, at jeg vidste at holde op og forsage hele den Art af Virksomhed. Det er ubetinget lykkedes mig. Maaskee havde det dog været skadeligt, om Folk ret havde forstaaet dette, saa lad dem da bilde sig ind, at noget smaaligt Hensyn kunde bestemme mig.

Det er den Profit, som Samtiden tager af enhver mere Udmærket, at ved det han jo ogsaa er et Menneske, og omtrent seer ud som Andre, og maaskee mangler nogle Færdigheder, som Andre har, saa kan de ganske synes Ligemænd; en pyntet Kræmmersvend og et Geni er i Samtidighed Ligemænd. En Udmærket faaer i det Hele blot saa meget forud for enhver Anden, at det bliver de Samtidige pirrende at lugte til ham, snakke om ham, forjadske ham hans hele Aands-Existents, gjøre ham om muligt væmmelig ved sit Navn blot fordi det skal være i enhver Dosmers Mund.

Saalænge jeg lever vil jeg aldrig og kan jeg aldrig blive anerkjendt, netop fordi jeg anvender Halvdelen af min Kraft paa at forhindre det. I samme Øieblik jeg i levende Live begynder at blive anerkjendt, i samme Øieblik begynder jeg at nærme mig til at blive Autoritet, og i samme Øieblik er min Mission forbi, ja ikke blot dette, men min tidligere Mission er maaskee aldeles fordærvet. Min Resignation forstaaer upaatvivlelig Ingen; nogle fordi de ikke have Tid og Leilighed eller Lyst til at tænke over Sligt; Andre fordi de end ikke kunde forstaae det, om de ogsaa vilde.

Hvorvel jeg formelig lider Uret her hjemme, fordi min hele Produktivitet ikke egentlig kan tage sig ud paa saa lille et Theater, medens en taabelig og nysgjerrig og misundelig og trodsig Samtid i Grunden vil tvinge mig, fordi de mene, at jeg nu engang er bunden ved Sprogets Grændser: saa har dog Landets lille Størrelse det Gode, at hele det Dramatiske i min Forfatter-Virksomhed i de 4¼ Aar tager sig ganske anderledes ud; i Tydskland lod dette sig ikke frembringe, dertil var Landet for stort; der kan Ingen tænke paa at være Enepige. Netop for Erindringen, for den poetiske Erindring tager min Produktivitet sig ud, og der vil nok komme den Tid, da Pigerne skulle rødme af Begeistring, naar en Digter vil fortælle hele mit Existents-Anlæg.

Dersom jeg levede i en reen Kjøbstad, saa blev det da endnu galere. I Grunden er Forholdet det, at de Fleste have en skjult Forestilling om, at jeg dog nok er Manden, men de tænke som saa, naar vi Alle blive enige om at drille ham, saa maa han dog give Kjøb. En saadan negativ Conspiration er kun tænkelig i et lille Land.

I et lille Land er der ogsaa en egen Art Misundelse; den er grundet i at Alle kjende hinanden, og næsten uvilkaarlig tænke sig i Forhold til hinanden. Man vil ikke berøve mig

Alt, men Lidt — ret som havde man Lov til med Urette at berøve et Menneske endog det Mindste.

Det var dog muligt, at jeg trods al min Ringhed for Gud i personlig Ydmygelse over hvad jeg personligen forbrød, dog var for mit Folk „en Gave af Guden“; Gud veed, de have behandlet mig maadeligt nok, ja mishandlet mig, som Børn mishandle en kostbar Foræring.

Kunsten ved min hele understøttende Existents var ikke blot den ikke at tale om hvad der saa uendeligt beskjæftigede mig, eller at tale om de Bøger, i hvilke jeg efterhaanden nedlagde min Stræben; men den var især det, at jeg var altid til Tjeneste med at tale om alt muligt Andet, Spas, Commerce o. s. v. netop som Een, der i Lediggang har uendelig god Tid.

Journalliteraturens Tyranni er det usleste, det ringeste af alle Tyrannier; det er det tryglende Tyranni — ligesom en Tigger, hvem man siger nei, ved at blive ved at rende efter Een Gade op og ned tilsidst aftvinger Een Noget. Hvis man vilde tænke sig en saa eminent polemisk Forfatter, som endnu aldrig har existeret, og sætte ham ligeoverfor en Journal: han maa tabe, med mindre han selv igjen vil udgive et Blad, og i saa Fald har han da ogsaa tabt, forsaavidt han fra at være Forfatter er sjunken ned til at blive Journalist (hvilket er ligesom fra Philosoph at blive Sophist). Altsaa Striden begynder: hiin eminente Polemiker slaaer nu til, og det undgaaer ikke Journalisten selv, at Slaget er dræbende og afgjørende. Journalistens Smule Tilsvar viser hvilken Uendelighedens svælgende Afstand der er imellem dem. Imidlertid er Journalisten ganske tryg, han raisonnerer saaledes: „en Forfatter kan ikke være bekjendt idelig at vende tilbage til den samme Sag, og saa holder han altsaa op — saa begynder jeg. Jeg bliver nu ved hver

Aften, eller hver 8de Dags Aften, det skal nok sætte sig fast. Jo længere Tiden gaaer hen, desto mere forvrøvlet er Sagen, og Publikum har efterhaanden reent glemt hiin Forfatterens Artikel; saa har jeg vundet Spil. Nu pludselig kan Forfatteren ikke være bekjendt at komme med en ny Artikel om den samme Sag, og jeg har ham altsaa i min Magt." Derved er det de holde sig, alle disse Stympere, afskedigede Fahnepofter og Rokkedreiere og halvstuderede Studenter. Det Morsomme er i Grunden, at hver Journalist for sig i sit Blad altid taler med stor Vigtighed; men blive de indbyrdes uenige, saa levne de hverandre ikke Ære eller Dygtighed for 4 Sk. — og hvorfor? Naturligviis fordi Journalisterne allerbedst selv indbyrdes veed, hvilke Kapaciteter der skjule sig bag Publikums, den offentlige Menings o. s. v. „brede R—e".

At det at være Forfatter er en Handling, synes aldeles glemt. Deraf kommer det, at Ingen tør gaae langsomt frem, fordi enhver Forfatter betragter sig selv som Een, der er oppe til en Examen; han frygter, at Nogen skulde troe om ham, at han ikke veed det Næste. Da Tilværelsen selv er dialektisk, gjelder det om at ethvert Moment bliver sat saaledes, at det kommer til at gjøre sit Indtryk. For at fatte Synds-Forladelsen maa jeg først og fremmest have Indtrykket af Synds-Bevidstheden i Synds-Bekjendelse. Nu gjelder det om at gjøre dette ret indtrængende gjeldende, og saa ikke et Ord mere den Gang. Men Taleren eller Tænkeren er bange, er undseelig for at Nogen skulde troe, at han ikke vidste det Næste, og derfor maa han strax sige det med. Herved svækkes alle Indtryk.

Det Uretfærdige ved Danmarks Smaa-Forhold er den Paatrængenhed og Ligemandsskab, som derved udvikles. Et lille Land som Danmark kan naturligviis kun i hver enkelt Retning have een væsentlig Udmærket; men denne Udmærkede lever nu i idelig Berøring og Omgang, item i ideligt literairt Sammen-

stød mellem deres Navne, med adskillige Ubetydelige — som ogsaa ere noget Lignende. Chr. Winther er lyrisk Digter, Holst er ogsaa, Barfod er ogsaa; de skrev maaskee alle Tre hver sin Vise til en Festlighed: ergo ere de alle Tre Digtere. Den der taber ved disse Forhold og lider Uret er Chr. Winther. Danmark er saa lille et Land, at det at være den Største i en enkelt Retning i dette Land ikke kan være et væsentligt Udtryk for den væsentlige Udmærkelse. Chr. Winther vilde ogsaa i Tydskland være fremragende, medens de Andre vilde forsvinde. At være den største Philosoph i Danmark staaer lige paa Grændsen til Satire — omtrent som at være den største — ja tænk engang, — den største blandt alle de omreisende Skuespiller-Selskaber man har seet — i Odense; eller ligesom hvad P. L. Møller roste min Polemik mod Heiberg for: „at det var det vittigste af Alt, hvad der er skrevet mod Heiberg" — ak, maa jeg ikke bede om Heiberg som Maalestok, thi at bruge dem som Maalestok, der have skrevet mod ham, det er rigtignok at gjøre Nar af mig. — Saaledes belærte engang den Frisindede (Hr. Rosenhaab) mig om, at jeg burde være ligesaa populair som en saadan dybsindig Philosoph — nemlig H. C. Ørsted. Pro dii immortales, det kan kun være muligt „paa Berget," at man kan for Alvor mene noget Saadant.

Kjøbenhavn er den behageligste By man kan tænke sig at leve i for Enhver, der er Ingenting eller endnu mindre; thi da vi Alle ere ligemeget, og der dog ere nogle Størrelser, saa er der Avancement. Da jeg var et ungt Menneske, og var Ingenting, da nød jeg min Frihed, da turde jeg leve som jeg lystede, kjøre alene i min Vogn, lade Vinduer lukke paa offentlige Steder: der var Ingen der faldt paa at lægge Mærke dertil. Men nu, nu vogter Misundelsen paa ethvert mit Skridt, for at sige: det er Hovmod, det er Stolthed, det er Forfængelighed. Det Latterlige er, at jeg tvivler paa, at der i noget Land vil findes noget Menneske, der lever saa uforandret som jeg har levet siden jeg blev Student: saa Forandringen da

altsaa ikke ligger i mig, som gjorde jeg nu noget af Prætension — nei, jeg gjør uforandret det Samme, men nu har Misundelsen faaet Øie paa mig. Hvorfor skal han have Lov at kjøre alene, siger en pyntet Kræmmersvend, jeg kunde jo ypperligt kjøre med ham; men det er Stolthed. Hvorfor jeg lever som jeg lever, falder det naturligviis Ingen ind at tænke over; nei frækt og uforskammet og paatrængende vil man om muligt tvinge mig til: at tage Kræmmersvenden med.

Saaledes har jeg forstaaet mig selv i hele min Forfatter-Virksomhed.

Jeg er en i dybeste Forstand ulykkelig Individualitet, der fra min tidligste Tid har været naglet fast til en eller anden indtil Afsindighed grændsende Lidelse, der maa have sin dybere Grund i et Misforhold mellem min Sjel og mit Legeme; thi (og dette er det mærkelige samt min uendelige Opmuntring) den staaer i intet Forhold til min Aand, der tvertimod, maaskee ved det spændte Forhold mellem Sjel og Legeme, har faaet en Spændkraft som sjelden er.

En gammel Mand, der selv var uhyre tungsindig (hvorledes vil jeg ikke nedskrive), faaer en Alderdommens Søn, paa hvem hele dette Tungsind gaaer i Arv — men som tillige har en Aandens Elasticitet at han kan skjule det, medens ogsaa netop fordi hans Aand er væsentlig og i eminent Forstand sund, hans Tungsind ikke kan faae Magt over ham, men heller ei formaaer Aanden at hæve det, den formaaer maxime at bære det.

En ung Pige (der [. . . . .] forraader uhyre Kræfter [. . . . .)] lægger i det høitidelige Øieblik et Mord paa min Samvittighed, en bekymret Fader gjentager høitideligen Forsikkringen om, at det vil blive Pigens Død. [. . . . .]

Fra det Øieblik helligede jeg mit Liv efter ringe men af yderste Evne til at tjene en Idee.

Skjøndt ingen Ven af Meddidere, skjøndt absolut utilbøielig til at tale med Andre om mit Inderste, mener jeg dog og har jeg meent, at det er et Menneskes Pligt ikke at overspringe den Instants, som det er at beraadføre sig med et andet Menneske; kun at dette ikke bliver en pjanket Fortrolighed, men alvorlig og officiel Meddelelse. Jeg har derfor talt med min Læge, om han meente, at hiint Misforhold i min Bygning mellem det Legemlige og det Psychiske lod sig hæve, saa jeg kunde realisere det Almene. Det har han betvivlet; jeg har spurgt ham, om han meente, at Aand var istand til ved Villien at omskabe eller ombanne et saadant Grund-Misforhold; han betvivlede [det]; han vilde end ikke tilraade mig at sætte hele min Villies-Kraft i Bevægelse, om hvilken han har en Forestilling, [at] jeg da kunde sprænge det Hele.

Fra det Øieblik har jeg valgt. Hiint sørgelige Misforhold, med samt dets Lidelser (der upaatvivleligt vilde have gjort de Fleste til Selvmordere, af dem som havde igjen Aand nok til at fatte Qvalens hele Elendighed), har jeg anseet for min Pæl i Kjødet, min Grændse, mit Kors; jeg har meent, at dette var det dyre Kjøb, hvorfor Gud i Himlene har solgt mig en Aands-Kraft, der blandt Medlevende søger sin Lige. Dette opblæser mig ikke, thi jeg er dog knuset, mit Ønske er dog bleven mig den daglig bittre Smerte og Ydmygelse.

Uden at turde beraabe mig paa Aabenbaringer eller noget Saadant, har jeg forstaaet mig selv i at ville i en forqvaklet og demoraliseret Tid hævde det Almene og gjøre det elskeligt og tilgængeligt for alle Andre, der formaae at realisere det, men af Tiden vildledes til at jage efter det Ualmindelige, det Extraordinaire. Som Den, der selv blev ulykkelig: hvis han elsker Menneskene, netop ønsker at hjælpe Andre, som formaae at blive lykkelige, saaledes har jeg forstaaet min Opgave.

Men da min Opgave tillige var mig et i al Ydmyghed fromt Forsøg paa at gjøre noget Godt til Vederlag for hvad jeg har forbrudt: har jeg især vaaget over, at min Stræben ikke blev i Forfængelighedens Tjeneste, at jeg fremfor Alt ikke tjente Ideen og Sandheden saaledes, at jeg fik jordisk og timelig

Fordeel deraf. Derfor er jeg mig bevidst, at jeg med sand Resignation har arbeidet.

Under min Arbeiden har jeg ogsaa bestandig troet bedre og bedre at forstaae Guds Villie med mig: at jeg bærer Qvalen, i hvilken Gud har lagt Tømmen paa mig, og saa præsterer maaskee det Overordentlige.*)

Dersom jeg udførligere skulde beskrive mit Livs indre Forstaaelse af det Enkelte, vilde dette blive en heel Foliant, som kun meget Faae vilde have Evne og Alvor til at forstaae. Men til at nedskrive noget Saadant har jeg heller ei Tid.

Med Sandhed kan jeg sige, at jeg har min Kraft i Skrøbelighed og i Svaghed. Det kunde aldrig falde mig ind, at en Pige f. Ex. ikke vilde have mig, naar jeg blot var sikker i mig selv om, at jeg turde gjøre Alt for at vinde hende; det kunde aldrig falde mig ind, at jeg ikke skulde formaae det meest Forbausende, naar jeg blot var sikker paa mig selv, at jeg turde det. Paa dette sidste Sted ligger min Elendighed, paa første Sted min næsten overnaturlige Kraftfølelse. De fleste Mennesker ere omvendt situerede, de frygte Modstanden udenfra, og kjende ikke den indre Modstands rædsomme Lidelse. Men jeg kjender ingen Frygt for nogen udvortes Modstand, men der er en indre Modstand, naar Gud vil lade mig fornemme Pælen, som nager — dette er min Lidelse.

Den Skjebne synes at være forbeholdt mig i Forhold til de afgjørende Momenter af mit Liv aldrig at kunne blive forstaaet af Andre. Det, der netop er det Bestemmende for mig,

*) [I Randen:] Min Fortjeneste af Literatur bliver altid at have fremsat hele det existentielle Omfangs afgjørende Bestemmelse saa dialektisk skarpt og saa primitivt, som i det mindste jeg ikke veed er gjort i nogen Literatur, og jeg har heller ei havt Skrifter at raadføre mig med. Dernæst min Kunst-Meddelelse, dens Form, dens consequente Gjennemførelse; men for det Første er der Ingen, som har Tid til at læse alvorligt og studere; forsaavidt er indtil videre min Productivitet spildt, som naar man sætter fine Retter for Bønder.

vilde ingen Anden falde paa. I en vis Forstand er der en Qval i den totale Misforstaaelse, naar man lever saa anstrænget som jeg.

Da jeg forlod hende — hvilken var Grunden? Ja, Ingen vilde blot ahne den.

Naar jeg nu hører op med at være Forfatter, saa ville Alle vide ypperlig Beskeed om at forklare, at det er fordi jeg er bleven bange og kjed af alle disse Brøvlerier. Ja tag det der. Da jeg, i sin Tid, før al Brøvlet begyndte, besluttede at ende med Afsluttende Efterskrift (hvad jeg maatte beslutte af mange, tildeels ogsaa af pecuniaire Grunde), vilde jeg have den Satisfaction: at være en Forfatter, der kunde arbeide efter en uhyre Maalestok, og saa igjen holde op, uden nogensinde at have vexlet ti Ord med noget Menneske om hvad jeg vilde. Da saa alt Brøvlet begyndte, forstod jeg strax, at man vilde sætte dette i Forbindelse med min Ophøren. Dette har krænket mig, ja det er sandt. Turde jeg raade mig selv, blev jeg ubetinget ved i nogen Tid at skrive. Men see netop fordi dette er saaledes, netop derfor tør jeg ikke opgive min Beslutning; thi saa var jeg feig. Men hvilket eneste Menneske til foruden jeg forstaaer dette!

Og hvor det dog er sørgeligt, at have det Mindste [at gjøre] med alt dette Rak af Mennesker (der alle kunne være baade gode og skikkelige og elskværdige, kun ikke naar de ville dømme Tanker og en Tænker), der ikke kan tænke to Tanker sammen, og kun kan forstaae alt hvad der er lavt og usselt!

[Løse Blade i Omslag med Udskrift:]

Berlin, 5te Mai — 13de
46.

---

†

Et Forsyn er slet ikke lettere at forstaae (at begribe) end Forløsningen: begge lade sig kun troe. Et Forsyns Idee

er at Gud bekymrer sig om den Enkelte og om det meest Enkelte hos ham, hvilket i det Høieste lader sig phantastisk (i Abstraktionen) fastholde som en Immanentsens evige Congruents mellem det Uendelige og Endelige — men ikke i Vorden. Forløsningen er det fortsatte Forsyn, at Gud vil bekymre sig om den Enkelte og det meest Enkelte hos ham, uagtet han har forspildt Alt. Dog er Forløsningen en Overgang *εἰς ἄλλο γένος*, forsaavidt er den ogsaa dialektisk ved et Tegn paa hvilket den kjendes; thi Forsynet kjendes ikke paa et Tegn, saaledes som Christi Død er Tegnet (Korsets-Tegn).

Forsyn og Forløsning er Fortvivlelsens Kategorier ɔ: jeg maatte fortvivle dersom jeg ikke turde, ja skulde troe det. Det er da ikke Det, hvorved der fortvivles, men Det, som holder Fortvivlelsen borte.

Det Historiske ved Forløsningen maa staae fast og være vist i samme Forstand som ellers et Historisk, men ikke mere, thi saa forvirres Sphærerne. Den historisk-faktiske saakaldte Vished maatte enten være en Samtidigs Autopsie eller en Generes, der havde en paalidelig Mands Udsagn; men overvurderes dette, saa enerveres Troens Væsen. I Forhold til et Forsyn har jeg ikke saaledes sandselig Noget at holde mig til, heller ikke en anden Mand at holde mig til, jeg har endydermere hele den bekymrede Betragtning af Tilværelsen med Alt, hvad den veed om Tilværelsens Elendighed, imod mig: saa troer jeg et Forsyn. Den historisk-faktiske Forudsætning for Forløsningen maa blot staae saaledes fast som alt andet Historisk; men Troens Lidenskab maa nu gjøre Udslaget aldeles i samme Forstand som ved Forsynet.

Forsoningens Tro paa Syndens Forladelse borttager den Angestens Mellembestemmelse for den Sønderknusede, at alt hans Forhold til Gud skulde gaae gjennem Mellembestemmelsen Straf.

1.

Fader i Himlene! Paa mange Maader taler Du til et Menneske; Du, hvem Viisdom og Forstand ene hører til, Du vil dog gjøre Dig forstaaelig for ham. Ak, og ogsaa naar

Du tier, da taler Du jo dog med ham; thi ogsaa Den taler, der tier, for at overhøre den Lærende; ogsaa Den taler, der tier, for at prøve den Elskede; ogsaa Den taler, der tier, for at Forstaaelsens Stund maatte være desto inderligere, naar den kommer. Fader i Himlene, er det ikke saaledes! O, i Taushedens Tid, naar et Menneske staaer ene og forladt, der han ikke hører Din Røst, da er det ham vel som skulde Adskillelsen være for stedse; o, i Taushedens Tid, naar et Menneske forsmægter i Ørkenen, der han ikke hører Din Røst, da er det ham vel, som var den ganske forsvunden: Fader i Himlene! det er jo dog kun Taushedens Øieblik i Samtalens Inderlighed. Saa lad den være velsignet ogsaa denne Taushed som hvert Dit Ord til et Menneske, lad ham aldrig glemme, at ogsaa da taler Du, naar Du tier; skjenk ham denne Fortrøstning, hvis han bier paa Dig, at Du tier af Kjerlighed, som Du taler af Kjerlighed, saa hvad enten Du tier eller Du taler er Du dog den samme Fader, den samme Faderlighed, hvad enten Du veileder ved Din Stemme, eller Du opdrager ved Din Taushed.

*

2.

Fader i Himlene! Stort er Dit uendelige Rige, Du som bærer Himmelklodernes Vægt og styrer Verdens-Kræfterne i det uhyre Rum; utalligt som Sand er deres Tal, som kun ved Dig leve og ere. Og dog hører Du Alles Raab, ogsaa Menneskets, hvem Du særligen dannede saaledes, Du hører alle Menneskers Raab, og ikke mellem hinanden i Forvirring, og ikke særligen, som gjorde Du Forskjel. Du hører ikke blot Dens Røst, der har Ansvar for Mange, i hvis Navn han kunde bede til Dig, som stod han Dig nærmere, fordi han staaer høit; og ikke blot Dens, der beder for de Elskede, som kunde han fortrinligen drage Din Opmærksomhed paa sig, han, der har Glædens Fortrin af at have de Elskede: nei det usleste, det meest forladte, det eensomste Menneske — i Ørkenen, i Vrimlen, ham hører Du. Og om Glemsel havde adskilt ham fra alle Andre, og om han i Mængden var bleven ukjendelig, ja

ikke som et Menneske, men kun som et Tal i Folketællingen: Du kjender ham, Du har dog ikke glemt ham, Du husker hans Navn, Du veed, hvor han er skjult, hvor han er skjult i Ørkenen eller overseet i Mængden; og om han sad i Angestens yderste Mørke med forfærdelige Tanker, forladt af Mennesker, forladt næsten af det Sprog, som Mennesker tale: Du har dog ikke glemt ham, Du forstaaer hans Sprog, Du veed hurtigt at finde Veien til ham, hurtigt som Lyden og som Lysets Fart; og tøver Du, det er dog ikke Langsomhed, men Visdom; og tøver Du, det er dog ikke Langsomhed, men fordi Du kun kjender Din Hjælps Hurtighed; og tøver Du, det er dog ikke smaalig Paaholdenhed, men faderlig Sparsomhed, der gjemmer det Bedste for Barnet paa det sikkreste Sted for det beleiligste Øieblik. Herre vor Gud! Til Dig raaber et Menneske paa Nødens Dag, Dig takker han paa Glædens. O, skjønt at takke, naar et Menneske saa let forstaaer, at Du giver gode og fuldkomne Gaver, naar selv det kjødelige Hjerte er flux til Rede til at forstaae, og selv den jordiske Forstandighed iilsomt samtykker: saligere dog at takke, naar Livet bliver en mørk Tale, saligere dog at takke, naar Hjertet er beklemt, naar Sindet er formørket, naar Forstanden bliver forræderisk i Tvetydighed og Hukommelsen svigefuld i Glemsomhed, naar Selvkjerligheden forfærdet gyser tilbage, naar Klogskaben gjør Modstand om ikke i Trods saa dog i Mismod — saligere da at takke Gud; thi Den der takker saaledes, han elsker Gud, han tør sige til Dig, Du Alvidende: Herre, Du veed Alt, Du veed, at jeg elsker Dig.

3.

.... Frels mig fra at blive en Daare, der ikke antager Din Tugt, eller en trodsig Daare, der ikke vil antage Din Tugt, en Daare, der ikke vil antage den til Velsignelse, en trodsig Daare, der vil antage den til Fordærvelse.

4.

.... Thi saaledes er det jo, Een giver Gud megen Glæde i Livet og gjør ham stum, en Anden nægter Gud megen

Glæde i Livet og gjør ham veltalende: er der saa ikke Lighed? Een gjør Gud stor i Verden og gjør ham misundt, en Anden gjør han ringe i Verden og gjør ham velsignet: er der saa ikke Lighed! Een giver Gud den Elskede, men hun forstyrrede Forestillingen, en Anden nægter han den Elskede, men lader ham beholde Forestillingen: er der saa ikke Lighed! Een giver Gud Ære i Verden, og see, han tilegner sig den; en Anden gjør Gud ringeagtet i Verden, og see, han den Ringeagtede giver Gud Æren: er der saa ikke Lighed! Dog siger maaskee Nogen: „det er ikke saaledes, det hænger ikke rigtigt sammen med denne Lighed, selv i den Talendes Stemme er der Veemod med i Spillet." Ja vist er der Veemod, og det skal der være; thi al Tale om Menneskets Liv paa Jorden, hvis der i den ikke er Veemod med i Spillet: da er den klangløs eller falsktonende. Ja vist er der Veemod i den; thi den Talende har ogsaa drømt sit Ungdommens Eventyr, det gamle, bekjendte, som Børnene fortælle i Aftenstunden, at langt henne i Skoven saae han et gammelt Slot, hvor der boede en Prindsesse — og ganske saaledes fandt han vel ikke Verden, men han fandt netop heller ikke Ligeligheden i Eventyret.

(I Ungdommens Fællessprog ere alle Ordene fælles Kjøn; der siges det Samme, Forskjellen er blot Kjønnet.)

6.*) Fader i Himlene! Som en Fader sender sit Barn ud i Verden, saaledes har Du sat et Menneske her paa Jorden; han er skilt fra Dig som ved en Verden, han seer Dig ikke med sine Øine, han hører ikke Din Røst med sit jordiske Øre. Han staaer nu i Verden, og Veien ligger for ham — saa lang i Mismodets matte Øieblik, der ikke vil give sig Tid, saa ufremkommelig i Utaalmodighedens piinagtige Øieblik, der ikke vil give ham Tid: da give Du Barnet Frimodighed i den vide Verden, Frimodighed, naar Vildsporet synes saa mang-

*) [Overgangen fra Nr. 4 til 6 findes paa samme Blad uden Antydning af noget manglende Nr. 5.]

foldigt og den rette Vei saa vanskelig at kjende, Frimodighed, naar Angest og Bekymring synes at finde Medhold i Elementernes fordærvelige Rasen, i Begivenheders Rædsel, i mistrøstende menneskelig Elendighed: da give Du ham Frimodighed til at mindes og troe, at som en Fader sender sit Barn ud i Verden, saaledes har Du sat et Menneske her paa Jorden. — Forbarmende Gud! Som den forlorne Søn, da han søgte Veien tilbage, fandt Alt, endog Broderens Sind forandret, kun ikke Faderen, hvis Kjerlighed modtog ham, den Hjemkomne, med et Gjestebud, hvis Faderlighed gjorde ham, den Forlorne, frimodig ved Gjestebudet: naar saaledes et Menneske vender tilbage til Dig, da give Du ham Frimodighed paa Omvendelsens Vei, thi hans Tilbagekomst er jo ikke saaledes glædelig som et elsket Barns, der vender hjem; men den er tung, naar det er den Forlorne; han er jo heller ikke saaledes forventet af den kjerlige Fader, der glad venter den Elskelige, — ak, at han dog har Frimodighed til at troe, at han er forventet af den Barmhjertige, der bekymret frygter hans Fortabelse.

7. Fader i Himlene! Vel vide vi, at Du er overalt tilstede; og om Nogen i dette Øieblik maaskee fra sit Sygeleie paakalder Dig, om Nogen i Havsens dybe Nød raaber til Dig eller fra Syndens endnu dybere: at Du er nær til at høre ham. Men Du er jo ogsaa nær her i Dit Huus, her hvor Din Menighed forsamler sig, Mangen maaskee fra svære Tanker, som han flyer, eller med svære Tanker, som følge ham, men vel ogsaa Mangen fra et stille dagligt Liv i Nøisomhed, maaskee ogsaa Nogen med Ønskers Opfyldelse gjemt i det taknemlige Hjerte, indsvøbt i glade Tanker — Alle dog med den Trang at søge Dig, o Gud, Du de Taknemliges Ven i velsignet Fortrolighed; Du de Svages Trøst i styrkende Omgang; Du de Ængstedes Tilflugt i lønlig Husvalelse; Du de Grædendes Medvider, naar Du tæller Taarerne; Du den Sidste ved Dødsleiet, naar Du annammer den Døendes Sjel. Saa lade Du Dig da finde, o Gud, ogsaa i denne Time; Du som er Alles Fader, Du lade Dig [finde] med Vidnesbyrdets gode Gave for

hver især som han behøver det, at den Glade maatte vinde Frimodighed til ret med Dig at turde glæde sig over Dine gode Gaver, at den Sørgende maatte vinde Frimodighed til ret med Dig at annamme Dine fuldkomne Gaver! Thi for os Mennesker er der vel Forskjel i disse Ting, Glædens og Sorgens Forskjel, men for Dig, o Gud, er der jo ingen Forskjel i disse Ting: Alt, hvad der kommer fra Dig, er jo en god og en fuldkommen Gave.

8. . . . Thi vel er det saa, at man i Livsfarens Dieblik kan gjøre mange Ting, som man ellers ikke vilde gjøre, at man ved mangen afgjørende og høitidelig Leilighed faaer Tanker, som man ellers ikke har — uden at dog deraf ligefrem kunde bevises, at Dette var det Rigtige, var Det, man ogsaa burde gjøre, naar Forholdet er et andet, er Livets sædvanlige. Men deraf følger da igjen heller ikke, at den store Afgjørelses Synspunkt ikke skulde være det Væsentlige i Forhold til Tilværelsen. Kun Virkelighedens timelig-sandselige Skynding og den deri liggende Mulighed af, at man lige saa godt kunde gribe feil og gjøre noget aldeles Ubetydeligt og Tilfældigt, kun Det maa der advares mod, og derfor mod at udsætte Livets afgjørende Opfattelse indtil det afgjort er saa godt som forbi. Kan man derimod i Muligheden opleve Afgjørelsens væsentlige Indtryk (hvor der ingen Adspredelse mere er, ingen Udflugter, ikke Leilighed til at gaae ud og blande sig mellem Menneskene, eller samle Selskab om sig og trøste sig med at være som Andre, eller til at hitte paa et nyt Projekt for at faae Tiden til at gaae — thi Livsfaren ligger jo netop i at Tiden er forbi): da er Dette det Rette. Dersom der nu i den virkelige Livsfares meest afgjørende Dieblik kun er eet Navn, et Menneske kunde ønske at nævne: Christi Navn; een Trøst, han vilde søge: Jesu Christi; eet eneste Syn hisset, til hvilket han vilde sætte hele sin Fortrøstning — saa er Dette Beviset for, at det er det Rigtige. Og tillige er det Beviset for, at al Forstaaelse og Forstaaelse og Spekuleren og Begriben er det Uvæsentlige; thi til alt Sligt hører der god Tid.

Men den afgjørende Betragtning af Livet skal netop være den, der kan tilfredsstille, naar der ingen Tid er mere. Da Røveren paa Korset samlede sin hele Sjel i dette ene Ønske, at Christus vilde tænke paa ham i hans Rige: da var dette Inderlighedens evige Afgjørelse, der netop ikke behøver Forstaaelsens lange Tid, saa meget mindre, som denne Forstaaelsens lange Tid er en bedragerisk Opfindelse. Opgaven er nu at fastholde denne Afgjørelse i Tiden, bevarende Afgjørelsens Indtryk.

†

Immanent (i Abstraktionens phantastiske Medium) er Gud ikke til, han er — kun for en Existerende er Gud til ɔ: kan han være til i Troen. Et Forsyn, en Forsoning o. s. v. er kun til for en Existerende. Naar Alt er fuldendt, er Forsynet i den hvilende Fuldendthed; naar Alt er fuldendt, er Forsoningen i den forligede Ligelighed, men de ere ikke til. Troen er derfor den det Eviges Anticipation, der holder Momenterne sammen, [i?] Existentsens Adskillelse. Naar en Existerende ikke har Troen, saa er hverken Gud, ei heller er Gud til, uagtet Gud dog evigt forstaaet evigt er.

*

Grunden hvorfor den saakaldte immanente Tænkning er bleven saa moderne næsten blandt Øltappere, er fordi den, i Existents, saa ypperligt befordrer Tankeløshed og dog smigrer denne saa høilig. Engang imellem tænker man Noget i phantastisk Fjernhed, et Abstraktionens Blændværk sub specie æterni, som udsletter alle Differentser — og til daglig Brug existerer man i de animalske Kategorier (vegeterer godt, snakker lidt klogt med Nabo og Gjenbo o. s. v.). Hvor uendeligt fjernt ligger dog ikke i Almindelighed de fleste Menneskers saakaldte Tænkning fra deres Existents, hvor sjelden endog blot en Eneste, der erhverver nogen tænkende Gjennemsigtighed i Forhold til sin Tanke-Existents, hvor sjelden endog Nogen, som blot er opmærksom derpaa.

*

9. Syndens Forladelse kan ikke være saaledes, at Gud ligesom med et eneste Slag skulde udslette al Skyld, ophæve al dens Følge. En slig Begjering er kun et uendeligt Ønske, der ikke ret veed hvad Skyld er. Det er jo kun Skylden der er tilgivet, mere er Syndens Forladelse ikke. Det er ikke at blive et andet Menneske under lykkeligere Vilkaar, men at blive et andet Menneske ved denne trøstelige Bevidsthed, at Skylden er tilgivet, selv om Skyldens Følge vedbliver. Syndens Tilgivelse skal ikke være et Projektmageri af en Ønskende, der efter at have forsøgt sig i Meget ender med at ville være et ganske andet Menneske, og vil slumpe dertil ved en Synds-Forladelse. Nei kun Den, der fatter at Skylden er noget ganske Andet og Forfærdeligere end Skyldens Følge (betragtet som Ulykke, Lidelse), kun han angrer, men han vil heller ikke fable saaledes.

10. Fader i Himlene! Ubegribelig er Du i Din Skabning, Du boer fjernt i et Lys, som Ingen kan trænge ind til, og kjendes Du end i Dit Forsyn: vort Kjendskab er dog kun svagt og fordunkler Din Klarhed, — Du, som er ubegribelig ved Din Klarhed: endnu ubegribeligere er Du dog i Din Naade og Barmhjertighed. Thi hvad er et Menneske for Dig, Du Uendelige, at Du dog kommer ham ihu — men endnu mere: hvad er den faldne Slægts Søn for Dig, Du Hellige, at Du dog vil besøge ham; ja hvad er en Synder, at for hans Skyld Din Søn dog vilde komme til Verden, ikke for at dømme, men for at frelse, ikke for at lade sit Opholdssted blive bekjendt, at det Fortabte kunde søge til ham, men for at søge det Fortabte, uden at have en Hvile, som dog Dyret har det, uden at have en Steen at hælde sit Hoved til, hungrende i Ørkenen, tørstende paa Korset. Barmhjertige Gud og Fader! hvad formaaer et Menneske at gjøre til Gjengjæld; end ikke at takke Dig formaaer han — uden Dig. Saa lære Du os da den rette Forstaaelses ydmyge Skjønsomhed, at som Den, der sønderknuset sukker under Skylden siger i sin Sorg: det er umuligt, det er umuligt, at Gud saaledes kunde forbarme sig!

— at saaledes Den, der i Troen tilegner sig det, maatte sige i sin Glæde: det er umuligt! Hvis endog blot Døden syntes at ville adskille de Elskende, og de atter gjengaves hinanden, da var dette jo det første Udraab i den visse Gjenforenings Øieblik: det er umuligt! Og Glædens (dette glade) Budskab om Din Barmhjertighed, himmelske Fader — ja, om end et Menneske fra sin tidligste Barndom hørte det: var det derfor mindre ubegribeligt! Om end et Menneske daglig betænkte det: blev det derfor mindre ubegribeligt! Skulde da Din Naades Ubegribelighed være som et Menneskes! Var da Din Naades Ubegribelighed som et Menneskes, der var engang, men forsvandt ved det nærmere Bekjendtskab, være som de Elskendes Lykke: engang i fordums Dage ubegribelig, men nu ikke mere! O, dorske menneskelige Skjønsomhed, o, svigefulde jordiske Viisdom, o, indslumrede Troes matte Tanke, o, kolde Hjertes usle Glemsomhed — nei Herre, bevar Du hver Din Troende i den rette Forstaaelses ydmyge Skjønsomhed, og frels ham fra det Onde!

10.*) . . . Man siger: Gud er uforanderlig; Forsoningen lærer, at Gud er blevet forandret — det Hele er en anthropopathisk Forestilling, som ikke kan holde sig for Tænkningen.

Dette vil sige: ved den abstrakte Tænken af Guds abstrakte Uforanderlighed vil et Menneske skabe sig selv om. Men sæt at et Menneske netop ikke formaaer dette. Kunststykket ligger i, at Mennesket med den abstrakte Tænkning vil gjøre sig lige saa *uforandret* som Gud er uforanderlig. Forsoningens Udtryk lige overfor Indvendingen er derfor: den lærer, at Gud er bleven uforandret medens Mennesket forandrede sig, eller den *forkynder* det i Synden forandrede Menneske, at Gud er bleven uforandret. Enhver Indvending angriber egentlig den sidste Sætning (at Mennesket er forandret ved Synden), men giver sig underfundigt Skin af at tale om den første Sætning: at Gud skulde forandres. Man forvandler hele Sagen til en

*) [Haandskriftet har som her to Gange: Nr. 10.]

phantastisk Strid om Guds Prædikamenter, istedetfor simpelt at spørge den Indvendende, om han er bleven forandret fra hvad han evig maa antages at være eller ikke. Dersom han nemlig er bleven forandret, saa er eo ipso Forkyndelsen om Guds Uforandrethed ham af yderste Nød. Til en Forsoning behøves ingenlunde at begge Parter forandres, thi naar den ene Part har Ret, saa vilde det jo være Affindighed, at han forandredes. Men dersom hans Uforandrethed (som i Forsoningen forkyndes) skal være et abstrakt Noget, saa er det af en anden Grund ikke en Forsoning, thi saa er den ene Part slet ikke Part men et abstrakt Noget, og saa er der et upersonligt Forhold imellem dem. Saa er Forsoningen en Absurditet ligesom at tilbede Solen. Dersom den f. Ex. i et hedensk Land, hvor den tilbades, pludseligen blev formørket, og de derpaa søgte at formilde den, og saa den skinnede igjen, og de troede den var forsonet: saa er dette en Absurditet, forbi et Natur-Phænomens Uforanderlighed er incommensurabel for en personlig Tilnærmelse. I Forhold til et Natur-Phænomen kan derfor et Menneske heller ikke forandres saaledes, at denne Forandring har noget Forhold til det. Om et Menneske er Synder er ingen Forandring, der er commensurabel for Forholdet til Solen eller Maanen. Det Forhold maa der være mellem de tvende forsonede Parter, at den ene Parts Forandring (Menneskets i Synden) har et Forhold til den anden Parts (Guds) Uforanderlighed. Her sees det atter, at det især er Betydningen af Syndens Forandring og dens Realitet, der maa fastholdes, hvis ikke Alt skal forvirres.

I Umiddelbarheden er Samvittigheden, og den accentuerer Forskjellen mellem Godt og Ondt uendelig. Man maatte nu antage (hvis Indvendingen*) skal betyde Noget), at et Menneske

*) Indvendingen kommer derfor gjerne fra hvad man maatte kalde sprængte Individualiteter, der have svimlet sig ud i det Uendelige (Adler†) f. Ex., som meente, at man ikke kunde kjende Guds Stemme og Djævelens Stemme fra hinanden.)

†) [Om A. P. Adler jfr. det følgende Afsnit, S. 451 ff.]

ved en abstrakt Tænkning var istand til at blive saa abstrakt, at han ingen Samvittighed mere havde, eller at det Ethiske reent var fordampet og han blevet metaphysisk forslygtiget. Men det lader sig ikke gjøre. Som Gud i sandselig Forstand har indskrænket et Menneske, saa har han ogsaa i aandelig Forstand sat en Grændse for ham, om ikke ved Andet saa derved, at han er skabt, og at Mennesket ikke har skabt sig selv. Et Menneske kan i en phantastisk Indbildning see paa en Afstand af Millioner Mile, men hans sandselige Øie kan ikke see saa langt; og dog, hvorlænge han vedbliver at hengive sig til den phantastiske Indbildning, hans Øie kommer dog aldrig til at see længere. Saaledes ogsaa med Umiddelbarheden. Ved en abstrakt phantastisk Tænkning vil et Menneske omskabe sig selv, (medens dog denne Selv-Skabelse, hvor den lykkedes, netop blev hans Tilintetgjørelse), men paa samme Tid vedbliver han dog vel at existere, at være til: saa kan det jo aldrig lykkes. Selv den meest haardnakkede Abstraktion i et Menneske kan dog ikke ganske fornægte Umiddelbarheden, tvertimod bliver han sig den bestandig bevidst, om ikke for Andet, saa for at forlade den. Umiddelbarheden er hans Fodfæste, og hvor svævende han end bliver, hvor phantastisk udsvævende, han kan dog aldrig ganske slippe sit Fodfæste.

Og denne Skildring er jo dog først af det Yderste paa Afveien; og for at forhindre, at det skal komme saavidt, kommer Ethiken saa tidlig som muligt og byder et Menneske at følge den sædelige Umiddelbarhed i Samvittigheden — og saa begynder det Religieuse. Det vilde være Daarskab, om Nogen i Betragtning af, at han phantastisk kunde see saa uendelig langt, vilde stikke Øinene ud, „da det ikke var Umagen værd at see den Smule“; men om Nogen i Betragtning af, at Gud skal være uforanderlig, vilde opgive sin sædelige Umiddelbarhed (ↄ: søge at opgive den): dette dømmer Ethiken som Synd. Og det skal ikke lykkes ham, medens det jo meget godt lod sig gjøre med at udstikke Øinene; thi Øinene ere kun et Enkelt, men den sædelige Umiddelbarhed er Mennesket selv

i Betydning af Grændse, men ogsaa i Betydning af Rod og Grund.

*

11.

[Større Partier af dette Stykke ere ganske let overstregede med Blyant; de ere af den Grund her satte med Petit:]

.... Ja, vel er det herligt at være Barn: at indslumre ved Moderens Bryst for at vaagne til at see Moderen; at være Barn og nu kjende Moderen og Legetøiet! Vi prise Barndommens Lykke, Synet af den formilder ved sit Smiil*) — at dog Den, hvem Lykken forundtes, ikke glemmer den i Aarene: men, Gud være lovet, saaledes forholder det sig ikke, at Dette skulde være det Høieste; det lader sig undvære uden at tabe det Høieste, det lader sig være savnet uden at have tabt det Høieste. Vel er det skjønt at være ung: ikke at kunne sove for glade Tankers Uro; indslumret, at vaagne tidlig med Fuglesangen til den fortsatte Munterhed! Vi prise Ungdommens Lykke, vi glæde os med den Glade, vi ønske Ungdommen til dens Lykke Taknemlighed, og for Fremtiden ønske vi den Taknemlighed for det Svundne: men Gud være lovet, saaledes forholder det sig ikke, at Dette skulde være det Høieste; det lader sig undvære uden at tabe det Høieste, det kan være savnet uden at have tabt det Høieste. Vel er det livsaligt at elske: kun at have eet Ønske, selv om alt Andet gives eller nægtes, eet Ønske: den Elskede, een Længsel: den Elskede, een Besiddelse: den Elskede! Vi prise Elskovens Lykke — o, at den Lykkelige maatte være trofast i Huslivets daglige Skjønsomhed, at Den, der var lykkelig, maatte være trofast i Erindringens vedholdende Skjønsomhed: men, Gud være lovet, saaledes forholder det sig ikke, at Dette skulde være det Høieste; det lader sig undvære uden at tabe det Høieste, det lader sig være savnet uden at have tabt det Høieste.

Hvorfor mon den hellige Skrift, hvorfor mon enhver gudelig Betragtning har en Forkjerlighed for Halte og Krøblinge, for Blinde og Spedalske? Er det forbi det Gudelige kun vil være hos dem i Deeltagelse; er det forbi det Gudelige tænker saa ringe om sig selv, at det kun vil være som en Deel, Noget, der ikke er for Alle; er det forbi det Gudelige er misundelig paa de Lykkelige? Ak nei, saa var jo det Gudelige selv splidagtigt, saa gjorde

*) [I Randen:] ved Smiil til Smiil.

det Uret, ved istedetfor at give de Lidende et Vederlag at give dem det Bedste, det eneste i Sandhed Gode. Nei, Grunden er vel, at Den, der har de gode Ting, saa let trøster sig ved disse, og derfor vanskeligere bliver opmærksom paa det Evige. Og Menneskene ville nu engang saa nødigt, ikke blot naar de ere til Dands og ved Gjestebud, men selv i Kirken ville de saa nødigen høre om Sligt.

Lad os dog tænke os en saadan Ulykkelig fra Fødselen af. Ak, han havde ingen lykkelig Barndom; thi vel er Moderkjerlighed trofast og øm, men selv en Moder er et Menneske: han laa ved Moderens Bryst og saae hende bedrøvet; hun saae sig ikke glad paa ham, men naar han vaagnede saae han hende stundom sørgmodigt grædende. Mellem de Ældre er det jo saaledes, at naar de Alle sidde bedrøvede, og da han træder ind af Døren, han, den lykkeligt Begavede med den lyse Aand og det muntre Sind, da siger han: her er jeg, og nu begynder Munterheden — saa vige Sorgens Skyer. En saadan Begavet er den Sjeldne, men selv den sjeldnest Begavede, hvad formaaede han i Sammenligning med Barnet, naar det i Fødselstimens forfærdelige Veer aabner Døren og siger: her er jeg, nu begynder Munterheden! O, Barndommens Lykke at være saaledes velkommen! — Saa voxte han til, i Ungdommens Dage, men han var ikke med i Legen, og om Nogen spurgte: „hvorfor vil Du ikke lege med?" da skulde han vel svare: Du veed det nok, bedrøv mig ikke ved at spørge. — Saa gik han da afsides, dog ikke for at døe, thi han var jo endnu i Ungdommens Dage. — Saa kom Elskovens Tid, men Ingen elskede ham; vel var der nogle Faa, der holdt af ham — men det var Deeltagelse og Medlidenhed. — Saa blev han Mand, men han sad ikke i Forsamlingen — saa døde han, men han var ikke savnet; den lille Skare, som dannede Sorgens Følge, sagde Alle: det var en Lykke, at Gud tog ham herfra — og Præsten sagde det Samme — saa døde han — og saa var han glemt og alle hans unyttige [?] Lidelser. Der var ikke Fryd og Jubel da han fødtes, men bange Forfærdelse; der var ikke Sorg og Smerte, da han døde, men en stille veemodig Glæde. Saaledes gik hans Liv hen, eller rettere saaledes gaaer det hen, thi m. T., det er jo ikke et gammelt Eventyr, jeg fortæller, om hvad der er skeet i fordums Dage med en Enkelt: det Samme skeer hver Dag og med Mange, om ogsaa Letsind og Sandselighed, om Livs-Kløgt og Ugudelighed ønske at blive uvidende derom. Han deeltog i Livet — ved at leve, men Eet var hans Liv ukjendt med, hvad der i alle Livets Forhold som i Elskovens Lyst er Lykken: det Lige for Lige — det fik han aldrig, og det kunde han ikke give, thi han var en lidende Gjenstand for Deeltagelse og Medlidenhed. Nei, Lige for Lige fik han aldrig, ikke som Barn, at han gjorde Moderen glad, at hvis Andre havde bedrøvet Moderen, han da blot be-

høvede at vaagne smilende for at gjøre hende glad. Nei Lige for Lige fik han aldrig, thi han elskede Legebroderen anderledes end denne ham; nei Lige for Lige fik han aldrig, og derfor heller ingen Mage; som Mand kunde han ikke gjøre Gjengjeld, derfor blev han hjemme og eensom; Lige for Lige fik han ikke i Døden: at være savnet, som han savnede de Kjere. Han døde; men hvad end Følget og Præsten sagde: Gud være lovet, saaledes er det ikke, at han herved var udelukket fra det Høieste! Derimod kan hans Liv ret lære os, hvilket det Høieste er. Naar et Barn maaskee af de for strenge Forældre ikke faaer Tilladelse at deeltage med andre Børn, og der da kommer en gammel venlig Mand til, som ret har ondt af Barnet og siger til det: kom Du saa til mig, mit Barn, saa vil vi lege sammen — ak ja, ved første Øiekast synes det et daarligt Vederlag. Men see, hiin venlige gamle Mand veed lidt efter lidt saaledes at fængsle Barnet, at det tilsidst længes efter ham, efter ham alene, efter ham stærkere end det lykkelige Barn efter Legebroderen. Saaledes med det Religieuse; det Religieuse er end ikke deeltagende i Medlidenhedens Forstand, det først er den sande Ligelighed for de Lykkelige, de Rige og Mægtige og for Halte og Blinde og Spedalske.

M. T.! Du kalder Dig jo en Christen; Den altsaa, efter hvem Du nævnes, naar Du nævnes med dit betydningsfuldeste Navn, ham var det, om hvem en romersk Landshøvding for at vække Medlidenhed og Deeltagelse sagde: see, hvilket Menneske! Mon der lod sig tænke Noget, som det sandselige Menneske nødigere ønskede sagt om sig end dette Ord, naar det siges for at vække Medlidenhed: see, hvilket Menneske, see hvor forladt han der staaer, han som vilde opbygge Templet i 3 Dage, han, hvis store Ord nu komme igjen i Spotten; see hvor forladt, han som kalder sig en Konge; see hvor hjelpeløs, han som vilde hjelpe Andre; hvilken Spottens Gjenstand, naar selv Den, der vil frelse ham, intet Andet kan sige til hans Forsvar end Medlidenhedens fattige Ord: see, hvilket Menneske! Jeg vil nu ikke føre Din Tanke, m. T., hen til hvad Du jo veed om hans Lidelse og Død; men selv hans Liv forinden, var der vel det Mindste i det af den Art, som det jordiske Sind kunde

ønske? Ikke blot i Døden er han naglet til Korset, men i Livet bar han Misforstaaelsens tunge Kors; en saadan Misforstaaelse, som var hele hans Liv forgjeves, som var han forgjeves kommen til Verden, hvis ikke hans Død netop var Hensigten. Han, som bar al Verdens Synd i Sorg over den faldne Slægt, — ham flokkes en nysgjerrig Mængde om: kan der tænkes en forfærdeligere Misforstaaelse end Nysgjerrighed, Gadeopløb — og denne Evighedens Alvor! Saaledes gik han, eensom og forladt, forladt af Menneskene, forladt af dem, netop fordi de flokkedes nysgjerrigt om ham, forladt af Menneskene i Livet, som han i Døden endog var forladt af Gud. Han, som kun bringer Eet, men det ene Fornødne; han, som kun vil være Eet, det han er, det ene Fornødne: ham vil man modtage alt Andet af, Mad og Drikke og Viin ved Brylluppet — ham vil man gjøre til alt Muligt, til Konge, til Misdæder! Ukjendt med Venskab er han, thi dette er jo dog ikke Venskab, at den Ene elsker og elsker indtil det Sidste, medens Vennen forandres, falder fra i Nødens Tid, slumrer i Anfægtelsens Tid, fornægter i Forhaanelsens Tid. Thi det var jo Alvor med Forhaanelsen. Lad Din Tanke ikke for hurtigt bringe det i Glemsel over, at Du veed, hvo han var. Nei, det var Alvor med Forhaanelsen, den Gang da Ingen vilde vide det, da selv den Enkelte, der havde en Forestilling derom, ikke vilde vide af det; det var Alvor, da den Skriftlærde kun turde liste sig til ham, skjult af Natten, thi han vidste jo, at det i Alles Øine var ad Foragtelighedens forbudne Vei han gik, han løb jo Fare for selv at blive en Gjenstand for Foragt.

*

Det er vanskeligt at anstille Sammenligning mellem forskjellige Tider, og en Taler, som hyppigt gjør det, forvirrer let, fordi han mere i Veltalenhedens Fordeel fremhæver et Enkelt, og derfor let indvikler sig i Modsigelser. Men dog kan der stundom gives let kjendelige Træk. Dersom Du saaledes i disse Tider vil lægge Mærke til, hvorledes der tales om Døden, da vil Du see en stor Forandring i Forhold til

en tidligere Tid. Næsten almindelig vil Du nuomstunder høre det sagt, at en pludselig og en hurtig Død er det Ønskelige. Hvad vil dette sige? Det vil sige, man vil skubbe Tanken om Døden af sig, og Døden selv saa meget som muligt udenfor Livet. Man ønsker at leve som var Døden ikke til, og naar den saa dog maa komme, saa lad den komme hurtig og pludselig, saa er det jo dog næstendeels som var den ikke til. Underlige, menneskelige Livs-Kløgt, hvor snildt veed Du at ville narre Døden — og hvor forfærdeligt veed Du at bedrage Dig selv — thi Evigheden er hverken hurtig eller pludselig. Derimod, i den gamle Kirkebøn, som da endnu er den befalede, der beder den Troende blandt andet Ondt, som Gud maa frelse ham fra, ogsaa at bevare fra: en brat Død. Den, der skal tiltræde en lang Vei, er dog vel ogsaa bedre tjent dermed. Ja i Forhold til hvad der er forbi med Øieblikket, der kan det maaskee stundom være rigtigt at lukke Øinene og springe til — men i Forhold til Begyndelsen paa hvad der er længere end alt Andet, Evigheden: der er dog vel Springets Klögskab ikke blot en Daarskab, men det forfærdeligste Selvbedrag.

*

12. . . . Ja vist har Dyden og det Gode sin Løn — det er vist, evigt vist, Intet er saaledes vist og Intet vissere, end ikke at der er en Gud til, thi dette er det Samme. Den har sin Løn, men naar, og hvorledes — dog vel ikke i jordisk Forstand. Thi see Dyden har sin Løn i Utaknemlighed; det er ikke den Løn, vi tale om, naar vi sige, at det er vist, at Dyden har sin Løn, men Utaknemlighedens Løn kommer først. Dyden har sin Løn, — den lønnes med Døden; det er ikke den Løn, om hvilken vi tale, naar vi sige, at det er vist, at Dyden har sin Løn, men dog er dette Dydens Løn og den kommer først . . .

1846.

—

[A. P. Adler, hans „Aabenbaring", Skrifter m. v.]

[Magister Ad. Pet. Adler — siden 1841 Sognepræst i Hasle paa Bornholm, — udfoldede i de følgende Aar en ejendommelig Forfatter-Virksomhed, der nærmest tog sin Begyndelse med de 1843 udgivne „Nogle Prædikener" (hvilken Bog han „venskabeligst" sendte S. K.). Bogens „Forord" (af 18. Juni 1843) indeholdt følgende Meddelelse:

„I December forrige Aar havde jeg næsten fuldført et Arbeide, som jeg vilde have kaldet populaire Foredrag over den subjective Logik. Det var min egen Tanke, der havde fordybet sig i sig selv, og med en overfladisk Kundskab til Bibelen paataget sig at forklare Skabelsen og Christendommen. En Aften udviklede jeg just det Ondes Oprindelse; da indsaae jeg som ved et Lysglimt, at det ikke var paa Tanken, men paa Aanden at Alt kom an, og at der var en ond Aand til. Samme Nat foer en hæslig Lyd ned i vort Værelse. Da bød Frelseren mig at staae op, og gaae ind og nedskrive disse Ord:

De første Mennesker kunde have havt et evigt Liv; thi naar Tanken forbinder Guds Aand med Legemet, saa er Livet evigt, naar Mennesket forbinder Guds Aand med Legemet, saa er Mennesket Guds Barn; saa havde Adam været Guds Søn. Men de syndede. Tanken fordybede sig i sig selv uden Verden, uden Legeme. Den adskilte Aanden fra Legemet, Aanden fra Verden. Og naar Mennesket selv, naar Tanken selv adskiller Aanden fra Legemet og Aanden fra Verden, saa maa Mennesket døe og Verden og Legemet blive onde. Og hvad bliver Aanden? Aanden gaaer ud af Legemet. Men Gud tager den ikke tilbage. Og den bliver hans Fjende. Og hvor farer den hen? Tilbage i Verden. Hvorfor? Den er vred paa Verden, som opgav den. Det er den onde Aand. Og Verden skabte selv den onde Aand.

Derpaa bød Jesus mig at opbrænde mit Eget, og for Fremtiden holde mig til Bibelen.

Om Prædikenerne og Talerne fra Nr. VI til Enden [o: Nr. XXVIII] veed jeg, at de ere skrevne ved Jesu medvirkende Naade, saa at jeg kun har været Organ."

Samme Aar (1843) udkom endnu: „Studier“, og begge Bøger vakte endel Opmærksomhed*) ved de besynderlige Paastande og sælsomme Læresætninger, de indeholdt. Men ogsaa Adlers Foresatte blev opmærksomme, og den 19. Januar 1844 suspenderedes han fra sit Embede, da man betragtede ham som affindig; uden Lov og Dom blev han derefter, trods sin egen Protest (han ønskede Sagen undersøgt ved en Provsteret) og trods en Ansøgning fra 116 Sogneboere, 26. August 1845 afskediget fra sit Embede, dog i Naade og med Ventepenge (der siden forandredes til en aarlig Pension). For Fuldstændigheds Skyld tilføjes endnu, at Adler efter en Udenlandsrejse (1847–48, i Italien) opholdt sig i Hasle og (fra 1853) i Kjøbenhavn, hvor han døde d. 5. Oktober 1869.

1845 udgav Adler: „Skrivelser min Suspension og Entledigelse vedkommende“, — og i Juni 1846 samtidig: „Nogle Digte“, „Studier og Exempler“, „Forsøg til en kort systematisk Fremstilling af Christendommen i dens Logik“ samt: „Theologiske Studier“.**)

*) [I „Fædrelandet“ Nr. 1345 for 3. Septbr. 1843 har Fr. Helweg efter Adlers „Prædikener“ søgt at give en orienterende „Skizze af hans dogmatiske Tankegang“ (hvilken Fremstilling Helweg i Juli 1846, da Adlers senere Skrifter vare udkomne, endnu erkjendte for den rigtige). Helweg gjorde heri opmærksom paa det dobbelte Særsyn, at et nyt Kjætteri opstod i vore Dage og tilmed i vort Fædreland, der hidtil ikke havde frembragt nogen original Vranglære. Adler grundede sit hæretiske System paa Bibelen, hvilken han vilde have forstaaet overensstemmende med den ham meddelte særegne Aabenbaring.]

**) [Den udførlige Anmeldelse af „Mag. Adlers senere Skrifter“, som Fr. Helweg indrykkede i „Dansk Kirketidende“, I, Nr. 45 og 46 for 19. og 26. Juli 1846 (Sp. 729–740 og Sp. 745–755), indledes med følgende Sammenstilling af S. K. med Adler:

„Omtrent paa den samme Tid, som en Skribent, hvis Betydning for vor Literatur hidtil turde være mere anet end forstaaet, traadte op med den fuldstændigste Ringeagt, ja Forhaanelse af hvert Objectiviteten omslyngende og forklarende System, men med den dybeste Anerkjendelse af Troen, som den uendelige Interesseerthed, som Lidenskabeligheden, som Forelskelsen, og lod hver Bevægelse i Sjælen finde Ord, som han lod Ordet blive Dialektikens Fjederbold, fremstod der en anden ikke mindre eiendommelig, men efter Sagens Natur mindre retfærdig bedømt og overhovedet mindre paaskjønnet Forfatter, der ikke blot foregav ganske at bygge paa den objective Aabenbarelse, men selv formente at have en Aabenbarelse, i hvis Lys hin først kunde ret forstaaes, som holdt al Reflexion fjernt fra sig, tabte alt Hensyn til Samtid og Omverden af Sigte og med en Ild, en Lidenskabelighed, der ellers kun udtales i varmere Tider eller i varmere Egne, forfulgte det som engang var blevet hans Sind dyrebart, heelt forglemmende, at han tidligere som hegelsk Logiker i fulde Drag havde indsuget vor Tids Livsluft. Om ellers hin første Forfatter har Ret i sin Paastand om Troen

— S. K. modtog (efter Boghandlerregningen) Adlers fire sidstnævnte Skrifter 12. Juni 1846, og først den 7. Septbr. s. A. gjenoptog han sine Optegnelser i Journalen; i Mellemtiden havde han skrevet, hvad han selv kalder:

„Den store Bog om Adler."

Det ligger derfor nær at antage, at Adlers Bøger og de ved dem fremkaldte Tankebevægelser næsten uafbrudt have sysselsat S. K. i de mellemliggende Maaneder, foruden at han ogsaa i de følgende Aar (1847-49, ja senere) jævnlig vendte tilbage til hint Arbejde, enten for at fuldstændiggjøre og afrunde det („Forordet" er saaledes først dateret: Novbr. 1847) eller for atter at „hugge Bogen i Stykker". Den „store Bog" existerer nemlig ikke længere i sin oprindelige Skikkelse. Medens der af nogle Afsnit findes opbevaret flere eller dog to (til tre) Bearbejdelser, er det paa den anden Side kjendeligt nok af Sidetallene, at enkelte Partier af Haandskriftet nu slet ikke findes; Pagineringen af de mange løse Kvarthefter kan ikke længer bringes i sammenhængende Række, hvad der end yderligere vanskeliggjøres derved, at Sidetallene under de forskjellige Forandringer og Indskrænkninger ere baade om- og overskrevne. Af en Henvisning til „S. 404" (jfr. nedenfor, Noterne S. 454-55) erfares det saaledes, at Manuskriptet til „den store Bog" har haft idetmindste dette Antal Sider; nu naa de opbevarede Blade, — med større Spring i Rækkefølgen men ogsaa med samme Paginering for hinanden helt uvedkommende Sider, — ikke højere end til S. 372: en rimelig Forklaring hertil er det imidlertid, at endel af Manuskriptet senere er anvendt andetsteds (hvorom nedenfor). S. K., der saa omhyggeligt opbevarede alle Udkast og Bearbejdelser, havde ellers neppe tilintetgjort Dele af et engang med saa øjensynlig Forkjærlighed behandlet og afsluttet Værk.

Et Overblik over S. K.s vexlende Planer med dette „i Stykker huggede" Manuskript erhverves bedst ved en efter Tidsfølgen ordnet Sammenstilling af forskjellige Ytringer om Bogen, der jevnlig vil findes drøftet i „Journalerne" for den følgende Tid; her gives foreløbig et Par Hovedpunkter.]

---

som Subjectets uendelige Interesseerthed i Saligheden, da maa den sidst antydede være af de Troendes Tal og maaskee i vor Tid eller i alt Fald i vort Land være den eneste, som med Føie dertil kan henregnes; thi Ingen er der hos hvem Troen bliver den dybe Lidenskab, som den viser sig at være hos ham, Ingen har som han paastaaet, at al Religion er Sværmeri og dog alligevel sat sin Stolthed og sin Salighed i at have Religion. Saadant er det eiendommelige Forhold mellem Mag. Kierkegaard og Mag. Adler. Uagtet denne Modsætning kan der paa enkelte Punkter findes en slaaende Lighed mellem dem." — Anmeldelsen optrykker derefter nogle Linier af Adler, og der spørges: „Hvem skulde ikke have troet, det var Ord af S. K.?"

I.

[Et Omslag med Paaskrift:]

Adler.

Angaaende Bestemmelsen med denne Bog, som ikke skal udgives, cfr. Journalen NB.[2] p. 154-155, cfr. Journalen NB.[3] p. 46-48.*)

Heri ogsaa den Opsats om Adlers 4 sidste Bøger.

[indeholdt blandt andet følgende Titelblad:]

Nutidens religieuse Forvirring belyst ved Mag. Adler som Phænomen.

En mimisk Monographi

af

Petrus Minor,)**

udgivet af

S. Kierkegaard.

---

*) [Om disse Henvisninger jfr. nedenfor II, S. 461-63, og IV, S. 463-64].

) [Et andet Titelblad, der kalder Pseudonymen: **Johannes Climacus, har paa Foden følgende Bemærkning:]

NB. Hele Manuscriptet maa læses igjennem for at overføres til Climacus.

I Forordet†) bliver dog den Udgang: „Min Læser" †) at henføre til mig selv som Udgiverens Tilføiende til Forordet.

NB. Det bliver bedst at gjøre hele Forordet til Udgiverens, der taler om Bogen som Trediemand.

[Et løst Kvartblad siger dernæst:]

Det var maaskee rigtigst istedetfor **Johannes Climacus** at danne en ny Pseudonym, thi han er for moderat som Den, der har sagt sig ikke at være en Christen.

F. Ex.

Petrus Minor. Thomas Minor.

Vincentius Minor. Ataraxius Minor.††)

Og i Afsnittet p. 380-404 maae to Anmærkninger, som handle

---

†) [Jfr. nedenfor S. 468 ff. — Udgangen: „Min Læser" jfr. S. 471, L. 14.]

††) [Herefter stod men overstregedes atter:] **NB.** Men saa maa p. 40 eller de to sidste Punktumer af Indledningen forandres [ɔ: nedenfor S. 510, L. 5-8].

[Til dette Blad, der sikkert indeholder Titelen paa det oprindelige Værk, kan knyttes følgende tvende, af S. K. selv forfattede

Oversigter over Værkets Indhold:]

[a.]

Indhold.

Indledning.

[Jfr. i det Følgende S. 489 ff.]

Capitel I.

Den historiske Situation.

Mag. Adlers Collision som Lærer i Statskirken mod det Bestaaende; den særlige Enkelte, som har et Aabenbarings-Faktum.

[Jfr. i det Følgende S. 641 ff.]

Capitel II.

Det saakaldte Aabenbarings-Faktum selv som Phænomen indordnet i den hele moderne Udvikling.

[Jfr. i det Følgende S. 557 ff.]

Capitel III.

Forrykkelsen af A.s væsentlige Standpunkt ved ham selv, eller at han ikke forstaaer sig selv, ikke selv troer paa, at der er ham vederfaret en Aabenbaring. Dette belyses **directe-indirecte** af en lille Pjece, der indeholder Aktstykker i Sagen om hans Afskedigelse, og **indirecte** af hans 4 sidste Bøger.

[Jfr. i det Følgende S. 647 ff.]

---

om mig selv, forandres. Den ene Anmærkning kan udelades; den anden forandres saaledes: Læseren vil maaskee have lagt Mærke til, at Mag. Kierkegaard altid indskærper, at han er uden Myndighed, — saa kan her børstes lidt ud til visse theologiske Candidater, som belære ham om hvad Prædikener er — thi Prædikens Kategori er Myndighed, som svarer til Ordination.†)

---

†) [Det paaberaabte Afsnit „S. 380-404" findes, som sagt, ikke længere. Udg. antager det for afgjort, at det har været (endel af?) den først 1849 offenliggjorte Afhandling af H. H.: „Om Forskjellen mellem et Geni og en Apostel" (1847), der — jfr. nedenfor S. 457 osv. — oprindelig var „et Bilag" til Bogen om Adler. Anmærkningen maatte saa være Bogens Note S. 73.]

§ 1.

Skrivelser min Suspension og Entledigelse vedkommende, udgivne af A. P. Adler, A. M. Kjbhvn. Reitzel 1845.

§ 2.

Adlers 4 sidste Bøger.

A.

Bøgernes Indhold, at de aldeles Intet indeholde i den omspurgte Retning.

B.

Hvad der nu deraf, at de 4 sidste Bøger slet Intet indeholde om hiint hans Aabenbarings-Faktum, og intet Forhold have til hiint, maa sluttes:

a) at A. i Distraction reent maa have glemt, at han har havt en Aabenbaring.

b) eller, at A. maa antages at være af den Formening, at den absolut qvalitative Overgang i Aandens Verden lader sig gjøre saadan udenvidere.

c) eller, at A. maa antages at være af den Formening, at det at være saadan Geni er en videre Udvikling i Retningen fremad af det at være Apostel.

d) eller, at A. maa antages at være af den Formening, at det saadan at være Apostel er saadan identisk med det saadan at være Geni.

Tillæg til Capitel III.

Recapitulation.

[Jfr. i det Følgende S. 693 ff.]

Capitel IV.

Psychologisk Opfattelse af Adler som Phænomen og som Satire over den hegelske Philosophi og Nutiden.

[Jfr. i det Følgende S. 583 ff.]

§ 1.

Psychologisk Exposition.

§ 2.

Katastrophen i Adlers Liv og den samme ledsagende symbolske Handling.

§ 3.

Adlers Fortrin.

§ 4.

Grund-Skaden i Adler, som betinger Misforholdet.

§ 5.
Adler som Epigram over Nutidens Christenhed.

Bilag:*)

Bilag I. De dialektiske Forhold: det Almene, den Enkelte, den særlige Enkelte.
[Jfr. i det Følgende S. 511 ff.]

Bilag II. Om Forskjellen mellem et Geni og en Apostel.
[Jfr. S. 455, Noten †), samt S. 677.]

[b.

Et Hefte i Folio:]

Omrids og første Udkast til den Bog om Adler.

1.

Det Udvortes ved Adlers Liv.

At han er bleven afsat. — Statskirkens fulde Berettigelse; det Normale og Almenes Forhold til det Extraordinaire. — Adler burde selv have taget sin Afsked; Den, der føler sig paa eet eller andet Punkt sat udenfor det Almene, bør selv gjøre sig Sammenstødet saa svært som muligt, men saa let som muligt for det Almene, fordi han bør elske det Almene, og selv ikke paa nogen Maade ville slippe let derfra eller ville nogen Undskyldning, meest frygtende at være i en Vildfarelse. Kun gjennem en Liden maa han vinde den Extraordinaires Overlegenhed.

Den, der er extraordinairt stillet, maa ogsaa udtrykke det derved, at han ikke staaer i Geled med det Almene — den Extraordinaire maa være villig til at bringe Offer — det er en Taabelighed at forlange at være i det Bestaaendes Tjeneste og udtrykke noget ganske Andet — det Sophistiske, naar man ikke elsker det Almene men kun sin Anskuelse, at ville sælge sit Liv saa dyrt som muligt, at ville bringe det Almene i Forlegenhed.**)

---

*) [Blandt „Bilagene" (jfr. S. 696 ff.) var her først medregnet men udelodes atter følgende Afsnit:] „Adlers 4 sidste Bøger en literair Monstrøsitet, der upaatvivleligt maa forklares som Følge af en fix Idee" [jfr. i det Følgende S. 696].

**) [I Randen:] I Grunden burde det være Mag. Adler kjært at have en Mand som Biskop Mynster lige over for sig; en Mand der saa normalt, saa paradigmatisk udtrykker det Almene, og som har Kraft.

2.

Han har et Aabenbarings-Faktum.

Herom dreier Alt sig — eller herpaa skal han holdes fast.

At et saadant Phænomen maatte indtræde i vor Tid. Den hele moderne Bibel-Critik, der sløifer Differentserne, fører tilsidst til at Apostlenes Standpunkt maa blive i et Attentat gjort til alle Christnes.

„Smulerne" udviklede Begrebet „Samtidighed" for at skjære det Efter-Historiske bort.

Dette er nu skeet ved Adler, men paa en sørgelig Maade.

3.

Dette Aabenbarings-Faktum holder han i de sildigere Skrifter ikke mere fast i qvalitativ Dialektik.

Det Comiske i, at en levende Mand i Forhold til et Faktum i sit eget Liv gjennemløber hele den moderne eller nyere Exegeses Ramse, der har villet forklare og forklare det Miraculeuse: at det er Extase, indvortes Faktum, det Geniale.

I de sidste Skrifter kommer han bestandigt til Bestemmelsen: Geni (dette Ord forekommer idetmindste paa hver tredie pagina).*) Han synes nu at ville nøies med at være Geni. Hermed er Alt rædsomt forvirret. — Den uendelige qvalitative Forskjel mellem en Apostel og et Geni. — Apostelen er blot hvad han er ved Myndigheden; der hører ikke Geni til at sige: omvender Eder — men Myndigheden, hvormed det siges, afgjør, hvo det er som taler. — Men i vore Tider forvirres alle Sphærer. (I Prædikeforedraget de utallige Confusioner, hvorved man i Grunden gjør Apostlene til Genier, og derved egentlig foranlediger Tvivl, forsaavidt disse slet ikke rangere saa høit som Genier.)

I de sidste Skrifter tales ikke mere om hiint Faktum, eller om at han bestemt veed, at disse Ord ere skrevne under Aandens umiddelbare Indskydelse (saaledes hed det i Prædikenerne). Nu er han blot Geni, uden dog at have tilbagekaldt hiint Faktum, hvis Ord han ordret benytter. Han digter med en temmelig stor Frihed, og forvexler sig selv stundom næsten med Christus. Han digter og siger: Christus sagde til Vorherre o. s. v. Dette gaaer endnu an: forsaavidt det er Digt. Men længere hen glemmer han, at han selv har digtet det og citerer saaledes: man maa nemlig erindre, at Christus sagde til vor Herre.

Han jadsker nu i alt Muligt; og han (Bekjendelsens Mand: bekjend, bekjend), han har paa flere Steder tilegnet sig Taushseds-Principet fra Pseudonymerne. Dette Princip er det lige Modsatte, er Udtrykket for

*) Allerede i den lille Pjece, der indeholder Aktstykkerne i hans Afsættelsessag, begynder Adler at prutte og recurrere til det Geniale.

Selvfordybningen, hvilken rigtignok ikke behøves, naar man har et Aabenbarings-Faktum at gaae ud fra.

Forsaavidt er det ikke underligt, at han saa ofte kommer tilbage paa det Forsvarlige i aandeligt Tyveri — hvilket man ellers mindst skulde troe kunde blive Gjenstand for Dens Eftertanke, der har et Aabenbarings-Faktum forud for alle Mennesker, medmindre han da var bleven bestjaalet, men det er ikke just Tilfældet.

Han der først indbildte sig, at Verden vilde forbauses, og derfor lod Typerne staae, at andet Oplag strax kunde udkomme; senere meente, at først om hundrede Aar vilde han blive forstaaet; han har nu endeligen, efterabende Pseudonymerne, villet være humoristisk ligegyldig for alle Mennesker — han som raaber paa: bekjend, bekjend, meddeel, meddeel!

Han er et reent Sammensurium.

3.

Hovedsageligen er Alt tabt, og hans Avancement til Geni er en uhyre Satire over ham.

> Hans hele Viisdom er det Tumultuariske: idag — Øieblikket — uden nogen ethisk Opfattelse af, at ethisk er ethvert Øieblik Øieblikket. — Den nervesvækkede Angst for at lade Øieblikket gaae ubenyttet hen — det Overtroiske, Phantastiske, Usædelige heri.

Han forklarer derfor slet Intet i Existents ved sin Existents. Hans Kaldelse er et Digter-Kald, hvis det ellers er Noget, ikke et Kald, der paa samme Tid forklarer den almene menneskelige Existents.

Han er sprungen af fra Hegels Metaphysik og dumpet ned i det Religieuse; men han har aldrig havt nogen Ethik eller ethisk Dannelse og Tugt.

Svimmelhed er egentlig hans Genialitet; det Geniale hiint frygtelige confinium mellem Godt og Ondt, som er det Store.

Godt og Ondt kan man ikke med Bestemthed adskille (Abraham), derfor den sandselige Genialitets Hensynsløshed; det gjør Intet om Nogle lide Uret, naar blot det Store trænger frem (a la Napoleon), og man tager den ligefremme Analogi af Naturen (a la Don Juan, der griber til).

4.

Han gjør egentlig det Indtryk af en Hedning, der pludseligen er bleven Christen, eller berørt af det Christelige.

Netop derfor forklarer han Intet i Forhold til vor Tids Problem: hvorledes Den, der er opdragen i Christendom, kan blive Christen? Man skulde ikke troe, at Adler havde været opdraget i Christendom; det sørgelige Indblik, man ved et saadant Menneske gjør i, hvad man forstaaer i Handel og Vandel ved en christelig Opdragelse (cfr. hvad han selv med en vis Aabenhjertighed siger i Forordet til Prædikenerne).

Det Epigrammatiske i: 1) at han blev Præst, da han var en reen

Hedning; 2) at han fik sin Afsked, da han dog var kommen Det at blive Præst noget nærmere.

5.

Lidt om hans Skrifter.

Istedetfor at tænke en Tanke omgaaes Adler den stundom blot i det Gaadefulde, indtil han ved idelig og idelig at sige den bliver lyksaliggjort i en Slags phantastisk Clairvoyance: at det maa være Noget. Saaledes have Andre brugt Tallet (man bruger det ligesom Brændeviin, stimulerende, bedunstende). Naar Een vilde gaae op og ned af Gulvet og med en Aandebesværgers høitidelige Stemme sige: 7, 14, 21 — der maa være Noget i det; 7, 14, 21: saa vil han tilsidst blive svimmel og troe han staaer for det Gaadefulde, for den store Pan o. s. v. Dersom Een paa smaa afrevne Stumper Papir vilde skrive saadanne korte Sætninger: Kongen gik ud af Porten o. s. v.; dersom han, efter at have fremkunstlet en høitidelig Stemning, læser dem messende op som Een der maner: da vilde det tilsidst blive ham, som nu al Verdens Hemmelighed laae skjult deri. Jo tilfældigere og jo kortere Ordet er, desto større er den phantastiske Virkning, fordi Phantasien kan skabe en heel Verden til en saadan Sætning. Dersom han vilde leie Tallotteriets Apparater, dersom han med Oraklets Høitidelighed vilde lade disse smaa Sedler fremtage af Lykke-Hjulet, medens Vagten præsenterede Gevær, og Exc. Ørsted tog Hatten af: saa vilde han vist ogsaa frembringe en phantastisk Virkning paa en stor Mængde Mennesker.*)

Han er ikke Forfatter, men han henkaster en Mængde, saa der skal en Forfatter til for at skrive en Bog af hans Bøger.

Han er ikke uden Lyrik, stilistisk Lykke, ikke uden Dybsind.

Dog er han især dybsindig ved een Form: at Sandheden indirecte gjør Usandheden aabenbar. (Dette har jeg allerede forlængst viist i hele dets Underfundighed i min Disputats om Ironi; og senere har en Pseudonym: Experimentets quidam benyttet Det, at han, naar han holder sin Idee fast, forvandler alle Klager mod sig til Selv-Angivelse).

Ingen fornuftig Grund til at gjøre 4 Bøger ud af det Sidste.

Han er anstrænget i Livsfare.

Har ikke gjort noget Forsøg paa at knytte sig til Pseudonymerne.

Det lyriske Kog i Stilen har han faaet efter Pseudonymerne. Han har ikke havt det før, ikke i Prædikenerne. — Det er ikke sandt hvad der

*) [Paa den modstaaende Side:] Ligesom en Lærer opgiver Disciplen løsrevne Ord for deraf at danne en Stiil, saaledes henkaster A. løsrevne Sætninger — maaskee for at gjøre Læseren til Forfatter. Forskjellen er kun den, at Læreren forstaaer sig selv i hvad han gjør, men A. skjønnes ikke at forstaae sig selv. — Adler er, hvad jeg ved saa ofte at forkorte hans Navn, uvilkaarligt er mindet om: han er A; han mangler B.

staaer i Kirketidenden:*) at Pseudonymerne og han ere omtrent samtidige, thi han er bagefter, og det er meget afgjørende.

Det at construere rhetorisk paa Forsætningen; ingen Eftersætning o. s. v. hvad han har lært af Experimentets quidam.

NB:

Det under Nr. 4 skal bruges til Slutning og betitles: Moral.

II.

[Af Journalen NB.², kort efter 16. August 1847:]

Med Hensyn til Adler skulde det eneste Formildende, man kunde gjøre for ham, være at oplyse, at det i en ældre Tid saa ofte forekom, at en Religieus taler om, hvad Christus har sagt ham eller hende, eller at en Religieus taler i Christi Navn og siger „jeg". Paa hver anden Pagina af Abraham a St. Clara findes Exempler herpaa. Men Sagen er denne, det staaer ogsaa indordnet i hele Tidens Bevidsthed. Desuden falder det ingen af dem ind at beraabe sig paa saadanne Ord som en særdeles Mission (ikke som Adler, hvem Christus bød at nedskrive det). Og saa at gjøre det i vor Tid, hvor han er aldeles forladt af enhver correspønderende Forestilling i Samtidens Bevidsthed, og saa at gjøre det saaledes, at han selv slet Intet hjælper til for nærmere at bestemme, hvorledes han forstaaer sig selv deri.

Den hele Sag med A. gjør mig særdeles ondt. Jeg vilde i Sandhed kun altfor gjerne holde Adler oppe. Vi behøve Kræfter, og uegennyttige Kræfter, som ikke ligge og afmattes i verdslige Hensyn til Levebrød og Kone og Børn.

Man kunde maaske foreløbigen skrive ham til og fordre, at han skal tilbagekalde hiint Forord, og saa lade være at udgive Bogen. Og dog, Bogen fortjener sandeligen at læses. Men Ulykken er, at det gjør mig ondt

*) [„Dsk. Kirket.", Nr. 45 for 19. Juli 1846, — jfr. foran, S. 452-53, Noten **).]

for A., og at jeg næsten er bange for det skal virke for stærkt paa ham. Denne Bekymring vil formodentlig Enhver finde utidig, ligesom ogsaa min i sin Tid, at Goldschmidt skulde tage sig min Artikel for nær. Hvorledes, seirede han ikke, han, som fik alle Spækhøkere og Kræmmersvende, og hele Pøbelen, og kaade Studenter, og letfærdige Fruentimmer til at udlee og forhaane mig. Jo vist seirede han. Men der var i Goldschmidt noget Bedre, og det var Goldschmidts oprigtige Mening, at jeg var den Eneste, han egentlig agtede og beundrede: see, nu er Spørgsmaalet: dette Bedre i ham, hvordan gik det med det, tog det ikke Skade? At seire paa den Maade som han seirede turde netop være det Allerfarligste for ham selv. Han har netop ved den Seier faaet et Indtryk af sig selv, som maaskee aldeles styrter ham i Fortvivlelse. Det, der bar G., var netop den Smule Bedre, der var i ham; med hans Foragt for andre Mennesker var det ham naturligviis ligegyldigt hvad Andre dømte om ham. Men Den, som saaledes foragter Alle, hvis han har Een, han agter, saa pleier netop hans Dom igjen at være ham desto vigtigere. O, I grinende Daarer, som dog slet ikke veed, hvad I grine af! Har jeg før havt Magt over G., min Magt er naturligviis fra det Øieblik langt større. Man bliver aldrig saa afhængig af et Menneske, som ved ret tilgavns at forløbe sig mod Den, man egentlig agter. Han disponerer ikke over et Sandsebedrag, der kan indbilde ham, at han har havt Ret mod mig; netop G. forstaaer allerbedst, hvor uegennyttigt jeg handlede, jeg som aldrig har lagt Dølgsmaal for ham paa, at han var den Stærkeste, naar det gjaldt om at hidse Pøbelen og Daarerne paa mig. Men Sagen er denne: G. foragter selv de Legioner, han commanderer over, deres Dom veed han bedst selv er mindre end Nul; men min Dom satte han ubetinget Priis paa. Ja, saa hildet var han, at jeg er forvisset om, at han betræffende de Artikler, hvori han udskjeldte mig, vilde have givet meget til for at faae min Dom at vide. Det hænder stundom, at en Bandit sætter sig i Spidsen for Pøbelen, eller en Spækhøker i Spidsen for Spækhøkere: det lader sig høre, thi denne Anfører troer paa Realiteten af dem,

han commanderer. Men med G. er dette den latterlige Selvmodsigelse: han seirer — i Spidsen for dem og ved Hjelp af dem, han foragter; og ved Hjelp af dem seirer han over den Eneste, han agter: Tak for den Seier! Og G. forstaaer dette selv. Han er som Een, der fortvivler over at være udstødt af de fornemme, de dannede, de ædle Kredse, hvor hans Længsel og Higen er, og som nu bliver beundret paa en Dandsebod — af dem altsaa, hvis Dom han foragter. Kun en Jøde troer jeg kunde holde det ud; thi i en Jøde er der nu een Gang for alle en vis Fortvivlelse.

III.

[Endvidere i Journalen NB.[2], August eller September 1847:]

NB.

Den Bog om Adler bliver det bedst at dele i meget smaae, særskilte Partier. Man vil ikke forstaae den i sin Heelhed, og det vil trætte, at det i eet væk er om Adler, hvilket dog i mine Tanker er netop Pointen. Saa bliver et Afsnit f. Ex.: om Begrebet Præmisse-Forfatter, om det Almene, den Enkelte, den særlige Enkelte. Et andet: en Aabenbaring i Samtidighedens Situation. Et tredie: om Forholdet mellem et Geni og en Apostel o. s. v. Dette lader sig ypperligt gjøre, og saa vil Skriftet blive læst ganske anderledes, og jeg er fritagen for at nævne Adler, for det Grusomme saaledes at slaae et Menneske ihjel.

IV.

[I Journalen NB.[3] har S. K. dernæst lagt Planen saaledes:]

1ste December 1847.

Jeg har nu ordnet og anlagt igjen den Bog om Adler. Alt er nu ved Anretningen gjort saa lyst og gjennemsigtigt som muligt.

Bogen er ubetinget fortjenstlig. Men Ulykken er, at der vist er meget Faa i vor Tid, der have saa megen Religieusitet, at de kunne have Gavn af den. Am Ende har dog Adler med al sin Forvirrethed meget mere Religieusitet end de Fleste. Dernæst er Ulykken, at man saa kommer i Berøring med det forvirrede Menneske, som ikke har Noget at bestille, og derfor vel vil skrive og skrive. Men saa faaer hele Sagen en forkeert Stilling. A. er dog i Bogen en Nebensach, men hvor let, at Sagen faaer den Vending: at det skulde være en Hanefægtning mellem A. og mig for et nysgjerrigt Publikum.

Nei, lad saa hellere Adler fare. Saa bliver Bogen smaae Afhandlinger. I denne Henseende er nu ogsaa Alt ordnet ved Hjælp af at lægge tilrette til Bilag.

Indholdet vil saa blive:

1) Noget om Præmisse-Forfattere (det er Indledningen).
Den kan saa ende saaledes:
Som Lichtenberg i mine Tanker lykkeligt, i ethvert Tilfælde rigtigt har gjort opmærksom paa, at der er en Art af Prosa, en meget udbredt Art, som man kalder Candidat-Prosa: saaledes vilde jeg herved indføre den terminus: Præmisse-Forfattere.

2) En Præmisse-Forfatter paa et Aabenbarings-Faktum. (Slutning af Indledningen).

3) En Aabenbaring i Samtidighedens Situation.
Hypothesis: der antages, at en Mand nu pludselig traadte frem og beraabte sig paa en Aabenbaring, hvorledes vilde Dette vise sig?

Bilag.

4) Bilag I. De dialektiske Forhold: det Almene, de Enkelte, den særlige Enkelte.

5) Bilag II. Om Forskjellen mellem et Geni og en Apostel.

6) Mag. Adler som Satire over den hegelske Philosophi og vor Tids Christendom.

V.

[I Oktober 1848 — og senere: i Marts-April 1855 — var det S. K.s Plan at udgive nogle Afsnit af Bogen som:]

Tre ethiske eller ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger

[jfr. S. 474 ff., S. 487 ff. og S. 577 ff.]

*

[Foran Journalen NB.[10], der begynder 9. Febr. 1849, fandtes fastklæbet følgende Seddel:]

Det større Forord til „en Cyclus ethisk-religieuse Afhandlinger“ kan dog ikke bruges, da det svækker Virkningen af Afhandlingen Nr. 3 (Er det et Menneske tilladt at lade sig slaae ihjel for Sandheden?) eller og maatte i en Anmærkning i selve Forordet bemærkes, at just Aar 48's Katastrophe havde stillet Martyriet anderledes.

VI.

[Journalen NB.[10], lige efter 9. Febr. 1849:]

Det om Adler kunde saa dog maaskee engang udgives særskilt under Titlen: Literair Anmeldelse,*) og her kunde saa det større Forord til „en Cyclus ethisk-religieuse Afhandlinger“ bruges.

---

*) [Et Titelblad (jfr. derhos S. 583) lyder saaledes:]

Literair Anmeldelse.

Mag. Adler.

Et psychologisk Studium efter Naturen,
det er efter hans Skrifter.

Af
S. Kierkegaard.

[Da S. K. i Marts 1847 udgav sine „Opbyggelige Taler i forskjellig Aand“, tænkte han først paa at kalde Bogen:] „Mindre Skrifter af S. K.“ [og optage i den: „Literair Anmeldelse. Mag. Adler“ som Afsnit II, indskudt altsaa mellem „Ved Anledningen af et Skriftemaal“ og „Hvad vi lære af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle.“]

VII.

[Journalen NB.[10], kort før 25. April 1849:]

NB.

Alle Afhandlingerne (paa den nær om Adler) i „en Cyclus" o. s. v. kunne godt udgives. Men de skulle udgives særskilt, hver for sig eller høiest to sammen, og af Pseudonymer: H. H., F. F., P. P. De kunne saa som Blænkere ledsage Udgivelsen af de tre Skrifter til Opvækkelse.*) Men just fordi de skulle tjene som Blænkere, maae de komme i saa smaa Dosiser som muligt.

VIII.

[Journalen NB.[11], 4-5. Maj 1849:]

NB.

d. 4. Mai.

. . . .

Nu udgaaer de to Afhandlinger: har et Menneske Lov til at lade sig ihjelslaae for Sandheden? og om Forholdet mellem et Geni og en Apostel, men anonymt.

Idag d. 5. Mai bleve de sendte til Giødwad.**)

. . . .

*

[Paa et udateret, løst Kvartblad med Titelen paa den første af disse to Afhandlinger:]

NB. Denne Bog skal udarbeides meget omhyggeligt i Reenskrivningen, da jeg har havt Lykke til at kunne skrive den i Løbet af en 8 Timer. Taknemlighed byder saa at være desto omhyggeligere i det egentlige Flids-Arbeide.

---

*) [Den 14. Maj 1849 udkom:] „Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen. Tre gudelige Taler af S. K."

**) [Den 19. Maj 1849 udkom:] „Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger. Af H. H."

IX.

[Paa første Blad i den 19. Juli 1849 begyndte Journal NB.[12]:]

Ulykken med de tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger er: nævner jeg ikke Adler, saa forstaaes det Hele om mig, som vilde jeg saa smaat insinuere, at jeg selv var den Overordentlige; og Forvirringen vil blive saa fatal som mulig, just i dette Øieblik; nævner jeg Adler, saa faaer jeg med det fortvivlede Menneske at gjøre, hvilket jeg for ingen Priis vil; det var jo af den Grund, at jeg overhovedet opgav at udgive Afhandlingen om ham.*)

Det Bedste bliver, at dette slet ikke udkommer.

Den 3die Afdeling kunde maaskee udgives særskilt.

*

[En løs Seddel med udtrykkelig Henvisning til „Journal NB.[12] p. 1":]

Til tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger.

Maaskee kunde der i Forordet tilføies:

Den mere Vidende vil let falde paa, at eet eller andet bestemt Phænomen har foranlediget disse Smaa-Afhandlinger; han vil saa ogsaa let opdage, hvilket det kan være. Men deels er det da ogsaa blot i allernødtørftigste Forstand Anledningen, — deels var Phænomenet ikke meget glædeligt, og endelig er det vel for største Delen glemt, — derfor vil jeg ikke engang her i Forordet nævne det.

(Det var Adler.)

---

*) [En løs Seddel af forøvrigt samme Indhold ender saaledes:] derfor blev jo den lille Afhandling i sin Tid hugget i Stykker.

[Og endelig findes der paa et løst Blad fra 1853 Spor til, at S. K. dengang tænkte paa at udgive „de to første“*) Afhandlinger under Titel:]

Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger
af
P. P.,
udgivne
af
S. Kierkegaard.

[Nedenstaaende:

„**Forord**“ til „**den store Bog om Adler**“ af **Petrus Minor**

(jfr. foran I, S. 453-61) har S. K. selv paategnet:]
Med Petit.

Udgiverens Forord.

Selv indseer jeg kun altfor vel, hvor nær den Indvending ligger, og hvor meget der ligger i den Indvending: at skrive en saadan stor Bog i en vis Forstand om Mag. Adler. Men det er dog sandeligen ogsaa kun i en vis Forstand. Imidlertid vil jeg ikke tage i Betænkning ligefrem at bede Læseren ikke at lade sig forstyrre af det første Indtryks Tilsyneladelse. Hvis han, som jeg har gjort, vil læse, og hvis han tillige er Theolog, jeg tør indestaae ham for, at han skal af denne Bog faae en Klarhed over og en Smidighedens Øvelse i enkelte dogmatiske Begreber, som ellers endda maaskee ikke saa let faaes. Og paa den anden Side, jeg fortrøster mig ogsaa til, at den Læser, der har Villighed og Opmærksomhed til at ville læse, hvis han tillige har theologiske Forudsætninger til at kunne dømme, vil være enig med mig i, at hvad Forfatteren vilde præstere, og hvad der maaskee endda var af Vigtighed for Tiden at det præsteredes, ene kunde gjøres paa den Maade. Hvor meget jeg nemlig end maa beklage Mag. Adlers Forvirrethed, og hvad der dog vistnok,

---

*) [Nemlig de senereben meddelte: „Noget om Præmisse-Forfattere“ og „De dialektiske Forhold“. — jfr. S. 487 ff., S. 511 ff.]

idetmindste indtil videre er tabt i ham, hvor alvorligt og langsomt jeg end har overveiet at udgive Bogen,*) der derfor ogsaa over Aar og Dag har ligget færdig hos mig: Forfatteren maa være misundelig paa sin Lykke, thi Mag. Adler var just hvad han behøvede, uden ham kunde han hverken give Begrebs-Fremstillingen det Liv og den ironiske Spænding, ei heller den satiriske Baggrund, som nu haves aldeles gratis. Ingen Læge kan være mere glad over et normalt Tilfælde af en Sygdom, end han maa være over Mag. Adler; og sjeldnere er maaskee et Menneske, ved at gaae forkeert, kommet saa beleiligt, som Mag. Adler for Petrus Minor.**)

Den hele Bog er i Grunden en ethisk Undersøgelse: om det Begreb en **Aabenbaring**; om hvad det dog vil sige at være kaldet ved en Aabenbaring; om hvorledes Den, der har havt en Aabenbaring, forholder sig til Slægten, det Almene, og vi Andre os til ham; om al den Forvirring, som det Begreb en Aabenbaring lider under i vor forvirrede Tid. Eller hvad der er det Samme: hele Bogen er i Grunden en Undersøgelse om det Begreb **Myndighed**, hvad det dog vil sige at have guddommelig Myndighed, om den Forvirring, at det Begreb Myndighed ganske er glemt i vor forvirrede Tid. Forfatteren kunde nu have baaret sig saaledes ad: han kunde have viist, hvorledes dette Begreb (en Aabenbaring) lod sig forvirre (Mulighederne), tildeels ogsaa hvorledes det var blevet forvirret; han kunde søge at skildre hele Tiden og dens Forvirring. Men saa vilde det maaskee let gjøre det Indtryk paa Læseren, at den fremstillede Forvirring dog var en Mulighed, som ikke var til, Noget han selv hittede paa, for at faae Noget at gjendrive, at han altsaa dog paa en Maade fægtede i Luften. Hvor langt anderledes, om ikke ved Mag. Adlers Hjelp, saa dog ved Hjelp af Mag. Adler, der netop saa complet som muligt udviser næsten alle mulige Forvirringer i Forhold til dette Begreb, og som tillige selv paastaaer at have havt en Aabenbaring.

Saaledes har jeg ved omhyggelig Gjennemlæsning forstaaet Forfatteren, og jeg ønsker, at Læseren vil forstaae det Samme. Det kan dog neppe antages for Forfatteren at have havt noget i og for sig synderligt Tilfredsstillende at læse Mag. Adlers mange Bøger igjennem. Dog har han gjort det, formodentlig fordi han har forvisset sig om, hvorledes det kunde tjene hans Hensigt; og han er vel under Arbeidet blevet sig sin Hensigt mere og mere bevidst, og saaledes Anlægets Hensigtsmæssighed. Han har benyttet Mag. Adler som Underlag, eller gjort ham til Gjen-

---

*) [Herefter var oprindelig indskudt:] der i al Velvillie og uden noget fjendtligt Sindelag, nødsaget af Mag. Adler selv, dog gjør den Brug af ham, som denne gjør . .

**) [Slutningen af denne Sætning stod oprindelig længere nede, jfr. Noten S. 471.]

nemsigtighed for Tidens Forvirring; selv der, hvor Afhandlingen synes blot og som literair Anmeldelse at beskjæftige sig med hans Skrifter, har han dog maaskee havt Held til at avancere et lille Træk, som charakteriserer Tiden, eller et lille Forvirringens Sving, som dog ved Misvisningen tjener til nærmere at belyse Begrebet. Ved dette Anlæg har han gjort det muligt for den hele Monographi at vinde i Livlighed ved bestandigt at have Anstrøget af at være et Clinicum; dernæst at vinde en ironisk Fordoblelse, at Den, der saa ypperligt satiriserer hele Tiden (Mag. Adler), just er Een, der formeentligen paa det meest Afgjørende har brudt med det Moderne ved at faae sig en Aabenbaring, saa han altsaa satiririserer uden at vide det; endeligen at vinde Præsentiskheden. Og som en Ret Mad kan være aldeles fordærvet ved at serveres kold, naar den skulde serveres heed, saaledes er det ogsaa i Aandens Forhold. En Forvirring har bestandigt meest Interesse in præsenti — og her er Akt in flagranti.

Dersom Nogen skulde ville minde om, at forsaavidt Mag. Adler har beraabt sig paa en Aabenbaring, staaer han dog ganske udenfor eller ganske isoleret i Tiden, saa vilde jeg dertil svare: ingenlunde, just denne Forvirring ligger Tiden langt nærmere end man troer, og Mag. Adler er saaledes forstaaet nok saa meget i Rapport til Tiden som Strauss, Feuerbach o. s. v. næsten kunde jeg sige i sin Tid vare. Uden Religion kan ingen Slægt holde ud. Men naar saa første Geled, Angribernes Landstorm, der vil afskaffe Christendommen, (hvilke Fjender ingenlunde ere de farligste) ere færdige, saa kommer andet Geled af Forvirringens Missionairer, de, der ville enten lave en ny Religion, eller dog selv være Apostle. Disse ere de allerfarligste, just fordi de ere religieust paavirkede og religieust forvirrede, men forsaavidt ogsaa i Forhold til det Dybere i Mennesket, medens hine ere irreligieust besatte. Thi vor Tids Ulykke i det Politiske som i det Religieuse og som i Alt er Ulydighed, det ikke at ville lyde. Man bedrager kun sig selv og Andre ved at ville bilde os ind, at det er Tvivlen, nei, det er Opsætsigheden; det er ikke Tvivlen om det Religieuses Sandhed, men Opsætsigheden mod det Religieuses Myndighed, der er Skyld i og Skylden i Ulykken. Men Selvraadighed har, dialektisk, to Former: enten at ville styrte Herskeren eller selv at ville være Hersker, religieust altsaa: enten at ville være en Feuerbach og selvraadigt afskaffe al Religion, eller selvraadigt at ville være Apostelen. Ulydighed er Hemmeligheden i vor Tids religieuse Forvirring. Denne samme Ulydighed ligger ogsaa som πρωτον ψευδος, men mere skjult og ubevidst til Grund for hvad der er Grund-Skaden i den moderne Speculation, at man har forvirret Sphærerne, forvexlet Dybsind — og Myndighed; det Intellectuelle — og det Ethiske; det at være Geni — og det at være Apostel. —

Bogen er, hvad der vil forekomme Mange besynderligt, den er vir-

kelig et Opbyggelses-Skrift — for Den, der har Forudsætninger til at lade sig opbygge ved en i anden Henseende anstrængende Læsning.*) —

Og hermed vil jeg saa anbefale Bogen, bedende Læseren at læse langsomt, forsaavidt Forfatteren ofte har maattet søge noget længere tilbage for at faae BLiet; ønskende at jeg maatte engang opleve den Lykke at faae en større Bog godt læst. Det havde jo været mig, som Udgiver, let nok at udstykke det Hele i mindre Dele, i Smaa-Afhandlinger til 4 Sk.: men derimod har Forfatteren protesteret, som gjaldt det hans Liv — hvilket ogsaa er Tilfældet. Jeg for min Deel har ogsaa tænkt, at man dog vel selv vil indsee, baade at et ordentligt Anlæg bliver umuligt ved en saadan Udstykning, og at vort lille Land dog ikke er tjent med, at Rubrikken „Literatur" ganske gaaer ud, saa Danmark blot har Piecer og Aviser. —

„Min Læser" maa jeg ligefrem bede at læse denne Bog, da den for min Stræben er af Vigtighed, saa jeg agter at henvise til den. Dette har jeg paa en egen Maade forvisset mig om. Af adskillige Grunde havde jeg ladet Manuscriptet ligge hen. Jeg vilde saa, efter imidlertid at have skrevet Taler, just til at lægge et mere dogmatisk Skrift an. Men netop da indsaae jeg, at jeg i eet væk kom til at forudsætte denne Bog. Derfor besluttede jeg mig til at udgive den.

[Et Udkast til dette Forord har paa Foden:]

Novbr. 1847. S. K.

[Paa et løst Halvark en anden og ældre, altsaa forkastet Redaktion:]

Forord.

Denne Bog vil væsentligen kun kunne læses af Theologer, og blandt disse igjen væsentligen kun kunne interessere den Enkelte, forsaavidt han,

---

*) [Denne Sætning stod oprindelig efter: „Piecer og Aviser", 11 L. længere nede, med følgende Slutning:] Bogen er, hvad der vil forekomme Mange endnu besynderligere, Alt hvad Forfatteren ønsker at have skrevet for sin Smule Navnkundigheds Skyld. Der er nemlig i Forhold til denne Bog et Moment af Lykke, som sjeldent bydes; thi sjeldent er maaskee et Menneske, ved at gaae forkeert, kommet saa beleiligt som Mag. Adler for (Vincentius) Minor [jfr. foran, S. 469, L. 9 f. o.]

istedetfor maaskee at blive sig selv vigtig og min Dommer med den Indvending: Hvor jeg dog kunde falde paa at skrive saa stor en Bog om Mag. Adler? underkaster sig Læsningens Arbeide, og da seer efter, i hvilken Forstand A. er Bogens Gjenstand, og i hvilken Forstand han er benyttet til at belyse Tiden og til at hævde dogmatiske Begreber; i hvilken Forstand der lige saa meget er agtet paa Tiden som paa Adler.

Hvad jeg forøvrigt kunde ønske at sige i et Forord (thi da jeg ikke skriver i noget Blad eller i noget Tidsskrift, maa jeg benytte Forordet til een og anden almindeligere Bemærkning) om det literaire Forhold mellem Forfatter, Læser og Critiker, det har jeg været heldig nok til at finde udtalt bedre og syndigere end jeg kan sige det, af en Mand, hvem jeg altid har venereret: gamle Fichte, i stor Forstand en Mand, i ophøiet Forstand en Charakteer, i ædel græsk Forstand en Tænker. Hvad han har sagt i denne Henseende kan vel ogsaa gjøres behov at siges i vor Tid, medens den Omstændighed, at det er sagt for snart 50 Aar siden, maaskee vil kunne skaffe det Sagte Gehør. Der ligger noget Formildende i, at det er en Afdød, der taler, — Noget, som maa gjøre Læseren modtageligere for den strænge Tale, i, at hvis Verden ellers nu er forkeert, den da altsaa ogsaa maa have været forkeert for 50 Aar siden. Naar en Levende taler til de Samtidige fristes han maaskee til at fremstille det, som havde Verden før været god, men nu i de sidste 14 Dage var den da blevet reent forkeert. Derved forbittres da igjen de Samtidige, og med Rette, forsaavidt det dog upaatvivleligt er saa, at Verden til alle Tider saa omtrent er lige god, eller lige slet. Blik paa Tiden, Skildringer af Samtiden, Opfattelse af vor Tid og andet Saadant misbruges saa let reent rhetorisk ɔ: Taleren eller Forfatteren indretter Fremstillingen i Forhold til, som den brillant kan tage sig ud og gjøre Effect i det Øieblikkelige, mindre bekymret om at have en fast, bestemt Anskuelse af Tiden, eller om at besinde sig paa, at Opgaven maaskee er for stor. Vil en Taler lokke Mennesker, saa siger han: thi det maa man sige til vor Tids Ære, og det skal ikke forties eller miskjendes, at der dog begynder et nyt Liv at røre sig, at der dog bestandigt bliver Flere og Flere o. s. v.; naar han næste Søndag tordner, saa siger han: eller skulde disse Tiders Fordærvelse endnu ikke have naaet det Høieste, skulde der virkelig være et Maal, som endnu ikke var naaet, naar saaes vel en større Letfærdighed o. s. v. Disse forskjellige Opfattelser udgives saa stundom i eet Bind, og den lidt opmærksomme Læser læser, lukker derpaa forundret Bogen, og tænker: Gud veed, paa hvilken Tid den Mand egentlig levede. Nei saa er det bedre at lade en Afdød tale. Dersom en Præst havde betænkt sin Tale, og valgt til Thema: om vore Tiders Overdaadighed, og han da tilfældigviis Løverdag-Eftermiddag fandt en Prædiken fra 1718: om vore Tiders Overdaadighed — saa troer jeg, han vilde gavne sine Tilhørere mere ved at oplæse denne end ved at holde sin egen. Hovedsagen er det dog ikke, at

Een tordner og Andre maa døie det, Hovedsagen er at vi Alle, hver især, blive visere. Og naar en Afdød taler, er der jo paa en Maade Ingen som taler, saa kan vi Alle høre efter.

Stedet findes i en Opsats: Nicolais Leben und Meinungen. Sämtl. W. 8de B. p. 75 o. ff. 3die Bilag til 2det Capitel.

Kjøbh. Januar 1847.

[Nogle Afsnit af den 1846-47 udarbeidede „store Bog om Adler“ (jfr. foran I, S. 453-61) paatænkte S. K. i Oktober 1848 at udgive i den paa de følgende Blade (S. 487 ff.) redigerede Skikkelse under Titel:]

Tre ethiske eller ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger.

af

H. H.

[Det Omslag, hvori disse Afhandlinger fandtes indlagte, havde følgende Paaskrifter:]

NB. Mit Navn kommer til at staae som Udgiver: udgivne af S. K.*)

NB. Skulde Forfatteren istedetfor at hedde: **H. H.** have et pseudonymt Navn, skal han hedde: Emanuel Leisetritt.

Heri de 3 ethisk-religieuse Afhandlinger og tillige Efterskriften til Nr. 2 af dem.

NB. Den Passus om Biskop Mynster gaaer bedst ud.*)

Efterskriften til Nr. 2 udelades ogsaa, hvis Bogen skulde udgives nu.

NB. Maaskee vil Noget af Det (i Afhandlingen Nr. 2) om Biskop Mynster blive brugt til en Dedication til ham, i saa Fald maa det da gaae ud her.*)

---

*) [Disse Sætninger ere atter udstregede med Blyant. — Om Mynster og Tilegnelsen til ham jfr. S. 548 ff.]

[I et Omslag det foran (V, S. 465) omtalte større Forord (fra 1848) paa løse Blade af Konceptpapir, Texten idelig og stærkt rettet, enkelte Afsnit i flere Bearbejdelser:]

Det Forord til „en Cyclus ethisk-religieuse Afhandlinger", som ikke blev brugt.

Denne Bog er heel og holden skreven før, tildeels endog længere Tid før indeværende Aars europæiske*) Katastrophe. Dette er historisk til Efterretning, forøvrigt da det Ligegyldige, alt i Forhold til hvorvidt Bogen har Noget af hvad man maatte kalde „Sandhedens" Lige-Gyldighed for alle Tider; thi da kan Katastrophen ikke gjøre fra men til, kan kun endmere gjøre Udgivelsen til Pligt.**)

Thi at ogsaa jeg engang***) ganske ligefrem skal signalisere en Smule betræffende hvad Den, som har kunnet og villet see, da utvivlsom har maatte see ligge til Grund for hele min Forfatter-Virksomhed totalt betragtet, betræffende, ut ita dicam, mit Program som Forfatter, hvilket rigtignok ikke som ellers kommer først men sidst: da var og er uforandret Dette mit Bestik og Sigte; Katastrophen har kun hjulpet mig til bedre at forstaae det, medens den maaskee ogsaa vil hjælpe mig til bedre

*) [Udstreget:] verdenshistoriske

**) [En ældre Redaktion:] Dog forældet er i ethvert Tilfælde Bogen ikke blevet ved Katastrophen, den har ikke just tabt, snarere dog nok vundet — ved Hjælp af Katastrophen, der end mere gjør dens Udgivelse til Pligt.

***) [Udstreget:] — i Forordet til denne Bog ved en Anticipation af hvad andetsteds vil blive udført —

end hidtil at blive forstaaet, eller dog til at blive mere lidenskabeligt misforstaaet. Spørgsmaalet er hverken om Eetkammer eller Tokammer eller Tikammer, hverken om Comiteers Nedsættelse eller Ministres Opsættelse. Thi vistnok er der Spørgsmaal derom, idelig og idelig af Tusinder og Tusinder Spørgsmaal derom, der er jo egentligen ikke Spørgsmaal om Andet; men see alt Dette er hvad Tiden fordrer, ikke hvad den, idetmindste ikke i dybere Forstand, behøver, — er just Ulykken, at Tiden fordrer hvad den ikke behøver, er derfor Daarskab, Tidsspilde, tildeels, idetminddste i Adskillige, tildeels — o, den alvorlige Tids Alvor! — Forlystelsessyge. Nei, i Ideen, væsentligen seet er der Spørgsmaal, eller er S p ø r g s m a a l e t om Christendom og om Christendommen: om Christendom, at det er den, der behøves; om Christendommen, at det er den, man har afskaffet, at en saakaldet, rettere en falden Christenhed aabenbart eller mere skjult, snart ved Angrebet snart ved Forsvaret, har afskaffet den. Styrelsen har nu tabt Taalmodigheden, vil ikke taale dette længere, men vil, grundigt som den docerer, fra Grunden gjøre det aabenbart, hvor selvmodsigende alt Det er, som Mennesker, Generalforsamlinger og Balloterende eller Bombarderende, til Behag skal være Surrogat for Religieusitet.

Og derfor er dog selv Katastrophen, som den hidtil har viist sig, kun Indledning;*) thi først naar man er kommet saavidt, at det er forstaaet, hvorom S p ø r g s m a a l e t er, først da begynder den ny Tidsregning. Europa rundt har man v e r d s l i g t,**) med stigende Lidenskabeligheds Fart, forvildet sig ind i Problemer, som kun g u d e l i g t lade sig besvare, som kun Christendommen kan besvare, og — at jeg da ikke skal friste noget eneste Menneske til, betræffende hvad jeg har at sige, at hilse med Acclamation — længst har besvaret. Med Indsatsen: 4de Stand ɔ: alle Mennesker at ville løse det Problem om L i g h e d mellem Menneske og Menneske i Mediet: Verdslighed ɔ: i det Medium, hvis Væsen er F o r s k j e l l i g h e d,

*) [Udstreget:] hører hjemme i Kladden ikke i Hovedbogen;
**) [Udstreget:] verdsligt=forklarende, verdsligt=forvirret,

— ja, om saa al Reisen i Europa ophørte, fordi man maatte vade i Blod, og om saa alle Ministre bleve søvnløse for at gruble, og om der saa hver Dag gik ti*) Ministre fra Forstanden, og hver den næste Dag ti*) nye begyndte, hvor de Andre slap, for atter at gaae fra Forstanden: der kommes væsentligen ikke eet Skridt videre; der er evig sat Hindring derfor, og Evighedens Grændse spotter al menneskelig Anstrengelse, spotter Formastelsen mod dens høifrie [sic!] herlige Rettigheder, at Timeligheden timeligt vil forklare, hvad der i Timeligheden skal være en Gaade, og hvad kun Evigheden kan og vil forklare. Problemet er et religieust, et christeligt Problem, og som sagt: allerede længst besvaret. Thi skaf os Evigheden igjen, Udsigten til den i ethvert Øieblik, dens Alvor og dens Salighed, dens Lindring; skaf hver Enkelt Evigheden igjen: saa behøves der ingen Blodsudgydelse, man kan ogsaa lade Ministrene beholde deres respektive Forstand. Ak, men for at faae Ildebranden, Selvantændelsen, som er affstedkommet ved Verdslighedens Friction, slukket, for at faae Lindring ɔ: for at faae Evigheden igjen, kunde det vel være, at der behøvedes Blodsudgydelse og Bombardementer, item at mange Ministre en passant gaae fra Forstanden.**)

*) [Her stod begge Steder først:] hundrede

**) [Oprindeligt havde „Fororden" derefter, skilt fra det Foregaaende ved en ny Udgang, følgende Slutning:]

I Ideen, væsentligen seet, har Enhver, der med Gud veed, at han i Sandhed troer paa Christendommen, al Verdens Forvirring og Oprør tiltrods, allerede „mere end seiret". Han erkjender kun een Overmagt, Dens, der formaaer at bede inderligere, med mere Frygt og Bæven end han har formaaet; men en Saadan er ikke hans Fjende, han er hans mægtige Allierede. Enhver Modstand, Evnernes, Talentets, Tallets er allerede i Ideen seet væsentligen overvundet, hvad saa end han tilfældigviis er kommet til eller kan komme til at lide derfor. Tilfældigviis; thi verdsligt gjør man store Ophævelser over Lidelserne; man lider for at seire, og seirer saa maaskee endda ikke. Christeligt har man forud allerede mere end seiret, saa man ikke lider for at seire, men snarere fordi man har seiret, hvilket just giver Een Lyst til at finde sig i Alt og Op-

Hvor lang Tid der vil medgaae til det blot Convulsiviske, kan jo intet Menneske vide. Men man behøver ikke at være nogen stor Psycholog for at vide, hvor vanskeligt det er at faae Bugt med sin verdslige og jordiske Forstandighed, naar man, som nu Tilfældet er med Slægten, har Overtro paa dens frelsende og lyksaliggjørende Magt, hvor vanskelig den derfor er, og hvor vidtløftigt det kan blive med den Overgang: at slippe Forstanden for at gjøre Springet ind i det Religieuse. Den verdslige Forstandighed sidder altfor fast i det verdslige Menneske eller han i den; det er med den som med en Kindtand — der maa tages flere Gange til og voldsomt for at rokke den eller for at tage Livet af og Magten fra den kun altfor frygteligt Seiglivede.*) Man behøver eiheller at være nogen stor Dialek-

---

løftelse over Lidelserne; thi da man har seiret, kan man jo sagtens finde sig i en Smule Lidelse. Verdsligt maa man, spændt i Uvished, vente paa hvad der følger efter Lidelsen, om nu Seiren følger; christeligt er der Intet at vente paa, Seiren længst i Troen givet Een forud paa Haanden. Dette lærer man af Forbilledet. Hans sidste Ord i Lidelsen var ikke: venter nu blot lidt, saa skulle I vel faae at see, at min Sag seirer. Nei, han sagde: det er fuldbragt. Hvilket? Lidelsen. Men saa taler han jo slet ikke om Seiren? Nei, hvor skulde det falde ham ind, det vidste han jo fra Evighed af, at han havde seiret.

Oct. 48.

*

[Hertil sluttede sig nu følgende, senere dog overstregede

Efterskrift:]

Dette Forord er, som sagt, en Anticipation. Bogen er skrevet for omtrent 2 Aar siden, med Undtagelse af een Afhandling, der er fra Slutningen af forrige Aar. Da nu dette Forord er dateret: October 1848, og jeg siden Foraaret 48, da „christelige Taler“ udkom, har udarbeidet flere mindre Skrifter, saa ere disse jo ældre end dette Forord, medens de dog blive udgivne senere. Men de kunde ikke udgives, førend foreliggende Bog, hvilken de forudsætte, var udkommet; paa den anden Side vil saa igjen „Forordet“ til denne Bog bedre forstaaes efter hine Skrifters Udgivelse.

*) [I Kladen var her indskudt:] Saalænge der er det mindste Liv i denne kun altfor frygteligt seiglivede Forstandighed bliver den ved at

tiker for at opdage, at det for den verdslige Lidenskabelighed kan see skuffende ud, som var det dog muligt, naar man blot bliver ufortrødent ved at regne og regne, at tilveiebringe Lighed mellem Menneske og Menneske i Verdslighed. Den endelige Dialektik vil i ethvert Tilfælde være istand til at danne en utrolig Mængde Combinationer. Det idelige Omqvæd vil blive: Forræderi, Forræderi; nei, man maa gjøre det paa en anden Maade, naar man tager lidt Mere af der, og sætter lidt Mere til her, og saa fordeler Det der mere ligeligt, uden at glemme den Forskjel der, sammenholdt med den her og der og her og her og hist og ned og op — saa maa det nødvendigviis lykkes med at finde Ligheden, Divisor, Myntfoden for Menneske-Lighed i Verdslighed o: i Forskjellighed, Ligheden for den verdslige Menneske-Lighed o: for den — forskjellige — Lighed. Systemet søgte det rene Menneske, saaledes vil Tiden nu søge det lige Menneske — thi i Verdsligheden ere vi Alle skjæve eller Skjævheder o: Relativiteter. Verdslighed er et uhyre broget Sammensat af Mere og Mindre, lidt Mere og lidt Mindre, Meget, Noget, Lidet o. s. v., det er: Verdslighed er Forskjellighed. Men Forstanden i den verdslige Lidenskabeligheds Tjeneste vil bestandigt bilde sig ind, at den dog kan regne det ud og faae Lighed i Verdslighed. Enhver ny Combination bliver da — ja i nu forældet Stiil vilde den vel blive en ny § — nu bliver den «styli novi» et nyt Ministerium. Og naar saa det nye Ministerium gaaer af, eller convulsiviſk fortrænges, mon man saa er kommet til den Erkjendelse, at Ulykken ikke laae i denne Combinations tilfældige Feil og Mangler, men i, at der væsentligen behøvedes noget ganske Andet,

---

forklare, at den nu har hittet paa en ny Udvei, en ny Beregning, et nyt Forslag, en ny Maade — at gjøre det Samme paa; eller har man vel nogensinde seet, at Een, der havde spilt 20 Aar i Lotteriet uden at vinde Noget, medens han tillige dog derved oftere havde tænkt paa at opgive denne Lidenskab, at han blot ved Hjælp af Raisonnement virkelig opgav det; nei, ved Udgangen af det 20de Aar forklarede hans Forstand, at naar han nu blot næste Gang satte paa Nr. 17, saa vandt han.

Religieusitet nemlig? Nei, det vil man ikke. Der vil strax være en ny Combination og et nyt Ministerium i Opseiling, der ved at have rystet Relativiteterne kaleidoskopisk paa en noget anden Maade bilder sig ind at have fundet det Søgte. Og man vil sige, ganske systematisk næsten: „ja, nei" paa den Maade, som det forrige Ministerium vilde det, lader det sig ikke gjøre; men naar man blot regner rigtigt, saa maa det komme — og saa kommer der et nyt Ministerium, som gjør mindre for Øltapperne, mere for Lysestøberne, og saa igjen trækker mere fra Jordegodseierne og Proletarierne mere frem, ligner Præsterne paa Degnene og hovedsageligen gjør en rundrygget Vægter, en skjævbenet Smedesvend til det lige Menneske. Tiden vil (kun at den er langt mere lidenskabelig og voldsom, da den er Voldsomhedens, Haandgribelighedens Sophistik) paa mange Maader erindre om Socrates's Tid, men der vil Intet være, som erindrer om Socrates.

Under alt dette, dette §§-Cursus eller dette Cursus af Ministerskifter, bliver Slægten mere og mere forvirret, som en drukken Mand jo uroligere han stormer omkring bliver desto mere fuld, selv om han ikke faaer mere at drikke.

Og saa, naar det Foreløbige, det Convulsiviske er gjennemgaaet, og de politiske Ministerier ere ude, saa vil vel Slægten være saa udmattet af Lidelser og Blodtab, at Dette om Evigheden kunde faae Lov til idetmindste at komme i Betragtning, om det end i Førstningen vil hidse Lidenskaberne paany og give dem nye Kræfter. Omslaget vil gjøres (omvendt mod Reformationens): hvad der saae ud som og bildte sig ind at være Politik vil forklare sig som religieus Bevægelse. Der vil for at faae Evigheden igjen atter kræves Blod, men Blod af en anden Art, ikke hiint de i tusindviis ihjelslagne Slagtofferes, nei, det kostbarere Blod, de Enkeltes — Martyrernes, disse mægtige Afdøde, der formaae, hvad ingen Levende, som lader Mennesker i tusindviis hugge ned, formaaer, hvad disse mægtige Afdøde ikke selv som Levende formaaede, men kun som Afdøde formaae: at tvinge en rasende Mængde i Lydighed, just fordi denne rasende Mængde i Ulydighed fik Lov til at

slaae Martyrerne ihjel. Thi Ordsproget siger: Den leer bedst, som leer sidst; men sandeligen, Den seirer ogsaa bedst, som seirer sidst, altsaa ikke Den, som seirer ved at slaae ihjel — o, usikkre Seier! — men Den, som seirer ved at blive ihjelslagen — o, evig visse Seier! Og dette Offer, Lydighedens — hvorfor Gud seer med Velbehag til ham den Lydige, der bringer sig selv som Offer, medens han samler Vrede over Ulydigheden, der ihjelslaaer Offeret — dette Offer, denne Seierherre er „Martyren"; thi sandeligen ikke Enhver, der bliver ihjelslagen, er en Martyr! Men Martyren er Herskeren.

[Slutningen efter en anden Bearbejdelse:]

Thi Tyranner (i Skikkelse af Keisere, Konger, Paver, Jesuiter, Generaler, Diplomater) have hidtil i et afgjørende Dieblik kunnet regjere og styre Verden; men fra den Tid 4de Stand bliver sat ind — naar dette har faaet Tid til at sætte sig saaledes, at det ret er forstaaet — vil det vise sig, at kun Martyrer kunne i det afgjørende Dieblik regjere Verden. Det er: intet Menneske vil mere kunne regjere Slægten i et saadant Dieblik, kun Guddommen kan det ved Hjælp af de ham ubetinget Lydige, der tillige ere villige til at lide, men dette er jo Martyrer. Og naar saa i en ældre Formation det afgjørende Dieblik var overstaaet, saa indtraadte den ordentlige verdslige Regjering; men fra det Dieblik at 4de Stand bliver sat ind vil det vise sig, at selv naar Crisen er overstaaet, kan der ikke regjeres verdsligt. Verdsligt at regjere, verdsligt at være den Regjerende er, hvor meget Arbeide og Ansvar dermed end er forbundet, en Nydelse, og derfor beregnet paa og kun mulig i den Proportion: at det langt, langt største Antal af Mennesker enten slet ikke ere opmærksomme paa, at de ikke ere med i (Stats-) Livet, eller gudfrygtige nok til ikke at bryde sig derom. Saasnart 4de Stand sættes ind, kan der kun regjeres gudeligt, religieust. Men religieust at regjere, religieust at være den Regjerende er at være den Lidende, det religieust at regjere er Lidelse. Disse Lidende (de Regjerende) ville naturligviis, dersom de ganske turde raade dem selv, i mangt et Dieblik ønske sig

langt borte og give Slægten en god Dag, for selv enten at tilbringe deres Liv i Betragtningens Eensomhed eller nyde Livet; men de vove det ikke, naar de i Frygt og Bæven betænke deres Ansvar for Gud. At være udseet til verdsligt at skulle være den Regjerende, det ansee Menneskene for en Lykke; men at udsees til religieust at skulle være den Regjerende er, menneskelig talt, snarere som en Straf, i ethvert Fald, menneskelig talt, Lidelse, menneskelig talt lige det Omvendte af et Fortrin. — Misfornøiet med, utilfredsstillet ved Staten, Kirken og Alt hvad dertil forholder sig (Kunst, Videnskab o. s. v. o. s. v.) vilde Slægten, hvis den fik Lov at raade sig selv, opløse sig i en Verden af Atomer, hvorved dog vil være gjort det Fremskridt, at Gud nu ikke gjennem Abstracta, ei heller gjennem Repræsentations-Individualiteter kommer til at forholde sig til Individerne, men bliver Den, der saa at sige selv paatager sig at opdrage Generationens utallige Enkelte, selv den Skolemester, der passer paa Alle, hver især. Her standser Tanken; Verdens Skikkelse vilde ligne, ja jeg veed ikke hvad jeg skulde ligne den med, den vilde ligne et uhyre Christiansfeldt, og saa vilde der være tilstede de to størst mulige Modsætninger, stridende med hinanden om Fortolkningen af dette Phænomen: Communismen, der vilde sige: saaledes er det verdsligt rigtigt, der maa slet ingen Forskjel være mellem Menneske og Menneske; Rigdom og Kunst og Videnskab og Regjering o. s. v. o. s. v. er af det Onde; alle Mennesker skulle være lige som Arbeidere i en Fabrik, som Lemmerne paa en Ladegaard, eensklædte, spise eens Mad, lavet i een uhyre Gryde, paa samme Klokkeslet, i lige Maal o. s. v. o. s. v. — Pietismen, der vilde sige: saaledes er det christeligt rigtigt, der maa ingen Forskjel være mellem Menneske og Menneske, vi skulle være Brødre og Søstre, have Alt fælles; Rigdom, Stand, Kunst, Videnskab o. s. v. er af det Onde; alle Mennesker skulle være ligesom engang i det lille Christiansfeldt, eensklædte, bede til bestemte Tider, gifte sig ved Lodtrækning, gaae i Seng paa Klokkeslet, spise eens Mad, af eet Fad, i bestemt Takt o. s. v. o. s. v.

Dette er min Betragtning eller Opfattelse af Tiden, et ringe Menneskes, der i sit Væsen har Noget af en Digter, forøvrigt er en Slags Tænker, men — ja, hvor ofte har jeg nu gjentaget og indskærpet dette for mig saa Vigtige og Afgjørende, mit første Udsagn om mig selv — „uden Myndighed“.

S. K.

[Trende løse Blade — fra 1848-49 — indeholde Udkast, der slutte sig til Tankegangen i dette „Forord“:]

[1.*)]

Saa vil det ogsaa blive aabenbart, hvad der laae til Grund for Katastrophen, at den er Modsætningen til Reformationen: da saae Alt ud som religieus Bevægelse og viste sig at være politisk Bevægelse, nu seer Alt ud som Politik, men vil forklare sig til religieus Bevægelse. Og naar dette bliver aaben-

*) [Et Blad Konceptpapir, som er paategnet: „i Febr. 1849“, indeholder i det Væsentlige dette Stykke men med følgende foran udeladte Indledning:]

I dette besynderlige dobbelt-satiriske Faktum (at Mag. A., aabenbart levende hen i saa godt som hedenske Kategorier, bliver christelig Præst, og at han, efter at han ved en religieus Opvækkelse er bragt det Christelige adskilligt nærmere, bliver afskediget — uden at dog Stats-Kirken i det Første egentlig har noget Ansvar, og medens den dog i sidste har fuldeste Ret) er indeholdt noget Andet, som jeg allerede i sin Tid var opmærksom paa, men som Aaret 48 da ganske anderledes har gjort mig opmærksom. Skal det lykkes Staten og Kirken at styre det Kirkeligt-Bestaaende igjennem disse Tiders Vanskeligheder, da maa den, til denne Hensigts Opnaaelse, fremtidigen ganske anderledes fæste sin Opmærksomhed paa Pastoral-Seminarier end hidtil. Den videnskabelige Dannelse, som Studenten faaer ved Universitetet, hvor priselig den end forresten kan være, vil sjeldnere komme ham til Gavn, stundom være ham til Skade i den Strid, i hvilken han som Præst vil blive at føre, naar Tiderne oprøres saaledes fra Grunden som nu: den videnskabelige Excerceren paa Tælling vil der ikke blive Brug for. Og naar det saa bliver aabenbart, hvad [osv. som ovenfor.]

bart, da vil det (hvad enten man nu i Tide har været betænkt paa det i den Henseende Fornødne eller ikke) tillige blive aabenbart, at det der behøves er: „Præster". Der skal Slaget staae; skal der væsentligen seires, maa det skee ved Præster; hverken Soldater eller Politi-Agenter eller Diplomater eller politiske Projektmagere formaae det.*) „Præster" er det, der vil behøves; Præster, der, i Besiddelse af ønskelig videnskabelig Dannelse, ere indøvede i — hvad man i Modsætning til den videnskabelige Exerceren paa Tælling kunde kalde — Aandsnærværelsens Fægtning, til Kamp ikke saa meget mod videnskabelige Angreb og Problemer, som mod de menneskelige Lidenskaber; Præster, der kunne adsplitte „Mængde" og gjøre den til Enkelte; Præster, der ikke gjorde for store Fordringer til at studere, og Intet ønskede mindre end at herske; Præster, der, om muligt, mægtigt veltalende, ikke vare mindre mægtige i at tie og taale; Præster, der, om muligt, Hjertekjendere, ikke vare mindre lærte i Afholdenhed fra at dømme og fordømme; Præster, der vidste at bruge Myndighed ved Hjelp af den Kunst at gjøre Opoffrelser; Præster, der vare forberedte paa, opdragne, dannede til at lyde og lide, saa de kunde formilde, formane, opbygge, røre, men ogsaa twinge — ikke ved Magt, Intet mindre, nei ved den egne Lydighed twinge, og fremfor Alt taalmodigt lide alle den Syges Uartigheder uden at forstyrres, saa lidet som Lægen forstyrres af Patientens Skjeldsord og Sparken under Operationen. Thi Slægten er syg og, aandelig forstaaet, syg indtil Døden. Men som det saa ofte gaaer, naar den Syge selv skal angive Stedet, hvor han lider, da viser han paa et reent forkeert Sted: saaledes med Slægten. Den mener — ja det er baade til at lee og til at græde over — den mener, som sagt, at det er et nyt Ministerium der skal hjælpe. Men sandeligen, det er Evigheden der behøves — fordres der noget

*) [Det i Noten til forrige Side omtalte Udkast indskyder her:] Men „Præster" dannes egentligen ikke ved Universitetet; vel sandt, de dannes bedst i Livet; dog, skal der være Tale om en foreløbig Dannelse, saa maa det være ved et Seminarium.

stærkere Beviis end dette, at det er hørt fra Socialismen, dette frygtelige Suk (fra Helvede): Gud er det Onde; skaf os blot af med ham, saa faae vi Lindring. Saa siger den jo selv, hvad det er den behøver; thi det Dæmoniske indeholder altid det Sande omvendt. Det er Evigheden, der behøves, og Lægen maa, om end i en noget anden Forstand, som det var Skik i en ældre Tid, ordinere: Præsten.

Dette er min Betragtning eller Opfattelse af Tiden, et ringe Menneskes [osv. — jfr. S. 483].

[Ikke dateret eller understreget.]

[2.]

„Christelige“ Præster er det, der vil behøves, ogsaa med Hensyn til den af alle Farer største, som dog ligger langt nærmere end man muligt troer, at, naar Katastrophen slaaer ud og forklarer sig til religieus Bevægelse (og Styrken i Communismen er aabenbart den i samme dæmonisk indeholdte Ingrediens af Religieusitet, endog christelig Religieusitet): saa vil der, som Paddehatte efter en Regn, fremkomme dæmonisk inficerede Skikkelser, der snart formasteligen ville gjøre sig selv til Apostle paa lige Linie med „Apostlene“, nogle ogsaa med den Opgave at fuldkommengjøre Christendommen, snart endog selv være Religionsstiftere, Opfindere af en ny Religion, der ganske anderledes skal tilfredsstille Tiden og Verden end Christendommens „Askese“. Tiden for de videnskabelige Angreb paa Christendommen var allerede forbi før 48, vi vare allerede langt inde i de Lidenskabeliges, de Forargedes. Men disse er ikke det Farligste; det Farligste er, naar de Dæmoniske selv blive Apostle — omtrent som naar Tyvene udgive sig for Politi — selv Religionsstiftere, der ville finde forfærdeligt Tilhold i en Tid, som bliver saaledes critisk, at det, evig forstaaet, sagt om den Tid, er evig sandt: det er Religieusitet der behøves — sand Religieusitet nemlig; medens det, dæmonisk forstaaet, siges af den samme Tid om sig selv: det er Religieusitet vi behøve — nemlig dæmonisk Religieusitet.

Dette er min Betragtning eller Opfattelse af Tiden, et ringe Menneskes [osv. — jfr. S. 483].

[Ikke dateret, men understreget:]

S. K.

[3.]

i Oct. 48.

Og nu, i 48, nu er det da blevet fra Grunden gjort aabenbart, hvad de Faa, der kunde see og skjønne, ogsaa saae, at den forrige Tids Feil sandeligen ikke var, at Regjeringerne misbrugte Magten, at det at regjere ikke var et Ansvar for Gud men et Studium for det meest raffinerede Coquetteri, — lige det Modsatte, at de ikke vidste og ikke havde sædeligt Mod til at vove at bruge Magten, kort at Feilen var: at der ikke blev regjeret. Nu er det dog vel aabenbart, at hvad der, politisk forstaaet, behøves er indeholdt i eet eneste Ord: Regjering, saa, hvad altid var Tilfældet i den forrige Tid, hvis — for at jeg skal tale i bibelske Udtryk — Styrelsen nu skulde sende Dommere, da maatte disse ikke komme som før for at dømme Regjeringen, men for af al Magt at hjelpe til at der kunde blive regjeret. Skylden for det Hele bærer et indbildsk, halvstuderet, ved Presse-Smigrerier demoraliseret Bourgeoisie, der i Egenskab af Publikum meente at skulle regjere. Men maaskee aldrig i Historien er det seet, at Nemesis kom saa hurtig; thi i samme Nu, paa samme Klokkeslet som Bourgeoisiet afgjørende greb efter Magten, reiste 4de Stand sig. Nu skal det rigtignok hedde, at det er den der er den Skyldige, men det er usandt: den er kun det uskyldige Offer, over hvem det kommer til at gaae ud, den bliver skudt ned, forbandet — og det skal være Nødværge, er det ogsaa i en vis Forstand: det er Nødværge, fordi Bourgeoisiet stødte Staten omkuld.

Tre ethiske eller ethisk-religieuse

Smaa-Afhandlinger

af

M. M.*)

[Paa Titelbladets Bagside:]

Indhold.

[1848.]

*) [Først var anvendt Mærket: F. F. — jfr. foran VII, S. 466.]

Forord.

Denne lille Bog, som væsentligen kun vil kunne interessere Theologer, er skrevet i 46 og 47.

S. K.

Nr. 1.

Noget om hvad man kunde kalde „Præmisse-Forfattere".*)

Da vor Tid efter hvad Barberen siger (og Den, der ikke har Leilighed til at følge med Tiden ved Hjelp af Bladene, kan godt nøies med Barberen, som jo ogsaa i en ældre Tid, hvor man endnu ikke havde Blade, var hvad Bladene nu er) skal være en bevæget Tid: saa er det ikke usandsynligt, at mange Menneskers Liv gaaer saaledes hen, at de have Præmisser til at leve, men ikke vinde nogen Conclusion — netop ligesom Tiden, der er Bevægelsens Tid, som har sat Præmisserne i Bevægelse, men ogsaa er Bevægelsens Tid, som ikke er kommen til Conclusionen. Saadanne Menneskers Liv gaaer da hen, indtil Døden kommer og gjør Ende paa Livet, uden dog i Conclusionens Forstand at bringe Enden med sig; thi Eet er, at et Liv er forbi, et Andet, at et Liv bliver færdigt ved at faae sin Conclusion. I Forhold til som et saadant Menneske er begavet, kan han da ogsaa indenfor sit eget ufuldbaarne Liv gaae hen og blive Forfatter, som han mener det. Dog er denne Mening et Sandsebedrag. Han kan for den Sags Skyld (thi vi kunne jo her hypothetice indrømme alt Muligt, naar vi blot holde igjen paa det Afgjørende) være i Besiddelse af de over-

*) [I den første „store Bog om Adler" (jfr. foran I, S. 454-55, a) havde dette Afsnit til Overskrift:] Indledning. 1846.

ordentligste Evner, af ypperlige Kundskaber; men Forfatter er han ikke, uagtet han producerer. Hans Skrift vil være ligesom hans Liv, Materiale; maaskee vil dette Materiale være Guld værd, men det er kun Materiale. Han er ikke en Digter, der digterisk afrunder et Hele; ikke en Psycholog, der indordner det Enkelte og den Enkelte i en total Anskuelse; ikke en Dialektiker, der udviser Plads indenfor den Livs-Anskuelse, over hvilken han disponerer. Nei, uagtet han skriver, er han væsentligen ikke Forfatter; han vil være istand til at skrive første Deel, men han kan ikke skrive anden Deel; eller for ikke at foranledige Misforstaaelse, han kan ogsaa skrive første og anden Deel, men saa kan han ikke skrive tredie Deel: den sidste Deel kan han ikke skrive. Gaaer han derfor, naivt vildledet af den Tanke, at enhver Bog jo efter Skik og Brug skal have en sidste Deel, hen og skriver sidste Deel med, da vil han ret gjøre det aabenbare, at han ved sidste Deel fraskrev sig at være Forfatter. Thi det at være Forfatter er rigtignok Noget man skriver sig til, men netop derfor ogsaa Noget, som man, besynderligt nok, just ved at skrive kan fraskrive sig. Havde han ret været opmærksom paa Misligheden med tredie Deel: ja, si tacuisset, philosophus mansisset.

For at finde Conclusionen er det først og fremmest nødvendigt at mærke ret levende, at den mangler, og derved igjen ret levende savne den. Det lod sig derfor tænke, at en væsentlig Forfatter, netop for at gjøre den Mislighed aabenbar, at saa mange Mennesker leve uden Conclusion, frembragte et Fragment, om han end ved at kalde det saa netop ingen Mislighed foranledigede, om han end i en anden Forstand leverede Conclusionen, ved at levere den tilsvarende Livs-Anskuelse. Og en Verdens-Anskuelse, en Livs-Anskuelse er da den eneste sande Conclusion paa enhver Frembringelse; al Digter-Conclusion er Sandsebedrag. Er Livs-Anskuelsen udviklet, staaer denne heel og klar i sit consequente Sammenhæng, da behøver man ikke at tage Livet af Helten, man kan gjerne lade ham leve: Præmissen er alligevel indfriet og beroliget i Conclusionen, Udviklingen alligevel færdig. Men mangler Livs-Anskuelsen (der

naturligviis allerede skal være i første Deel og være overalt, medens dens Mangel først ret bliver aabenbar i anden, i tredie ɔ: i sidste Deel), saa hjelper det kun lidet, at man lader Helten døe, ja det hjælper end ikke, om man, for at det kan være ganske vist at han er død, endog lader ham begrave i Fortællingen: Udviklingen er ingenlunde færdig. Dersom Døden havde denne Magt, saa var Intet lettere end at være Digter, saa vilde Poesien slet ikke behøves. Thi i Virkeligheden er det jo saa, at ethvert Menneske døer, hans Liv faaer Ende; men deraf følger ikke, at det har, at det havde Ende i Conclusionens Forstand. „At det havde Ende“, netop dette tempus af Tid viser, at Døden ikke er det Afgjørende, at Conclusionen kan være medens Manden lever. At bruge Døden som Conclusion er en Paralogisme, en μεταβασις εις αλλο γενος; thi vel er Døden en Conclusion, men den resulterer af ganske andre Præmisser, og vel er Døden punctum finale, men i sin abstrakte Ligegyldighed har den Intet med Det at gjøre, om Meningen er ude, om der var Mening i den Afdødes Liv eller ikke. Døden gjør saaledes hverken fra eller til, den forandrer ikke Eens Liv in concreto, tvertimod borttager den in abstracto Livets Betingelse, og forhindrer derved enhver yderligere Forandring.

Men jo mere det saaledes skorter Bevægelsens Tid og de mange Enkelte paa Conclusion, desto virksommere synes man i at mangfoldiggjøre Præmisserne. Dette virker igjen til at Conclusionen bliver vanskeligere og vanskeligere, forbi der istedetfor Conclusionens Afgjørende indtræder en Standsning, som aandelig forstaaet er hvad Obstruktion er for den animalske Organisme, medens Præmissernes Forøgelse er lige saa farlig som det er at overlæsse sig med Spise, naar man lider af Obstruktion, om det end et Øieblik er lindrende. Efterhaanden forvandler da Tidens Bevægelse sig til en usund Gjæring, ligesom naar den Syge ikke fordøier og assimiler Fødemidlerne, men blot bringer dem i Gjæring. Denne Tidens Sygelighed benytte nu de Enkelte, hvis Liv ligeledes kun har Præmisser, til at blive Forfattere, og deres Frembringelser ville netop være hvad Tiden fordrer. En væsentlig Forfatter vilde naturligviis

under saadanne Omstændigheder paa alle Maader anbefale Diæt, men Præmisse-Forfatterne ere paa alle Maader til Tjeneste med nye og nye Opgaver, Forslag, Vink, Hentydninger, Fingerpeg, Projekter, kort med Alt, hvad der ved blot at være Begyndelse pirrer Utaalmodighed, idet det ikke synes at indeholde nogen Fordring til Udholdenhed, som altid er fornøden, hvor der skal være Tale om at vinde en Conclusion. Hvad der nærer en Sygdom synes altid i første Øieblik en Lindring; og naar, aandelig forstaaet, det Ethiske udelades, da er det Øieblikkelige det Sophistiske, saaledes ogsaa den idelige og idelige Begynden. Præmisse-Forfatterne (Sophisterne) florere imidlertid, de tjene baade Penge (og det bliver af Aristoteles anført som et Kjende paa Sophisten, at han vil tjene Penge) og Anseelse ved at tilfredsstille Tidens Fordring. En væsentlig Forfatter maatte under saadanne Omstændigheder aldeles komme til kort; det vilde vel gaae ham, som Socrates saa sindrigt har betegnet sit Liv, det vilde vel gaae ham, „som naar en Læge blev anklaget af en Kok eller en Sukkerbager, og en Forsamling af Børn skulde dømme i Sagen; thi Kokken eller Sukkerbageren forstaaer sig barnagtigt paa det Lækkre, det Smigrende, og forstaaer kløgtigt at tillave det Usunde velsmagende; Lægen forstaaer sig kun paa det Sunde, og forstaaer end ikke at tillave det velsmagende."

Som Leilighed gjør Tyve, saaledes gjør en saadan usund Gjæring, i samme Forstand som man taler om gale Penge, gale Forfattere; thi Tidens Mangel paa Conclusion skjuler over at Forfatterne mangle den. Grads-Forskjellen mellem Præmisse-Forfatterne i Henseende til Begavethed og Deslige kan være saare stor, men de have alle det Væsentlige tilfælles: ikke egentligen at være Forfattere. Der kan i en saadan Gjæring gaae udmærkede Hoveder fløiten, men selv det ubetydeligste Hoved kan ogsaa naae at blive Forfatter, idetmindste til et lille Præmisse-Bidrag i en Avis. Paa den Maade bliver der Avancement for de ubetydeligste Hoveder, og naturligviis som Følge deraf et stort Antal, en Mængde Forfattere, som da, ogsaa paa Grund af deres Mængde, bedst kunne sammenlignes med Stryge-Svovlstikker, som sælges knippeviis. Man tager

en saadan Forfatter, paa hvis Hoved der, ligesom paa Svovlstikker, har sat sig noget Phosphorisk: et Forslag til et Projekt, et Vink; man tager ham ved Benene og stryger ham af i en Avis, saa giver det 3 à 4 Spalter. Og Præmisser uden Conclusion have virkelig en frappant Lighed med det Phosphoriske — begge Dele futter.

Men trods det Futtende eller maaskee netop paa Grund af det Futtende have alle Præmisse-Forfattere, hvilken nu end deres Grads-Forskjel kan være, Eet tilfælles: de have alle Tendents, de ville alle frembringe Virkning, de ønske alle at deres Skrevne maa vinde en overordentlig Udbredthed og blive læst om muligt af den hele Menneskehed. Dette Besynderlige er forbeholdt Menneskene i en saadan Gjærings Tid: at have en Tendents, at være paa Farten i Ansigtets Sveed for Tendentsens Skyld, og ikke egentligen vide med sig selv, hvor man tenderer hen; thi veed man det in concreto, saa har man ogsaa Conclusionen. Dette er, som Ordsproget siger, at vide at Byen hedder Snerpe, men ikke vide, hvor Byen snerper hen. Istedetfor som Enkelt, Hver især, at blive enig med sig selv om, hvad man vil in concreto, inden man begynder at yttre sig, har man en overtroisk Forestilling om det Gavnlige i at foranledige en Discussion. Man har en overtroisk Forestilling, ved hvilken man forvansker, hvad der dog vel fornuftigviis burde forstaaes ved forenede Kræfter, at Forudsætningen nemlig er Kræfterne, og at det er Foreningen der forener dem, hvorimod det var overtroisk at antage, hvis man tænkte sig en Forening af fulde Mænd, at Foreningen skulde gjøre dem ædrue. Man har en overtroisk Forestilling om, at Tidsaanden, medens Individerne hver for sig ikke vide hvad de ville, skulde ved sin Dialektik være istand til at gjøre aabenbart, hvad det er man egentligen vil, saa D'Hrr. Tendents-Havere ved den kunne faae at vide, hvorhen de egentligen tendere. Men denne Overtroiskhed, der har sin Grund i, at Individet reflekterer sig phantastisk i Generationens Uendelighed, eller i, at Individerne, som hvert især mangle Fodfæste, bilde sig ind at have et fælles Fodfæste i Generationen, fordrer for meget, den fordrer ligesom Nebu-

cadnezar ikke blot at faae Drømmen tydet, men at faae Drømmen at vide. Og dog tiltager Gjæringen, Alle ere hver paa sin Maade i travl Virksomhed, for, om jeg saa tør sige, med Præmissernes Brændbare at fyre under Kjedelen; men Ingen synes at tænke paa det Farlige i, at der ingen Maskinmester er.

Præmisse-Forfatteren er let at kjende, let at fremstille, naar man blot husker paa, at han er det Omvendte af den væsentlige Forfatter, at han har Det som Udadvendthed, hvad den sidste har som Indadvendthed. Nu er det et socialt Problem. Præmisse-Forfatteren har slet ingen nærmere og concret Forestilling om hvad der skal gjøres, hvorledes det mulige Tryk kan afhjælpes; han mener som saa: „naar der blot bliver gjort Anskrig, saa kommer det saamænd nok." Nu er det et politisk, et religieust Problem. Præmisse-Forfatteren har hverken Tid eller Taalmod til at udtænke det Nærmere, han mener som saa: naar der blot gjøres Anskrig, høirøstet, at det høres over hele Landet, at det læses af alle Mennesker, at der tales kun om det i alle Selskaber, „saa kommer det saamænd nok." Præmisse-Forfatteren mener, at Anskriget er som en Ønske-Qvist — og han har ikke lagt Mærke til, at snart Alle ere blevne Anskrigere, som skrige „med forenede Kræfter"; han bidrager jo selv Sit dertil, ved at ønske, hvad han har at byde: Anskriget saa udbredt som muligt. Det undgaaer Præmisse-Forfatteren ganske, at det dog nok var fornuftigere om en Mand, især i vor, i Anskrigets Tid, tænkte som saa: Anskrig bliver der saa vist nok gjort, det er derfor bedre, at jeg afholder mig derfra og samler mig paa en concretere Overveielse. Man smiler, naar man læser alt det Romantiske fra en svunden Tid, om hvorledes Ridderen drog ud i Skovene og dræbte Drager, befriede fortryllede Prindser o. s. v., altsaa det Romantiske, at der i Skovene boede saadanne Uhyrer samt fortryllede Prindser: og dog er det lige saa phantastisk, naar i en heel Generation hver især troer paa Anskrigets Magt til at kalde uhyre Kræfter frem; Anskrigeren maa jo dog troe, at der er en eventyrlig Forstærknings-Bataillon i Nærheden, thi de virkelige Mennesker, mellem hville han lever, skrige jo med, hos dem kan man altsaa ikke

vente at finde Hjelpen. En Snild kan i Farens Øieblik faae den lykkelige Idee, for at skrække Tyve bort, at raabe paa en Mængde Navne, som vare alle disse Satans stærke Karle i Nærheden. Det er snildt, men den Snilde troer jo ikke selv, at disse mange Satans stærke Karle ere i Nærheden, hans Snildhed lykkes det kun at faae Tyvene det indbildt. Men Anskrigeren er mere dum, han troer ganske tilforladelig paa Det, som Snildheden kun bilder en Anden ind. Det tilsyneladende Beskedne kun at ville gjøre Anskrig, kun at ville „foranledige en Discussion" er heller ei meget priseligt, naar den atter og atter gjentagne Erfaring maa indskærpe Enhver det Alvorlige i, at han enten er betænkt paa en virkelig Hjelp eller dog idetmindste afholder sig fra yderligere at forøge Confusionen. Naar Brandfolket vilde løbe om og gjøre Brandallarm: hvo skal saa slukke Ilden? Naar vi Alle ville gjøre Anskrig, hvo er det saa der paa Anskriget skal komme ilende til Hjelp? Der har maaskee til andre Tider levet phantastiske Squadroneurer, som vare lyksaliggjorte i den Indbildning, at naar de blot vilde, kunde de tage hele Menneskeheden paa deres Samvittighed; men den saakaldte Beskedenheds Forsøg i det Phantastiske („ved blot at ville foranledige en Discussion") er ikke mindre latterligt. Og var der end en Forstandig eller nogle Forstandige, som kunde hjelpe: er da Anskriget selv et Gode? Jo mere Anskriget forplanter sig og Larmen voxer: desto vanskeligere bliver det jo netop at høre den Commanderendes Stemme.

Præmisse-Forfatteren er det Omvendte af den væsentlige Forfatter. Denne har nemlig sit Perspektiv. Og den usaligste Forvirring maa da nødvendigviis fremkomme, naar Menneskene blive øieblikkelige og saa igjen overtroisk sætte al deres Lid til Øieblikket; thi hvad er vel Øieblikket i næste Øieblik? Den væsentlige Forfatter er bestandigt i sin enkelte Frembringelse bag ved sig selv; han er vel stræbende, men indenfor en Totalitet, ikke efter det Totale; han reiser aldrig mere Tvivl end han kan forklare; hans A er aldrig af større Omfang end hans B; han trækker aldrig paa det Uvisse. Han har nemlig en bestemt Livs- og Verdens-Anskuelse som han følger, og i den er

han forud for den enkelte Frembringelse, som det Hele altid er forud for Delene. Det være i Henseende til Omfang Meget eller Lidet, hvad han ved sin Anskuelse hidtil har forstaaet: han forklarer kun, hvad han selv har forstaaet; han venter ikke overtroisk, at Noget udenfor pludseligen skulde bringe ham til Forstaaelsen, pludseligen skulde underrette ham om, hvad det er han egentligen vilde. Det kan i Livet frembringe en comisk Virkning, naar et Menneske udgiver sig for en Anden, hvis Navn han ikke veed, og altsaa først bag efter faaer at vide, hvad han hedder. Dette har Scribe vittigt benyttet i et lille Stykke. En ung Mand træder op i en Familie, udgiver sig for en Fætter, der mange Aar har været borte; han veed ikke selv hvad Fætteren hedder, indtil en paa Fætteren indløben Regning, som bliver ham præsenteret, hjelper ham ud af Forlegenheden. Han tager Regningen og siger derpaa, ikke uvittigt, i en Side-Replik: det kan altid være godt at faae at vide, hvad jeg hedder. Saaledes frembringer ogsaa Præmisse-Forfatteren en comisk Virkning, idet han udgiver sig for noget Andet end han er, ved at udgive sig for Forfatter; og maa han tilsidst vente paa, at Noget udenfor vil oplyse ham om, hvo han egentligen er, det er, aandeligen forstaaet, hvad han egentligen vil. Den væsentlige Forfatter derimod veed med Bestemthed, hvo han er, hvad han vil; han passer først og sidst paa at forstaae sig selv i sin Livs-Anskuelse; det undgaaer ham ikke, at Forventningen om et overordentligt Udfald af en foranlediget Discussion er en Skepsis, at den tilsyneladende Tilforladelighed netop nærer Tvivlen.

Forsaavidt den væsentlige Forfatter kan synes at have en Trang til at meddele sig, da er denne Trang en reen immanent, en Nydelse af Forstaaelsen i anden Potents, eller den vorder ham en ethisk bevidst overtaget Opgave. Præmisse-Forfatteren har ikke Trang til at meddele sig, thi væsentligen har han Intet at meddele; det Væsentlige, Conclusionen, Meningen i Forhold til Forsætningerne mangler han jo netop. Han har ikke Trang til at meddele sig, han er en Træn-

gende;*) og ligesom andre Trængende falde Staten og Fattigvæsenet til Byrde, saaledes er i Grunden alle Præmisse-Forfattere Trængende, som falde Slægten til Byrde, idet de af den ville forsørges, istedetfor selv at arbeide og ernære sig selv ved Forstaaelsen, som de selv erhverve. Der kan ikke være Mening i Tilværelsen, uden at der jo er indrømmet ethvert Menneske saa megen Forstaaelse, som han behøver, hvis han redeligen vil arbeide. Har han store Evner, og altsaa kan reise mange Tvivl, saa maa han ogsaa have Kræfter til, hvis

---

*) Anm. Dette Forhold udøver en høist skadelig Indflydelse paa hele Literaturen, og frembringer en usædelig Omvendthed i Forholdet mellem Forfatter og Læser. Fordi de uegentlige Forfattere, som ere de fleste og saa mange, at næsten den hele Stand nævnes efter dem, ere Trængende, som ikke blot trænge til Publikums Penge og Æresbeviisninger, men endog trænge til Publikum for om muligt at komme til Forstaaelsen og Meningen: saa overføres dette udenvidere paa enhver Forfatter. Og dog er Den netop ikke Forfatter, der trænger til Publikum eller Discussionen for at finde Forstaaelsen. Skal der i de sande Forhold mellem Forfatter og Læser være Tale om Trang, saa er det Læseren der skal trænge til Forfatteren. En Forfatter bør aldrig trænge, han maa ethisk tugte sig selv op til at kunne undvære Publikums Penge og Æresbeviisninger. Dog kan Een virkelig være Forfatter, uagtet han er svag i denne Henseende. Men trænger han til Publikum for at faae Klarhed og Mening i Sagen: saa veed jo Publikum mere end han, saa er han jo en Lærende; men Gud veed hvorfor han saa skriver, og Gud veed, saa er det en sørgelig Confusion at kalde ham Forfatter. Men Skinnet smigrer Publikums Forfængelighed, der vanskeligt kan taale en væsentlig Forfatter, som veed med sig selv og ethisk ved sit Ansvar for Gud, at han er en Forfatter. Publikum vil helst have dets egne Kreaturer, et ethisk-svækket Talent, en Stymper, en Kræmmersvend til Forfatter — thi han trænger i alle Maader, og trænger i alle Maader til Publikum, til dets Underviisning og Belæring, til dets skaansomme Overbærelse, til dets allernaadigste Bifald med Kjender-Mine, til dets Penge, til dets Æresbeviisning. Især er det naturligviis Dagbladene, Journalliteraturen, der bidrager til at vende op og ned paa Alt; som der i Grækenlands Historie er en Periode, som kaldes Sophisternes, saaledes er i den moderne Tid ved Dags-Pressen det Sophistiske blevet et Staaende, en daglig Nødvendighed.

han for Alvor vil, i sig selv at vinde Forstaaelsen. Men Enhver har at tie, forsaavidt han ikke har en Forstaaelse at meddele. Det kun at ville gjøre Anskrig er en Art glimrende Lediggang og Forræderi, der blot belemrer Generationen med Løsgængere. Det er let nok at gjøre det, let nok at blive sig selv vigtig derved; det er ogsaa let nok at blive et Almisse-Lem, og saa er det let nok at skrige til Staten: forsørg mig. Og enhver Præmisse-Forfatter skriger til Generationen: „forsørg mig." Men Styrelsen svarer: „Du skal forsørge Dig selv, og det skal ethvert Menneske." Beskedenheden med kun at ville foranledige en Discussion er saaledes skjult Anmasselse; thi duer den Vedkommende ikke til at være væsentlig Forfatter, saa er det en Anmasselse at ville give sig Udseende af at være Forfatter. Den væsentlige Forfatter er væsentligen Lærer, og Den som ikke er eller ikke væsentligen kunde være virkelig Forfatter, han er væsentligen Lærende. — Istedetfor at enhver Forfatter skal være (hvad enhver væsentlig Forfatter er, Forskjellen er kun i Forhold til Gave og Omfang) nærende, er enhver Præmisse-Forfatter tærende.

Han er tærende, fordi han meddeler Tvivlen. Dette er jo en contradictio in adjecto; det er ligesom at give den Hungrige istedetfor Føde hvad der pirrer Appetiten, og saa mene, at man bespiser ham. Han er tærende, fordi han meddeler Tvivl istedetfor at tie, alene gjør Anskriget, henkaster Forsætningen uden at have en Eftersætning. Selv om der i Præmissens Fremsættelse viser sig et Talent, det Tærende ligger dog i, at en saadan Forfatter, i Virkelighedens ængstelige Forstand, kommer Virkeligheden altfor nær.

Kunsten i al Meddelelse er at komme Virkeligheden, de Medlevende i Qvalitet af Læsere saa nær som muligt, og dog paa samme Tid at have en Anskuelses, have Idealitetens beroligende, uendelige Afstand fra dem. Lad mig oplyse dette med et Exempel fra en senere Frembringelse. I det psychologiske Experiment: „Skyldig? — Ikke-Skyldig?" (i „Stadier paa Livets Vei") er der fremstillet en i Aandens yderste Livsfare indtil Fortvivlelse Anstrænget; og det Hele er holdt som kunde

det være skeet igaar. Forsaavidt er Frembringelsen lagt Virkeligheden saa nær som muligt: den i Fortvivlelsen religieust Kæmpende svæver, saa at sige, lige over Samtidens Hoved. Hvis Experimentet har gjort noget Indtryk, da maatte det være som naar den vilde Fugls Vingeslag, ved at høres over Hovedet paa de Tamme af samme Slægt, der leve betryggede i Virkelighedens Tilforladelighed, uvilkaarligt bringer disse til at slaae med Vingerne, fordi dette Vingeslag paa eengang er ængstende og dog ogsaa har noget Tiltrækkende. Men nu kommer det Beroligende: at det Hele er et Experiment, og at der staaer en Experimentator ved Siden. Den Experimenterede er, aandelig forstaaet, hvad man borgerligt kalder en høist farlig Person, og Saadanne har man for Skik ikke at lade gaae alene, der er gjerne et Par Betjente med — for Almeen-Sikkerhedens Skyld. Saaledes er det ogsaa i hiin Frembringelse det for Almeen-Sikkerheden Betryggende, at der er en Experimentator med (han kalder sig selv en Opsigtsbetjent), der ganske rolig viser, hvorledes det Hele hænger sammen, theoretisk uddrager en Livs-Anskuelse, som han fuldender afrundende, medens han oplysende peger paa den Experimenterede for at vise, hvorledes han gjør Bevægelserne, eftersom der trækkes i Snorene. Dersom det ikke var et Experiment, dersom der ingen Experimentator var med, ingen Livs-Anskuelse foredroges: saa vilde en saadan Frembringelse, ligegyldigt hvad Talent den kunde vise, blot være tærende; det vilde være ængsteligt at komme i Berøring med den, fordi det blot gjorde Indtryk af et virkeligt Menneske, der formodentligen i næste Øieblik maatte blive gal. Eet er at fremstille en Lidenskabelig, naar der baade er en Gewaltiger og en Livs-Anskuelse med, der kan magte ham;*) et Andet er, at en Lidenskabelig i høistegne personlige Virkelighed ved Hjelp af en

*) [Oprindelig her indskudt men atter overstreget:] (og jeg gad endda nok see, hvor mangen nulevende Critiker der var istand til at tage saa gewaltigt paa den Experimenterede, at tumle ham saaledes som Experimentatoren gjør det);

Bog, ved at blive Forfatter styrter løs og ligesom overfalder os Andre med sine uforklarede Tvivl og sine Qvaler.

Dersom man vilde fremstille et Menneske, der meente at have havt en Aabenbaring, men senere selv var løben vild i det, og man gjorde det som et Experiment, og der var en Experimentator med for Sikkerheds Skyld, som forstod sine Ting fra Grunden, og en heel Livs-Anskuelse blev foredraget, der benyttede den Experimenterede ligesom Physikeren viser Experimentet: saa var Alt i sin Orden, og der var maaskee Meget at lære af en saadan Frembringelse; maaskee havde Experimentatoren ved Jagttagelse forvisset sig om, at noget Saadant kunde skee i hans Tid, og derfor lagt det Tiden saa nær som muligt, men vel at mærke selv i Besiddelse af Forklaringen, der meddeeltes. Dersom derimod et virkeligt Menneske i den Experimenteredes fortumlede Tilstand styrter løs paa det Almene ved at blive Forfatter: saa er han i høi Grad tærende. Det Abnorme, som ved at magtes og tvinges ind i en Livs-Anskuelses totale Mening kan være lærerigt, opkaster sig ligefrem til at være Lærer, uden dog at kunne lære Andet fra sig end Abnormiteten og dennes Smerte; og man berøres smerteligt af en saadan Ex-Forfatters paatrængende Virkelighed, der reent personligt er i Livsfare, og reent personligen vil interessere os for sig, eller for — at han ingen Udvei veed, vil gjøre os Andre angest og bange, lidende som han selv er. Eet er det, naar en Læge, der veed Besked om Euren og Helbredelsen, hvilken han foredrager i sit Clinicum, fortæller en Sygehistorie, Eet er en Læge ved Sygesengen — et Andet en Syg, der er sprungen op af Sengen, og ved at blive Forfatter, meddelende sin Sygdoms Yttringer ligefrem, aabenbart forvexler det at være syg med det at være Læge. Maaskee kan hans Tilstand i Sygdommen yttre og fremstille sig med ganske anderledes gløbende Farver end naar Lægen beskriver; thi det ingen Udvei og Frelse at vide giver en egen lidenskabelig Elasticitet i Sammenligning med Dens beroligede Tale, der veed Udveien: men desuagtet bliver den afgjørende qvalitative Forskjel mellem det at være syg og det at være Læge. Og denne Forskjel er netop

den samme som den afgjørende qvalitative mellem at være Præmisse-Forfatter og væsentlig Forfatter.

*

[S. K. havde i denne Redaktion af sit Skrift udeladt følgende Slutning paa Afhandlingen, som derimod hørte med i det oprindelige og større Manuskript:]

Hvad her er blevet sagt om Præmisse-Forfatterne i en saadan Almindelighed, at det kan passe paa aldeles ubetydelige Hoveder og paa de fortrinligt Begavede, naar disse mangle en bestemt Livs-Anskuelse, mangle Conclusionen: har ogsaa sin Anvendelse paa Mag. Adler, naar dog dette indrømmes, at Anvendelsen først kan være beføiet, efter at der er gjort hans Evner og øvrige Forudsætninger mangen Concession. Hovedsageligen har han een Præmisse; den distingverer sig absolut fra alt Andet, den distingverer ham absolut fra alle andre Præmisse-Forfattere: han har et Aabenbarings-Faktum at beraabe sig paa — eller rettere, han synes selv at være bleven noget tvivlraadig om, hvad dette Aabenbarings-Faktum egentligen har at betyde ɔ: han synes selv at gjøre det aabenbare, at han ikke forstaaer sig selv i at være saaledes udmærket benaadet. I andet Fald vilde sandeligen heller ikke en Mand, der beraaber sig paa et Aabenbarings-Faktum, være at kalde en Præmisse-Forfatter; han bliver det kun, naar han, ved ikke at forstaae sig selv deri, forvandler hiint Faktum til en Præmisse, til en blandet Bekjendtgjørelse, til noget uforklaret Noget, hvorom man hos ham forgjeves søger Forklaringen.

En Critiker er, bør være, en tjenende Aand; han er og bør være, i Idealitetens Forstand, Forfatterens bedste Ven, thi han elsker Forfatteren i hans Idee. Saasnart da Forfatteren giver Vinket fra den Region, i hvilken han er eller vil være, saa tager Critikeren øieblikkelig Synet, omklæder sig derpaa i Forhold til Regionen og Sphæren, tjenende e concessis, og er fra nu af Forfatterens fuldtro Ven — i Idealitetens Forstand, thi Critikeren er ingen Huusven, han elsker ikke Forfatterens Kjød og Blod; han er ingen Busenfreund, der tager Alt for god Fisk, naar det blot er af den Forfatter. Mag. Adler raabte fra Skyen: jeg har et Aabenbarings-Faktum at beraabe mig paa — Undertegnede er den ringe tjenende Critiker, som i Idealitetens Troskab indtil det Yderste skal holde dette fast. Blot saa ikke mit critiske, i Sandhed trofaste, Venskab bliver en Plage for min Ven! Det hænder stundom i Verden, at man netop ved at være ubrødelig tro bliver til en Plage; det forstaaer sig, man har sin Samvittighed i alle Maader fri. Jeg vil tænke mig en ung Pige; i Afskedens Øieblik, da hun for længere Tid skal skilles fra den Elskede, siger hun til ham: „lov mig nu ved alt hvad Helligt er, at Du vil blive

mig tro"; han svarer: „det lover jeg, jeg skal blive Dig saa tro, som en sand Critiker, der elsker sin Forfatter i Ideen." Saa skilles de ad; Tiden gaaer hen, og den unge Pige gaaer ogsaa hen — og glemmer sin bønlige Begjæring; hun faaer sig en ny Elsker. Den Elskede Nr. 1, den Trofaste af prima Qualité, den ved Løftet for evigt Bundne vender tilbage; uforandret har han holdt sit Løfte om Troskab: men see, Pigens Forandring forandrer hans uforandrede Troskab til en uforandret staaende Satire over hende. I Grunden var det dog ogsaa forbandet uheldigt, at han saaledes skulde være trofast; Pigen havde dog været meget bedre tjent med en Ligesindet, der i Afskedens store Øieblik ganske anderledes kunde bande og sværge end den trofaste Mand kunde; men ogsaa i det Fjerne ganske anderledes let glemme baade Pigen og Eden og Troskaben: i saa Fald havde de været qvit; det havde i Katastrophens store Øieblik atter, ironisk nok, viist sig, hvorledes dog disse Tvende passede for hinanden og ganske forstode hinanden.

Paa sit Aabenbarings-Faktum staaer og falder Mag. Adler, paa hvorledes han forstaaer sig selv i dette Overordentlige, der skal være ham vederfaret, om han vedstaaer det urokkeligt (uden at han dog er affindig) eller han angrende tilbagekalder det. Er der dialektisk Tvetydighed i ham selv, saa bliver rigtignok den sande Critikers ubrødelige Troskab en Satire; saa var han rigtignok, ligesom den unge Pige, bedre tjent med en critisk Elsker, der i Avertissementets store Øieblik ganske anderledes kunde beundre og svede, i det store Øieblik, da vi fik Efterretningen, men ogsaa ganske anderledes let glemme Aabenbaringen og Faktumet og Betydningen deraf.

I Forhold til et Forfatterskab, som har et Aabenbarings-Faktum, at skrive en almindelig æsthetisk-critisk Anmeldelse af Bøgerne og lade det med Aabenbaringen staae hen: er i mine Tanker at prostituere sig som Critiker. Det er nemlig at vise, at man hverken er Æsthetiker eller Dialektiker eller Theolog, men Sluddermads i alle 3 Faculteter. For en væsentlig Critiker gjelder det i Forhold til saadanne Bøger i hver Linie han læser at huske paa, at Forfatteren har et Aabenbarings-Faktum; ja, selv om Forfatteren blev 70 Aar og skrev store Folianter, critisk gjelder det at huske Det med Aabenbarings-Faktumet, om han vedstaaer det (uden dog at være affindig) eller han angrende tilbagekalder det. Et Aabenbarings-Faktum er, i qvalitativ Dialektik, væsentligen forskjelligt fra alt Andet, hører, i qvalitativ dialektisk Forstand, væsentligen hjemme i den væsentligen religieuse Sphære, den paradox-religieuse; og kun en Halvstuderet kunde falde paa at fornærme en saadan Forfatter ved æsthetisk at indlade sig med ham eller med hans Bøger. Om Forfatteren selv var fornøiet dermed, gjør hverken fra eller til; thi er han fornøiet dermed, da beviser dette kun, at han har tabt sin Idealitet. Dog den tjenende Critiker, den trofaste

Elsker, han skal ikke slippe hiint Faktum, end ikke naar Forfatteren bliver sig selv utro.

Jeg indseer godt, at de Fleste ikke ville være enige med mig i det her Fremsatte; de Fleste ville vel sige: „posito, at der forresten er Aandrighed og Originalitet i Adlers Bøger, hvad gjør saa det, om han maaskee har brugt et for stærkt Udtryk; muligen har han selv meent, at det var en Aabenbaring." Men med denne Opfattelse kan jeg aldeles ikke sympathisere; jeg tænker som saa: en aandrig Forfatter er da ikke noget Uhørt i Danmark; og dette bryder jeg mig endda ikke saa meget om, hvis vi ved Mag. Adler havde een mere i det danske Sprog; ja hvis jeg blot betragtede ham saaledes, kunde det ikke falde mig ind at skrive en Anmeldelse. Nei, men ne Mand med et Aabenbarings-Faktum, det er Noget, der tildrager sig min hele Opmærksomhed, ikke min nysgjerrige men min alvorlige, om jeg af ham eller ved ham kunde lære Noget eller blive opmærksom paa Noget i Forhold til Forstaaelsen af den Sphære, hvis Bearbeidelse jeg er mig bevidst at have helliget mine bedste Kræfter. — Jeg indseer godt, at jeg ikke er enig med Mag. Adler i det Fremsatte; jeg tvivler egentligen ikke paa, at han vilde sige, i al Oprigtighed, ganske bona fide: „dersom Du ellers ikke kan nægte, at det er rask, hvad jeg skriver, og at jeg virkeligen er berørt af noget Høiere: hvad er saa det for en smaalig Ordstrid at hænge sig ved et maaskee overdrevent Udtryk, Noget jeg har skrevet i den allerførste Hede, Noget jeg maaskee slet ikke havde skrevet, dersom jeg havde ladet 14 Dage gaae hen." Og saa villig som man kan være til, hvis Sagen skulde forstaaes reent æsthetisk, at gjøre den unægteligt i Livsfare Anstrængede enhver Indrømmelse, saa villig som jeg fremfor Alt kunde være til at indrømme ham, at han uomtvisteligt er berørt af noget Høiere, hvad der forkynder sig i een og anden lykkelig Tanke, i den enkelte dybsindige Bemærkning, nu og da i en opbyggelig og rørende Yttring, i mangt et gribende Indtryk, saa villig altsaa som jeg kan være til at indrømme Dette: vilde jeg dog replicere: „netop Dit Svar indeholder Hoved-Indvendingen mod Dig, thi det er dog en sørgelig ethisk Letfærdighed at spøge saaledes med et Aabenbarings-Faktum." Langtfra mig er det sandeligen at skrive dette for at vinde den fattige Seier at spotte over, hvad enhver Daare kun er altfor tilbøielig til at spotte over. Nei, Forklaring og Forstaaelse er det jeg eftertragter, Consequents det Eneste jeg fordrer; Sagen beskjeftiger mig ingenlunde som Morskab.

Den religieuse Sphære har det Ethiske i sig eller skal have det, derfor tør ingen æsthetisk Critik indlade sig med det, og fremfor Alt tør ingen Critik i Forhold til det Religieuse paa nogen Maade indlade sig æsthetisk med det, dersom det Ethiske gjør en Indvending. Og et Aabenbarings-Faktum er den toniske Dominant, som ubetinget maa accentueres. Dersom den største Digter, der nogensinde har levet, hvis Værker Æsthetiken ubetinget maa beundre, var gaaet hen og havde sat foran, at han

havde havt en Aabenbaring, at Christus havde viist sig for ham og Digtene vare ham umiddelbart meddelte af Aanden: saa er det i samme Øieblik (naar ikke alle Sphærer skulle forvirres i rædsomt Galimathias) Æsthetiken formeent at indlade sig med Digtene. Aabenbarings-Faktumet selv er i qvalitativ Dialektik noget uendelig langt Høiere end alle Digtenes æsthetiske Værd. Mere kan da Mag. Adler ikke forlange.*) Men selv om han var den aandrigste Forfatter, der nogensinde har levet: det vilde være en utilgivelig Dumhed af mig, om jeg ikke i Sammenligning med al denne Aandrighed uendeligt accentuerede Aabenbarings-Faktumet, hvad enten det nu convenerer Mag. Adler eller ikke. En Critiker maa forstaae sig selv, forstaae at bruge sine Kræfter, men netop derfor ogsaa forstaae, hvor disse slet ikke kunne bruges. Den eminenteste Critiker, der nogensinde har levet, er sat ud af Virksomhed ligeoverfor en Mand, der holder fast ved at heraabe sig paa et Aabenbarings-Faktum. Hiint ene Faktum forandrer Alt, fordi der intet Forhold er mellem menneskelig Critik og et Aabenbarings-Faktum. Selv om det forekom Critikeren høist besynderligt hvad den udmærket Benaadede foredrog: han vil dog have Klarhed nok til at indsee, at Sandheden selv har sin traditionelle Side, at hvad der engang forekom en udmærket samtidig Critiker høist besynderligt, dog i Tidens Løb hævdede sig som bestaaende Sandhed. Ligeoverfor et Aabenbarings-Faktum maa den dygtige Critiker indsee, netop paa Grund af sin Dygtighed, at enten maa han lære forfra, lære den ny Critik af hiin udmærket Benaadede, eller ganske tie — med mindre han da ved Hjelp af et eller andet socratisk Spørgsmaal skulde kunne komme hiin udmærket Benaadede paa Livet og faae det gjort aabenbart, at Manden ikke selv vidste Besked om sig selv. Thi en Critiker kan ogsaa være snild, og det har han Lov til, han har Lov til at spørge og spørge og friste med fangende Spørgsmaal. Det forstaaer sig, Manden med Aabenbarings-Faktumet har Lov til at lade være at svare, Lov til at være ordknap. Men dersom han ikke er det, dersom han maaskee endog er uforsigtig nok til at blive snaksom, dersom han istedetfor ordknap, handlende at holde fast ved sit Faktum, i Snaksomhed bliver som man siger løs paa Traaden: saa var det rigtignok muligt, at den formeentlig udmærket Benaadede indviklede sig i en fatal Situation. Det Samme kan ogsaa skee paa en anden Maade. En Critiker har maaskee taus været opmærksom, indtil den formeentlig udmærket Benaadede selv uforsigtig bliver vidtløftig, og fanger sig selv i Vidtløftigheder.

Dersom der altsaa er Misligheder, ikke betræffende hvad vi skulle

---

*) [Herefter var tilføjet, i Randen mærket med et **NB.** men atter overstreget:] Jeg skal ikke afgjøre eller indlade mig paa at afgjøre, om han er en aandrig Forfatter eller ikke (kun i et Tillæg til Bogen skal jeg levere et Excurs i den Retning).

forstaae ved Mag. Adlers Aabenbarings-Faktum, men betræffende hvad han selv forstaaer derved, hvorledes han selv forstaaer sig deri: saa er han en Præmisse-Forfatter, saa er han tærende, saa kan Critiken desto værre faae fat i ham. Al den Aandrighed, hvis han ellers er en væsentlig aandrig Forfatter, der muligen kan være i hans Skrifter, gavner Intet som nærende i Sammenligning med det Tærende, den Deficit, hvori han som Forfatter indvikler det Almene ved sin Uklarhed over det qvalitativt Afgjørende. At paanøde det Almene et Aabenbarings-Faktum, og saa tilsidst ikke selv vide, hvilket der er hvilket, hvad han selv mener dermed: det er at charakterisere sig som Præmisse-Forfatter; thi det er at buldre paa i de forfærdeligt høieste Toner og saa i Grunden vente, at Omverdenen skal komme ham til Hjelp med Forklaringen, om han nu virkeligen har havt en Aabenbaring eller ikke. Et saadant Phænomen kan da have dyb Betydning som et bittert Epigram over Tiden. I en vaklende, tvivlraadig, ustadig Tid, hvor paa saa mange Maader den Enkelte har for Skik at søge udenfor sig (i Omverdenens Opinion, i den offentlige Mening, i Bysnakken) hvad der væsentligen kun er at finde i Individet selv: Afgjørelsen — i en saadan Tid træder en Mand frem og beraaber sig paa en Aabenbaring, eller rettere han styrter frem som en Forfærdet, med bange Rædsel i sin Skikkelse, endnu skjælvende fra hiint Berøringens Øieblik, og forkynder, at ham er en Aabenbaring vorden til Deel. Pro dii immortales, her maa dog vel Hjelpen være, her maa dog vel være Fastheden! Ak, han ligner kun Tiden altfor meget; i næste Øieblik veed han ikke selv med Bestemthed, hvilket der er hvilket, han lader det saadan staae hen — og skriver imidlertid store, (maaskee) aandrige Bøger. See, i hine fjerne Tider, da en Mand værdigedes høie Aabenbaringer, da brugte han lang Tid for at forstaae sig selv i dette Vidunderlige, inden han begyndte at ville veilede Andre. Der kan nemlig ingenlunde forlanges af en Saadan, at han skal forstaae hvad der overgaaer menneskelig Forstand, altsaa forstaae Aabenbaringen, men han skal forstaae sig selv i at Dette er hændt ham, at det er det Visseste af Alt, at det er hændt ham, og at det, uden al Snak bag efter, uden al Venden og Dreien, var og er og bliver en Aabenbaring. Nu derimod sætter man det strax næste Morgen i Avisen, at man afvigte Nat har havt en Aabenbaring. Man frygter maaskee for, at den stille eensomme Besindelse (i Forhold til hvad der i yderligste Forstand vel maa omdanne et Menneske ham hans hele Existents, selv om han aldrig nævnte det til Nogen) skulde føre Een til den ydmygende men frelsende Indsigt, at det var en Skuffelse, saa man lod det Hele gaae tilbage, og søgte at forlige sig med Gud desangaaende, saa man paa et ringere Vilkaar i Sandhed blev en Lærer, der vidste at lære Andre og at holde det Høieste uendeligt i Ære. Dette frygter man maaskee; derimod haaber man maaskee, at Avertissementet kunde foranledige en Discussion, hvis Resultat kunde blive, at det nu var vist, at man

havde havt en Aabenbaring, og at det var Det, Tiden fordrede. I saa Fald kunde man da nok vedstaae, at man virkeligen havde havt en Aabenbaring, stolende paa den uhyre Sensation Avertissementet vakte, stolende paa Acclamationen, hvormed man hilsedes, for ikke at tale om det Betryggende i, at flere af de „virkelig udmærkede Journaler vi har" havde yttret sig med Bifald derom, og altsaa den offentlige Mening i nte Potens*) sanctioneret — hvad der, hvis ellers Noget, i strængeste, i meest isolerende Forstand vedgaaer en paagjeldende Enkelt, der Dette betræffende ubetinget ene og alene maa søge Visheden hos sig selv. — Hvor epigrammatisk vilde Situationen ikke blive, naar den udføres reent æsthetisk, uden Hensyn til om nogen Bestemt virkeligen har baaret sig saaledes ad! En Mand træder forfærdende frem og siger: „jeg er kaldet af Gud"; derpaa siger han sagte i en Side-Replik: „i Grunden er jeg ikke ganske vis, jeg vil nu see hvad Indtryk det gjør paa Tiden; erklærer den sig derfor, saa er det vist, saa er jeg kaldet af Gud, og saa lader jeg staae til."**) Han haaber maaskee paa, at naar han blot har sagt dette Ord, da skal Omstændighederne gribe ham og ligesom tvinge ham ind i Charakteren, tvinge ham til at blive og være det, som han vel har sagt han er, men som han ikke selv med Bestemthed veed, om han er eller ikke er. Ak, at være kaldet af Gud er dog vel det Høieste der kan vederfares noget Menneske; en saadan Kaldet staaer, ydmyg for Gud, høiere end alle Andre, end Konger og Keisere, den offentlige Mening og Journalisternes Trop; til ham er det at alle vi Andre skulle see op, og han skal med guddommelig Myndighed forlange det af os, han skal netop være kjendelig paa, at han beraaber sig paa sin Myndighed.***) Men den Vaklende vil tjene to Herrer, han vil være kaldet af Gud i særlig Forstand, og saa vil

*) Anm. Da nemlig ethvert Blad skriver i hele Folkets Navn, saa faaer et Land en phantastisk Befolkning, der er lige saa mange Gange større end den virkelige, som der er indbyrdes uenige Blade.

**) Anm. Der fortælles om en Bonde, at han gik omkring og tiggede som Brandlidt. Blandt andet kom han til en Mand, der deeltagende spurgte ham: „naar var det, Fa'er, at den Ulykke skete, at hans Huus brændte af?" Bonden svarede: „ja, seer vi, det er jo ikke brændt endnu, men det skal snart til det." See Bonden har ikke været ganske sikker paa, at det er den bedste Verden i hvilken vi leve, han har havt den menneskelige Godgjørenhed mod Brandlidte mistænkt: derfor vilde han formodentlig først forvisse sig om, hvor meget der kunde komme ind, førend han brændte Stedet af.

***) [Følgende hertil knyttede Anmærkning blev senere udeladt:] Myndighed betyder ikke at rykke frem i Spidsen for en Armee — det er Afmagt; eller i Spidsen for Publikum — det er Afmagt; eller at være bevæbnet, nei Myndigheden ligger i de faa, uforandrede, urokkelige Ord: jeg er kaldet af Gud; saa kan den Myndige for den Sags Skyld være svinebundet, det gjør hverken fra eller til.

han tillige være kaldet af Tiden, være Tidens Fordring; han benytter Udraabet: „jeg er kaldet af Gud" som en Interjektion for at skaffe sig Ørenlyd i den larmende Mængde, og derpaa vil han connectere sit Guds Kald til den offentlige Menings Kald. — At Sligt kunde hænde i en Tid, hvor man egentligen har afskaffet alle de afgjørende religieuse Kategorier og faaet Alt trukket ned i Generationens Kategori: er aldeles i sin Orden. Men hænder det, da kunde det jo altid være godt, om der var en samtidig tjenende Critiker, et ringe Menneske, der ikke tør beraabe sig paa nogen Aabenbaring, men som derimod kan holde den Kaldede fast ved Ordet, og derved bidrage til at gjøre aabenbare, hvad dog Alvor i Sandhed er, at Alvor er Ansvarets stille Besindelse, som forstaaer sig selv i at overtage det Overordentlige, at det derimod ikke er Alvor, hvad der nuomstunder ansees derfor, at larme, at blive rød i Hovedet, at see anstrænget ud, at bruge de indtil Forfærdelse høieste Udtryk, og dog indvortes at være usikker om, hvad man er og hvad man ikke er. Der kan i vor Tid, som jo i enhver tidligere, af Gud beskikkes sande Extraordinaire; imidlertid vil dog Verdens Forandring have en stor Indflydelse paa det Phænomenale, om Væsenet end bliver det samme. Forsaavidt vilde det f. Ex. være mistænkeligt, om der i vor Tid opstod en Prophet, som lige indtil Skjæget lignede en af de gamle.

Som Phænomen i vor Tid (saa der lige saa meget agtes paa Tiden, som paa Adler) skal da Mag. Adler blive Gjenstand for Omtale i dette lille Skrift. Hans Bøger skulle ikke æsthetisk og critisk vurderes, som vare de af en almindelig Forfatter; nei han skal af den ringe tjenende Critiker respekteres efter sin Ualmindelighed; og hans Skrifter skulle kun benyttes til at see, om han forstaaer sig selv i at være Det, han har udgivet sig for.*) Der skal heller ikke være Tale om den af ham foredragne Lære, om den er kjættersk eller ikke; alt Sligt maa ansees for Ubetydelighed i Sammenligning med det qvalitativt Afgjørende. Der skal derimod, om muligt, lægges Alvorens ethiske Accent paa, hvad der enten maa give ham guddommelig Myndighed,**) eller angrende maa tilbagekaldes, da han engang har trængt sig frem med at sige det; det skal om muligt med Alvorens Eftertryk accentueres, at han har beraabt sig paa et Aabenbarings-Faktum.

Vilde Nogen spørge, hvo da jeg er, som gjør dette, da er mit Svar: jeg er en tjenende Critiker, et ringe Menneske, der kun har ethisk Beret-

---

*) [Her senere udstreget:] og som han, i Alvorens Forstand, ikke har gjort Mine til at tilbagekalde.

**) [Følgende Parenthes senere udeladt:] (og i saa Fald maa det fordres af ham, at han, istedetfor tvetydigt at være aandrig i store Bøger, bruger Myndigheden).

tigelse, som ethvert Menneske har det ligeoverfor en Forfatter.*) Jeg er fuldkommen overbeviist om, hvad let sees af hans Skrifter, at Apostelen Paulus ingenlunde havde taget det ilde op, hvis Nogen i alvorlig Tale havde spurgt ham, om han nu virkelig havde havt en Aabenbaring; og jeg veed, at Paulus med Alvorens Korthed havde fattet sig kort og svaret: ja. Men dersom Paulus (han tilgive mig hvad jeg nu siger, det maa saaledes gjøres for at oplyse Noget) istedetfor med Alvor at svare kort, det være nu: ja eller nei, havde indledt en vidtløftig lang Tale omtrent saaledes: „ja seer Du nu vel, jeg har rigtignok selv sagt det, men en Aabenbaring er dog maaskee for stærkt et Udtryk, men Noget var det, noget Genialt var det . . . ." ja, saa var Sagen bleven en anden. Genier skal jeg nok komme ud af det med; Gud bevares, er det i Sandhed det store Geni, da udtrykker jeg glad med æsthetisk Sømmelighed min Ærbødighed for den overlegne Aand, af hvem jeg lærer; men at jeg skulde vise ham religieus Underkastelse, at jeg skulde tage min Dom fangen i Lydighed under hans guddommelige Myndighed: nei det gjør jeg ikke, og det forlanger da heller ikke noget Geni af mig. Men naar en Mand ugeneert vil omforklare en intenderet apostolisk Existents til at være Geni, uden at tilbagekalde det Første: saa confunderes han rædsomt.

Sligt maa en Critiker holde fast, som jeg nu skal gjøre det i denne lille Bog, ikke for Confusionens Skyld, men for, om muligt, at belyse nogle religieuse Kategorier, og for at orientere i Tiden. Uden at anprise mine egne Varer tør jeg ogsaa love, at Den, der vil læse opmærksomt, nok skal finde Oplysning i Skriftet, thi jeg er ikke ukjendt med min Tid og hvad der gjærer i den; jeg følger med, om end som Den seiler med paa samme Skib, der dog har særskilt Kahyt, ikke i Qvalitet af noget Overordentligt, som havde jeg Myndighed, nei i Qvalitet af Særling, der har intet mindre end Myndighed.**)

---

*) [Her var først indskudt, derpaa overstreget:] Dersom det hele Optrin med Mag. Adler ikke skal behandles som en Ubetydelighed, der bedst ignoreres: saa er det af Vigtighed, at der accentueres rigtigt, thi det er foruroligende, at en svimmel-aandrig Forfatter ikke selv veed, hvad han skal forstaae ved at have havt en Aabenbaring; og det er muligt, at de store Bøgers megen Aandrighed bortleder Opmærksomheden fra det Afgjørende.

**) [Følgende Udvikling havde sin Plads her, men blev senere overstreget:] Jeg har hverken da jeg begyndte som Forfatter havt, eller senere erhvervet nogen Myndighed, som jeg da heller ikke har nogen synderlig Betydning for min alvorlige Samtid — ja, det skulde da være, at jeg havde faaet den ved Hjelp af mine Buxer, der i saa eminent en Grad har vakt Sensation og tildraget sig et alvorligdannet Publikums særdeles Interesse. Det er som Trylleri midt i det 19de Aarhundrede; det er som i 1001 Nat — et Par gamle graae Buxer bringer alt Andet i Glemme. Og Trylleri er det, thi Ingen veed hvori det stikker. Og ikke blot Dette, men det Næste er ligesaa forhexet. Hine alvorlige, nidkjære censores,

Forøvrigt fatter jeg meget godt selv, hvor underligt det Hele tager sig ud. Om en Forfatter, der hidtil ikke er bleven synderlig læst, skriver jeg en Bog, som formodentlig heller ikke bliver læst. Som der fortælles

---

der i et alvorligt Publikums Navn med catonisk Strenghed paatale Tidens Fordringer i Henseende — til Buxer, have oftere beskjeftiget sig med mine; snart have de fundet dem for korte, snart for lange, ak, og Buxerne ere de samme gamle graae. En saadan faktisk Begivenhed har virkelig sin Betydning, den er et Træk, der ypperligt charakteriserer Publikums Dom overhovedet; og den har ogsaa sin Betydning, hvorfor den fortjener at foreviges en lille Smule, som et Bidrag til Tids-Historien, for at see hvad der særdeles beskjeftigede det kjøbenhavnske Publikum. Thi hvad der har udfyldt Øieblikket, siger Tidens Vise, det lever evigt; naar da mine Skrifter længst ere glemte, vil dog Buxerne, skjøndt længst opslidte, leve evigt.

Her skulde egentligen Indledningen være ude; imidlertid ønsker jeg dog at tilføie et Ord. Ikke uden Bedrøvelse, ikke uden Veemod skriver jeg denne Anmeldelse; jeg lod helst være at skrive den, naar jeg ikke maatte befrygte, at Mag. Adlers Skrifter, der nu ere blevne høit (og dumt) anpriste i nordiske Kirketidende, †) dog tiltrække sig Opmærksomhed, og naar saa er, maa han nødvendigviis afstedkomme stor Forvirring paa det religieuse Gebet, netop fordi han har en vis Aandrighed, og de Fleste ingenlunde Dygtighed til at distingvere inter et inter. Det Veemodige og det Bedrøvelige ligger, efter mit Begreb, i Landets Forhold. I et lille Land som Danmark kan der naturligviis kun være Faae, der have Tid og Leilighed til udelukkende at beskjeftige sig med det Aandelige; og af dette ringe Antal kan der naturligviis igjen kun være nogle Enkelte, som virkeligen have Evne og som tillige ret afgjørende fatte, at dem er Aands-Beskjeftigelse anviist som det Eneste. Men desto vigtigere er det ogsaa, at en saadan Enkelt, netop fordi de smaae Forhold vanskeligen indeholde et hurtigt Correctiv, med den strængeste Tugt holder sig selv i Ave, at han ikke griber et glimrende Forvirret istedetfor det Sande. Mag. Adler er en saadan Enkelt. Han kan let maaskee vække nogen Sensation, maaskee tildrage sig en og anden Uvidendes Beundring, maaskee faae nogle Tilhængere; men derved er jo Intet vundet, tvertimod er der gjort stor Skade, fordi Forholdene ere saa smaae. Og selv om han ved sine Skrifter har beriget Aandrighedens Fond, der paa saa mange Maader accumulerer i vor Tid, ved en Leverance af en Mængde aandrige Yttringer: Dette batter kun lidet i Sammenligning med at forvirre de allervigtigste Begreber, i hvilke hele Christendommen hænger. Der gives ogsaa i Aandens Verden en blussende Vellyst, en Aandrighedens farlige Forførelse, der netop ved det Mangfoldiges Spil skjuler over en total Uklarhed. Og skjøndt nu enhver Forfatter har et Ansvar, saa synes det dog, at en Forfatter i en stor Literatur, som den tydske f. Ex, har et mindre Ansvar, fordi han afstedkommer mindre Skade ved hurtigere at forsvinde i Mængden. Dette synes jeg Mag. Adler burde gjøre sig selv Vlede for; jeg har idetmindste søgt at gjøre mig selv det tydeligt i Bevidsthed af at være en

---

†) [ɔ: „Dansk Kirketidende", jfr. foran S. 452-53, Noterne.]

om hine twende fyrstelige Personer, der vare meget fede, at de gjorde sig Motion ved at gaae rundt om hinanden: saaledes bliver i et lille Land let Forfatter-Virksomhedens Motion den private Fornøielse, hvori saa godt som ingen Læser deeltager, at den ene Forfatter gjør en Runde om den andens Frembringelse. Dog har jeg valgt min Opgave saaledes, at*) Behandlingen ved sin universellere og ideellere Charakteer vil kunne læses til enhver Tid. Dieblikket har jeg overhovedet ikke Evne og Duelighed til at skrive for.

---

saadan Enkelt. Det er vist, at der i en lille Literatur, netop paa Grund af at den er lille, kan realiseres Opgaver af egen Art, som slet ikke vilde kunne lykkes i en stor, hvor den ene Forfatter fortrænger den anden, men det er ogsaa vist, at Ansvaret er desto alvorligere. Hvor der er Kildespring nok, er det ikke saa farligt, at eet plumres, men i et lille Land, hvor der i hver Retning næppe er mere end eet, er det i høi Grad ansvarligt selv at plumre det. Og saa lidet som jeg er en Ven af Tilhængere og Eftersnakkere, af Coteri og Sammenhold, hvad der atter bedst trives i et lille Land men ogsaa gjør ubodelig Skade: saa meget vilde det naturligviis glæde mig, om der paa det religieuse Gebeet dog var nogle andre Enkelte, der for egen Regning, maaskee fra et ganske andet Synspunkt, arbeidede for dette Gebeets Opdyrkelse. Men hidtil har Adler Intet gavnet; der er intet Begreb han har forklaret, ingen ny kategorisk Bestemmelse han har leveret, ingen ældre og vedtagen han har opfrisket i fornyet dialektisk Skarphed. Selv har han saaledes Intet i afgjørende Forstand gavnet; og han har paa en Maade sinket mig; thi da han ligger inde paa det religieuse Gebeet og da han her pro virili forvirrer, og da Landets Forhold ere smaae: har jeg anseet det for min Pligt at afbryde min egen Virksomhed for at berigtige en lille Smule den Tænker, i hvem jeg hellere end gjerne havde seet en Overlegen eller en Medarbeider, dog vel at mærke for egen Regning.

*) [Følgende senere overstreget:] som jeg pleier, uagtet det er et Moment i Tiden, hvorom Undersøgelsen dreier sig.

Nr. 2.*)

De dialektiske Forhold: det Almene, den Enkelte, den særlige Enkelte.

Ethisk-religieus, Dialektik og Digtning.**)

Da vor Tid er „Bevægelsens Tid“, som vil afføde noget Nyt, maa den jo oftere opleve denne Collision mellem det Almene og den Enkelte, en Collision som altid kan have Vanskelighed nok i sig, men stundom ogsaa en Vanskelighed, som ikke ligger i Collisionen selv, men i den Colliderende. Dersom nemlig den særlige Enkelte elsker det Almene, tænker ringe om sig selv som Enkelt ligeoverfor det Almene, med Frygt og Bæven gyser for at være i en Vildfarelse: saa vil han gjøre Alt saa let og godt som muligt for det Almene. Og denne Adfærd er

---

*) [Oprindelig anvendt til „den store Bog om Adler“, som:] Bilag 1. [mærket:] 1846.

**) [Det Blad af den større Afhandling, hvormed S. K. oprindelig lod dette Afsnit begynde, indeholder i sin Spidse følgende overstregede Linier fra det Foregaaende, han her har villet udelade:]

. . . udpeget som en Enkelt i særlig Forstand, at staae udpeget som en fattig Peer Eriksen i Sammenligning med det Almene, saa ingen Klog turde være hans Ven eller blot gaae med ham paa Gaden, saa hans Ven, hvis han var klog, svoer paa at han ikke kjendte dette Menneske, saa „de Forbigaaende rystede paa Hovedet“ (cfr. Mth. XXVII, 39) — og dog at være Den, fra hvem noget Nyt skal udgaae. Dette er den smertelige Crise, men det skal heller ei være let at blive en Extraordinair.

et Kjendetegn paa, at det dog var muligt, at han var en virkelig Extraordinair. Men dersom den Enkelte ikke elsker det Almene, ikke ærer det Bestaaende, hvad man godt kan, skjøndt man har noget Nyt at bringe, dersom han maaskee i sit Inderste ikke er enig med sig selv om hvad han er, men kun susker i at ville være Extraordinair, kun prøver sig for om det betales godt at være det: saa vil han, deels med sit Vidende (af Chicane) gjøre det Bestaaende Alt saa vanskeligt som muligt, deels gjøre det uden ret at blive sig det bevidst, fordi han nemlig i Grunden ikke kan undvære det Bestaaende og derfor klamrer sig til det, forsøger at skubbe Ansvaret fra sig over paa det Almene, prokuratoragtigt at bringe det Almene til at gjøre, hvad han skulde gjøre. Naar et Menneske faaer den Idee, at han maa skilles fra et andet Menneske, med hvem han lever i det nærmeste Forhold, dersom han da selv er sikker og afgjort besluttet: saa bliver Adskillelsens smertelige Operation lettere. Men dersom han er usikker, raadvild, saa han nok vil men dog ikke ret har Mod til at vove; dersom han er en svigefuld Krabat, der vil skubbe Ansvaret fra sig, men stjæle det Overordentliges Løn: saa bliver Adskillelsen en langvarig Historie, og bliver en lang Tid et piinligt, smerteligt, fortrædigende Sammenhold.

Lad os antage, at en theologisk Candidat i vor Tid var kommen til den Anskuelse, at Embeds-Eden var uforsvarlig: nu ja, saa kan han jo yttre det frit og uforbeholdent, hvis han anseer det for gavnligt. „Men saa vil han spærre sig Adgang til Befordring og maaskee endda Intet udrette, ingen Sensation vække, fordi en Candidat er for lille en Størrelse, der desuden endnu ikke ret har Haand i Hanke med Statskirken, da han er en Privatiserende.“ Altsaa (thi nu vil jeg tænke en Selvisk, der ikke blot ikke elsker men i Grunden er en Fjende af det Bestaaende), hvad kan han saa gjøre? Han tier indtil videre; han søger derpaa Ansættelse som Lærer i Kirken; han faaer den; han aflægger Eden. Nu er han altsaa Embedsmand i Stats-Kirken. Derpaa udgiver han et Skrift, hvori han fremsætter sin revolutionaire Anskuelse. Hele Sagens Stilling er nu forandret. Det havde været let for Staten at vippe en

theologisk Candidat, let at sige til ham: ja, naar Du har disse Anskuelser, kan Du ikke blive Embedsmand; og Stats-Kirken var slet ikke kommen til at handle i denne Sag, den havde i det Høieste ganske særskilt mod ham behøvet at tage en prævenerende Forholdsregel, ikke at befordre ham. Men den theologiske Candidat var snild og forstod snildt at gjøre sig selv ganske anderledes vigtig. Ansvaret, som Candidaten skulde have paataget sig for sin særlige Anskuelse, og dyrt kjøbt ved at offre sin Fremtid i et høiere Kalds Tjeneste, medens han søgte at gjøre det Bestaaende Sagen saa let som muligt — Ansvaret er nu væltet over paa Statskirken, der bliver den Handlende, der skal afsætte ham, der ved at være bleven Embedsmand tillige har gjort et Forsøg paa at interessere hele Embedsstanden i sin Skjebne. Som theologisk Candidat gjelder han kun for een, men som Embedsmand gjør han Forsøg paa at gjelde for Tusinde, stolende ogsaa paa den Fordeel, at det nu er Staten, der skal gjøre Skridtet, saa der nu bliver overflødig Leilighed til at fortrædige det Bestaaende, da der dog maaskee skal en Provste-Ret til, og det dog ikke var utænkeligt at have idetmindste en dissentierende Minoritet paa sin Side, og da man saa igjen ved Hjelp af Bladene kunde gjøre denne Minoritet til den intelligente, item til et Beviis paa, at i hele Embedsstanden er der Splid og Uvillie mod Embedseden o. s. v. Paa den Maade søger en saadan Revolutionair feigt og lumskt at gjøre det Almene hvad Bryderi han kan.

Hvor meget nemlig end Staten eller Statskirken kan være sig bevidst at være i Sandheden, at have Retten paa sin Side og ogsaa at have Sundhed nok til at secernere en saadan Enkelt uden at frygte, at Mange skulde have Skade deraf: saa kan det dog aldrig være Staten eller Statskirken tjenligt, at dens høieste Principer for hyppigt drages ind under Discussion. Ethvert Liv, enhver Existents har i sin Grundforudsætning, i sit Grundprincip sit skjulte Liv, Rodens Liv, fra hvilken Livskraften udgaaer til at give Væxt. Det er bekjendt nok af Physiologien, at der er Intet fordærveligere for Fordøielsen end den idelige Reflexion over Fordøielsen: og saaledes er det ogsaa i Aandens For-

hold det Fordærveligste, naar Reflexion for ofte griber feil, og istedetfor at tjene i den Omsætning, der sætter det skjulte Livs forborgne Arbeiden over i det aabenbare, kaster sig paa Grundprinciperne selv. Dersom et Ægteskab vilde idelig reflektere over Ægteskabets Realitet: blev det eo ipso et maadeligt Ægteskab, thi Kraften, som skulde bruges til Realisationen af det ægteskabelige Livs Opgave, blev brugt til ved Reflexion at fortære Grunden. Dersom en Mand, der har valgt en bestemt Livs-Stilling, idelig vilde reflektere over, om nu denne Stilling var den rette: saa bliver han eo ipso en daarlig Makker. Selv derfor om Staten eller Statskirken har Sundhed nok til at afsondre den Revolutionaire: saa er det dog skadeligt, at Reflexionen foranlediges. Om Alt hvad der skal være skjult og forborgent gjelder, hvad der staaer i Visen: blot et Ord Du nævner. Det er let nok at sige et saadant skjebnesvangert Ord, men det er uberegneligt hvilken Skade det kan afstedkomme, og der skal maaskee en Gigant til at standse den skadelige Virkning af et Ord, som en Peer Ruus lod udgaae i Søvne. Og skal Staten eller Statskirken hyppigt suspendere mange saadanne Enkelte, saa fremkogles tilsidst herved et Skin, at det er Staten selv, der er in suspenso; det Svævende fremkommer altid, naar man ikke hviler paa Grunden, men Grunden selv gjøres dialektisk.

Farligt kan Sligt let blive for Staten, fornemlig ogsaa af den Grund, fordi den Art Discussion allermeest frister — alle ubetydelige Hoveder, alle Snakkesalige, alle tomt Opblæste, og altsaa især — Publikum. Jo concretere nemlig Gjenstanden er, over hvilken der skal tænkes og om hvilken man skal yttre sig, desto hurtigere og desto tydeligere vil det vise sig, om den Talende har Forudsætninger til at kunne tale med eller ikke. Men de uhyre Opgaver, det er ret Noget — for de ubetydeligste Sladder-Mestere. Det er maaskee ikke af Veien at minde herom, thi da vor Tid, Bevægelsens Tid, paa mange Maader i Stat og Kirke intenderer at bringe Grund-Forudsætningerne under Discussion, saa bliver Følgen deraf let, at en eventyrlig Menneske-Masse kommer paa Benene og faaer Munden paa Gang i Discussions-Legen, et Publikum som aldeles Intet

forstaaer, hvorimod Opgavens uhyre Størrelse begunstigende skjuler over de Discuterendes og Yttrendes respektive Uvidenhed. Dersom en Lærer vil favorisere en Døgenicht af Discipel, saa kan han gjøre det paa forskjellig Maade, men han kan blandt Andet ogsaa gjøre det ved at forelægge ham en saa uhyre Opgave, at Censorerne slet Intet kan slutte af hans Svars Ubetydelighed, fordi Opgavens uhyre Størrelse berøver dem Maalestokken. Maaskee kan jeg oplyse det ved et Exempel fra Videnskabens Verden. Et videnskabeligt Brøvlehoved, der i Grunden Intet veed, faaer man sjeldent til at indlade sig paa noget Concret; han taler ikke om en enkelt Dialog af Plato, det er for Lidt for ham — det vilde maaskee ogsaa let vise sig, at han ikke havde læst den. Nei, han taler om hele Plato, eller vel endog om hele den græske Philosophi, men især da om Indernes og Chinesernes Viisdom. Dette: hele Plato, hele den græske Philosophi, hele det østerlandske Dybsind er det uhyre Store, det Grændseløse, der begunstigende skjuler over hans Uvidenhed. Saaledes er det ogsaa meget lettere at tale om en Forandring i Regjeringsformen end at afhandle en ganske lille concret Opgave; og det Uretfærdige mod de faa Dygtige ligger i, at de paa Grund af Problemets uhyre Størrelse tilsyneladende blive Ligemænd med enhver Peer, der „ogsaa yttrer sig." Det er saaledes meget lettere for en Snakke-Mester at criticere Vor Herre end at bedømme en dansk Stiil af en Discipel i den lærde Skole, ja end at bedømme en Svovelstik; thi naar Opgaven blot er concret, saa vil han, forhaabentligen, snart forraade hvor dum han er. Men Vor Herre og hans Styrelse af Verden er noget saa uhyre Stort, at i en vis svimlende abstrakt Forstand den Taabeligste lige saa godt kan snakke med som den Viseste.

Det Sophistiske ligger vor Tid maaskee kun altfor nær: at man sætter de største Problemer under Discussion for at begunstige de ubetydeligste og tankeløseste Mennesker til at komme med i Discussionen. Lad os ikke glemme, at hiin ædle Reformator, den eenfoldige Vise i Grækenland, som jo havde med Sophister at gjøre, at han netop havde sin Styrke i at jage

Sophisterne ud af det Abstraktes og det Altomfattendes Skalkeskjul, havde sin Styrke i at gjøre Samtalen saa concret, at Enhver, som talte med ham, og meente at tale om een eller anden uhyre Gjenstand (Statsstyrelsen overhovedet, Opdragelsesvæsenet overhovedet o. s. v.), inden han vidste et Ord deraf, var bragt til at tale om sig selv — om han vidste Noget eller han ikke vidste Noget. Man skulde næsten troe, at vor Tids Sophister item deres Tillæg: Publikum var sig bevidst, hvorledes de bruge et Skalkeskjul; thi det er jo Skik og Brug, det er en etableret Opinion, at ansee det for flaut, om Nogen tager fat paa en saadan Sophist, afhjelper ham hele hans phantastiske Paaklædning, og gjør ham til hvad han er: et sølle Skrog, der i Publikums, i Critikens, i Aarhundredets Navn har gjort saa megen Allarm. Det skal være flaut, mig synes at det dog er flauest for det sølle Skrog, naar man har hjulpet ham af det meget Overtøi, og han nu staaer for os i naturlig Størrelse. Men i vor Tid imponerer man — ved Hjelp af Overtøiet. Saaledes imponerer det ogsaa, naar man faaer en uhyre stor Pakke sendende med Posten; men naar man forvisser sig om, at Pakken er lutter Convoluter: saa imponerer det ikke mere.

Dog tilbage til den theologiske Candidat. Maaskee vilde Een sige: „men det er da ogsaa haardt at forlange af en Mand, der har habiliteret sig til et Levebrød, at han skal spærre sig sin Fremtid, saa han end ikke har det Haab tilbage, hvilket han dog kunde have, hvis han, efterat være bleven ansat, blev afskediget: at faae Pension." Ja, vist er det haardt, men det skal ogsaa være haardt — at være en Extraordinair; ja, det skal være saaledes haardt, at Ingen, hvis han forstaaer dette, kunde ønske at være en Saadan, om end Den, der er det i Sandhed, vel i sit Guds-Forhold vil finde Trøst og Tilfredsstillelse og Salighed. Thi den sande Extraordinaire skal netop ikke trøstes eller søge Lindring eller finde Lindring hos det Almene, men ene hos Gud; og deri ligger det Dialektiske, som er Qvalen og Crisen, og tillige Saligheden.

Naar derimod en Tid bliver charakteerløs, saa er det vel

muligt, at een og anden Enkelt faaer nogle Symptomer af at ville være Extraordinair; men det har ingen Art, og derfor vil han, at det Almene skal hjelpe ham dertil, han vil, at det Almene, det Bestaaende og han skal slaae sig sammen om at lade ham blive en Extraordinair. Hvilken Bagvendthed! Den Extraordinaire skal jo netop bringe det ny Udgangspunkt, han er i Forhold til det Bestaaende som Den, hvis Fødder staae udenfor og skal bære det Gamle bort: og saa skulde det Bestaaende selv være ham behjelpelig! Nei det Almene skal netop stramme imod; og hvis det Bestaaende ikke gjør det, saa udvikles her igjen noget Sophistisk ligesom det med Discussionen af de uhyre Opgaver: at det bliver det allerletteste at være en Extraordinair, Noget enhver Bønhas aspirerer til, Noget for alle dem, som ellers ikke due til Noget. Der er i vor Tid Epigrammer nok, som Tiden selv frembringer uden at forstaae dem eller paaagte dem; lad os ikke glemme, at nuomstunder er en Martyr, en Reformator en Mand der dufter af Vellugt, en Mand der sidder med Krands i Haaret og mæskes ved Gjestebude, en Mand der har alt Sit paa det Tørre, en Mand der egentligen slet Intet vover, og dog vinder Alt, selv Reformatorens Titel. Hans Titel; thi vor Tids Vittighed ligger da endnu og tærsker i det Forslidte med at spotte Regjeringerne for deres Titler og Ordener; den har ikke opdaget, at det egentligen er Publikum og den offentlige Mening der lege med Titler, naar de, som Børn der lege Soldat, udnævne den Betydeligste, de har paa deres Parti, til verdenshistorisk og absolut Rangerende. Men naar det Bestaaende ikke strammer Tøilerne, saa bliver tilsidst Enhver, som ikke vil lyde, en Reformator. Naar Faderen bliver svag, naar Huuslivet bliver rørt af en oprørsk Reflexion: saa forvexler det uartige Barn sig meget let med en Slags Reformator. Naar Skolemesteren taber Tøilerne, saa forvexler den næsvise Discipel sig meget let med en Art Reformator. Det er jo ogsaa derfor i vor Tid kommen saa vidt, at der egentligen ikke hører Mod til at trodse Kongen, til at fortrædige og krænke Statsstyrelsen, men vel lidt Mod til at sige

Oppositionen, lige ned til Pøbel-Triumphatorerne og de [...*)] et Ord, Mod til — at tale mod Reformatorerne.**)

Hvilke ere da de dialektiske Forhold mellem det a) Almene og b) den Enkelte og c) den særlige Enkelte ɔ: den Extraordinaire —? Naar den Enkelte blot reproducerer det Bestaaende i sit Liv (naturligviis forskjelligt i Forhold til hvilke Kræfter og Evner, hvilken Dygtighed han har), saa forholder han sig som den normale Enkelte, den ordentlige Enkelte til det Bestaaende; han udfolder det Bestaaendes Liv i sin Existeren; det Bestaaende er for ham det til Grund Liggende, der dannende gjennemtrænger og udvikler hans Evner i Lighed med sig; han forholder sig som en Enkelt, hvis Liv bøier sig efter det Bestaaendes Paradigma. Lad os imidlertid ikke glemme (thi Misfornøiede og Ildesindede ville gjerne udsprede falske Rygter): derfor er hans Liv ingenlunde aandløst. Han er ikke een med i Ramsen af Gloserne som gaae efter Paradigmet, nei han er fri og væsentligen selvstændig; og at være en saadan ordentlig Enkelt er i Ordenen, i Reglen den høieste, men ogsaa den qvalita-

---

*) [En Blækklat skjuler over Ordet.]

**) [Her indskudt men senere overstreget:] Noget Underfundigt skal man nu visseligen ikke beskylde Mag. Adler for; langt fra ham har det været ved Svig at være traadt i Statskirkens Tjeneste. Noget ganske Andet er, om, hvad der synes at fremgaae af Katastrophen, han ikke temmelig letsindigt, maaskee kun i Betragtning af og i Tillid til at have absolveret theologisk Examen, har valgt at blive Præst. Dette skal senere vorde belyst, fordi Adler i denne Henseende som Phænomen udviser hvor forviklet Alt er blevet derved, at Christenheden er blevet en Titulatur, saa det i et christent Land, hvor Alle ere Christne, kan hænde, at man endog kan være theologisk Candidat, ja blive christelig Præst, — uden engang at være kommen i Berøring med det selvprøvende Spørgsmaal, om man da selv er en Christen, da dette tilsidst følger af sig selv, ligesom det at man er Menneske.

Han var da Præst — og nu først indtraadte den Begivenhed, der maatte stille ham som den særlige Enkelte extra ordinem. Collisionen er der; thi at Adler var saaledes situeret er let at see, og kun for yderligere Tydeligheds Skyld skal jeg ganske kortelig angive de dialektiske Forhold.

tivt betydningsfuldeste, Opgave der er sat noget Menneske, og som derfor er sat hvert Menneske.*) — Saasnart derimod den Enkelte lader sin Reflexion gribe saa dybt, at han vil reflektere over det Bestaaendes Grundforudsætning: saa er han isærd med at intendere at ville være en særlig Enkelt, og saa længe han reflekterer saaledes er han dragende det Bestaaendes impressa vestigia, er extra ordinem paa eget An- og Tilsvar. Og naar den Enkelte vedbliver ad denne Vei og gaaer saa vidt, at han ikke som den ordentlige Enkelte reproduktivt forny er det Bestaaendes Liv i sig ved under evigt Ansvar at ville indordne sig deri, men vil fornye det Bestaaendes Liv ved at bringe et nyt Udgangspunkt for dette, et nyt Udgangspunkt i Forhold til det Bestaaendes Grund-Forudsætning, naar han ved umiddelbart at indordne sig under Gud maa forholde sig omskabende til det Bestaaende: saa er han den Extraordinaire, det vil sige, saa bliver denne Plads ham at anvise, hvad enten han nu er berettiget eller ikke, han maa her seire og her finde sin Dom; det Almene skal netop lukke ham ude.

Som overalt saa gjelder det her fornemlig om, at den qvalitative Dialektik respekteres med ethisk Alvor. I en charakteerløs Tid kan nemlig det Sophistiske fremkomme, at Een, der intenderer at være en Extraordinair, vil at denne Intention skal endog komme ham til Gode i det Almenes Tjeneste, saa han paa Grund deraf endog bliver en Ualmindelig blandt de Ordinaire. Usalige Forvirring, som har sin Grund i en tankeløs

*) Anm. Enhver i Staten og Statskirken skal og bør derfor ogsaa være en Enkelt, men ikke den extraordinaire Enkelte. I Samvittigheden og Ansvaret for Gud ɔ: ved sin evige Bevidsthed er Enhver en Enkelt. Masse bliver han aldrig eller indrolleret i Publikum. Med Ansvaret for Gud og efter at have prøvet sig selv i sin Samvittighed slutter han sig som Lem til det Hele, og fatter dette som sin Opgave at være tro i Gjengivelsen, medens Evighedens Ansvar frelser ham fra den reen dyriske Bestemmelse: at være Mængde, Masse, Publikum eller hvilke andre Drifter det nu er, som foranledige Een til at maatte tale om Mennesker ligesom man talte om en Drift Stude.

letfærdig Qvantiteren! Enten skal et Menneske ville tjene det Almene, det Bestaaende, udtrykke dette, og i saa Fald bliver hans Fortjeneste i Forhold til som han med Troskab og Nøiagtighed veed at indordne sig i det, veed at gjøre sit Liv til en skjøn og riig og tro Gjengivelse af det Bestaaende, udarbeide sig til Type for det Bestaaende; eller han skal for Alvor være en Extraordinair, og saa skal han extra ordinem, ud af Geleddet, ud af Rækkerne, hvor han ikke hører hjemme. Men i vor Tid forvirres Alt. En misfornøiet Embedsmand f. Ex. vil endogsaa være noget Overordentligt, fordi han er Embedsmand — og tillige misfornøiet. Sørgelige, usædelige Confusion! Er han misfornøiet, fordi han har noget Nyt fra Gud at bringe os: saa ud af Geleddet, „Strikken om Halsen" *) og lad ham saa tale, saa er Situationen som en sand Extraordinair behøver den og maa fordre den, for at kunne gestikulere og faae Sangværket i Gang. Men har han ikke noget Nyt fra Gud at bringe os, saa skal det ingenlunde anslaaes ham til Fordeel, at han er misfornøiet — og tillige Embedsmand. Men Tidens Charakteerløshed og nyskigne Feighed gjør det tilsidst til en Slags vanærende Borneerthed at være Noget tilgavns: enten en tro Embedsmand med Liv og Sjel, eller en Reformator med Sværdet over Hovedet, i Livsfare, i Selvfornægtelse. Ἑις κοιρανος ἐστω, og saaledes ogsaa Een være den Extraordinaire. Vil en heel Slægt være Konge, og en heel Slægt fuske i at være Extraordinair, saa bliver det Jux. Og Følgen deraf bliver kun Sinkeri. Dersom Styrelsen havde tiltænkt Slægten en Extraordinair: saa vil Følgen blive, at der maa ventes, at der maaskee ikke engang sendes en Forløber, men man nøies med noget ganske simpelt Noget, Een, der

*) Anm. Cæsar fortæller jo, at det var Skik hos et gallisk Folk, at Enhver, der gjorde et nyt Forslag, maatte staae med Strikken om Halsen — at man strax kunde blive ham qvit, hvis det ikke duede noget. Dersom denne priselige Skik indførtes i vor Tid: Gud veed om Landet vilde have Strikker nok, thi hele Befolkningen er jo bleven Projektmagere; og dog, maaskee vilde der for det Første end ikke behøves nogen Strikke, der var muligen slet Ingen som meldte sig.

ganske simplement kan gjøre Lust, ganske simplement kan cassere alle disse falske Propheter, for at bringe lidt Mening og Fynd ind igjen i de udmarvede og meningsløse Forhold. Naar nemlig hele Generationen er bleven reformatorisk, saa kan den sande Reformator slet ikke komme til at vise sig i sin Sandhed; det er, for at erindre om et tidligere Udtryk, ligesom naar ved en Ildebrand Alle commandere: saa kan Brandmajoren ikke commandere.

Det, der saaledes gjør Forskjellen mellem den ordentlige Enkelte og den særlige Enkelte, er Udgangspunktet; forresten kan det godt være, at en ordentlig Enkelt er, menneskeligt talt, større end en virkelig Extraordinair. Den sidste Maalestok, efter hvilken Menneskene rangere, er det Ethiske, i Forhold til hvilket Differentserne*) ere et Forsvindende, men det verdslige Sind lader omvendt Rangfølgen bestemme efter Differentsen.**)

Det nye Udgangspunkt er Differentsen mellem den sande Ordinaire og den sande Extraordinaire; den væsentlige menneskelige Maalestok: det Ethiske, have de begge tilfælles. Naar da den Enkelte virkelig er den sande Extraordinaire og virkelig har et nyt Udgangspunkt, naar han fatter sit Livs betrængte Vanskelighed i hiint discrimen mellem det Almene og Enkeltheden extra ordinem: maa han være ubetinget kjendelig paa, at han er villig til at bringe Offer.***) Og dette maa han være villig til for sin egen Skyld og for det Almenes Skyld.

---

*) [Indskudt men udstreget:] (selv den i særlig Forstand at være kaldet af Gud)

**) [Om de paa dette Sted oprindelig indskudte, men i denne Redaktion (jfr. S. 474) tilintetgjorte Afsnit om Biskop Mynster jfr. S. 548 ff.]

***) Anm. Det Bestaaende er nemlig som Bestaaende i ligefrem Forstand det Berettigede og det Stærkeste; han er ikke den Enkelte, der i ligefrem Forstand skal være den Overlegne, men den særlige Enkelte, hvis Overlegenhed er i Selvopoffrelsens Lidelse. Det at han offres er Udtrykket for det Almenes Styrke og Berettigelse, og dog er det tillige Udtrykket for hans Overlegenhed; thi hans Lidelse og Død er det nye Udgangspunkts Seier.

Netop fordi den Extraordinaire, hvis han er det i Sandhed, maa ved sit Guds-Forhold være sig bevidst, at han *κατα δυναμιν* er stærkere end summa summarum af alt det Bestaaende, har han slet Intet med den Bekymring at gjøre: om han nu bare seirer. Nei, denne Bekymring er han ganske fritagen for; men derimod har han den særlige Enkeltheds rædsomme Ansvar for hvert Skridt han gjør, om han nu indtil det Mindste nøie følger sin Ordre, om han bestemt og ene og lydt hører Guds Stemme — det rædsomme Ansvar, hvis han hørte eller havde hørt feil. Netop af den Grund maa han ønske sig al mulig Modstand udenfra, ønske, at det Bestaaende har Kræfter for at kunne gjøre ham hans Liv til et tentamen rigorosum, thi denne Prøve og dens Smerte er dog Intet mod Ansvarets Rædsel: hvis han var eller havde været i en Vildfarelse! Dersom f. Ex. en Søn skulde føle sig kaldet til at bringe en ny Anskuelse af det huslige Liv (og som en Søn er bundet i Pieteten, saa skal og bør enhver Enkelt være bunden i Pietet ligeoverfor det Almene): vilde han da ikke, hvis der var Sandhed i ham, netop ønske, at Faderen var den Stærke, som kunde træde ham imod med faderlig Myndigheds fulde Kraft? Sønnen vilde nemlig ikke saa meget frygte det at ligge under, hvis han havde Uret, altsaa at maatte ydmyget men frelst vende om til det Gamle, som han vilde gyse for den Rædsel: at seire — hvis han i Grunden havde Uret.

Saaledes med den sande Extraordinaire; han er det sorgløseste Menneske betræffende hiin de verdslige Heltes timelige Bekymring, om nu Det, han har at forkynde, skal seire i Verden; derimod er han ængstet som en arm Synder, sønderknuset hver Gang han betænker sit Ansvar og om han paa nogen Maade skulde have taget feil; ja det er ham, som skulde Aandedrættet standse, saa tungt kan Ansvarets Vægt hvile paa ham. Netop derfor ønsker han Modstand: han — den Svage, han — den Stærke, der, skjøndt eenligt Menneske, *κατα δυναμιν* i sin Svaghed er stærkere end hele det Bestaaendes forenede Magt, hvilken naturligviis har Magt til baade at hudflette og henrette ham som Ingenting. Naar Berserkergangen kom over vore

nordiske Fædre, da lode de sig tvinge ind mellem Skjolde: saaledes ønsker ogsaa den sande Extraordinaire det Bestaaende Kraft til at danne behørig Modstand. Forsaavidt maa*) den Extraordinaire ret oprigtig ønske, at der som øverste Styrer i det Bestaaende staaer en Mand, der uden at være grusom eller borneret har Kraft til at turde fordre det Almene af Andre; en Mand der nok kan tage Tag, dersom blot den sande Extraordinaire er der. Den Extraordinaire fritages saa for, hvad ellers kunde gjøres fornødent, at laane det Bestaaende lidt af sine Kræfter, at dette kunde gjøre ham behørig Modstand. I ethvert Tilfælde vil den Extraordinaires Sag altid komme til at skylde en saadan Mand meget. En svagere Mand paa en saadan Post, en Mand, som maaskee selv havde nogle Symptomer af at ville være lidt Extraordinair: saa forvirres det Hele. En fortvivlet Extraordinair til at bringe det Ny, og en svagbenet Regjerings-Mand til at holde igjen passe jo rigtignok for hinanden, men kun som Mage til Broget.**) Og dog kan

---

*) [De nærmest følgende Linier havde i „den store Bog om Adler“ denne Skikkelse:] Forsaavidt maatte (for at benytte en Nulevende som Exempel, medens jeg naturligviis ingen Mening vil have om Rigtigheden af, hvad der maatte gjøre ham et Qvalitativt høiere end et Geni: hans Aabenbarings-Faktum) Mag. Adler, dersom han ellers i Sandhed var den Extraordinaire, ret oprigtigt have været glad ved, at der som øverste Geistlig i den danske Statskirke staaer en Mand som Biskop Mynster, en Mand, der uden at være grusom eller borneret, ved selv at lyde strengt har tugtet sig op til med Alvorens tunge Eftertryk eller Gravitet at turde fordre det Almene af Andre; [osv. osv.]

**) [Her stod oprindelig følgende Anmærkning:] Thi det er da een af disse dumme Meninger, hvorved en svag Tid gjør Uret mod de Dygtige, og med den egne Svaghed som Maalestok næsten udpeger Regjering som Herskesyge, den Mening, at en dygtig Regjeringsmand skulde have Noget mod den paagjeldende Enkelte — fordi han som Regjeringsmand vil have Forholdene i Orden og gjøre sin Pligt og indfrie sit Ansvar, fordi han er til Tjeneste med en Haandsrækning, naar han seer, at Vedkommende ikke er opmærksom paa hvad han har at gjøre, hjelper ham til Rette med at faae ham afskediget og ud af Geleddet, naar Vedkommende er distrait nok til at lade som Ingenting.

vor Tid maaskee snart komme til at opvise et saadant Forhold! Thi mangler vor Tid sande Extraordinaire, saa mangler vor Tid ogsaa hine alvorlige Skikkelser, hine i høieste Forstand tugtede Individualiteter (ad majorum disciplinam non ad hujus seculi levitatem instituti), der netop ved Selvtugt veed at øve Andre — og forsaavidt ogsaa at opdrage sande Extraordinaire; thi ikke laxe Begreber og ikke ubestemt flydende Forhold danne en sand Extraordinair, de forkjæle og fordærve ham kun. Og muligen behøver vor Tid ingenlunde en sand Extraordinarius, vel derimod hine grund-redelige Mænd, der med gudfrygtig Resignation fatte det som Opgaven: ikke at inventere noget Nyt, men med Liv og Sjel at være tro i det Bestaaende.*) Men

---

*) [Her findes overstreget følgende senere] Anm. — Og nu i 48 har vi da faaet Nyt nok; men naar Alt kommer til Alt er maaske just Dette det Nye, hvilket denne nye Tid har bragt, at den som aldrig nogensinde før nogen Tid — og det er dog vel unegtelig noget ganske Nyt! — trænger til det Gamle; at den — og det er unegtelig noget Nyt! — som ingen anden Tid nogensinde behøver „hine grund-redelige Mænd, der med gudfrygtig Resignation fatte det som Opgaven: ikke at inventere noget Nyt, men med Liv og Sjel at være tro i det Bestaaende." Dette gjelder i religieus Henseende, og gjelder ogsaa, hvad jeg forøvrigt anseer for mig uvedkommende, i politisk Henseende. Thi nu, i 48, er det da blevet fra Grunden gjort aabenbart, hvad de Faae, der kunde see og skjønne, ogsaa saae, at den forrige Tids Feil sandeligen ikke var den, at Regjeringen misbrugte Magten, men lige det Modsatte, at den ikke vovede at bruge sin Magt, kort Feilen var: at der ikke blev regjeret. Nu er det dog vel aabenbart, at hvad der politisk forstaaet behøves, det Fornødne, er indeholdt i eet eneste Ord: Regjering. Hvis — for at tale i bibelske Udtryk — Styrelsen nu skulde sende Dommere, da maatte de have den modsatte Ordre af hvad Dommerne havde i fordums Dage, deres Ordre og Instrux maatte lyde paa af al Magt at være Regjeringen behjelpelig i at der dog om muligt kunde blive regjeret. Allerede i den seneste Tid før 48 var en — Reformator med polemisk Sigte paa Konge, Regjering o. s. v. i mine Tanker en Latterlighed; men nu er det dog vel blevet saa indlysende som det er muligt, at en sand Reformator, sammenlignet med tidligere sande Reformatorer, maa stille sig omvendt. Just derfor var det i den sildigste Tid før 48 blevet saa priisbilligt at være saadan Reformator, fordi „Reformatorerne" ved

hvad enten nu vor Tid behøver Extraordinaire eller ikke: det staaer fast, at den sande Extraordinaire er kjendelig paa, at han er villig til at bringe Offer.

Bevægelses-Mændene i vor Tid (de uægte Extraordinaire) forstaae og tage Sagen anderledes. Det er maaskee efter en ret forstandig, endelig Overveielse af Forhold, Hensyn o. s. v., at en Mand kommer til det Resultat, at han har et nyt Forslag at gjøre. Fra nu af er han færdig i Retningen ind efter i Selvfordybelse og Ansvar for Gud — han har jo ogsaa et Resultat. Han tager nu Front mod det Bestaaende, og *τελος* for hans Stræben er, at dette hans Forslag, hans Plan maa seire. Det er vist og fast, at hans Plan er det Sande, Opgaven og Arbeidet er kun at faae den til et seire.

Man seer let, at Forholdet er det omvendte af den sande Extraordinaires. Denne er ene bekymret for sin Instrux og sit Forhold til Gud, ene beskjeftiget med det underjordiske Arbeide i Gruben at grave Skatten ud, eller at fornemme Guddommens Stemme; han spøger letsindigt med det at seire i Verden, thi det veed han nok, at er blot Alt i sin Orden med hans Forhold til Gud, saa seirer nok hans Idee, selv om han falder. Den sande Extraordinaire bliver i dette sit Forhold til Gud sig sin Ueensartethed med Timeligheden bevidst, og han har derfor i dette Ueensartethedens spatium den Plads, paa hvilken han kan røre sig i at vove for sin Sag, vove Liv og Blod. Bevægelses-Manden har ingen evig Overbeviisning, han kan derfor umulig i evig Forstand være sikker, ei heller er han kun beskjeftiget med at erhverve denne Sikkerhed: netop derfor har han ingen Plads og ingen Tid til at vove noget Synderligt. Hans Sag er aldeles eensartet med Timeligheden, det er der-

---

at være i Spidsen for „Mængden" var i Besiddelse af Magten og — ja det er det Latterligste, man kan tænke sig! — reformatorisk angreb det Svagere (Regjeringen), og — reformatorisk angreb det Bedste der var, og man reformerede ved Hjelp af — „Mængden", der blev anseet for det Gode og Sande.

i Oct. 48.

for ikke blot hans Stræbens τέλος at den skal seire, *men det at den seirer* skal i Grunden *forvisse* Bevægelses-Manden om, at *han havde Ret*, at hans Forslag var sandt. De samme Mennesker, der danne det Bestaaende, skal han altsaa ikke blot bruge igjen, men han *trænger til dem*, kun at de faae en ny Uniform paa i Overeensstemmelse med hans Plan.*) Man seer let, hvorledes hans Stræbens Dialektik maa blive, han som vil støde det Bestaaende omkuld, og ikke tør støde til af Frygt for selv at falde, da dette ikke blot var en fatal Om-

---

*) *Anm.* Skeer det, saa troer Bevægelses-Manden, at Verden er hjulpet. Selv væsentlige Reformatorer ere blevne hængende i det Sandsebedrag, at en forandret Uniform (en Forandring i det Ydre) var en sand Reformation. Derfor gaaer det saa hurtigt og saa nemt med at reformere — og Verden bliver, som Luther siger, bestandig liig den fulde Bonde, der falder ned paa den anden Side af Hesten, naar man hjelper ham op fra den ene Side. Man troer det er en Konge, en Keiser, Paven, en Tyran eller Folke-Høvding, fra hvem al Fordærvelsen udgaaer; naar man blot har ham styrtet: saa er Verden frelst. Nu stiller en Reformator sig i Spidsen, han peger paa ham, der sidder paa Thronen med Skjægget, ham er det. Dersom det var sandt og ikke en phantastisk Indbildning, saa var Verden unægtelig en sjelden rar Verden, hvor der kun var een Fordærvet, alle vi Andre vare rare Mennesker. Lad os erindre et socratisk Spørgsmaal, der blev gjort ved et lignende dialektisk Forhold: mon det ogsaa er saaledes i Forhold til Heste, at der kun er Een, som fordærver dem, alle Andre forstaae at ride. Enhver Reformation, der ikke er opmærksom paa, at det i Grunden er enhver Enkelt, der skal reformeres, er eo ipso et Sandsebedrag. Naar man har lidt Snildhed og gider bruge den paa en saadan ussel Maade, kan man da sagtens vinde Menneskene for sin Mening: men Den som troer, at Verden er blevet bedre, fordi den saaledes har antaget hans Mening, han maa være meget dum. Selv den store Reformator Luther kan ikke ganske frikjendes for en vis Hildethed i denne Henseende, fordi han vel med ædel og ophøiet Begeistring vidste at værge den christelige Frihed mod Paven, men ikke var tilstrækkelig dialektisk opmærksom paa at værge den og sig mod dumme Eftersnakkere og Tilhængere. Derfor affødte jo ogsaa ironisk nok hans Reformation det samme Onde, som den bekæmpede: en exegetisk Trældoms-Aand, en hyper-orthodox-luthersk Tvang, der var lige saa slem som Pavens.

stændighed, men tillige, efter hans egne Begreber, Beviis for at han havde Uret. Alt dreier sig, som sagt, om at seire, ikke blot fordi hans Plan saadan skal være sand, men tillige for at hans Plan ved at seire — kan blive sand. Han har ikke Visheden, men faaer den først naar han har seiret; hvorimod den sande Extraordinaire har den ueensartede Vished, har Evighedens Vished, hvad enten han falder eller ikke.

At ville bevæge paa hiin Maade er i Grunden ligesom hvis Een vilde tilbyde sig at gjøre et Kunststykke — „dersom det lykkes", og for en Fuldstændigheds Skyld satte det med paa Plakaten. Den, der vil bevæge Noget, maa selv staae fast, men Bevægelses-Manden har Intet fast, det er først fast — naar det er blevet fast ɔ: bagefter. Han kunde derfor ønske, at det Bestaaende var svagt og affældigt, for desto lettere at seire. Er dette ikke Tilfældet, saa maa han bruge ethvert Middel for at seire, List, Snildhed, Haandtryk, Complimenter, et trumfende Fanden gale mig og et indrømmende Hvadbehager? Reformatorens Optræden maa være som Dens, der søger Condition med at gaae Ærender i Byen, eller som en væver Urtekræmmers paa en travl Torvedag, han maa endog paa behørig Sted prutte i Forhold til Planen selv, faae den behørigt forkluddret ved Hjælp af Comiteer, og fremfor Alt maa der gaae Bud til Publikum med en yderst forbindtlig og indsmigrende Invitation, om et høistæret dannet Publikum ikke vil gjøre Urtekræmmeren, eller hvad det var jeg vilde sige, Reformatoren den Ære at staae Fadder til Barnet: og saa seirer endeligen dette Kluddderi.*) En saadan Bevægelses-Mand kan umu-

*) Anm. I disse Tider har man ene og alene travlt med at seire; man synes at leve i den Indbildning, at naar man bareftens seirer, saa kan det være det Samme med Maaden; ret som var Maaden, paa hvilken man seirede, det Ligegyldige, medens den, naar der er Tale om Forhold i Aandens Verden, er det Afgjørende, eller, endnu nøiagtigere udtrykt, er Eet og det Samme som Seieren. Det forstaaer sig i Forhold til Penge, Titler, Heste og Vogn, Fakkeltog og Hurraraab og andre saadanne Uanstændigheder gjelder det, at Maaden er ligegyldig, at Erhvervsmaaden ikke er Eet med Besiddelsen. Man kan saaledes

ligt staae alene og kan umuligt vove at staae alene som Enkelt og derved faae Plads til at vove Liv og Alt; tvertimod, han trænger selv til Majoriteten for at faae Vished om det er sandt, om det duer noget, Det han vil. Han vil bevæge Andre, og i Grunden vil han, at de Andre skal holde paa ham, at han kan staae fast. Men saa er der jo ingen Bevægelse; thi han staaer først fast, naar Sagen er afgjort og Majoriteten vunden, saa længe dette ikke er afgjort (og dette er jo det Spatium, i hvilket Bevægelsen skulde foregaae), staaer han ikke fast.

Naar man har Bevægelses-Mandens Anskuelse af Tilværelsen, sees let, at den Betragtning maa udvikle sig, der an-

---

komme i den virkelige Besiddelse af Penge — paa mangen lurvet Maade; man kan virkelig faae et Fakkeltog, og have opnaaet det paa mangen lurvet Maade. Men i Aandens Forhold er der ingen saadan udvortes haandgribelig, uanstændig Virkelighed; det Dybsindige og det Elegante ved Aand er, at Erhvervsmaaden og Besiddelsen er Eet. Den som derfor i Aandens Forhold ikke er opmærksom herpaa, men er lyksaliggjort i den Indbildning at have seiret, skjøndt Maaden rigtignok var schofel: han mærker ikke med hvilken Elegance Aandens Dybsind gjækker ham, at han nemlig slet ikke har seiret, men faaet en Satire over sig selv. Lad os nævne det forfærdelig Høieste: dersom Christus ikke havde seiret ved at blive korsfæstet, men i moderne Stiil seiret ved Geskæftighed og et forskrækkeligt Snakketøi, saa Ingen af de Balloterende kunde nægte ham deres Stemme, ved en Fiffighed, som kunde bilde Folk ind hvad det skulde være: dersom Christendommen paa den Maade seierrig var kommen ind i Verden og Christus var bleven anseet for Guds Søn: saa var den slet ikke kommen ind i Verden og Christus havde netop ikke været Guds Søn. Det der havde seiret var ikke Christendommen, men en Parodi over Christendommen. Dette kan rigtignok for kløgtige Folk synes et forbistret Notabene, at Aand ikke er som Penge, at den Lumpne frækt kan trodse paa, at han dog virkelig kom i Besiddelse af Pengene („det uretfærdige Mammon"), virkelig seirede; men for enhver Optimat er dette en ubeskrivelig salig Trøst, at der dog er eet Sted, hvor der er evig Retfærdighed. I Aandens Forhold kan der ikke seires paa nogen tilfældig og udvortes Maade, men kun paa den væsentlige Maade; men den væsentlige Maade er hverken Mere eller Mindre end Reduplikationen af Seieren, ligesom, i Aandens Verden, Formen er Indholdets Reduplikation.

seer det at vove for latterlig Galskab eller Dumhed. Og man maa billigt indrømme, at fra dette Synspunkt seer det saaledes ud, men til Gjengjeld tager Bevægelses-Manden sig ogsaa pudseerlig nok ud fra et andet Synspunkt, Bevægelses-Manden, der ikke staaer fast i det Øieblik det behøves (saa længe Sagen er i Minoriteten), men først staaer fast, naar han ikke behøves, Bevægelses-Manden, der besynderligt nok mener, at det er ham, det Hele skyldes. Al Bevægelse forudsætter (det vil Enhver forvisse sig om, der vil tænke dens Dialektik) et Punkt, et fast Punkt udenfor — og saaledes er den sande Extraordinaire Punktet udenfor, han staaer paa hiint archimediske Punkt udenfor Jorden ɔ: han har i sit absolute Guds-Forhold et fast Punkt extra ordinem — et terram movebit. Men han har ogsaa Plads til at røre sig, naar det gaaer løs paa Liv og Død og Hudflettelser og andet Saadant, som det nok ikke kan hjelpe, om man vil foreslaae Majoriteten at entrere paa, og som det da er utænkeligt kunde hænde Den, der er i Majoriteten. Om den sande Extraordinaire seirer idag eller imorgen, eller om tusind Aar gjør ham hverken fra eller til, thi han har seiret, hans Guds-Forhold er en Seier; ja, om hvad han har at forkynde aldrig seirede i Verden, saa maatte han dertil svare: det er værst for Menneskene selv.

See, denne Attitude er Bevægelsens; men Bevægelses-Manden har intet Evigt og derfor intet Fast, han har som Følge deraf heller ikke Mod til at blive den kjendelige Enkelte, der vil og vil vove Noget. Væsentligen handler han slet ikke, han gjør i Anskriget et fingeret Udfald, hans Virksomhed culminerer i at raabe Noget ud. Som naar Børn lege, et Barn pludseligen raaber: skal vi saa ikke lege det, saaledes raaber Bevægelses-Manden: „skal vi saa ikke gjøre det?" Naar de derpaa ere blevne Mange, naar Majoriteten er paa deres Side og Sagen er dreven igjennem: saa først kommer egentligen Bevægelses-Manden tilsyne ret kjendelig, han gaaer nemlig omkring og gratulerer Nyt-Aar, sigende: „det var egentlig mig, der stod i Spidsen for Bevægelsen og den nye Retning." Stundom fremkommer endogsaa den Confusion, at man med

Forundring seer, at der, naar Alt er afgjort, endog er flere Bevægelses-Mænd, som gaae omkring og gratulere, hver især sigende: det var egentlig mig, som stod i Spidsen for Bevægelsen og for o. s. v. Altsaa nu viser det sig, at der ikke blot var Een, men endogsaa Flere i Spidsen. Denne pudseerlige Confusion indeholder en dyb Sandhed, den nemlig, at der slet Ingen var, som stod i Spidsen, og at forsaavidt den Ene er lige saa berettiget som den Anden til at gaae omkring og gratulere. En sand Extraordinair, der stod ene, forladt, i den særlige Enkeltheds udpegede Gabestok, en sand Extraordinair, der blev kjendt paa, at han blev henrettet: ja, det forstaaer sig, han kan rigtignok ikke senere gaae om at gratulere — men han kan heller ikke forvexles.

Bevægelses-Manden kunde man maaskee hellere kalde en Røre-Pind. Denne er jo ogsaa den væsentlige Forskjel mellem Bevægelse og Røre, at Bevægelse er i Retningen: fremad, Røre er Bevægelsen op og ned, rundtomkring, ligesom Stangen i en Smørkjerne, ligesom Dens Fødder, der træder Tørv, ligesom Rygte og Bysnak, ligesom Sløven i Kokkepigens Haand, naar hun rører i Røret. Forsaavidt er det kun et Sandsebedrag, naar disse Bevægelses-Mænd spotte de Dygtige, de Urokkede, der i Sandhed staae stille, menende at de selv ikke staae stille; thi Røre er dog ikke Bevægelse; der er ikke Røre i en Flod, naar den rinder, men i et stillestaaende Vand; og der er heller ikke Røre i det, naar det ligger stille og dybt. Ved Hjelp af Røret bliver det heller ikke til Noget; man kan paa dette Forhold anvende hvad Fiskeren siger, at der i visse Maaneder er Bid nok, men lutter falske Bid, eller at Fisken bider falsk. Det falske Bid er det Symptomatiske, grundet i, at Fisken ikke ret har Lyst, og hvad der skeer ved Hjelp af Røre er ogsaa altid kun symptomatisk. — Det her Fremsatte er let at forstaae, falder det Nogen vanskelig, da kan jeg ikke for, at det er lykkedes en moderne Tid, ved at blive ganske jordisk og verdslig, aldeles at glemme hvad selv Hedenskabet forstod.

I det forfærdelige Ansvar, som den sande Extraordi-

naire idelig har at betænke (thi han har ikke et Resultat een Gang for alle), er ogsaa indeholdt den Bekymring, at hans Exempel, naar han indtager Stillingen extra ordinem, kan forlede andre, svage, ubefæstede, letsindige, nysgjerrige Mennesker til ogsaa at ville forsøge sig i noget Lignende, at hans Exempel altsaa kan blive en Snare, en Fristelse. Den Bekymring nemlig, som ellers plager travle, bissende Folk: at faae nogle Efteraberere, nogle Tilhængere, som ere enige med ham, et Selskab stiftet, som har et eget Signet, den Bekymring kjender han ikke. I denne Henseende er han aldeles letsindigt spøgende, han har end ikke den Klogskab, som Køerne have; naar en Ko vil til bissende at forsøge sig i det Extraordinaire, saa seer den sig først for, om hvorvidt den vinder Sympathi hos Publikum eller Egnens samtlige Køer, hvis ikke, saa stikker den Halen betænksom mellem Benene. Med Tant og Forfængelighed vil den Extraordinaire vide at spøge; men det Forfærdelige, om han blev til Skade for noget andet Menneske, om han foranledigede noget Menneske til at ville forsøge sig letsindigt i hvad der har den særlige Enkeltheds tungeste Ansvar: dette Forfærdelige fatter han fra Grunden. I en Bevægelses-Tid som vor, hvor Symptomer af at ville være lidt extraordinair er en Omgangssyge, maa han især med Frygt og Bæven vogte paa sit uhyre Ansvar. Han vil derfor igjen her netop gjøre sin Stilling saa afskrækkende som muligt, saa lidet tiltrækkende og fristende som muligt. Ogsaa af den Grund ønsker han Modstand. Seer blot de Letsindige, at det bliver en Smule Alvor med at holde Noget ud, saa falde de snart fra, ja de forvandle sig endog til Modstand mod den Extraordinaire. Letsindigheden vilde gjerne tage den Extraordinaire forfængelig som Legekammerat; mærker den, at dette ikke lader sig gjøre, saa samler den sin barnagtige Vrede mod ham. Men ubetinget skylder enhver Extraordinair det Bestaaende ved et eller andet dybsindigt Skridt først, at forvandle sin Extraordinaritet til Modbydelighed, om muligt, at hans Exempel ikke skal skade. Og en sand Extraordinair i vor Tid (efter at Reflexionen og For-

standigheden er saa uhyre udviklet) maa vide Besked om alt Muligt, kjende Farerne og Misligheden.

Hvad den sande Extraordinaire saaledes finder fornødent at gjøre i Redelighed mod det Bestaaende, vil blive dybsindigt at gjennemføre. Og hvad er vel egentlig Dybsind? Det er den dybe existentielle Gjennemførelse af en Idee, som gjennem Samvittigheds-Forholdet corresponderer med Gud. Nuomstunder mener man, at det er en stor Herlighed, om Een er saa heldig at faae et dybsindigt Indfald, at gjøre en dybsindig Bemærkning, at skrive nu og da horis subsecivis noget Dybsindigt sammen, som man existentielt hver anden Stund fragaaer. Nei, som Udholdenhed (i Modsætning til det blussende Øieblikks Skuffelse) er den sande Dyd, saaledes er ogsaa Dybsind ikke en Yttring, et Udsagn, men en Existeren. Dybsind er det billedlige overførte Udtryk, der betegner, hvor mange Fod et Menneske existerende stikker, i samme Forstand som man siger dette om Skibet. Men Skibet siges jo ikke at stikke saa og saa mange Fod i samme Forstand som en Søger, man momentant jager ind i Noget, men det er den afgjørende Bestemmelse i Forhold til Skibets hele og daglige Tilvær, at det stikker saa og saa mange Fod. Eller for at betegne det Samme paa en anden Maade: jo flere Udtræk en Kikkert har, jo bedre er den, og saaledes ogsaa, jo flere Udtræk et Menneske har, inden man naaer hans inderligste Livs Forborgenhed, desto dybere stikker han. Det dybe Sind er ingen æsthetisk Bestemmelse i Retning af Genialitet, men er væsentligen en ethisk Bestemmelse. Netop derfor maa Den, der virkelig skal kaldes dybsindig, være det til daglig Brug, dog ikke saa det bliver paafaldende, thi det Paafaldende er atter en æsthetisk Bestemmelse. Lad os tænke paa Skibene; naar to Skibe seile sammen, sees det ikke hvilken Forskjel der kan være med Hensyn til, hvor mange Fod de stikke, nei de seile begge.

Lad mig, for at oplyse det hele Forhold, reent digterisk og med Poesiens Frihed danne et Exempel. Jeg vælger dertil et Geni i Reflexionens Potens. Men jeg skal tillige gjøre Forholdet saa vanskeligt som muligt. Han er Geni. Men det

vidste han ikke af fra Begyndelsen. Sligt lader sig jo godt tænke, og er desuden Forskjellen mellem det umiddelbare Geni og Reflexionens; dette sidste behøver nemlig et Stød for at blive til det, som det latent var. Han har altsaa saadan levet hen uden at forstaae sig selv, han har dannet sig til Statens Tjeneste, han er endogsaa i en meget ung Alder bleven Embedsmand, han er Præst.

Nu først indtræder den Begivenhed, der giver ham Stødet. I samme Øieblik forstaaer han sig selv i sin Overordentlighed, som han dog tillige i en anden Forstand fatter som sin Elendighed, at han nemlig ikke kan have sit Tilhold hos det Almene. Men fremfor Alt, med sin eminente Reflexion overskuer han i samme Øieblik hele sin Stillings Ansvar.

Her er saa hans discrimen enten at tage sin Overordentlighed forfængelig som en glimrende Differents, og afstedkomme ubodelig Forvirring, eller først og fremmest, førend han tænker paa at meddele hele den nye Anskuelse, som er gaaet op for ham,*) at offre sig selv, og derved at forsone sig med det Almene.

At han selv er villig til at nedlægge sit Embede, det er det Mindste af det; en saadan Redelighed vil ikke tilfredsstille ham eller hans ethiske Bekymring.

Lad os nu begynde: det antages altsaa, at det er hændt ham, det Overordentlige, eller Det, hvorved han blev den Overordentlige. Fra dette Øieblik er hans Liv taget under høiere Beslag. Spørgsmaalet er nu om den Reflexions-Opfindsomhed, med hvilken han overtager sin Opgave. Reflexionen er Mægleren, hvis Hjælp han først og fremmest skal bruge for at gjøre sig usskadelig.

Dialektisk vil han nu strax indsee, at det Overordentlige

---

*) Anm. Den Extraordinaire (Geniet) kan vel have noget Nyt at bringe, ogsaa fra Gud, men han forholder sig ikke umiddelbart som Guds Redskab, han er det ringe Menneske; mindst af Alt har han, hvad der er det qvalitativt Afgjørende, guddommelig Myndighed. Dette er Apostelens. Geniets Forhold til Gud er dialektisk.

har den Farlighedens discrimen, at hvad der i ham er Sandhed, for Andre kan blive til den største Fordærvelse. Han vil altsaa i samme Øieblik slutte sig sammen i uigjennemtrængelig Taushed, slutte sig af mod enhver Anden, at ingen uforsigtig Yttring, ingen udiætetisk Forsigtighed skulde fordærve det Hele i Snaksomhed, men det Overordentlige faae Tid til at sætte sig i Taushedens Pause (in pausa). Man sætter ikke en ny Lap paa et gammelt Klædebon, ei heller ny Viin paa gamle Læderflasker, at ikke Hullet skal blive større, og Flasken sprænges — og saaledes vil det jo netop skee, naar det Ny ved uforsigtig Omgang, i overilet Travlhed kludres ind med i det Gamle — saa gjør det kun Skade. Reflexionen vil altsaa strax i samme Øieblik lære ham Taushed, den Taushed, i hvilken han indvier sig, som Moderen helliger sig til kun at være til for Barnets Skyld; den Taushed, der forebygger enhver Meddelelse til noget eneste andet Menneske, for ikke at meddele noget Forkeert, eller paa en forkeert Maade.

Men meddeles skal det dog, det Ny, Tausheden skal ikke fordrive det, som man fordriver et Foster. Dog ingen Utaalmodighed! Der er en nervesvækket Skjælven, som i rystende Utaalmodighed ikke kan holde paa Noget, og heller ikke sundt give det fra sig: lad os ikke bedrages af den! Enhver der veed, hvad det er i Sandhed at være besluttet, han veed meget godt, at man kan holde ud og holde en Beslutning fast. En Mand kan være saaledes stillet i Livet, at han roligt har sagt sig selv for Gud: den Vei, jeg gaaer, maa føre mig paa Baalet: og desuagtet gaaer han roligt Skridt for Skridt. Men Utaalmodigheden siger: jo før, jo hellere;*) og den nerve-

*) Anm. Den fornødne Langsomhed er ogsaa et Kors, som skal bæres i Tro og Ydmyghed. Lad mig nævne det Høieste, som vi troende skulle lære af. Da Englen havde forkyndt Maria, at hun ved Aanden skulde føde et Barn: nu, det var jo et Under det Hele — hvorfor skulde saa det Barn bruge 9 Maaneder som andre Børn? O, Prøve for Troen og Ydmygheden, at endog det, der er det Guddommelige, bruger Tidens Langsomhed! See dette var Korset. Men Maria var den ydmygt Troende; ved Tro og Ydmyghed kom hun

svækkede Utaalmodighed stiger paa Grændsen næsten til Afsindighed: blot det saa ikke gaaer over, blot Trangen i mig ikke forsvinder, saa der maatte siges det Rædsomme om mig: „Børnene ere nær ved Fødselen, og der er ingen Kraft til at føde" (Es. 37, 3.). Men det er dog vel ogsaa forfærdeligt af bare Travlhed at føde Vind. Her er ikke Tale om den dyriske Dorskhed, hvormed et reent verdsligt, næsten blot vegeterende Menneske kan lade Tiden gaae. Den, der nogensinde har tjent en Idee, og nogensinde været greben af det Evige, han veed meget godt, at dette Sammenstød af det Evige og det Timelige i Øieblikket, i Nu'et, er en rædsom Spænding, der kun altfor let bliver Søvnløshed, og altfor let Afsindighed; han veed ogsaa, at det er, som gjaldt det om dette Secund, som var Alt tabt, hvis dette Secund ikke blev benyttet. Men han veed ogsaa, at der er et Middel mod dette Symptomatiske: Tro. Dersom Een i hellig Beslutning har besluttet at offre sit Liv, og saa i nervesvag Utaalmodighed gaaer hen og kaster sit Liv bort, og bliver henrettet jo før jo hellere: har han saa gavnet Noget, og har han saa egentligen holdt sin Beslutning? Sagen er kun, at Tiden og Reflexionen ikke faae Lov at rokke hans Beslutning. Men derimod er der et andet Middel end det taabelige, at lade det skee strax idag, dette Middel er Tro, er Ydmyghed, er daglig Indvielse. Og det er da ogsaa kun i en meget anstrænget eller sandselig ophidset Indbildning, at det Evige, ikke symptomatisk et enkelt Øieblik, men stadigt væk antager Lighed med hvad der er det Evige meest modsat: det sandselige, evige Øieblik. Thi her gjelder det jo med hiin i Helvede brændende rige Mands Tørst: grib til, grib til, grib til medens det skummer, o, Fortvivlelse, i næste Øieblik er det forbi, pluk Blomsten, pluk Blomsten, i næste Øieblik er den allerede visnet! Forfærdeligt, om Nogen i en saadan Sinds-

---

dog til sig selv, skjøndt alt var vidunderligt. Hun blev den samme stille, ydmyge Qvinde; hun spurgte ikke hvad Dag vi skrev, hvad Klokken var — hun troede.

Tilstand tager feil, og vil behandle det Evige paa samme Maade!

Altsaa det Ny skal meddeles, skal sættes ind i det Bestaaendes Sammenhæng, og den særlige Enkelte skal, som man siger, tage Stødet ved at være den Særlige og derved give Stødet. Dialektisk er her et Dobbelt: at Stødet, virkeligt, i qvalitativ Forstand bliver Stødet, og at det Bestaaende dog bliver bragt ethvert Offer. Saa lidet som Gud er Forvirringens Gud, saa lidet er den Overordentlige kaldet til at forvirre — og saa maaskee at rende fra det. Han skal elske det Bestaaende, og derfor være villig til at offre sig selv. Som man med den yderste Forsigtighed omgaaes det stærke Lægemiddel (ikke for ikke at bruge det, men for at bruge det rigtigt), forhindrer den umiddelbare Berøring: saaledes forhindrer den særlige Enkelte det ligefremme Forhold. Han er en sig Devoverende.

Naar vi nu, digterisk*) forfølge denne Tanke videre, saa maa her ligge den Idee at gjøre sig afskyelig. Den Overordentlige er jo ikke ligefrem det Overordentlige; han er det først, naar den Tanke gaaer imellem, at han er ringere end det Almene. Dette Dialektiske kan gjengives saaledes, at den Overordentlige først gjør sig til den Afskyelige, at Ingen kunde ville ligne ham, eller være som ham. I denne Smerte ligger blandt Andet hans Selvopoffrelse, og den Forsoning med det Almene og det Bestaaende han i Kjerlighed til dette har at bringe.**) At Nysgjerrige og Daarer og Vindmagere

*) Anm. En saadan Selvbestemmelsens Frihed, som den her digterisk anlagte, vil forøvrigt vel aldrig forekomme i Virkeligheden. Thi i Virkeligheden vil vel Gud ogsaa vide, paa en ufrit lidende Maade, qvalfuld, hvis fornødent gjøres, at holde Geniet i Ave, at han ret dybt forstaaer Trykket, der trykker ham under det Almene.

**) Anm. Den Overordentlige (i Umiddelbarheden) hænder det, at han bliver offret; men i Reflexionen maa han selv vide det og fremskynde Katastrophen. Det hænder, og det maa hænde, forsaavidt det er begrundet i Tilværelsens egen Dialektik, mellem det Almene og den særlige Enkelte. Saaledes maa det være, men fordi den Umiddelbare

hellere ønske noget Andet, for at faae Noget at løbe med og Noget at efterabe; at fortvivlede Extraordinaire, der afskye Tugt og Tvang, helst ville slaae sig selv og Andre løs som fratres et sorores liberi spiritus gjør Intet til Sagen.

Men hvorledes nu gjøre sig afskyelig? Lad os da først recapitulere. Den Extraordinaire er blevet til for sig selv i sin Overordentlighed. Han har sluttet sig inde i sig selv, ikke et Ord har forraadt Noget, ikke en Mine; og hans Taushed er heller ikke paafaldende, thi saa forraader den jo Noget. Han er ganske som andre Mennesker, taler som andre Mennesker om hvad der forefalder. — Ingen kan derfor vide, at han tier. Man kan nemlig tie paa to Maader, man kan tie bomstille, men saa er Tausheden mistænkelig, eller man kan tale om alt muligt Andet; at tie er i Reflexionen at fortie. — Og dog er det hændt ham, og der lever et Menneske, som med et Liv indviet i hellig Beslutning arbeider i al Taushed. Ja, det er anstrængende, men netop jo større hans Overlegenhed er over Andre, desto frygteligere Ansvarets Kamp i ham selv; det er en stor, stor Lidelse at være uendelig overlegen. Dog ingen Utaalmodighed.

Altsaa, hvorledes skal han nu gjøre sig afskyelig, naar dette vel at mærke skal gjøres saaledes, at han ikke afstedkommer Skade derved, at han ikke gaaer hen og gjør det Ny afskyeligt, men sig selv afskyelig? Den Extraordinaire maa naturligviis (thi her er jo Alt poetice) i eminent Forstand være vidende om, hvad jeg, der dog kun er en ringe Tjenende, Digteren, endda veed nogen Beskeed om, hvor undermineret vor Tid er i religieus Henseende — medens travle Mennesker holde Generalforsamlinger om Ubetydeligheder, og medens Kanonernes Torden kalder sammen til Forlystelser. Naar saa er, maa det ikke være vanskeligt i det Dæmoniskes Sphære at finde den

ikke har forudseet det, ikke forud er sig dette bevidst (hvad der ligger i Reflexionen), vil ogsaa den Strid i Tilværelsen, han frembringer, afstedkomme en stor Forvirring, i hvilken Mange ville gaae tabte, og for hvilken han dog bærer en Art Ansvar.

Narre-Dragt og den sværtede Paaklædning, der kunde gjøre ham afskyelig, der kunde forhindre den for ham rædsomme Consequents, at fordi han stødte an mod det Almene, at det derfor maaskee skulde være noget Stort. Og lad os vel huske det Foregaaende: der er endnu i den hele Verden intet Menneske mere vidende om hvad der er foregaaet med ham, end den Pen er det, som jeg holder i min Haand, eller det Blækhuus, hvori jeg dypper den, uden dog derfra at hente Tankerne.

Han vilde da mir nichts und dir nichts nedlægge sit Embede, gjøre det Hele med hans Præsteskab til en Flyve-Grille, et Indfald for en Snurrigheds Skyld — og sørge for, at dette blev den authentiske Fortolkning. Derved havde han idetmindste gjort alt hvad han formaaede, for at hans Exempel ikke skulde friste Andre. At være ualmindelig paa den Maade, ved Ustadighed, Jadsken, Mangel paa Holdning, kunde Ingen ønske. Dialektiken lærer Forsigtighed i Omgang med det stærke Lægemiddel, at man først gjør det muligt, at det kan anvendes uden at gjøre Skade, og saa først bruger man det. Naar Extraordinariteten stilles fristende frem, som en glimrende Differents, saa kan et saadant Exempel have skadelig Indflydelse paa det Bestaaendes maaskee ellers troe Tilhængere, om ikke anderledes, saa ved at gjøre dem lidt utaalmodige med deres Stilling. Ved derimod foreløbigen med Selvopoffrelse at svække Indtrykket, vilde han have gjort det muligt, at han som særlig Enkelt kunde udsondres, uden at rive Nogen med sig.*)

---

*) [Et løst Blad fra en senere Tid skal, efter sin Henvisning, her indskydes:]

Anm. Vil Nogen sige: men saa kommer jo den Extraordinaire til at begynde med en Usandhed, ja til at gjøre Gud til Medvider i den Usandhed, hvormed han begynder, saa kan dertil svares: al sand Meddelelse af Sandheden maa altid begynde med en Usandhed. Dette har deels sin Grund i, at det jo er umuligt at sige hele Sandheden i eet Minut eller i endnu kortere Tid; der bruges tvertimod maaskee lang, lang Tid dertil. Deels er denne første Usandhed blot Reduplikationen: at den sande Meddelelse af Sandheden forsigtigt er opmærksom paa det Tilfælde, at det jo var muligt, at de Modtagende

Ad den Vei kunde han nu gaae videre. Men Sligt lader sig ikke gjennemføre in abstracto. Den Kunst „at bedrage Menneskene ind i det Sande" er en Genialitet, der i Den, i hvem den er eminent (og her er jo Alt poetice) er aldeles undtømmelig, og hver Secund foranderlig i 1000 Muligheder. Den, der kun veed een eller to eller sex Maader at bedrage paa, han er ikke Geni; i Reflexionen eminent er i ethvert Øieblik en uendelig Mulighed.

Under alt Dette maatte naturligviis det Compas, hvorefter der styredes, staae uforandret, ikke være vegen en Streg i Inderlighed. Det forstaaer sig, denne Methode er langsom, den er ikke noget for hurtige Hoveder. Derimod er det forfærdeligt, saaledes taust at arbeide af yderste Evne i en vis Forstand — sig selv imod.*) Hvis man døde forinden, og der da

vare i Usandheden, i hvilket Tilfælde den ligefremme Meddelelse af det Sande blev Usandhed. Dette er „Reflexionen", det critiske Moment i Sandheds Meddelelse. Saaledes var Socrates's Uvidenhed jo en Usandhed; men i Sandhed er den kun eller den er netop Reduplikations-Udtrykket for, at han sandt vilde meddele Sandheden, at han dybsindigt-ironisk var opmærksom paa, at De, som skulde modtage Meddelelsen, muligen vare i allehaande Sandsebedrags Usandhed, saa det ikke gik an, ganske ligefrem, gemytligt expectorerende eller declamerende eller docerende, at meddele Sandheden. For at nævne det Høieste, Christi eget Liv viser jo dette; thi naar man er Gud, er det jo en Usandhed (i den Forstand hvori Sandhed blot er ligefrem) at komme i en ringere Tjeners Skikkelse; og fra en anden Side seet, det var jo ogsaa, da han var kommet til Verden for at lide og døe, en Usandhed eet eneste Øieblik at tage mod Folkets Gunst og tillade denne Misforstaaelse. Dog dette vil jeg ikke videre udføre. Men i den Extraordinaire maa just det høre med til hans rædsomme Ansvar, at han i strengere Forstand kommer til at begynde med en Usandhed. Og en Usandhed at begynde med er i Forhold til det Overordentlige ikke at undgaae, det ligger dialektisk i Sagen selv hvis denne Usandhed ikke er med, saa bliver det Overordentlige ikke det Overordentlige, det bliver saa taget forfængeligt, bliver et ligefremt Superlativ i Forhold til det Almindelige. Men dette er en aldeles udialektisk Bestemmelse af det Overordentlige.

*) Anm. Dette er da rigtignok kun i en vis Forstand. Methoden er hverken mere eller mindre end Sandhedens consequente Fordoblelse i sig

Ingen var, som vidste mere derom, end min Pen, eller det Blækhuus, hvori jeg dypper den, uden dog derfra at hente Tankerne. Det er rystende, naar Hamlet i Dødens Øieblik næsten fortvivler over, at det skjulte uhyre anstrængende Liv, han har ført i en Idees Tjeneste, skulde af Ingen blive forstaaet, ja at Ingen skulde faae det at vide. Men dersom Hamlet bliver blødsøden i Døden, saa kunde han jo have talet i Livet o: ladet det Hele fare. Ja vist maa det være rædsomt, naar et saadant indesluttet Menneske tænker paa Travlheden om ham, der vel neppe har fem Minutter at spilde paa at forstaae et Kæmpeværks Sindrighed. Men dersom det gyser i Hamlet, og dersom denne Gysen faaer Overhaand, saa er det Forfængelighed. Der gives et Middel mod al nervesvag Utaalmodighed, det er Tro, Ydmyghed. Den Gud, i hvis Tjeneste den Extraordinaire har indviet sig, den Gud, der hver Dag har været paakaldt til Vitterlighed og til Bistand, han veed det dog vel Alt, han er dog vel heller ikke en Stundesløs. Og hvad behøves saa mere! Hvis saa Døden kommer og sætter Punktum paa et forkeert Sted — nei saa kan netop Døden ikke sætte Punktum paa forkeert Sted, thi den kan dog vel ikke komme uden Guds Villie.

Naar saa den Extraordinaire saaledes havde arbeidet sig selv imod, gjort sig afskyelig, at Ingen skulde fristes ved hans Exempel: ja, da kunde han, ydmyg for Gud, slaae sig for sit Bryst og sige: nu er det Første gjort, Offeret er bragt det Almene. „Menneskelig talt er jeg svækket, Ingen skal vildledes ved mit Exempel; ei heller er jeg paatrængende mod Gud, og gjør frisk væk hans Sag til min, — nei, trods al min Arbeiden tilintetgjør jeg tillige mig selv, saa bliver Æren Guds."

---

selv. Men Mundus vult decipi. Forsaavidt er Methoden langsom, da den netop er beregnet paa at forhindre Bedraget; thi derfor just bedrager den Menneskene ind i Sandheden, istedetfor det Almindeligere ved Forsikkringer om Sandhed at hjelpe Menneskene ind i Bedraget. Derfor gjør enhver Gjøgler strax og altid Lykke, thi han vil just bedrage, han vil altsaa Tidens Fordring — Mundus vult decipi.

Lad mig saa endnu engang oplyse den særlige Enkeltes Dialektik; og lad mig gjøre det ved at tage et Hensyn til en ægte græsk Fremstilling af Aristoteles. Som bekjendt gjør Aristoteles overalt den teleologiske Betragtning gjeldende, saaledes ogsaa i Physiken. Han urgerer, at Naturen har et τελος, Naturen tenderer til at udtrykke Reglen, at frembringe det Normale. Men altid lykkes dette den ikke, stundom har Naturen Uheld med sig og frembringer Vanskabninger, det Mutilerede, det Defecte o. s. v. Alt saadant Vanheldet slaaer Aristoteles sammen i een Bestemmelse og kalder det: Underet (το τερας). Altsaa Underet er i græsk Forstand det Abnorme, det Forknyttede, det Ufuldkomne. Vi derimod ere christeligt vante til at ansee Underet for det Overordentlige, der er høiere end Normen, end det Almene. Dog er Underets sande Dialektik netop Eenheden af disse tvende Momenter. Derfor maatte Christendommen blive Græker en Daarskab, thi at Guden aabenbarede sig i Lidelse var netop det Paradoxe;*) Lidelse er Abnormiteten, er Svagheden, og dog er den den negative Form for det Høieste — den ligefremme Form er Skjønhed, Magt, Herlighed o. s. v.; men det at det Høieste har sin adæquate Form i den ligefremme Form, viser netop, at dette Høieste ikke er det overordentlig Høieste. Underets Dialektik er i een Forstand (i græsk Forstand) at være lavere end det Almene, og da først i paradox Forstand at være høiere end det Almene. Underet er ikke det Almene og saa Lidt til, nei Underet er lavere end det Almene og saa høit høiere. Heri ligger Forliget med det Almene, som den særlige Enkelte ved Selvopoffrelse har at søge, at han ikke ved tillige at ville være det**) Almene bliver for meget. Han

---

*) Anm. Dette Forhold er som Formel Prototypen for det at være den Udvalgte i religieus Forstand; thi i græsk Forhold var den Udvalgte en Lykkens Pamphilius. Det følger forøvrigt af sig selv, at der er og bliver en uendelig qvalitativ Forskjel mellem Christus og enhver Udvalgt. Christus er selve det Paradoxes Sphære, og den Udvalgte det Deriverede, som bærer Mærket af at tilhøre denne Sphære.

**) [Det Par Blade, som indeholde de nu følgende Slutningslinier og „En Anmærkning til Overflod", synes at være en Redaktion fra en noget

har ikke den ligefremme Overlegenhed over det Almene, men den lidende Overlegenhed. Det er denne Eenhed af Ydmyghed og Ophøiethed, som gjør ham taalelig. Den, hvem Gud ikke i den særlige Enkeltheds Forstand har benaadet, ham er det Almene anviist, og han bliver stor i Forhold til som han udtrykker dette; men Den, hvem Gud særligen benaadede, ham trykker han først i een Forstand langt under det Almene. Dette er Guddommens Misundelse paa sig selv, men ogsaa Udtrykket for Guddommens Kjerlighed til det Almene, at Ingen skal have Noget at klage over.

En Anmærkning til Overflod.

Dersom nu en Nogen — og hvad kan ikke en Nogen falde paa — skulde kunne falde paa at ville spørge mig: „Du, er Du da selv en saadan Extraordinair som den, Du her har fremstillet, at vi kunne udraabe Dig til Anfører og slutte os til Dig som den Forventede?" da maa jeg dertil svare: „naturligviis, det er mig selv, hvis ikke havde jeg jo ingen Profit af at skrive det, og saa var jeg jo gal at spilde min Tid paa at fremstille noget Saadant; det er ganske ligefrem, uden Omsvøb, mig selv, naturligviis." Dog, dog hvordan er det jeg sidder og snakker; o, det er egentligen ogsaa Synd af Spørgeren saaledes at føre mig paa Glatiis, ved fristende Spørgsmaal (der bringe mig til at glemme hvad der staaer paa Titelbladet*): at det er Digtning) at sætte Snare for det stakkels forfængelige Hjerte, og saa maaskee bag efter spotte mig, at jeg var kommet til at svare paa et Spørgsmaal, hvilket jeg jo allerede, ved Titelbladet, havde besvaret, forsaavidt jeg kan

senere Tid — 1848 eller de følgende Aar? Den oprindelige Textredaktion er for dette Steds Vedkommende ikke længer tilstede.]

*) [ɔ: Titel-Overskriften (S. 511) til Afhandling Nr. 2: „Ethiskreligieus Dialektik og Digtning".]

besvare det, og hvilket jeg i en anden Forstand slet ikke kan svare paa. Thi, om jeg nu gik i Fælden, hvad kan det hjælpe, at jeg siger det er mig selv? Jeg er jo ikke et „mig selv“, jeg, Digteren, er jo atter ikke selv noget virkeligt Menneske, men en digtet Person eller Een, som Ingen er. Nei, nei, frist mig ikke, lad os opgive denne Samtale, der, enten den varer fem Minutter eller ti Aar, der, enten jeg siger ja eller jeg siger nei, enten jeg benægter, eller jeg forsikkrer, ja om det saa var ved alt hvad Helligt er, kun fører, om man saa vil, til Eet, nemlig til Intet.

[Til Afhandlingen Nr. 2 slutter sig følgende, i denne Redaktion af S. K. udeladte Afsnit, nemlig:

1.

Et lille Hefte i Kvart:]

Bruges ikke.*) — Til Afhandlingen Nr. 2.

Efterskrift for Den, som har læst Afhandlingen.

i Oct. 48.

Denne lille Afhandling er, som i Forordet sagt, skrevet før, tildeels længe før de Begivenheder, som nu have forandret Europas Skikkelse. Hvis man i Forhold til en forgangen Tid har kunnet med Rette tale om, at der overalt manglede Handling, saa synes det derimod nu, som havde man da faaet Handling nok. Men dette synes og kun saa. Enhver, der har en udviklet Forestilling om hvad det er at handle, vil ved et nærmere Eftersyn let see, at der Europa rundt saa godt som slet ikke er handlet, at Alt hvad der er skeet opløser sig i Begivenhed,

---

*) [Paa Kladen til denne „Efterskrift“:] Dette blev ikke brugt, da hele hiint Værk er ældre, endog betydeligt ældre end de sidste europæiske Begivenheder, og der i dette er et Hensyn til dem.

Tildragelse eller i, at Noget skeer, noget Uhyre, men uden at der er nogen handlende Personlighed, som bestemt forud veed, hvad han vil, saa han bagefter bestemt kan sige, om Det han vilde er skeet eller ikke. Saaledes i Frankrig; en saadan Republik har egentligen ikke hjemme i Historien, og ubetinget ikke under Rubrikken Handling; den finder bedre sin Plads i en Avertissements-Tidende under „Fremlysning". I det øvrige Europa lige saa. Det er overalt Altsammen Begivenhed, paa flere Steder en Efterabelse, der ikke engang som Efterabelse betragtet er Handling; thi det er igjen ikke en Enkelt, der efteraber det Fremmede, og nu i sit Lands Forhold dog er handlende, nei Efterabelsen bestaaer ganske rigtigt i, at der, Gud veed hvorledes, bliver et Slags Røre — og saa skeer der Noget. Men der er ingen Styrende, ingen Handlende, Ingen, som med Sandhed kunde sige: Det og Det vilde jeg, og nu er det skeet, Det jeg vilde, eller det er ikke skeet. Forandringen eller det Nyes Indtræden maa derfor, efter at være indtraadt, begynde med en Usandhed, man maa bruge nogle Dage til at bilde hinanden ind, at det der er skeet, det var Det man vilde. Som der for det enkelte Individ er noget Flaut i saadan, Gud veed hvorledes, „en smuk Morgen" at blive saadan til Noget — hvorfor han maa see at komme sig selv til Hjelp med diverse Usandheder, at det han nu er blevet er Det, han har villet fra sin tidligste Barndom o. s. v. o. s. v.; som det for Den, der i et exalteret Øieblik paa et Bal forlover sig med en Pige, han slet ikke kjender, knap veed hvem er, bliver en Trang og en Fristelse, for en Skams Skyld, at begynde med lidt Usandhed om, at han fra sin tidligste Barndom har elsket denne Pige, allerede een Gang har friet til hende o. s. v. o. s. v.: saaledes kommer Slægten ogsaa i den Forlegenhed at maatte hjelpe efter med Usandhed for at faae Historien i Gang igjen. Man har dog endnu en lille Rest af Forestilling om, hvad det vil sige at være et frit Fornuftvæsen. For at redde denne Forestilling maa man digte, at det der er skeet var Det, man vilde — med mindre man hegelsk antager, at det er skeet med Nødvendighed. Men at Omvæltningen skeer og er skeet paa en

saadan Maade er atter det gamle Onde, denne Stubben Ansvaret af sig, dreven rigtignok i det Store, efter en saadan Maalestok, at Tilværelsen tilsidst maa paatage sig Paterniteten for hvad der skeer i de frie Fornuft-Væseners Verden, omtrent som i Naturen, saa disse Omvæltninger meningsløst og umenneskeligt er at betragte som Naturphænomener, saa der er Revolutioner og bliver Republikker i samme Forstand som der er Cholera.

Hvad nu nærværende Afhandling angaaer, da vil Læseren, haaber jeg, under Læsningen, bestandigt have faaet Indtrykket af, at den er ethisk-religieus, og Intet har med Politik at skaffe, at den ethisk-religieust undersøger, hvorledes det gaaer til at skaffe et nyt Udgangspunkt i Forhold til et Bestaaende, at dette gaaer saaledes til, at Udgangspunktet er **fra oven**, fra Gud, og Formelen denne paradoxe, at der bruges en Enkelt. Menneskelig forstaaet er fornuftigviis en Enkelt i Sammenligning med det Bestaaende (det Almene) uendelig Intet; det er altsaa et Paradox, at en Enkelt er den Stærkere. Dette Paradox kan kun forklares af, at det er Gud, der bruger ham, Gud, der skjuler sig bag ved ham; men just derfor sees Gud igjen, just fordi Forholdet er et Paradox. Naar der er hundrede Mennesker, saa sees Gud ikke, saa forklarer man hvad der skeer ligefrem af de hundrede Menneskers Virksomhed; men det Paradoxe tvinger (saavidt det er muligt at tvinge Frihed) til at blive opmærksom paa Gud, paa at han er med.

Politisk gaaer det Hele, selv naar det kommer til Afgjørelse, langt lettere, mindre paradox, mere ligefrem. Politisk har man Intet med Gud at skaffe, ingen Uleilighed af, at han skal være med; Udgangspunktet er **fra neden**, fra Det, som er lavere end det Bestaaende; thi selv det maadeligste „Bestaaende" er dog at foretrække for og høiere end det af alt Løst Løseste: Mængden. Der, si placet, sørges nutildags i Staterne for, at dette Ufornuftige finder Sted, at der existerer et eventyrligt Monstrum med mange Hoveder, eller rigtigere og sandere: et Tusind-, efter Omstændighederne: Hundredtusind-Been: Mængden, et ufornuftigt Uhyre eller et uhyre

Ufornuftigt, som dog sandseligt har Magten, Skrigets og Larmens, item en beundringsværdig Virtuositet i at gjøre Alt commensurabelt for de til Ballotation oprakte Hænders eller de til Slagsmaal opløftede Næver's Afgjørelse. Dette Abstractum er et umenneskeligt Noget, hvis Kraft vistnok er uhyre, men hvis uhyre Kraft dog ikke kan bestemmes menneskeligt, men rigtigere som man bestemmer en Maskines, at den har saa og saa mange Hestes Kraft; Mængdens Kraft er altid Hestekraft.

Dette Abstractum, man kalde det nu Publikum, eller Majoriteten, eller Mængden, eller meningsløst Folket, dette Abstractum bruges, politisk, til Bevægelsen. Som der i Gnav og andre Selskabsspil indsættes Noget, hvorom der spilles, saaledes er dette Abstractum Indsatsen, hvorom der, politisk, spilles. Sandhed og Deslige, Gud i Himlene o. s. v., Døden, Dommen med mere Saadant betragter Politiken omtrent paa samme Maade, som naar man finder det kedsommeligt at spille Kort om Ingenting. Nei, Kort maa spilles om Penge, og politisk maa der spilles om Mængden, om hvo der kan a tout prix faae Fleest paa sin Side, eller Fleest, som med Benene gaae over paa hans Side.

Naar saa en af de Spillende seer han har faaet fleest, saa skynder han sig en Aftenstund at rykke frem i Spidsen for dette Uhyre.*) Eller rettere, der er end ingen Spillende, dette er dog maaskee formeget en Bestemmelse af Personlighed; det Hele er et Spil, hvor der dog ingen Spillende er, som en Tale, skjøndt der dog ingen Talende er, som Bugtaleri. Men vist er det, der er en Aftenstund eller muligt flere Aftener efter hinanden en uhyre Mængde paa Benene, en for Statens Organisme vistnok meget betænkelig Tilstand, som kun kan sammenlignes med Vinde. Denne Menneske-Mængde bliver tilsidst ved Frictionen forbittret og fordrer nu — eller rettere den fordrer ikke, den veed ikke selv hvad den vil, den indtager blot den truende Stilling i Haab om, at der saa nok vil skee Noget, i Haab

*) [I Randen er tilføjet:] som afsynger Friheds-Sange, patriotisk Hymner o. D.

om, at den Svagere (den bestaaende Regjering, Herskeren) maaskee skal blive saa angst, at han gaaer hen og gjør Det, som hverken Mængden eller de i Spidsen for Mængden Stærkere — og Modige (hvis der ere nogle Saadanne) have Mod til med bestemte Ord at udtale. Det at være den Stærkere er altsaa ikke at handle, men er ved en abstrakt Mulighed, ved Naturlyd at ængste den Svagere til at gjøre Noget — som jo Louis Philip gik i Angest hen og, ved at løbe bort, gav Frankrig en Republik, eller bragte Frankrig i en Tilstand, hvoraf der (ja hvo havde tænkt paa det!) blev en Republik. I Angest gaaer Kongen hen og gjør Noget, og det som Kongen gjør, det tilbeder saa Menneske-Mængden, paastaaende, at egentligen er det den, der har gjort det.

Medens den Enkelte, som i Sandhed forholder sig til en religieus Bevægelse, netop af al Magt og yderste Formue maa vogte paa og kæmpe for, at det Forfærdelige ikke skeer, at hiint uhyre Abstractum skulde ville hjelpe ham ved med Benene at gaae over paa hans Side (thi at seire ved Hjelp af dette er, religieust, at hjelpe Usandheden til at seire); medens den religieuse Enkelte derfor maa lide ubeskriveligt under Vægten af sit Ansvar og sin dobbelt-reflekterede stridende Eensomhed (thi han strider ene — men tillige paa Liv og Død for at faae Lov at være ene): saa gaaer det langt lettere for den politiske Helt, og allerlettest, naar der end ikke er saa meget som en politisk Helt. Men hvis der er en saadan, da passer han blot paa at sikkre sig disse Tusinder, før han vover Noget; og naar han har sikkret sig dem, saa vover han, det er, saa vover han alligevel ikke Noget, da han sandseligt er langt den Stærkeste og strider sandseligt.

Men derfor er ogsaa næsten enhver politisk Bevægelse istedetfor Fremgang til det Fornuftige en Tilbagegang til det Ufornuftige. Selv en maadelig Regjering, der dog er organisk, er bedre end dette Meningsløse, at et saadant Abstractum regjerer Staten. Dette Abstractums Tilværelse i Staten (liig et usundt Fluidum i den menneskelige Organisme) gjør tilsidst Ende paa den fornuftige Stat. Overalt hvor dette Abstractum er

sat paa Thronen, regjeres egentligen ikke. Man lystrer kun Den, man selv har stablet op, omtrent ligesom Afgudsdyrkeren tilbeder og dyrker den Gud, han selv har dannet ɔ: man lystrer sig selv, man tilbeder sig selv. Med den fornuftige Stats Ophør vil saa Statskunsten blive et Spil. Alt vil dreie sig om at faae Mængden bestøvlet, og dernæst om at faae den balloterende, støiende, besablet, bevæbnet paa sin Side, ligegyldigt, aldeles ligegyldigt, om den forstaaer Noget eller ikke.

Da dette nu forholder sig saaledes, og da Alt i disse Tider er Politik, forundrer det mig ikke, om de Mange ville finde nærværende Afhandling at handle om Intet, beskjeftiget med Vanskeligheder, som slet ikke ere til. Nu — det er ogsaa saaledes, den handler jo om Gud og om Guds-Forholdet i den Enkelte.

[2.

De foran S. 521 udeladte Sider.

I Haandskriftet til Afhandlingen Nr. 2 var — paa det foran S. 521 og i Noten **) sammesteds angivne Sted — meget stærkt overstreget henved halvtredie Side, men et Par hosliggende løse Blade af yngre Datum meddele det saaledes Udeladte, dog — som det synes — i en noget kortere Redaktion:]

Den Passus om Mynster som vel gaaer ud.

Lad os tage et Exempel paa en saadan orbentlig Enkelt, og lad os ret glæde os ved, at vi har Exempler at pege paa; lad os nævne honoris causa, men ogsaa for at oplyse dette Forhold: Statskirkens øverste Geistlige, visseligen og dens troeste Tjener, Sjællands hendrede Bisskop — han udtrykker ogsaa det Almene, af ham kan man lære. Bisskop M. har ikke det Mindste af Det, som man i strengeste Forstand maatte kalde den særlige Enkeltes Signalement. Tvertimod, med ophøiet Rolighed, glad hvilende i sin Overbeviisning som rigeligt Indhold for et righoldigt Liv, med formanende Eftertryk, med

ærbrueelig Besindighed, indtil Grændsen af en ædel lille ironisk Vending mod fortumlede Hoveder, har denne Mand bestandigt vedkjendt sig, at det ikke var noget Nyt han havde at bringe, at det tvertimod var det gamle Bekjendte; han har aldrig rokket ved det Bestaaendes Piller, tvertimod har han selv staaet urokket som en af dets fasteste. Og naar han reviderer første Oplag af sine tidligste Prædikener, saa „finder han Intet at forandre i det Væsentlige" (som havde han siden den Tid maaskee været saa heldig at overkomme een eller anden frisk arriveret systematisk Nyhed), og naar han engang paa sit Dødsleie, ikke for det nye Oplags Skyld, men til Vitterlighed reviderer alle Prædikenerne, saa finder han formodentligen igjen „Intet at forandre i det Væsentlige." Nei, det var Altsammen det gamle Bekjendte — som dog i ham fandt et saa friskt og saa forfriskende Udspring, et saa ædelt, saa skjønt og saa rigt Udtryk, at han i et langt Liv bevæger Mange, forunderligt nok ved det Gamle, og at efter hans Død Mange, bevægede, ville længes efter denne Gamle og dette Gamle, som man i Sommerens Varme kan længes efter Kildens Kølighed. Naar skal en Pige giftes? Oldtiden svarer: „naar hun er Pige i Alder, men Kone i Forstand." Naar skal en Mand være Lærer? Naar han er en Mand i Alder, men i Besindighed en Olding. Og naar staaer han paa sit Høieste? Naar han engang er Olding i Alder og Besindighed, men hjertefrisk som en Yngling. Thi hvad er vel det at bevare sig selv, hvilket væsentligen forstaaet er Mandens høieste Opgave? Det er, naar Blodet er varmt og Hjertet banker heftigt i Ungdommens Dage, da at kunne svale næsten med en Oldings Besindighed; og det er, naar Dagen hælder, naar det stunder mod Afskeden, da at kunne opflamme med Ungdommens Ild. — Men er Dette ikke en Fornærmelse mod den Høiærværdige at sidde og skrive noget Saadant; dersom det Fremsatte er sandt, saa er Biskop M. jo ingen stor Mand; saa har han jo aldrig fulgt med Tiden; saa veed han jo ikke, hvad Tidens Fordring er, end mindre at han selv var istand til at inventere den. Nei, inventeret Noget har han ikke; om han maaskee ikke har kunnet

(han, der dog nok som skarpsindig Psycholog kjender de menneskelige Daarskaber fra Grunden, og altsaa er i Besiddelse af Nøglen til det store Pakloft, hvor de diverse Tidens Fordringer ligge opdyngede) skal jeg ikke forbriste mig til at afgjøre; men vist er det, han har ikke inventeret Noget.*)

*

*) [En af Grundene, hvorfor S. K. i Afhandlingen Nr. 2, hvis den skulde offentliggjøres, vilde udelade foranstaaende „Passus om Mynster", var den, at han — jfr. foran S. 474, — mulig ønskede at anvende dette lille Afsnit i en

Tilegnelse til Biskop Mynster.

Der findes ogsaa opbevaret ialt fire Klader og lidt afvigende Udkast til en saadan Tilegnelse, der skulde trykkes paa halve Sider, saa Sidens øverste Halvdel var blank; Tilegnelsen lød i sin sidste Redaktion saaledes:]

Hans Excellence

Høiærværdige Hr. Biskop Dr. Mynster
St. af D. og D. M. m. m.

helliges

dette lille Skrift†)

i

dyb Ærefrygt.

(Var det muligt den kunde bruges, maatte den dog etsteds forandres saaledes: tidlig en Olding i Besindighed, nu — o skjønne Alvor! — en Olding i Alder og Besindighed — o. s. v.)

Hvad vel de fleste Yngre have modtaget overleveret fra de Ældre, men jeg ganske særligen fra en afdød Fader; hvad jeg, til mit eget Bedste, ††) med sønlig Pietet har

†) [Hvilket Skrift — kan ikke nu afgjøres.]

††) [Et andet og kortere Udkast (jfr. nedenfor S. 552, Petitnoten) bruger her den Vending:] fra det Øieblik jeg overtog Arven,

Til de tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger af F. F., cfr. Journalen NB.[11] p. 266.†)

Lovtalen over Bisskop Mynster, som findes i Nr. 2, er holdt indenfor den Forudsætning, at „Statskirke", „den be-

bevaret redeligt: det ønskede jeg her at give et offentligere Udtryk ved denne Tilegnelse, der i sin øvrige Ubetydelighed dog maaskee har en Betydning, at den, i en vis Forstand, er lige saa gammel, og — ak, men kun ved Hjelp af Afløsningen! — lige saa ung som Gjenstanden, den Høiærværdige Olding, der ung overlever Slægterne, tidlig — o, Livets Alvor! — en Olding i Viisdom, nu — o, skjønne Alvor! — en Olding i Alder og Viisdom, men hjertefrisk som en Yngling. Hvad er det og nemlig at bevare sig selv? Det er i Ungdommens Dage, medens Blodet er varmt og Hjertet banker heftigt, da at kunne svale næsten med en Oldings Besindighed; og det er, naar Dagen hælder, og det lakker ad Aften, da at kunne opflamme næsten med en Ynglings Ild. Men saaledes bevarende sig selv, har han tillige bevaret det Bestaaende; han har aldrig rokket ved det Bestaaendes Piller, han har tvertimod staaet og staaer urokket som dets fasteste. Han har aldrig havt noget Nyt at bringe, det var altid det Gamle; naar han for det nye Oplags Skyld reviderer første Udgave af sine første Prædikener, finder han „i det Væsentlige Intet at forandre" ††) —

†) [Journalen indeholder paa dette Sted — Midten af Juli 1849 — ordret det her efter det løse Blad meddelte lille Stykke.]

††) [Den her citerede Ytring af Bisskop Mynster, at han, ved et nyt Oplag af sine Prædikener, finder „i det Væsentlige Intet at forandre", er — trods Anførselstegnene — ikke anført fuldkommen nøjagtig. I ingen af Fortalerne til de forskjellige Udgaver af Mynsters Prædikensamlinger findes denne Ytring ordret; men S. K. maa sigte til „Forerindringerne" til 3die Oplag (1826) og 4de Oplag (1848) af Prædikenerne fra 1809 (de saakaldte „Spjellerups-Prædikener"), i hvis Begyndelse det hedder: „Ved, efter saamange Aars Forløb, atter at

staaende Christenhed" ere Begreber, som have Gyldighed. At man fra et christeligt Standpunkt maa nægte dette, er jo noget ganske Andet. Men antages disse Begreber at have Realitet

---

som havde han maaskee været saa heldig siden den Tid at overkomme een eller anden frisk arriveret Nyhed; og naar han engang paa Dødsleiet til Vitterlighed reviderer alle Prædikenerne, da vil han finde „i det Væsentlige Intet at forandre." Nei, det var Alt det gamle Bekjendte, der dog i ham fandt et saa friskt, saa riigt, saa stærkt, saa mægtigt, saa veltalende, saa indtrængende Udtryk, at han gjennem et langt Liv bevæger Mange ved dette Gamle, og at, naar han engang er død, Mange ville længes efter dette Gamle og denne Gamle, som man i Sommerens Hede kan længes efter Kildens Kølighed.

Tillad det da, Høiærværdige Hr. Biskop, lad det ikke mishage Dem, at modtage denne Tilegnelse, for hvilken jeg fra Begyndelsen har søgt en Plads, og meent at finde den passende just her ved en Slutning, at jeg kunde faae udtrykt, hvad jeg ønskede udtrykt, saa stærkt som muligt: at jeg ved Slutningen ikke er kommet af Stedet, men staaer ved Begyndelsen. †)

---

gjennemlæse disse Prædikener — de første han har udarbejdet for Trykken, — har Forfatteren vel Intet fundet, som han kunde ønske udslettet, derimod snarere Noget, som maatte have været ganske anderledes fremstillet, dersom det nu skulde fyldestgjøre ham selv."

S. K. maa have citeret efter Hukommelsen, idet han nedskrev hine Udkast, for senere, inden han lod Tilegnelsen trykke, at sammenholde det Skrevne med Mynsters Fortale.]

†) [Det foran — jfr. S. 550, Noten ††) — nævnte kortere Udkast, der standser ved S. 551, Linie 12-13, i den sidste Redaktion („hjertefrisk som en Yngling"), overspringer saa alt det Mellemliggende og ender derefter saaledes:]

Tillad det da, Høiærværdige Hr. Biskop, lad det ikke være Dem ubehageligt at modtage den Tilegnelse, der fra Begyndelsen

(og det skylder man at antage i en Opfattelse af Biskop M., da det jo dog er billigt at opfatte en Mand efter hans egen Idee og Tanke), saa er han stor og at beundre. Paa den anden

---

Blot eet Ord endnu, en Bøn til Dem, Høiærværdige Hr. Biskop, De vil ikke misbillige, at jeg tilføier hvad jeg nu tilføier. Jeg har aldrig for Dem lagt Dølgsmaal derpaa; men just fordi jeg som Forfatter altid saa stærkt beundrende har fremhævet Dem, derfor vil De vist ogsaa billige, at jeg engang offentligt siger det, og her: hvis jeg et Øieblik tør tænke mig som religieus Forfatter sammen med Dem: vi ere yderst forskjellige, saa omtrent Modsætninger indenfor det Christelige. Blot Dette; det kan umuligt svække Indtrykket af min Hengivenhed og Ærefrygt, mig forekommer det snarere at maatte forhøie det.

* *

[Paa det ene Udkast:]

Skal dette bruges, maa det bemærkes paa Omslaget af „tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger af F. F." (som ligge i Blik-Kassen), thi der staaer det oprindeligt.

*

---

af har været mig en Trang, for hvilken jeg har søgt og nu mener at have fundet det passende Sted just her, i en vis Forstand ved en Slutning. Det har været mig en Trang; thi jeg har følt mig i Gjeld til Dem, i Gjeld til en Afdød, i Gjeld til mig selv, i Gjeld til de Medlevende, kort paa enhver Maade i Gjeld. Af en saa dyb Gjeld kommer man naturligviis ikke ud paa een Gang, det veed jeg vel — o, men fra den anden Side ønsker jeg jo netop ogsaa, og med samme Inderlighed, for stedse at maatte blive i Gjelden.

I dyb Ærefrygt

S. Kierkegaard.

Side, Biskop M. kan man kun angribe, naar man angriber hine to Begreber.

*

Til
„Tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger".

Den Passus om Biskop Mynster gaaer ud. Det bliver det Rigtige, hvad jeg atter og atter havde besluttet, medens jeg saa dog igjen hittede paa Noget for at kunne lade den staae, fordi jeg nu engang har denne tungsindige Hengivenhed for den gamle Mand.

Da derfor i sin Tid de tre religieuse Smaa-Afhdl. bestemtes til at udgaae pseudonymt, meente jeg det dog maaskee lod sig gjøre at lade denne Passus staae, thi en Pseudonym er jo ikke mig selv. Tillige meente jeg, at naar der i For-

---

[En løs hosliggende Seddel — fra omtrent 1849-50:]

Tilegnelsen til Mynster kunde maaskee bruges: 1) har jeg altid ønsket det; 2) er Øieblikket gunstigt, da Martensen bliver polemisk udsondret fra en anden Kant †); 3) kan Mynster bruge den i dette Øieblik.

— Men nei, jeg kan ikke saa godt: 1) for det Næstes Skyld; 2) og jeg svækker ogsaa Indtrykket af hele Forfatterskabet, naar han bliver den eneste Levende, der faaer en Dedication, han, med hvem jeg dog er saa uenig; 3) er det næsten Synd for R. Nielsens Skyld, om jeg end kunde vende Sagen just derved lidt bedre for ham, saa han faaer ene Martensen; 4) er der en levende Person, der har en langt større Fordring, og som Intet har med Literatur at gjøre, hvor altsaa Eftertrykket kan falde, og sandt, paa det reent Personlige og mit Livs Guds-Forhold.

---

†) [Jfr. R. Nielsens Skrift: „Mag. S. K.s „„Joh. Clim."" og Dr. H. Martensens „„Christelige Dogmatik"". En undersøgende Anmeldelse. 1849."]

ordet staaer, hvad jo Sandhed er, at Skriftet er før 48, saa lod det sig dog gjøre; thi 48 og den følgende Tid er det egentlig, der saa stærkt har blottet Biskop M., at jeg ikke kan forsvare efter den Tid at tale saaledes.

Nu døde han.*) Jeg kom atter til at tænke paa de tre Smaa-Afhandlinger og hiin Passus, om den nu ikke kunde blive staaende, eller om den dog kunde blive staaende mod at jeg satte en Anmærkning under, at den er før 48, at jeg efter den Tid ikke engang turde tillade en Pseudonym at tale saaledes om Biskop M. Men en saadan Anmærkning vilde jo bevirke lige det Modsatte af hvad hiin Passus tilsigtede: at forherlige Biskop M.

Altsaa: den gaaer ud.

d. 1. Martz 1854.**)

[3.

Et løst hosliggende Blad:]

Til

tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger af (F. F.).

Til Afhandlingen Nr. 2, var i sin Tid, forsaavidt den skulde være skrevet i mit Navn, føiet **en Anmærkning**. Den findes i Journalen NB.[10] p. 22***) og lyder:

. . . Jeg er (fraseet den Forskjel, at jeg har havt min

---

*) [ɔ: 30. Januar 1854.]

**) [Aarstal og Datum bør mærkes: Stykket er skrevet efter den i „Fædrl." for 18. Decbr. 1854, Nr. 295, indrykkede, „i Febr. 1854" daterede første Artikel af S. K. om Martensens „Erindringstale" over Biskop Mynster: „Var Biskop Mynster et „Sandhedsvidne", et af „de rette Sandhedsvidner" — er dette Sandhed?" — og før den i „Fædrl." Nr. 67, for 20. Marts 1855 offentliggjorte, den 31. Marts 1854 daterede Artikel: „Ved Biskop Mynsters Død". Om begge disse Artikler jfr. de af R. Nielsen 1857 udgivne „Bladartikler", S. 57-62 og S. 82-83.]

***) [Tiden: Februar 1849.]

Frihed) fra een Side seet kun deri forskjellig fra en Embedsmand i det Bestaaendes Tjeneste, at jeg ikke har oppebaaret Gage og Emolumenter, men givet Penge til og indcasseret Forhaanelser; at jeg ikke har havt den Betryggethed, Magt, Indflydelse item Leilighed til at dovne, som er forbundet med en Embedsstilling, medens jeg med en næsten søvnløs Utrættethed har arbeidet, vovet mig i Farer, og just i det Bestaaendes Interesse — hvilket Alt et høistæret, dannet Avis-Publikum har fundet sært: at Een vil arbeide saa anstrænget, naar det ikke er hans Levebrød, vil arbeide saa anstrænget i det Bestaaendes Tjeneste, naar det ikke er hans Embede; at Een vil arbeide saa anstrænget og saa udsætte sig for Forhaanelse, vil fri og uafhængig arbeide saa anstrænget og saa ikke engang tilhøre Oppositionen.

Nr. 3.*)

En Aabenbaring i Nutidens Situation.**)

Det Samme, der synes at give Christendommen og dens lærde eller veltalende Forfægtere et saa overordentligt Held, det Samme er det, som paa saa mange Maader holder igjen og forhindrer Individerne fra personligen at komme til qvalitativ-væsentlig Afgjørelse, det Samme er det, der tilsidst maa spille Seieren i Hænderne paa Fritænkerne: og dette Samme er de ofte nok omtalte 18 Aarhundreder, hvad enten Sagen herved bringes paa en saa uhyre Afstand, at Indtrykket af det Afgjørende eller det afgjørende Indtryk forsvinder i Phantasi-Dæmring, eller der paralogistisk argumenteres fra de 18 Aarhundreder til Christendommens Sandhed, ved hvilket glimrende og triumpherende Beviis Christendommens Sandhed uheldigviis netop undermineres, da den i saa Fald kun bliver sand som en Hypothese, bliver ved den seierrige Argumentation forvandlet fra en evig Sandhed til en Hypothese. Hvor skulde ogsaa en evig Sandhed falde paa at nedlade sig til at bevise sin Sandhed derved, at den har bestaaet i saa og saa mange Aar, nedlade sig til usel Kammeratlighed med Løgn og Bedrag — der jo ogsaa har

*) [Var oprindelig bestemt til i „den store Bog om Adler" (jfr. foran I, S. 454 ff.) at udgjøre:] Capit. II: Det saakaldte Aabenbarings-Faktum selv som Phænomen indordnet i den hele moderne Udvikling.

**) [Oprindelig mærket:] 1846.

bestaaet i mange Aarhundreder og bestaaer endnu; en evig Sandhed, der fra først til sidst er lige sand, i sit sidste Øieblik ikke mere sand end i sit første, saa den ikke kom undseelig og forlegen ind i Verden, da den endnu ikke havde Aarhundreder at beraabe sig paa, saa den ikke blev daarlig opblæst ved at have bestaaet i saa lang Tid. Ja, en Hypothese, den er generet i Begyndelsen, derpaa prunker den med Aarene; men til Gjengjeld kan den ogsaa hvert Øieblik være hjemfalden til Tilintetgjørelse. En evig Sandhed har, qvalitativt forstaaet, Sit for sig selv, den har intet Forhold til Bestaaen som Beviis for dens Sandhed, de 1000 Aar ere intet Argument pro saa lidet som Nyheden i Aar 1 var en Indvending contra. Den evige Sandhed er lige sand i sit første Secund og i sit sidste; som 1000 Aar ere for Gud liig een Dag, saa ere de ogsaa i Forhold til en evig Sandhed, og det er en Næsviished af de 1000 Aar at ville indbilde sig at være Noget. Den evige Sandhed bliver ikke mere sand ved Hjelp af de 1000 Aar, og det bliver heller ikke ved Hjelp af dem mere indlysende, at den er sand. At sige noget Saadant er som man siger at bakke snagvendt eller snakke bagvendt. Lad os oplyse dette ved et andet Forhold. Naar en eminent Tænker i Consequentsens Idee strammer Tankens Tøile indtil det Yderste: saa bliver der kun Faae, der forstaae ham, de Fleste stødes fra. Slapper han derimod det Dialektiske, sludbrer lidt imellem: saa bliver der Mange, som forstaae ham. Naar der saa er Mange som forstaae ham, saa siger Den, der bakker snagvendt: nu er han kommen Sandheden nærmere end før, da Ingen forstod ham. Ak, ak, det er en Feiltagelse, Sagen forholder sig omvendt; fordi Tænkeren har sluppet Sandheden, derfor er der Mange der forstaae ham, ɔ: forstaae det Usande. Saaledes ogsaa, naar en evig Sandhed har bestaaet længe, saa er den rimeligviis blevet forkludbret, og derved er der Mange kommen med i Legen; og naar saa Een bakker snagvendt, saa mener han, at den evige Sandhed nu er bleven indlysende, mere tilforladelig. Det Evige er nemlig ikke tilforladeligt nok, nei 1000 Aar og saa de Mange! Forunderlige Bagvendthed, man vil bevise det Eviges Sandhed

og Tilforladelighed ved Hjelp af hvad der er uendeligt svigefuldt: Aarene og Menneskemængden.

Christendommen er nu vel ikke i den Forstand en evig Sandhed som en mathematisk Sætning eller en ontologisk; men desuagtet har Christendommen lige saa lidet med den Kategori „Bestaaen" at gjøre, naar deraf skal bevises Noget pro eller contra. Christendommen er den paradoxe Sandhed, den er det Paradox: at det Evige eengang er bleven til i Tiden. Dette paradoxe Faktum (Forstandens Anstød, Troens Gjenstand) bliver ikke mere sandt, fordi det er 1800 Aar siden, end det var den Dag det skete. Det at det Evige eengang er blevet til i Tiden er ikke en Sandhed, der skal staae sin Prøve i Tiden, ikke Noget, der skal prøves af Menneskene, men er Paradoxet, paa hvilket Menneskene skulle prøves, og derfor staaer det aldeles uforandret, og det Evige foragter stolt enhver næsviis, paatrængende Argumenteren fra de mange Aar. Og Paradoxet selv har da vel heller ikke bestaaet i mange Aar; det var til, da Christus levede, og siden den Tid er det kun til hver Gang Een forarges eller i Sandhed troer. Om Paradoxet havde været til i 1000 Aar eller kun i en halv Time gjør hverken fra eller til, det bliver ikke mere sandsynligt, fordi det var til i 1000 Aar, og ikke mindre usandsynligt, fordi det kun varede en halv Time.

Skal det at være og at blive Christen have sin afgjørende qvalitative Realitet, saa gjelder det fremfor Alt om at faae hele det Efter-Historiskes Sandsebedrag bort, saa Den, der i Aar 1846 bliver Christen, bliver det ved at være samtidig med Christendommens Indkomst i Verden i samme Forstand som de for 18 Aarhundreder siden Samtidige.*) Til den Ende gjelder

---

*) Anm. Om alle herhen hørende dialektiske Problemer (Paradoxet, Øieblikket, Samtidighedens Dialektik o. s. v.) maa jeg henvise til en Pseudonym, Johannes Climacus, hans tvende Skrifter: Philosophiske Smuler og Afsluttende Efterskrift til de philosophiske Smuler. I Forhold til hvad der er saa dialektisk sammensat, kan man ikke i et Par Linier give et Résumé; Referatet, hvis det skal være paalideligt, vil blive lige saa vidtløftigt og lige saa vanskeligt

det for Alt om, at der befæstes en urokkelig qvalitativ Forskjel mellem det Historiske ved Christendommen (det Paradox, at det Evige er blevet til eengang i Tiden, dette paradoxe Faktum) og Christendommens Historie, dens Tilhængeres Historie o. s. v. Det at Gud er blevet til i menneskelig Skikkelse under Keiser Augustus: det er det Historiske ved det Christelige, det Historiske i den paradoxe Sammensætning. Det er med dette Paradox Enhver, i hvilket Aarhundrede han end lever, maa blive samtidig, hvis han som Troende skal blive Christen. Christendommens Historie har han i denne Henseende slet Intet med at gjøre. Men det Usalige ved vor Tid er blandt Andet, at det snart bliver en Umulighed at finde et Menneske, der har Tid og Taalmod og Alvor og Tænkningens Lidenskab til vel optugtet at respektere den qvalitative Dialektik.

Naar den Fordring, at blive samtidig med Christendommens Indkomst i Verden i samme Forstand som de Samtidige vare det, forstaaes rigtigt: saa er den en sand religieus og netop i Interesse af Christendommen. Imidlertid kan den samme Fordring gjøres af Fjenderne, af de Forargede, for at skade. Forunderligt nok at det, saavidt jeg veed, ikke er skeet, da dog i vore Tider Angrebene paa Christendommen have med fornyede Kræfter og langtfra uden Talent vovet det Yderste.

Men istedetfor at urgere dette Begreb af Samtidighed, har Orthodoxien slaaet en anden Vei ind — ved Hjelp af de 1800 Aar. Skulde man betegne hele den orthodox-apologetiske Stræben i een eneste Sætning, men ogsaa med Kategori, maatte man sige: den gaaer ud paa at gjøre Christendommen sandsynlig. Derpaa maatte man tilføie: hvis Dette lykkes, saa vilde denne Stræben have den ironiske Skjebne, at

som Fremstillingen, thi udelades der blot een eneste lille Mellembestemmelse, saa lider hele det Dialektiske. Om det ganske forholder sig saaledes med det Organiske, som der siges, at naar eet Lem lider lider det Hele, veed jeg ikke; men med det Dialektiske forholder det sig ganske saaledes.

den netop paa Seierens Dag havde forspildt Alt og aldeles casseret Christendommen. Godt derfor at det endnu ikke ganske er lykkedes de i Stundesløshed bekymrede Apologeter, som ikke vide hvad de gjøre, godt at der endnu imødesees et Skrift som skal o. s. v. At gjøre Christendommen sandsynlig, er det Samme som at slaae Falsk paa den. Og hvad er det vel Fritænkerne vil? Ih, de vil gjøre Christendommen sandsynlig. De veed nemlig meget godt, at naar de blot kan faae Christendommens qvalitative Overspændthed narret ind i Sandsynlighedens vimse Geskæftighed: saa er det forbi med Christendommen. Men den orthodox-apologetiske Stræben vil jo ogsaa gjøre Christendommen sandsynlig: saa arbeider den jo lige i Hænderne paa Heterodoxien. Og dog har Apologetiken arbeidet i al Troskyldighed saaledes, og denne hele Taktik samt Forholdet her mellem Orthodoxi og Heterodoxi maa ansees for et forbausende Exempel paa, hvad Charakteerløshed og Mangel paa qvalitativ Dialektik kan føre til: at man angriber det man forsvarer; at Orthodoxien og Heterodoxien vedblive at være Fjender, der vil udrydde hinanden, uagtet de ere Allierede, der vil Eet og det Samme — gjøre Christendommen sandsynlig.

Ethvert Forsvar for Christendommen, der forstaaer hvad det vil, maa lige omvendt af yderste Evne med qvalitativ Dialektik hævde Christendommens Usandsynlighed. En saadan Indlednings-Videnskab, der udviklede det Usandsynliges Dialektik og dets Omfang, samt den Existents-Kategori som svarer dertil (Tro), vilde, især naar der lagdes et græsk Underlag for ved Modsætning at belyse, en saadan Indlednings-Videnskab vilde i vor Tid være en Fornyelsens Festlighed, af hvilken der dog lod sig haabe Noget. Hidtil synes dette skjult for Theologernes Øine; thi jeg vilde dog spørge, hvor det skulde være, at man fandt noget Spor til den qvalitativt forandrede Methode? Under forskjellige Navne lige indtil det sidste: Spekulation har man arbeidet paa at gjøre Christendommen sandsynlig, begribelig, at faae den ud af Paradoxets Gudesprog og oversat i Spekulationens eller Oplysningens Plat-Tydsk. Og for dog at desperere om Noget, har man des, pereret om, at det vilde lykkes

(hvilken Ironi!); eller, man har jublet over, at det var lykkedes, har ladet Christendommen i den Anledning modtage Gratulation (hvilken Ironi!). Den Mand, der reiste fra Jericho og faldt iblandt Røvere, var ikke saa ilde bestædt som Christendommen, thi den orthodoxe Apologetik, der forbarmende tog sig af den, har gjort det lige saa galt som Røverne.

Det Christelige har ingen Historie, thi det Christelige er dette Paradox, at Gud eengang er blevet til i Tiden. Dette er Anstødet, men ogsaa Udgangspunktet; og hvad enten det er 1800 Aar siden eller det er igaar: man kan lige godt være samtidig med det. Som Polar-Stjernen aldrig forandrer sin Stilling, og derfor ingen Historie har: saaledes staaer dette Paradox urokket og uforandret; og om Christendommen bestod i 10,000 Aar: man er i afgjørende Forstand ikke kommen længere fra det, end de Samtidige vare. Thi Afstanden er ikke til at maale med Tidens og Rummets Qvantiteren, da den er den qvalitativt-afgjørende, at det er et Paradox. Christendommens Historie forholder sig heller ikke ligefrem til dette Christelige, som Træets Bestaaen ved dets Voxen forholder sig til Spiren. Det Christelige er et evigt Afsluttet, som der ikke skal sættes Noget til eller tages Noget fra, og i hver Generation og i hvert Individ, hvis han i Sandhed er Christen, begyndes der for fra, fra hiint Paradox. Der begyndes ikke der, hvor den foregaaende Generation slap, men for fra.*)

*) [Her fandtes oprindelig en nu stærkt overstreget Anmærkning, der temmelig sikkert skulde læses saaledes:] Uden Utaalmodighed men ikke uden Veemod vil jeg her give en Yttring Plads betræffende min sørgelige Stilling som Forfatter. Da jeg saa godt som ingen Læsere har, veed jeg aldrig, hvad jeg tør forudsætte. Billigt burde jeg dog turde forudsætte, at man har læst de tidligere af mig udgivne Bøger, fordi man indlader sig med dem. Endnu billigere synes det dog, at man, hvis man ikke vil det, saa idetmindste lod mig aldeles uomtalt. Der er dog virkeligen noget høist uforsvarligt i, at et Menneske, uden at kjende dem, vil have sat sig ind i den hele Udvikling ved Hjelp af en Avis-Artikel, hvirvler det Hele ind i Forvirring ogsaa derved, at Sagen bringes frem for Mennesker, som hverken have Tid eller Lei-

Saasnart man derimod forvexler Christendommen og det Christelige, saasnart man begynder at tælle Aarene: saa begynder man at ville forandre det Usandsynlige til det Sandsynlige. Man siger: nu har Christendommen bestaaet (thi det Christelige er jo et Faktum for 1800 Aar siden) i 300 Aar, nu i 700, nu i 1800: ja saa maa den vist være det Sande. Ved denne Fremgangsmaade vinder man at forvirre Alt. Afgjørelsen (den at blive Christen) bliver for den Enkelte let en reen Ubetydelighed; falder det ham allerede let nok at antage Skik og Brug i den By, hvori han lever, fordi de Mange gjøre det: skulde det saa ikke falde ganske af sig selv at han blev Christen med — naar Christendommen har bestaaet i 1800 Aar! Paa den anden Side bliver det Christelige svækket, gjort til en Ubetydelighed ved Hjelp af Afstanden, ved Hjelp af de 1800 Aar. Hvad der, hvis det skete samtidigen, vilde komme som Forfærdelse over Menneskene, vilde oprøre dem Tilværelsen fra Grunden; hvad de, hvis det skete samtidigen, enten vilde forarges paa, vilde hade og forfølge og om muligt faae udryddet, eller troende tilegne sig: det synes man nok, man saadan kan antage og troe (ɔ: saadan lade staae hen), siden det er 1800 Aar siden. Thi Samtidigheden er Spændingen, der ikke tillader Een at lade det staae hen, men twinger Een til enten at forarges eller troe; Afstanden derimod er det Aflad, der begunstiger Dorskhed i den Grad, at det troende at antage Noget saadan bliver identisk med at lade det staae hen. Hvoraf kommer det vel, at ingen Samtid kan komme ud af det med Sandhedens Vidner, og neppe er Manden død, saa kan Alle saa ypperligt komme ud af det med ham? Det kommer deraf, at saa længe han lever og de Samtidige med ham i Samtidighedens Situation: saa føle de Braaden af hans Existents, han twinger dem til en mère anstrænget Afgjørelse. Men naar han er død, saa kan

lighed til udførlig anstrængende Tænkning, hvem det derfor falder let nok at forstaae Anmeldernes Hastværks-Galimathias, medens jeg med mine store udførlige Bøger er priisgiven.

man godt være gode Venner med ham og beundre ham o: saadan tankeløst og mageligt lade det Hele staae hen. Hvorfor mon Socrates sammenlignede sig selv med en Bremse, uden fordi han forstod, at hans Leven med de Samtidige var en Braad. Da han var død, forgudede de ham. Naar en Mand oplever en lille Begivenhed i sit Liv; saa lærer han Noget deraf, og hvorfor? Fordi Begivenheden ret kommer ham paa Livet. Derimod kan den samme Mand sidde i Theatret og see Tragediens store Optrin, han kan læse i Aviser om det Overordentlige, han kan høre Præsten: og det gjør Alt ikke ret noget Indtryk, og hvorfor? Fordi han ikke bliver samtidig med det, fordi han i de to første Tilfælde mangler Phantasi, i det sidste indre Erfaring for ret at blive samtidig med det Fremstillede; fordi han tænker som saa: det er nok mange Aar siden det skete.

Naar nu saaledes gjennem hele Aarrækker en desorienterende Orthodoxi, som ikke veed hvad den gjør, og en oprørsk Heterodoxi, der dæmonisk veed hvad den gjør, og kun forsaavidt ikke veed hvad den gjør, have forenet sig om ved Hjelp af de 1800 Aar at forvirre Alt, at forskylde det ene Sandsebedrag galere end det andet, den ene Paralogisme værre end den anden, den ene μεταβασις εις αλλο γενος mere confunderende end den anden: saa er Hovedsagen nu at kunne gjøre Terrainet ryddeligt, faae de 1800 Aar bort, saa det Christelige foregaaer for os, som skete det idag. Det, der har pustet Indvendingerne mod Christendommen og Forsvaret for den op til volumina, det er de 1800 Aar. Det der har bedøvet Forsvarerne og hjulpet Angriberne, det er de 16, de 17, de 1800 Aar. Det der har holdt Utalliges Liv hen i en Indbildning, det er de 1800 Aar. Ved Hjelp af de 1800 Aar har Forsvarerne bagvendt gjort Christendommen til en Hypothese, og Angriberne gjort den til Ingenting.

Hvad den Intet mindre end travle Johannes Climacus i denne Henseende har gjort for at opspore ethvert Sandsebedrag, attrapere enhver Paralogisme, anholde enhver svigefuld Ven-

ding, kan her ikke gjentages.*) Det er gjort saaledes af ham, at enhver videnskabeligere Dannet, naar han for Alvor vil anvende lidt Tid paa daglig at indøve sig i det Dialektiske, let

*) [Paa dette Sted en senere udeladt:] Anm. Johannes Climacus er, som jeg seer, blevet anmeldt i et Hefte af Scharlings og Engelstofts Tidsskrift.†) Det er en af disse sædvanlige Skillings-Anmeldelser, der skrives „i et meget godt Sprog" med Punktum og Comma paa rette Sted. Saadan en theologisk Candidat, eller saadan en gradueret Person, der forøvrigt aldeles ingen Competence har til at tale med, afcopierer Indholdet saa nogenlunde; og derpaa tilføier han Censuren, som her er omtrent denne: at Johannes Climacus vel er berettiget i den Maade, paa hvilken han gjør det Dialektiske gjeldende, men (ja nu kommer Viisdommen) paa den anden Side maa man ikke glemme — Mediationen. Johannes Climacus er historisk situeret saaledes, at han er begyndt efter Mediationen; Hegel var jo allerede flere Aar død førend de philosophiske Smuler udkom. J. C. veed upaatvivleligt om Mediationen nok saa god Besked som saadan en theologisk Candidat.. For om mulig at trænge ud af Mediationens Forhexelse, bestandigt kæmpende mod denne, bragte J. C. ved den qvalitative Dialektiks Anstrængelse Problemerne afgjørende paa Spidsen (hvilket ingenlunde saadan enhver theologisk Candidat, gradueret Person og Skillings-Anmelder kan) — og saa bliver Bogen anmeldt saaledes ɔ: Bogen bliver ved Hjelp af en anerkjendende Anmelders Klodderagtighed tilintetgjort, tilbagekaldt, casseret. Og Anmelderen bliver endog sig selv vigtig, det seer næsten fornemt ud, at Anmelderen saaledes staaer høit over Forfatteren — ved Hjelp af en elendig Specimens-Phrase. Anmelderen er saa ubetydelig, at han neppe vilde være istand til at skrive en Anmeldelse af Bogen, hvis man tog Bogen fra ham; thi han copierer med en mistænkelig Ængstelighed; og en saadan Anmelder bliver saa vigtig til Slutningen. Men paa den Maade maa en Forfatter arbeide; han maa anvende Tid, Flid, han maa anstrænge sig for at sætte Problemet paa Spidsen, og saa kommer der en anerkjendende Anmelder og hjelper Sagen og Bogen tilbage i den gamle Suppedage. Og Forfatteren læses ikke, men Anmelderen henleder Opmærksomheden paa ham, og Anmeldelsen læses, og Læseren maa uvilkaarligt troe

†) [„Theologisk Tidsskrift", udg. af C. E. Scharling og C. T. Engelstoft. 1846, X, S. 173-182: Anmeldelse af „Philosophiske Smuler", af 80 (ɔ: J. F. Hagen), dateret Oktob. 1845.]

vil forstaae det. Anderledes er det rigtignok ikke gjort, og anderledes kunde det heller ikke gjøres. Sligt kan ikke fremsættes i en Avis og læses „medens man tager Skjæget af"

Anmeldelsen, fordi den er anerkjendende, den Anmeldelse, der ved Hjelp af Anerkjendelsen har tilintetgjort Bogen. Mundus vult decipi. Men dette er Følgen af, at det at være virkelig Forfatter er bleven en opoffrende Existents, og Følgen af, at der har dannet sig en Mellemstab af Spillemænd (Skillings-Anmelderne), hvis Næringsvei florerer. Og da man er vant til den raaeste, tølperagtigste Gadedrenge-Tone i Bladene, saa mener formodentlig en Anmelder, at naar han ovenikjøbet er saa artig at anerkjende Bogen — saa kan han godt gjøre den til Sladder. Johannes Climacus vilde formodentlig sige: „nei Tak, maa jeg saa hellere bede at blive udskjeldt, at udskjeldes gjør Bogen ingen væsentlig Skade, men at anerkjendes paa den Maade er at tilintetgjøres, saavidt det er Anmelderen muligt, den godmodige, men noget dumme Anmelder." En Forfatter, der virkelig forstaaer sig selv, er bedre tjent med slet ikke at læses, eller med at have 5 Læsere, der inderlig læse ham, end ved Hjelp af en godmodig Anmelders Anerkjendelse at faae den kun altfor udbredte Forvirring med Mediationen yderligere udbredt ved Hjelp af sin egen Bog, — der netop var stræbet for at kæmpe mod Mediationen. Men det Be-

[Resten er her bortskaaret, men en løs Seddel i en af Journalerne hører aabenbart herhid og fortsætter saaledes:]

greb at være Forfatter er i vor Tid paa en høist usædelig Maade blevet forvanskiet. Da saa Mange, der aldeles ingen væsentlig Qvalification have til at være Forfattere (ingen væsentlig Idee at meddele, intet væsentligt Kald, ingen ethisk selvbevidst Ansvarlighed) alligevel blive Forfattere, saa bliver det at være Forfatter en Slags Udmærkelse blandt Mandfolk ligesom det at pynte sig blandt Fruentimmere: Hovedsagen og Hensigten, hvorfor man skriver, er at blive bemærket, anerkjendt, roest. En saadan Pynte-Forfatter har Intet at underrette Læseren om, han skriver ligesom Een tager en Examen, for at nyde den borgerlige Anseelse af at have en Examen eller at være Forfatter; han skriver for at vise at han er øvet i Skjønskrift. At bedømme ham er naturligviis ingen Kunst næsten for Enhver, thi han staaer skjøndt Forfatter aldeles au niveau med de Fleste. Usandheden ligger nu i, at en saadan Skjønskriver og Examinand kaldes Forfatter, men Følgen af denne Usandhed er, at Folk forvænnes med at ansee en Forfatter for Een der skriver for at anerkjendes, eller vel endog aner-

eller mens man er paa Lokumet. Saadanne travle Mennesker, der kun have Tid at læse det Øieblik de ere paa Lokumet, og altsaa kun en Smule otium, naar de engang imellem have Diarrhoe, maa det overlades Aviser at skrive for. Climacus's Fremstilling er anstrængende, som Sagen fører det med sig. Hans Fortjeneste er den: ved Hjelp af Dialektik med Phantasi at have trukket (som man siger det om en Kikkert) hiint urokkelige Christelige saa nær for Øiet, at Læseren forhindres i at komme til at see feil af de 1800 Aar. Hans Fortjeneste er ved Hjelp af Dialektik at have skaffet Büet, Perspektivet. At rette sit Øie mod en Stjerne er ikke saa vanskeligt, fordi Luften er som et tomt Rum, og der derfor saa godt som Intet er underveis, der standser eller adspreder Blikket. Anderledes derimod, naar Retningen som Øiet skal tage er lige ud som ad en Vei, og der da tillige er Trængsel og Mylder og Opløb og Larm og Travlhed, gjennem hvilket Øiet skal trænge sig, for at faae Büet, medens ethvert Sideblik, ja enhver Blinken med Øiet absolut forstyrrer qvalitativt; og endnu vanskeligere bliver det, naar man tillige skal staae i en Omgivelse, der pro virili arbeider paa at forhindre

kjendes med Roes. Skulde det ikke være tænkeligt, at en Forfatter strev, for at den Sandhed, han har at meddele, kan blive forstaaet? Men i saa Fald er han jo ingenlunde tjent med at blive anerkjendt endog med Roes — af en Misforstaaende. Med Examinanden er det anderledes, han har Intet at meddele; om han ogsaa mærker, at Examinator slet ikke forstaaer ham, naar blot Examinator alligevel siger præ cæteris, saa er Examinanden kisteglad, hvilket man slet ikke kan fortænke Examinanden i. Derimod er det jo rigtignok besynderligt, at det at være Forfatter skulde være noget Saadant. Dersom det i Forhold til det at være Forfatter lod sig tænke, at man kunde blive det uden at skrive, kjøbe denne Værdighed ligesom man kjøber en Titel, dog vel at mærke, at man virkelig nød en Smule Anseelse: saa vilde maaskee en stor Deel af vor Tids Forfattere lade være at skrive. Og hvis man uden at skrive kunde faae de Penge man tjener ved at skrive: saa vilde upaatvivleligt en anden stor Deel af vor Tids Forfattere høre op med at skrive, og man vilde faae at see, hvor mange virkelige Forfattere vi havde.

Een i at faae Blret, — og dog er Samtidigheden med det urokkelige Christelige det Afgjørende. Denne Samtidighed er imidlertid at forstaae i samme Betydning som de Medlevende havde den, da Christus levede.

Det der behøves er fremfor Alt at faae de uhyre Bibliotheker og Skriverier og de 1800 Aar til en Side for at faae Blret. Og dette er ingenlunde en dumdristig Fordring af en høitflyvende Dialektiker, det er den ganske tarvelige og ægte religieuse Fordring, som Enhver maa gjøre — ikke for Videnskabens og Publikums Skyld, men for sin egen Skyld, reent personlig for sin egen Skyld, hvis det er ham Alvor med at blive Christen; og det er hvad Christendommen selv maa fordre. Thi det Christelige vil netop staae urokket som Polar-Stjernen, og vil derfor ud af alt det Brøvleri, der kun tager Livet af det.

Dog er den Samtidighed, om hvilken her er Tale, ikke en Apostels Samtidighed, forsaavidt han blev kaldet ved en Aabenbaring, men er blot den Samtidighed, som enhver Medlevende havde, den Mulighed i Samtidighedens Spænding at maatte forarges eller gribe Troen. Og til den Ende er det netop nødvendigt at der luftes ud saaledes, at det, som eengang, bliver muligt, at et Menneske for Alvor kan forarges — eller troende tilegne sig det Christelige, at det ikke bliver med det Christelige som med en Retssag, naar den har staaet hen i umindelige Tider: at man hverken veed ud eller ind paa Grund af den megen Viden. Samtidighedens Situation er det Spændende, som giver Kategorierne qvalitativ Elasticitet; og det maa da være en stor Dosmer, der ikke veed, hvilken uendelig Forskjel det gjør, naar man for sin egen Skyld i Samtidighedens Situation betænker Noget, og naar man saadan tænker over Noget i den Indbildning, at det er 1800 Aar siden; i den Indbildning, ja i den Indbildning, thi netop fordi det Christelige er det qvalitative Paradox, er det en Indbildning, at 1800 Aar er længere siden end igaar.

Naar nu Forholdet er saaledes i Christenheden, at det netop gjelder om at faae Ende paa denne seiglivede Dorskhed

med de 1800 Aar: saa kan man ikke nægte, at det, at der pludseligen traadte en Mand frem og beraabte sig paa en Aabenbaring, kunde afgive et ønskeligt Incitament, thi saa er der dannet en analog Samtidighedens Situation. Jo jeg takker, alle de dybsindige og speculative og lærde og svedende Præstere, der godt kan forstaae, at man for 1800 Aar siden fik en Aabenbaring — de vilde geraade i Forlegenhed. Den som overhovedet kan forstaae, at et Menneske faaer en Aabenbaring, han maa dog vel lige saa godt forstaae det, om det er skeet for 6000 Aar siden, eller det skeer om 6000 Aar, eller det skeer idag. Men Præsteren har maaskee levet christeligt af de 1800 Aar, har præket sig ind i, at han kunde forstaae det — fordi det var 1800 Aar siden. Dersom Sagen ikke var saa alvorlig, kan jeg ikke nægte, at jeg vilde ansee det for den kosteligste Comedie, der overhovedet nogensinde kunde blive digtet i Verden: at lade hele den moderne Exegese og Dogmatik gjennemgaae sit Cursus — i Samtidighedens Situation. Alle disse svigefulde psychologiske Paafund, alt dette til en vis Grad og saa igjen til en vis Grad, Bravour-Dybsindet, og saa fremfor Alt den stadselige Mediation, som forklarer — da det er 1800 Aar siden, at Det skete, som forklares: alt Dette vilde tage sig ypperligt ud i Samtidighed med det Omforklarede. Det er ganske vist, at langt bedre end al videnskabelig Bekæmpen vilde een eneste aristophanisk Comedie i den Stiil rydde op i den moderne christelige Videnskabs Confusion.

Da jeg derfor, uden endnu selv at have seet hans Prædikener og disses Forord, hørte at Mag. Adler var traadt op og havde beraabt sig paa en Aabenbaring, kan jeg ikke nægte jeg blev forbauset:*) enten, tænkte jeg, er dette Manden, vi behøve, den Udvalgte, der i guddommelig Oprindelighed har det nye Kildespring til at forfriske Christenhedens trevne Jordbund,

*) [Oprindelig her indskudt men atter udeladt:] om jeg lever længe, vil jeg maaskee ikke let igjen blive saa forbauset. Thi jeg er ikke uden Kjendskab til hvad der gjærer i Tiden, jeg følger med, om end i særskilt Kahyt. Da jeg hørte det, tænkte jeg: enten er [osv.]

eller det er en Forarget, men en udstuderet Gavtyv, der for at sløife Alt, ogsaa en Apostels Værdighed, for at styrte Alt sammen, bringer en saadan Christenhed som den nærværende i den anstrængende Afgjørelse, at skulle gjennemgaae sin Dogmatik i Samtidighedens Situation.

Under Antagelse af det Sidste vilde det jo rigtignok have overrasket mig, om en Forarget virkelig havde været saa klog. Skjøndt man nemlig ikke kan nægte de Forargede Talent og dæmonisk Inspiration, saa pleie de dog i Almindelighed derhos i total Forstand at være noget dumme ɔ: de veed egentlig ikke rigtig, hvordan man skal gribe Sagen an for at gjøre Skade. De angribe Christendommen, men de stille sig selv udenfor den, og netop derfor gjør de ingen Skade. Nei den Forargede maa see at komme Christendommen ganske anderledes paa Livet, see at skyde, ligesom en Muldvarp, op midt i Christenheden. Sæt Feuerbach istedetfor at angribe Christendommen var gaaet underfundigere tilværks, sæt han i dæmonisk Taushed havde lagt sin Plan og derpaa var traadt frem og forkyndt: han havde havt en Aabenbaring, og sæt han nu, som en Forbryder formaaer at fastholde en Løgn, urokkeligt havde holdt dette fast, medens han tillige kløgtigt havde afluret Orthodoxien alle dens svage Sider, som han dog langtfra angreb, men kun med en vis troskyldig Naivitet vidste at holde for Lyset, sæt han havde gjort det saa godt, at Ingen kunde blive klog paa hans List: han vilde have bragt Orthodoxien i den største Forlegenhed. Orthodoxien kæmper i det Bestaaendes Interesse for at vedligeholde det Skin, at vi saadan Alle ere Christne, at Landet er christeligt og Menighederne Christne. Naar da Een stiller sig udenfor og angriber Christendommen, saa skulde jo, hvis han seirede, Menigheden uleiliges ud af sit behagelige Tummerumme med saadan at være Christen som Folk er flest, den skulde ud i den Afgjørelse at opgive Christendommen. Hvilken Uleilighed; nei saa er det bedre at blive ved det Gamle. See derfor udretter den Forargede Intet. Fremdeles, naar Een angriber Christendommen og stiller sig udenfor, saa forsvarer Orthodoxien den ved Hjelp af de 1800 Aar; den taler i de høie Toner om Guds overordentlige For-

anstaltninger i sin Tid ɔ: for 1800 Aar siden. Og det maa man nu sige om det Overordentlige og om Guds overordentlige Foranstaltninger, det gaaer lettere i Folk, jo længere det er siden. Altsaa den Forargede angriber Christendommen, Orthodoxien forsvarer den ved Hjelp af Afstanden, og Menigheden tænker som saa: naar det er 1800 Aar siden, saa kan man nok forstaae, at der er skeet noget Overordentligt. Den Forargede udretter igjen Intet. Anderledes derimod naar han selv snildt traadte op med en Aabenbaring, naar han forbandet vel studeret i Orthodoxien vidste at skjule sin dæmoniske Kløgt i en underlig troskyldig Naivitet, hvormed han bestandigt bragte Orthodoxien i Vinden, medens han som en Borre hang sig fast ved Orthodoxien. Paa den ene Side turde Orthodoxien ikke godt være bekjendt at nægte, at det var det Orthodoxe han foredrog, paa den anden Side var det dog yderst fatalt at faae det sagt paa en saa ligefrem Maade, der tvang Orthodoxien til i en Samtidighedens Situation at rykke bestemt ud med Sproget.

Det er oftere sagt, at dersom Christus nu traadte frem — i Christenheden, hvis han i endnu strengere Forstand end fordum „kom til sine Egne": saa vilde han igjen blive korsfæstet, det skulde da være at Dødsstraffen var afskaffet, men i saa Fald vilde han komme til at lide den Straf, der var traadt istedetfor Dødsstraffen; og Orthodoxien vilde især være ivrig for at faae ham arresteret og dømt. Og hvorfor vilde det vel igjen gaae saaledes? Fordi Samtidigheden giver det behørige qvalitative Tryk; Distance derimod hjelper baade til at gjøre Noget til Ingenting og til at gjøre Noget til det Overordentlige omtrent i Forstand af Ingenting. Hvorfor forargedes vel næsten Alle paa Christus, da han levede, uden forbi det Overordentlige skete lige for deres Øine, saa Den, der vilde tale derom, maatte sige: igaaraftes, imorges, ieftermiddags skete det.*) Men naar

*) Anm. Den Præst, der, naar han taler om hiin Prædikenens, i væsentlig Forstand, eneste Gjenstand: Paradoxet, ikke er istand til at frembringe denne Virkning, og holde Tilhørerne i Samtidighedens

Miraklet er skeet for 1800 Aar siden, ja saa kan man sagtens forstaae, at det er skeet og at det var et Mirakel. Blandt det uforstandige Præste-Foredrags mange kostelige og uskatteerlige Syllogismer maa denne ansees for een af de kosteligste: at Det, som man ikke kan forstaae, hvis det skete idag, det kan man forstaae og troe, naar det er skeet for 1800 Aar siden, naar det vel at mærke er det Vidunderlige, der til enhver Tid paa Dagen baade Kl. 4 og Kl. 5 overgaaer menneskelig Forstand. Vil man nemlig kun sige, at man kan forstaae, at hine Mænd for 1800 Aar siden troede at det var et Mirakel: saa kan man lige saa gjerne sige lige ud, at man selv ikke troer det. Dog foretrækker man at hjelpe sig ved svigefulde Vendinger, som nu denne, der seer saa troende ud, og dog netop nægter Miraklet, da den siger om hine Mænd, at de troede det ɔ: at de meente det ɔ: at man selv ikke troer det.

At troe i eminent Forstand svarer ganske rigtigt til det Vidunderlige, det Absurde, det Usandsynlige, det der er Forstanden en Daarskab, og netop derfor er det aldeles ligegyldigt, hvor længe det er siden eller om det er idag. Enhver, der har fjerneste Begreb om Dialektik i sin Pande, maa dog indsee, at Den, der troer det, naar det er skeet for 1800 Aar siden, han kan lige saa godt troe det, naar det skeer idag — med mindre han troer det, fordi det er 1800 Aar siden, hvilket slet ikke er at troe. Troer han, at Det og Det er skeet for 1800 Aar siden, saa er han netop i Troen paradox samtidig med det, som skete det idag. Hvad forøvrigt Præste-Foredraget paa dette Punkt præsterer i Galimathias: ja lad os ikke tale derom; ei heller om, hvorledes de menige Christne ved dette Præste-Foredrag beroliges i deres Salighedes Sag. Thi det gjør de, og derimod er Intet at sige, det skulde da være, at det nok i

---

Spænding, han er ikke væsentligen Præst. Alle hans Kundskaber o. s. v. betyde, væsentligen seet, slet Intet; men denne Mangel paa Præsents viser tilstrækkeligt, at han ikke selv er en Troende; thi i Troen er den Troende aldeles samtidig med det saa godt som nogen Medlevende kunde være samtidig — med et Paradox.

vor Tid baade var vigtigere, men ogsaa vanskeligere, at gjøre Menigheden lidt urolig og bekymret for sin Saligheds Sag. Bare dog den Dialektik ikke var til, den gjør kun Bryderier! Hvilken skjønnere Lovtale kunde der vel tænkes over et Lands Geistlighed, end at den beroliger Menighederne i deres Saligheds Sag. Og det gjør Geistligheden i vor Tid. Stundom føres der dog Klage i et eller andet af vore fortræffelige Blade over, at en Vægter raaber for høit og forstyrrer Beboernes Rolighed og Nattesøvn; men Geistligheden føres der ingen Klage over, den beroliger Menigheden i dens Saligheds Sag! Hvis Christus nu kom til sine Egne, han vilde vel finde Menighederne sovende — ved Geistlighedens Hjælp beroligede i deres Saligheds Sag!

Som sagt, et Dilemma havde jeg tænkt mig i Forhold til Opfattelsen af det Overordentlige,*) at en Mand beraaber sig paa et Aabenbarings-Faktum: at han enten var den Udvalgte eller en dæmonisk-kløgtig Forarget. Og dette var igjen, hvad efter mine Begreber en Aabenbaring i Samtidighedens, i Nu-

*) Anm. Overhovedet er ethvert Menneske tilbøieligt til i Forhold til det Overordentlige at tænke et Dilemma, saafremt han da faaer det behørige spændende Indtryk, har Elasticitet til at modtage Trykket og til at reagere i Trykket. I Lidenskaben har Modsigelsens Grundsætning sit Liv og sin Kraft. Saasnart derfor et Menneske ret bliver grebet af Noget, naar han kommer i Livsfare, naar det Overordentlige viser sig for ham, naar han lidenskabeligt staaer med sin fremtidige Skjebne i sin Haand: saa er der strax et Enten — Eller. Men da Menneskene nuomstunder ere lidenskabsløse, slattede som en vaad Buestræng, da, aandelig forstaaet, deres Fængkrudt er fugtnet, saa bliver der snart kun en Tradition tilbage om den Tid, da et Menneskeliv var strammet ved Modsigelsens Grundsætning. Som man mistroisk læser Fortællinger om de Tider, da Menneskene bleve 900 Aar gamle og vare kæmpevoxne: saaledes vil en kraftesløs og dissolut Slægt snart mistroisk høre og kløgtigt mistænke Fortællingen om, at der har levet Mennesker, for hvem der virkeligen viste sig et Enten — Eller, Mennesker, der havde deres Liv i denne Spænding, medens deres Livs Fart var som Pilens fra den slappede Buestræng, uden at dog dette skal betyde, at der for dem kun een Gang var et Enten — Eller.

tidens Situation maatte hjelpe os til: et Enten — Eller. Og skal det end ikke skee saaledes: Det Christenheden ubetinget behøver, for ikke at qvæles og omkomme i Ingenting, det er Luft: et Enten — Eller i Forhold til at blive og til det at være Christen.

*

[I sin oprindelige Skikkelse (i „den store Bog om Adler", jfr. I, S. 454 ff.) havde Afhandlingen Nr. 3 derefter en anden Slutning, der her meddeles efter den sidst bearbejdede af tvende foreliggende Redaktioner:]

Adlers Optræden har imidlertid forvisset mig om, at der maa være et Tredie,*) thi han er ingen af Delene. At han ikke er den Udvalgte, at det Hele med hans Aabenbaring er Misforstaaelse skal jeg nok senere vise og bevise. Langtfra mig være det, ligefrem i Kraft af nogen min Anskuelse eller Theori, at ville benægte Muligheden af at Adler kan have havt en Aabenbaring, nei, men det lader sig af Adlers senere Attituder og senere Skrifter tilstrækkeligt godtgjøre, at han i Grunden ikke selv troer det, uden at han dog har fundet sig foranlediget til angrende at tilbagekalde sit Første.**) En dæmonisk-klogtig Forarget er han om muligt endnu min-

*) [Til en her nu overstreget og ulæselig a) Linie var føjet følgende Note:]

Anm. Dog er heri igjen indeholdt en lille ironisk Revange. Kunsten i Livet bestaaer ikke i strax ligefrem at benægte, naar en Mand siger noget Overordentligt om sig; desuden er denne travle Nægten Benægten, da Ingen strax kan vide, om det dog ikke her var muligt, med mindre da Een antager, at der slet intet Overordentligt er til. Nei, det er høfligt og sømmeligt og fornuftigt saadan at troe Manden indtil videre, og viser det sig saa ikke at være sandt, hvad Manden sagde om sig, saa er den samme Adfærd eo ipso ironisk.

**) Anm. Det skal ikke forundre mig, om det vil forekomme Adskillige næsten latterligt, den paaholdende Omhyggelighed og Langsomhed, med hvilken jeg gaaer tilværks, inden jeg slutter Noget i denne Sag. De Fleste ville vel ved blot at kigge i en af Adlers Bøger eller ved blot at høre, at han skal have havt en Aabenbaring, have nok for at være færdige med deres Dom. Naar da en saadan Travl faaer at vide, at jeg har skrevet en heel Bog og dog er kommet til samme Resultat, saa vil han vel lee af mig — han som strax sagde det Samme. Dersom Een, der havde særdeles nøie lærdt Kjendskab til Plato, samlede Alt, hvad der findes om Socrates's Dæmon, sammenlignede dermed hvad ellers er opbevaret

a) [Der synes dog at skulle have staaet:] samt om, at jeg ved at tage ham for hvad han udgav sig for, har været til Nar, thi han er ingen af Delene.

dre, dertil er der ikke det mindste Spor eller Symptom. Derfor er han imidlertid ingenlunde uden Betydning, og jeg veed Ingen i min Samtid, der i strængere Forstand maa kaldes et Phænomen end Adler. Tilværelsens Kræfter har havt fat i ham, og han er som Phænomen en Anticipation af den Dialektik, der gjærer i Tiden. Men Phænomenet selv veed Intet at forklare ɔ: man maa selv være Lærer for at lære Noget af Adler. Sandsynligviis uden nogen væsentlig christelig Forudsætning er han gaaet hen og blevet Præst — da kommer Crisen pludselig paa ham, dobbelt forfærdelig, fordi han paa en saa høitidelig Maade jo allerede havde udgivet sig for at være Christen, da han har paataget sig at være christelig Præst. Som med eet Slag gaaer pludseligen det Christelige op i ham; i den anstrængede Situation producerer han de forskjelligste Yttringer af forskjelligartet christelig Orthodoxi og af Kjætteri mellem hinanden. Hvad Andre ved Læsning og Erfaring veed Besked om, det piver ligesom ud af ham, bryder primitivt frem, men aldeles confust. Men primitivt er det vistnok i ham, thi han har upaatvivleligen den Gang ikke læst det Mindste i Retning af den strængere Orthodoxi eller Pietismen. Adler er saaledes ret egentligen et Tegn, han er et høist alvorligt Beviis for at det Christelige er en Magt, som ikke er til at spøge med. Men paa den anden Side er han snarere end en Udvalgt en Henhvirvlet, som er slynget hen lig en advarende Forfærdelse. Istedetfor at kunne hjelpe os Andre, er han snarere som den bange fortumlede Fugl, der med Angestens Vingeslag styrter foran Uveiret, som følger, medens man endnu kun hører en Hvislen; og hans mange Tanker ere som den forvirrede Fuglesklare, der imellem hinanden flygter foran Uveiret. At man derfor skulde være berettiget til at opgive ham eller tænke ringe om hans Mulighed er langtfra min Mening. Trods de forfærdelige Overhalinger han har faaet, trods al den Skade han upaatvivlelig vilde have gjort, hvis han ikke heldigviis var blevet ignoreret, er det idetmindste min Mening, at der i ham er meget Haab tilbage. Upaatvivleligen har han som Candidat levet hen

---

fra Oldtiden, og da kom til det beskedne Resultat, at han ikke kunde bestemme Noget; og dersom en Anden, der fra Kofods Verdenshistorie vidste, at Socrates skal have havt en Dæmon, strax kom til det afgjørende Resultat, at man ikke kan vide noget Bestemt derom: saa have de Tvende jo rigtignok paa en Maade Resultat tilfælles. Og naar man i vor Tid har „Resultat": ja saa er Alt godt. Skulde der dog ikke være en Forskjel paa hine Tvende, og skulde det ikke være ret gavnligt, om vor Tid, som har saa travlt med Resultat, vilde betænke hvorledes Sagen forholder sig i Forhold til negative Resultater. Et non liquet kan være Frugten af Aars Flid, af stor Lærdom, af dybsindig Anstrængelse; og det kan snydes ud af Næsen, det kan faaes for 4 Sk. i enhver Urtebod. Er der da Forskjel, er der himmelraabende Forskjel, sàa kan denne dog vel ikke ligge i Resultatet, der jo næsten er eenslydende. Og dog raabes der overalt barestens paa Resultat!

i den Indbildning], at det fattige theologiske Kjendskab som examinando fordres ved theologisk Embeds-Examen,

[De følgende sidste Linier haves nu kun i en første Klade:]

at dette Kjendskab var Christendom. Da saa det Christelige kommer over ham, er han i den besynderlige Tilstand, at det Nye og Overordentlige, der hændes ham, det har en Nomenclatur til, som han dog aldrig har havt en væsentlig Forestilling om at bruge. Saa griber han det stærkeste Udtryk for at betegne hvad der er vederfaret ham: og saa har vi hans Aabenbarings-Faktum.

[Da S. K. i

1855

et Øieblik tænkte paa at udgive foranstaaende tre Afhandlinger, vilde han ledsage dem med en for alle tre fælles Efterskrift, hvortil er opbevaret tre Udkast, hvoraf det ene dog kun er Kladen til det andet, medens det tredie har en Paategning om ikke at skulle bruges.]

[1.]

Til de „tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger".

Efterskrift af S. Kierkegaard.

[Kladen er dateret:]

d. 3.*) April 1855.

Ved at udgive disse tre Smaa-Afhandlinger, mener jeg at gjøre det kirkeligt Bestaaende den Tjeneste at løfte Fordringen til det at ville reformere op i et Idealitetens Høieste, hvad hverken den afdøde verdslig-kloge Mester, Biskop Mynster, formaaede, eller den nuværende halvbefarne [. . . .], Biskop Martensen, formaaer. Saaledes forsvarer jeg det Bestaaende. Seet i Ideen er dette den eneste Art af Forsvar, der er sand; Enhver, hvem Sandhed beskjeftiger og som kun interesserer sig for, at den maa seire, kan ikke ville forsvare et Bestaaende paa nogen anden Maade. At forsvare et kirkeligt Bestaaende ved Hjelp af at ville sætte Gud en Voxnæse paa og kaste Menneskene Blaar i Øinene, altsaa ved at ville holde baade Gud og

*) [Over Tallet: 3 er derpaa atter slaaet en Streg.]

Menneskene for Nar, at forsvare et kirkeligt Bestaaende ved Hjelp af Øienforblindelse:*) er, christeligt, Forbrydelse,**) og kan vel ogsaa kun falde Den ind, hvem Sandhed er***) Noget, man lader staae hen, en Chimære, en Phantasi, og derimod Profiten, Besiddelse af verdslig Magt, tryg Nydelse det Vigtige — saaledes har jeg rigtignok aldrig forsvaret det Bestaaende.

12.

Et i jagende Hast og med idelige Forkortninger nedskrevet Halvark:]

Til de „tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger".

[I Randen:] Bruges ikke.

Efterskrift af S. Kierkegaard.

Marts 1855.

Dette lille Skrift af Pseudonymen vil bidrage til sandere at forstaae mig, om det end i en anden Forstand gjør det vanskeligere at forstaae mig. Dog denne Vanskelighed hører med til den sande Forstaaelse; jeg er ikke saa ganske ligefrem at forstaae, og vil aldrig blive forstaaet af dem, der ville have Alt ligefrem.

Jo længere jeg lever, forvisser jeg mig mere og mere om, at der maa være et Dæmonisk i mit Væsen, en Idealitet, som gjør, at jeg, i hvilke forskjellige Forhold jeg har været, aldrig har forholdt mig ligefrem i Forholdet. Nei, overalt har Forholdet været dette: jeg er selv Den, som har brugt mine Kræfter til at skabe mig de Vanskeligheder, den Modstand, til hvilken jeg saa har forholdt mig, Noget jeg ofte ikke selv har vidst, at jeg gjorde, men først bag efter forstaaet, at jeg havde gjort det.

Saaledes forstaaer jeg det ogsaa nu, at jeg, just Den, der har Forretningen mod det Bestaaende: min sande Opgave, at jeg i lang Tid har afgivet det meest betryggende Forsvar for det Bestaaende, vendt hele min Dialektik mod dem, der gave sig af med at ville angribe det. Altsaa, istedetfor ligefrem at forholde mig til denne min Opgave: at an-

---

*) [Der stod i Kladen først:] ved Hjelp af Politi-Magt, Tugthuset, Rasphuset:

**) [Hertil var i Kladen tilføjet men allerede der udstreget:] som kunde siges, christeligt, at qvalificere for Tugthuset,

***) [Istedetfor de ovenfor følgende fem Ord havde Kladen først:] omtrent som Keiserens Skjæg,

gribe det Bestaaende, strax begyndende der, vel ogsaa ligefrem knyttende Forbindelse med hvad der var af Opposition: har jeg begyndt lige modsat, modarbeidet mig selv ved at forsvare, hvad der dog skulde ende med at angribes, og modarbeidet mig selv ved at bringe mig i et stridende Forhold til Oppositionen, der, ligefrem seet, maatte siges at være paa samme Side som jeg.

Og atter ved nu at udgive dette lille Skrift skaber jeg mig selv en Modstand. Dette lille Skrift fremstiller nemlig hvad der idealt maa fordres af Den, som skal tage Forretningen mod det Bestaaende — og det er mig selv. Men i en saa charakteerløs Tid som vor, hvor Idealerne i enhver Henseende ere tabte, har man naturligviis atter aldeles ingen ideal Forestilling om hvad der fordres af Den, som vil kæmpe mod det Bestaaende. Dette vil jeg [ikke] benytte mig af, til for en yderst billig Priis at komme til at gjælde for noget Stort i Egenskab af Opposition. Det er ganske vist; thi saa vist som det er, at Biskop Mynster ingenlunde havde Idealitetnok til ideelt at kunne forsvare det Bestaaende, — den Idealitet formaaede kun jeg at udvise, — lige saa vist er det, at der i Samtiden ikke er en Eneste, der har Idealitet til at udvise Idealet for det at være Opposition.

Hvad gjør jeg altsaa, idet jeg udgiver dette lille Skrift? Jeg paa en Maade væbner Samtiden mod mig ved at spille den en Idealitet i Hænderne, som ellers slet ikke var til for den. Og saaledes har jeg atter her Formelen for min Existeren: jeg har aldrig i Forhold til Nogen forholdt mig ligefrem i Forholdet, men i Grunden til mig selv; thi den Modstand, som gjør mig Sagen vanskelig, ja farlig, den kommer fra mig selv, har jeg selv først anbragt.

[S. K. opgav til sine Tider ikke helt Tanken om at udgive en særskilt Bog om Adler selv.

En Konvolut findes paaskrevet:]

Jeg havde tænkt mig Muligheden af at gjøre det sidste Afsnit*) af det om Adler til en egen lille Afhandling; i saa Fald ligger det Fornødne her.

---

*) [„Det sidste Afsnit" af „den store Bog om Adler" ɔ:] **Capitel IV, § 5: Adler som Epigram over Nutidens Christenhed** [jfr. foran Oversigten S. 457, samt S. 629 ff.]

Desuden er her et muligt lille Forord*) til den hele Afhandling om Adler.**)

*

[Et løst Halvark, nedskrevet i stærkt Hastværk, den ene Rettelse over den anden:]

Det Sidste***) af det om Adler kan blive en lille særskilt Afhandling:

En harmfri Satire over den bestaaende Christenhed.

[Herefter følger 14 Linier, der imidlertid haves i en anden mere udført (med: VI†) mærket) Redaktion, hvorfor denne her følges:]

Som en Introduction til denne lille Satire vil jeg tænke mig en Begivenhed, et Faktum. En theologisk Candidat, Laudabilist, eller for den Sags Skyld Egregiist, lever personligt hen i væsentlig hedenske Kategorier, har personligt intet Indtryk af Christendommen, uden at dog dette falder ham paa; thi theologiske Kundskaber og videnskabelig Dannelse har han i høi Grad. Saa kommer for ham den Tid, da han kan komme i Betragtning ved Embeds-Søgning; han søger — og bliver christelig Præst i Christenheden. Efter saa i nogen Tid at have været Præst, bliver han, — hvad der psychologisk er ganske i sin Orden, just fordi han som Hedning eller skjøndt Hedning var blevet christelig Præst; det er, fordi han ikke tidligere var blevet opmærksom paa, at han ikke var Christen, og i den Tilstand havde paataget sig at være Præst, — pludseligen saa stærkt berørt af det Religieuse, at han hvirvles hen i religieus Excentricitet, forvexler sig selv med en Apostel — og han maa fjernes fra Embedet. I denne Begivenhed, jeg her har tænkt mig,

*) [Om dette „Forord" jfr. S. 585.]

) [„Den hele Afhandling om Adler" ɔ: den „store Bogs":] **Cap. IV: Psychologisk Opfattelse af Adler som Phænomen og som Satire over den hegelske Philosophi og Nutiden [jfr. foran Oversigten S. 456-57.]

***) [Jfr. Noten *) paa forrige Side.]

†) [S. K. har sikkert ved „VI" tænkt sig en ny § 6 til Cap. IV, der jo kun bestod af §§ 1-5 (jfr. foran S. 457) eller, i den seneste Bearbejdelse, af Cap. I-V (jfr. S. 586-629 ff.).]

ligger et Dobbelt-Satirisk: at han som væsentlig Hedning bliver — christelig Præst, og at han, bragt det Christelige adskilligt nærmere, bliver afskediget. Kirkestyrelsen har i intet af Tilfældene egentligen Noget at bebreide sig. Han var jo theologisk Candidat, altsaa qvalificeret til Embeds-Ansættelse; han var jo Christen saadan som Alle ere Christne, og de occultis non judicat ecclesia. Hvad det Sidste angaaer, hans Fjernelse fra Embedet, da var denne jo uomgaaelig.

En saadan Begivenhed, hvis jeg tænkte mig den at finde Sted i Virkelighedens Forhold, vilde ved det første Satiriske i mine Tanker indeholde noget meget Opvækkende, den vilde forunde Een Leilighed til at gjøre et Indblik i, hvad der maaskee forstaaes ved, at Alle saadan ere Christne, man maatte faae en Mistanke om, hvorvidt det dog ikke er et Sandsebedrag med de mange Christne i den geographiske Christenhed. At dømme og fordømme kan her jo ikke være Tale om, det er jo en digtet Begivenhed; og desuden langt fra mig og mit Væsen er al slig udvortes Travlhed. Men for hver Enkelt især kunde en saadan Begivenhed være en Opvækkelse til at betænke denne Sag, at Alle saadan ere Christne, hvilket Resultat han end forresten kommer til.

Maaskee er det ikke saaledes (jeg veed Intet og vil Intet vide), men lad os tænke det, at Mange saadan leve hen som Christne og egentligen ere Hedninger, idet nemlig Tilværelsen, den dem omgivende Verden, har forvandlet sig til et stort Sandsebedrag, som atter og atter paa enhver Maade bestyrker dem i, at de ere Christne. Lad os tænke os disse Mange i en ældre Alder, hver især constituerende [. . . .]

[Her afbrudt. — Ovennævnte Halvark fortsætter saaledes:]

Efterspil.

Opvækkelse kunde det altsaa synes, at Christenheden behøver. Og saaledes er det ogsaa, sand Opvækkelse nemlig. Men just fordi, fra en anden Side seet, der i vor Tid er Utaalmodighed og Nysigenhed nok, formeentlig reformatorisk Stræben og Lyst til at nappe Nyt (hvilket da Alt er Intet mindre end

det Reformatoriske), kan det vel behøves, at der er Modvægt. Jeg vil derfor, for at fuldende denne lille Satire, her til Slutning forsøge at fremstille en saadan Skikkelse, der ret egentlig er ved Tyngde (Gravitet) „Modvægten", Modvægten mod usand Opvækkelse — og Gud skee Lov, det er ingen Digtning, det er en virkelig Person.

Saa lad mig da nævne Navnet, honoris causa, men ogsaa for at belyse: Sjællands beundrede Biskop.

[Saavidt skjønnes: senere Tilføjelser:]

Som sagt, inventeret Noget har han ikke, men han har, og eminent, været „Modvægten", Modvægten mod al usand Opvækkelse.

i Febr. 49.

— Og Spørgsmaalet er det dog, hvorvidt vor Tid behøver en Extraordinair, der har noget Nyt at bringe; men vist er det, den behøver disse redelige, selvtugtede Individualiteter, der intet Nyt have at bringe men ere troe i det Gamle.

Anmærkning. Og nu i 48 kan der da intet Spørgsmaal være, thi naar Alt kommer til Alt, er det maaskee det Nye ved denne Tid: at den fremfor enhver anden tidligere, at den som ingen anden absolut behøver disse redelige, selvtugtede Individualiteter.

[Af et Par overstregede Linier sammesteds:]

Og Spørgsmaalet er det — ja saaledes vilde jeg have talt endog i 47, Spørgsmaalet er det dog, hvorvidt vor Tid behøver . . .

Anm. . . . „Denne Tid" maa altsaa forstaaes om 48 osv. Jeg var i 46 og 47 tvivlsom, om hvorvidt Tiden behøvede en Reformator med noget Nyt; nu er jeg ikke tvivlsom, den behøver ene og alene det Sidste— [nemlig de i den foregaaende Anmærkning sidst nævnte: redelige, selvtugtede Individualiteter.]

[„Den hele Afhandling om Adler",

ↄ: „den store Bogs"

Cap. IV.

meddeles i det nu Følgende i den Skikkelse, hvori S. K. til en Tid tænkte at udgive den.]

Psychologisk Opfattelse af Mag. Adler som Phænomen, som Satire over den hegelske Philosophi og Nutiden.

[Et Omslag med Paaskrift:]

Psychologisk Opfattelse af Mag. Adler som Phænomen, som Satire over den hegelske Philosophi og Nutiden.

Skrevet i 46.

Hvis det om Adler skulde udgives, kunde det faae som Hovedtitel:

En Slags literair Anmeldelse.*)

[Følgende Bemærkning paa Omslaget er senere overstreget:]

Begge**) Afhandlinger kunne udgives sammen og hedde blot:

To ethisk-religieuse Afhandlinger.*)**

---

*) [Jfr. S. 465, VI, samt Noten sammesteds.]

**) [Omslagets Udskrift angav nemlig oprindelig Pakkens samlede Indhold saaledes:]

De dialektiske Forhold: det Almene, den Enkelte, den særlige Enkelte (jfr. S. 511 ff.) — og:

Psychologisk Opfattelse af Mag. Adler [osv., jfr. ovenfor.]

***) [Sammenlign S. 468, X.]

Forord.

Til Nr. 5,*) som er taget ud,
Det om Adler.

Forsaavidt en Theolog — og kun for Theologer er denne Afhandling skrevet — ved et flygtigt Øiekast skulde komme til det Resultat, at Afhandlingen er for stor i Forhold til den Mand, om hvem den handler: saa vil jeg bede ham af den Grund dog ikke at lade Afhandlingen ulæst. Den indeholder Begrebs-Udviklinger og i mine Tanker meget væsentlige Begrebs-Udviklinger. Disse kunde jeg godt have fremstillet i Modsætning til vor Tids Begrebs-Forvirring uden at tage Mag. Adler med. Men jeg mener, det er en stor Lykke at have Een, der ganske nøiagtigt udviser hele Tidens Forvirring, saa man kan gjøre en Begrebs-Udvikling til et Clinicum. Derfor har jeg anlagt saa stor en Maalestok for Mag. Adler.

*) [„Nr. 5" o: Af „den store Bog om Adler": Cap. IV, § 5, — jfr. i det Følgende S. 629: „Cap. V. Adler som Epigram over Nutidens Christenhed."]

Capitel I.

Psychologisk Exposition.

Dette Capitels Bestemmelse er at prædisponere Katastrophen, at lægge nogle Forudsætninger til Rette, af hvilke Katastrophen i A.s Liv psychologisk kunde lade sig motivere. Det var unægteligt et baade interessantere og taknemligere Arbeide reent digterisk at turde operere ene ved Hjelp af Muligheden, fordi selv den righoldigste Virkelighed dog aldrig har Mulighedens rene Idealitet men bestandigt noget Tilfældigt ved sig. Men at digte saaledes gaaer naturligviis her ikke an, da det er en Samtidig, om hvis Liv her er Tale, hvorfor den digteriske Frihed her vilde blive noget Andet, vilde blive at paadigte en Mand Noget. Dog hvad der saaledes tabes i den digteriske Idealitet, fordi Mag. A. ikke er en digterisk Figur og ikke kan have dennes rene Gjennemsigtighed, det vindes igjen paa en anden Maade; thi Satiren bliver derved, at han er en virkelig Person, eftertrykkeligere end om en Digter havde skabt en saadan Figur.

Den psychologiske Exposition er da begrændset af Virkeligheden, hvilken altid indeholder et Moment af det Tilfældige i sig. Endog den Forstaaelse og Forklaring af sit Liv, som Mag. A. i sit Inderste kan eie, vil indeholde noget Tilfældigt, fordi intet virkeligt Menneske er reen Idealitet, saa det enkelte Optrin i hans Liv bestandigt vil have et tilfældigt Manglende eller et tilfældigt Overflødigt. Og den psychologiske Exposition, som her kan leveres, er endnu i en anden Forstand begrændset af Virkeligheden, af Virkelighedens Hensyn. Det lod sig saaledes tænke, at Een der nøie kjendte Mag. Adlers Liv,

Een der var i Besiddelse af hans Fortrolighed, kunde være vidende om Noget (et Livs-Indtryk, en Begivenhed, et Oplevet o. s. v.), der betragtet som Forudsætning i høieste Grad var at paaagte, men som den Vidende ingenlunde kunde være berettiget til at indvie Andre i, endsige at offentliggjøre ved Tryk. Undersøgelsen maa derfor holde sig indenfor almindeligere Bestemmelser, have en universellere Charakteer, i det Høieste benytte det enkelte Vink, som Mag. A. selv kan have givet. Kunsten bliver at sætte disse almindelige Bestemmelser saaledes sammen, at der psychologisk dog resulteres Noget deraf. Paa den Maade kan da Undersøgelsen i ingen Henseende komme til at træde Mag. A. for nær, idet den væsentligen kun benytter det ganske Almindelige, der universellere ligger i hele Tidens Forudsætninger, medens den derimod aldeles renoncerer paa enhver privat Opfattelse af Mag. A., hvortil jeg da slet ikke har Data. Som en Følge deraf vil Mag. A., uden at forskylde nogen Usandhed, være fuldkommen berettiget til at sige om denne Opfattelse, at den ikke er sand, idet han da særligen accentuerer hvad han kun kan være vidende om. Derimod kan maaskee en Læser finde Opfattelsen endog meget sand, fordi han kun kan forstaae A. universellere. Overhovedet kan da det ene Menneske aldrig forstaae det andet Menneske ganske privat. Enhver Trediemand (og det er jo det ene Menneske altid i Forhold til det andet) forstaaer altid Meddelelsen noget universellere. Mere maa heller ikke det ene Menneske fordre af det andet; og enhver udviklet Individualitet vil være i Besiddelse af den i saa Henseende fornødne Resignation for at kunne leve i Omgang med Andre. Tilsyneladende er det en Ufuldkommenhed ved Jordlivet, at saaledes det ene Menneske ikke ganske, ikke i sidste Grund kan gjøre sig forstaaelig for Andre; ved nærmere Eftersyn vil man vel overbevise sig om, at det er en Fuldkommenhed, da det tyder paa, at hvert Individ er lagt religieust an, skal stræbe at forstaae sig selv i Fortrolighed med Gud. De fleste Mennesker mærke formodentligen hverken denne Ufuldkommenhed eller at den er en Fuldkommenhed. Hoben, Mængden, de ere ganske enige, som de mene, i Tusindviis, de

forstaae hinanden ganske i Tusindviis. De bedre Philosopher veed dog Besked om, at der aldrig have levet to Mennesker, som ganske have forstaaet hinanden. Men det forstaaer sig, jo mindre man har Tid og Selvbeherskelse og Udholdenhed til at ville forstaae sig selv, jo mere man derimod er i Besiddelse af travl Snaksomhed eller rettere i den travle Snaksomheds Tjeneste: desto lettere gaaer det med at kunne forstaae alle Andre, og med at kunne blive forstaaet af alle Andre.

Vi tænke os da en theologisk Candidat, der lykkelig og vel har absolveret sin Embeds-Examen med bedste Charakteer. Han er mere end almindelig begavet, ikke uden Talenter, han maa antages, æsthetisk forstaaet, at have levet saa meget, at Tilværelsen engang vil paa en afgjørende Maade kunne sigte paa ham. Derimod maa han lige indtil dette Øieblik, hverken som Barn eller som Yngling eller som theologisk Student, være kommen i nogen afgjørende Berøring med Christendommen, end mindre med det alvorlige Spørgsmaal, om han selv er Christen. Han maa i denne Henseende antages at have levet hen, som vel saa Mange gjøre det, i Forretnings-Sprogets løbende Bestemmelser af at være Christen, at være døbt, confirmeret, som Christen at have legitimeret sig, da han skulde indskrives til artium o. s. v., at have erhvervet sig et quantum satis af theologiske Kundskaber, at være bleven Candidat.

Han er altsaa theologisk Candidat, men som fortrinlig Begavet kan han naturligviis ikke afslutte sine Studier med en Embeds-Examen. Han begynder tvertimod vel først nu ret at studere, og da Studiet af den hegelske Philosophi, en Philosophi der, understøttet af en almægtig Opinion, staaer formeentligen paa Høiden af al Videnskabelighed, uden for hvilken der ingen Frelse er, men kun Mørke og Dumhed. Med Begeistring for Philosophiens Heros, glad følgende Feltraabet: Du mangler Alt, studeer Hegel og Du har Alt, fortryllet ved Haabet om at vinde Alt, i græsk Stiil vel takkende Guderne for at være bleven samtidig med Menneske-Slægtens høieste Udvikling — gaaer han til Studiet. Han er ikke i Besiddelse af een eneste Forudsætning, der inderligere kunde gjøre ham opmærksom paa,

at denne Philosophi totalt confunderer Christendommen; der er intet dybere religieust Liv i ham, som maa tilbagetrænges for at han kan sætte sig ind i denne Philosophi; han er i religieus Henseende, uden Orthodoxiens, uden dybere religieuse Indtryks svære Oppakning, en Letbevæbnet, hvem det falder kun altfor naturligt og let i Skjødesløshed at forstaae, hvad Hegel i Skjødesløshed har foredraget, at hans Philosophi var Christendommens høieste Udvikling. Ja han er vel i religieus Henseende endog saa let bevæbnet, at dette Spørgsmaal slet ikke falder ham ind. — Saa studerer han da, og hvad mangen Forfængelig gjør skjødesløst og blot for at være paa Moden, det gjør han, om end henreven af Tiden, dog med Iver og Interesse; han holder endog Forelæsninger ved Universitetet over denne Philosophi, og udgiver en populair Fremstilling af Hegels objektive Logik. At være au fait med den Verdens-Anskuelse, hvilken Samtiden beundrer, er altid fornøieligt. Naar man saa tillige reent personligt finder Hvile og Tilhold i den, da er Eens Existents, aandelig forstaaet, betrygget; man bliver sig bevidst, at man ganske hører hjemme i den Tidsalder, i hvilken man lever, og man tør prætendere at have sin Plads blandt de Fremmeligere. Her er intet Sinkeri, inden Individet forstaaer sig selv ind i Samtidens Tankegang, intet Mismod, intet Subjektivitetens fare- og smertefulde tentamen, hurtig gaaer man med, bæres derpaa af Samtiden, for da i Samtiden og med den at stræbe videre, Alt uno tenore.

Mag. Adler er nu i den Alder, da man ordentligviis føler en Trang til at slutte sine Læreaar af, for derpaa at lære Andre. Der pleier da ogsaa i den Alder, der er Modenhedens critiske Alder, at indtræde en Trang til ret dybt at besinde sig paa sit eget Liv. Endnu engang, inden man gjør Overgangen og gaaer videre i Livet, vender man tilbage til sin første Erindringer, til Opdragelsens uforglemmelige Indtryk. Man prøver, hvorledes man nu forholder sig til hvad man dengang barnligt forstod og tilegnede sig; man prøver, om man er i Overeensstemmelse med sig selv, om og hvorvidt man forstaaer sig selv i at forstaae sit Første, og Be-

kymringen er, at Eens Liv i dybere Forstand maatte være et personligt Liv i væsentlig Sammenhæng med sig selv. Een og Anden staaer vel her paa Skillevejen, om han skal slippe det Første, hugge Broen af, og holde sig til det senere Lærte, eller om han skal søge tilbage til Barndommen og lære omvendt; thi som Barn lærte han jo af Ældre, og nu skulde han altsaa selv Ældre lære af et Barn, lære af sin Barndom. Havde det nu været Mag. A.s Tilfælde, at han, idet han saaledes i sig selv vendte tilbage til sig selv, var stødt paa een eller anden væsentlig christelig Erindring, eet eller andet afgjørende Indtryk af det Christelige: da vilde Sagen være bleven en anden, og itide noget Alvorligere. Men hans Livs-Udvikling var netop en saadan, at det maa falde ganske naturligt, at han culminerede i at blive Hegelianer, aldeles i samme Forstand som den hegelske Philosophi var Menneskehedens høieste Udvikling. At den hegelske Philosophi derved igjen var Christendommens Culmination, kunde Mag. A. ingen Betænkelighed have ved at antage; det fulgte vel snarere ganske af sig selv, og deraf da igjen, at han som Hegelianer var en ualmindelig udviklet og dannet Christen, vel skikket til at lære den hegelske Philosophi fra sig, og altsaa ogsaa Christendom, da disse Bestemmelser vare identiske.

Mag. Adler søger da om Ansættelse, ikke som Professor i Philosophi eller i hegelsk Philosophi, hvortil han ogsaa havde gjort sig duelig, men som Præst, som Lærer i den christelige Religion, hvortil han ogsaa har gjort sig duelig — ved Studiet af den hegelske Philosophi. Og han bliver kaldet. I Tillid til at have absolveret Embeds-Examen med bedste Charakteer, i Tillid til sin almindeligere Dannelse, i Tillid til sin Begavethed haaber han at være Opgaven voxen; i Tillid til sit ualmindeligere Kjendskab til den hegelske Philosophi haaber han vel endog at blive en ualmindelig dygtig Præst. Dette er aldeles ikke ubeskedent, ingenlunde. Er det sandt, at den hegelske Philosophi er den høieste Udvikling af Christendommen, saa er det jo eo ipso et Fortrin for en Præst at kjende denne Philosophi nøie. — Ikke da som ellers dog vel stundom, at en

Mand, efter i Besindelsens Alvor at have forynget sig ved sit Barndoms-Indtryk af det Christelige, i god Forstaaelse med en streng christelig Opdragelse, med Biblen i sin Haand tiltræder sin Virksomhed som Geistlig; nei, i Tillid til en Embeds-Examen, med Hegels 18 Bind pragtfuldt indbundne, haabende paa, at der vil blive rigeligt otium til yderligere Studier i og nye Skrifter om Hegel — bliver Mag. A. Præst.

Han bliver ikke Præst i Hovedstaden — der var det ikke utænkeligt, at det kunde lykkes Een at skulke sig igjennem, ja at gaae stolt igjennem Livet som Præst, som christelig Præst — paa hegelske Kategorier. Mag. A. bliver Præst paa Landet, og bringes altsaa derved væsentligen i Berøring med og ansvarligt Forhold til simple og eenfoldige Mennesker, der, i Mangel af Kjendskab til Hegel, har, som den dog maaskee endnu haves paa Landet, en alvorlig om end tarvelig christelig Underviisning, saaledes at de, ukjendte med enhver Forflygtigelse, eenfoldeligen troe paa det Christelige, og have dette hos sig som et Nærværende. Thi eenfoldige, troende Mennesker omgaaes det Christelige saaledes, at de ikke have det historisk paa en Afstand af 1800 Aar, og endnu mindre phantastisk paa en mythisk Afstand.

Mag. A. bliver Præst paa Landet, og kommer til at leve i landlig Afsideshed. Den Forestilling, han selv har om den hegelske Philosophi, maaskee ogsaa den Forestilling, som denne Philosophi kan give ham om ham selv, gjør det sandsynligt, at Mag. A. neppe blandt sine Embedsbrødre eller i sin øvrige Omgang vil finde Nogen, til hvem han kan eller vil ret slutte sig i Fortrolighed. Altsaa, Mag. A. kommer til at leve aldeles isoleret med sin hegelske Philosophi, der dog maaskee bedst egner sig for Residentserne. Saaledes maa det være; skal Forholdene strammes til en Katastrophe; maa først og fremmest den Paagjeldende isoleres og holdes i Isolation, eller holde sig selv i Isolation. — Paa den anden Side, at Mag. A. skulde rusticere er aldeles usandsynligt, dertil er han for meget begavet; og han er for meget aandeligt beskjeftiget til at blive en „Lhomber-Præst“, eller til at realisere den anti-apo-

stoliske Climax, som det vel stundom skeer — Apostlene kaldtes nemlig fra at fiske til at fange Mennesker: en Mand beskikkes som Præst til at fange Mennesker og ender med at fiske, jage o. s. v.

Situationen er nu lagt til Rette: en Mand, der heelt op er beskjeftiget med hegelsk Philosophi, bliver Præst paa Landet, lever i landlig Afsidesbed, og aandeligt forstaaet i fuldkommen Isolation. Betragter man Situationen reent æsthetisk, da er den saa humoristisk, at den ypperligt lod sig benytte i en Fortsættelse af Gullivers Reise, thi Forholdets Misforhold er, aandeligt forstaaet, netop lige saa piinagtigt-forkeert som det mere sandselige, hvilket Swift beskriver.*) Der hører unægteligt en stærk Hjerne og fremfor Alt en riigholdig religieus Idee til for at kunne leve saaledes i Omgang med andre Mennesker, at man ikke har een Eneste, med hvem man kan vexle eet eneste Ord om hvad der beskjeftiger Een selv dybest. Jeg troer ikke, at den hegelske Philosophi har Inderlighed nok til at kunne holde et Menneske oppe under saadanne Omstændigheder; jeg troer det vilde gaae enhver Hegelianer forkeert, der saaledes kom til at brænde inde med sin Philosophi. — Den eenfoldige Menighed repræsenterer ganske simpelt det Christelige, og Mag. A. er som Præst og Sjælesørger forpligtet til at indlade sig med den. I Hovedstæderne, hvor en Hegelianer har Tilhold i de fornemme, dannede Kredse, lader det sig maaskee gjøre stolt og med stolt Overseen aristokratisk at værge sig mod „Eenfoldigheder". Men Mag. A. er, som Hegelianer, en vildfremmed Fugl paa Landet, aldeles uden Tilhold, og dog lige saa uproportioneret, aandeligt forstaaet, i Forhold til sin Omgivelse,

*) En purus putus Hegelianer har væsentligen Intet tilfælles med eenfoldige Mennesker, han maa, aandeligt forstaaet, consequent sige om dem, hvad den fødte Adel engang sagde om Borgerstanden: de ere ikke fødte o: de ere ikke til, de ere en anden Dyre-Classe; og en Præst skal derimod netop have det Væsentlige tilfælles med de Eenfoldige, skal i dybeste Forstand være ret levende gjennemtrængt af den Bevidsthed, at ogsaa Aandens og Dannelsens Differentser kun er en Spøg.

som Gulliver blandt de ganske smaae bitte Mennesker eller blandt de kæmpehøie, medens dog Gulliver havde den Fordeel og den Lindring, at han kun var en Tilreisende; Mag. A. er derimod trods Uforholdsmæssigheden væsentligen i Forholdet ved at være beskikket Præst, og han er tillige for godt et Hoved til ikke at indsee, at det dog er taabeligt at være stolt af sin Philosophi ligeoverfor eenfoldige Bønder.

Man kan da ikke nægte, at det er en fortvivlet Situation; og dog er den ind efter, i Retning af Ansvaret, endnu mere fortvivlet. At staae paa Prædikestolen (altsaa for Guds Aasyn) og forkynde, hvad man ifølge sin Dannelse formeentligen er langt ude over; at sidde ved Dødsleiet og trøste en Døende med hvad man selv er langt ude over; at sidde ved Dødsleiet og maaskee være Vidne til, at den Døende, som taknemligt trykker Præstens Haand, saligt døer i Troen paa Det, som Præsten ved Dødsleiet er ude over! At være vidende om, hvorledes en fattig, men gudfrygtig Familie forbereder sig til en Altergang, med hvilken Høitidelighed den træder op til det hellige Sted — og saa Præsten, som er ude over dette, og saa Præsten, Læreren, der, hvis han blot kommer i Stemning, egentligen stjæler denne fra disse eenfoldige Mennesker, ved nemlig at see deres Rørelse og Bevægethed! At være saaledes udviklet, at man, hvis det var Een ret Alvor med den hegelske Philosophi, snarere maatte føle sig forpligtet til at rive de Eenfoldige ud af deres Vildfarelser — og saa at være som Præst beskikket til at lære dem det Eenfoldige! Og saa Ansvaret: at man er Præst! Og saa, at man er uden al Adspredelse, uden Tilhold og Sammenhold; thi i Hovedstaden trøster maaskee den hegelske Philosophi med stolt Bevidsthed, men paa Landet vanskeligt, og umuligt da en Præst.

Det er bekjendt nok, at Eensomhed kan drive et Menneske til det Yderste, men Mag. A.s Situation er værre end Eensomhedens, thi den er tillige Modsigelsens og Selvmodsigelsens, og over den svæver Ansvarets Forfærdelser. Naar saa nogen Tid er gaaet hen paa denne Maade, naar Modsigelsen og Forfærdelsen omslutter ham nærmere og nærmere, saa bliver tilsidst

Situationen denne: at en Hegelianer, der var gaaet videre, nu omtrent er kommen til det Afgjørelsens Vendepunkt, om han vil blive en Christen — og dette Moment indtræder i hans Liv et Aars Tid efter, at han lykkelig og vel er bleven ansat som christelig Præst!

Capitel II.

Katastrophen i Mag. Adlers Liv og den samme ledsagende symbolske Handling.

Saa indtraadte der da en Begivenhed og Mag. A.s Liv forandredes. Hvilken denne Begivenhed, nærmere forstaaet, var, kan jeg naturligviis Intet oplyse om. Det Eneste, jeg kunde gjøre, var digterisk at føle mig for i Muligheder, men ad den Vei vindes der jo ingen faktisk Oplysning. Den der, fornuftigviis, maatte antages at kunne levere en nøiagtig og bestemt Oplysning, var Mag. A. selv. Men hos ham søger man forgjeves. Efter først at have leveret en detailleret Beskrivelse a en Begivenhed, der skal have fundet Sted om Natten („idet en slem Lyd foer gjennem Værelset; og Frelseren derpaa bød ham at staae op og nedskrive", og nedskrive de Ord, som meddeles i Forordet til hans Prædikener), substituerer han derpaa, foranlediget af Øvrighedens Forespørgsel, istedetfor dette Concrete, det Almindelige og Ubestemte, at det var en Begivenhed.*)

Enhver Trediemand og saaledes ogsaa jeg og denne Undersøgelse kan, naar Ønsket om nærmere Oplysning standser paa Mag. A.s (den Paagjeldendes) Forvirrethed, ypperligt nøies med den Bestemmelse: der indtraadte en Begivenhed og Mag. A.s Liv forandredes, ja endog med den Bestemmelse, at Begivenheden var, at Mag. A.s Liv forandredes. Hovedsagen er (og dersom Mag. A. ikke oprindeligen havde indladt sig paa at sige Mere, vilde Alt forsaavidt være i Orden), at Mag. A. ved et qvalitativt Spring blev sat over

---

*) Anm. Cfr. Skrivelser min Suspension og Entledigelse vedkommende, udgivne af A. P. Adler, Mag. art. Reitzel 1845. p. 18.

fra Philosophiens og in specie den hegelske Philosophis phantastiske Medium (den rene Tænken og den rene Væren) i den religieuse Inderligheds Sphære; Hovedsagen er, at Mag. A. ved et qvalitativt Spring fra den abstrakte Tænknings Objektivitet kom til sig selv, thi al Religieusitet ligger i Subjektiviteten, i Inderligheden, i at komme til sig selv. Noget Andet er det, at Mag. A. indenfor den religieuse Bestemmelse: at komme til sig selv maa siges endnu ikke at være kommen til sig selv, forsaavidt han, skjøndt religieust bestemmet, dog som Exalteret er endnu udenfor sig selv. Men i Modsætning til den abstrakte Tænknings Objektivitet og Interesseløshed maa han siges at være kommen til sig selv, forsaavidt han er kommen til at bekymre sig om sig selv. Dette er det Ny, hvad hans hele Livs-Udvikling har været ukjendt med, dette religieuse Indtryk af sit Selv i Selvbekymring. Der gik, som Mag. A. selv siger i Fororbet til Prædikenerne, førend han begynder paa Historien om Aabenbaringen, et Lys op for ham, at det ikke var paa Tanken det kom an, men paa Aanden.

Katastrophen ledsagedes af en symbolsk Handling, om hvis Facticitet der ingen Grund er til at tvivle: „Mag. Adler brændte sine hegelske Manuscripter." Naar man paa en saa afgjørende Maade har brudt med den hegelske Philosophi, saa er der da Sikkerhed for, at man aldrig mere indlader sig i Vidtløftighed med den, saa er man ved eet eneste Skridt sikkret med Fristelser af den og Tilbagefald til den. Ak, denne Trang til at give en indre Afgjørelse et eclatant Udtryk i det Ydre, er ofte skuffende. Det er maaskee ikke saa sjelden hændt, at en ung Pige, der for den samlede Families Øine høitideligen har tilintetgjort ethvert Minde om den troløse Elsker, brændt alle hans giftige Breve, at hun, uden næsten at blive sig det bevidst, Dagen efter listede sig til at see — den Troløse. Der er ikke sjeldent et betænkeligt Misforhold mellem Afgjørelsen i det Indre (Beslutningens Styrke, Frelsen, Helbredelsen) og Afgjørelsen i det Ydre; man kan langtfra, hvis man ønsker at slutte rigtigt, slutte ligefrem fra det Sidste til Første, man kan

snarere slutte omvendt: jo større Trang til eclatant Afgjørelse i det Ydre, jo mindre indre Sikkerhed. At det Ydre ikke altid er det Indre gjelder ikke blot i Forhold til Ironikere, der bevidst bedrage Andre ved et falsk Ydre, men gjelder ogsaa ofte i Forhold til umiddelbare Naturer, der ubevidst bedrage sig selv, ja stundom have ligesom en Trang til Selvbedraget. Dersom saaledes en Mand næppe giver sig Tid til at sove og spise blot for ustandseligt at kunne forkynde og udbrede en for Menneskeheden lyksaliggjørende Anskuelse, samt for aarle og silde at bevise dens Rigtighed — saa skulde man jo troe: den Mand maa have en fast og levende Overbeviisning. Ak, og dog er det ikke altid saa, stundom har han netop ingen fast Overbeviisning, men trænger til at Mange maae blive enige med ham — for at hans Overbeviisning kan blive overbevisende for ham selv. Forunderligt nok, han har en Anskuelse, han har Noget at meddele, det seer ud som var det Menneskene, der trængte til ham og hans faste Overbeviisning — ak, og saa er det ham der trænger til Menneskene, ham der vil overbevise sig selv ved at overbevise Andre! Dersom man satte ham, aandeligt forstaaet, i et lufttomt Rum, vil han ingen Overbeviisning have, og derimod, i samme Grad som Mange høre paa ham, i samme Grad mærker han, at han har en Overbeviisning, og i samme Grad som Mange ere enige med ham, i samme Grad — bliver han selv overbeviist. Enhver Alvorligere, der er vant til at omgaaes sig selv med Forsigtighed, undgaaer derfor hellere den eclatante Afgjørelse i det Ydre, eller vaager dog over, at den ikke kommer for tidligt. En Alvorligere skjuler snarere Afgjørelsen og prøver sig selv i taus Inderlighed, for at see, om det ikke skuffeligen skulde være saa, at han svagt trængte til den stærke ydre Afgjørelse. Kan et Menneske holde ud i taus Inderlighed, holde ud at være totalt forandret uden at forandre det Mindste i det Ydre, saa kan han sagtens gjøre det eclatante Skridt; med det Omvendte forholder det sig ikke saaledes. Dersom jeg vilde tænke mig tvende Drankere, som begge have besluttet ikke at drikke mere; den ene har høitideligt kastet Flaske og Glas ud af

Vinduet og er indtraadt i Total-Afholdenheden, den anden har endnu som før Flaske og Glas staaende fyldt foran sig — men han drikker ikke: hvilken af disse Tvende maa ansees for sikkrest frelst? Man forvexler saa let det Physiske med det Moralske; Frelsen bestaaer jo dog ikke i at slaae Glas og Flasker istykker, men i at lade være at drikke. Nei, at kunne være ganske som ellers, leve mellem de daglige og idelige Erindringer af det Gamle og saa dog at være forandret i sit Væsens dybeste Grund: ja det er Kunsten; men er Forandringen da tilstede, saa er den ogsaa tilforladelig, og saa kan man jo altid lidt efter lidt forandre det Ydre, naar man først ret alvorligt har vogtet paa, at Forandringen ikke var for Andre i det Ydre, men for Gud i det Indre. Jeg vil tænke mig tvende Mennesker; der foregaaer i et afgjørende Øieblik en væsentlig Forandring med dem begge, men den ene udtrykker strax Forandringen i det Ydres Afgjørelse, den anden naaer først i Løbet af en 7 Aar den Forandring i det Ydre, som svarer til den Forandring i det Indre, der foregik med ham i hiint Øieblik; hans Forandring faaer derfor intet Paafaldende for Andre, fordi den fordeles paa 7 Aar: hvilken af disse Tvendes Forandring maa ansees for at være bedst betrygget? — Det havde derfor maaskee været visere og forsigtigere af Mag. A., istedetfor at brænde Manuscripterne, at udvise endnu en Tidlang een bestemt Time daglig eller to til at beskjeftige sig med Hegel, for at forvisse sig om, at han dog virkelig var forandret, thi man kan saa let forvexle det Physiske og det Moralske: det at opgive Hegel med det at brænde sine hegelske Manuscripter. Jeg skulde huske meget feil, hvis det ikke forholdt sig saa, at den berømte Kanne, hvis Liv var kjendt med betydelige aandelige Omvæltninger, at han engang, greben af det Christelige, brændte alle sine mythologiske Manuscripter — og dog faldt han tilbage endnu engang. Goethe brændte jo ogsaa sine Manuscripter, der indeholdt Digterværker, og da han havde gjort det, blev han netop Digter.

Som det gik Goethe, gik det nu vel ikke Mag. A., at han efter at have brændt sine hegelske Manuscripter først ret

tilgavns blev Hegelianer. Men derimod har han dog, bedragen ved denne eclatante ydre Afgjørelse, opnaaet, at det i Selvbedraget er skjult for ham, at han vedbliver at være Hegelianer. Mag. A. er lyrisk, subjektivt, fuldt og fast overbeviist om, at han eengang for alle for evigt har brudt med den hegelske Philosophi — ved at brænde Manuscripterne, at han ved en Aabenbaring for evigt er frelst ud af den hegelske Philosophis Vidtløftigheder. Men see, naar han saa foranlediges til at forklare hvad han forstaaer ved denne Aabenbaring, og hvorledes han forstaaer sig selv i at det er hændt ham, saa recurrerer han til de gamle hegelske Forflygtigelser. Vilde Een gjøre ham opmærksom herpaa, da var det ikke utænkeligt, at Mag. A. svarede: „hvor Du nu dog kan komme med en saa urimelig Indvending, at jeg i Grunden skulde være Hegelianer; jeg forsikkrer Dig til ved alt hvad Helligt er, jeg brændte mine hegelske Manuscripter den Nat, troe mig nu!" Paa den Maade bringer Mag. A. den hegelske Philosophi i en yderst comisk Situation, idet den af en religieust Opvakt, der er fuldt og fast lyrisk forsikkrende, at han har havt en Aabenbaring, benyttes til at forflygtige selve Begrebet.*) Men derimod har A. den Fortjeneste, at han indirecte-satirisk gjør Modsigelsen i den hegelske Philosophi aabenbar. Thi naar vi tage de 1800 Aar, Skalkeskjulet bort, og anbringer den hegelske Philosophi

*) [Herefter var oprindelig indskudt:] Den hegelske Philosophi bortforklarer egentligen Aabenbaringen, A. forsikkrer høitideligt, at han har havt en Aabenbaring, og forklarer derpaa oplysende, a la Hegel, at der egentligen [ikke] lader sig tænke en Aabenbaring, men mærker ikke selv Misligheden, da han jo har brændt sine hegelske Manuscripter. Jo længere man har Aabenbaringen paa Afstand fra sig (som f. Ex paa en Afstand af 1800 Aar), desto bedre gaaer det dog tilsyneladende med Forflygtigelsen, men nærmere paa Livet kan man neppe faae en Aabenbaring, end ved selv at have havt den, og mere comisk kan Forflygtigelsen ikke blive, end naar begge Dele skal staae fast: at een og samme Mand har havt en Aabenbaring, og at Forklaringen er, at en Aabenbaring ikke objektivt lader sig tænke, men er et Art sjeleligt Sandsebedrag.

i Samtidighedens Situation, saa viser dens Adfærd sig tydeligt, at den nemlig svigefuldt bortforklarer en Aabenbaring istedetfor aabenbart at benægte den. Kun den overordentlige Fortjeneste af det Comiske er forbeholdt Mag. A. at være i alle Maader Manden for det Hele: Manden med Aabenbaringen, og Manden med Forklaringen.

Capitel III.

Mag. Adlers Fortrin.

Det Gode, det Fortrinlige ved Mag. A. er, at han er rystet, er grebet, at hans Liv derved har faaet en ganske anden Rhytme end det Drosketrav, hvori de Fleste, religieust forstaaet, dorske gjennem Livet. Hvad enten det nu er staaaandet Travlhed, eller Verdslighedens Lyst, eller abstrakt Tænkning eller hvad det nu er der er det Adspredende, vist er det, at de fleste Mennesker, religieust forstaaet, gaae Livet igjennem i en Art Distraction og Aandsfraværelse, de fornemme aldrig det egne Jeg og det egne Selvs Pulsslag og Hjertebanken i Selvbekymring, de leve for objektivt til at fornemme noget Saadant, og høre de tale derom, da berolige de sig ved den Forklaring: at Sligt er Hysteri, Hypochondri o. s. v. De fleste Mennesker leve i Forhold til deres eget Selv, som være de bestandigt ude, aldrig hjemme; deres Livs Begivenheder og Foretagender flagre ubestemt om dette Selv; de lukke maaskee stundom deres Døre — for at være hjemme, men lukke ikke de adspredende Tanker ude, og ere saaledes dog ude. Det Fortrinlige ved Mag. A. ligger i, at han maa siges i alvorlig og streng Forstand at være hentet hjem af en høiere Magt; thi før den Tid var han rigtignok i stor Forstand ude eller udenlands, den Gang da han var Hegelianer og Objektiv. Verdslig forstaaet laae den forlorne Søns Ulykke ikke just i at han reiste udenlands, men i at han forødte sine Midler i Udlandet; aandeligt og religieust forstaaet er Fortabelsen den: at reise udenlands, at være ude, at blive objektiv, saa man intet afgjørende Indtryk

faaer af sig selv ved at blive hjemme hos Samvittighedens inderlige Selvbekymring.

Al Religieusitet ligger i Subjektiviteten, i Inderligheden, i Grebetheden, i Rystelsen, i det qvalitative Tryk paa Subjektivitetens Fjeder. Naar man betragter Folk saaledes som disse ere flest, saa kan man jo ikke nægte, at de have nogen Religieusitet, nogen Bekymring for at oplyses og belæres i religieuse Anliggender, uden at dog disse Anliggender komme til at ligge dem nær nok an. Seer man nemlig nærmere til, opdager man let, at de dog i deres Religieusitet forholde sig til dem selv paa en vis Afstand, de fatte gode Forsætter for Fremtiden, men ikke i Øieblikket, ikke for dette Nu, for strax at begynde; samtidigt med Forsættet begynde de ikke paa Udførelsen, de have snarere samtidigen med at fatte Forsættet den Forestilling, at der dog endnu er nogen Tid, om det saa blot var en halv Time, inden de skal begynde. De gjøre hellige Løfter, de beslutte: imorgen o. s. v.; men hvad der er det egentligen Afgjørende: det ganske at blive sig selv nærværende i Selvbekymringen, det ere de ukjendte med. De have derfor vel religieuse Forestillinger, finde ogsaa stundom Opbyggelse, men dog veed jeg intet Bedre at sammenligne deres Religieusitet med end en Excercits paa Fælleden. Som denne forholder sig til et Slag og til at være i Slaget (hvor Faren er, hvilken er udeladt paa Fælleden), saaledes forholder Distance-Religieusiteten sig til den inderlige Religieusitet; og som naar en Officeer, der som Tilskuer har gjort et Felttog med i fremmed Tjeneste, ved sin Hjemkomst efter høiere Ordre arrangerer en Maneuvre paa Fælleden, der efterligner Slaget, saaledes arrangere stundom Præsterne nogle religieuse Optrin istedetfor at prædike o: de bringe atter det Religieuse æsthetisk paa Afstand, „thi al Æsthetik er," som Aristoteles rigtigt har sagt, „Efterligning" og derved paa Afstand, ikke i Virkelighedens Medium, men en Prædiken skal netop være i det Nærværendes virkelige Øieblik. En Prædiken skal i en vis Forstand være en saadan, at Tilhøreren maatte sige: hvor skal jeg henflye for det Menneske, hans Tale indhenter mig i ethvert Skjulested, og hvor

skal jeg blive af med ham, thi i ethvert Øieblik er han over mig.

De fleste Mennesker blive sig i deres Religieusitet i det Høieste nærværende i et Forbigangent eller i et Tilkommende, men ikke i et Nærværende. De tænke over det Religieuse, høre tale derom, omgaaes det i Phantasi-Indtryk, have det hos sig i Ønskets, Længselens, Ahnelsens, den illusoriske Beslutnings og Forsæts Form; men det Indtryk af det Religieuse, at det skal bruges nu, nu strax, nu i dette Øieblik: faae de ikke. De tænke over Sjelens Udødelighed, de hvile sig paa Afstand ud i denne Bevidsthed, men de have ikke i samme Øieblik Bekymringens og Selvbekymringens Brug for det Tænkte; de tænke snarere som saa: det er altid godt at Du veed, at Du er udødelig, for det Tilfældes Skyld, naar Du engang døer, hvortil dog vel nok er en Deel Aar. De tænke altsaa ikke i samme Øieblik Dødens Tanke sammen med Udødelighedens Bevidsthed, de betænke ikke, at i ethvert Øieblik man ikke har Udødelighedens Bevidsthed hos sig, er man egentligen ikke udødelig. De ere som Den, der mæt arbeider for sin Føde til næste Dag, men ikke som den Hungrige, der strax skal bruge, hvad han kan faae tilveiebragt. De have i Grunden deres Liv i andre Kategorier, hvilket giver dem en svigefuld Tryghed, medens de sysle med og bekymre sig om det Religieuse. De fatte ikke, at det Religieuse er det ene Fornødne, de ansee det for tillige at være fornødent, især for vanskelige Tiders Skyld; de forstaae ypperligt, at et Menneske kan døe af Sult, naar han ikke faaer Noget at leve af, men de fatte ikke, at Mennesket lever af Ordet, som udgaaer af Guds Mund. Naar saadanne Distance-Religieuse tale om det Religieuse (og Præster af den Bonitet ere naturligviis ikke ganske sjeldne, de ere jo endog af den bedre Sort i Sammenligning med Lhomber-Præsterne samt Stude- og Avls-Præsterne), saa mærker man det strax paa deres Tale, at de ikke i den, ligesom de existerende ikke ere det, ere sig selv præsente. Om derfor Tilhørerne end ikke sove under Prædikenen, hvilket nuomstunder er sjeldnere, saa ere de dog distraite, thi der er i Talen selv: et Imellem,

et spatium (mellem Trangen og Trangens Tilfredsstillelse, mellem Frelsens Middel og den øieblikkelige Brug deraf), hvilket er Sandsebedragets og Tidsspildets og Forsinkelsens. Man mærker det paa Talen, at der ikke er denne friske Tilstrømmen af det Oplevedes Rigdom, som nu i Talens Øieblik staaer op til et præsentisk Liv, man mærker, at det ikke er som maatte Taleren næsten værge sig mod denne Rigdom, værge sig mod det Nærværendes Overmagt, man mærker snarere, at det er som gik han, hver Gang han tørrer Sveden af, hjem og hentede et nyt Moment, som var Det, han skal sige, Noget han maa gaae hen og hente. Den derimod som er sig selv præsent i det Religieuse, han har hvad han skal sige lige ved Haanden i sin Mund og i sit Hjerte, ja, ligesom man nuomstunder i velindrettede Huse har ved et Høidetryk Vandet i Etagerne og ei behøver at gaae ned og hente det ved Posten men blot at dreie Hanen om: saaledes har en saadan Religieus det Væsentlige hos sig i Præsents.

Det at være sig selv ganske præsent er det Høieste og den høieste Opgave for det personlige Liv, det er Magten, som jo derfor Romerne kaldte Guderne præsentes. Men det at være sig selv ganske præsent i Selvbekymring er Religieusitetens Høieste, thi kun saaledes fattes det absolut, at et Menneske absolut trænger til Gud i ethvert Øieblik, saa Alt hvad der tilhører den forbigangne eller den tilkommende Tid, overhovedet den ubestemte Tid, Udflugter, Undskyldninger, Tergiverseríng o. s. v. blegner og forsvinder som andet Kogleri, der ogsaa hører hjemme i den ubestemte Tid, i Dagning og i Skumring, viger for den lyse Dag.

Naar man ikke er sig selv præsent, saa er man fraværende, i den forbigangne eller i den tilkommende Tid, saa er Eens Religieusitet maaskee en Erindring eller et abstrakt Forsæt; saa dvæler man maaskee fromt i en svunden Olds Fromhed, eller man bygger, aandelig forstaaet, den objektive Religieusitets „Lader større“ — men i Nat skal din Sjel kræves af Dig! De fleste Mennesker have vel Religieusitet, de have den i Forestillingens Form, men naar den egentligen skal bruges, derom

ere de ikke ret enige med sig selv. Skal den bruges paa Nødens Dag? Nei, da falder det naturligere at blive utaalmodig og fortvivle halvt. Skal den da bruges paa Glædens Dag? Nei, saa behøves den ikke. Skal den da bruges til daglig Brug? Nei, saa er der ingen ret Anledning dertil. Naar skal den saa bruges! — De fleste Mennesker have vel Religieusitet, de have den i Forestillingens Form, de ligesom holde den i deres Haand, men hvad den egentligen er, derom ere de ikke ret enige med sig selv: om den er en Byrde, en Forpligtelse, et Paalæg mere, eller den er al Velsignelses Overflod; om den er en Trøst for Nødstilfældes Skyld, eller den er al sand Glædes Høieste. — De fleste Mennesker have vel Religieusitet, de have den i Forestillingens Form, de have den hos sig, som man kan have et Lægemiddel staaende, men hvorledes den skal bruges, derom ere de ikke ret enige med sig selv: om den skal bruges totalt, saa den ganske gjennemtrænger Sjelen, eller partielt som et lindrende og dulmende Middel; om den skal bruges som et Lægemiddel i en acut Sygdom, eller som det bruges i en chronisk; om man skal frygte for at vænne sig saaledes til den, at man ikke kan undvære den, eller det netop er det Høieste ikke at kunne undvære den. De have saaledes vel Religieusitet, men inderligt vide de dog ikke i fuld Enighed med sig selv, naar den skal bruges, hvad den er, hvorledes den skal bruges. De have Religieusitet, men de haves ikke af denne. Og dog gjelder det kun verdsligt i Forhold til egoistisk Selvhævdelse, at det er rigtigt at sige: jeg har en Elskerinde, men jeg haves ikke af hende, at det er rigtigt: res sibi, non se subjicere rebus. Gudeligt gjelder det Omvendte i den Religieuses Forhold til Gud, hvis Religieusiteten skal være det ene Sande, det ene Fornødne, det ene Salige.

Saaledes med de fleste Mennesker, anderledes med Mag. Adler. Han er i Sandhed rystet, han er i Livsfare, han er, for at bruge et af mig yndet Udtryk, som skyldes en anden Forfatter: han er paa de 70,000 Favne Vand; hvad han udfinder skal bruges strax, den Hjelp han raaber paa, skal strax benyttes — eller han synker i samme Secund; han er absolut,

subjektivt, inderligt saaret, og maa derfor blive sig selv præsent i Trangen. Ja, Mag. A. er saa langt borte fra Dorskhedens og Sandsebedragets sikkre Grund, at han snarere er vippet saaledes ud i Livsfarens Yderste, at dette: endnu idag, i Nat, i dette Øieblik, er ifærd med at tilintetgjøre ham; saa yderligt kæmper han i Livsfarens øieblikkelige Situation mellem Overanstrængelsens Nødværge og Inderlighedens Hengivelse.

Men et Fortrin har Mag. A. ved saaledes at være rystet, et qvalitativt Fortrin, og jeg skal sandeligen ikke misundeligt nedsætte dette Fortrins Værd. Som det er et Fortrin at være i Sandhed forelsket, i Sandhed begeistret, saaledes er det ogsaa et Fortrin, religieust forstaaet, at være rystet og derved at have fundet Stedet, hvorom det hedder: hic Rhodus hic salta. Thi hvor er Stedet religieust forstaaet? Det er hverken paa Garizim eller i Jerusalem, hverken i Tænkningen eller i Videnskaben, men i Inderlighedens ømmeste og subjektiveste Punkt. Naar man er greben der, saa er man rigtigt stillet og paa Stedet. Og denne Grebethed er igjen den sande Driftscapital og den sande Rigdom. Misundeligt skal jeg visseligen ikke tale om dette Mag. A.s Fortrin, men da heller ikke nysgjerrigt. Der gives en feig, blødagtig Religieusitet, som ikke selv vil ud paa Dybet i Afgjørelser, men vel nysgjerrigt vil fornemme den Gysen, hvormed man, selv formeentlig sikkret, seer en Anden kæmpe ude paa Dybet; en feig og blødagtig Religieusitet, der selv krymper sig ved at opleve de forfærdelige Erfaringer, der bevise hvilken uhyre Magt det Religieuse er, men som nok gider see Beviset ført paa en Anden. Som Skyggerne i Underverdenen udsugede en Levendes Blod for dog at leve saa længe, saaledes ere de feige og blødagtige Religieuse sig i Grunden bevidste, at deres Religieusitet er hykkelsk og opsminket Væsen, derfor ville de gjerne leilighedsviis see at overkomme nogle stærke Indtryk — paa anden Haand. Saadanne Religieuse ere ikke et Haar bedre end de Ørkesløse, som længes efter en Henrettelse, en stor Ildebrand o. s. v., for, selv udenfor Faren, vellystigt at gyse ved at see et Menneskes Dødskamp. Men netop fordi der er saadanne Religieuse til og kun altfor mange,

netop derfor gjelder det især i vor forstandige og blødagtigt klogtigt raffinerede Christenhed, at den Grebne ikke priisgriber [sic!] sig selv i sin Inderlighed, at han i hellig Vrede veed at komme bag ved disse feige Blødagtige for at twinge dem ud paa Strømmen, istedetfor at give dem sig selv hen til en Forlystelse og et Skuespil. Dog dertil mangler Mag. A. Besindelse og Besindighed og Skole og hellig Optugtelse, og man kan derfor ikke nægte, at, selv om Alt ellers var i Orden med ham, han dog saaledes gjør Skade, idet han, istedetfor at hjelpe Andre ud i Afgjørelserne, skjænker Feige og Blødagtige, som elske vellystige Gysninger, et Divertissement.

Men hans Fortrin for de fleste Mennesker er og bliver alligevel et qvalitativt, og er især i vor Tid høit at anslaae. Jo mere Kultur, Dannelse og Forstand faaer Overhaand, jo mere sammenlignelsesviis Menneskene komme til at leve: desto almindeligere bliver en vis Færdighed i prokuratoragtigt at omgaae Aandens Bestemmelser. Overalt veed man Udflugter og Exceptioner og Limitationer og Undskyldninger; snart frækt, snart forknyt beraaber man sig paa Andres Exempel, saa man bestandigt undgaaer et afgjørende Indtryk af Aand. Kultur og Dannelse og Forstandighed og Omgangs-Livet arbeide netop hen til at gjøre Menneskene, religieust forstaaet, distraite, aandsfraværende.

Dette Mag. A.s Fortrin er ogsaa kjendeligt i hans Skrifter, og det Gode der er i disse maa henføres til dette hans Fortrin. Det Gode (hvor meget det end i en anden Henseende er en Feil) er, at Mag. A. ikke faaer Tid til at sætte sine Tanker, Følelser, Stemninger, sine Tilstande over i et andet Medium, i et ideelere Meddelelsens Medium, men at han selv er ganske i det præsentiske Øieblik, og igjen frembringer Indtrykket af det Nærværende paa Læseren. Hvad der i een Henseende er en Feil for ham, hvorfor man ikke tør kalde ham en væsentlig Forfatter: at han kommer Virkeligheden for nær, det er i en anden Henseende det Gode ved ham; thi om han end, ved selv at være øieblikkelig, totalt confunderer, saa kan han derfor gjerne frembringe Virkning, impulsere, gribe Læseren.

Og det gjør han virkelig. Hvad han har at sige er ikke sagt af en ligegyldig Mand, og ikke hentet langt borte fra; nei han er i Skyndingen, i Faren, i Anstrængelsen eller i Trøstens Hvile, i Haabet, og hvad han siger har han lige ved Haanden, det er Udbrud, ret egentligen Udbrud af Følelse, af Grebethed, og ikke sjeldent maa man sige, at han ligesom overfalder Læseren med sine Udbrud. — I hans Stiil er der derfor stundom en næsten farlig lyrisk Syden, som, skjøndt æsthetisk vurderet ucorrect, dog kan have sin inciterende Betydning for Læseren. Falde i Søvn over ham gjør man ikke, heller ikke bliver man distrait, snarere utaalmodig over, at et Menneske rykker Een hele sin virkelige Personligheds Maskineri saa nær ind paa Livet. Æsthetisk vurderet har hans Stiil ingen Fortjeneste, og jeg veed ikke at finde et eneste Exempel i alle hans Bøger, som jeg turde anprise som correct, der er altid noget Tilfældigt (men dette ligger jo i, at han kun er sig selv i Virkelighedens Øieblik, og at han kommer Virkeligheden i ængstende Forstand for nær), enten noget for meget eller noget for lidet, enten en Abundants, hvorved han saa at sige bliver liggende i Udfaldet, eller en Knaphed, som tyder paa, at Phantasien ikke vil strække til, og som gjør at man seer han tager efter Veiret. Men dette Tilfældige, dette Ufuldkomne, dette Vilde bidrager igjen til at gjøre Indtrykket af Virkelighed og kan forsaavidt ogsaa frembringe Virkning, idetmindste en forurolígende og ængstende. Virkelighedens Indtryk er jo i en vis Forstand altid de meest lærerige, vel at mærke naar man selv forstaaer at være Læreren. Virkelighedens Indtryk er Opgaverne, men en Forfatter skal jo ikke (i Analogi med et ængstende Naturphænomen) foranledige Læseren til selv at hjelpe sig, han skal tvertimod, selv om han majeutisk skjuler Resultatet, være Læreren der veed Besked. Men Mag. A. veed i dybere, i Totalitetens og Continuerlighedens Forstand, ikke Besked, han er ikke en Forfatter, men han er selv en Opgave. Dersom Mag. A. nogensinde ret bliver sig selv og sin Tanke mægtig, da kan der være Tale om at prise ham, hvis han mægter at komme Virkeligheden saa nær som muligt; nu derimod maa man sige, at det er hans qvalita-

tive Fortrin at han er grebet og rystet, men han er ikke væsentlig Forfatter.

Capitel IV.

Grund-Skaden i Mag. Adler, der betinger Misforholdet.

Grund-Skaden ligger i, at Mag. A.s theologiske, christelig-theologiske Dannelse og Skole er mangelfuld og forvirret, og staaer i intet Forhold til hans lyriske Grebethed, medens han dog, formodentligen forledet ved Forestillingen om at være theologisk Candidat, Præst, Philosoph, troer sig istand til at kunne forklare Noget og overiler sig med Produktivitet istedetfor at søge Ro og Dannelse og Optugtelse i det christelige Begrebs-Sprog. At han har brændt sine hegelske Manuscripter, gjør forsaavidt hverken fra eller til, thi da han ikke har givet sig Tid til at erhverve Færdighed i det christelige Begrebs-Sprog, saa er Følgen ganske simpel, at han slet Intet har at holde sig til, hvis det at brænde Manuscripter virkelig var identisk med at forsage denne Philosophi; men saa bliver det igjen en ganske simpel Følge, at hvis han alligevel bliver produktiv, vil hans Produktivitet enten komme til at hvile paa hegelske forvirrende Reminiscentser, eller blive, originalt, begrebs-forvirrende, eller en Blanding af begge Dele.

Er det nu saaledes, at endog blot Det at være skjøn er en Undskyldning for Meget, Det at være forelsket et Forsvar for mangen Ubesindighed, Det at være begeistret et Forsvar for mangen Overilelse, Det at have gjort en stor Opdagelse et Forsvar for at løbe nøgen gjennem Syracus's Gader: nu ja, saa bør ogsaa Det at være, religieust forstaaet, greben og rystet være et Forsvar for mangen Ufuldkommenhed, og en Critiker bør i Forhold til Mag. A. vel vogte sig for at være vranten og philistrøs. Imidlertid maa dog Ubesindigheden, Overilelsen, Anstødet, kort Det som skal undskyldes eller at der er Noget som skal undskyldes, ikke betyde at der er Mislighed i Forhold

til det Gode, i Forhold til Fortrinligheden, som skal indeholde Undskyldningen; nei Anstødet maa ligge i det tilfældige Andet. Det at løbe nøgen gjennem Syracus's Gader har saaledes aldeles Intet med Opdagelsen at gjøre, som bliver absolut lige god derfor. Forsaavidt er det ganske i sin Orden, at den store Opdagelse indeholder Undskyldningen for Anstødet, at man over den, ligesom Archimedes selv gjorde det, ganske glemmer, at han var nøgen; kun Snerpethed kunde længe dvæle ved det Anstødelige, og kun et affindigt triumpherende Philisteri i en Kjøbstad kunde vende Alt om og komme til det Modsatte: det er vist, at Archimedes igaar løb nøgen igjennem Gaderne — ergo har han ingen stor Opdagelse gjort.*) Noget Andet derimod, dersom det havde været tvivlsomt med Archimedes's store Opdagelse; thi en Misforstaaelse, en Feiltagelse (istedetfor en stor Opdagelse) indeholder ingen Undskyldning for et Anstød. Dette er egentligen ogsaa Philisteriets Tankegang; thi Philisteriet har ingen Forestilling om det Store og det Ophøiede, og derfor heller ingen Ahnelse om den i det Store indeholdte Undskyldning. Det gaaer Philisteren med at opfatte det Udmærkede, som det gik Agent Bæhrend i Forhold til Fuglen, der som bekjendt lod Noget falde ned paa Bordet — Agenten sagde: det skulde jeg have gjort, saa skulde vi have hørt et Spektakel. Saaledes udelader ogsaa Philisteren Pointen, han siger: det skulde jeg have gjort — ja, ganske rigtigt, men Philisteren er jo heller ingen Archimedes. Men som sagt er der Misligheder med Hensyn til Opdagelsen, saa har Archimedes ingen Undskyldning.

Mag. Adlers Fortrin var nu, at han er grebet, rystet i inderste Væsen, at forsaavidt hans Inderlighed er bleven til eller han er bleven til efter sin Inderlighed. Men det saaledes at være grebet er et meget ubestemt Udtryk for noget saa concret som en christelig Opvækkelse, og dog turde der ikke siges Mere om Mag. A. At være rystet (omtrent i den Forstand

---

*) [Her var først indskudt:] ad modum: Philosophen N. N. er tyndbenet — ergo er han ingen stor Philosoph.

som naar man taler om at ryste Een for at faae ham vaagen) er det universellere Grundlag for al Religieusitet; Rystelsen, Grebetheden, Subjektivitetens Tilblivelse i Bevægethedens Inderlighed har den fromme Hedning, den fromme Jøde tilfælles med en Christen. Paa denne fælles Basis af den universellere Grebethed maa den qvalitative Forskjellighed opføres og gjøre sig gjeldende; thi den universellere Grebethed refererer sig kun til noget Abstrakt: at gribes af noget Høiere, noget Evigt, en Idee. Man bliver ikke en Christen ved religieust at være greben af noget Høiere; og enhver Udgydelse af religieus Grebethed er ikke en christelig Udgydelse. Dette vil sige: Grebetheden, hvilken er den christelige, er controlleret af Begrebs-Bestemmelser, og naar Grebetheden omsættes eller udtrykkes i Ord for at meddeles, maa denne Omsætning bestandigt skee indenfor Begrebs-Bestemmelser.

I Forhold til al den Inderlighed, som reflekterer paa det rene Menneskelige, det blot Humane (altsaa i Forhold til al Inderlighed i Immanentsens Sphære), er det at være greben, at være rystet at tage i den Forstand, som naar man taler om at ryste en Mand, til han vaagner. Det Historiske er blot det at han er bleven rystet,*) han skal ikke ved Rystelsen blive noget Andet, men vaagne og blive sig selv. Yttrer denne Grebethed sig, bryder den ud i Ord, da skeer Omsætningen i Følelse og Phantasi indenfor saadanne Begreber og Begrebs-Bestemmelser, som ethvert Menneske kan siges at opdage idet han bruger dem; Omsætningen er ikke limiteret af specifik qvalitative Begreber, som have en historisk Gyldighed uden for Individet og høiere end ethvert menneskeligt Individ, og paradox høiere end ethvert menneskeligt Individ, — en paradox historisk Gyldighed. — Lad os tage det at blive forelsket, reent erotisk forstaaet. I Henseende til det reent erotisk at være forelsket er

*) Anm. Denne Sag betræffende vil jeg henvise Læseren til Johannes Climacus: Afsluttende Efterskrift, til Distinktionen mellem Religieusiteten A og B, eller den, som blot har det Dialektiske paa første Sted, og den som tillige har det Dialektiske paa andet Sted.

der ingen specifik qvalitativ Forskjel mellem en Græker, en Jøde, en Christen. Forelskelsens lyriske Udbrud ere blot indenfor den rene Menneskeligheds Bestemmelser og ikke indenfor specifik qvalitative Begrebs-Bestemmelser. Lyriken vurderes i Forhold til at udtrykke den rene Menneskelighed om end nuanceret i den Folkelighedens og Personlighedens Individualisation, hvilken dog qua Differents er et Forsvindende i den immanente, evigt tænkte menneskelige Ligelighed.

Anderledes med Bestemmelsen: en christelig religieus Opvækkelse, hvilken ligger i Transcendentsens Sphære. Individets Grebethed af noget Høiere er langtfra en tilstrækkelig Bestemmelse, thi i Grebethed kan der udtales aldeles hedenske Anskuelser, hedenske Forestillinger om Gud. Der fordres for at kunne udtrykke sig christeligt foruden den universellere Grebethedens Hjerte-Sprog tillige Færdighed og Skole i de christelige Begrebs-Bestemmelser, ligesom der naturligviis forudsættes, at Grebetheden er af en specifik qvalitativ Art, er den christelige Grebethed. — Men da nu Christendommen gjennem Aarhundrederne efterhaanden paa en universellere Maade har gjennemtrængt hele Verdens-Udviklingen, saa dens Begrebs-Sprog er gaaet over i en forsløgtigende traditionel Brug (der staaer paa lige Linie med det saadan at være Christen i Kraft af at leve i den geographiske Christenhed): saa kan det let skee, at Een, der kun i universellere Forstand er greben af noget Høiere, uden videre udtrykker sig i det christelige Begrebs-Sprog; det forstaaer sig, det bliver rigtignok derefter. Feilen og Misligheden er da en dobbelt: at den Grebne kommer til at tale et Sprog, som ikke staaer i Forhold til hans Grebethed, da Sproget er specifik qvalitativ-concret, og hans Grebethed universellere; og at han, som naturligt er, taler dette Sprog paa en forvirrende Maade. Naar man nemlig ikke i strengere Forstand er greben af det Christelige, og paa den anden Side ikke er fortrolig med, vant til, strengt optugtet i det Begrebs-Sprog, inden for hvilket man yttrer sin Grebethed: saa gaaer det Een ligesom Den, der taler for hurtigt og ikke articulerer nøiagtigt — det slaaer Sludder for ham. Og dette er paa det christeligt religieuse Gebet ikke

blot fatalt, men forfærdeligt; thi Faren er jo ikke blot at sige noget Uklart, noget Taabeligt, men den kan ogsaa være ubevidst at blive blasphemisk. — Men i vor Tid skorter det paa begge Dele, baade paa Grebetheden og paa Begrebs-Dannelsen, Individerne sætte af i Lyrik og Begrebs-Sproget forvirres i tankeløs eller forslygtigende aandrig Omgang, medens Speculationen har travlt med at begribe Christendommen, hvilket kun skeer altfor let, fordi de blive sjeldnere og sjeldnere, som have en streng christelig Skole. Men gaaer man ud fra, at det Christelige er noget Vagt og Ubestemt, ja saa kan man sagtens mediere. — At see en Berider ride en utilreden Hest er et stolt Syn (saa var det, da Christendommen i sin Begyndelse tvang Menneskenaturen ind i sit Begrebs-Sprog); at see en mindre øvet Rytter ride en veltilreden Hest, det gaaer an (saa har det været i den strenge Orthodoxis Tider, da Respekten for den overleverede strenge Lærebygning hjalp Individerne); men naar en uøvet Rytter rider en utilreden Hest, saa er Alt opgivet, hverken hjelper Rytteren Hesten eller Hesten Rytteren.

Betragtes Mag. A. nu som en christelig religieus Opvakt, saa er just dette hans Ulykke, at det christelige Begrebs-Sprog ikke er ham tilstrækkelig grundigt bekjendt. Han har derfor ingen qvalitativ urokkelig Maalestok, paa hvilken han selv kan prøve, om hans Grebethed er en christelig religieus Opvækkelse; og idet han vil yttre sin Grebethed har han intet qvalitativt Tilhold i det qvalitativt udprægede Begrebs-Sprog. Dette viser sig allerbedst derved, at hvad der skulde indeholde den største Sikkerhed for, at hans Opvækkelse var en christelig (det, at han ved en Aabenbaring af Frelseren er bleven kaldet), at det netop forraader hans Usikkerhed, idet han end ikke er enig med sig selv om, hvad der skal forstaaes ved en Aabenbaring.

Dersom derfor Mag. A. havde været læg (Jurist, Læge, Officeer f. Ex.), saa var det dog maaskee gaaet ham noget bedre. Efterat være greben af et mægtigt religieust Indtryk havde han da, i Betragtning af ikke at være Theolog, søgt Ro for at blive sig selv ret bevidst, søgt Skolegang hos den christelige

Orthodoxis Læremestere: og saaledes var det maaskee lykkedes ham at naae den fornødne Proportionerethed inden han begyndte at yttre sig. Men Mag. A. var theologisk Candidat, han var endog Præst, han var Philosoph: skulde han da ikke længst være endog fortrinlig i Besiddelse af den Begrebs-Skole, der er fornøden for med Sikkerhed at kunne udtrykke sin Grebethed? Saaledes synes det maaskee, ak, men de Kundskaber, som erhverves til theologisk Attestats — hvis man da ikke bringer med til Universitetet hvad der reent religieust er uendeligt at vurdere, en Barndommens og Opdragelsens dybe Veneration for det Christelige, saa man engang i Afgjørelsens senere Øieblik besluttet og frimodig staaer ved Valget, hellere at opgive alt Andet end at forandre den mindste Tøddel i det Christelige — ak, de Kundskaber, som erhverves til theologisk Attestats, om de end kunne have nok saa meget Værd som Kundskaber betragtede, de forslaae kun lidet til ordnende at holde igjen mod en Grebethed, der gaaer til Yderlighed. Som Præst havde han vel ikke faaet Leilighed til at gjøre Skole, da han jo var fuldt op beskjeftiget med Hegel; — og som Hegelianer var han indviet, med fuld Hengivenhed og Overbeviisning indviet i den totale Confusion af det Christelige. Men det at være ex animi sententia Tilhænger af en bestemt Philosoph og hans philosophiske Anskuelse, det at have ved den og i den oplevet sit Livs og sin Livs-Udviklings Culmination — det er for en Mand omtrent det Samme som en alvorlig Forelskelse for en Qvinde. Og vist er det, har Forelskelsen havt Realitet, da hjelper det kun lidet at brænde alle de Breve, „han skrev hende til“; der maa arbeides methodice og langsomt. Har det havt Realitet med at være Hegelianer, saa forslaaer det ikke at brænde de hegelianske Manuscripter. Og at det for Mag. A. i Sandhed har havt Realitet, derom tvivler jeg ikke; det vilde da ogsaa være det allersørgeligste, om endog hans Studium af Hegel blot havde været for det Løse.

Jeg skal nu kortelig eftervise, hvorledes Misforholdet mellem hans subjektive Grebethed og hans christelige Begrebs

Dannelse yttrer sig paa de afgjørende Punkter i Mag. A.s Optræden som Forfatter.*) Misforholdet indeholder naturligviis igjen, at det er dialektisk, hvorvidt han kan kaldes en christelig religieus Opvakt. Om dette kan man nemlig kun dømme ved at paaagte hans Yttringer, men disse ere netop forvirrede ved at være i det christelige Begrebs-Sprog, som han ikke er mægtig.

a) Her staae vi da ved Mag. A.s Første, Forordet til hans Prædikener, eller rettere det deri Indeholdte.

Mag. A. er greben af noget Høiere, men idet han nu vil udtrykke sin Tilstand i Ord, meddele sig, forvexler han det Subjektive med det Objektive, sin subjektive forandrede Tilstand med en Begivenhed udenfor, det at der er gaaet et Lys op for ham med at der udenfor ham er blevet noget Nyt til, det at Sløret er faldet fra hans Øine med at have havt en Aabenbaring. Subjektivt er hans Grebethed bragt til det Yderste, han vil vælge det stærkeste Udtryk for at betegne dette, og griber ved et Aands-Bedrag den objektive Bestemmelse: at have havt en Aabenbaring.

For at belyse Forvirringen i Brugen af det Begreb: Aabenbaring skal jeg først tage et Exempel af den Art Inderlighed, der reflekterer paa den rene Menneskelighed, et Exempel fra Immanentsens Sphære. Den, der i Sandhed bliver forelsket, han kan sige, at han tillige opdager Elskoven, og saaledes har fra Arilds Tid enhver Forelsket kunnet sige. Forelskelse er en Bestemmelse af den rene, den ligefremme Inderlighed, den

*) [I Randen:] Hans første Udsagn om sig selv, at han har havt en Aabenbaring, maa forklares af dette Misforhold, og alt hans Senere belyser det kun nærmere, idet det nemlig viser sig, at han, efterat det ved hans „Tilsvar" er bleven aabenbart, at han kun har en meget skjødesløs Forestilling om hvad en Aabenbaring er, og allermindst det christelige Begreb (hvoraf da igjen følger, at han umuligt kan forstaae sig selv i at have havt en Aabenbaring), at han saa slaaer det med Aabenbaringen i Glemmebogen og begynder i Qvalitet af lyrisk Geni en ny Produktivitet om alt muligt Andet.

har ingen anden Dialektik end Inderliggjørelsens egen Dialektik, den har ingen dialektisk Bestemmelse uden for sig, den er den ligefremme Identitet af det Subjektive og det Objektive. Elskov er Forelskelsen, Forelskelsens Primitivitet er selve Elskovens Tilbliven. Elskov er ikke til som noget Objektivt, men bliver kun til hver Gang Een bliver forelsket, og er kun til i den Forelskede, den er ikke blot: kun til for den Forelskede, men den er kun til i den Forelskede.

Anderledes med ethvert Forhold i Transcendentsens Sphære, og anderledes da igjen med det christelige Begreb: en Aabenbaring. Det Christelige er til førend nogen Christen er til; det maa være til, for at Een kan blive Christen; det indeholder Bestemmelsen, hvorefter prøves, om Een er bleven Christen; det vedligeholder sin objektive Bestaaen udenfor alle Troende, medens det tillige er i den Troendes Inderlighed. Kort, her er ingen Identitet mellem det Subjektive og det Objektive; om det Christelige kommer ind i nok saa mange Troendes Hjerter, enhver Troende bliver sig bevidst, at det ikke er opkommet i hans Hjerte, bliver sig bevidst, at den objektive Bestemmelse af det Christelige ikke er en Tilbagekaldelse som Elskov paa Forelskelse. Det er derfor en Begrebs-Forflygtigelse, en Forrykkelse af hele det Christelige, naar man admitterer det Ordspil, at en Aabenbaring er en Subjektivitetens Bestemmelse, eller er den ligefremme Identitet af Subjekt-Objektet, er et tilsyneladende objektivt Noget som dog er Subjektiviteten, saaledes som Elskov qua objektivt Noget er en Illusion og Forelskelsen er Realiteten. Nei, selv om Ingen var bleven opmærksom paa, at Gud havde aabenbaret sig i menneskelig Skikkelse i Christo, han havde dog aabenbaret sig; deraf kommer det jo ogsaa, at enhver Samtidig (ligefrem forstaaet) beholder et Ansvar, hvis han ikke blev opmærksom.

Mag. A. er da grebet. At man nu i Grebethedens første Øieblik er let udsat for den Forvexling: at forvexle sin Forandring med en Forandring uden om sig, forvexle det at see Alt forandret med at der skulde være blevet noget Nyt til — er bekjendt nok, Sligt behøver jeg ikke at dvæle ved. Om

Mag. A. en Tidlang var forbleven hildet i denne Forvexling, vilde være taabeligt at dadle ham for: deels vedkommer det jo Ingen, og deels er det menneskeligt. Spørgsmaalet er kun om at yttre sig i denne Tilstand. Er man først hildet i Forvexlingen, saa kommer det kun altfor let, at man ved en componerende Digten understøtter Forvexlingen og faaer dramatisk en Begivenhed, et Optrin, hvorledes det gik til. Ikke blot enhver religieus Opvakt men enhver, der har i betydelig Grad Inderlighed, har ogsaa en Tilbøielighed til og en Færdighed i at gjøre sin Monolog til Dialog ɔ: at tale med sig selv saaledes, at dette Selv bliver som et andet Væsen, der har Consistents udenfor Een ɔ: at fordobble sig selv. Ad den Vei kan man saa gaae digtende videre og faae en digterisk anden Person, med hvem man taler, og digte et heelt Optrin. Netop fordi Den, der har overveiende Inderlighed, sjelden finder Nogen han ret kan tale med, saa udvikles hos ham denne Trang, denne Savnets Rigdom, at fordobble sig selv. Naar man forstaaer retteligen at benytte det, er det virkelig en Rigdom; Spørgsmaalet er kun om at yttre sig, hvis man er hildet i denne Selvfordobblelse. Jo mere Phantasi nemlig man i saa Fald har, desto lettere kan det gaae med i eet væk at have Aabenbaringer; Reflexionen er det som udviser Fordobblingen, og Phantasi træder da phantastisk over paa det apparente Selvs Side og understøtter dramatisk.

Havde Mag. A. nu fra en tidligere Tid, fra en streng og alvorlig Begrebs-Skolegang havt den ubetingede Veneration for det christelige, dogmatiske, qvalitative Begreb „en Aabenbaring": saa havde han havt Noget at staae imod med, Noget at holde sig til, Noget som maatte forhindre den overilede Yttring. Men Mag. A. er, uheldigt nok, Hegelianer. Der kan nu intet Haab være om, at Noget skulde frelse ham ud af Forvexlingen, da hans hele Videnskabelighed netop maa bestyrke ham i, at han aldeles correct, philosophisk nøiagtigt betegner sin subjektive Forandring med det: at have havt en Aabenbaring. Ved en Forvexling af det Subjektive og det Objektive er Mag. A. hildet i den Formening at have havt en Aabenbaring; ved at

have havt en Aabenbaring, mener han vel at have ganske brudt med den hegelske Philosophi, der ikke kan rumme det qvalitative Begreb af en Aabenbaring i sig, og derfor har forflygtiget det til at betegne en Subjektivitetens Forandring; men dette Begreb af en Aabenbaring passer jo ganske paa Mag. A.s Forvexling, og netop derved er han bestyrket i at kalde sin subjektive Forandring en Aabenbaring. Man vil let see, hvorledes Confusionen ligger i, at det Begreb Aabenbaring ikke staaer fast; i det ene Øieblik skal det betegne Brudbet med den hegelske Identitets-Philosophi og den immanente Proces, men ved nærmere Eftersyn skal det dog kun betegne Subjektivitetens Forandring, hvilken Bestemmelse netop er det hegelske Begreb: en Aabenbaring.

Den hegelske Philosophi er egentligen den historiserende Identitets-Philosophi, der forfølger en verdenshistorisk Proces saaledes, at det vel ikke er det enkelte Individ, der af sig selv udvikler Alt, men Menneskeheden som Subjektivitet der indenfor sig rummer alle Udviklingens Momenter i den ligefremme Identitet af Subjekt-Objektet. Der er paa intet Punkt et transcendent Udgangspunkt, som staaer qvalitativt urokkeligt fast saaledes, at den inverse Betragtning og Opfattelse ikke seer det ind i hiin Subjektivitets (Menneskehedens) Omfang. Ethvert nyt Udgangspunkt er i næste Øieblik Moment i Processen, og viser sig netop saaledes dog kun at være en Bestemmelse af den übergreifende Subjektivitet, hvilken er Menneskeheden, Menneskeslægten. Christendommen forkynder sig nu at være et transcendent Udgangspunkt, at være en Aabenbaring saaledes, at Immanentsen i al Evighed ikke kan assimilere sig dette Udgangspunkt og gjøre det til Moment. Dersom nu dette qvalitative Paradox skal staae qvalitativt urokkeligt fast, saa kan den verdenshistoriske Proces slet ikke komme istand. Dette qvalitative Paradox er for den verdenshistoriske Proces hvad et Kors efter Folketroen er for Fanden: den maa gaae af Veien for det, det lader sig ikke mediere. Forsaavidt staaer den hegelske Philosophi her paa Skilleveien, den skal enten ligefrem bryde med Christendommen eller opgive Prædikatet christelig Philosophi. Den hegelske Philosophi gjør imidlertid ingen af Delene; den op-

finder Mediationen og forflygtiger Begrebet en Aabenbaring. Den benægter ikke en Aabenbaring, men den bortforklarer den; den forklarer saa længe det Begreb en Aabenbaring, at det bliver Udtrykket for Subjektivitetens Umiddelbarhed, vel ikke den enkelte Subjektivitet, men den Subjektivitet, som er Menneskeslægten, Menneskeheden. Nu er Methoden flot, og den historiserende Identitets-Philosophi absolut seierrig.

Saaledes med Begrebet Aabenbaring i den verdenshistoriske Udvikling; christeligt forstaaet er den en objektiv Bestemmelse, et qvalitativt Paradox, der skal staae urokket som saadant. Lad os nu tage et enkelt Subjekt, et enkelt Individ. Ogsaa det enkelte Subjekts Liv har jo en Udvikling, ogsaa det har nye Udgangspunkter, saaledes er f. Ex. det at blive forelsket et nyt Udgangspunkt, men ogsaa kun et saadant, som i næste Øieblik er et Moment i Subjektets Udvikling, ɔ: Subjektiviteten er übergreifende. Men nu det at have havt en Aabenbaring! Skal Begrebet christeligt qvalitativt fastholdes, saa har Individet faaet et transcendent Udgangspunkt, som ikke lader sig mediere. Men saa maa jo Individet ogsaa qvalitativt fastholde dette, og ikke først sige, at han har havt en Aabenbaring og saa bag efter sige, at ved en Aabenbaring forstaaes Grebetheden, Opvækkelsen o. s. v. Det er dette Mag. A. gjør,*) kun at Confusionen endog er i anden Potens. Først løber han fast i et Aandsbedrag, og indbilder sig at have havt en Aabenbaring; saa forkynder han høitideligt, at han har havt Aabenbaring; og naar han saa, i Anledning af Øvrighedens Forespørgsel, nærmere skal forklare sig, saa er hans Forklaring væsentlig Identitets-Philosophiens. Han bryder med Hegel, han brænder Manuscripterne, og summa summarum, naar Alt er hørt, er det dog den hegelske Philosophi, der har seiret.**)

---

*) Anm. Cfr. anførte Bog.

**) [Paa dette Sted er følgende Stykke udgaaet:]

Den dialektisk øvede Læser vil let see, at her er ikke blot disputeret e concessis og dilemmatisk, men at der ogsaa er gjort en Slutning tilbage. De dialektiske Bevægelser ere omtrent disse: enten har

Men denne hele Forvirring har sin Grund i, at han ingen christelig Begrebs-Dannelse har, ingen Skole, der staaer i Forhold til hans subjektive Grebethed, medens han derimod ganske alvorligt har fundet Hvile og Tilfredsstillelse i den hegelske Begrebs-Forflygtigelse. Naturam furca expellas tamen usque recurret, selv hans Brud med Hegel er ingenlunde christeligt qvalitativt, end mindre christeligt qvalitativt fastholdt, og Bruddet selv en Art Hegelianisme, — hvorfor vi ogsaa senere ganske rigtigt finde ham i Gang med at forstaae sit Første som Moment i sin Livs-Udvikling; men hvis en Aabenbaring som Udgangspunkt, i Slægten eller i Individets Liv, skal opfattes som Moment, saa er, da jo Processen selv er høiere end det enkelte Moment, det hele Begreb Aabenbaring forflygtiget.

Dog Adler talte Ordet ud, han forkyndte høitideligen, at han havde havt en Aabenbaring, at Frelseren om Natten havde budet ham at staae op o. s. v. — et semel emissum volat irrevocabile verbum, idetmindste kræves der større Selvovervindelse for at tilbagekalde det Udtalte, end for at forhindre sig selv i at udtale det.

b) Adlers Tilsvar*) paa Øvrighedens Spørgsmaal.

Det udtalte Ord møder imidlertid Øvrighedens alvorlige Modstand, Mag. A. foranlediges til nærmere at forklare sig, og nu er flux den hegelske Philosophi, ham maaskee ubevidst, ved Haanden for at hjelpe ham ud af Forlegenheden.

Mag. A.s „Tilsvar" indeholder væsentligen, i forskjellige

Adler havt en Aabenbaring, og saa skal han staae fast ved det, handle ud deraf, i Kraft deraf med Consequents; eller han har ingen Aabenbaring havt. Han siger selv han har havt en Aabenbaring, men det er let at bevise af hans Senere, at han ikke staaer fast ved det, ja det er let at bevise, at han end ikke har det christelige Begreb af en Aabenbaring fast — ergo slutte vi: han har heller ingen Aabenbaring havt. Han er først bedragen af sig selv, og derpaa bedragen af den hegelske Philosophi, med hvilken han netop mener at have brudt.

*) Anm. Disse ere indeholdte i hiin anførte lille Bog.

Former og Vendinger, en hegelsk Forflygtigelse af det Begreb en Aabenbaring. Dette kan her blot vises ved at paapege Hovedtrækkene. 1) Han forklarer det at have havt en Aabenbaring og af Frelseren at have modtaget en Lære som identisk med at være frelst paa en vidunderlig Maade (en religieus Opvækkelse i almindeligere Forstand); 2) han forklarer det at have havt en Aabenbaring, hvis faktiske Detail han selv saa nøiagtigt i sit Første har angivet, som identisk med, at det var saadan en Begivenhed; 3) han siger, at han ikke paastaaer, at hans Aabenbaring staaer paa lige Linie med Skriftens og en Apostels ɔ: han har kun havt hvad man saadan i forflygtigende Forstand kunde kalde en Aabenbaring, en skjødesløs Aabenbaring ad modum et skjødesløst Ægteskabsløfte; 4) han haaber paa den meddeelte Læres Perfectibilitet ɔ: han opfatter sit Første som Moment i en Stræben ɔ: han tilbagekalder den ofte nok omtalte Aabenbaring.

Forvirringen kommer bestandigt af, at Mag. A. ikke har Respekt for eller ikke er det christelige Begrebs-Sprog mægtig, medens hans Grebethedś impetus forleder ham til at yttre sig.

Men denne Adlerske Forvirring har tillige, i Sammenligning med en moderne theologisk og in specie den hegelske Begrebs-Forvirring, et reent comisk Værd. See, det er nu omtrent atten hundrede Aar siden at Christendommen kom ind i Verden — som en Aabenbaring, og omtrent lige saa længe siden at Paulus forkyndte sig ved en Aabenbaring at være kaldet til at udbrede Christendommen. Men saa en 16, 1700 Aar efter, saa opkom der en exegetisk og dogmatisk Viisdom, der forstod alt Dette anderledes. Den vidste at forklare en Aabenbaring som et indre Faktum, som Fortryllelse, Begeistring, Grebethed, som det Umiddelbare. Dernæst opdagede den: Perfectibilitets-Theorien, at en aabenbaret Lære er perfectibel. Nu ja, lidt Undskyldning ligger der dog altid i den store Afstand og Verdens betydelige Forandring siden den Tid. Man kan jo nu ikke mere faae fat paa Paulus og confrontere ham med en saadan Exegeses og Dogmatiks Fortolkning af hans egne Ord, og paa den anden Side: Exegeterne og Dogmatikerne paastode jo ikke selv at have havt en Aabenbaring. Anderledes med

Mag. A.! Saadan i sit eget Liv at gjennemgaae et verdenshistorisk Cursus: at faae sig en Aabenbaring til at begynde med, og saa 2 Aar derefter selv at exegetisere saaledes over (hvad jo Ingen maatte kunne vide bedre end han), hvad en Aabenbaring er, og saa 2 Aar efter allerede være i fuld Gang med Theorien om den ham aabenbarede Læres (ɔ: det ham ifølge hans eget Udsagn af Christus Dicterede, eller det af ham efter Christi Befaling Nedskrevnes) Perfectibilitet: det er dog vel en hidtil uhørt Originalitet!

c) Mag. Adlers 4 sidste Bøger.*)

[Herfra indtil næste Udgang findes tilføjet i Randen:]

Til denne hele Produktivitet tages og kan her kun tages Hensyn, forsaavidt den tjener til at belyse Mag. A. Det Mærkelige er nu, at disse 4 senere Bøger slet intet Forhold have til det qvalitative Afgjørende: at have havt en Aabenbaring og af Frelseren at have faaet en Lære meddeelt; Forfatteren omgaaes tvertimod hiin Lære, forsaavidt den leilighedsviis berøres, som var den hans egen. Fremdeles, at disse 4 senere Bøger aldeles Intet indeholde til nærmere at belyse hiint Overordentlige; det er snarere som var den hele Geschichte med Aabenbaringen glemt. Endeligen, at disse 4 senere Bøger Intet indeholde til at belyse, hvorledes Forfatteren forstaaer sig selv (thi der forlanges jo ikke, at han skal begribe det Overordentlige) i, at det Overordentlige er hændt ham. Og da dette er saaledes, betyder dette Mærkelige, at hele denne Produktivitet i de 4 Bøger er ude af Charakteren, og Forfatteren en Anden end han var. Dette er for denne min Undersøgelse Hovedsagen, at udvise Manglen af Identitet mellem Mag. A.s Første og Senere. For at udvise denne, argumenteres dilemmatisk saaledes. Enten er hiint i Forordet til Prædikenerne indeholdte Udsagn (om at have havt en Aabenbaring og af Frelseren at have modtaget en Lære) hans Charakteer som Apostel; og i saa Fald er hele Produktiviteten i de 4 senere Bøger ude af Charakteren. Eller Charakteren i de 4 senere Bøger (det saadan at være

---

*) Anm. De udkom alle paa een Gang i 1846.

et Slags lyrisk Geni) er hans Charakteer; og saa maa hans Første (Forordet) tilbagekaldes, ja angrende tilbagekaldes. Enten — Eller, tertium non datur. Det vil sige, tertium er Forvirrethed, eller at Identiteten mangler mellem det Første og det Senere, medens Mag. A. mener at være Een og den Samme.

Tid, Ro var det Mag. A. behøvede, en streng, fundamental, christelig Begrebs-Skole for at vinde den ønskelige Proportionérethed. Mag. A. yttrer det selv, „at han ved i længere Tid roligen at bearbeide Ideerne vil for Fremtiden see sig istand til at give disse en mere passende Form",*) — og derpaa begynder han (1846) en ny volumineus Produktivitet, hvor han dog i Retning af qvalitativ Dannelse ikke befindes at være kommen videre, ja snarere at være bleven endnu skjødesløsere, da han end ikke mere synes at føle nogen Trang til qvalitativt at forstaae sig selv i at have havt en Aabenbaring. Det at han selv synes at indsee, at han trænger til en Pause; det at han istedetfor at handle i Kraft af denne Anskuelse, continuerer sin Produktivitet, er psychologisk ret charakteristisk, og desto værre et Indicium paa, at det nok vil falde ham vanskeligt at give sig Tid til i Alvor ret at besinde sig. Det, at en Mand, der i travl Virksomhed realiserer det Modsatte, har det Mundheld, at han for Fremtiden haaber at forandre sig: betyder gjerne, at der nok ikke bliver Noget af Forandringen. Den Trang der kunde være i ham til Forandringen faaer ingen Magt over ham, netop fordi den bestandigt udtales, saa det tilsidst kun bliver ham en Trang en Gang imellem at sige det eller ofte sige det, — medens han gjør det Modsatte. Det er forunderligt nok, at Holberg ikke har benyttet dette Træk i Fremstillingen af den Stundesløse; det vilde være ganske charakteristisk for den Stundesløse, om han havde havt det Mundheld: „det er ikke til at udholde den Masse af Forretninger, men fra Nytaar vil jeg ogsaa ganske trække mig tilbage fra Forretningslivet." Det er ganske vist, at denne Replik, naar Tilskueren

*) Anm. Cfr. hiin anførte lille Bog p. 23, i Tilsvar (af 5te Juli 1845) paa Øvrighedens Forespørgsel, under Nr. 1.

tillige dramatisk, ved Hjelp af en Situation, maatte blive opmærksom paa at den var et Mundheld, netop vilde charakterisere hans Stundesløsheds ustandselige Fart, at han var uhelbredelig. Naar en Student længe har læst til sin Embeds-Examen, saa bliver det vel med hvert Aar mindre sandsynligt, at han engang gjør Alvor af at tage den, men bliver det ham først et Mundheld: næste Gang kommer jeg — saa er det klart nok, at han ikke faaer nogen Examen. Trop er just derfor haabløst at opgive, fordi han har sit Haab i Form af et Mundheld.

Mag. A. haaber rigtignok (den 5te Juli 1845) for Fremtiden, men spørger man, hvor da hans 4 sidste Bøger (1846) ere beliggende, i en Forfatter-Stræben eller i en personlig Livs-Udvikling, hvor A., aandelig forstaaet, nu er (hvilket er noget Andet end at spørge om den enkelte Yttring, den enkelte Forklaring af et Bibelsted, det enkelte Studium o. s. v.): saa maa man sige, han er bleven produktiv paa et forkeert Sted, hans Produktivitet gaaer for falsk Vind.*) Istedetfor nemlig at give sig Tid, vinde Ro, at komme til Besindelse, at gjøre Skole, istedetfor at erhverve qvalitativ Respekt for hvad det dog vil sige at have havt en Aabenbaring og komme til Forstaaelse med sig selv og qvalitativ Afgjørelse, kort istedetfor at tie og handle og arbeide — bliver han egentligen produktiv over Det:**) at han endnu ikke

*) [I Randen men overstreget:] Skal man nemlig ethisk og ethisk-religieust bestemme Stedet, hvor A. nu burde være, hvad enten han taug eller han yttrede sig, saa maa man sige: en Mand, der begynder med at forkynde sig at have en Aabenbaring af Frelseren og at have modtaget en Lære, og som saa senere i sine Tilsvar gjør det aabenbart, at han kun har en meget skjødesløs Forestilling om hvad der christeligt skal forstaaes ved en Aabenbaring, en saadan Mand har indtil videre Intet at gjøre hverken med at exegetisere over enkelte Steder i Skriften, eller med at være aandrig i store Bøger, nei han har ene og alene at komme til Besindelse for enten at ratihabere sit første Udsagn om sig selv, eller officielt tilbagekalde det; al anden Produktivitet er kun Adspredelse og Forvirringens Continuation. Men dette gjør Adler ikke.

**) Anm. Æsthetisk vurderet er denne Produktivitet forfeilet ved at

er kommen til Ro, at „han er anstrænget, at han er rystet, bleg, at han staaer paa Springet, at han ved i længere Tid roligen at bearbeide Ideerne for Fremtiden haaber o. s. v." Opgaven er først og sidst at komme ud af Spændingen, at forstaae sig selv i Aabenbarings-Faktumet, istedet derfor bliver han produktiv over sin Tilstand, og bedrager forøvrigt sig selv ved et forfærdeligt storartet Adspredelses-middel: en volominøs Produktivitet over løsrevne Enkeltheder, enkelte Skriftord, enkelte Tanker, en vidtløftig Produktivitet paa løse Blade.

Det kommer atter her igjen: Mag. A. har saa liden Respekt for det Begreb en Aabenbaring, at han kan lade det Udsagn om selv at have havt en Aabenbaring staae hen for det Løse, ja ligesom ganske glemme den hele Geschichte, og blive produktiv over alt muligt Andet. Og da er Misforholdet tillige et andet, at han mangler ethisk Holdning til at skaffe sig Ro for „ved i længere Tid roligen at bearbeide Ideerne i Fremtiden o. s. v."

Enhver, der kjender noget til Reflexionens Farer og den farefulde Gang ad Reflexionens Vei, veed ogsaa, at det er betænkeligt, naar et Menneske istedetfor ved Beslutning og Handling at komme ud af en Spænding, bliver produktiv over sin Tilstand i Spændingen. Der arbeides da ikke paa at komme ud af Tilstanden, men Reflexionen fixerer Tilstanden for Reflexionen og fixerer (dette Ord taget i en noget anden Forstand) derved Manden. Jo rigere Tanker og Udtryk tilbyde sig, jo

komme Virkeligheden for nær, ved ganske ligefrem at give sig selv, istedetfor at skjule sig selv og digterisk gjengive det Lyriske;†) al sand æsthetisk Frembringelse er og skal være et Falsum i Forhold til Ens eget reent personlige Liv.

†) [Udgaaet:] Hvo har ikke oplevet Spændinger og Criser i sit Liv, og jo mere Inderlighed, jo mere Produktivitet skjuler der sig deri, men man producerer ikke i Spændingen, hvorved man kun anstødeligt, som man i en anden Forstand siger det, producerer sig selv, og selv om man ikke ganske er kommen til Ro, al sand [osv.]

raskere Produktiviteten gaaer frem — i den forkeerte Retning, desto farligere bliver det, og desto mere skjuler det for den Vedkommende, at hans Arbeiden, hans yderst anstrængede Arbeiden, hans maaskee ogsaa for en Trediemand, som eier en Total-Anskuelse, ret interessante Arbeiden — er en Arbeiden paa at sætte sig selv dybere og dybere fast. Han arbeider sig nemlig ikke løs, men han arbeider sig fast, og bliver sig selv interessant ved at reflektere over Spændingen. Og tydeligt nok mærker man det, at Mag. A. er ukjendt med og med Brugen af de utallige Forsigtigheds-Midler, som den paa Reflexionens Hav Erfarne veed Besked om og ideligt bruger, for at prøve Produktivitetens Direction, for at lette Farten, for at bestemme Stedet hvor man er, ved at standse et Øieblik, ved ganske vilkaarligt at udvise trivielt og mechanisk Arbeide for at sondere Aands-Kræfterne, ved at stramme Reflexionen i en ganske modsat Retning for at see, om der intet Sandsebedrag er med i Spillet o. s. v. Nei Mag. A. gaaer produktivt frem for een Fart, hvilken ganske ligesom Consequents voxer med hvert Fremskridt; og saaledes er han, produktivt, eensom ude paa Reflexionens Hav, hvor Ingen ligefrem kan raabe efter Een, hvor alle Sømærker ere dialektiske; han styrer for en betydelig Fart — i forkeert Retning.

Havde Mag. A. nu fra en tidligere Tid havt Indtryk af en streng ethisk Betragtning, havde han ethisk havt en alvorlig Skole: saa var dette vel ogsaa nu kommen ham til Gode. Men Mag. A.s Livs-Udvikling var en saadan, at den ganske naturligt maatte culminere i Hegels Philosophi, der, som bekjendt, ingen Ethik har. Det kan hænde selv den alvorligste Ethiker, der er ude paa Reflexionens Farvand, at han engang griber et Øieblik feil, men han vil hurtigt opdage det, fordi han gjør Prøve paa sit Liv, for at see hvor han er. Det kan hænde selv den alvorligste Ethiker, at han et Øieblik hildes i et Selvbedrag, men han vil snart opdage det. Naar en Alvorligere siger til sig selv: Du maa give Dig Tid, samle Dig til Besindelse, for at Du i Fremtiden kan fremstille Ideerne i en passende Form, og han saa mærker, at han dog bliver ved

paa den gamle Viis, da opdager han, at det er Spilfægteri med hans Besindelse, og gjør Alvor deraf, han bestemmer øieblikkeligt Terminer, at Tidens Ubestemmelighed ikke skal bedrage ham, han hungrer sig selv ud ved trivielt Arbeide, for at han ikke skal bedrage sig selv og spilde sin Tid ved en Produktivitet, der egentligen er ham interessant, fordi han dunkelt har en Forestilling om, at der er noget Andet han skulde gjøre. Det er saa sandt og saa erfaret hvad Poul Møller etsteds siger:*) „Under temmelig absolut Lediggang kan man endda undgaae Kjedsomhed, saa længe et Pligtarbeide forsømmes ved Lediggangen, thi man beskjeftiges da nogenlunde ved den bestandige Strid, man er i med sig selv. Men saasnart Pligten ophører, eller man slet ikke meer føler nogen Mindelse af den, kommer Kjedsomheden. Den Informator, som fra Stund til Stund opsætter en Arbeidstime, morer sig, saalænge han staaer paa Springet at gaae til sin Discipel, men naar han har besluttet at forsømme Timen ophører hans Morskab. Samvittighedens Mindelse var i hiint Exempel noget Ubehageligt, der tjente til Incitament for noget Behageligt. En Poet, der skriver en Tragoedie, medens det hørte til hans Leveplan at studere til en Examen, gjør det med større Enthusiasme, end han siden vil gjøre det, om han opgiver hiin Plan." Og saaledes er det maaskee ogsaa den dunkle Bevidsthed om, at han nu istedetfor at være produktiv, burde gjøre noget Andet, der gjør Mag. A. saa produktiv og gjør ham hans Produktivitet interessant, idet han, istedetfor at blive sig selv klar ved sin Produktivitet, snarere værger sig mod, hvad det ethiske Eenfoldige vilde byde ham at gjøre.

Mag. A. har da ingen afgjørende ethiske Forudsætninger, den hegelske Philosophi har lært ham at undvære en Ethik: der er saaledes Intet, som kan standse ham og lade ham see hans hele sidste Produktivitet, var den end det Aandrigste der er skrevet, som en Misviisning, der ikke fører ham til nærmere at forstaae sig selv i hvad der er hans Livs Afgjørende: at

*) Anm. Cfr. Samtl. Skr., III D. p. 217 medio.

have havt en Aabenbaring, men fører ham bort derfra. Dette vilde den hegelske Philosophi være saa langtfra at kunne forklare ham, at den ligefrem maa bestyrke ham i, at hans Productivitets Retning er den rigtige.

Den hegelske Philosophi har ingen Ethik, den har derfor aldrig befattet sig med det Tilkommende, hvilket væsentligen er Ethikens Element eller Medium. Den hegelske Philosophi betragter det Forbigangne, Verdens-Historiens 6000 Aar og har nu travlt med at udvise hver enkelt Udvikling som Moment i den verdenshistoriske Proces. Charmant! Men salig Prof. Hegel, da han levede, og ethvert levende Menneske har dog vel eller skal dog vel have et ethisk Forhold til det Tilkommende? Dette veed den hegelske Philosophi Intet af. Heraf følger ganske simpelt, at enhver levende Person, der ved Hjelp af den hegelske Philosophi vil forstaae sig i sit eget personlige Liv, geraader i den taabeligste Confusion. Hegelsk vil han kun kunne forstaae det, naar det er bag efter, naar det er tilbagelagt, naar han er død — men nu er han uheldigviis levende. Hvormed skal han saa egentligen udfylde sit Liv, medens han lever? Med Intet; thi han har egentligen bestandig blot at vente paa Dødens Øieblik for i dennes Omvendthed at kunne forstaae det tilbagelagte Liv. Men naar det tilbagelagte Liv blev udfyldt med Intet: hvad er det saa egentligen han skal forstaae? Eller dersom et Menneske dog lever, lever fremad i Retning af Livets Fart mod det Tilkommende, og saaledes dog udfylder et Afsnit af sit Liv med Noget: saa maa han, hegelsk, saa hurtigt som muligt opfatte det Tilbagelagte som Moment i sit Livs Udvikling. Men hver Gang han skal opfatte noget Tilbagelagt som Moment i sit Liv, saa maa han saa længe vende sig om, standse med at være en Existerende i ethisk Retning af det Tilkommende. Jo mere han derfor, som begeistret Hegelianer, haster med at opfatte det Tilbagelagte som Moment, desto kortere bliver det Tilbagelagte, saa han tilsidst kommer sig selv ganske nær paa Livet i en besynderlig Situation: han kan ikke faae Tid til at leve Noget ud, fordi han strax skal til at opfatte det som Moment. Ethisk eenfoldigt,

religieust eenfoldigt er man af den Mening, at Livet her paa Jorden, det er Arbeidets Tid, i hvilken der skal stræbes fremad i ethvert Øieblik: saa vil der vel i Evigheden blive Tid til at betragte. Men den hegelske Philosophi lærer et Menneske det Kunststykke, at anticipere sin egen Forbigangenhed, som Johannes Climacus siger. Den hegelske Philosophi fordobler Individet og tilveiebringer saaledes et besynderligt Møde mellem en Levende og en Betragtende paa Livets Vei indenfor een og samme Personlighed. Forsaavidt han er en Levende skal han fremad, forsaavidt han er Betragtende skal han tilbage. Naar disse Tvende komme hinanden ganske nær ind paa Livet, saa gaaer ganske rigtigt Livet istaa, den Levende kan nemlig ikke komme frem for den Betragtende, som skal see efter, da jo den Levende og den Betragtende er eet og samme Individ.

Lad os nu tænke paa Mag. A.; han er løben vild i Reflexion, han fordyber sig i Reflexion over sin Tilstand i en Spænding, istedetfor at arbeide sig ud af den. Ja, saaledes vil en Ethiker opfatte ham og hans Produktivitet. Men en Hegelianer maa bestyrke ham i, at hans Fremgangsmaade er den rette, da han jo nu er ifærd med at opfatte denne sin Tilstand som Moment i sin Livs-Udvikling. Mag. A. har havt en Aabenbaring, det har viist sig i hans „Tilsvar", at han ikke har det christelige qvalitative Begreb om Aabenbaring inde, men kun forslygtigede Bestemmelser at slaae om sig med. Istedetfor nu at befinde sig, overtager han, som det synes, Rub og Stub, „hele Wirtschaftet for egen Regning" og gjør alt Dette samt sine 4 sidste Bøger til det lyriske Moment i sin Livs-Udvikling. Han er selv opmærksom paa, at „han har taget Skade paa Formen i de 4 sidste Bøger", han som Aaret iforveien haabede for Fremtiden at finde den passende Form. Dette maa dog vel forekomme Mag. A. selv betænkeligt, at han, efter i Aar 1845 at have haabet for Fremtiden o. s. v., i Aar 1846 ikke er kommen videre end til at tage Skade paa Formen, altsaa til Bevidsthed om, at Formen endnu ikke er den passende. Forholdet mellem de tvende Udsagn viser ganske rigtigt hans forkeerte Retning. Da han første Gang sagde, at

han haabede for Fremtiden o. s. v., var der dog et Slags Haab, men nu er han endogsaa blevet beroliget og finder det ganske i sin Orden, at han har taget Skade paa Formen — i Bøger, som ere efter det udtalte Haab. Og hvorfor finder han det i sin Orden? Ih, naturligviis fordi han, istedetfor at komme ud af det Forkeerte, giver sig Tid til at opfatte det som Moment — i sin Livs-Udvikling. Men Mag. A.s Livs-Udvikling er jo endnu ikke til (i Forbigangenhedens Forstand), kun det hidtil Oplevede er til, men dette er det jo han vil opfatte som Moment — hvori? Ja, her kommer Vanskeligheden. Naar engang Mag. A.s Liv er forbi, og det heelt afsluttet ligger for Betragteren, saa kan der maaskee være Tale om at opfatte det enkelte Afsnit som Moment, men paa samme Tid, som man er i Noget, da at kunne blive sig bevidst, at det er Moment i en Totalitet som først skal komme, det gaaer dog nok neppe an. At en Mand anticiperer sin Fremtid, nu ja, det lader sig høre; men at anticipere sin Forbigangenhed!

Kun Ethiken kan stille et levende Menneske rigtigt; den siger: Hovedsagen er at stræbe, at arbeide, at handle, og hvis man har faaet en Reflexionens forkeerte Retning, da for Alt at komme tilbage derfra. Ethiken vilde derfor henvise Mag. A. til hans første Udsagn, at han har havt en Aabenbaring, og fordre af ham, at han gav sig Tid for at forstaae sig selv deri, for da enten at vedstaae sit Første eller høitideligt tilbagekalde det.

Som overalt saa beholder ogsaa Mag. A. her en indirecte Fortjeneste ved ubevidst at satirisere over Hegel. En spagfærdig Stillebens-Professor kan bedre skulke sig igjennem Livet paa Bagvendthedens Sandsebedrag; han er selv Nr. 0, og har derfor formodentligen kun travlt med det Forbigangne og med at opfatte det som Moment. Men en Opvakt, der endog har brændt sine hegelske Manuscripter, naar han alligevel vil forsøge sig i at opfatte sin lyriske Fortumlethed som Moment i sin Livs-Udvikling: saa bringer han rigtignok den hegelske Philosophi i Vinden, hvad denne ingenlunde er tjent med.

Capitel V.

Mag. Adler som Epigram over Nutidens Christenhed.

Hvorledes Mag. A. indirecte satiriserer den hegelske Philosophi (idet han eclatant bryder med den, men dog ubevidst conniverer med den, og da ved sit Livs Fortumlethed bringer den hegelske Philosophi i Situationer, hvor den maa vise sig saa selvmodsigende, som den er) er oftere efterviist; at han tillige kan tjene som et Epigram over Nutidens Christenhed, skal slutteligen paapeges og benyttes.

Mag. A. var jo født, opdragen, confirmeret, hjemmehørende i den geographiske Christenhed, — han var altsaa Christen (saadan som Alle ere Christne); han var bleven theologisk Candidat — og var Christen (saadan som Alle ere Christne); han bliver christelig Præst, og nu først vederfares det Besynderlige ham, at han ved et Livs-Indtryk kommer i alvorligere Berøring med den Afgjørelse: at blive Christen. Just som han da, ved religieust at være rystet, unægteligt er kommen det at blive Christen nærmere end nogensinde hidtil i al den Tid, da han var Christen, just da bliver han afskediget. Og hans Afsked er ganske i sin Orden; thi Statskirken faaer jo nu først Leilighed til at blive vidende om, hvorledes det staaer sig med hans Christendom. Men det Epigrammatiske bliver alligevel: at han som Hedning bliver christelig Præst, og at han, da han dog er kommen det at blive Christen noget nærmere, bliver afskediget.

Ved en eneste saadan Begivenhed faaer man unægtelig Leilighed til at gjøre et Indblik i, hvad der dog nok maa forstaaes ved at Alle saadan ere Christne, man faaer en Mistanke om, hvorvidt det dog ikke er et Sandsebedrag med de mange Christne i den geographiske Christenhed. Dette siges visseligen ikke for at dømme, langtfra mig være al slig udvortes Travlhed. Noget Andet er det, om den Enkelte ikke ved sig selv skulde kunne lære Noget om sig selv af den hele Begivenhed med Mag. A. Dette er rigtignok min Mening, og medens jeg er tvivlsom, betræffende hvorvidt man virkelig kan i strengere

Forstand kalde Mag. A. en christelig Opvakt, saa forekommer det mig, at hans Livs Katastrophe maa kunne have noget Opvækkende for Enhver, hvilket Resultat han nu end forresten kommer til. Det er: er Mag. A. ikke en Opvakt, er han ikke en ved en Opvækkelse kaldet Lærer, der kan hjelpe Tiden, saa er dog hans Livs Begivenhed et Memento for den geographiske Christenhed.

Maaskee er det ikke saaledes, jeg veed Intet og vil Intet vide, — men lad os tænke det, at Mange saadan leve hen som Christne og egentligen ere Hedninger, idet nemlig Tilværelsen, den dem omgivende Verden har forvandlet sig til et stort Sandsebedrag, som atter og atter og paa enhver Maade bestyrker dem i, at de ere Christne. Lad os tænke os disse Mange i en ældre Alder, hver især constituerende en Familie. Disse fingerede Christne opdrage altsaa igjen deres Børn — i Christendommen; hvorledes vil saa den Generation af Christne blive?

Det er overhovedet vistnok charakteristisk for vor Tid, at det Begreb Opdragelse, idetmindste i Oldtidens Forstand, mere og mere forsvinder af Menneskenes Tale og af Livet. Oldtiden anslog Betydningen af et Menneskes Opdragelse meget høit, og forstod ved denne en harmonisk Udvikling af Det, som skal bære de forskjellige Gaver og Talenter og Anlæg af Personligheden ethisk i Retning af Charakteren. I vore Tider synes man utaalmodigen at ville afskaffe denne Opdragelse og derimod accentuere Underviisning. Man vil at den Unge hurtigt og saa tidligt som muligt skal lære Meget og Allehaande, lære hvad man næsten haandgribeligt kan forvisse sig om at være Viden og at være Noget. Den formelle Dannelse, Charakterens ethiske Dannelse er ikke et saadant Noget, og kræver dog megen Tid og megen Flid. Man synes i vor Tid at mene, at naar der blot paa alle Maader bliver sørget for, at Barnet lærer Noget, lærer Sprog, Mathematik, Religion o. s. v., saa kan det forresten saa omtrent opdrage sig selv. Dette er nu vistnok til enhver Tid og i ethvert Land en stor Misforstaaelse, men den bliver især fordærvelig i

Christenheden. Skal nemlig et Menneske ikke ligefrem narres for Christendommen, saa maa een af Delene gjøres: enten maa man holde ham fra hans tidlige Barndom og saa længe han er under Værge fjern fra ethvert Forhold til Christendommen, lade ham opvoxe uden nogensomhelst christelig Kundskab, for at han da i en moden Alder kan faae et afgjørende Indtryk af Christendommen og selv vælge; eller Forældrene maa overtage det Ansvar fra hans tidligste Barndom at bibringe ham ved en streng christelig Opdragelse et afgjørende Indtryk af det Christelige. Men lader man ham fra Barn voxe op i den Omgangs-Forestilling saadan udenvidere at være Christen, saa gjør man Alt hvad der staaer i et Menneskes Magt for at bedrage ham i Forhold til Menneskelivets absolut qvalitative Afgjørelse. Han er da Christen omtrent i samme Forstand som han er Menneske, og saa lidet som det i en senere Alder falder ham ind for Alvor at betænke, om han nu dog virkelig er Menneske, saa lidet vil det, ordenligviis, falde ham ind at gjøre sig selv Rede for, om han nu dog virkelig er en Christen.

Jeg vil tænke mig — thi det er min Sjel imod at blande mig ind i noget andet Menneskes Guds-Forhold, endog blot saaledes, at jeg var vidende om, at der levede en saadan Mand — jeg vil tænke mig en Familiefader. Han er dygtig i sin Livs-Stilling, behagelig i Omgang, ikke uvittig, vel libt af Alle, gjestfri og selskabelig i sit Huus; han er ikke nogen Religionsspotter (dette var, om det end er farefuldt, maaskee endda bedre for Børnene, thi det giver Elasticitet); han er heller ei i strengeste Forstand Indifferentist: men han er saadan Christen, han vilde finde det underligt, søgt og paafaldende den Sag betræffende udvortes eller indvortes at gjøre videre Ophævelser; han er saadan Christen, og er gjennem Læsning af eet og andet nyere Skrift i Forstaaelse med den Betragtning, at Christendommen er Aandens høieste Dannelse, samt at enhver Dannet er Christen. I sit Huusliv, hvad enten der er Selskab eller ikke, faaer han aldrig nogen Anledning til at yttre sig religieust om religieuse Anliggender. Hænder det en sjelden Gang, at een eller anden excentrisk Religieus tildrager sig nogen

Opmærksomhed, og bliver Dagens Gjenstand, og derved ogsaa en Gjenstand for Omtale i hiin Familiefaders Huus, da er Dommen over en Saadan og over hans Adfærd ikke nogen religieus men en æsthetisk, der stempler en saadan Tone og et saadant Væsen som anstødeligt, som Noget, der ikke kan taales i de Dannedes Kreds. — Denne Mands Hustru er en elskværdig Kone, fri for alle moderne uqvindelige Nykker, hjertensgod som Moder og Hustru. Hun har ogsaa i et enkelt Øieblik af sit Liv følt en Trang til en dybere religieus Besindelse. Men da saadanne Anliggender og saadanne Bekymringer aldrig have været bragte paa Bane mellem hende og hendes Mand, og da hun har en maaskee overdreven Respekt for hendes hende overlegne Mands Fordringer i Henseende til Dannelse: saa frygter hun, at det skulde forraade en Mangel paa Dannelse eller støde, om hun vilde tale om religieuse Gjenstande. Derfor tier hun, og ordner sig med qvindelig Hengivenhed ganske ind under hendes Mand, tilegner sig klædeligt, hvad der mandligt anstaaer ham saa godt; og disse Tvende harmonere som sjeldent et Ægtepar i Christenheden.

Under disse Forældres Øine voxe Børnene op; der spares Intet paa at udvikle deres Aand og berige den med Kundskaber, og medens Børnene saaledes voxe i Kundskab og Indsigt, tilegne de sig ubevidst Forældrenes dannede Væsen, saa denne Familie er virkelig et yderst behageligt Huus at komme i. Det følger ganske af sig selv, at Børnene ere Christne, de ere jo fødte af christne Forældre, og saa er det jo lige saa naturligt som at Een er Jøde, der er født af jødiske Forældre,*) —

*) Anm. Det at være Christen, fordi man er født af christelige Forældre, er Grund-Sandsebedraget, hvoraf en Mængde andre ere deriverede. Man er Jøde ved at være født af jødiske Forældre; ganske rigtigt, thi Jødedommen er væsentligen knyttet til og bundet i Natur-Bestemmetheden. Men Christendommen er Aands-Bestemmelse, saa der i den hverken er Jøde eller Hedning eller fødte Christne. Det er i sin Orden at man fra at være Hedning, at være Jøde, at være født af christne Forældre bliver Christen; thi Aandens Bestemmelse er høiere end Natur-Bestemmelsen. Derimod kan man ikke godt

hvor i al Verden skulde Børnene falde paa Andet. At der er Jøder, Hedninger, Muhamedanere, Fetishdyrkere til, veed de jo rigtignok af Historien og den videnskabelige Religions-Underviisning; men veed det ogsaa som noget dem aldeles Uvedkommende.

Lad os saa tage det ældste af Børnene, han er nu i den Alder, at han skal confirmeres. Det følger ganske af sig selv, at den Unge svarer „ja“ paa de Spørgsmaal, som Præsten forelægger ham; hvor i al Verden skulde der vel falde den Unge Andet ind, har man nogensinde hørt, at Nogen har svaret nei, eller er der vel yttret et eneste Ord til den Unge om, at han ogsaa kan svare nei. Derimod har man maaskee gjort ham opmærksom paa ikke at svare for høit og heller ikke for sagte, men gjøre det paa en klædelig og beleven Maade; han erindrer maaskee at have hørt Faderen sige, at det var noget affecteret Noget med dette hviskende „Ja“ paa Kirkegulvet. I den Grad følger det af sig selv, at han skal svare ja, i den Grad, at han istedetfor at gjøres opmærksom paa Svaret, er bleven gjort opmærksom paa Formalitetens reent æsthetiske Side. Saa svarer han da „ja“ — hverken for høit eller for sagte, men med den frimodige og dog beskedne Sømmelighed, der klæder et ungt Menneske vel. Faderen er paa Confirmationsdagen noget alvorligere end sædvanlig, dog har hans Alvorlighed mere en festlig end en religieus Charakteer, og den harmonerer derfor ganske med den Oprømthed, der indtræder efter at de fra Kirken ere komne hjem, hvor Faderen ikke blot er behagelig som ellers, men anvender sine Gaver for ret at gjøre denne Dag til en Høitidsdag. Moderen er bevæget, hun har

blive Jøde, thi man maa være født Jøde. Man kan ikke være Christen og dog ikke være Christen, derimod kan man være Jøde og dog ikke være Jøde, fordi Naturbestemmelsen er overveiende; om nemlig en Jøde ikke er en troende Jøde, saa er han ligefuldt en Jøde, men en Christen, der ikke er en troende Christen, han er slet ikke en Christen. Bestemmelsen „Christen“ er netop den, om hvilken absolutest maa siges: man fødes ikke med den Bestemmelse, lige tvertimod: det er netop det man skal blive, det man skal vorde.

endog græbt i Kirken; men moderlig Ømhed og moderlig Bekymring for Barnets fremtidige Skjebne er dog vel ikke forbeholdt Christendommen. Den Unge faaer derfor vel paa Confirmationsdagen et høitideligt Indtryk af Faderen, et rørende Indtryk af Moderen, han vil med Taknemlighed og Glæde mindes denne Dag som en skjøn Erindring; men han faaer ikke noget afgjørende christeligt Indtryk. Den Unge faaer Indtrykket af, at denne Dag maa være et betydningsfuldere Moment i hans Liv — om ikke saa betydningsfuldt som f. Ex. det at blive Student og immatriculeres.

Den Unge er confirmeret, og lidt efter lidt begynder nu den travle Tid for ham, da han skal gjøre sig færdig til sin Officeers-Examen; vi kunne jo antage, at han vil gaae den Vei. Han faaer sin Examen med Udmærkelse, han gaaer til Høiskolen, udmærker sig fremdeles, Forældrene have ret Glæde af den Søn, som de dog nu sjeldnere see, da han er flyttet ud af Huset og altid har travlt. Han gjør Lykke, i en Alder af 26 Aar er han allerede Capitain. — Vor unge Capitain forelsker sig. Det er en elskværdig, en indtagende Pige, ganske efter Forældrenes Ønske, og den allerede behagelige Familie vinder en ny Fortryllelse ved at optage hende i dens Kreds, og ved al den Hyggelighed, som udbreder sig over Huuslivet, naar det er antydet, at den ældre Generation nu vil til at foryngre sig i en ny. Capitainen er virkelig forelsket. Men det at være virkelig forelsket er dog vel ingen specifik Bestemmelse af det Christelige, der har dog vel levet Elskende lige saa fuldt i Grækenland som i Christendommen, ja den erotiske Bestemmelse er egentligen ikke christelig. Brylluppet berammes; man finder at et Kirkebryllup er det høitideligste. Capitainens Fader er af den Mening, at et Kirkebryllup ved Indtrykket af Kirkens høie Hvælvinger, ved Orgelets Toner, ved hele Omgivelsen, og ved at bringe Præsten i hans rette Omgivelse, stemmer Sjelen ganske anderledes høitideligt end det i en Karreet at liste sig hen til en Præst for at blive viede paa en Præsenteer-Bakke. Dertil kommer, hvad ogsaa Capitainens Fader har yttret, „at der hviler en Nemesis over al Hemme-

lighedsfuldhed, at enhver tilstødende Fatalitet faaer en næsten ridicul Magt over Een. Dersom saaledes Karreten kjørte feil, eller den væltede og der blev et Opløb — hvis det da var en vitterlig og officiel Sag, at de Forulykkede skulde til et Kirkebryllup, nu ja, det var jo altid en ubehagelig Standsning; men hvis det var en Hemmelighed og skulde være en Hemmelighed, hvis det var et stille Bryllup, de skulde til i al Stilhed!" — Saa staaer da Capitainen for Alteret med sin unge Brud — et yndigt Par! Og Præsten spørger: har De beraadført Dem med Gud og Deres Samvittighed o. s. v. Hvad skal Capitainen svare? Nu ja, det følger dog vel af sig selv, at Capitainen, som, erotisk forstaaet, er virkelig forelsket, ikke lader sig spørge to Gange, om han vil have Pigen. Han svarer altsaa: ja — ikke for høit og ikke for svagt, men netop med den ædle, selvbevidste og dog beskedne Holdning, som anstaaer en ung Mand saa vel. Om dette Ja just ganske nøiagtigt er Svar paa Præstens Spørgsmaal, falder Capitainen slet ikke ind; han er lykkelig ved sin Forelskelse, han er lykkeligt og tillidsfuldt og bravt med sig selv forvisset om, at han vil gjøre Pigen saa lykkelig som han formaaer. — Saa forenes Ægtefolkene. Orgelets Toner bruse verdsligt til Afsked, Toget sætter sig i Procession, Mængden seer undrende, næsten misundelig efter det indtagende Par; og Enhver, der har Leilighed til at see nøiere, seer Forelskelsen lyse ud af Capitainens Øine. Ja, der er Grund til at blive misundelig paa ham, Grund for Familien til at være stolt af ham: ung er han, begavet, lykkeligt udviklet, mandlig skjøn, brav nok til i Sandhed at være forelsket, lykkelig ved sin Forelskelse, trofast i oprigtig Beslutning.

Lad dette nu være foregaaet i den geographiske Christenhed; hvo har saa været mere bedragen i Forhold til Christendommen end netop vor Capitain! Thi Den, der aldrig har hørt Noget om Christendommen, han er ikke saaledes bedragen; men Den der, uden at faae det mindste afgjørende Indtryk af det Christelige, fra først af er bleven bestyrket i, at han er Christen, — han er bedragen. Hvor i al Verden skal det falde

ham ind at bekymre sig for, hvorvidt han er, eller vel endog bekymre sig om at blive, hvad han fra sin første Erindring saadan uden videre har været forvisset om, at han er: Christen. Og denne Forvisning har Alt bestyrket ham i. Der er Intet som har standset ham; Forældrene have Intet talt om det Christelige, de have tænkt: det maa Præsten gjøre; og Præsten har tænkt: undervise den Unge i Religion, det kan jeg nok, men egentligen bibringe ham det afgjørende Indtryk, det maa blive Forældrenes Sag. Saaledes er han voxet op, bleven confirmeret, Lieutenant, Capitain, — nu christelig Ægtemand.

Dersom Een, naar han da ikke var en Præst,*) for Alvor

---

*) Anm. Det er ganske rigtigt, at en Præst i Kraft af sin Stilling frembringer en anden Virkning end naar Een, der intet Embede har, men blot religieus Interesse taler til et Menneske. Imidlertid er det maaskee ikke sjeldent, at den Tiltalte i al Stilhed svækker Indtrykket, forbi han ved en reservatio mentalis gjør den Mellembestemmelse: det er Præstens Levebrød. Man finder det i sin Orden, at Præsten taler saaledes, og hvorfor? Fordi det er Præstens Levebrød. Man faaer da ikke det rene Intryk af det Religieuses Værd i sig selv og dets Fordring til Mennesket. Dersom en Privatiserende vilde anvende al sin Tid og sin Flid paa det Religieuse, saa vilde Mangen maaskee ansee den Yttring i hans Mund for Galskab, som man fandt i sin Orden i Præstens, ikke for Yttringens egen Skyld, men i Betragtning af, at det er Præstens Levebrød. Man vilde ikke kunne forstaae, at det Religieuse skulde have en saadan Realitet, at det kunde beskjeftige et Menneske ene for dets egen Skyld; men man finder det i sin Orden, at Een beskjeftiger sig med det Religieuse, naar det er hans Levebrød. Det er i andre Forhold ligesaa. Der er upaatvivleligt i enhver Generation Mange, der, ligesom Nordamerikanerne, ansee det at speculere og philosophere for en Art Lediggang og Galskab. Faae de da at vide om Een, at han anvender hele sin Dag til at tænke, saa ansee de ham for en Lediggænger og en Særling. Noget Andet derimod, dersom Een er ansat og lønnet som offentlig Lærer i Philosophien, saa finde de det i sin Orden, at han speculerer — thi det er jo hans Levebrød. Een finder sit Udkomme ved at feie Skorstene, en Anden ved at philosophere; men det at feie Skorstene og det at philosophere er Hip som Hap, det Ene har ikke mere Værd end det Andet, dersom det ikke er Eens Levebrød.

vilde spørge vor Capitain, om han var en Christen: saa vilde Capitainen upaatvivleligt smile. Der vilde intet Raat og Fornærmeligt være i dette Smiil, som vilde han ved Smilet lade Spørgeren forstaae, at han nok var en dum Person, nei dertil er Capitainen for dannet, thi han er virkelig en dannet ung Mand. Men han vilde smile uvilkaarligt, forbi Spørgsmaalet vilde forekomme ham ligesaa besynderligt, som hvis Een spurgte ham, om han virkelig var et Menneske. Dersom der da om Aftenen i vor Capitains Huus ved Theebordet blev fortalt den Historie om Socrates, at han skal have sagt, at han ikke vidste med Bestemthed, om han var et Menneske, saa vilde Capitainen maaskee sige: „det er unægtelig ironisk nok, og man kan ikke lade være at smile deraf, men paa den anden Side ligger der dog ogsaa noget Sært i at bringe saadanne Tvivl frem, der berøre Livets allerførste og simpleste og nødtørftigste Forudsætninger; saaledes var der idag en Mand, der for Alvor spurgte mig, om jeg var en Christen. Slige Betragtninger maae desuden gjøre Een ganske keed af Livet, naar man istedetfor at blive til Noget i Verden, skal sinke sig med at betænke, om man er et Menneske, eller hvad der da er det Samme i et christeligt Land, om man er en Christen. En anden Sag er det, naar man vil gjøre carriere ad den theologiske Vei. Men en Officeer kan dog vistnok nøies med at tage det som givet, at han er Menneske og Christen, naar han da med Sømmelighed ikke træder det Religieuse for nær, ikke tillader sig nogen udannet Spot derover.“ Og Capitainens unge Kone vil ikke være forundret ved denne Tale, hun er i alle Maader forvisset om, at han er et Menneske, og hun ønsker, at Intet maa sinke ham i at blive General.

Lad os nu tænke det Modsatte, at Een ved en streng, christelig Opdragelse allerede som Barn har faaet et afgjørende Indtryk af det Christelige. Skal dette skee, da maae Forældrene selv væsentligen være Christne, saa Barnet faaer det idelige Indtryk af, hvorledes Forældrene til daglig Brug føre et religieust Liv, beskjeftige sig med det Christelige baade til deres Opbyggelse, og for at udtrykke det i deres Vandel. Saa voxer

Barnet da til, og i den Alder, der er meest modtagelig, og hvis Ihukommelse er meest trofast, vil det afgjørende Christelige prente sig uforglemmeligt i hans Sjel og κατα δυναμιν modificere hans Charakteer. Thi skulde som sagt Det, at man nuomstunder saa sjelden træffer et Charakteer-Menneske, ikke hænge sammen med, at man ingen ret Forestilling har om, hvad Opdragelse er, at man forvexler det at lære (discere) med det at opdrages, det at lære med det at lære at lyde, at bøies under mægtige og daglige Indtryk af det Ethiske og det Religieuse.

At nu et saadant Barn, fordi det har faaet en alvorlig christelig Opdragelse, i strengere Forstand skulde være en Christen, vilde igjen være et Sandsebedrag; og næst det at være Christen fordi man saadan er født af Christne, kommer den Feilslutning: hans Forældre vare fromme Christne, ergo er han en Christen. Nei Opdragelsens uforglemmelige og dybe Indtryk af det Christelige er kun en Forudsætning.

Saa gaaer da dette Barn ogsaa ud i Verden. Forudsætninger i Henseende til det at blive Christen har han unægtelig; der er, menneskelig talt, gjort for ham, hvad der menneskelig er muligt. Men Afgjørelse er der endnu ikke; thi om hans „Ja" paa Confirmationsdagen end er Opdragelsens Consequents, saa er det dog endnu ikke det afgjørende.

Med Aarene vil nu formodentligen ganske andre Sider af Livet, ganske andre Faktorer i Sjelen komme til at gjøre sig gjeldende; det unge Menneske vil fornemme Indtryk, der ere ham ganske ubekjendte. Thi den strenge, christelige Opdragelse er en Forudsætning, og en saadan som han maa voxe til for ret at overtage. Som Forældre, i den Alder da Børnene voxe stærkest, lader Klæderne sye noget større, sye til at voxe efter: saaledes kan man i Alvorens Forstand sige om Den, der har faaet en streng christelig Opdragelse, at hans Forældre have skjenket ham en Klædning, der er syet til at voxe efter, men ogsaa en saadan Klædning, som Ingen kan voxe fra. — Det unge Menneske vil nu gjøre Bekjendtskab med Verden og det Verdslige, der kommer maaskee en Tid, da det naivt forekommer ham besynderligt, at hans Forældre have fortiet for ham

det glade Budskab, som forkyndes paa Ungdommens Dandse-plads; faaer det Verdslige nogen Magt til at rive ham hen, da kommer der maaskee en Tid, hvor han utaalmodigt mener, at Forældrene have bedraget ham. Thi Capitainen, han kommer formodentligen aldrig til at opdage, at han er bedragen, han er netop indviet og dannet ved Det, hvori hans Liv har sit Forblivende. Men den Anden, han har som Barn slet Intet hørt om al den Herlighed Verden har at byde, eller han har kun hørt den strenge Advarsel derimod; med sin alvorlige, christelige Opdragelses Forudsætning staaer han som en Fremmed, ja som en Bedragen i al denne Verdslighed, der nu, da han selv skal see efter, synes ganske anderledes end den beskreves ham som Barn.

Dog er der for dette unge Menneske, menneskelig talt, gjort hvad der kan gjøres; hans Liv maa lægge sig saaledes for ham, at han ikke kan undgaae en Katastrophe; han maa komme til en Afgjørelse, om han vil blive Christen, eller han virkeligen vil opgive Christendommen. Og er det sandt hvad Socrates siger, at det Frygteligste af Alt er at have sit Liv i en Vildfarelse, saa maa det unge Menneske prises lykkelig; thi selv om han griber feil og fortvivler, han maa gjøre det paa saa afgjørende Maade, at der netop af den Grund bliver et Haab om hans Frelse. Thi det er sandeligen saa, den meest fortvivlede Afgjørelse er dog uendeligt at foretrække for dette listende Liv, der lister sig fra Aar til Aar i illusorisk Tryghed.

I et christeligt Land (og det er dog et Spørgsmaal, om der ikke ligger noget Sophistisk i at sætte det Prædikat „christelig" uden videre sammen med saa abstrakte Bestemmelser som: Land, Stat, Folk, Rige, hvilke Bestemmelser overflyve den personlige Individualitets og Subjektivitetens og Enkelthedens Bestemmelse) er der for Enhver en farefuld Mulighed af at gaae Glip af den høieste Afgjørelse: at blive Christen. Hvad enten det er et reent Sandsebedrag, at et Menneske bilder sig ind at være Christen, hvad heller han ved en streng christelig Opdragelse har faaet et afgjørende Indtryk af det Christelige, det gjelder lige fuldt for ham: at blive Christen. Paamindelser

og Admonitioner kunne vel gjøres fornødne i denne Henseende i et christeligt Land. Men en saadan Paamindelse indeholder netop Mag. A.s Liv. Hvilke Vanskeligheder i Henseende til det at blive Christen der kan vise sig for Den, som er strengt opdragen i Christendommen; i hvilken Forstand Opdragelsen dog kun er en Forudsætning; hvilke Misligheder en saadan Opdragelse kan have; hvilket Ansvar Forældre derved paatage sig, men ogsaa omvendt ved ikke at gjøre det: betræffende alt Sligt finder man naturligviis ingen Oplysning i Mag. A.s Liv, eller i dets Katastrophe. Han gjør ganske Indtrykket af en Hedning, der pludseligen er kommen i Berøring med det Christelige. Men netop derfor er jo hans Liv en Paamindelse eller kan dog være det for Mange; thi han var jo Christen saadan som Alle ere Christne, han var confirmeret, theologisk Candidat, christelig Præst i den geographiske Christenhed — og dog gjør Katastrophen det aabenbart, hvad der maa forstaaes ved, at han var Christen. Det er en Begivenhed, der her er det Paamindende, og Paamindelsen er altsaa indirecte, det beroer paa den Enkelte om han ved sig selv vil lade sig paaminde; det er ikke som naar en Opvakt tordner og dømmer, hvad saa let kan forbittre Menneskene istedetfor at gavne. Nei, Mag. A. virker ved sit Liv, og virker altsaa indirecte; hans Betydning for Samtiden vil vel ikke saa meget komme til at ligge i hvad han blev ved Katastrophen eller i den hans Produktivitet, der deriverer sig derfra, som i, at han ved Katastrophen indirecte gjør aabenbart og angiver, hvorledes man i den geographiske Christenhed saadan kan være Christen, og endog blive christelig Præst, uden at have det mindste Indtryk af Christendommen i Retning af: at blive Christen.

[Foran af S. K. udeladte Partier af „den store Bog om Adler".]

[Medens der ogsaa af de følgende Blade (ɔ: S. 641-704) er opbevaret forskjellige Bearbejdelser og Klader, er der her kun taget Hensyn til hvad der udtrykkelig er betegnet som eller skjønnes at være enten Renskrift eller dog en sidste Redaktion.]

Capitel I.

Den historiske Situation.

Mag. Adlers Collision som Lærer i Statskirken med det Bestaaende; den særlige Enkelte, som har et Aabenbarings-Faktum.

Det var i Aaret 1843, at Mag. Adler udgav sine Prædikener, i Forordet til hvilke han paa det Høitideligste forkyndte, at ham var vederfaret en Aabenbaring; at ved denne ham en ny Lære var bleven meddeelt; og i selve Prædikerne gjorde han, hvorved Alt blev afgjørende tydeligt, Forskjel mellem de Taler, der vare af ham selv, og de, som vare [skrevne] under Aandens umiddelbare Bistand.*) Han underrettede os i Forordet om, at Aanden havde budet ham at brænde Alt, hvad han ellers havde skrevet. Saaledes stod han eller præsenterede han sig i Forordet dramatisk som et Billede paa et i meest afgjørende Forstand nyt Udgangspunkt: bag ved ham en Ildebrand, og han med det Ny reddet som en Flygtning.

Han var den Gang Lærer i Stats-Kirken. Saa kjært det nu end kan være Staten eller Stats-Kirken at see, hvis det var saa, en ny Slægt af vordende Embedsmænd voxe op, der alle vare udrustede med ganske andre Evner og anden Dygtighed end de tidligere, saa kjært det kan være at see de meest udmærkede og fortrinligste Evner hellige sig til Statens eller Stats-Kirkens Tjeneste: saa følger det af sig selv, at denne Glæde har

*) Anm. I en vis Forstand er dette dog confunderende, forsaavidt de qvalitativt uensartede Prædikener ikke burde udgives sammen; og i ethvert Tilfælde savnes her en dialektisk Mellembestemmelse om, hvorledes han forstaaer sig i den qvalitativt afgjørende Forskjel: at være under Aandens umiddelbare Bistand og at være uden den.

een Betingelse, den nemlig, at de virkeligen tjene Staten, at de indenfor dens Grundsætninger, vedkjendende sig disse, ex animi sententia ville benytte deres herlige Evner. I andet Fald maa Glæden forvandle sig til Bekymring; hvis der er Fare paafærde, til Bekymring og Uro for sin egen Bestaaen, men i ethvert Tilfælde til bekymret Deeltagelse for den Enkelte eller de Enkelte, som saaledes forfeile deres Liv. Thi Staten og Stats-Kirken er ikke selvisk, ikke tyrannisk (hvad kun Ildesindede og Misfornøiede ville indbilde sig selv og Andre), den er, efter sin Idee, velvillig; naar den tager den Enkeltes Tjeneste, da mener den tillige at gjøre ham en Tjeneste ved at anvise ham den ønskelige, den beleilige Plads for hensigtsmæssig og gavnlig Anvendelse af hans Kræfter.

Mag. Adlers Collision er let at see: den særlige Enkeltes med det Almene, forøget derved, at han endog som Embedsmand er i det Almenes Tjeneste. Dog da denne Collision oftere forekommer, saa har jeg udførligere behandlet den i Bilaget I, til hvilket henvises.*)

Men Mag. Adlers Collision har et endnu mere Afgjørende. Han ser den særlige Enkelte, som har et Aabenbarings-Faktum. Ved sit Aabenbarings-Faktum, ved den ny Lære,**) ved at staae under Aandens umiddelbare Indskydelse maatte Mag. Adler let blive sig bevidst at være stillet aldeles udenfor det Almene, aldeles extra ordinem, som i meest afgjørende Forstand Extraordinarius, qvalitativ forskjellig fra enhver anden særlig Enkelt (Geniet — det umiddelbare eller Reflexionens), han være nok saa stor og nok saa meget Geni, naar han dog ikke beraaber sig paa at have havt en Aabenbaring. Under saadanne Omstændigheder at ville være i det Bestaaendes Tjeneste er en Selvmodsigelse, og at forlange det af det Bestaaende, at det skal beholde ham i Tjenesten er egentligen at ville gjøre Nar af det, som var det noget saa Abstrakt, at det ikke kunde concentrere sig i en energisk Bevidsthed om hvad det er og hvad det vil. At ville være i det Bestaaendes Tjeneste og saa at ville tjene hvad der, selv om det ikke var realiter, saa dog destomere formaliter, sigter det Bestaaende efter Livet, er lige saa urimeligt, som hvis Een vilde være i en Mands Tjeneste og dog vedgaae aabenlyst, at hans Arbeide og Flid og Sind tilhørte en anden Mand. Det vilde ingen Mand finde sig i; og Grunden hvorfor man vil, at det Almene, det Bestaaende skulde finde sig deri, er, fordi man har en phantastisk-abstrakt Forestilling om det Bestaaendes Upersonlighed, og en phantastisk Levebrøds-Forestilling, ifølge hvilken Staten skal forsørge enhver Candidat. Naar

*) [Jfr. S. 511 ff.]

**) Anm. At Mag. Adler senere har saadan sagt Noget om, at der intet Nyt var i hans Lære, gjør Intet til Sagen. Ved sin Optræden bekjendte han det i de høieste og stærkeste Udtryk, og var i alle Maader forberedt paa Sensation i Anledning af den vidunderlige Nyhed.

Armeen staaer opstillet med Front i det Bestaaendes Retning, da at ville være med i Geleddet og Stipendiarius men ville staae omvendt stillet, lader sig ikke gjøre; i det Øieblik der skal marscheres (saasnart Livet rører sig) vil det vise sig, at han gaaer modsat Vei. En Extraordinair med et Aabenbarings-Faktum han maa ud af Geleddet. Det fordrer saavel hans Betydningsfuldhed, som det Almenes Alvor; thi en saadan Extraordinair er for betydelig til at være med i Geleddet, og det Almenes Alvor fordrer Eenhed og Ensghed i Rækkerne, fordrer at see den Extraordinaire, eller at see, at han er den Extraordinaire. I denne discrimen har en saadan Extraordinair sin Plads, dette er hans Situation: paa den ene Side udpegen som en særlig Enkelt i Sammenligning med det Almene, saa ingen Klog kunde være hans Ven eller blot gaae med ham paa Gaden, saa hans Ven, hvis han var klog, svor paa, at han ikke kjendte ham, ad hvem „de Forbigaaende rystede paa Hovedet" — og saa dog at være Den, der ved en Aabenbaring og i Kraft af den skal bringe det Ny, at være Den, fra hvem en ny Tidsregning skal begynde.

Mag. Adlers Collision er altsaa den særlige Enkeltes, som har en Aabenbaring, med det Almene. Uden videre at ville nægte Muligheden af, at dette Overordentlige kunde vederfares et Menneske ogsaa i vor Tid, vilde vistnok være et meget betænkeligt Tegn. Men er der intet Nyt under Solen, saa er der heller ingen ligefrem, eensformig Gjentagelse, der er bestandig ny og ny Modification. Vor Tid er Reflexionens og Forstandighedens. Forsaavidt vilde det vel være at antage, at Den, der i vor Tid saaledes kaldedes af Gud, vilde være i Forhold til sin Tid. Han vilde da vel som tjenende Moment disponere over en eminent Reflexion. Dette vilde vel altsaa være den phænomenale Forskjel mellem den saaledes Kaldede i vor Tid og i en ældre Tid (thi den væsentlige Lighed er og bliver Kaldelsen), at den i vor Tid Kaldede vilde som Tjenende have en tjenende Reflexion, for hvilken jeg, den ringe Critiker, bøier mig 7 Gange, og 70 Gange for hans Kaldelse ved Aabenbaringen. Den Kaldede i vor Tid vil ikke blot være Redskab (umiddelbart), men bevidst overtage sin Kaldelse i en anden Forstand end hvad der altid har været Tilfældet i Forhold til en guddommelig Kaldelse: at befinde sig paa og at forstaae sig selv i, at dette Overordentlige var hændt ham.

Hvorvidt det saaledes er muligt, at tænke sig et guddommeligt Kald ind i en menneskelig Reflexion, en Samvirken deraf, er et Problem, som jeg, en ringe tjenende Critiker, ikke turde fordriste mig til at besvare; Besvarelsen vilde jo først den Overordentliges Liv indeholde, hvis en Saadan kom. Men til et vist Punkt kan jeg dialektisk gjennemføre Tanken, indtil Reflexionen gaaer paa Grund.

Dersom det altsaa var i sin Orden med, at et Menneske var kaldet ved en Aabenbaring, men han som tjenende Moment havde en eminent Reflexion, saa vilde han forstaae, at til denne Kaldelse og til det at have

en Aabenbaring svarer ethisk et uhyre Ansvar i alle Retninger, ikke blot ind efter (at han var sikker paa sig selv, forstod sig selv i, at det Overordentlige var hændt ham, thi det antage vi for givet), men ud efter i Forholdet til det Bestaaende, fordi det Overordentlige i Reflexionen har den Dialektik at være den høieste Frelse men ogsaa at kunne være til den største Fordærvelse. Hans Ansvar i Reflexionen vilde da være, at han ikke blev til den største Ulykke for det Bestaaende, og at han med Frygt og Bæven vaagede over, at Ingen, saavidt han formaaede, tog Skade ved et ligefremt Forhold til hans Extraordinaritet. Dersom vi nu ville lade den tjenende Reflexion ene og alene raade, saa vilde den yderste Consequents være, at han aldeles tilintetgjorde sig selv, menneskelig forstaaet, Indtrykket af sig selv, gjorde sig saa ringe, saa ubetydelig som mulig, næsten afskyelig, fordi han i Reflexionen, hvor enhver Bestemmelse jo er dialektisk, rigtigt forstod, at det Overordentlige udenfor det Punkt, hvor det er i Sandhed og er det Overordentlige, er og kan være til den frygteligste Fordærvelse. I Reflexionens yderste Consequents vilde han da forvandle Aabenbarings-Faktumet selv til hans Livs dybeste Hemmelighed, der i Gravens Taushed blev hans Tilværelses Lov, men som han aldrig meddeelte ligefrem. — Men see, just dette var jo aldeles at forfeile sin Opgave, var jo som en Ulydighed mod Gud. Thi Den, der kaldes ved en Aabenbaring, han er jo netop kaldet til at beraabe sig paa sin Aabenbaring, han skal just bruge Myndighed i Kraft af at være kaldet ved en Aabenbaring. I en Opvækkelse ligger ikke Det, at den paa en overordentlig Maade Vakte skal gaae ud og forkynde Menneskene dette; tvertimod, det kan netop være ganske rigtigt og Gud velbehageligt og Lydighed mod Gud, at Dette bliver den saaledes Vaktes Hemmelighed med Gud. Men hvis Den, der er kaldet ved en Aabenbaring og til at meddele en Aabenbaring, vil fortie Aabenbarings-Faktumet, saa forbryder han sig jo mod Gud, og gjør Guds Villie til Intet. Netop Aabenbarings-Faktumet er det Afgjørende, Det, der giver ham guddommelig Myndighed. Det er ikke, som man i vor Tids forvirrede Philosophi docerer, Lærens Indhold det kommer an paa; men Aabenbarings-Faktumet og hvad deraf følger, den guddommelige Myndighed, er just det Afgjørende. Dersom jeg tænkte mig et Himmelbrev, saa er det ikke dette Brevs Indhold, ligegyldigt af hvem det var, der er Hovedsagen, Hovedsagen er, at det er et Himmelbrev.

Det sees saaledes, at naar man sætter det at have havt en Aabenbaring heelt og holdent ind i Reflexionen, saa maa denne paa een eller anden Maade komme til noget Uigjennemtrængeligt, eller arbeide sig ind i en Selvmodsigelse. Thi skal den tjenende Reflexions Idee seire, saa holder han Aabenbarings-Faktumet som et isoleret skjult, i Frygt og Bæven vogtende paa de forfærdelige Følger, som den ligefremme Meddelelse kunde have, og skjælvende for Ansvaret. Men derved opgiver han jo tillige

Myndigheden, formasteligt gjør han sig selv til Geni, istedetfor at Gud havde kaldet ham til Apostel. Dette vil sige: i Reflexionens Idee er et Geni det Høieste, en Apostel en Umulighed; thi Apostelens Kategori er just den guddommelige Myndighed.

Saaledes staaer Reflexionen stille ved Problemet: om det er muligt, at en menneskelig Reflexion er istand til af kunne overtage en Kaldelse ved en Aabenbaring; om ikke en Aabenbaring forudsætter en fortsat Aabenbaring. Men paa den anden Side: da vor Tid er Reflexionens, og Menneske-Slægten bestandigt mere og mere maa antages at udvikle sig i Reflexion, saa synes det dog, menneskeligt, en Selvfølge, at hvis et Menneske i en saadan Tid kaldedes ved en Aabenbaring, han da i sig maa have et Moment af Reflexion mere end den Kaldede i en ældre Tid. I den ældre Tid betydede den Kaldedes Reflexion kun en Reflexion i sig, at han forstod sig selv i at det Overordentlige var vederfaret ham; nu maatte den betyde en Reflexion over hele sit Forhold til Omverdenen, saa den Kaldede paa en eller anden Maade beviist i Overtagelsens Øieblik maatte kunne gjøre sig Rede baade in concreto for sit Ansvar, og Rede for, at Det vilde hænde ham, som i en ældre Tid hændte den Kaldede; den i vor Tid ved en Aabenbaring Kaldede maatte vel være Eenheden af sin Tids største Majeutiker og den Kaldede, Eenheden af at være den Kaldede og den sig Devoverende, han maatte til den ham forundte guddommelige Myndighed (der er det qvalitativt Afgjørende) have en eminent Viisdom til at overskue Forholdene.

Videre kan den menneskelige Dialektik ikke komme end til denne Tilstaaelse: at Dette kan den ikke tænke, men ogsaa til den Tilstaaelse: at deraf følger ikke videre, end at den ikke kan tænke det. Men den menneskelige Dialektik, naar den vil forstaae sig selv, altsaa være ydmyg, glemmer aldrig, at Guds Tanker ikke ere Menneskets Tanker, at alt dette om Genialitet og Dannelse og Reflexion hverken gjør fra eller til, men at den guddommelige Myndighed er det Afgjørende, at Den, hvem Gud kalder saaledes, han være Fisker eller Skomager (thi nu falder det maaskee kun altfor let at forstaae, at Peder blev Apostel, — men dengang, da man havde langt lettere ved at forstaae, at han var Fisker!): han er Apostelen.

Den guddommelige Myndighed er Kategorien, og her er ganske rigtigt ogsaa Mærket: Forargelsens Mulighed. Thi et Geni kan vel, æsthetisk, et Øieblik eller 50 Aar eller 100 være til Anstød, men aldrig ethisk til Forargelse; det Forargende er: at et Menneske har guddommelig Myndighed.

Men i Forhold til denne Bestemmelse: at være kaldet ved en Aabenbaring, som da i Forhold til alt Christeligt, har i Tidernes Løb Dorskhed og Vane og Aandløshed eller Aandsfraværelse og Tankeløshed faaet Lov at fugtne ved Springfjederen. Nu var det et hysterisk Fruentimmer, der fik

sig en Aabenbaring, nu en stillesiddende Professionist, nu var det en Professor, der blev saa dybsindig, at han næstendeels kunde siges at have Aabenbaring, nu et skimtende Geni, der skimtede saa dybt, at han mestendeels noget nær og saa godt som havde Aabenbaringer. Dette blev efterhaanden saadan hvad man forstod ved at være kaldet ved en Aabenbaring, og saadan i den Forstand havde Paulus ogsaa havt en Aabenbaring, kun at han tillige var et ualmindelig godt Hoved.

Nei, den guddommelige Myndighed er Kategorien. Her er meget Lidet eller slet Intet for Privat-Docenter og Licentiater og Paragraph-Slugere at gjøre. Saa lidet som en ung Pige behøver Barberer til at tage hendes Skjæg af, og saa lidet som en Skaldet behøver Friseurer til at „accomodere" hans Haarvæxt: lige saa lidet behøves her disse Herrers Bistand. Sagen er ganske simpel: vil Du lystre, eller vil Du ikke lystre, vil Du bøie Dig troende under hans guddommelige Myndighed, eller vil Du forarges — eller vil Du maaskee intet Parti tage; tag Dig iagt, ogsaa Dette er Forargelse!

Men som sagt, man har fugtnet ved Springfjederen, eller afspændt den i det Parenthetiske. Exegesen var den første Parenthes. Exegesen fik travlt: hvordan denne Aabenbaring var at begribe, om det var et indre Faktum, maaskee en Slags Dichtung und Wahrheit o. s. v. o. s. v. Besynderligt, Paulus, hvem det dog nærmest angaaer, synes ikke at have anvendt eet eneste Øieblik paa i den Forstand at ville begribe — men vi Andre; ja, vi ere jo ikke Paulus, saa maae vi jo gjøre Noget — thi at lyde ham, det er ikke Noget at gjøre. Nu, og det forstaaer sig, fra Slægt til Slægt ved hvert Universitet, i hvert Semester eet Cursus om hvorledes o. s. v. o. s. v., fra Slægt til Slægt hvert andet Aar en ny Bog om, hvorledes o. s. v. o. s. v.: ja det er et ypperligt Adspredelsesmiddel, ad den Vei fjernes Udsigten til at naae det — at lystre Paulus mere og mere.

Philosophien og med den Dogmatiken, som vrænger efter Philosophien, var den anden Parenthes. Den sagde, som det sømmer sig en ædel, høibaaren, human Videnskab: „Ingenlunde skal jeg smaaligt indlade mig paa eller lade mig forstyrre af, hvo Forfatteren af Skriften er, om han kun er Fisker og et ringe Menneske. Nei, bort med al Smaalighed! Lærens Indhold, det er Hovedsagen, kun det spørger jeg om. Saalidet som Æsthetiken spørger om, af hvem et Theater-Stykke er, men kun hvorledes det er, lige saa ligegyldigt er det mig, hvo Forfatteren er" — ogsaa ligegyldigt, at han er „Apostelen". Ja, paa den Maade kan man sagtens speculere. Thi „Apostelen", et Menneske med guddommelig Myndighed, det er just Knuden. Paa den Maade kan man sagtens blive færdig med Paulus — man kommer jo slet ikke til at begynde paa ham, eller til at begynde paa, at han har guddommelig Myndighed. Man behandler Skriften saa videnskabeligt, at den lige saa godt kunde være af Anonymie.

See, fra det Øieblik det Parenthetiske kom i Gang, blev der naturligviis fuldt op at bestille for Privat-Docenter og Licentiater og Paragraph-Slugere og Skimtere. Efterhaanden som der saa arbeides mere og mere frem i denne Retning, gik det mere og mere tilbage for den Kategori: at være kaldet ved en Aabenbaring; den blev en Ubetydelighed, et Indifferent, som tilsidst snart Enhver kunde rende med; og saa gik den saa aldeles af Mode, at det af den Grund tilallersidst blev en stor Sjeldenhed at see Nogen i den „Eqvipage".

Altsaa, Mag. Adler forkyndte sig at have havt en Aabenbaring.

[Et løst Blad:]

Om Cap. III af Bogen.

Bogen, som den nu er færdig, er indholdsrig og interessant. Naar Læseren vil give sig Tid og læse langsomt, vil han overbevise sig selv derom. Skulde derimod gjøres Noget for at hjelpe en langsom Læser, saa skulde det være at omarbeide Cap. III og bringe lidt mere lettende og iøinefaldende Oversigt i det.

*

[Paany af selve „den store Bog om Adler":]

Capitel III.

Forrykkelsen af Mag. Adlers væsentlige Standpunkt ved ham selv, eller at han ikke forstaaer sig selv, ikke selv troer paa, at der er ham vederfaret en Aabenbaring. Dette belyses directe-indirecte af en lille Pjece, der indeholder Aktstykker i Sagen om hans Afskedigelse, og indirecte af hans fire sidste Bøger.

[De følgende 16 Linier i Randen:]

Gangen i Undersøgelsen.

Vi har for os en Mand, der har sagt sig selv at have havt en Aabenbaring, ved hvilken han af Frelseren har modtaget en Lære. Ligefrem at benægte Realiteten af dette Udsagn kan en Anden kun være berettiget til, naar det ligefrem lader sig bevise om den Vedkommende, at han ganske ligefrem forstaaet er affindig. Dette er ikke Tilfældet i Forhold til Adler. Ved Udsagnet om sig selv er han da indtil videre stillet høiere end ethvert andet Menneske, der, hvis han skal forholde sig til ham, enten maa bøie sig troende under hans guddommelige Myndighed, eller med skeptisk Tilbageholdenhed afholde sig fra enhver Affirmation og enhver Negation. Det sidste Forhold, det skeptiske, indtager nærværende Under-

søgelse; men medens den selv kun disputerer e concessis, hverken affirmerer eller negerer ligefrem, hører den nøie efter, om den ikke ud af Adlers egne Yttringer kan lytte, at han ikke forstaaer sig selv, ikke er i Overeensstemmelse med sig selv (sibi constans) og med sit Udsagn om sig selv.

Til den Ende benyttes 1) Adlers Tilsvar, 2) hans 4 sidste Bøger.

---

§ 1.

„Skrivelser min Suspension og Entledigelse vedkommende, udgivne af A. P. Adler, A. M. — Kbhvn. hos Reitzel. 1845."

Denne Pjece indeholder, foruden en Deel Skrivelser angaaende et Kjævleri om Capellanens Gage, hovedsageligen de Adler til Forklaring af den geistlige Øvrighed forelagte Spørgsmaal, ham selv og hans Lære betræffende, samt Adlers Tilsvar og yderligere Tilsvar.

For at Alt kan blive nøiagtigt og være Læseren nærværende, er det vel bedst at erindre om hiint Forord til hans Prædikener. Her fortæller Mag. Adler, hvorledes han var ifærd med et Arbeide, som han vilde have kaldet populaire Foredrag over den subjektive Logik, et Arbeide, i hvilket han „med en overfladisk Kundskab til Bibelen havde paataget sig at forklare Skabelsen og Christendommen." Han vedbliver derpaa: „en Aften udviklede jeg just det Ondes Oprindelse; da indsaae jeg som ved et Lysglimt, at det ikke var paa Tanken men paa Aanden at Alt kom an, og at der var en ond Aand til. Samme Nat foer en hæslig Lyd ned i vort Værelse. Da bød Frelseren*) mig at staae op og gaae ind og nedskrive disse Ord.". Derpaa følge de Ord,**) som siden stereotypisk atter og atter vende tilbage i Vers og i Prosa.

Det citerede Faktiske ville vi slet ikke ligefrem indlade os med, hverken pro eller contra, end ikke engang med den Mærkelighed, at Christus taler næsten som en Privat-Docent, thi de citerede Ord ligne ganske en Paragraph; vi disputere bestandigt kun e concessis. Men dette er dog vel klart, at

---

*) Anm. Dette Ord er af Adler selv spatieret.

**) Anm. Ordene lyde saaledes: „De første Mennesker kunde have havt et evigt Liv; thi naar Tanken forbinder Guds Aand med Legemet, saa er Livet evigt, naar Mennesket forbinder Guds Aand med Legemet, saa er Mennesket Guds Barn; saa havde Adam været Guds Søn. Men de syndede. Tanken fordybede sig i sig selv uden Verden, uden Legeme. Den adskilte Aanden fra Legemet, Aanden fra Verden. Og naar Mennesket selv, naar Tanken selv adskiller Aanden fra Legemet og Aanden fra Verden, saa maa Mennesket døe og Verden og Legemet blive onde. Og hvad bliver Aanden? Aanden gaaer ud af Legemet. Men Gud tager den ikke tilbage. Og den bliver hans Fjende. Og hvor farer den hen? Tilbage i Verden. Hvorfor? Den er vred paa Verden, som opgav den. Det er den onde Aand. Og Verden skabte selv den onde Aand."

han i hiint Forord paa det Høitideligste forkynder sig at have havt en Aabenbaring, ved hvilken der ham af Frelseren er meddeelt en Lære. Paafaldende kan det jo rigtignok være, at Adler i Grunden allerede førend Aabenbaringen var isærd med at opdage den samme Tanke, som blev ham meddeelt ved Aabenbaringen; thi om Aftenen var det jo, „at han som ved et Lysglimt indsaae, at det ikke var paa Tanken men paa Aanden at Alt kom an, og at der var en ond Aand til“; men atter dette ville vi ikke ligefrem indlade os med, kun mindende om, at det Udtryk „som ved et Lysglimt“ dog vel ikke skal betragtes som mere eller mindre end et metaphorisk Udtryk for Indsigtens Hurtighed eller for den Overgangens Hurtighed fra ikke at have indseet til at have indseet. Forøvrigt concentrerer den ved Aabenbaringen meddeelte Læres Indhold sig i den Sætning: „at Menneskets Tanke fordyber sig i sig selv.“ Men ogsaa dette synes Adler at have udgrundet før Aabenbaringen blev ham til Deel, thi i Forordet siger han udtrykkelig om sit Arbeide („det populaire Foredrag over den subjektive Logik“): „det var min Tanke, der havde fordybet sig i sig selv.“ Forsaavidt bliver der ikke Meget tilbage, som blev ham meddeelt ved en Aabenbaring, men desto bestemtere falder just Accenten paa, at det er ham meddeelt ved en Aabenbaring, paa, at „Frelseren om Natten bød ham at staae op og gaae ind og nedskrive de følgende Ord.“ Saasnart Adler urokkeligt holder dette fast, har jeg intet Ja og intet Nei; mig beskjeftiger det blot at disputere e concessis. Holder han det derimod ikke fast, saa maa han finde sig i, at man ud af hans Eget godtgjør, at han ikke selv troer, han har havt en Aabenbaring, eller at han i ethvert Tilfælde er i en saadan Confusion betræffende Kategorierne, at han ikke selv veed hvad han siger, fordi han ingen skarp Tanke forbinder med Ordene.

I Forordet fortælles videre: „derpaa bød Jesus mig opbrænde mit Eget, og for Fremtiden holde mig til Bibelen. Om Prædikenerne og Talerne fra Nr. 6 til Enden veed jeg, at de ere skrevne ved Jesu medvirkende Naade, saa at jeg kun har været Organ.“ Dersom Adler ikke veed det om de andre, eller dersom han veed om de andre, at de ikke ere det, er det rigtignok paafaldende, at han udgiver dem især i eet Bind, der ligesom Noæ Ark kommer til at indeholde det qvalitativt meget Forskjellige. Dog dette bliver Adlers Sag. Hovedsagen for mig er, at han paa det Høitideligste har sagt, at han veed, at Talerne fra Nr. VI til Enden ere skrevne ved Jesu medvirkende Naade, saa han kun har været Organ.*) Vi har saaledes i Adlers Kaldelse ved en Aabenbaring Analo-

*) Anm. Udsagnets Høitidelighed lider imidlertid en lille Skavank ved et Par Noter i selve Bogen, om hvilke jeg, hvis Sagen ikke var saa alvorlig, kunde fristes til at sige, at de nok ere skrevne ved en Distractions medvirkende Bistand. Af Forordet erfarede man jo, at Prædikenerne og Talerne fra Nr. VI til Enden ere skrevne ved Jesu medvirkende Naade; men pag. 20 (til Prædiken

gien til en Apostels Kaldelse, — i hans Skriven under Medvirkning af Jesu Naade, i at han kun er Organ: Analogien til den Inspireredes Forhold. Adler har baade en Lære, der er ham meddeelt ved en Aabenbaring, og en Udvikling af denne Lære, der er inspireret. Dette maa nu Læseren stadigt fastholde i det Følgende, hvor det skal vises, at Adler ikke holder det fast, medens han dog ikke føler sig opfordret til afgjørende at tilbagekalde det. Han forvirrer paa en dobbelt Maade ved qvalitativt at forandre, og dog ikke tilbagekalde. Enhver der ikke er ganske forvirret ved hegelsk Dialektiks Anvendelse i de existentielle Sphærer, Enhver der ikke er ganske sløvet ved journalistisk Sophistik, vil, uden just at være Dialektiker, let indsee Følgende. Dersom Een, idet han siger sig at forklare Noget, foretager en Forandring i dette Nogets (Subjektets) Væsen: saa forklarer han det ikke, saa forandrer han det. Ved en Forklaring foregaaer Forandringen i Prædikatet, saaledes at det Omspurgte bliver det det er, men nu ved Forklaringen bliver aabenbaret at være dette. Forklaringen er det explicerende Prædikat. Foretager derimod den saakaldte Forklaring en Forandring ved Subjektet, saa forklarer den jo ikke det omspurgte Subjekt, men bringer et nyt Subjekt frem. Forskylder da en Forklaring saaledes at være en Forandring, saa maa, hvis Forvirring ikke skal afstedkommes, dette bestemt og afgjørende udtrykkes derved, at man vedgaaer, at man istedetfor at forklare det Omspurgte taler om noget Andet. Er det Omspurgte noget man selv har sagt, afsordres Forklaringen Een officielt, og Forklaringen dog forskylder at være en Forandring: da maa dette, hvis man ikke vil bedrage eller selv er forvirret, udtrykkes derved, at det Første høitideligen tilbagekaldes. Skeer dette ikke, saa bliver, som sagt, Confusionen en dobbelt: a) at det Første faaer Lov at staae hen, b) at det Andet (Forklaringen, der dog er en Forandring af det Første) faaer Udseende af at være en Forklaring af det Første.

Undersøgelsen gaaer nu over til de Spørgsmaal, som den geistlige Øvrighed fandt sig foranlediget til at forelægge Adler, samt til Adlers Tilsvar.*)

Nr. IV, Skjærtorsdag d. 13. April 1843) læser man i en Note: „denne Bøn er mig indgivet ved Jesu medvirkende Naade"; og p. 26 (i Prædikenen Nr. V, Langfredag d. 14. April 1843) læser man i en Note: „her kom første Gang Jesu medvirkende Naade mig til Hjelp." Langfredag kommer som bekjendt efter Skjærtorsdag, Prædikenen Nr. V efter Nr. IV, og dog erfarer man i en Note til Nr. V, at den medvirkende Naade her første Gang kom Adler til Hjelp, efterat man har læst Noten til Nr. IV, og efterat man i Forordet har læst, at han om Prædikenerne fra Nr. VI til Enden veed, at de ere skrevne ved Jesu medvirkende Naade, hvilket synes at tyde paa, at han er tvivlsom med Hensyn til Noterne under Nr. IV og V, dersom han ikke i en Distraction har skrevet Noterne, og igjen i Distraction glemt, at han har skrevet dem.

*) Anm. Den theologiske Læser vil, især fra Spørgsmaalet Nr. 2 af

Øvrighedens Spørgsmaal:

1) om De (Mag. Adler) erkjender at have været i en exalteret og forvirret Sindstilstand, da De skrev og udgav Deres trykte „Prædikener“ og saakaldte „Studier“?*)

Øvrighedens Skrivelse er af Dato 29de April 1845; Mag. Adlers Tilsvar følger under 10de Mai 1845, og lyder saaledes:

„Da jeg kan paavise Mening og Forbindelse i hvad jeg i mine „Prædikener“ og „Studier“ har skrevet, erkjender jeg ikke at have været i en exalteret og forvirret Sindstilstand, da jeg skrev og udgav dem.“

Stricte taget er nu dette Tilsvar egentligen ikke Svar paa Spørgsmaalet. Ved „Mening og Forbindelse“ kan vel nærmest kun tænkes paa Fyldestgjørelsen af den Fordring, som man grammaticalsk maa gjøre til et Foredrag. Men antaget, at der saaledes var Mening og Forbindelse i det Skrevne, kunde Forfatteren derfor gjerne have været i en exalteret og forvirret Sindstilstand. Desuden er det at udgive det Skrevne et Noget for sig selv, og Een kunde f. Ex. rolig skrive Noget, men forraade en exalteret Tilstand ved at udgive det. Adlers Svar er forsaavidt hverken i den ene eller den anden Henseende Svar paa Spørgsmaalet; det er ei heller sandfærdigt, thi der er ikke blot eet men mange Steder i „Prædikenerne“, hvor det ligefrem skorter paa Mening og Forbindelse. Svaret betragtes da bedst som en Eviteren, og man kan altsaa endnu ikke sige, at Adler ved dette Svar har forandret det Mindste i hvad han oprindeligen har sagt om sig selv; han er her endnu consequent. Dette anslaaer jeg i hans Fordeel, thi jeg disputerer bestandigt blot e concessis.

---

og indtil Enden, ved hele Mag. Adlers Raisoneren erindres om een eller anden moderne Exegets Væven om hvad der skal forstaaes ved en Aabenbaring. Nu, det forstaaer sig, Exegeten har dog altid det til sin Undskyldning, at han ikke selv har havt en Aabenbaring. Dette er Mag. Adlers Fortjeneste, og just derved har han, i mine Tanker, langt større Fortjeneste end Exegeten, for ret at gjøre det Moderne aabenbart.

*) Anm. Spørgsmaalet selv har forøvrigt en besynderlig Vanskelighed med Hensyn til Svaret. Naar man affordrer en Mand en Erklæring om, at han i et foregaaende Tidsmoment har været i en forvirret Sindstilstand, synes deri at ligge, at hvis han er villig til at erklære det, villig til at bejae det, saa er Alt godt igjen, og Manden ikke mere i en forvirret Sindstilstand. Imidlertid lod det sig tænke, at Manden netop ved sin Villighed til at bejae yderligere, maaskee endnu evidentere beviste, at han var i en forvirret Sindstilstand. Sæt han svarede: ih, er det ikke Andet der forlanges, da skal jeg rigtig ikke lade vente paa mig, men med den største Fornøielse erklære o. s. v. I saa Fald er den Spørgende bragt endnu engang i den samme Forlegenhed. Det er overhovedet meget vanskeligt at standse den Dialektik, der udvikler sig, naar man begynder med at antage om et Menneske, at han har været i en forvirret Sindstilstand, — især er det vanskeligt at standse den ved en Erklæring af ham selv.

Men derpaa følger nogen Tid efter et yderligere Tilsvar. Vi skal Intet fortie, der kunde synes at tale til Adlers Fordeel, og derfor minde om, at han, idet han taler om sit sidste Indlæg, selv siger: „for om muligt at komme til et Foreningspunkt med Autoriteterne gjorde jeg, efter mundtlig Samtale med Biskop Mynster, saa stort et Tilnærmelses-skridt, som muligt, idet jeg under 5te Juli tilsendte ham følgende Skrivelse.“ I denne Skrivelse findes under Nr. 2 følgende Erklæring:*)

„Jeg erkjender, at den usædvanlige, forunderlige, anstødelige, aphoristiske og abrupte Form, i hvilken Ideerne paa mange Steder i mine Prædikener og Studier fremtræde, med Grund kan have vækket de høie Autoriteters Betænkelighed.“

Nu kommer det; vel siger A. ikke, at Autoriteterne have Ret i at slutte, at han har været i en exalteret og forvirret Sindstilstand, men han siger, at de have Ret i, at Ideerne paa mange Steder i hans Prædikener og Studier fremtræde i en usædvanlig, forunderlig, anstødelig, aphoristisk og abrupt Form; han siger fremdeles, at Autoriteterne have havt Grund til at blive betænkelige. Altsaa A. indrømmer Præmisserne, men han lader Conclusionen staae hen. I det første Tilsvar havde han benægtet Præmissen; i den sidste Skrivelse indrømmer han Præmissen, og han gjør ingen Modstand mod Conclusionen.**) Netop fordi A. indrømmer Præmissen maatte han (hvis han ikke ligefrem vil give Øvrighedens Antagende Medhold, og i saa Fald kunde han jo sige det ligefrem) af al Magt værge sig mod Conclusionen, han maatte med ganske bestemte Ord sige: men desuagtet (og netop fordi jeg har indrømmet Præmissen maa jeg holde desto fastere igjen), desuagtet kan jeg ingenlunde indrømme, at jeg har været i en exalteret og forvirret Sindstilstand.***) Det er en bekjendt prokuratoragtig Frem-

*) Anm. Vel refererer den sig ikke ligefrem til Øvrighedens Nr. 1, men som det synes til Nr. 4. „om Adler vil indrømme, at der i meerbemeldte hans Skrifter findes mange Yttringer, som ere forargelige, anstødelige eller i høi Grad upassende.“ Men antages hans Nr. 2 i den sidste Skrivelse at referere sig til Øvrighedens Nr. 4, saa er der i saa Fald i den sidste Skrivelse intet yderligere Tilsvar til Øvrighedens Nr. 1. Imidlertid forstyrres denne Antagelse igjen derved, at der i Adlers Nr. 2 findes brugt Prædikater, som ikke referere sig til Øvrighedens Nr. 4, men vel til dens Nr. 1 (saaledes f. Ex. „den usædvanlige, forunderlige, aphoristiske, abrupte Form“). Man kan derfor med Rette sige, at man i Adlers Nr. 2 finder det yderligere Tilsvar til Øvrighedens Nr. 1. Og maaskee er hele min nøiagtige Omhyggelighed en spildt Uleilighed i Forhold til Adlers Skjødesløshed.

**) Anm. Conclusionen er naturligviis Indholdet af Øvrighedens første Spørgsmaal — ergo har De været i en exalteret og forvirret Sindstilstand.

***) Anm. Indrømmer nemlig Adler dette ganske uforbeholdent, saa følger eo ipso deraf, at han in optima forma maa tilbagekalde „hvad han i en exalteret og forvirret Sindstilstand har skrevet og udgivet.“

gangsmaade saaledes at indrømme Præmisserne, og derpaa ved ikke at gjøre nogen Conclusion give det Udseende af, at Conclusionen er noget ganske Andet, Noget der kommer fra en ganske anden Verdensdeel, Noget den Paagjeldende arbitrairt disponerer over om han vil eller ikke, Noget der ved en qvalitativ Bestemmelse var adskilt fra Præmissen. Men naar en Præmisse, svanger med Conclusioner, bøier sig truende ud over et Menneske; naar han selv ved at indrømme Præmissens Rigtighed gjør Inclinations-Vinkelen endnu større: saa maa han yderst bestemt værge sig mod Conclusionen, eller han har den over sig, og selv indrømmet den. Det forstaaer sig, selv om han ved bestemt Udsagn værgede sig mod Conclusionen, deraf fulgte ikke, at han havde pareret, thi Conclusionen kan stundom være en reen Formalitet, som væsentligen hverken gjør fra eller til. Men naar han i denne Henseende slet Intet gjør, maa han ansees for at have tabt paa dette Punkt. Det Svigefulde eller Tankeløse, Det der yderligere beviser hans Confusion, er, at han lader et saadant Tilsvar staae hen som en Forklaring, at han ikke fatter den simple Consequents: at han officielt maa tilbagekalde sit Første: det første Tilsvar og saa Prædikerne samt Studierne som strøne i en exalteret og forvirret Sindstilstand.

I den sidste Skrivelse tilføies endnu et tredie Punkt, hvilket vel, som Svar betragtet, maa henføres under hiint Øvrighedens Spørgsmaal Nr. 1, hvilket vi her fastholde. Nr. 3 i den sidste Skrivelse lyder saaledes:

„at jeg ved i længere Tid at bearbeide og roligen udvikle Ideerne for Fremtiden*) vil see mig istand til at lade det christelige Indhold udfolde sig i en mere passende og med den hellige Skrifts bestemte Ord mere overeenstemmende Form."

I Anledning af dette Adlers Fremtids-Haab fristes man uvilkaarligt til det Spørgsmaal: men havde det da saadan en Hast med at faae Det sagt paa en upassende og mindre bibelsk Maade, Det som man „ved i længere Tid at bearbeide og roligen udvikle Ideerne for Fremtiden vil

*) Anm. Dette Haab er — just ikke blevet opfyldt, men igjen udtalt i Fortordet til en af Adlers 4 sidste Bøger; og en aarvaagen Recensent (i Kirketidenden), der har Forstand paa hvad Publikum gider vide, har strax gjort opmærksom paa, „at Forfatteren selv haaber engang o. s. v." Altsaa siden hine haabefulde Ord i Skrivelsen af 5te Juli 1845 har Mag. Adler skrevet 4 nye Bøger, men Haabet finder endnu kun sin Plads i Forordet som et gjentagent Haab. Paa den Maade vil Adler længe kunne vedblive at være en haabefuld og lovende Forfatter; ja, der er al Sandsynlighed for, at dette Haab tilsidst bliver en staaende Artikel i hans Forord — en Art fix Idee, som stundom findes hos Forfattere, og som aldrig forlader dem end ikke i Døden. Saaledes skal man have havt Exempel paa en Forfatter, der i Forordet til hver en lille Bog han udgav stadigen skrev, at han haabede for Fremtiden at samle sig paa en stor Bog, som han snart agtede at udgive — selv i det sidste Forord til Fragmentet af en lille Bog fandt dette Haab sin vante Plads.

kunne lade udfolde sig i en mere passende og med den hellige Skrifts bestemte Ord mere overeensstemmende Form"? Er der nogen, eller kan der have været nogen fornuftig Grund til at haste med at gjøre Det — paa en upassende Maade, Det som man ved længere Tids Anvendelse vil kunne gjøre paa en passende Maade? Og naar mon Mag. Adler agter at begynde paa den længere Tid, der behøves til den rolige Bearbeidelse? Han har allerede skrevet fire Bøger siden, men det skjønnes ikke at han er kommet det Passende nærmere?

Og dersom det er saa (som det i det Følgende skal vises, hvor Adlers Tilsvar paa Øvrighedens Spørgsmaal Nr. 2 afhandles), at A. selv authentisk forklarer (NB. det er: forandrer sit Første derhen til), at han ikke har havt noget Nyt at bringe*) — dersom dette er saaledes: saa gjelder det jo netop om, at man sørger for at Formen bliver saa passende som mulig, at man anvender Flid og Taalmod i Udarbeidelsen, da der slet ingen Grund er til at haste. Selv om et Menneske bringer noget Nyt, er det dog utilgiveligt at gjøre det paa en tumultuarisk Maade, men naar man selv authentisk vedgaaer, at man intet Nyt har at bringe, saa er det dobbelt utilgiveligt.

At nu Adler selv authentisk vedgaaer (som Forklaring af Det: at have havt en Aabenbaring, ved hvilken en ny Lære er ham blevet meddeelt af Frelseren), at han intet Nyt har havt at bringe, gaae vi derpaa over til at vise ved at belyse Adlers Tilsvar paa Nr. 2 af Øvrighedens Spørgsmaal. Dette Nr. 2 indeholder Hovedsagen, thi her stilles Spørgsmaalet, om han nu virkeligen har havt en Aabenbaring, om han selv mener det o. s. v. Spørgsmaalet Nr. 1 er af langt mindre Betydenhed, og jeg har egentligen blot dvælet ved Adlers Tilsvar paa Nr. 1 for at give en Forsmag paa hans Forvirringer.

Øvrighedens Spørgsmaal:

2) om De indseer, at det er sværmerisk og urigtigt at vente paa og at følge saadanne formeentlige udvortes Aabenbaringer, som, til Exempel, den, De har beskrevet i Fortalen til Deres „Prædikener"?

Adlers tvende Tilsvar, skjøndt de kun udgive sig for Forklaringer, ere ikke Forklaringer men Forandringer, der forandre hans Første, uden at han dog finder sig opfordret til afgjørende at tilbagekalde det Første. Dog er der mellem hans tvende Tilsvar en Forskjel. I det første for-

*) Anm. At han saa igjen i Forordet til en af de 4 sidste Bøger phantaserer over det Thema, at „Den der har noget Nyt at bringe ikke maa tillade nogen Amalgamation med det Gamle," maa da betragtes som den ny Confusion, Adler igjen har at bringe. Man er bereittiget til at antage, at A. i dette Forord sigter til sig selv, og saa maa man videre slutte, at han dog anseer hiint Første (der paa det Høitideligste udgav sig for at være en Aabenbaring og derpaa authentisk blev forklaret af ham selv ikke at være noget Nyt) for noget Nyt.

vandles det at have havt en Aabenbaring, ved hvilken en ny Lære er ham meddeelt, til en Opvækkelse, ved hvilken han er frelst. I det sidste Tilsvar forvandles det at have havt en Aabenbaring, ved hvilken en ny Lære er ham meddeelt, til at være Begeistringens Begyndelse, til et Udtryk for noget saa Vagt og Ubestemt som Begeistring. Istedetfor en ved en Aabenbaring Kaldet, hvem en ny Lære er betroet, faae vi i første Tilfælde en Opvakt i almindeligere Forstand, i sidste Tilfælde saadan en Begeistret. Dannet, som Adler er det, ved megen hegelsk Dialektik, er det ikke underligt om han selv lever i den Indbildning, at disse tre Bestemmelser (en Apostel, en religieus Opvakt, en Begeistret) betyde saadan Eet og det Samme, eller at den ene forklarende kan ombyttes med den anden. Men dersom der er Noget til som hedder qvalitativ Dialektik, saa ophæver den ene af disse Bestemmelser den anden, og Dilemmaet maa bestandigt stilles: vil Adler acquiescere i Forklaringen, saa maa han tilbagekalde sit Første; thi Forklaringen er ikke et yderligere Prædikat om det Første, men er en ny Position. Man kan saaledes være meget villig til at indrømme Adler, at han er saadan hvad man kalder en Begeistret og saadan; men man kan sandeligen ikke være villig til at ansee denne Opfattelse for en Forklaring af, hvad han i Fororbet til Prædikenerne udgiver sig for at være.

Hans første Tilsvar af 10de Mai 45 lyder saaledes:

„ved i Fortalen til mine „Prædikener" at have stræbet: at Jesus bød mig for Fremtiden at holde mig til Bibelen; ved at have prædiket ham, ved at have anført Skriftens Ord som Beviissteder, maa det være indlysende til hvilket Evangelium og hvilke Aabenbaringer*) jeg holder mig og har lært Andre at holde sig. Men at der reddes paa vidunderlige Maader er — som jeg i Fortalen til „Prædikenerne" har bestræbet — for mig et Faktum, som jeg ikke kan benægte. Selv om man kun betragter mine „Prædikener" og „Studier" som et Barns første, lallende, spæde, ufuldkomne Røst, troer jeg dog, at Ordet vidner om, at en Begivenhed har fundet Sted, hvorved jeg er bleven grebet af Troen."

Nu er Forflygtigelsen i fuld Gang, og jeg vil bede Læseren om Taalmodighed, at jeg kan gaae ganske langsomt tilværks for i enhver Linie at vise Usikkerheden og Confusionen — den belyser ypperligt en Deel af den moderne Philosophi og Dogmatik. Efter mit Begreb er det at gaae saa nøiagtigt tilværks ikke uinteressant for en Gangs Skyld, og i vore dialektisk confuse Tider kunde der nok være Den, der kunde have Gavn af at læse dette, selv om han slet ikke interesserer sig for Sagen.

Altsaa: „ved i Fortalen til mine „Prædikener" at have stræbet: „at Jesus bød mig for Fremtiden at holde mig til Bibelen"; ved at have prædiket ham, ved at have anført Skriftens Ord som Beviissteder, maa

*) Anm. Der er forøvrigt noget Forvirrende i det Pluralis, som Adler her har brugt i en anden Forbindelse end Øvrigheden, thi Øvrigheden taler i Pluralis om de sværmeriske Aabenbaringer, A. taler i Pluralis om den christelige Aabenbaring.

det være indlysende, til hvilket Evangelium og hvilke Aabenbaringer jeg holder mig og har lært Andre at holde sig." Men dette er ingenlunde indlysende; selv om man vil gjøre Adler den størst mulige Concession, saa bliver dog altid det Afgjørende, Pointen tilbage, som han udelader, medens han ved sit Tilsvar søger *at identificere sig med enhver Christen i Almindelighed.* Selv nemlig om Adler holder sig til den christelige Aabenbaring og det christelige Evangelium, saa bliver dog den Vanskelighed tilbage, hvilken egentligen er den omspurgte, at han ved *en Aabenbaring* er bleven anviist at holde sig til Aabenbaringen. En troende Christen i Almindelighed holder sig til den christelige Aabenbaring, men Adler er ved en Aabenbaring anviist at holde sig til den. Forsaavidt er det da ingenlunde indlysende til hvilken Aabenbaring han holder sig, thi han holder sig jo først og fremmest til *den* Aabenbaring, der er faldet særligen i *hans* Lod, ved hvilken han er bleven anviist at holde sig til den christelige Aabenbaring. Fremdeles siger han jo selv: at Jesus bød ham for Fremtiden; men Spørgsmaalet er ikke om, *hvad Jesus* har budet ham eller budet ham for Fremtiden, men om: *at Jesus har viist sig for ham og budet ham Noget.* Selv om Adler for Fremtiden blev ligesom enhver troende Christen i Almindelighed, saa bliver dog altid det afgjørende qvalitativt Forskjellige (det Omspurgte) tilbage: at han ved en Aabenbaring, af Jesus selv er bleven anviist at blive som Andre.*) Dertil kommer, hvad der er Hovedsagen, at Adler i sit Tilsvar har udeladt, hvad der fornemmelig udhæves i Forordet. Thi ifølge dette kaldte Jesus jo ikke paa ham om Natten for at byde ham fremtidigt at holde sig til Bibelen, nei „Frelseren bød ham at staae op og gaae ind og nedskrive disse Ord" ɔ: den hele Passus, som indeholder den ny Lære. Da saa det var gjort, saa „bød Jesus ham derpaa at opbrænde hans Eget og for Fremtiden at holde sig til Bibelen." Øvrigheden har ikke forelagt Adler det Spørgsmaal, om han, som andre Christne, holder sig til den christelige Aabenbaring, og paa dette Spørgsmaal forlangt hans Ja eller Nei. Nei, Øvrigheden har spurgt: om han erkjender, at det er sværmerisk at holde sig til saadanne Aabenbaringer som, til Exempel, den af ham i Forordet til Prædikenerne beskrevne. Adler svarer: jeg holder mig til den christelige Aabenbaring, ja han vil endog *deraf, at han selv har havt*

---

*) *Anm.* Det bør ikke oversees, at Adler indvikler sig i en ny Vanskelighed. Dialektisk indeholder det nemlig en meningsløs Modsigelse: at Een ved den paradox-extraordinaire Foranstaltning (en særlig Aabenbaring) skulde kaldes til at blive ligesom alle Andre. Ved det paradox-extraordinaire Kald kan et Menneske kun kaldes til at blive den Paradox-Extraordinaire. Ved en Aabenbaring, der betroer Een en Lære, kan et Menneske ikke kaldes til at blive hvad alle Andre ere eller kunne være, end ikke til at blive denne Læres tro Tilhænger, men han kaldes til det Extraordinaire, at blive dens Apostel.

en særlig Aabenbaring, gjøre det indlysende, at han holder sig til den christelige Aabenbaring. Men saa svarer han jo ikke paa Spørgsmaalet, — eller skal Svaret betragtes saaledes: saa indeholder det tillige, at han ikke vil vedstaae hiin i Forordet til Prædikenerne beskrevne Aabenbaring, — men i saa Fald maa der fordres, at han officielt tilbagekalder det Hele.

Naar A. fremdeles i det første Punktum af dette Tilsvar beraaber sig paa at „have prædiket Jesum", for deraf at gjøre „det indlysende, til hvilket Evangelium og hvilke Aabenbaringer han holder sig og har lært Andre at holde sig": saa er dette atter ikke indlysende deraf. Han udelader atter det Afgjørende (det Omspurgte) og søger i Tilsvaret forflygtigende at identificere sig med enhver troende christelig Præst i Almindelighed. Den troende christelige Præst forkynder Christum og viser derved til hvilke Aabenbaringer han holder sig: det er rigtigt; men den troende christelige Præst i Almindelighed er ikke ved nogen Aabenbaring kaldet til at forkynde Jesum. Forsaavidt da Adler som Præst forkynder Jesum, er deraf ingenlunde indlysende, hvilke Aabenbaringer han holder sig til. Det vilde kun være indlysende, dersom hiint Forord til hans Prædikener ikke existerede, men hiint Forord og den i dette beskrevne Aabenbaring er jo netop det af Øvrigheden Omspurgte. Øvrigheden har ikke spurgt Adler, om han, som enhver troende Præst, forkynder Jesum; nei, den har spurgt: om han erkjender, at det er sværmerisk at holde sig til saadanne Aabenbaringer, som den i Forordet til hans Prædikener beskrevne. Adler svarer: jeg forkynder Jesum. Men saa svarer han jo ikke paa Spørgsmaalet, eller ogsaa ligger der i Svaret den Indrømmelse: jeg har aldrig havt nogen særlig Aabenbaring — og i saa Fald maa jo hele Forordet til Prædikenerne officielt tilbagekaldes. Dertil kommer, at Adler atter i Tilsvaret udelader Noget og noget meget Vigtigt, som stod i Forordet. Der stod nemlig: „om Prædikenerne og Talerne fra Nr. VI til Enden veed jeg, at de ere skrevne ved Jesu medvirkende Naade, saa at jeg kun har været Organ." Men saaledes prædiker ingen troende christelig Præst i Almindelighed. I Almindelighed er det ganske rigtigt deraf, at en Præst prædiker Jesum, indlysende til hvilken Aabenbaring han holder sig, men i det særlige Tilfælde, at en Præst selv forkynder om sig selv, at han har havt en Aabenbaring, og at han kun prædiker som Organ: kan deraf ligefrem Intet sluttes, med mindre det Særlige tages bort. Vil altsaa A., at Syllogismen i hans Tilsvar skal have Kraft, saa er eo ipso Forordet til Prædikenerne tilbagekaldt. Men i saa Fald maa der fordres, at han officielt tilbagekalder det.

Endeligen siger Adler, at han har anført Skriftens Ord som Beviissteder, „og at det deraf maa være indlysende, til hvilket Evangelium og til hvilke Aabenbaringer han holder sig." Det synes jo ogsaa saaledes thi Skriften bruger jo den læge og lærde Christen som Beviis og beraaber sig paa Skriftens Ord som Beviissteder. Her er imidlertid Vanskeligheden

en anden, og man maa snarere spørge Adler, hvorledes han kommer til at bruge Skriftens Ord som Beviissteder. Det er nemt nok at pynte en Inconsequents op til et Forsvar; men vi skulle vel stille ham Sagen rigtigt. Hvad kan Adler ville bevise af Skriften? Vil han af den bevise, at Jesus i Aar 1842 har budet ham (Adler) at nedskrive hine i Forordet til „Prædikenerne" nedskrevne Ord? Det vil han dog vel neppe. Vil han da, ifald hine Ord og den i dem indeholdte Lære ikke stemmer med Bibelen, slutte: ja saa har det ikke været Jesus, der en Nat i December Maaned 1842 bød mig at nedskrive dem? Er Adler ikke sikkrere i sin Sag, saa skulde han virkeligen ikke have gjort Allarm, eller idetmindste erhvervet sig lidt mere Skrift-Kundskab end han ifølge hans egen Forklaring i Forordet havde den Gang. Staaer Adler derimod fast ved, at hine Ord i Forordet ere, som han høitideligt har sagt det, Jesu egne Ord, ham (Adler) dicterede i Pennen: saa kan Adler ikke consequent beraabe sig paa Skriftord som Beviissteder; han kan, for at slaae de Christne af Marken med dem, accommodationsviis beraabe sig paa Skriftord, men for ham selv kan dette Beviis ingen Betydning have. Skriftens Ord ere, selv efter den strengeste Orthodoxis Begreber, i maximum Jesu egne Ord: men Adler har jo, ifølge Forordet til „Prædikenerne", ogsaa Jesu egne Ord. Hvor skulde han, uden ved den taabeligste Inconsequents, falde paa at ville bevise Ordenes Christelighed af deres Overeensstemmelse med Bibelord, han som jo af Jesu selv veed, at det er Jesu Ord. — Her har vi det Gamle igjen: skal det deraf, at Adler beraaber sig paa Skriftord som Beviissteder være indlysende, til hvilken Aabenbaring han holder sig: saa maa hine Ord i Forordet til „Prædikenerne" væk, tilbagekaldes i de høitideligste, i Angerens Udtryk. Men Adler er ugeneret, han argumenterer frisk væk bagvendt: jeg beraaber mig paa Skriftord som Beviissteder (hvilket han vel at mærke kun kan consequent gjøre, hvis hine Ord i Forordet til Prædikenerne ikke ere til), ergo: er det indlysende, til hvilken Aabenbaring jeg holder mig. Øvrigheden har ikke spurgt ham, om han som andre Christne beraaber sig paa Skriftens Ord som Beviissteder; men den har spurgt ham: om han erkjender det for sværmerisk at holde sig til saadanne Aabenbaringer, som til Exempel den i Forordet beskrevne? Enten er da Adlers Svar intet Svar paa Spørgsmaalet eller det indeholder hine Ord og hele Forordets Tilbagekaldelse. I saa Fald maa det fordres, at Tilbagekaldelsen skeer officielt.

Det første Punktum i hans første Tilsvar paa Øvrighedens Nr. 2 viser sig saaledes at være sophistisk eller tankeløst. Skal det være Alvor med, at dette er Forklaringen, saa maa han angrende tilbagekalde Forordet til Prædikenerne; thi Tilsvaret er ingen oplysende Forklaring af det Første, men en Forandring; man faaer ikke af Tilsvaret og Forklaringen at vide, hvad Adler forstaaer ved det han i Forordet har udsagt sig at være, men faaer (besynderligt nok ved en Forklaring, der skal forklare et omspurgt

Forbigangent) at vide, hvad han nu mener sig at være, omtrent som var hiint Første slet ikke til.

Det næste Punktum i hans første Tilsvar paa Øvrighedens Nr. 2 lyder saaledes: „Men at der reddes paa vidunderlige Maader er — som jeg i Fortalen til „Prædikenerne" har beskrevet — for mig et Faktum, som jeg ikke kan benægte." Det forlanges vist heller ikke, at han skal benægte et Faktum; jeg for min ringe Deel er da saa langt som muligt fra at forlange det; jeg forlanger blot, at han enten skal staae afgjørende fast ved hvad han selv har sagt sig at være, eller høitideligt tilbagekalde hvad der af ham høitideligt blev udsagt. Ingen af Delene gjør han. Han fastholder ikke sit Første afgjørende, han forandrer det, og dog vil han give denne Forandring Skin af at være en Forklaring. At han ikke staaer fast ved, hvad han i Fororbet til Prædikenerne (det af Øvrigheden Omspurgte) har sagt om sig selv, er ikke vanskeligt at see; thi der er dog vel en qvalitativ-afgjørende Forskjel mellem: ved en Aabenbaring at have modtaget af Frelseren en Lære betroet, og det: at være reddet paa en vidunderlig Maade. Dersom A., da han skrev Fororbet og senere Tilsvaret, havde været i Besiddelse af fornøden christelig Kundskab, havde han naturligviis vidst dette; men Den, der foreløbigen ikke har andre Forudsætninger til at gjøre det Christelige fast med end noget hegelsk Dialektik, han kan let tage feil.

Lad os dog lidt nøiagtigere bestemme Forskjellen mellem de tvende Bestemmelser. Naar et Menneske siges at reddes paa en vidunderlig Maade, da antages, at Det, hvori han frelses ind, er til, ja det har maaskee længst været til; men han, ak ja han har været vildfarende, han har maaskee henleflet sine Aar i Letsindighed og Udsvævelser, eller forspildt dem i forvirrende Studier, eller trodsig vendt det Bekjendte Ryggen, eller høstet de sørgelige Følger af en holdningsløs og pjattet Opdragelse o. s. v. Han reddes nu paa en vidunderlig Maade, den være nu den forskjellige, hvad der i Forhold til det psychologiske Kjendskab, man har til slige Opvækkelses-Historier, kan udføres vidtløftigere eller kortere. Christendommen antages at være Det, han frelses ind i, men han reddes paa en vidunderlig Maade. Lad det være skeet iaar f. Ex., saa har altsaa Christendommen bestaaet i 1800 Aar; i den foregaaer der saa vist ingen Forandring for den Frelstes Skyld, ak nei, men den Vildfarende frelses paa en vidunderlig Maade ind i Det, der har bestaaet uforandret i 1800 Aar, og i hvilket alle Andre antages at have deres Liv. — Noget ganske Andet og qvalitativt Forskjelligt er det derimod, naar Een ved en Aabenbaring betroes en Lære. Denne Lære er jo dog vel ikke til før, der er altsaa foregaaet en Forandring i Det, hvori Frelsen er at finde. Den Kaldede har maaskee slet ikke saaledes menneskelig talt været paa Fortabelsens Vei. Nei, der foregaaer en Forandring i det Objektive, og det er denne den Kaldede skal meddele, som den er ham selv meddeelt ved en Aabenbaring.

Den der ved en Aabenbaring kaldes og betroes en Lære, han kaldes til at være Lærer, han kaldes vel for sin egen Skyld, men hovedsageligen og væsentligen for Andres Skyld (det Teleologiske), at han skal forkynde dette Ny. Den derimod, der reddes paa en vidunderlig Maade, ham betroes ikke nogen ny Lære, han beskikkes ikke til i extraordinair Forstand at være Lærer, eller til at meddele noget Nyt; han har at være stille, og ydmygt at indordne sig i det Gamle; Bevidstheden om at være reddet paa en vidunderlig Maade kan ikke friste ham til at ansee sig selv for noget Overordentligt, da denne Bevidsthed snarere bestandigt ydmygende minder ham om, at han var saa langt henne paa Fortabelsens Vei, at en vidunderlig Maade var fornøden for at han kunde reddes.

Saaledes tænker jeg at have bestemmet Forskjelligheden. Lad os nu see til Adler. I Forordet til Prædikenerne ymtedes der Intet om, at Adler var bleven frelst, var bleven reddet; nei i Forordet var Adler den ved en Aabenbaring Kaldede, hvem en ny Lære betroes. Først i Tilsvaret (vel at mærke paa Spørgsmaalet om Meningen af Forordet til „Prædikenerne") kommer denne Forklaring frem. Den er naturligviis ingen Forklaring af Forordet, den er en ganske ny Opfattelse, en ny Skikkelse, A. træder op i, som begyndte han først nu, som havde han intet Præcedens, han der netop har et saadant, hvorom der spørges. Dersom Een havde udgivet sig for at være Konge, og nu Øvrigheden forelagde ham det Spørgsmaal, hvad han havde meent med at sige noget Saadant om sig selv, og han saa „forklarede", at han dermed havde meent at han var Cancelliraad: saa er dette Svar ingen Forklaring, det er et nyt Udsagn: først udgiver han sig for Konge, saa for Cancelliraad. Den dialektiske Sviig eller Tankeløshed ligger i saa ikke at tilbagekalde det Første, men lade som var det Sidste en Forklaring af det Første.

Det sidste Punktum i Adlers første Tilsvar paa Øvrighedens Nr. 2 lyder saaledes: „Selv om man kun betragter mine „Prædikener" og „Studier" som et Barns første, lallende, spæde, ufuldkomne Røst, troer jeg dog, at Ordet vidner om, at en Begivenhed har fundet Sted, hvorved jeg er bleven greben af Troen." Det Sidste er nu en meget vag Bestemmelse: at en Begivenhed har fundet Sted, hvorved han er bleven greben af Troen. Begivenheden er jo desuden nøiagtigt beskreven i Forordet til Prædikenerne, at det var en slem Lyd der foer gjennem Værelset, og at saa Frelseren bød ham at staae op og nedskrive Ordene. Øvrigheden har jo ikke spurgt A., om der har fundet en Begivenhed Sted, men om den detailleret beskrevne Begivenhed i Forordet til Prædikenerne. Dette Udsagn af Adler om sig selv, at der har fundet en Begivenhed Sted, ved hvilken han blev greben af Troen, er noget ganske Andet end hvad der er fortalt i Forordet. Saaledes har man jo havt mange Exempler paa, at et Menneske ved at komme i Livsfare f. Ex. er bleven greben af Troen. Ved nogen Læsning i Tractater vil man være istand

til at rykke ud med et betydeligt Sortiment af saadanne Levnetsløb, hvori fortælles, at et Menneske ved en Begivenhed er bleven grebet af Troen. Forklaringen af at have havt en Aabenbaring, ved hvilken en ny Lære blev Adler meddeelt, skal altsaa nu være: at der har fundet en Begivenhed Sted, ved hvilken Adler blev greben af Troen. Dette kan bedst betragtes som en Reminiscents fra Adlers exegetiske Studier, thi saaledes exegetiseredes der jo f. Ex. over Pauli Omvendelse: der er skeet Noget, hvad det er kan man ikke sige, det har været en Begivenhed o. s. v.

Hvad det Første i hiint sidste Punktum af Tilsvaret angaaer, da kunde det jo synes en priselig Forfatter-Beskedenhed, en Compliment mod Andre saaledes i Forhold til sit første Forsøg at minde om „et Barns lallende, spæde, ufuldkomne Røst"; og et høistæret dannet Publikum, der i Mangel af at have Kategorier har en allerkjæreste Forkjerlighed for Compliment-Snak, vilde vist synes godt derom, dersom der ikke var Andet til Hinder. Men skulde man dog ikke ogsaa kunne baade drive Beskedenheden forvidt, og være beskeden paa aldeles urette Sted? Naar man har sagt om Noget, at det er nedskrevet efter Frelserens egen Dictat, saa gaaer det dog virkeligt ikke an om det Samme at admittere den Forklaring, at det er et Barns spæde Lallen. Naar man om Prædikener har sagt, at de ere skrevne saaledes, at Forfatteren kun har været Organ, saa gaaer det dog virkeligt ikke an om de samme Prædikener at admittere den Forklaring, at de ere et Barns spæde Lallen. Ja, var Adler begyndt som ellers et Menneske i Almindelighed, saa maa det naturligviis staae ham frit for, betræffende sit første Forsøg at minde om et Barns spæde Lallen; men naar man begynder med en Aabenbaring og med Frelserens Dictat, begynder med at være kun Organ: saa gaaer dette virkeligen ikke an. Saa distrait synes Adler at være, at denne Forfatter-Coutume at haabe paa, engang i en senere Tid at skulle kunne gjøre det bedre, den falder ham ganske geläufig — i Forhold til hvad der er ham aabenbaret. See, naar et Menneske begynder en Stræben i en fortumlet og exalteret Tilstand, saa kan det være ganske i sin Orden, at han haaber paa en Perfectibilitet, at det vil lykkes ham senere, naar han er kommen til Rolighed og Besindelse, at gjøre det bedre. Men en Mand, der begynder med en Aabenbaring og Frelserens Dictat, han har kun i uvæsentlig Forstand at haabe paa Perfectibilitet, han maa snarere befrygte, at hiint Første i Tidens Længde ikke skal staae saa levende for ham som før; men understaaer en Saadan sig væsentligen at haabe paa en Perfectibilitet: saa er dette en Blasphemi. Vel siger A. just ikke, at han selv betragter hine Ord i Forordet og Prædikenerne saaledes, men hvor tør han (dersom det i Sandhed er ham sandt hvad der staaer i Forordet) indlade sig paa nogen saadan Accomoderen ved at sige: „selv om man kun betragter mine Prædikener og Studier som et Barns første, lallende, spæde, ufuldkomne Røst," og indlade sig saaledes, at „han dog troer, at Ordet vidner om, at en Begivenhed har

fundet Sted." Altsaa, naar hans høitidelige Udsagn om, at Jesus har budet ham at nedskrive Ordene, ikke kan skaffe ham Gehør, saa vil han indlade sig med Den, der gjør, hvad der i Adlers Øine (dersom det i Sandhed er ham sandt hvad der staaer i Forordet) maa være den rædsomste Formastelse, der anseer dem for et Barns spæde Lallen. Eller har vel Øvrigheden givet Sagen den Vending, har Øvrigheden i den Grad grebet feil af Pointen, at den har gaaet hen og betragtet den hele Frembringelse som Adlers, og nu æsthetisk spurgt ham, om han vilde indrømme, at den var et ufuldkomment Noget? Ingenlunde, den har ganske rigtigt disputeret e concessis. Det er overhovedet ubegribeligt, hvorfra Adler har faaet det om „et Barns spæde, lallende Røst." I Forordet til Prædikenerne er det jo slet ikke Adlers Røst der høres, det er jo Jesus der dicterer Adler Noget i Pennen. Adlers Tilsvar har da kun Betydning under Forudsætning af, at hele Forordet er Digt og Sindsforvirring, saa Adlers første Forsøg: det at digte en Aabenbaring maa betragtes som et Barns spæde, lallende Røst. Og hvad tør man saa haabe for Fremtiden ved Adlers fortsatte Stræben, tør man saa haabe, at naar han næste Gang digter en Aabenbaring, at det saa vil blive et bedre Arbeide? Men i ethvert Tilfælde maa saa Forordet til Prædikenerne saa høitideligt som muligt tilbagekaldes.

Adlers Haab om sin Perfectibilitet indeholder væsentligen Forordets og Prædikenernes Tilbagekaldelse, idet det bestemmer begge Dele som hans egen Frembringelse. Men saa maa man fordre, at han officielt tilbagekalder det Første, dersom han ellers haaber paa sin Perfectibilitet, og det gjør han. Han siger selv i den anden Skrivelse (af 5te Juli) under Nr. 3: „at han, ved i længere Tid at bearbeide og roligen udvikle Ideerne, for Fremtiden vil see sig istand til at lade det christelige Indhold udfolde sig i en mere passende og med den hellige Skrifts Ord mere overeensstemmende Form." Altsaa: Ord, der ifølge Adlers eget høitidelige Udsagn vare af ham nedskrevne efter Frelserens Dictat: de have ikke havt en ganske passende Form; Prædikenerne, der ifølge Adlers eget høitidelige Udsagn ere udarbeidede ved Jesu medvirkende Naade, saa A. kun har været Organ: de have ikke havt en ganske passende Form — derimod haaber Mag. Adler for Fremtiden (naar han maaskee bliver fritaget for Aabenbaringer og Jesu medvirkende Bistand), at han, Magisteren, nok skal være istand til at finde en mere passende Form! Det er utænkeligt, at Adler har kunnet skrive det første og andet Tilsvar paa Øvrighedens Nr. 2, uden at han først saadan maa have glemt, hvad der stod i Forordet til Prædikenerne. Hans skjønne Haab om en Perfectibilitet er i Grunden Dødsdommen over Forordet, er i Grunden Bejaelsen af hvad Øvrigheden har spurgt ham om under Nr. 1, om han ikke har været i en exalteret og forvirret Sindstilstand, da han skrev og udgav sine Prædikener. Adler maa antages i Distraction at have glemt hvad der stod i Forordet til hans Prædikener, derpaa har

han villet være Autoriteterne til Behagelighed ved Hjelp af en elskværdig Forfatter-Beskedenhed, der haaber paa en betydelig Perfectibilitet. Maaskee er der ogsaa løbet ham een og anden Reminiscents fra hans theologiske Studeringer ind deri. Der har jo været meget Tale om Christendommens Perfectibilitet. Og Christendommen er jo ogsaa en Aabenbaring. I det Ny Testamente findes der dog nok neppe Noget om dens Perfectibilitet. Men en 16, 1700 Aar efter Christendommens Indkomst i Verden, saa opkom denne Perfectibilitets-Theori. Nu ja, lidt Undskyldning ligger der dog altid i den store Afstand og Verdens betydelige Forandring siden den Tid. Men saadan i sit eget Liv at gjennemgaae et verdenshistorisk Cursus: at faae sig en Aabenbaring til at begynde med, og saa 2 Aar derefter allerede være i fuld Gang med Perfectibiliteten — ja, det er en vistnok hidtil uhørt Originalitet. Adler er jo Den, som har havt en Aabenbaring, det er altsaa ham der skal staae fast, selv om Andre benægtede det: og saa er han Den, der exegetiserer over sin egen Aabenbaring paa samme Maade som en rationalistisk Exegese og Dogmatik har exegetiseret over Christendommens Aabenbaring.

Det viser sig saaledes, at Adlers første Tilsvar paa Øvrighedens Nr. 2 sophistisk eller tankeløst indeholder en Forrykkelse af hele hans første Standpunkt, idet han, istedetfor Det at være kaldet ved en Aabenbaring og at have faaet en Lære betroet, substituerer Det: at være reddet paa en vidunderlig Maade. Ifølge hans egen authentiske Opfattelse (fra hvilken vi naturligviis ere berettigede til at argumentere, medens vi kun protestere den, naar den vil være en Forklaring af hans Første, da den ingen Forklaring er men en væsentlig Forandring, og en væsentlig Forandring kræver sit kjendelige Udtryk i en afgjørende Form, hvilken ene er det Førstes Tilbagekaldelse): holder han sig til Bibelen, prædiker han Jesum, beraaber han sig paa Skriftord som Beviissteder, kort: han er ganske som enhver Christen i Almindelighed, kun er han reddet paa en vidunderlig Maade. Men ergo: **har han ifølge sin egen authentiske Opfattelse af sig selv intet Nyt, ingen ny Lære at bringe, og har ei heller havt det.** Confusionen ligger nu blot i, at han lader sit Første staae. Skal der være mindste ethisk Mening eller Alvor i Adlers hele Stræben: saa maa han tilbagekalde sit Første, og nøies med sit Sidste: at være som alle andre Christne i Almindelighed, kun at han er reddet paa en vidunderlig Maade.

Dette var den første Forandring; men det bliver ikke derved. Ved den første Forandring blive vi dog endnu indenfor det Religieuses Sphære, om der end er en qvalitativ afgjørende Forskjel mellem at reddes paa en vidunderlig Maade, og ved en Aabenbaring at faae en ny Lære betroet.

Vi gaae nu over til Adlers sidste Skrivelse og det deri indeholdte Tilsvar paa hiint Øvrighedens Nr. 2. For at gjøre Alt hvad der kan gjøres i Faveur af Adler, ville vi atter minde om, at han selv betragter denne Skrivelse „som saa stort et Tilnærmelses-Skridt, som ham var muligt."

Hans andet Tilsvar lyder saaledes:

„Jeg urgerer ikke paa at betragte mine „Prædikener" (eller „Studier) som Aabenbaringer ved Siden af eller ligeoverfor Christendommen, men jeg betragter de i Prædikenernes Forord nedskrevne Ord, og mine ofte igjenkommende dogmatiske Kategorier som Holdningspunkter, der have været nødvendige for mig for i Begeistringens Begyndelse at fastholde det christelige Stof i en Form."

See, nu har vi Spillet gaaende; ak, hvad hjelper det at brænde fine hegelske Manuscripter, naar man vedbliver at være en saadan Hegelianer, der saadan kan med Mediationen! Først siger Adler: at han ikke urgerer*) paa, at det er Aabenbaringer. Han urgerer ikke derpaa; det vil sige han siger baade Ja und Nei, det vil sige han opfrisker det Bekjendte: A er rigtignok B, men paa den anden Side er det dog ikke B. Det er Aabenbaringer, men han urgerer ikke derpaa, fordi det til en vis Grad dog ikke er Aabenbaringer. Det er Aabenbaringer saadan til en vis Grad, de forholde sig maaskee til en virkelig Aabenbaring som Magistrats-Maaneskin til virkeligt Maaneskin.

Videre. Han siger: jeg urgerer ikke paa at betragte mine „Prædikener" (eller mine „Studier") som Aabenbaringer. Her overdriver Adler i Svaret Øvrighedens Spørgsmaal; thi Øvrigheden havde kun spurgt om hiin Aabenbaring i Forordet til Prædikenerne. Hvor skulde ogsaa Øvrigheden falde paa at spørge Adler, om han ansaae samtlige Prædikener og Studier for Aabenbaringer, da han ikke selv havde sagt om dem, at de vare det.

Nu kommer Hovedsagen: „han betragter de i Prædikenernes Forord nedskrevne Ord, og hans ofte igjenkommende dogmatiske Kategorier som Holdningspunkter, der have været nødvendige for ham for i Begeistringens Begyndelse at kunne fastholde det christelige Stof i en Form." Altsaa, han betragter hine Ord som Holdningspunkter. Men Øvrigheden har ikke spurgt ham om, hvorledes han betragter hine Ord, men hvorledes han betragter det, at Jesus bød ham at nedskrive Ordene. Adler giver det Udseende af at være en lærd eller videnskabelig Conferents, hvor hine Ord ere opgivne, og det nu afhandles hvorledes man skal betragte dem; Øvrigheden spørger egentligen, hvorfra Adler har hine Ord, hvad det vil sige, at Jesus har dicteret ham dem. Naar man kun vil exegetisere over Indholdet af et Document, kan det forsaavidt være aldeles ligegyldigt, om Documentet er paa simpelt eller paa stemplet Papir; men

*) Anm. Læseren bemærker maaskee det Snurrige, at han endog i sit første Tilsvar havde sagt Mindre, da han havde forandret Det at have havt en Aabenbaring, ved hvilken en Lære blev ham betroet, til at være reddet paa en vidunderlig Maade. Men i sidste Tilsvar, hvor han dog gjør det størst mulige Tilnærmelsesskridt, der begynder han igjen paa at tale om, at han dog til en vis Grad har havt en Aabenbaring.

juridisk er denne Forskjel stundom afgjørende. Saaledes her, Adler vil forklare Noget om Ordene — næsten som vilde han sige: det kan være ligegyldigt, enten Ordene ere af Jesus eller af mig — men Øvrigheden spørger netop om dette: at Ordene, efter Adlers høitidelige Udsagn, ere Jesu Ord. Svaret er altsaa ikke Svar paa Spørgsmaalet, det Afgjørende er aldeles udeladt, med mindre der i Svaret er indeholdt, at hine Ord ikke ere ham (Adler) aabenbarede, men ere hans egne; og i saa Fald maa der fordres, at han officielt tilbagekalder Forordet til Prædikenerne. — Adler betragter „hine i Forordet nedskrevne Ord"; ved denne skjødesløse Form forleder han Enhver til at troe, at Talen er om Ord, som han (Adler) selv har nedskrevet i samme Forstand som jeg nu skriver disse Ord ned. Men ifølge Forordet var det jo, da Frelseren om Natten havde budet ham at staae op, at han (Adler) nedskrev Ordene efter Dictat. Dette er jo dog vel det qvalitativt Afgjørende. — Adler „betragter hine i Forordet nedskrevne Ord og hans ofte igjenkommende dogmatiske Kategorier som Holdningspunkter." Altsaa er der for Adler selv ingen væsentlig Forskjel mellem hine Ord i Forordet og hans dogmatiske Kategorier, begge staae for ham i Autoritet paa lige Linie — og dog ere hine Ord i Forordet Frelserens Dictat, hvorimod de dogmatiske Kategorier ere Adlers Opfindelse, hvorfor han ganske rigtigt bruger det possessive Pronomen, sigende: mine dogmatiske Kategorier. Staae da de dogmatiske Kategorier og Ordene i Forordet for Adlers egen Betragtning qvalitativt au niveau med hinanden, saa følger ganske simpelt, at han ogsaa maa sige: mine i Forordet nedskrevne Ord. Og dog vare disse Ord jo dicterede Adler af Frelseren selv. — Adler betragter Ordene i Forordet og hans dogmatiske Kategorier (altsaa begge Dele lige) „som Holdningspunkter." Et Holdningspunkt er ifølge Sprogbrug en Bestemmelse af det Midlertidige. Det kan gjerne skee, at Holdningspunktet bag efter ikke viser sig at være ganske sandt, men i Faren, i Skyndingens Øieblik griber man det, for dog at have Noget at holde sig til. Naar Tvende disputere med hinanden, og Forvirringen begynder at indtræde, saa griber man Noget som Holdningspunkt, dette fixerer man midlertidigt, for dog at have Noget at holde sig til. Naar man ikke har havt Tid til at gjøre sig sine Tanker ret tydelige, og dog vil meddele, saa griber man en enkelt Bestemmelse, sætter den midlertidigt fast som Holdningspunkt. Bag efter, naar man faaer bedre Tid, undersøger man, om ogsaa den enkelte Bestemmelse, der maatte gjøre Tjeneste som Holdningspunkt, er ganske rigtig eller ei. I Forhold til Adlers Kategorier kan det nu være tilladeligt og forsvarligt at kalde dem Holdningspunkter, hvilke altsaa senere ville komme til at undergaae en skarp Prøvelse, thi der skjønnes Intet at være til Hinder for at kunne haabe paa disses Perfectibilitet — deres Fuldkommenhed er idetmindste ikke til Hinder. Men i Forhold til hine Ord i Forordet, som ere af Adler nedskrevne ifølge Frelserens Dictat, er det

Blasphemi af Adler at kalde dem Holdningspunkter, „der vare ham (Adler) nødvendige i Begeistringens Begyndelse." Vi skulle altsaa turde haabe, at naar Adler efter Begeistringens første Skynding er kommen til Ro, saa leverer han Noget, efter hans eget Begreb, fuldere og klarere end det ham af Frelseren i Pennen Dicterede! Det er utænkeligt, at Adler har kunnet skrive dette Tilsvar, uden først i Distraction saadan at have glemt hvad der stod i Forordet, glemt at han har havt en Aabenbaring, og betragtet Ordene som sine egne. — For Adler vare hine Holdningspunkter nødvendige „i Begeistringens Begyndelse." Altsaa har A. været begeistret i hiin Nat i December Maaned 1842, da han nedskrev Ordene — de ere maaskee skrevne i Begeistring. Vanskeligt skulde man ellers finde tvende forskjelligere Bestemmelser end den at skrive i Begeistring, og at skrive efter Dictat. Eller (thi det Afskyelige er uundgaaeligt, fordi Adler har arbeidet sig ind i en Blasphemi) var det maaskee Jesus, der den Nat var i Begeistringens Begyndelse? Thi hans Tilstand er det da egentlig der maa spørges om, da han jo var Den, som dicterede. — Adler har altsaa været begeistret. Ja, det er noget ganske Andet. Dersom A. i Forordet til sine Prædikener istedetfor hvad der staaer, havde skrevet: i et begeistret Øieblik om Natten gik der et Lys op for mig, hvorpaa jeg stod op og tændte Lys og nedskrev følgende Ord: saa var det neppe faldet Øvrigheden ind at kalde ham til Regnskab ved Hjelp af Spørgsmaal. Det havde da været i sin Orden med Adlers Haab om sin Perfectibilitet, thi hine Ord skjønnes rigtignok (under Forudsætning af, at de ere Adlers egne — ellers disputerer jeg kun e concessis) ikke at være saa fuldkomne, at de jo nok kunne blive fuldkomnere. Derimod synes det enten ubegribeligt tankeløst og confust eller frækt at byde Øvrigheden et saadant Tilsvar, som var Talen om denne virkelig vage Bestemmelse: Begeistring, og om hvorvidt Adler har været begeistret; da Spørgsmaalet dog er om, at han har sagt sig at have havt en Aabenbaring og at have en Lære efter Frelserens Dictat. — Holdningspunkterne vare nødvendige for Adler for i Begeistringens Begyndelse at „kunne fastholde det christelige Stof." Det christelige Stof; men derom er jo slet ikke Spørgsmaalet, men vel om den ny Lære han har modtaget af Frelseren. — Adler betragter selv hine Ord i Forordet som noget Ufuldkomment, der skal fortrænges af noget Fuldkomnere. Han siger jo: „Holdningspunkterne vare nødvendige for ham (den reen subjektive Bestemmelse) i Begeistringens Begyndelse (da han altsaa endnu var lidt fortumlet) for at kunne fastholde det christelige Stof i en Form" (det skjødesløse Udtryk: i en Form, viser tydeligt hen paa den forhaabede fuldkomnere og mere passende Form, i Sammenligning med hvilken altsaa Frelserens Form var den upassende). Hvo i al Verden, der blot læste Adlers Tilsvar, vilde dog falde paa, at han talte om Ord, som, ifølge hans eget Udsagn, ere nedskrevne efter Frelserens egen Dictat! Ere da Ordene i Forordet, som jo Adler har sagt

det, Frelserens: saa er hans Tilsvar Nonsens; men ere de Adlers egne, saa maa Fororbet paa det Høitideligste tilbagekaldes. At Adler ikke selv har kunnet indsee dette, er netop det bedste Beviis for, at han er confus.

Naar nu hine Ord i Fororbet, efter Adlers egen authentiske Opfattelse (hvilken vi blot protestere, naar den vil være Forklaring af hans Første), kun ere ham hvad hans dogmatiske Kategorier ere ham, naar Ordene ere ham Holdningspunkter, naar fremdeles disse Holdningspunkter kun vare ham, Adler (den subjektive Bestemmelse) nødvendige i Begeistringens Begyndelse, naar de kun vare ham nødvendige for at fastholde noget Andet, og dette Andet var og er det christelige Stof: saa er heri indeholdt Adlers egen authentiske Forklaring af, at han intet Nyt, ingen ny Lære*) har at bringe, som han har modtaget ved en Aabenbaring. Det Ny, den ny Lære maatte jo enhver Fornuftig tro var indeholdt i Ordene i Fororbet, der er Frelserens Dictat; men see, Ordene i Fororbet ere for Adler kun Holdningspunkter, der vare nødvendige i Begeistringens Begyndelse.**)

De andre Punkter i Øvrighedens Skrivelse ere mindre vigtige; men nu blot Enden paa Historien. Saa fulgte Adlers Afskedigelse under 13. September 1845. Det kunde synes den kommer besynderligt, næsten lidt umotiveret, ved at komme lige oven paa saa føielige og saa betydelige Concessioner fra Adlers Side. Det kunde synes saa, men giver man sig behørig Tid, vil man nok rigtigere sige, at den netop kommer motiveret ved Con-

*) Anm. Jeg har allerede eengang i en Note og skal atter her, for at give Læseren paa rette Sted Indtrykket af det Samtidige, minde om, at Adler, hvad der jo var at vente, igjen begynder paa en Frist. I Fororbet til den ene af hans 4 sidste Bøger afhandler han især, hvorledes „Den der har noget Nyt at bringe maa forhindre enhver Amalgamation med det Gamle.“ Saa har Adler dog havt noget Nyt at bringe! Imidlertid har han, som det synes, i denne sidste Bog valgt den mindst generende af alle Kategorier, han er nemlig saadan Geni og saadan.

**) Anm. Den der har nogen Læsning i en vis moderne Theologi og Exegese og altsaa har en Viden om, hvorledes man har behandlet den hellige Skrift som det Umiddelbare, Begeistringens Første, hvis Perfectibilitet man haaber paa o. s. v., og dog kaldet den en Aabenbaring, han vil i Mag. Adlers hele Argumentation stadigt mindes derom. Men dette er det Uforlignelige ved Mag. Adler, at han er tillige Den, der selv har havt den Aabenbaring, som han forklarer saaledes! Man mærker i den moderne Exegese og Dogmatik ikke saa stærkt Modsigelsen, da kun bestandigt den ene Part møder, og man aldrig faaer Leilighed til at høre Paulus protestere, han, som jo havde havt Aabenbaringen. Men Mag. Adler møder Een for Begge og Begge for Een: han er selv Den, der har havt Aabenbaringen, og han er tillige Exegeten! Men just derfor gjør Mag. Adler saa ypperligt aabenbart hvad det Moderne er.

cessionerne, thi Concessionernes Betydelighed, naar disse dog ikke indeholde en formelig og høitidelig Tilbagekaldelse af det Første, gjør det uundgaaeligt, at han maa afskediges. Det, at han uagtet saadanne Concessioner dog bilder sig ind, at han staaer fast ved sit Første, gjør det aldeles evident, at han er confus, at han hverken veed ud eller ind i hvad han siger om sig selv. Havde Adler ordknap, uden dialektisk at vige et Haarsbred, staaet stivt paa sit Aabenbarings-Faktum: var Sagen bleven langt vanskeligere for Statskirken, der noget nær vilde være kommen til at dømme i den Sag, hvorvidt en Mand i vor Tid kan være berettiget, naar han udgiver sig for at have havt en Aabenbaring. Men deri ligger netop det Dybsindige ved Biskop Mynsters Holdning under denne Sag, at han har forhjulpet Adler til ved nogle Concessioner yderligere at godtgjøre, at han er confus, og derved igjen at nødvendiggjøre sin Afskedigelse, idet Begrebet slaaer om, som Hegel siger, og Concessionen netop beviser Forvirretheden.

Af den hele Begivenhed med Adler, af hans Afskedigelse resulterer der derfor Intet for Statskirken eller for Nogen, Læg eller Lærer, i Statskirken; Adlers Afskedigelse kan i al Evighed ikke blive noget Præjudikat, thi Adler er ikke bleven afskediget, fordi han har sagt sig at have havt en Aabenbaring, men fordi han ved sine Concessioner yderligere har godtgjort, at han er confunderet. I den Maade, paa hvilken han i Begyndelsen forkyndte at han havde havt en Aabenbaring, i hele hans første Optræden, var der Noget, som maatte vække en Formodning om, at han var exalteret i en forvirret Sindstilstand. Men han blev dog ikke afskediget; nei han blev suspenderet, som naturligt var, for at man da nærmere kunde faae Oplysninger af ham. Nu rykker Adler ud med Concessioner og Oplysninger, og see, netop disse gjøre det evident, at han er confus — ved Hjælp af Concessionerne fælder han sig selv, og Statskirken kommer hverken til at handle eller til at dømme i den Sag, at en Lærer i Statskirken har sagt sig at have havt en Aabenbaring.

Ingen Christen, og forsaavidt heller ingen christelig Øvrighed, kan ville tillade sig den Syllogisme: en Mand har sagt sig at have havt en Aabenbaring, ved hvilken Frelseren har meddeelt ham Det og Det — ergo er Manden sindsforvirret. Tillader Statskirken sig nogensinde denne Slutning, saa har den tilintetgjort sig selv. Det vil altsaa sige: skal man slutte at Manden er i en forvirret Sindstilstand, saa maa man bevise det af noget Andet eller af den Maade, paa hvilken han selv omtaler Det at have havt en Aabenbaring. Men denne Fremgangsmaade er jo netop brugt i den Adlerske Sag. Ingen Troende skal da bringes i spændende Ængstelse ved Tanken om, at en Lærer blev erklæret for at være i en forvirret Sindstilstand og afskediget, fordi han sagde sig at have havt en Aabenbaring; thi derfor er A. ikke bleven afsat, og man har heller ei sluttet ligefrem til hans forvirrede Sindstilstand fra dette Udsagn.

Ingen Statskirkens Fjende skal have det at kaste den i Næsen, at den, der som Kirke selv er bygget paa en Aabenbaring, har afskediget en Lærer som værende i forvirret Sindstilstand, fordi han har sagt sig at have havt en Aabenbaring; thi derfor er A. ikke bleven afskediget, og man har heller ei ligefrem sluttet til den forvirrede Sindstilstand fra dette hans Udsagn. Adlers Sag er bleven behandlet saa correct som muligt. Det gjaldt fremfor Alt om, at Afskedigelsens Accent faldt paa rette Sted — netop lige efter Concessionerne; og dernæst gjaldt det om, at Sagen ingen Hale fik, at dens Afgjørelse ikke kunde blive Præjudicat. Dette kan den umuligt blive, thi i Præmissen til Conclusionen er der ingen almindeligere Bestemmelse. Til Grund for Dommen ligger en Forestilling om hvad det vil sige at være i en exalteret og forvirret Sindstilstand; ved at finde denne Forestilling anvendelig paa Adler har man sluttet til, at han var i denne Tilstand, — men man har intet Almindeligere fixeret, hvoraf der for Fremtiden uden videre skal sluttes Noget.

Lad os, mindende om Indholdet af Capitel I,*) tænke Sagens Forhold anderledes for endnu engang at belyse den. Sæt en Lærer i Statskirken forkynder sig at have havt en Aabenbaring, ved hvilken Frelseren havde meddeelt ham Noget; sæt der var end ikke for den skarpsindigste Jagttagelse det mindste Indicium at opdage, som kunde tyde paa, at han var i en exalteret og forvirret Sindstilstand: hvad saa? Ja, uden videre saa af dette hans Udsagn at slutte: ergo er han i en forvirret Sindstilstand, gaaer i al Evighed ikke an. Derimod mener jeg rigtignok, at det er ganske simpelt, at Statskirken i Qvalitet af det Bestaaende, og som hvilende paa en aldeles bestemt, historisk forbigangen Aabenbaring, er berettiget til at afskedige ham; den særlige Extraordinaire med et Aabenbarings-Faktum maa ud af Geleddet. Statskirken er berettiget til at afskedige ham uden Pension og uden at indlade sig paa alle de mange latterlige Hensyn, som det er forbeholdt vor Tids Philisteri at kunne tænke sammen med en Apostels, en Reformators Værdighed, at nemlig en Saadan foruden at være Apostel og Reformator tillige maa see paa, at han faaer et godt Embede, og i ethvert Tilfælde Pension. Statskirken er berettiget til at afskedige ham; dog mener jeg, at den aldrig vil komme i det Tilfælde i Sandhed at skulle gjøre Alvor deraf, fordi den sande Extraordinaire selv vil gjøre Skridtet, selv vil træde ud, indseende Nødvendigheden af at være stillet rigtigt. Det er som sagt Nonsens, at en Apostel vil være Lærer i en bestaaende Statskirke; Enhver, der har Begreb om qvalitativ Dialektik, vil let indsee dette. — Man vil nu atter fra dette Synspunkt see den tilfældige Særlighed ved Adlers Afskedigelse, af hvilken ene og alene følger, at Adler er bleven afskediget. Han er ikke bleven afskediget, fordi han har sagt sig at have havt en Aabenbaring; nei. Han er heller ikke bleven er-

*) [Jfr. foran S. 641 ff.]

klæret at være i en forvirret Sindstilstand, fordi han har sagt sig at have havt en Aabenbaring; nei. Men fordi det af forskjellige Indicier blev betænkeligt med hans Sindstilstand, suspenderedes han; af hans Tilsvar og Concessioner blev det saa yderligere klart, at han var i en forvirret Sindstilstand, derfor er han bleven afskediget. Det var derfor baade skarpsindigt og i sin Orden, at Øvrigheden ordnede Spørgsmaalene til A. saaledes, at den spørger under Nr. 1: „om han erkjender, at han har været i en exalteret og forvirret Sindstilstand, da han skrev og udgav hans „Prædikener" og „Studier""? — og først derpaa under Nr. 2: „om han erkjender, at det er sværmerisk at holde sig til saadanne Aabenbaringer som, til Exempel, den i Forordet til hans Prædikener beskrevne?" Dette viser nemlig, at Øvrigheden construerer Indicie-Beviset for Adlers forvirrede Sindstilstand paa noget Andet end paa dette Udsagn om at have havt en Aabenbaring.

---

§ 2.

Adlers 4 sidste Skrifter.*)

Adler synes nu at ville være avanceret til eller nøies med at være Geni. Grund-Forvirringen ligger i, at han besuagtet lader som Ingenting og mener sig at være i Identitet med sit Første (ifølge hvilket han var den ved en Aabenbaring Kaldede, hvem en Lære blev betroet). — Den qvalitative Forskjel mellem et Geni og en Apostel. — Selv om A. intet Første havde, vilde han, blot betragtet som Forfatter af de 4 sidste Bøger, være at charakterisere som et fortumlet Geni, hvilken Dom allerede Bøgernes Form foranlediger.

De sidste Ord af en Mand i Afskedens Øieblik have altid et eget Værd, indprente sig altid fastere i Hukommelsen. A.s sidste Ord (de sidste i den sidste Skrivelse af 5te Juli 1845) indeholdt, som Læseren erindrer, et Haab, et skjønt og i ethvert Tilfælde tilforladelig udtalt Haab, at han „ved i længere Tid at bearbeide og roligen udvikle Ideerne, for Fremtiden vilde see sig istand til" o. s. v. Umiddelbart ovenpaa Udtalelsen af dette Haab fulgte hans Afskedigelse, der i Naade og med Pension — for Fremtiden entledigede ham fra hans Embede.

Begunstiget ved otium og ved Pensionen (thi qua Forfatter havde A. vel vanskeligt opnaaet en offentlig Understøttelse paa Grund — af Duelighed; men maaskee kan ogsaa Udueligheb rigtigt betragtes som en

---

*) Anm. „Studier og Exempler; Forsøg til en kort systematisk Fremstilling af Christendommen i dens Logik; Theologiske Studier; Nogle Digte."

væsentligere Qvalification — til Understøttelse) forholdt Adler sig i et Aars Tid stille, formodentligen dog, som der staaer om Odysseus, *βυσσοδομευων*; thi i Forsommeren 1846 traadte han ganske uventet op i Adresseavisen med 4 nye Bøger paa eengang. 4 Bøger paa eengang! Indføres denne Skik almindeligere, saa er derved rigtignok Myntfoden for det at være Forfatter skruet overordentligt op. Naar der da fremtidigen tales om, at Een er bleven Forfatter, maa man strax spørge: er det af 1 eller af 4 Bøger — saaledes inddeles Paschaer i dem af 1 og dem af 3 Hestehaler, Barberer i dem med 1 og dem med 3 Bækkener. At udgive 3-4 Bøger paa eengang er noget saa paafaldende, at en væsentlig Forfatter, selv om han havde dem færdige, vel vilde undgaae, hvad der let kan tildrage sig en aldeles forkeert Art af Opmærksomhed, og hvad der, betragtet som et Indfald, i det Høieste kan have lidt Fortryllende første Gang det realiseres, ikke første Gang af den Enkelte, men første Gang i den lille Verden, hvor Een som Forfatter hører hjemme. Og alligevel maa det dog gjælde for enhver virkelig Forfatter, at han til at gjøre noget Saadant maa have særdeles Grunde. Subjektivt maa han blive sig en Ungdomskraft bevidst, der vil tillade ham efter en overordentlig Maalestok at realisere en Opgave, som i den Grad udæsker Critikens Misundelse; maaskee forstærkes hans impetus endog ved noget Tilfældigt, ved den veemodige Bevidsthed, at de ydre Begunstigelser i Vilkaar kun en kort Tid ville tillade ham at arbeide efter en saadan næsten altfor stor Maalestok; maaskee kræver hans Stræben selv den intensive Hurtighed for, om muligt, ligesom paa eengang eller dog i den kortest mulige Tid at faae fremstillet, hvad der ved i mindre Stykker at fordeles paa en længere Tid vilde blive noget Andet, idet den enkelte Deel kom til at hævde en anarchisk Selvstændighed, og det Hele kom til at bære Præg af Forfatterens tilfældige Forandring i Aarenes Løb. Men hovedsageligen maa dog de 4 Bøger objektivt have en dybere Hensigt; jeg tænker mig denne f. Ex. om muligt majeutisk fra forskjellige Sider paa eengang at bespænde et vist Terrain. Det maa da være Forfatteren af de 4 Bøger vigtigt, ham en halvdigterisk Kunst-Opgave, at hver Bog, som væsentlig i sig selv er forskjellig fra de andre, charakteristisk holdes ude fra de andre, Forfatteren maa digterisk vide at understøtte Illusionen, der har sit væsentlige Tilhold i den enkelte Bogs særlige Udgangspunkt, han maa selv ved Avertissementet see at splitte ad; saa Indtrykket af de 4 Bøger paa eengang egentligen er et Produkt af Læserens Selvvirksomhed; saa fremfor Alt Ingen er forpligtet til at vide, at det er 4 Bøger paa eengang; saa den Kunstforstandige, hvis han udenom faaer at vide at det er een Forfatter, dog kan have en vis Fornøielse af at entrere paa Illusionen: at der ikke er 4 Bøger af een Forfatter men 4 Forfattere; saa den ene og samme da ikke kommer til endog i Adresseavisen at præsentere og falbyde sig som Forfatter af 4 Bøger paa eengang. Paa en saadan mere kunstnerisk Maade er det ogsaa gjort

engang, for ikke længe siden, i danſk Literatur; jeg havde idetmindſte ikke ventet ſaa hurtigt at faae Mindet derom opfriſket — og ſaa parodiſk. 4 Bøger paa eengang, den ene dediceret til Faderen, alle med Adlers fulde Navn paa, alle væſentligen i den ſamme Form væſentligen handlende ſtundom næſten ordret om det Samme, kort 4 Alen af eet Stykke, men hver Alen for ſig og Adlers fulde Navn paa! Der ſkjønnes ikke at være Spor af nogen fornuftig Grund til at gjøre 4 Bøger; ſkal noget ſaadant Skrevent, en ſaadan Runden-oms-Frembringelſe udgives, kan det ſaa viſt godt Altſammen løbe i eet Bind, og ſkal det ved Udgivelſen deles, kan der lige ſaa godt blive 12 Bøger ſom 4 Bøger. Der er heller ingen fornuftig Grund til den eneſte Afvexling, ſom A. har forſøgt, og vel at mærke paa den ene Bogs Titelblad, ved at kalde den: Forſøg til en kort Fremſtilling, thi væſentligen ere alle hans Bøger lige lange og lige korte, forſaavidt de alle (den længſte og den korteſte) falde ind under Beſtemmelſen: den tilfældige Længde. Derſom ſaaledes A., for ret at gjøre Afvexlingen iøinefaldende, paa Titelbladet af den volumineuſe „Studier og Exempler“ beſkedent havde tilføiet: Forſøg til en lang Bog, ſaa vilde man dog trods Beſkedenheden og den umiskjendelige Stræben, hvilken vi overlade andre Critici at opmuntre, være berettiget til at ſige om Bogen, at den trods Længden, ſom Bog betragtet, væſentligen er kort. Hvad der udgiver ſig for at være en Bog kan ikke udenvidere, ſom Alenvare gjør det, gaae ind under Beſtemmelſen af Længde og Korthed; det maa førſt godtgjøre ſig at være en Bog. Det er med en Bog ligeſom med det grammaticalſke Begreb: et Punktum. 2 Linier Forſætning uden Efterſætning er ikke et kort Punktum; en heel Side Forſætning uden Efterſætning er ikke et langt Punktum; baade det Førſte og det Sidſte har ſom Punktum betragtet kun den tilfældige Længde og ere derfor væſentligen lige lange og lige korte. For at Noget ſkal kaldes „en kort Fremſtilling“ maa det væſentligen have Afrundethedens Beſtemmelſe, og netop beviſe ſin Korthed derved, at det indenfor et ſaa lille Spatium dog faaer i forkortet eller formindſket Maaleſtok det Hele væſentligen gjengivet. Derimod kan 3 Ark godt være en lang Sladder, og 30 Ark Sladder meget rigtigt kaldes en kort Bog. I Forhold til den førſte Frembringelſe kan den paagjeldende Forfatter ſige: „„at det blev ſaa langt, fordi han ikke havde Tid til at ſkrive kort““, og i Forhold til den ſidſte vil den paagjeldende Forfatter kunne ſige: „at den blev ſaa kort et Stykke, fordi han ikke havde længere Tid til at ſkrive, da han ſkulde udgive“; havde han havt længere Tid, ſaa ſkulde Bogen nok være bleven — ja her ſtandſer det, var den ſaa bleven længere eller var den bleven kortere? Og nu Adler! Hans Haab er jo „ved i længere Tid at bearbeide og roligen udvikle Ideerne for Fremtiden“ o. ſ. v. Dog hvad end Fremtiden, hvilken A. altid kan holde ſig til, ſkal bringe: Den, der critiſk holder ſig til det Afſluttede og Foreliggende, han maa tilſtaae, at A.s Bøger er en egen Art Frembringelſe,

en næsten ængstelig Art Frembringelse. Naar en Præst lykkelig og vel er arriveret ind i 3die Moment af sin Prædiken, og allerede er saa langt henne i det, at man, ifølge det Kjendskab man har til det geistlige Foredrags Proportioner, med temmelig Sikkerhed tør antage, at han er ifærd med at snurre ud og skal til at sige Amen, — da kan det være ængstende, naar han, istedetfor at udtale det betydningsfulde Amen, pludseligen bliver snaksom og føier det ene Punktum til efter det andet, medens den forstandige Tilhører maa sige, at væsentligen er Talen forbi og væsentligen er der sagt Amen. Dette er et Exempel paa den tilfældige Længde, kjendelig paa, at den begynder der, hvor der væsentligt seet skulde siges Amen. Man har Exempler paa Folk, der, generede og generende, kunne blive siddende hos Een i hele Timer blot fordi de genere sig ved at gaae: saaledes er det maaskee ogsaa Tilfældet med en saadan Præst, at han, efter først at have generet sig ved at bestige det høitidelige Sted, nu generer sig ved at sige Amen og ved at gaae ned igjen. Men i ethvert Tilfælde: den Prædiken, som egentligen ret tager paa med at begynde der, hvor der skulde siges Amen, ligesom ogsaa det Besøg, der ret tager sin Begyndelse, naar det Dieblik er indtraadt da man skulde gaae: de ere begge Exempler paa den tilfældige Længde, hvis Kjende her er den negative Bestemmelse: at begynde hvor man skulde høre op. Men den væsentlige samme negative Bestemmelse er det: at begynde førend Begyndelsen, det er førend den ideelle Slutnings Ryk har betydet Een: nu kan Du begynde. Dersom saaledes et Menneske uden endnu at have vundet Klarhed og Modenhed nok til at skrive en Bog, vilde begynde paa at skrive Forordet til den Bog (han endnu ikke kunde skrive), saa vilde dette Forord falde ind under Bestemmelsen: den tilfældige Længde. Og dette er netop Adlers Tilfælde som Forfatter, at han er begyndt førend Begyndelsen. Hiin oftere og i længere Tid omtalte „længere Tid", ved hvis rette Benyttelse Adler „for Fremtiden" haaber (dette er et Præsens i den historiske Stiil) „at kunne lade Ideerne udfolde sig i en mere passende Form o. s. v.", maa enten ikke endnu være indtraadt, eller ikke have været lang nok, eller ikke være rigtigt benyttet. A. er begyndt førend Begyndelsen, og derfor ligger hans Frembringelser indenfor Bestemmelsen: den tilfældige Længde. De samtlige 3 nye Bøger (thi den 4de indeholder Vers) ere et Agregat af tumultuariske Aphorismer, hvis Begyndelse er tilfældig, hvis faktiske Strækning er uden τελος, hvis mulige Fortsættelse kan blive ved i det Uendelige.

At angive Bøgernes Indhold er vistnok en Umulighed,*) derimod kan man maaskee charakterisere dem ved at minde om et Vers af Horats, naar dette forstaaes paa en egen Maade: dum**) meam canto Lalagen

*) [Jfr. herom nedenfor „Bilag", S. 696.]

**) Anm. Det Ord: dum angiver Tiden. Naar skriver Adler disse mange Bøger? Svar: han skriver dem: Imedens. Et saadant abstrakt Imedens angiver blot Tidens abstrakte Forsvinden; det er medens hiin „længere Tid" (ved hvis rette

et ultra terminum vagor curis expeditis; thi oftere er det rigtignok udenfor Faren, paa hiin Side — (ultra terminum), at A., fritaget for alle Forfatter-Bekymringer (curis expeditis) i Sorgløshed drøsser om (vagatur), nynnende om sin Lalage. Som Een, der i en landlig Egn ganske overlader sig til sig selv og til Spadseringens Ubestemte, nu forelsker sig i eet Indtryk, nu i et andet, nu gjør et Hop af Glæde, nu et Længde-Spring for Moerskab, nu igjen staaer stille og grunder, nu er virkelig dybsindig og saa igjen temmelig smagløs og fad: saaledes drøsser A. som Læser om i Bibelen. Naar saa et Bibelsted tiltaler ham, saa skriver han Noget om det, og saa gaaer han om ad en anden Gade; stundom mærker han sig Noget, maaskee for en anden Gangs Skyld til eget Brug, men ogsaa dette gives ud med. Under alt dette glemmer han dog ikke sin Lalage. Ved Lalage skal der i Forhold til hvo der fortolker Oden kunne forstaaes meget forskjellige Ting; fra min Skoletid erindrer jeg, at Rector derved forstod: Livets uskyldige Glæder. Ved Adlers Lalage maa forstaaes hiin ham (ved en Aabenbaring) meddeelte Lære, som han snart fortolker, snart afcopierer, thi om han end synes at *have ganske glemt, at Læren er ham meddeelt ved en Aabenbaring*, saa har han dog ikke glemt Læren, Ordene, der snarere have sat sig altfor fast i hans Hoved. — Dersom det at være kaldet ved en Aabenbaring maa i høieste og dybeste Forstand gjøre en Mand alvorlig: saa er det rigtignok besynderligt at see en Saadan, der i Distraction maa have glemt Aabenbaringen, ligesom man kan glemme sin Hat og ligesom meget distraite Folk kan glemme deres Hoved, nu gebærde sig som en Eventyrer i religieus Stiil, en mystisk vandrende Ridder, en Omreisende eller som Een, der uden Maal og Meed gjør sig Motion i Bibelen for Motionens Skyld, Een der væsentligen uden Engagement søger og finder og søger og smaasnakker — og *den* Mand er kaldet ved en Aabenbaring! Dersom Det at være kaldet ved en Aabenbaring maa i høieste og dybeste Forstand gjøre en Mand til den nidkjære, virksomme Tjener, der griber handlende ind i Livet som den i eminent Forstand kaldede Arbeider: saa er det jo rigtignok besynderligt at see en saadan Kaldet (der dog lader som Ingenting, og lader som var Alt i sin Orden med Identiteten) forvandlet til en Otiosus, der snart har som et Fruentimmerarbeide at pille ved, snart med et humoristisk Sving paa Hatten a la een og anden af Pseudonymerne, reflekterer over Dit og Dat og over sig selv, og over det Rystende

---

Benyttelse o. s. v.) forsvinder, at Adler skriver de mange Bøger. Enhver væsentlig Frembringelse udsylder væsentligen Tiden; en virkelig Forfatter anvender 1 eller 2 eller 10 Aar af sit Liv til at skrive en Bog, men Adler skriver — imedens; medens Tiden gaaer (væsentligen ubenyttet) skriver Adler. Indenfor dette Imedens er ingen nærmere Tids-Angivelse mulig; det er umuligt at sige hvilket han har skrevet først, og hvilket sidst, det er Alt skrevet — Imedens.

i den bange Jonas's blege Skikkelse, og saa igjen melodisk lader sig høre paa den erotiske Rør=Fløite.

Det som nu i Særdeleshed er vigtigt for Opfattelsen af Adler er, at der i disse 4 sidste Bøger aldeles ikke mere er Tale om hiint Aabenbarings=Faktum, eller om en fortsat Aabenbaring, eller om at Det og Det er skrevet under Aandens umiddelbare Indskydelse. Men selv antaget at det Sidste er i sin Orden, forsaavidt A. ikke senere har havt en Aabenbaring eller senere fundet Anledning til at gjøre Distinctionen mellem hvad der er Aandens og hvad der er hans Eget: saa kan dog vel hiint Aabenbarings=Faktum i Fororbet til hans Prædikener ikke lægges uden videre til en Side, som en Pige lægger Bal=Pynten hen. Læren, som er ham meddeelt, kommer han rigtignok ofte tilbage paa, men der er ikke Tale om, at den er ham meddeelt ved en Aabenbaring, han argumenterer ikke derfra til dens guddommelige Myndighed, han paaberaaber sig ikke dette Beviis for dens Sandhed, han hævder sig ikke selv i Kraft deraf som Den, der har guddommelig Myndighed. Og dog er, som viist blev i Indledningen*) til denne Bog, det at Læren er ham meddeelt ved en Aabenbaring det Afgjørende, det som katagorisk rykker den hele Sag og det hele Forhold ind i en ganske anden Sphære end den, i hvilken Mag. Adler med samt hans Lære kan høre hjemme. Men saa forunderligt er det, at hvad ellers Den, der har en aabenbaret Lære at meddele, minder alle Andre om atter og atter: at den er aabenbaret, det har A. i Forhold til sin aabenbarede Lære selv ligesom glemt, og jeg maa bestandigt minde ham om, at det jo, ifølge hans eget Udsagn, er en aabenbaret Lære.

Dog maaskee befinder (Hegelianeren, senere Apostelen) Adler sig med samt sin aabenbarede Lære i et nyt Stadium, og er nu fra det Umiddelbare (saaledes kaldes en Aabenbaring i det hegelske tilslørende Sprog) traadt ind i Reflexionen, og forstaaer nu Aabenbaringen, saa han altsaa nu paa hegelsk Viis gaaer videre, og ikke bliver staaende ved Aabenbaringen — ved den Aabenbaring, han selv har havt. See, dengang da Christendommen kom ind i Verden, da forkyndte den sig at være en Aabenbaring og har stadigt vedstaaet det; men saa gik Tiden, vi bleve efterhaanden alle Christne saadan paa Slump, og saa mange Aarhundreder derefter lever der en Slægt (i den geographiske Christenhed), som vil mene at forstaae og begribe Aabenbaringen. Den samme aabenbarede Lære bliver altsaa behandlet af ganske Forskjellige, af en Slægt, der ved mange Aarhundreder er fjernet fra hiint Første. Men den ene og samme Mand, der har forkyndt sig at have havt en Aabenbaring, han maa dog vel vide Besked om hvilket der er hvilket betræffende den Aabenbaring, der blev ham til Deel: han maa enten staae fast ved, at det var og er en Aaben=

*) [Jfr. foran S. 501 ff.]

baring, og i saa Fald tale og handle og skrive i Medfør deraf, eller han maa sige, at nu har han forstaaet og begrebet den. Dog lidt Forsigtighed, hvad kan han vel have forstaaet? Har han forstaaet, at det ingen Aabenbaring var? Saa maa han jo tilbagekalde sit Første. Eller har han yderligere forstaaet, hvad han vel oprindeligen maa have forstaaet, siden han sagde det: at det jo var en Aabenbaring? Saa maa han jo vedstaae det, argumentere ud deraf, handle i Overeensstemmelse dermed, omdanne hele sin Existents i Forhold dertil. Men fremfor Alt maa Een, der vil være kaldet ved en Aabenbaring, med yderste Samvittighedsfuldhed beflitte sig paa Redeliggjørelse; han maa ikke kaste en Aabenbaring fra sig, som en Tyv kaster Kosterne fra sig, naar Politiet er efter ham — thi saa er han en forsætlig Bedrager, hvad A. visseligen ikke er; men han maa heller ikke lade det med Aabenbaringen staae saadan uforklaret hen, medens han, ladende som Ingenting, gaaer ad en anden Vei — thi saa er han confus.

I de 4 sidste Bøger, hvor der, medens der er idelig Tale om Læren, slet ikke mere er Tale om hiint Aabenbarings-Faktum, ved hvilken den blev meddeelt, eller om at Læren blev meddeelt ved en Aabenbaring, er der derimod næsten indtil Modbydelighed Tale om: Geni, Geni hist og Geni her, at Geniet er et uforklarligt Noget, at Geniet kan Ingen forstaae, at Geniet er det autodidaktiske Føl o. s. v.

Vi ville standse herved og see os nøie for, thi det synes tydeligt nok, at Resultatet af Adlers Hele bliver, at han er Geni. Quel bruit pour une omelette! Ære være Geniet, dersom A. er et Geni, i Guds Navn, jeg skal vist ikke misunde ham det. Men at begynde med at have havt en Aabenbaring, naar saa summa summarum bliver, at dette skal forstaaes saaledes, at han er Geni, at det Første maaskee skal være saadan hvad man kalder et raskt Udtryk for at være Geni: ja, det er dog nok en hidtil uhørt Forvirrethed og Forvirring! Bestemmelsen Geni er dog vel en ganske anden og qvalitativ forskjellig fra den: ved en Aabenbaring af Frelseren at have modtaget en Lære! Det i Kraft af at være Geni at have, om man saa vil, noget Nyt at bringe, er dog vel, som liggende indenfor Immanentsens Sphære, saa Nyheden altsaa kun kan betegne Reproduktionens Primitivitet, er dog vel noget Andet, endog qvalitativt forskjelligt fra Det: ved en Aabenbaring af Frelseren at have modtaget en Lære! Vi tale om Geniets Primitivitet, dets Originalitet, men disse Bestemmelser eller denne Bestemmelse er dog vel ikke identisk med at have havt en Aabenbaring, ved hvilken Frelseren meddeelte den Kaldede en Lære!

See, en vildfarende Exegese og Dogmatik har ganske rigtigt spillet Christendommen det Puds at gaae hen og forstaae Begrebet en Aabenbaring, eller at gaae hen og begribe en Aabenbaring omtrent saaledes: en Aabenbaring det er Umiddelbarheden, det er det Geniale, noget genialt

Noget, det Ny, Nyheden, Oprindeligheden, Primitiviteten o. s. v. A. gjør omtrent det Samme, men saa gjør han Lidt til, hvorved han, ironisk nok, erhverver den Fortjeneste: indirecte at gjøre hiin Exegeses og Dogmatiks Adfærd mod den christelige Aabenbaring iøinefaldende. A. begynder med at sige, at han selv har havt en Aabenbaring, og derpaa exegetiserer han i moderne Stiil over Begrebet Aabenbaring, ɔ: handlende exegetiserer han ved nemlig at lade sit Første staae hen og saa blive Geni, ladende som var der god Mening i dette Sammenhæng, eller som var der Mening i at Sammenhænget mangler. — Hvad er det den vildfarende Exegese og Speculation har gjort for at forvirre det Christelige, eller hvorved den har forvirret det Christelige? Ganske kort og kategorisk nøiagtigt Følgende: den har rykket det Paradoxes Sphære tilbage i det Æsthetiske, og derved vundet, at enhver christelig Terminus, som ved at blive i sin Sphære er qvalitativ Kategori, nu i en reduceret Tilstand kan gjøre Tjeneste som et aandrigt Udtryk, der betyder saadan allehaande. Men den vildfarende Exeget og Dogmatiker har ikke tillige selv sagt sig at have havt en Aabenbaring; dette er forbeholdt A. Han kan, ja det er som der staaer i Verset: „Hvem kan bedst? det kan vor Præst."

Alt det Meget, som A. forklarer om Geniet, er ganske rigtigt Æsthetik, og noget af det vilde være ganske rigtigt, hvis han ikke havde et Første: at være kaldet ved en Aabenbaring. I hans Forklaringer af Geniet findes der intet Spor til, at han paa nogen Maade har, kategorisk forstaaet, Forestilling om det Christeliges qvalitative og specifike Eiendommelighed, og det uagtet han bruger Christi Navn idelig, ja uagtet han vil have havt en Aabenbaring af Frelseren.

[I Haandskriftet følger nu næsten 7 Sider, der tildels ordret og ialtfald i alt det Væsentlige findes optaget i: „Om Forskjellen mellem et Geni og en Apostel", den anden af „Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger" af H. H. (1849), — nemlig S. 63, L. 10 (fra: „Naar nu det Paradox-Religieuses Sphære afskaffes" osv.) til S. 69, L. 1 f. o.

Derefter ere 8 Blade skaarne ud af Haandskriftet, der efter al Rimelighed maa have indeholdt Fortsættelsen af hin Afhandling, thi det første derpaa bevarede Blad indeholder Sætninger af nysnævnte Bogs S. 83-84.

Endelig fortsættes saaledes:]

[. . . .] medens han dog mener, at være i Identitet med sig selv. Den der er kaldet ved en Aabenbaring maa eo ipso være teleologisk stillet, han er jo netop et Guds Redskab, der skal bruges til at virke. Anderledes med et Geni,*) der humoristisk kan leve i en tilbagetrukken Selvtilfredshed. At slutte af Adlers sidste Skrifter er det denne tilbagetrukne humoristiske Selvtilfredshed,

---

*) [Med den nu nærmest følgende Udvikling kan sammenholdes de sidste Sider (ɔ: S. 83-85) af den ovenfor nævnte Afhandling af H. H. „Om Forskjellen mellem et Geni og en Apostel."]

han nu stræber at indtage. Man producerer vel maaskee endog overflødigen, men man forlanger ingen Læser; er der Nogen som vil læse det, er det godt, er der Ingen, er det ogsaa det Samme, og Forfatteren har ikke mere med Læseren at gjøre end Nattergalen med en Tilhører.*) Nu ja, en saadan humoristisk, uvirksom Forfatter-Virksomhed lader sig forstaae — men Adler er jo begyndt med at være kaldet ved en Aabenbaring, og Adler mener jo at være i Identitet med sig selv; det vil sige: han mærker ikke, at der er en qvalitativ afgjørende Forskjel mellem hans Første og hans Sidste. Skjøndt en Aabenbaring er det paradoxe Faktum, som overgaaer Menneskets Forstand, kan man dog forstaae saa meget, hvad ogsaa overalt har viist sig: at et Menneske kaldes ved en Aabenbaring til at gaae ud i Verden, til at forkynde Ordet, til at handle og lide, til det uafbrudt virksomme Liv som Herrens Sendebud. At derimod et Menneske ved en Aabenbaring skulde kaldes til at sidde hen i uskiftet Bo, i et virksomt literairt far niente paa et afsides Sted, til at være momentant aandrig og derpaa Samler samt Udgiver af sin Aandrigheds Uvisse: er næsten en blasphemisk Tanke. Atter her indeholder Adlers Genere et Beviis mod Realiteten og Sandheden af hans Første, medens Det, at han ikke tilbagekalder sit Første, beviser, at han er confus. I Begyndelsen af hans Forfatter-Virksomhed var han ogsaa paa en anden Vei, da han raabte: bekjend, bekjend — for hele Folket; da han forsaavidt consequent lod Typerne til hans Prædikener staae i Bogtrykkeriet, at andet Oplag saa hurtigt maatte følge paa, at der om muligt ikke gik en halv Dag spildt. At Prædikenerne ikke fandt en rivende Afsætning kan Adler ikke for, men vel for, at han væsentligen forandrer hele sin Forfatter-Virksomhed, ved istedetfor at blive ved at trænge frem med en Kaldets πληροφορια, tiltrods for al Verdens Ligegyldighed, selv forsøger sig at blive humoristisk. Saasnart en Forfatter tilintetgjør ethvert teleologisk Forhold til en Omverden, saa bestemmer han sig humoristisk, og kan da f. Ex. blive lyrisk Forfatter som nu Adler er blevet det. Det Lyriske har ganske rigtigt intet τελος uden for sig; om Een skriver een pagina Lyrik eller han skriver Folianter Lyrik, det gjør hverken fra eller til med Hensyn til at bestemme hans Virksomheds Retning. Den lyriske Forfatter bryder sig kun om Frembringelsen, nyder Frembringelsens Glæde maaskee ofte gjennem Smerte og Anstrængelse, men han har Intet med Andre at gjøre. Den handlende Forfatter bekymrer sig især om at virke paa Mennesker, han har hverken Tid eller Lyst til den lyriske Selvfortabelse i at producere, han arbeider — for at, for at oplyse Menneskene, for at hjelpe dem paa den rette Vei o. s. v. En ved en Aabenbaring Kaldet maa nu fremfor

*) [I Randen:] Hans Lighed med Pseudonymerne, at han istedetfor at passe sit Eget: det at have en Aabenbaring og en aabenbaret Lære, gaaer hen og copierer Pseudonymerne, bliver saadan lyrisk Geni og lader som Ingenting.

alle være en handlende Forfatter. Men hvad gjør Adler? Han begynder med at være kaldet ved en Aabenbaring (altsaa med absolut teleologisk Bestemmelse), og 2 Aar efter erfare vi, at han allerede i længere Tid har nedsat sig som Lyriker i sorgløs Affidesbed paa Bornholm, det erfare vi af 4 Bøger, hvilke ere Frugten af — hans lyriske otium. Men Adler mærker ingen Ting, han troer sig stadigt i Identitet med sig selv; og det uagtet han i de sidste Bøger er bleven saa lyrisk, at han endog adopterer den lyrisk-humoristiske Anskuelse af Taushed, naar han siger: Taushed er Geni. Hvorledes dette nærmere er at forstaae, oplyser A. Intet om, han synes neppe selv at mærke, at hvad der for ham omtrent staaer som en Phrase, at det indeholder i sig en heel Livsanskuelse, dog vel at mærke den lige stik modsatte af den, der ellers er indeholdt i de sidste Bøger, hvor Adler figurerer som umiddelbart lyrisk Geni. Dog en saadan Modsigelse er A. altfor ugeneret til at opdage; og det forstaaer sig, han skriver da egentligen ikke Bøger saa lidet som han tænker; man maa snarere sige: han holder Værtshuus for Aandrigheder, og derfor gjør det ikke Noget, at Selskabet er blandet, ja splidagtigt, naar det blot ikke kommer til Slagsmaal. Taushed er Inderliggjørelse og Veien ved hvilken en Oprindelighed vindes, som er mere end Surrogat for Geniets Oprindelighed. (En Aabenbaring ligger i en ganske anden Sphære og om den tales derfor ikke her.) Ved at holde et bestemt Livs-Indtryk fast, en bestemt enkelt Tanke, i absolut taus Inderlighed, ved ikke at ville aabne den fjerneste Communication med noget andet Menneske (hvorved den relative og comparative Maalestok, Middelmaadighedens Maalestok tillistes Een) vil ethvert Menneske, hvis han ikke underveis gaaer fra Forstanden (thi denne Fare er der unægteligt) erhverve Oprindeligheden. Dette er Frihedens og Selvbevidsthedens og den i Tugt avede Lidenskabs Vei til Det, som det umiddelbare Geni faaer paa Vuggen, eller i Drømme, eller i Øieblikket. Det er nemlig langtfra at Reflexionen, ret forstaaet, qvæler Genialiteten; den er tvertimod istand til, ret benyttet, at erhverve Oprindelighed. Det Omvendte og Modsatte af dette Frihedens Forhold, denne langsomme Erhverven, er den ligefremme, den umiddelbare Genialitet (og forsaavidt da igjen, hvad der ligger inde i det Paradox-Religieuses Sphære: det at være kaldet ved en Aabenbaring). Taushedens Idee, den hele Anskuelse, at Taushed som Inderlighed er Inderliggjørelsens Vei til det Høieste for ethvert Menneske, hvad enten han oprindeligen er Geni eller ikke, denne Anskuelse har fundet et tilstrækkeligt Udtryk i Pseudonymernes Skrifter, til hvilke jeg derfor denne Sag betræffende henviser Enhver, — kun ikke Adler, som ved denne Sætning: Taushed er Geni har faaet en Idee med ind i hans sidste 4 Bøger, som, taus og stille, aldeles tilintetgjør disse, hvilket allerede er snurrigt nok og bliver det endnu mere, naar man betænker, at hans 4 sidste Bøger igjen tilintetgjøre hans Første. Selv om det indrømmes, at A. er Geni, han vil jo dog være et umiddelbart Geni, men

ved Hjelp af Taushed er det umuligt at blive noget Umiddelbart, som det da overhovedet er Nonsens at tænke en Methode i Forhold til Umiddelbarheden, der netop er før Methoden.

I de 4 sidste Bøger er A. blot Geni, pure, pære Geni — og dog, formodentligen efter hans Mening, i Identitet med sit Første! At hine Ord i Forordet til Prædikenerne (hvilke A. ideligt kommer tilbage paa) vare ham meddeelte ved en Aabenbaring, dicterede af Frelseren, det er glemt; at Prædikenerne (til hvilke A. ofte henviser) vare skrevne under Jesu medvirkende Naade, det er glemt, — A. har som Geni, i Distraction formodentligen, overtaget hele Wirtschaftet — i Distraction, thi var det skeet med Bevidsthed maatte han jo høitideligen tilbagekalde sit Første. Hvorvidt A. kan gaae i Distraction, forvisser man sig yderligere om ved at læse hans 4 sidste Bøger, thi der faaer man at see, med hvilken Letfærdighed (som kun Distraction kan undskylde) A. omgaaes Gud og Christus, indlader sig, at jeg saa skal sige, i Snak med dem, og selv snakker med, indtil han tilsidst hverken veed ud eller ind, ligesom Soldin, der sagde: „Rebekka, er det mig som taler . . . eller er det“ — ak, og Eftersætningen vil i Forhold til Adler være: eller er det Christus? At dette er saa kan igjen tjene til baglænds at forklare, hvorledes det dog nok egentligen hænger sammen med A.s Aabenbaring. I de sidste Bøger digter han, han indfører Gud og Christus talende med hinanden — thi dette er dog vel Digt? Naar Sligt gjøres med menneskelig Sømmelighed, kan derimod Intet være at indvende, men for Alt gjelder det om, at det ikke løber surr for Een selv, saa man ikke veed hvilket der er hvilket. Adlers „Forsøg til en kort systematisk Fremstilling af Christendommen“ begynder saaledes: „Før Gud skabte Verden, sagde han til Jesus: jeg kan gjøre Alting saa fuldkomment som muligt o. s. v.“ Gud og Jesus indføres talende og samtalende. Dette er dog vel ikke Adler meddeelt ved en Aabenbaring! Men hvad er det da? Nu ja, det er et lille digterisk Forsøg for at livliggjøre Fremstillingen. Men see, senere citerer Adler selv denne Tale, han argumenterer fra den! Han siger flere Steder: da Jesus lovte at lade sig føde (cfr. l. c. p. 14 ø, p. 15, 16), o: han taler om denne Samtale mellem Gud og Christus som Noget, der virkelig er foregaaet, og hvorpaa man kan beraabe sig, som vare hine Ord af Jesus ipsissima verba. Ja, etsteds siger A. endog: vi maae nemlig erindre, at Jesus sagde til Gud o. s. v., og nu følger nogle af hine digtede Ord. Altsaa, først vover man sig letfærdigt digtende ud i Sphærer, hvor man hellere skulde lade være at digte, og derpaa sætter Eens eget Digt sig saa fast i Hovedet, at man troer det er Virkelighed. Paa den Maade kan en Letfærdig ogsaa let faae sig en Aabenbaring. Han behøver blot i nogen Tid at famle grilliserende ved en phantastisk Forestilling om en Aabenbaring, saa sætter det sig tilsidst nok saadan fast i ham, at han har havt en Aabenbaring; han digter at han har havt en Aabenbaring; derpaa sætter

dette Digt sig fast som en Virkelighed — indtil noget Nyt sætter sig fast. —

Men medens A. omgaaes sine egne Digterier som vare de Virkelighed, saa omgaaes han omvendt det Ny Testamente paa en lige saa letfærdig Maade, idet han ikke omgaaes det som en Virkelighed, han, der dog ellers unægteligt siger mangt et skjønt Ord om Bibelen, og netop derfor tyder hiin Adfærd atter paa en forvirret Sindstilstand. Med en besynderlig phantastisk Selvraadighed anmasser han sig stundom Bibelens Ord og gjør dem til sine egne,*) uden at citere dem; ja der er Steder, hvor han ved denne Letfærdighed kommer til at identificere sig med Christus. En Aphorisme begynder med Ord af Christus, som ere i første Person: jeg siger Eder. Disse Ord ere ikke citerede, der er ingen Hentydning til, at de ere Bibelord, hvilket især var vigtigt, da de ere i første Person. Umiddelbart til disse Ord (som ere i første Person) knytter sig det næste Punktum, der ligeledes er i første Person, men er Adlers Ord. En Læser i Almindelighed maa ligefrem antage, og enhver Læser har A. foranlediget til at antage, at det er ham, som taler i hele Aphorismen, at jeg i første Punktum er det samme jeg som i andet og tredie Punktum. Og dog er det første jeg: Christus, og det andet jeg: Adler.

Som Forfatter af de 4 sidste Bøger, som Geni (thi lad os et Øieblik glemme den totale Forvirring, som ligger i Misforholdet mellem Adlers Første og Sidste, eller nøiagtigere udtrykt: i, at dette Misforhold aldeles undgaaer hans Opmærksomhed) er Adler et fortumlet Geni, der har sit Liv og sin Tænkning i det Momentane. Hans egen Existents forklarer Intet, som kunde en Anden indrette sit Liv efter hans Veiledning; og der er intet æsthetisk eller religieust Begreb han har udviklet saaledes, at det ved ham har vundet ny Klarhed eller er tænkt med sand Originalitet. Derimod berører han det Forskjelligste, og forvirrer næsten overalt. Dybsindige Bemærkninger kan man dog ikke frakjende ham, men vel ubetinget Dybsind, dersom ellers den Forklaring, vi gave strax i Begyndelsen af denne Bog, er rigtig, at Dybsind forholder sig til Sammenhæng og Continuerlighed. Og selv i hans dybsindige Bemærkninger er der en vis Ensformighed, de ere for en stor Deel gjorte over een Læst. Det er med at have forstaaet en Tanke som med det at kunne declinere et Paradigma: kan man declinere Paradigmet, kan man ogsaa declinere alle de Ord, som gaae efter det. Har man forstaaet en Tanke, kan man ved at anvende den i mange „Exempler“ synes at gjøre mange dybsindige Bemærkninger, og dog ere de mange kun Repetitioner, og man er, for atter at minde om Billedet, ikke berettiget til at sige om sig selv, at man har lært flere

*) Anm. I Forholdet mellem Forfatter og Forfatter kaldes en saadan Adfærd: at plagiere; i Forholdet mellem en Forfatter og Christus bliver den: Blasphemi.

Declinationer, fordi man kan declinere de mange Ord, der gaae efter een Declination. Saaledes ogsaa med det at have forstaaet en Tanke; skal Repetitionerne ikke blive trættende, saa maa der et digterisk Moment til, som gjør Exemplets Udførelse i sig selv æsthetisk værdifuld. Men dertil har da Adler ingen Tid — han som ifølge authentisk Fortolkning af ham selv (cfr. § 1) intet Nyt har at bringe; han som lever hen i et lyrisk otium! Paa Formen, det tilstaaer han selv, har han lidt Skade, han, som da han ikke har havt eller har noget Nyt at bringe (Indholdet), netop maatte stræbe at præstere Noget ved Hjelp af Formen. — En Tanke, A. især rider paa, er den gamle hegelske, at Begrebet slaaer om, kun at den mere er bragt ind under Bestemmelsen af det Ironiske. Denne Tanke er i min Disputats (om Ironi) udtrykt saaledes: Ironi gjør Phænomenet aabenbart. Hvorledes dette nærmere er at forstaae, hvorledes det gaaer for sig, er oftere forklaret og viist af Pseudonymerne. Den ironiske Underfundighed ligger i ved med negativ-handlende Consequents at forvandle sig selv til Intet, at bringe Mod-Phænomenet i den Forlegenhed ikke at gjøre Andet end at gjøre sig selv aabenbar. Ved første Øiekast og for dumme Mennesker kan det see ud som var Ironien den Tabende, medens den netop i Underfundighed er den Seirende ved Hjelp af at Begrebet slaaer om.*) Hvor mange Samtidige have ikke anseet Socrates for**) en Dumrian, der paa ingen Maade kunde tage det op med Sophisten, der kunde tilgavns maale ham Skjeppen fuld. Hvad var det nu Socrates gjorde? Han forholdt sig i sin Uvidenhed med behørig Ataraxi negativ consequent, derved foranledigede han Sophisten til yderligere og yderligere at biske op med sin Viisdom. Men see, Begrebet havde vendt sig, Sophisten kom til at forraade sin Dumhed netop ved sin megen Viisdom. Sophisten meente, og det Samme var alle dumme Folks Mening: jo mere han talte, jo mere forraadte han sin Viisdom; Socrates tillod sig i al Underfundighed at være af en anden Mening, men den sagde han ikke

*) [I Randen:] og medens det i Ironiens Øine netop er et Beviis for dens Seier, at dumme Mennesker troe den har tabt; thi Ironi kan da aldrig blive populair.

**) Anm. Det danske Sprog har en Deel verba neutra, som i Sammensætningen med Præpositionen: for betegne et uheldigt Udfald af det som Stammeverbet betyder, f. Ex. at forløbe sig, at forsee sig, at fortale sig, at forsnakke sig o. A. Ironien hjelper nu et Menneske dertil, men hvorved og hvorledes? Ved at forholde sig negativ og indirecte. Lad os tænke et Vexelforhold mellem tvende Mennesker, af hvilke den ene er en Ironiker. Ironikeren gjør sig nu til Intet og forholder sig reent negativt, og derved hjelper han indirecte den Anden til at forløbe sig. Dette Sig, dette pronomen reflexivum skjuler Ironien. Men den Anden forløber sig, han gjør det altsaa selv, men han gjør det ved Ironikerens negative Hjelp; Manden staaer i den Formening, at han har med et andet Menneske at gjøre, men ved Ironikerens Underfundighed faaer Manden kun med sig selv at gjøre, thi han forløber sig jo.

ligefrem, det havde været at hjelpe Sophisten; den fortiede han og hjalp derved Sophisten til yderligere at bestyrke Socrates i sin Mening, at Sophisten forløb sig. Saaledes kan en Ironiker ved negativ=handlende Consequents forvandle en Angriber, en Anklager til Een, der, uden at vide det, blot taler om sig selv, angiver sig selv, sin egen Ubetydelighed, Usselhed o. s. v. Angriberen, Anklageren, item alle dumme Mennesker ere af den Mening, at jo mere han river af sig, jo mere skader han den stakkels Ironiker, medens denne i al Underfundighed beskedent tillader sig at være af en anden Mening. Den ironiske Underfundighed culminerer i den List, med hvilken man bringer et Menneske til at tale om sig selv, angive sig selv, aabenbare sig selv, netop da, naar han i egne Tanker taler slet ikke om sig selv, ja endog har glemt sig selv. Eet er det at lære et Menneskes Indre at kjende, naar han i Fortrolighed aabner sig for Een, og et Andet ironisk at faae hans Opmærksomhed henvendt paa et andet Punkt, netop i det Øieblik man i hvert hans Ord taler med hans Indre. Det er ironisk rigtigt, naar en Mand siger noget Overordentligt om sig selv, da at troe ham (det Negative ligger i, at man ikke gjør ham ligefrem Modstand, positiv=vrælende benægter det), for ad den Vei ved Hjelp af sin Troskyldighed at faae det gjort aabenbart, at det er Usandhed, at faae Løgnen lokket ud af ham. Troskyldigheden forholder sig tilsyneladende affirmerende, netop for at bringe Benægtelsen ud. Man seer let, hvorledes Begrebet slaaer om. Ved sin Troskyldighed gjør Ironikeren den Broutende uforsigtig: og saa fanges han. Naar et Menneske har væsentlig ethisk Selvbeherskelse, behørig Ataraxi og Mesterskab i Dialektik, saa vil han være istand til at gjøre et hvilketsomhelst dialektisk forviklet og tvetydigt Phænomen aabenbart, ikke just for Alle, thi Ironi er og bliver upopulair, og en Ironiker, der kan forstaaes af Alle, er eo ipso ingen Ironiker, men en Spasmager. — Dog nok herom; det Forunderlige er, at alt Sligt endnu kan have Overraskelsens Interesse for Adler; han forekommer mig som et Barn, der er saa sjeleglad over at kunne gjøre et Kunststykke, at det bliver ved at gjøre det og ligesom ikke kan faae det i sit Hoved, at der nok ogsaa er Andre, der kan gjøre det. A. dvæler længe ved dette Dybsindige, at Loven forløb sig, idet den dømte Christus. Loven saae sig ikke for, hvo Christus var, at han var den Uskyldige, den forløb sig, og dette var dens Undergang. Nu ja, det vil sige, Begrebet slog om: Loven kom til at gjøre Uret, og dømte derved sig selv, netop idet den dømte Christus. Et andet og vanskeligere Spørgsmaal, hvorpaa A. ikke indlader sig, er hvorvidt den hele Opfattelse af Forholdet mellem Loven og Christus ikke faaer et Anstrøg af aldeles uchristelig Letsindighed, idet den overseer meget afgjørende dogmatiske Bestemmelser angaaende Christi opoffrende Død, og angaaende at Christus var kommen til Verden for at lide og døe. Dog herpaa kan jeg ikke videre indlade mig i dette Sammenhæng; derimod vil jeg blot tilføie en Bemærkning

angaaende Begrebernes Slaaen=om. At Begreberne slaae om (μεταβολη, μεταβαλλειν εις το εναντιον) er allerede den platoniske Dialektik opmærksom paa. Hos Hegel blev Sagen forvirret derved, at han med sin uhyre Autoritet ligesom paanødte Menneskene det Sandsebedrag, forpligtede dem til at troe, at det er Begrebet selv, der med immanent Nødvendighed slaaer om. Ironien har den Fortjeneste at være opmærksom paa Overgangen, forsaavidt den er opmærksom paa dens Pudseerlighed eller dens Sindrighed. Den qvalitative Dialektik (der netop protesterer den immanente Nødvendighed) er egentligen først i Forstaaelse med Springets Kategori, en Kategori, som, hvad man kunde vente, A. forkludrer.

Blandt Adlers dybsindige Bemærkninger findes ogsaa stundom Reminiscentser fra Andre, og forsaavidt kan det være ganske i sin Orden, at A. saa ofte vender tilbage til den Sætning og til at forsvare den Sætning: at Tyveri i Aandens Verden er aldeles tilladeligt. Nu ja, derom have Hver sin Mening; jeg nægter ikke, jeg har den modsatte. Men det Besynderlige er igjen, at det er A., — han som har en Aabenbaring at beraabe sig paa, der kommer til denne Sætning. Thi en aabenbaret Lære er dog vel Noget, som den Kaldede ikke kan have laant af Andre; og fra Adler er der dog nok hidtil Ingen, der har stjaalet Noget. Dersom derimod A. mener selv at være skyldig i et Aands=Tyveri, eller uskyldig forsaavidt dette Tyveri efter hans Mening er tilladeligt: saa fremkommer den besynderlige Bagvendthed, at Den, der er stillet over alle andre Mennesker ved en Aabenbaring, at han kniber lidt hos Fattig=Folk. Imidlertid gjør A. dog maaskee sig selv Uret, hvis han har sig selv mistænkt, thi i Aandens Verden er det saa langt fra at Tyveriet er tilladeligt, at det er umuligt, forbi der i Aandens Verden og kun i Aandens Verden er absolut Eiendomssikkerhed. Kun ubetydelige og maadeligt udviklede Mennesker mene, at Tanker kunne stjæles, — og hvorfor? Fordi Saadanne have en materiel Forestilling om Tanker.

Betragter man A. som et fortumlet Geni (der, hverken qua Tænker eller qua Kunstner sig selv mægtig, i en Produceringens Vellyst tangerer det Forskjelligste), og man nærmere, totalt og væsentligen, vil bestemme hans Genialitet: da maa man sige: den er Svimmelhed. Hermed er ikke benægtet, at den enkelte aphoristiske Yttring og Bemærkning kan være endog dybsindig. En beruset Mand kan vel sige gode Ting, men hans væsentlige Genialitet er Berusethed. Denne Svimmelhed skal jeg nu belyse i nogle Exempler af Adlers sidste Skrifter, medens jeg beder Læseren ikke at glemme Hovedsagen, hvad der yderligere belyser hvor svimmel han er: at Den der foredrager æsthetisk=svimlende Anskuelser, der aldeles erindre om Hedenskabet og om Verdslighedens Livs=Anskuelse, at han udgiver sig ikke blot for en rettroende Christen, men endog vil have havt en Aabenbaring af Frelseren. Simpel Svimmelhed er det at vedkjende sig æsthetisk=svimlende Anskuelser; men Svimmelhed i anden

Potents er det tillige at ville være en Christen i eminent Forstand og at ville hjelpe paa det Christeliges Forstaaelse ved Æsthetik.

Man har, physiologisk rigtigt, gjort opmærksom paa, at Svimmelhed fremkommer, naar Øiet intet fast Punkt har at hvile sig paa. Derfor bliver man svimmel ved at see ned fra et høit Taarn, thi idet Blikket styrter sig ned finder det ikke Grændsen, Begrændsningen. Af en lignende Grund bliver man svimmel paa Søen, fordi Alt ideligen forandrer sig, saa der igjen ingen Grændse og Begrændsning er. En Læge har etsteds forklaret, at det var Søsyge, de franske Soldater døde af i Rusland, fremkaldt ved, at der Intet var for Øiet i det uendelige Vide. Naar man derfor mærker, at man bliver svimmel, kan man standse det ved at faae fat paa noget Bestemt med Øiet. Dersom saaledes et Menneske, der bliver svimmel ved at kjøre ned af Bakke, selv vil paatage sig at være Kudsk, saa vil han neppe blive svimmel. Den bestemte Maade paa hvilken han, ansvarlig som Kudsk, nødsages til at passe Tømmerne, vil forhindre Svimmelheden. Saaledes med den sandselige Svimmelhed. Det Svimlende er det Vide, det Uendelige, det Ubegrændsede, det Ubestemmelige; og Svimmelheden selv er Sandsens Tøilesløshed. Ubestemmeligheden er Svimmelhedens Grund, men er ogsaa en Fristelse til at hengive sig deri. Thi vel er Ubestemmelighed Menneskets Natur imod, og det er ikke blot Videnskaben, der efter Aristoteles's Udsagn afskyer det Grændseløse, ikke blot Ethiken, der afskyer Tvetydighed, men netop fordi Ubestemmelighed er Naturen imod er den tillige fristende. Svimmelhedens Dialektik har saaledes den Modsigelse i sig: at ville det man ikke vil, det man gyser for, medens dog denne Gysen kun afskrækker — fristende. Midlet mod Svimmelhed er derfor Begrændsning; og aandelig forstaaet er al Tugt en Begrændsning. Som da Den, der, physiologisk, har Tilbøielighed til at blive svimmel, gjør rigtigst i indtil videre at undgaae de store Pladser og søge langs med Bygningerne, for at det Mangfoldige kan hjelpe ved relativ Maalestok: saaledes maa Den, der aandeligt forstaaet lider af Svimmelhed, søge at begrændse sig. Grændsen er ikke blot i græsk Forstand det Skjønne, men i ethisk Forstand det Frelsende. Aandeligt forstaaet kan Svimmelhed være en dobbelt. Den kan være fremkaldt ved, at et Menneske saaledes er faret vild i det Uendelige, at intet Endeligt kan faae Bestaaen for ham, at han ingen Maalestok kan faae. Denne Art Svimmelhed ligger nærmest i Phantasiens Exces, og man kunde, forsaavidt man metaphorisk nærmest sætter Svimmelhed i Forhold til Øiet, maaskee kalde den: Enkeltsynets Svimmelhed. Den anden Svimmelhed fremkaldes ved en abstrakt Dialektik, der, idet den abstrakt seer Alt dobbelt, slet Intet seer. Denne Art Svimmelhed kunde man kalde Dobbeltsynets Svimmelhed. Frelsen mod al Svimmelhed, aandeligt forstaaet, er væsentligen at søge i det Ethiske, som ved qvalitativ Dialektik tugter og begrændser, fastner Individet og Opgaverne.

Det er især den første Art Svimmelhed A. lider af. Som Dialektiker var han væsentligen dannet ved Hegel, hvis System ingen Ethik har, og hvis Dialektik er, langtfra at være existentiel Dialektik, en Slags Phantasi-Anskuelse. Fra den hegelske Metaphysiks svimlende Høide styrter A. hovedkulds ned i det Religieuse, og opdager nu, om man saa vil, Orthodoxien, men vel at mærke uden om det Ethiske. Naar disse Forhold ere opgivne, kan man sige, at Svimmelheden nødvendigviis maa indtræde.

Som Exempel paa A.s Svimmelhed vil jeg*) først anføre hans Lære om Øieblikket, hvilken han da rigtignok intetsteds foredrager, men hvert Øieblik svimler hen til. Den lyder kort saaledes: grib Øieblikket; det kommer an paa Øieblikket; i næste Øieblik er det forsilde, saa kommer Du til at gaae hele dit Liv som den evige Jøde. Igjennem A.s sidste Skrifter gaaer en hedensk fortvivlet Glæde over selv at have grebet Øieblikket, og en fortvivlet Angst blot ved Tanken — dersom han ikke havde grebet til. Thi Øieblikket er for A. hverken meer eller mindre end hvad Lykken var i Hedenskabet, kun at han er Mand for at combinere denne Dialektik med det Christelige, saa han altsaa i et lykkeligt Øieblik blev kaldet ved en Aabenbaring af Frelseren og fik en Lære betroet. Lykkens Spil disponerer saaledes ikke blot, som fordum, over Rigdom, Ære, Magt, den skjønneste Pige o. s. v., men at faae en Aabenbaring er ogsaa et Lykke-Spil.

Unægteligt er „Øieblikket" som Problem betragtet en meget vanskelig Opgave, da den kommer til at beskjeftige sig med det dialektiske Forhold mellem det Timelige og det Evige. Det Evige er den uendelige Gehalt, og dog skal dette gjøres commensurabelt for Timeligheden, og Berøringen er — i Øieblikket. Og dog er Øieblikket et Intet. Tænkningen standser her ved den forfærdeligste Modsigelse, ved den meest anstrængende af alle Tanker, som, hvis den længe skal fastholdes paa Anstrængelsens yderste Spidse, maa føre Tænkeren til Afsindighed. At opføre Korthuse paa et Bord er ikke vanskeligt, men at skulle opføre en uhyre Bygning (og det Evige er jo den uendelige Gehalt), eller eftergjørende at skulle forstaae, at en uhyre Bygning lader sig opføre paa hvad der er smallere end den skarpe Kant af et Kort, paa en Grundvold der er Intet (thi Øieblikket som saadant er jo ikke til, er blot Grændsen mellem det Forbigangne og det Tilkommende, er, naar det har været): er vistnok en forfærdelig Modsigelse. Faaer da Phantasien Lov til at løbe vild, saa fremkommer Hedenskabets Lære om Lykke og Skjebne, eller den u-christelige Lære om Naadevalget i fortvivlet Forstand. At være frelst ved det fortvivlede Naadevalg, der

*) Anm. Hvad jeg her og i det nærmest Følgende korteligen maa forklare, hører ind under Problemer, som Pseudonymerne have tydeliggjort saaledes, at jeg kan henvise til dem — kun ikke Adler, det vilde vistnok være bag efter.

er aldeles dialektisk ligesom Skjebnen, er den usaligste af alle Lyksaligheder; det fortvivlede Naadevalg sætter i en vis Forstand den rædsomste Splid i Menneskeheden, og i en anden Forstand gjør den hele Menneskeslægten usalig, thi det er usaligt at være udelukket og forstødt, usaligt at være frelst paa den Maade. At være frelst, at være lykkelig og at vide at alle Andre ikke ere det og ikke kunne være det, at man ikke har havt og i al Evighed ikke faaer Villkaar tilfælles med dem, at man intet Grund-Fællesskab har med dem; at være frelst og vide, at man intet Ord har at tilraabe Andre, ingen første og sidste Trøst, som er fælles for Alle: ja, hvilket menneskeligt Hjerte kunde dog udholde denne Salighed! Dersom hine Ord i Skriften: „Kalder paa Herren den Stund han er nær", skulde forstaaes om Secundet, som var Herren en flygtig Reisende, der i næste Secund var langt borte, dersom hine Ord skulde forstaaes saaledes gaadefuldt om Secundet, at Ingen vidste eller kunde vide naar Øieblikket var: hvo turde da understaae sig at prædike derover, og hvor tankeløst, at der eengang hvert Aar (anno redeunte) prædikes derover! Det skal heller ikke forstaaes med en nervesvækket Angst, og kan umuligt christeligt forstaaes saaledes, hvad der læses om de Syge, som laae ved den Dam Betezda, at hvo der kom først, han blev frelst. Evangeliet beretter jo netop, at den Syge, der i mange Aar bestandigt var kommen for silde — dog blev helbredet. Dette er Evangeliet, det glade Budskab, at Skjebnens Grusomhed og Lykkens Træf og hiint vilde Spil af Kræfter er afskaffet, at først og fremmest Sjelens Frelse er tilbuden Enhver, hvad enten han nu bliver legemlig karsk eller ikke. Hvo maatte ikke fortvivle, hvis det ogsaa gjaldt om Sjelens Frelse at komme først, hvis Sligt var Christendom; og hvo maa ikke være i en fortvivlet svimlende Tilstand, for som Christen at bringe Hedenskabet op igjen!

Men hvad kan da standse denne Svimmelhed, som egentligen fremkommer ved, at et Menneske phantastisk staaer stille og ikke for Alvor fatter nogen sit Livs Opgave, og derfor bliver som en galvaniseret Frø, der sprætter i Øieblikket; hvad kan holde igjen mod denne Svimmelhed, hvad kan tvinge hiin Øieblikkets fortvivlede Overspændthed? Det E t h i s k e. Naar der i ethvert Moment af Eens Liv er Gjerning og Opgave, naar der, ofte nok, desto værre, er alvorlig Bekymring over, at man dog ikke har passet sin Gjerning som man skulde: saa er der ikke Tid til at blive phantastisk eller til at hengive sig til phantastisk Spekulation over Øieblikket, og over den Dialektik, at det er Alt og er Intet. Det Ethiske og det Religieuse, som har det Ethiske i sig, holder af al Magt igjen for ikke at bringe Hedenskabets Trøstesløshed over os — og hvor viser Hedenskabet sig mere trøstesløst end netop i dets Theori om Lykken! Det Ethiske veed Intet og vil Intet vide om Lykken og Fortvivlelsen og Differentserne, om at Een blev Geni, om at Een fik Lampen, om at Een kom først, om at Een vandt i Lotteriet. Ethiken kjedes ved al denne Anekdot-

Sladder, den gyser for Rædslerne fra hine Tider, da Phantasien huserede i Menneskeslægtens Barndom og drev sit usalige Lykke-Spil. Ethiken vil kun vide af de almene menneskelige Opgaver at sige — og netop derfor har den Magt over Øieblikkets Lykke, hvilken er en Rædsel. Selv den meest Fortumlede, selv Den, der forspildte meest, tør det Ethiske og det Ethisk-Religieuse tilraabe: endnu er Øieblikket der! Det Ethiske lader sig ikke narre, saa lidet som Gud lader sig spotte, det veed godt med qvalitativ Dialektik at gjøre Øieblikket gjeldende som Afgjørelse; men det vil ikke ængste et Menneske til Afsindighed, og heller ei afsindigt gjøre ham lykkelig ved et Spil.

Som Exempel paa Adlers Svimmelhed kan dernæst anføres hans Opfattelse af Abraham, hvem han da ofte nok i Vers og i Prosa kommer tilbage til. Han varmer her det Gamle op, om at det var en ond Aand, Djævelen, der indskjød Abraham den Idee at offre Isaak. Ved denne Forklaring er nu, som i „Frygt og Bæven" blev viist, kun vundet, at Vanskeligheden kommer igjen paa et senere Sted: hvorledes man i saa Fald forklarer, at Kirken kan falde paa at gjøre Abraham til Troens Fader og Guds Ven, da han dog vel selv i et senere Øieblik maa have opdaget, at det var en Anfægtelse, han gav efter for, hvorfor han da ikke maatte blive at fremstille som Troens Fader, men maaskee som Angerens Opfinder. Dog Adler er original. Han antager, som sagt, at det var Djævelen, der indgav Abraham Ideen, men see, Gud syntes saa godt om denne Idee, fordi den var rask og kjæk og stor*) (og indgivet af Djævelen), at han forhindrer Udførelsen, men creerer Abraham til at være sin Ven — og paa den Maade bliver Abraham Troens Fader. Saavidt er det altsaa kommen, at ikke blot vi Mennesker formeentligen ikke skulle vide nøiagtig Forskjel mellem Godt og Ondt, at det Onde kan blive saa imponerende, at vi forvexle dets Storhed med dets Godhed; men at Gud selv kiddes og tosser i det, saa man gjør Cour til ham, som man gjør det til en lille Jomfru paa 16 Aar, thi hun vil blot at Elskeren gjør noget Stort, ja hun forelsker sig endog ganske særligen i en Røvercapitain. — Men naar man ingen Ethik har, naar man hjelper sig med det Æsthetiskes quantitative Svimmelhed og det Metaphysiskes Interesseløshed: saa kan man nok komme til saadanne forfærdelige

---

*) Anm. Dersom det var dette A. vil sige, at de verdslige Heltes Storhed, deres, som besynges af Digterne, ofte nok er et misligt confinium mellem Godt og Ondt, saa er Sagen en anden. Men Abraham er jo en religieus Helt, han er ikke verdslig stor, men netop stor ved Reenheden og Fromheden. Om Gud kunde have tilgivet Abraham, at han fulgte Djævelens Indskydelse, om Gud kunde have fundet Velbehag i Abrahams Anger, er igjen noget Andet. Men saadan udenvidere, uden at lade nogen Anger træde imellem, at lade Gud forgabe sig i den store Idee (af Djævelen) og i Abraham: er saa omtrent Gudsbespottelse.

Resultater. Og dog endnu forfærdeligere, at Den, der saaledes forstaaer Abraham, at han har havt en Aabenbaring af Frelseren og modtaget en Lære. Man nødsages næsten, for Nøiagtighedens Skyld, til at gjøre Adler det Spørgsmaal: om det ikke er gaaet ham i Forhold til Christus, som det formeentligen skal være gaaet Abraham i Forhold til Vor Herre, om ikke en ond Aand (og det var jo netop paa samme Tid som Adler fik Aabenbaringen, at han opdagede, at der var en ond Aand til, cfr. Forordet til Prædikenerne) har indgivet ham at digte, at have havt en Aabenbaring, og at Christus saa fandt det saa rask, at han o. s. v.

Som Exempel paa Adlers Svimmelhed kan endeligen anføres den Hensynsløshed, med hvilken han mener, at det Store, den Enkeltes kjække og raske Idee skal have Lov til at gjøre sig gjeldende, selv om der ogsaa skeer lidt Uret derved, om der ogsaa gaaer nogle Mennesker i Skudder-Mudder derved. For at forfægte denne Anskuelse beraaber han sig bestandigt paa Natur-Analogier, at Solen bliver lige pragtfuld, om den ogsaa forbrænder nogle Skabninger o. s. v., ganske a la Don Juan, der „ogsaa har Philosophi", og netop ogsaa beraaber sig, som Forsvar for sit Liv, paa Solen: „rundt om den (Solen) døer og fødes Elskerinder, og den ei agter sine Offres Liig." Og det forstaaer sig, Don Juan bliver lige rask for det, Solen lige pragtfuld; thi Pragtfuldhed, Raskhed o. s. v. er just ikke ethiske Bestemmelser. Enhver, der blot har et ganske tarveligt og borgerligt Begreb om det Ethiske, veed meget godt, at Naturen er en saare maadelig Analogi til det Ethiske, og at det at ville leve a la Naturen netop er at ville leve u-ethisk, samt at man ad en saadan Analogis Vei tilsidst kommer til det Neroniske: at brænde Rom af — men det var et stolt og et pragtfuldt Syn. Naturen er netop ligegyldig mod den Distinktion, som er Ethiken Alt: den mellem Godt og Ondt.

Ethisk Ædruelighed, der er modsat Adlers Svimmelhed, ligger væsentligen i, at Ens Stræben nøiagtigt reduplicerer sig i Midlets Dialektik, saa Midlet man bruger, saa Maaden paa hvilken man kæmper for sin Idee, saa det Mindste man tillader sig for at realisere den: er Een lige saa vigtigt, absolut lige saa vigtigt som Det, hvorfor der kæmpes og arbeides. Man tænke f. Ex. paa orthodoxe Kirkelæreres Strenghed, paa Augustinus strenge Lære om Sandhed, at Ingen end ikke maatte frelse sin Kydskhed ved en Usandhed; og hvorfor vel ikke? Fordi Usandhed er mere Ukydskhed end den sandselige Krænkelse, som ingen Concupiscents samtykker. Man tænke paa den af Oldtiden for sin Reenhed priste Pythagoras, med hvilken redupliceret Consequents han forfulgte sit Princip. Men en Don Juan, en Napoleon, en Nero, kort alle fremstormende Individualiteter, de hylde Natur-Analogierne — og saa Adler, hvem dog en ny Lære er betroet ved en Aabenbaring af Frelseren — en ny Lære maaskee — og dog det er det heller ikke, — men af Frelseren!

I de 4 sidste Bøger er A. da et fortumlet Geni, og summa summarum af hans Første og Sidste bliver, at han er at ansee for confus. Naar man saa, som nu er gjort, netop ved at vise det forbausende Misforhold mellem det Første (det at være kaldet ved en Aabenbaring, og af Frelseren at have modtaget en Lære) og det Sidste (det saadan at være Geni), samt at det aldeles synes at være undgaaet Adler, hovedsageligen har godtgjort Opfattelsen af ham: saa kan man, for yderligere at belyse hans confuse Tilstand, tage et Skjøn over Bøgernes Udvortes, hvad upaatvivleligt vil være de Fleste nok for at have en Dom om A. færdig. Det lader sig ikke nægte, at man bliver ganske underlig tilmode ved saadan at see sig lidt om i hans 4 sidste Bøger. Han har efter en overordentlig Maalestok emanciperet sig fra ethvert Baand som Forfatter, fra enhver Fordring til Orden, fra ethvert Hensyn til en Læser. At dette skulde være Kunst, en majeutisk Taktik lod sig vanskeligen antage. Imidlertid har jeg betrygget Benægtelsen ved at belyse den totale Forvirring i det Væsentlige. — Læseren behandler A. ikke sjeldent som et Barn, man giver en Lectie for. Han aftrykker saaledes eet og samme Skriftsted, der er 6 Linier langt, heelt og holden 3 Gange paa 2 Pagina. Nu kan man jo rigtignok ikke nægte, at ethvert Skriftord har den ypperlige Egenskab, at det altid fortjener at læses — hvorfor vistnok Enhver burde eie en Bibel og læse i den atter og atter; men at fylde en stor Bog ved at lade det samme Skriftsted saa ofte aftrykke paa saa kort et Spatium, er dog noget besynderligt. Ogsaa paa en anden Maade behandler han stundom Læseren aldeles som et Barn. Det er bekjendt, at man som Opgave til Udarbeidelse i Modersmaalet stundom bruger nogle løsrevne enkelte Ord, af hvilke Discipelen skal danne en sammenhængende Fremstilling. Saaledes henkaster A. aldeles abrupte, stundom meningsløse smaae Sætninger, maaskee for at give Læseren Leilighed til at øve sig i at levere og udarbeide en sammenhængende Fremstilling. Paa andre Steder synes han ganske at lade som var Læseren slet ikke til ɔ: som var Det han skrev slet ikke bestemt til at trykkes, men saadan Tid efter anden nedskrevet i en Tegnebog, og ved en Feiltagelse trykt.

Dog om alt Sligt ønsker jeg naturligviis at fatte mig kort. Det beskjeftiger mig kun saare lidet æsthetisk at indlade mig med hans Bøger; hans Aabenbarings-Faktum og hans Forhold til dette er det Eneste, som væsentligen beskjeftiger mig. Dog vil jeg endnu gjøre en her hjemmehørende Bemærkning, der dog, som jeg troer, væsentligen charakteriserer Adler. Man faaer ved at læse hans 4 sidste Skrifter (og det er umuligt at undgaae dette Indtryk), man faaer en Formodning og en Forestilling om, at A. ikke egentligen tænker, men derimod maa have for Skik at sætte sig selv i en exalteret Stemning. Han griber et ganske enkelt Udtryk, et kort Udsagn; han opløser det nu ikke tænkende, han sætter det heller ikke tænkt sammen med Andet, men han bliver ved at repetere

det, indtil denne eensformige Gjentagelse bedøver ham og bringer ham i Exaltation, saa det er ham, som maatte der stikke Noget og noget Dybt deri. Men hvad det er beskjeftiger ham mindre, det beskjeftiger ham blot at komme i denne exalterede Tilstand. Man kan ikke lade være at tænke sig Adler gaaende op og ned af Gulvet, idelig gjentagende den samme enkelte Sætning, maaskee ved at forandre Stemmen og ved Gestikulationer understøttende den phantastiske Virkning, indtil han har hexet sig ind i en Art Beruselthed, saa han fornemmer en underlig, høitidelig Susen for Øret. Men dette er ikke at tænke. Dersom en Mand vilde sætte sig i en høitidelig Stemning og derpaa gaae op og ned af Gulvet og i Eet væk sige: 7—14—21; 7—14—21; 7—14—21: saa vilde denne eensformige Gjentagelse virke som en Trylleformel, virke som en stærk Drik paa en Nervesvag; det vilde være ham som var han kommen i Berøring med noget Overordentligt. Dersom saa en Anden, hvem han meddeler sin Viisdom, vilde sige til ham: men hvad stikker der da i dette 7—14—21? saa vilde han vel svare: det beroer paa, med hvilken Stemme Du siger det, og at Du en heel Time bliver ved at sige det, og at Du gestikulerer dertil — saa vil Du nok opdage, at der er Noget. Dersom Een paa smaae Lapper Papir vilde skrive saadanne korte Sætninger som: han gik ud af Slottet; han drog Kniven; „maa jeg faae min Hoste forvreden" — dersom han derpaa vilde gjemme alle disse Lapper i en Skuffe, og saa en Tid efter, maaskee under høitidelige Ceremonier, vilde gaae hen og aabne Skuffen, tage den enkelte Seddel frem og uafbrudt gjentage hvad der stod paa den: saa vilde han tilsidst komme i en phantastisk Tilstand, og det vilde være ham som stak der noget overordentlig Dybt deri. Det Abrupte har nemlig ved Tilfældigheden og ved det Spil af de tilfældigste Combinationer, det begunstiger, noget Fristende for Phantasien. Hvo har ikke erfaret dette? Naar man ved at rode op i gamle Papirer maaskee finder saadanne korte Sætninger, hvis hele Sammenhæng forlængst er glemt: da har det noget Moersomt ved sig et Øieblik at overlade sig til dette Phantasiens Spil. Naar man saa har gjort det, saa brænder man Papirerne. Adler gjør anderledes, han udgiver dem. Og det er ogsaa vistnok, at kan han faae en Læser til at hengive sig til dette Spil, saa vil han ogsaa et Øieblik kunne more sig derved. Men Forfatter bliver man paa den Maade kun i en meget uegentlig Forstand. Istedetfor at en Forfatter ellers maa ønske og fordre af Læseren, at han holder sit Sind i Ro for at eftertænke den Tanke, der meddeles, maatte A. snarere anbefale Læseren at sætte sig selv i Extase, thi jo mere spændt man kan være, desto snurrigere virker det Abrupte. Det vilde forsaavidt være ganske consequent, om A., i Analogi med Troldmænd og Hexemestere, anbefalede og foreskrev visse Ceremonier, at man paa Slaget 12 om Natten skulde staae op, derpaa gaae 3 Gange rundt i Stuen, derpaa tage Bogen frem og slaae op (ligesom simple Folk lægge deres Lykke op i Bibelen), derpaa

læse det enkelte Sted, først med sagte Stemme, og saa lade Stemmen stige til sit Høieste, og saa igjen baglænds (ligesom Peer Degn med sol mi), indtil Stemmen blev ganske sagte, derpaa gaae Værelset syv Gange i et 8-Tal — og saa see, om der ikke laae Noget i det Sted. Det Abruptes phantastiske Virkning understøttes væsentligen ved det Mimiske og det Pantomimiske; det forstyrres derimod ved Tænkningens Besindighed og Sammenhæng. Og dog er der ligesom skjult et Rigdoms Dyb af uudgrundelig Dybsind i det Abrupte, medens et klart, sammenhængende, vel gjennemtænkt Foredrag ganske simpelt kun er hvad det er. I Hexe- og Besværgelsesformularer ligger Virkningen i det Abruptes, det Meningsløses Gaadefuldhed, og den understøttes ved det Mimiske og det Pantomimiske, at Hexen kommer ridende paa et Kosteskaft, derpaa dandser tre Gange rundt o. s. v. Dersom Een kunde faae en Mængde Mennesker indbildte, at han eiede en forborgen Viisdom, og han derpaa skrev abrupte Sætninger paa smaae Lapper Papir; dersom han fremdeles leiede hele Sceneriet, som bruges ved Tallotteriets Trækning, den store Markise, Lykkehjulet, et Compagni Soldater, en Cancelli-Herre, for hvem der præsenteredes Gevær, idet han traadte ud paa Balconen — naar han da under en sagte festlig Musik, som dog blandedes med enkelte hvirvlende Opsving, lod Hjulet dreie rundt, og af den festligen udpyntede Dreng een Seddel fremtage, hvis Indhold blev oplæst: saa vilde der ibetmindste gaae et Par Fruentimmers Forstand fløiten ved den Leilighed.

Hvad her er sagt om Adlers Lyst til at exaltere sig, indeholder aldeles ingen Overdrivelse, som jeg da er meget langtfra at fristes til Overdrivelse betræffende A. Der er ikke sagt, at hans Bøger heelt igjennem forraade noget Saadant, men der er Steder nok som gjøre det. Og saa uforsvarligt som det, efter mit Begreb, vilde være, om Nogen skrev noget Saadant som dette Sidste, og saa ikke mere om A.: ligesaa uforsvarligt vilde det ogsaa forekomme mig, om en sandfærdig Opfattelse af hans Forvirrethed ikke fandt sin Plads i en vidtløftigere Undersøgelse om ham.

Men som sagt, hans Skrifter beskjeftige mig ikke ligefremt, min Undersøgelse befatter sig væsentligen kun med hiint hans Aabenbarings-Faktum, og med, hvorledes han selv forstaaer sig i, at noget Saadant er ham vederfaret, eller med, at han ikke forstaaer sig selv deri. Hans Skrifter benyttes kun i en bestemt Hensigt. Havde jeg reent æsthetisk og ligefremt med dem at gjøre, da skulde jeg gjøre mig en Fornøielse af at vedgaae, saa officielt som muligt, hvad der er min Dom, at man virkeligen kan lære Noget af dem, eller for at udtrykke mig ganske nøiagtigt: at jeg virkeligen har lært Eet og Andet af dem. En Recensent pleier jo rigtignok ellers fornemt at mene, at uagtet han ikke kan lære Noget af Forfatteren, saa kan han dog anbefale Publikum Skrifterne, thi Publikum er ikke saa høiviist som Recensenten og kan derfor nok lære Noget. Men saaledes er Tilfældet ikke her. Folk i Almindelighed vil upaatvivlelig, ja

ubetinget kun kunne have Skade af at læse A.s Skrifter, fordi han forvirrer totalt. Men Den der har, hvad han mangler, dialektisk Klarhed over Sphærerne og det Totale, han og kun han vil i Sandhed kunne lære Noget af den enkelte aandrige, livlige, opbyggende, rørende, stundom dybsindige Yttring; han og kun han vil, betrygget ved sig selv, uden at tabe mere end han vinder, have Glæde af hvad der stundom kan lykkes Adler reent stilistisk, om han end som Stilist aldeles ingen primitiv Fortjeneste har. Det er, besynderligt nok, en almindeligere Mening, at det er lettere at læse Strøtanker end sammenhængende Skrifter. Og dog er det langtfra saa, thi for at have Gavn af Strøtanker maa man selv være i energisk Besiddelse af en sammenhængende Anskuelse, i hvilken man forstaaer sig selv. Det er dette A. mangler, han forstaaer ikke sig selv, naar man da efter en ordentlig Maalestok gjør Fordringen. Og i denne Henseende kan jeg ikke prutte. Som jeg ikke troer man skal kunne beskylde mig for at jeg misundelig beklipper Mynten, hvori jeg som Recensent betaler Beundringens hellige Afgift til de Udmærkede, saa vil jeg heller ikke omvendt prutte, hvorimod jeg med Fornøielse skal indrømme, at han, maalt med en anden, en skjødesløs Fordring, tager sig adskilligt bedre ud, samt at han, vurderet af en Recensent, der er lige saa god Dialektiker som han er det selv, naturligviis vil komme til at staae med Palmer i Hænderne.

Tillæg til Capitel III.

Recapitulation.

Læseren vil erindre, at der i hele dette Skrift bestandigt kun disputeres e concessis. Der benægtes intetsteds ligefrem, at A. har havt en Aabenbaring; tvertimod, det antages, da han jo selv siger det, og saaledes antages Alt hvad han siger; men saaledes hjelpes han til at fange sig selv i Selvmodsigelsen.

§ 1. For at belyse at Forvirringen er tilstede, benyttedes Adlers Tilsvar paa Øvrighedens Spørgsmaal. Dilemmaet maa her stilles saaledes: enten ere alle hans enkelte Tilsvar Nonsens, eller disse indeholde i sig væsentligen Tilbagekaldelsen af hans Første (at han har havt en Aabenbaring, og af Frelseren har modtaget en ny Lære). Antages dette Sidste (at Tilbagekaldelsen ligger i hans Tilsvar), saa er Forvirringen denne, at han ikke gjør Alvor af det med Tilbagekaldelsen, men lader som Ingenting eller selv mærker Ingenting, lader Tilsvarene have Mening og Realitet, hvilken de dog kun have forsaavidt de indeholde Tilbagekaldelsen af det Første.

Argumentationen indenfor Dilemmaet var denne. Adler identificerer sig i Tilsvarene saaledes med sit første Trykte (Forordet til Prædikenerne, Prædikenerne, Studierne), at han i almindelig og vulgair Forstand maa betragtes som Forfatter deraf — men naar han saaledes er Forfatteren, saa har han jo ingen Aabenbaring havt, saa har Christus jo ikke dicteret ham Noget, saa har han ikke været blot Organ. — Adler vedgaaer authentisk, at han ikke har noget Nyt, hvorimod han ligesom enhver Christen i Almindelighed holder sig til Skriften, forkynder Jesum, beraaber sig paa Skriftord som Beviissteder for hvad han siger. — men saa er jo alt det Første om Aabenbaringen o. s. v. væsentligen tilbagekaldt. — Adler haaber paa, at han senere vil være istand bedre at fremsætte (den aabenbarede og af Frelseren dicterede) Læren, han haaber altsaa paa Lærens Perfectibilitet. Men dette Haab er aldeles meningsløst, ja blasphemisk, hvis hiin Lære ikke er Adlers egen; og er den hans egen — saa har han jo ingen Aabenbaring havt, ved hvilken Læren blev ham meddeelt af Frelseren.

§ 2. For dernæst at belyse Forvirringen og den skrigende Selvmodsigelse i Adler (thi Modsigelsen er visseligen skrigende, og Forvirringen netop den, at A. lader som Ingenting), blev der taget et Hensyn til hans 4 sidste Skrifter. Istedetfor, hvad man, hvis han ikke forblev at være i en confus Tilstand, maatte være berettiget til at vente, istedetfor at finde Besindelsens Frugt: enten Oplysning om, hvorledes han forstod sig selv i det Overordentlige, som var ham vederfaret, eller Tilbagekaldelse, finder man, at han nu har slaaet sig til Ro i den Betragtning, at han er Geni. Dette kan gjerne indrømmes ham, især her, hvor vi slet ikke have med Sligt at gjøre. Men saa snart hans 4 sidste Bøger i Alvorens Mening skal sættes sammen med hans Første (Aabenbaringen og den aabenbarede Lære), saa fremkommer Dilemmaet: enten ere de 4 sidste Bøger (selv om deres tilfældige Indhold er nok saa ypperligt) totalt betragtede og som Bøger af A. at ansee for Nonsens, eller ogsaa er i dem væsentligen indeholdt Tilbagekaldelsen af hele hans Første. Antages dette Sidste, saa ligger Forvirringen i, at A. lader som Ingenting og ikke gjør Alvor af det med Tilbagekaldelse. Den Metamorphose fra Apostel at blive Geni er saa afgjørende, saa qvalitativ, og derhos saa bagvendt, at den mindst af Alt i Verden kan ignoreres eller betragtes som Ingenting. I borgerlige Forhold, overhovedet i Endelighedens Verden, lader det sig ypperligt gjøre, at en Mand endog mere end eengang begynder paa en Frisk og udenvidere lader det Forbigangne være glemt; at en Mand forandrer Livsstilling, forsøger sin Lykke i en ny Carriere, og udenvidere lader det Foregaaende være et Tilbagelagt og Glemt. Men dersom en Mand vil mene, at i Aandens Verden lader dette sig ogsaa gjøre, saa er denne Mening nok til at bevise, at han er confus og Enhver, der lever saaledes, han er egentligen confus. I Endelighedens Verden kan det være godt nok med Forandringernes Lykke og Fremme, det

kan være sandt hvad Ordet siger: varietas delectat; men i Aandens Verden er Continuerligheden ikke blot Glæden men er Aanden selv ɔ: Continuerlighed er Aand, og det: ikke qvalitativt at respectere Continuerligheden er at have sit Liv udenfor Aandens Sphære, enten i Verdslighedens eller i Forvirrethedens. Continuerligheden er ikke Eensformigheden, i Continuerligheden er der ogsaa Forandring, men Continuerligheden er, at enhver Forandring gjøres dialektisk i Forhold til det Foregaaende. Naar da Forandringen er en qvalitativ (som den til Geni fra Apostel), saa er Continuerlighedens sidste Udtryk: Tilbagekaldelsen af det Første, hvilken igjen, forsaavidt man har meddeelt sit Første, skyldes at meddeles officielt. Det Eventyrlige er i Aandens Verden Forvirrethed, og ligesaa den Distraction, som ikke mærker, at Forandringen er den qvalitative. Og i samme Grad Een har vovet sig længere ud, endog indtil at sige sig at have havt en Aabenbaring, i samme Grad er Eventyrligheden eller Distractionen betænkeligere. — Forvirringen hos A. bliver forøvrigt endnu større derved, at han i sin ny Livs-Stilling som lyrisk privatiserende Geni vedbliver exegetiserende, aandrigt omskrivende o. s. v. at forholde sig til hiin (ham, ifølge hans Første, ved en Aabenbaring af Frelseren meddeelte) Lære. Desto stærkere viser kun hans Distraction og Forvirrethed sig: at han ganske har glemt, at denne Lære er ham ved en Aabenbaring meddeelt af Frelseren.

Skal der da for Fremtiden blive Alvor og Mening i Adlers Liv som Forfatter, saa maa han: enten tilbagekalde sit Første, og nøies med at være hvad han er i sine 4 sidste Bøger, naar disse betragtes uden Forhold til hans Første; eller han maa annullere sit Sidste som et Frafald fra sin Idee og sit Kald, høitideligt vedgaaae, hvad han ved sit forklarende Jadskeri har forvirret, at han har havt en Aabenbaring og af Frelseren har modtaget en ny Lære, og da handle, tale, skrive i Kraft deraf (ikke i Qvalitet af lyrisk, privatiserende Geni). Bliver han derimod ved, ladende som Ingenting, at fare fort, lader begge Dele staae hen, saa beviser han derved, at han er i en forvirret Sindstilstand.

I en forvirret Sindstilstand. Herved skal ingenlunde forstaaes, at han er, hvad man kalder affindig, hvad kun uforskammet Travlhed i Livet kan falde paa at mene. Nei, derved skal forstaaes, at han, uden christelig Begrebs-Dannelse, uden sædelig Respekt for qvalitative Begrebs-Bestemmelser, i den Grad ikke er sig og sin Tanke mægtig, at han ved Forvirretheden i sin Tanke endog kan komme til bona fide at sige Blasphemier.

[Et lille Hefte:]

Bilag.*)

Mag. Adlers 4 sidste Bøger, en literair Monstrøsitet, der upaatvivleligt maa forklares som Følge af en fix Idee.

Fremstillet

af

S. Kierkegaard.

---

*) [Et Par andre Smaahefter omhandle samme Emne i andre Bearbejdelser; det ene, indeholdende skizzerede Udkast, fører Titel:]

Rapport
til den Bog om Adler.

[Det andet:]

Appendix.
En almindeligere Anmeldelse af Adlers 4 sidste Bøger, betragtede som isoleret Præstation.

[Dette Hefte indledes saaledes:]

Overgang fra Bogen til Appendixet.

I den Bog, til hvilken hvad her skrives knytter sig som Appendix, har der kun været taget et Hensyn til Adlers 4 sidste Bøger, betræffende hvorvidt der i disse skulde findes nogen nærmere Oplysning om hvad der er afgjørende for hele hans Aands-Existents og Forfatter-Virksomhed, hiint hans Aabenbarings-Faktum. Der fandtes, som viist blev, slet Intet, og der blev deraf gjort de consequente Slutninger til Adlers Aands-Tilstand og Begrebs-Dannelse.

Saaledes i Bogen selv, anderledes her i Appendixet. Om alt det Udviklede nemlig end forholder sig som forklaret blev, saa følger deraf jo ingenlunde, at Bøgerne ikke, betragtede som isoleret Præstation, muligen skulde kunne indeholde meget Godt. Om dette er saa, om det

Denne Fremstilling er naturligviis reent æsthetisk, da den ene har med Adlers 4 sidste Bøger at gjøre som isoleret Præstation, hvor der jo ikke er Tale om at have havt en Aabenbaring. Fremstillingen tør derfor ogsaa indulgere det Comiske.

S. K.

[De første 3 Blade indeholde kun tildels endogsaa ordret Gjentagelse af Begyndelsen af foranstaaende § 2 (jfr. S. 670), hvorefter fortsættes saaledes:]

Men hvorfor saa 4 Bøger? Hvorfor ikke 1 og hvorfor ikke 12? Hvorfor just 4 Bøger eller Arbeider, som Adler selv kalder dem, hvorfor ikke 12 Arbeider, saa kunde man have forstaaet, at det var en Allusion til Hercules. Ja, det maa upaatvivleligt have sin Grund i noget aldeles

---

virkeligen skulde være saa, at en totalt saa forvirret Forfatter som Adler i den isolerede Præstation skulde være istand til at kunne levere noget i Sandhed Betydningsfuldt, ville vi nu undersøge, idet vi, ligesaa distrait som Adler, ganske slaae hans Første i Glemme, og lade som havde han aldrig strevet Noget om et Aabenbarings-Faktum. At dette er en Accomodation indseer jeg meget godt, ja at det næsten er en betænkelig Accomodation; thi det Udsagn af en Mand at have havt en Aabenbaring af Frelseren, er saa graverende og afgjørende, at Critikeren ene bør gjøre Alt for at dette kan staae klart, og slet ikke indlade sig paa Andet. Da jeg imidlertid har bemærket, at Grundtvigianerne have kastet deres Forkjerlighed paa Mag. Adler og søgt at faae ham udskreget som noget Overordentligt, især som Forfatter af de 4 sidste Bøger: skal jeg gjøre disse til Gjenstand for en almindeligere Anmeldelse, blot endnu engang mindende om, at det hovedsageligen hverken gjør fra eller til, om de ere aandrige eller confuse, saa længe det staaer fast, at A. er i Forvirring betræffende sit Udsagn om sig selv at have havt en Aabenbaring.

Det følger forøvrigt ganske ligefrem, at Fremstillingen nu vil blive en anden end den var i Bogen, vil blive mere æsthetisk, og mere indulgerende det Comiske. Jeg har jo nu kun for mig en slet og ret Forfatter af 4 Bøger, et Geni maaskee eller saadan Noget, men ikke en Mand, der siger sig at have havt en Aabenbaring af Frelseren, hvad der ubetinget maa forpligte Critiken til at holde sig indenfor den strengeste Alvors Grændse.

[De følgende sidste 8 Blade i dette Hefte samt en Indholdsfortegnelse (Indledning og 4 §§) vise, at „Appendix“ tildels kun var en ufuldendt Omarbejdelse af det ovenstaaende „Bilag“.]

usømmelig Tilfældigt, som f. Ex. et Væddemaal, eller ogsaa maa det være en Følge af en fix Idee, at han har forseet sig paa Noget, og nu med Djævels Vold og Magt ogsaa maa udgive 4 Bøger paa eengang.

Dog hvilken den fixe Idees Grund kan være skal jeg ikke videre efterspore, derimod skal jeg yderligere, hvad der da er temmelig let gjort, gjøre Læseren det indlysende, at Adlers 4 sidste Bøger ere en Monstrøsitet, hvis Tilblivelse ikke kan have nogen fornuftig Grund. Til den Ende skal jeg først eftervise det totale Misforhold mellem summa summarum af Bøgernes store Omfang i volumen og deres lille Indhold, eller at hvad A. har sagt og har faaet sagt i samtlige Bøger godt kunde være sagt i en ikke synderlig stor Bog.

Dersom man i Betragtning af, at det jo var tilstrækkeligt at citere Capitel og Vers, vilde udstryge alle Bibelstederne eller dog hvert enkelts gjentagne Aftryk; dersom man fremdeles med ualmindelig Eftergivenhed indrømmede en Forfatter 2 høist 3 Gange at gjentage sine egne Ord i een og samme Bog, vilde stryge den 4de, den 5te, den 10de, den 50de ordrette Gjentagelse af det samme Ord: saa vilde Adlers 573 Pagina store Bog neppe blive mere end en lille Bog paa en 100 Pagina. Læseren forbauses, han tænker maaskee det er en Overdrivelse, og saaledes maa han fristes til at tænke, hvis han ikke selv har gjort Bekjendtskab med Adlers store Bog „Studier og Exempler". Egentligen burde jeg vel aftrykke et Par Pagina, for at Læseren ved Gjentagelsens Kjedsomhed ret maatte forvisses, imidlertid vil jeg forskaane ham og blot ved Tal angive nogle Exempler paa Misforholdet. Pagina 105 og 106 forekommer eet og samme 6 Linier lange Skriftsted 6 Gange aftrykt heelt. De Ord, som A. knytter oplysende dertil, ere af den Beskaffenhed, at den i dem indeholdte Tanke lod sig sige i 3 Linier; dette er ikke gjort, men heller ikke ere Udtrykkene varierede, der er endog i hans egne Ord 11 Linier, som ere ordrette Gjentagelser af de samme Ord paa de samme tvende Pagina. Da de enkelte Aphorismer have et Mellemrum mellem sig, er der kun 25 Linier paa den ene Pagina, og 27 paa den anden. $25 + 27 = 52$ Linier; $6 \times 6 = 36$; de ordret gjentagne Ord af Adler ere 11 Linier; $11 + 36 = 47$ Linier: Facit 5 Linier. Pagina 121 n.-122 m. forekommer een og samme halvanden Linie 13 Gange ordret aftrykt. Pagina 137-139 forekommer een og samme halvanden Linie ordret aftrykt 17 Gange. Jeg kunde let anføre Exempler paa endog hyppigere Gjentagelse, men det behøves vel neppe. — Det er ikke i Adlers Bøger Skik, som det dog ellers er, at man aftrykker et Bibelsted eengang, og da samler sine Tanker derunder; nei, for hver Gang A. sætter om det saa blot er een Linie til af ham selv, ja stundom endog naar han ordret gjentager een og samme Linie af ham selv, bliver hele Skriftstedet trykt ordret af. Ligesom Pointen i hiint Eventyr om Hønen og Hanen, der gik ud i Skoven at plukke Nødder, ligger i, at hele Ramsen gjentages for hvert nyt Led

der føies til: saaledes mener maaskee A. at frembringe en eventyrlig Virkning ved at lade hele Skriftstedet trykke af hver Gang een forklarende Linie føies til. — Det er ei heller i Adlers Bøger Skik, som det dog ellers er, at man finder en Plads for den enkelte Tanke, hvor denne udvikles, og hvortil man saa fremtidigen henviser; nei, de enkelte Tanker A. har, udvikles egentligen ikke men komme desto hyppigere ordret igjen. Læseren misforstaae ikke dette, han tænke ikke, at hyppigt skulde betyde 7 Gange; o, langtfra, i Henseende til Gjentagelse har A. dannet sig efter Bibelens Ord om at tilgive Næsten, ikke 7 Gange, men indtil 70 Gange 7 Gange. Hvad Under da, at Adlers store Bog er bleven saa stor; man maa snarere forundre sig over, at den ikke er bleven uendelig meget større. Er det Lyrik ordret at aftrykke det samme Skriftsted 6 Gange (ikke 6 Gange i den hele store Bog, men paa 2 Pagina), saa vilde det vel være endnu høiere Lyrik at aftrykke det 70 Gange paa 23 Pagina; er det Lyrik at gjentage den ene og samme Ramse 70 Gange, o, mon da et svagt dødeligt Menneske skulde kunne bære det Lyriskes Indtryk, hvis A. lod det aftrykke 7 × 70 Gange.

Ved Hjelp af en fornuftig Reduktion, ved, hvad der i høi Grad gjøres fornødent, energiske og gjennemgribende Besparelser, vilde derimod den store Bog, som sagt, svinde overordentligt ind. Dens Størrelse er en Art usund Fedme eller ligesom den Vattersottiges Svuldenhed. Og naar man saa har hjulpet den store Bog til at skrumpe sammen i dens virkelige Størrelse, bliver der dog endnu det Spørgsmaal, om en yderligere Reduktion ikke gjøres fornøden. Der gives nemlig en Art Udvikling, som vel ikke ligefrem kan kaldes en Gjentagelse, naar dette skal forstaaes om ordret at aftrykke eller gjentage de samme Ord, men som dog væsentligen ere en Gjentagelse. Det er jo med det at have forstaaet en Tanke som med det at kunne declinere et Paradigma; kan man declinere Paradigmet, kan man ogsaa declinere alle de Ord, som gaae efter det. Har man forstaaet en Tanke, kan man ved at anvende den i mange Exempler synes at have mange Tanker, og dog ere de mange Tanker kun Repetitioner, og man er, for atter at minde om Billedet, ikke berettiget til at sige om sig selv, at man har lært flere Declinationer, fordi man kan declinere de mange Ord der gaae efter een Declination. Af saadanne Repetitioner findes der nu igjen adskillige i Adlers forhenværende store men ved Reduktionen indskrænkede Bog. Dog dette skal jeg ikke videre forfølge, og end ikke minde om hvad der ellers er Fordringen til Repetitioner, at disse ved et digterisk Moment, som gjør Udførelsen æsthetisk værdifuld i sig selv, bøde paa det Trættende i Gjentagelsen. — Som det forholder sig med Adlers store Bog, saaledes forholder det sig ogsaa med hans mindre, dog dette skal jeg ikke her udhæve, for ikke to Gange at komme til at gaae Bøgerne igjennem, men i det Næste tage et biløbigt Hensyn til.

Dernæst skal jeg eftervise det Intetsigende og Illusoriske i de faa Forsøg, Adler gjør paa at udsondre og charakterisere den enkelte Bog som Bog for sig, og derved vise, at Bøgerne samtligen dog løbe sammen i Eet, for ikke at sige i een Bog.

Først kommer, ifølge Adlers egen Anordning, den store Bog: „Studier og Exempler", om hvilken Adler selv (i Fororbet til „theologiske Studier") siger, at „Indholdet er aphoristisk, og at han (i den) har behandlet forskjellige Indhold, eftersom de have tiltalt ham." Det er denne Bog, der, som viist blev, er svulmet op til 573 Pagina — ved Hjelp af ordret Aftryk af Eet og det Samme. At det dog var galt paa den Maade at skrive store Bøger, synes A. selv at have bragt sig til Bevidsthed. Hvad gjør han altsaa? Ja, lad os først betænke, hvad han burde gjøre. Det ganske Simple var jo at cassere Bogen, at skrive den om, at stryge den 4de, den 10de, den 17de, den 50de Gjentagelse, at ordne sine enkelte Bemærkninger sømmeligt ind under det enkelte Skriftsted. Men det gjør A. ikke, saa var det da ogsaa blevet ham en Umulighed at levere 4 Bøger paa eengang. Han bestemmer altsaa den monstrøse Bog til Udgivelse, men skriver tillige en ny Bog, som med Hensyn til Indholdet skal være et kort Uddrag af den store Bog, sammenstillet i systematisk Form (cfr. Fororbet til den). See, det var noget ganske Andet, paa den Maade faae vi to Bøger; istedetfor at cassere een, giver Adler een til.

Denne anden Bog hedder: „Forsøg til en kort systematisk Fremstilling af Christendommen i dens Logik." Den er altsaa et kort Uddrag af den store Bog. I denne Tale synes der at være Mening: et kort Uddrag af en stor Bog; man tænker da paa, at Udviklingen i den store Bog har været saa udførlig, at et Uddrag kan gjøres fornødent. Ak, men saaledes forholdt det sig slet ikke med Adlers Bog, den var ikke saa udførlig som uførlig, den var kun bleven stor ved de idelige ordrette Aftryk af det Samme. Naar man derfor borttager denne Overflødighed, som er af det Onde, saa bliver den store Bog en lille Bog. Men saa fremkommer Vanskeligheden: i en lille Bog at skulle levere et kort Uddrag — af en lille Bog, hvilken Vanskelighed er den samme som den at skulle tegne en Dverg i formindsket Maalestok 1 Alen høi, naar denne Høide er hans naturlige Størrelse. Og denne Vanskelighed kunde A. jo saa let have undgaaet ved nemlig i den store Bog at stryge alle affindige Gjentagelser, saa var den store Bog blevet en lille Bog, og et kort Uddrag af den overflødig.

Det korte Uddrag er 58 Pagina. Muligen kunde dog det korte Uddrag være bleven nogle Pagina mindre, hvis A. ikke havde ladet det trykke med meget stor Stiil — og derved maaskee gjort en for hans Forfatter-Fremtid betænkelig Opdagelse: at man f. Ex. ved Hjelp af Lapidar-Stiil i meget kort Tid vil være istand til at skrive en overordentlig stor Bog.

Fremdeles. Antager man, at et kort Uddrag, som forholder sig til en Bog, der kun paa en affindig Maade er bleven overordentlig stor, burde være fri for de ordrette Gjentagelser af Eet og det Samme, og at derfor enhver Passus, der maa tiltales for 2den, for 3die, for 4de Gang Gjentagelse, bør gaae ud: saa vilde det korte Uddrag atter blive noget reduceret. Paa mere end eet Sted i det korte Uddrag gyser det under Læsningen uvilkaarligt i Een, man mærker, at Forfatteren igjen er i fuld Gang med at skrive en stor Bog; een og samme Bemærkning, eet og samme Skriftsted aftrykkes ordret 3 à 4 Gange efter hinanden, Læseren korser sig og tænker: I Guder, nu løber han durch, trykker det 70 Gange af — og skriver en stor Bog igjen. Man er, som naturligt er, naar man har med Adler at gjøre, lidt ængstelig for, at han paa hiin forklarede Maade skal faae i Sinde at skrive en stor Bog igjen. Saasnart man derfor opdager Loven for den Art Bogtrykker- eller Sætter-Produktivitet, ved hvilken han sættes istand til at skrive store Bøger, ahner man strax Gjentagelsens ustandselige Fart. Imidlertid maa der dog om det korte Uddrag, naar man betænker at det er af A., siges, at det er nogenlunde taaleligt, især hvis det var en særskilt Bog og ikke et kort Uddrag af en stor Bog, om der end bestandigt skjuler sig en ængstende Mulighed af, at det meget let kunde være bleven en stor Bog.

Dette var de to Bøger; istedetfor at cassere een, blev der udgivet to. Den tredie Bog hedder: „Theologiske Studier“. Som Holbergs Stundesløse synligen synker under Vægten af de mange Forretninger, der styrte ind paa ham: saaledes seer man ogsaa A. svedende over Arbeidet med de 4 Bøger paa eengang, han har ganske glemt den gamle skjønne Regel, at man aldrig bør see paa en Dandser, at han puster, han har ganske glemt, hvad ædel Forfatter-Undseelse i Overeensstemmelse med Æsthetiken indskærper, at vil man gjøre noget Usædvanligt, og man ikke kan gjøre det saa let som var det Ingenting, saa skal man lade det være. Forfatterens Ord i Fororbet ere ikke umærkelige, de lyde saaledes: „Af de fire Arbeider, jeg samtidigen har udgivet, og som ogsaa med Hensyn til Affattelsen ere gaaede Haand i Haand med hinanden, kan jeg dog kalde dette det sidste.“ Hvo seer her ikke tydeligen Arbeideren, Haandarbeideren, den pathetiske Virkning kan aldrig forfeiles, især hvis man ikke tillige seer Arbeiderne. Dersom man nu ogsaa blot tydeligen kunde see den fornuftige Mening i Anordningen af den tredie Bog.

Den tredie Bog har, hvad der strax er paafaldende, saa godt som Titel tilfælles med den store Bog; thi vel kan „Studier og Exempler“ betyde meget Forskjelligt, det kan være æsthetiske, ethiske, philosophiske, lingvistiske, astronomiske, grammaticalske, men Adlers Studier og Exempler var jo theologiske Studier. Den store Bogs Titel er derfor forsaavidt ucorrect, som den er for vidtløftig, den burde hedde: Theologiske Studier.

Men i saa Fald kunde A. ikke have gjort Leverancen Nr. 3 til en Bog for sig selv, og saa havde han ikke faaet 4 Bøger ud paa eengang.

Den tredie Bog, der er 90 Pagina stor, bestaaer af 7 Dele;*) her er da forsaavidt Inddeling nok. Den første Deel hedder: Gjenlyd. Om den siger Forfatteren selv, at den er en Fortsættelse af „Studier og Exempler“, „hvor Indholdet er aphoristisk, hvor jeg har behandlet forskjellige Indhold, eftersom de have tiltalt mig.“ Da nu „Studier og Exempler“ have den mærkelige Egenskab som Frembringelse betragtet, at den kan blive ved saa længe det skal være, saa bliver der ingen Mening i samtidigen med dens Udgivelse at udgive en Fortsættelse af den. Ja, var der gaaet nogen Tid imellem, saa var der Mening i at kalde det Fortsættelse. Naar man derimod samtidigen med den Bogs Udgivelse, i hvilken Fortsættelsen skulde have havt sin Plads, udgiver Fortsættelsen som særskilt Bog, saa vilde han med samme Ret kunne have deelt den store Bog i 3 og 3 Ark ad Gangen og samtidigen udgivet dem som særskilte Bøger ved at kalde dem Fortsættelser. Ja, da jo dog paa en Maade ethvert Blad i en Bog er en Fortsættelse, saa kunde jo ethvert Blad udgives med et særskilt Titelblad som selvstændig Bog, og A. vilde, fremfor andre Forfattere, have den Beføielse, at det virkeligen stundom er tvivlsomt, hvorvidt det enkelte Blad i hans Bog er en Fortsættelse, og hvorvidt ikke snarere Bogen begynder forfra med hvert Blad.

Den første Deel af de „theologiske Studier“ burde, det synes A. selv at have indseet, være optaget i den store Bog. Men saa var formodentligen igjen den tredie Bog bleven for lille til særskilt at udgives — og A. havde ikke faaet 4 Bøger paa eengang ud. Af de theologiske Studiers 90 Pagina indtager nemlig Gjenlyd de 48. Derpaa følge de øvrige 6 Dele, hver med særskilt Titelblad. Indholdet er ganske af samme Tende som i „Studier og Exempler“. Titlerne selv betragtes bedst som Indfald A. har faaet og maaskee tænkt, at det kunde være Noget at skrive en ordentlig Undersøgelse derom, efterat have samlet behørigt Materiale dertil. Dertil har han dog ikke faaet Tid, men saa har han udgivet Titelbladene. 3die Deel hedder „logisk Tale eller Spring“, Indholdet er 2 Pagina, og tildeels endog trykt før, i den store Bog; 4de Deel hedder „abstrakt og concret Tale“, Indholdet er 2 Pagina og for det meste udskrevet ordret af hans andre Bøger; 5te Deel hedder „Tale ved rebus“ og er 2 Pagina.

Bogen er 90 Pagina, naar Gjenlyd tages fra bliver der 42 Pagina tilbage, naar derfra drages 15 rene Sider, som der, Titelbladene med iberegnede, faktisk er, saa bliver der 27 Pagina tilbage. Naar man saa

*) Anm. I Forordet, hvor Forfatteren recenserer Bogens Indhold, angives kun 5 Dele; maaskee har han i Distraction glemt, at der er 7.

tillige ifølge en fornuftig Reduktion vilde bortskjære de affindige Gjentagelser, vilde Bogen maaskee blive en 14 à 15 Pagina, hvis Indhold væsentligen er af samme Beskaffenhed som den store Bog.

Den tredie Bog maa da, som særskilt Bog, betragtes aldeles som Galimathias. Adlers fortvivlede Forsøg paa at skrive forskjellige Bøger paa eengang, „som gaae Haand i Haand med hinanden," gjør det kun aabenbart, at det er tvivlsomt, om han overhovedet kan skrive en Bog.

Og saa endeligen den 4de Bog. Den hedder: „Nogle Digte". Denne Titel kunde ansees for heldig valgt, hvis den ikke uheldigviis mindede om Chr. Winthers „Nogle Digte". Men hvad Modersmaalet gjemmer som en kjær Erindring, det ligesom har bag Øret, som et lille Frimureri, hvori dog alle Børnene ere indviede; hvad derfor den Skjønsomme, medens Tanken lykønskende mindes Digteren, uvilkaarligt sætter under Citation hver Gang, i ganske andre Forbindelser, Ordet løber ham i Pennen — „Nogle Digte": det seer man ikke uden Uvillie og med Bedrøvelse misbrugt som Titel af en Anden, der altsaa trodser Sprogets og Taknemlighedens Aftale med hinanden om, at hver Gang det Ord: „Nogle Digte" forekommer, skal den Danske i sit stille Sind tænke paa Chr. Winther. At A. har Lov dertil . . . ih, Gud bevares, det har jo Enhver Lov til, Enhver der er saa uheldig at være fri fra de mange Love, hvilke en Anden, en Lykkeligere har den Ære at adlyde.

Den 4de Bog er altsaa nogle Digte. Det er Rub og Stub, Bal-Viser, Bornholmsk Erotik — og religieuse Digte. Forfatteren siger i Forordet, „at det, der har bevæget ham til at udgive disse Digte, er nærmest det, at han i Digtet Abraham har indlagt en Deel af de religieuse Kategorier, der interessere ham." Faaer man ikke andet Indtryk af dette Udsagn, saa faaer man idetmindste en Forestilling om, i hvilken Grad disse Kategorier maa beskjeftige Forfatteren. Som Een der eier et yderst vigtigt Document, af Frygt for at dette skal forkomme, lader tage flere Afskrifter deraf, som han nedlægger paa forskjellige Steder: saaledes nedlægger A. sine Kategorier paa alle mulige Steder. De religieuse Kategorier, som ere nedlagte i Digtet Abraham, ere samtidigen diverse Gange nedlagte i den store Bog. Og dog er det Digtet „Abraham", der har bevæget A. til at udgive de andre Digte! Man seer, at A. er meget let bevæget — til Udgivelse. I Anledning af et Digt, hvis Udgivelse, hvis den skal være for de deri indeholdte Kategoriers Skyld, er en Overflødighed, beslutter A. sig til at udgive nogle flere Digte. Hvad om han, istedetfor endnu en Gang at nedlægge Kategorierne havde nedlagt Pennen, havde ladet være at udgive Digtet Abraham, og som en Følge deraf ogsaa de andre Digte — ja, saa havde han ikke faaet 4 Bøger ud paa eengang, hvilket han nu har opnaaet paa følgende Maade: istedetfor at cassere den første udgiver han den og een til, det er to, derpaa en tredie, hvis Ud-

givelse som særskilt Bog er aldeles Nonsens, og derpaa en 4de — for at der kan blive 4.*)

Lad der saa forøvrigt være Anerkjendelse af det Fortrinlige hos Adler, Glæde over det Gode, Sympathi for det Inderlige, Overbærelse med det Svagere, naar dette dog forholder sig til hans religieuse Stræben. Men dette med de 4 Bøger paa eengang har slet Intet med hans religieuse Stræben at gjøre, synes derimod snarere at vidne om en betænkelig Art af Forfatter-Forfængelighed. De literaire Forhold have i vor Tid betydelig forandret sig fra hvad de i en tidligere Tid vare. Der var en Tid, da næsten enhver Student, endsige da enhver Lærd, vilde have undseet sig ved at gjøre det og ubetinget undsee sig ved at tilstaae: at han læste Aviser; Æren satte man i at læse store Bøger. Forholdet er nu snart omvendt, selv om man virkelig har læst en stor Bog, tør man neppe være det bekjendt, af Frygt for at det skulde synes Indskrænkethed at give læse en stor Bog; men Aviser og Flyveblade føler man sig forpligtet til at have læst. Ak, de lykkelige Avisskrivere! Derimod de indskrænkede Stakler, som skrive store Bøger! Dog lad dette saa være; men er Forholdet saaledes, da bør sandeligen ogsaa den egentlige Literatur stræbe at hævde sig, og fremfor Alt da ikke ligefrem give Spotten Vaaben i Hænder — i disse Tider, da selv blandt de Studerende desto værre Adskillige, istedetfor paa Evighedens Afstand fra Øieblikket at fortabe sig i Studier og Ideer, staae ligesom ledige paa Torvet og vente paa, at en Avisskriver skal give dem Signalet til at pibe i Fingrene. Er Forholdet saaledes, da bør sandeligen hver Den, der kan og vil være Forfatter, passe paa sig selv, at han ydmyg for Gud, underdanig mod den Idee, han har den Ære at tjene, kan løfte stolt sit Hoved over alle Vittigheder, at han med Rette i stille Bevidsthed tør være stolt af, at være een af de faa Indskrænkede i en oplyst og ironisk Samtidighed.

---

*) [I Randen:] Videre vilde jeg egentligen Intet tilføie; er det Smaalighed i Forhold til Præstationer, ubi plurima nitent, at opdage og fremhæve en enkelt lille Feil, saa er det i Grunden ogsaa Smaalighed i Forhold til en total Smagløshed at opsanke og udhæve en enkelt lykkelig Tanke. Al Critik bør være idealiserende enten ved at oversee Smaa-Feilene i Sammenligning med Fortrinligheden, eller ved at oversee de Par enkelte lykkelige Steder i Sammenligning med den totale Ufuldkommenhed.

[Fortsættelse — jfr. S. 423-434 — af:]

Journalen NB.

d. 7. Sept. 46.

Rapport. **Resultat.**

1.

Det der egentlig er det Pøbelagtige ved den literaire Foragtelighed, som denne findes hos os, er ikke saa meget hvad den skriver, som det ligger i for hvem der skrives. Dersom et saadant Blad som Corsaren kunde sikkre os, at det kun blev læst af de meest intellectuelle Par hundrede Mennesker i Landet: saa gjør det slet ingen Skade. Og dog fordres der jo for at ironisere det Udmærkede, at Den, der gjør det, tillige og hovedsageligen er intellectuelt dannet til at vurdere og pathetisk nok til at kunne begeistres: da først er det Ironi at spøge med Eens Tilfældigheder, med Forfatterens Figur o. s. v. Men naar noget Saadant skrives for den laveste Classe, for Svende og Drenge og Tjenestepiger og pjankede Fruentimmer o. s. v., saa er det eo ipso Raahed og Slave-Opstand. Hos den Classe af Mennesker kan der ikke være Tale om endog blot den fjerneste Ahnelse af en Forestilling om at vurdere eller forstaae, for dem existerer en Forfatter ligesom ethvert andet Menneske kun qua Dyre-Menneske, og det er deres Vurdering af et Menneske, om han er stærk og kan slaaes o. s. v.

Ja selv naar man skriver noget Saadant for den i sig selv agtværdige og brave, men eenfoldigere og ikke væsentligt

dannede Classe af Samfundet: bliver det dog Raahed. Det Eenfoldige ligger netop i (og dette er det Skjønne i en vis Forstand) ikke at kunne tænke en dialektisk Dobbelthed. Hvad der er Udmærket, tænker Eenfoldigheden, det er Udmærket, det maa der slet ikke siges noget Ondt om. Er en Mand en udmærket Philosoph, saa maa man ikke forhaane ham. Da den Eenfoldige nu ikke selv kan bedømme om en Mand er en udmærket Philosoph, saa forledes ganske rigtigt den Eenfoldige, naar der skrives saaledes for ham, til den Slutning: ergo er den Mand ingen stor Philosoph.

Men det Nederdrægtige i Forhold til den literaire Foragtelighed ligger i, naar det er Forfattere, som kunne til en vis Grad være anstændige Forfattere, om de end fik en underordnet Plads, der, for at hævne og skade og forvirre og besudle, røre Pøbelen op.

2.

Det var ironisk rigtigt af mig, medens jeg skrev Pseudonymerne, at leve saa meget paa Gader og Stræder. Det Ironiske laae ganske rigtigt i, at jeg, der qua Forfatter tilhørte en ganske anden Sphære, opholdt mig paa Gader og Torve. Det var Ironien mod de intellectuelle forskruede hegelianske Magter vi have herhjemme, eller havde. Saasnart derimod man fra en anden Kant, fra den literaire Pøbelagtighed gjør et Forsøg paa at give det Udseende af, at jeg virkelig hører hjemme paa Gaden: saa er ganske rigtigt Ironien borte, saa exciperer jeg forum. — Havde Goldschmidt endda selv indseet det, og af sig selv spillet mig Pudset, ja saa havde han dog været Noget. Men jeg maatte selv opfordre ham — og gjorde det ganske rigtigt derfor, først da jeg var færdig. Var P. L. Møllers Artikel kommen en Maaned før, havde han intet Svar faaet. Jeg kunde da hverken endnu have undværet Situationen, ei heller turde jeg, saa længe jeg skulde holdes væsentlig productiv, udsætte mig for, hvilke mulige Forstyrrelser der dog kunde følge af Brøvleriet.

Det der gjør mit Liv anstrænget, men ogsaa righoldigt næsten i dets ubetydeligste Yttring, er, at jeg overalt maa have

Idee, og at derimod andre Mennesker slet ikke synes at have endog blot den mindste Trang dertil. Men saa har jeg dog igjen den Fordeel, at midt i alt Brøvl bliver jeg dog aldrig egentlig Part, fordi min Iagttagelses-Lyst stadig bevarer mig for en Deel som Trediemand.

3.

Den hele Geschichte i det sidste Halvaarstid har yderligere bekræftet mig den Sætning: mundus vult decipi. Dersom man vilde spørge Tilhængerne af den literaire Pøbelagtighed: men hvorfor angribes dog Kierkegaard? saa vilde de svare, som en af dem (han var rigtignok en Rangsperson forøvrigt) svarede mig: „De skal ingen Autoritet være.“ Lad os nu see. En Forfatter, der, væsentligen dannet ved Socrates og Grækerne, har fattet det Ironiske, begynder en enorm Forfatter-Virksomhed; han vil netop ikke være Autoritet, og til den Ende seer han ganske rigtigt, at han ved idelig at gaae paa Gaden nødvendigviis maa svække Indtrykket af sig selv. Og ganske rigtigt, i alle de fornemme Kredse, hvor Autoriteterne dog vel ere at søge, der dømmes han ogsaa fra al mulig Autoritet. Hvad skeer, nu vælter Pøbelagtigheden sig ind paa ham, og nødsager ham i Ideens Medfør at gjøre hvad han ellers ogsaa vilde, trække sig en Smule tilbage. Lad ham nu blot i et halvt Aar have levet saaledes tilbagetrukken, saa er han Autoritet. Hans Anseelse er dog alligevel saa stor, at han selv netop var den Eneste, der egentlig kunde svække Indtrykket af sig. Og hvem er det saa, der har været behjelpelig til at gjøre ham til Autoritet? Netop de, der begyndte deres Tale og deres Handlen i Kraft deraf saaledes: „der maa ingen Autoritet være.“

4.

Hvori har saa det Ubehagelige, det Fortrædigende for mig ligget? Naturligviis ikke i hvad der er bleven sagt (thi det har jeg ofte nok selv sagt spøgende om mig selv), men i til hvem, at man har skaffet mig et Gadeopløb paa Halsen af Pøbel, med hvem jeg intet Fællesskab har eller kan have. I

Forening med Jøde-Commiser, Kræmmersvende, offentlige Fruentimmer, Skoledrenge, Slagtersvende o. s. v. kan jeg virkeligen ikke lee af, hvad jeg i Forening f. Ex med Carl Weis ypperligt kan lee af. Naar jeg nemlig i Forening med ham leer af mine tynde Been, saa statuerer jeg derved, at vi have Basis tilfælles: væsentlig intellectuel Dannelse. Naar jeg i Forening med Pøbelen leer deraf, saa vilde deri ligge, at jeg indrømmer at have Basis tilfælles med den. — Netop fordi dette er saaledes, er ogsaa det Besynderlige fremkommet, at den Eneste her hjemme, der egentlig med Ironi vittigt formaaer at behandle saadanne dialektiske Problemer som det at ironisere en Dygtighed, at han netop ikke kan forsvare at gjøre det — og denne Eneste er mig selv. Jeg forpligter mig rigtignok til at skrive ganske anderledes vittige Artikler om mig selv og mine Been end Goldschmidt kan: men saa vil igjen Pøbelen ikke kunne forstaae dem.

Verden bliver da i Grunden altid lige klog o: lige dum. Naar saa en Mand, misforstaaet, forhaanet, forfulgt, bespottet, ringeagtet af sin Samtid har kæmpet for en Sandhed, saa opdager den næste Generation, at han var stor, — og beundrer ham. Og dersom der saa i den næste Generation er en Begeistret, der virkelig forstaaer hiin Afdøde, forstaaer ham saaledes, at han gaaer hen og gjør lige saa: saa bliver denne Begeistrede igjen forfulgt, bespottet, ringeagtet o. s. v. Altsaa først bliver den Udmærkede ringeagtet af hans Samtid, og derpaa bliver den Udmærkedes sande Beundrer foragtet af sin Samtid, hvilken er den anden Generation, der dog, som det hedder, beundrer den Afdøde. Mundus vult decipi, og Verden er altid til Nar, især naar den beundrer, thi for at den skal beundre, maa den tage det Bedste bort — og saa beundrer den, men ringeagter Den, der i Sandhed beundrer det Bedste hos den afdøde Udmærkede.

Den sande Høimodighed kan aldrig blive belønnet i Verden; ganske simpelt, fordi dersom det saakaldte høimodige Skridt er et saadant, at Samtiden strax kan forstaae, at det er høimodigt, saa er det ikke i Sandhed i stor Forstand høimodigt, saa har det jo sin Løn. Den sande Høimodighed maa ogsaa indeholde dette: at blive misforstaaet, og dog at gjøre det Rette, det Høimodige. Menneskenes Ære og Beundring er jo lige saa fuldt en Løn som Penge og anseelig Stilling.

Af den Bog om Adler.

.... Hvad Frater Taciturnus formodentligen æsthetisk og kunstnerisk maa vide Besked om, siden han, selv benyttende en ganske anden Art Stiil, lader Experimentets Quidam yttre sig i denne Stileart: det finder man i vild Skikkelse Exempler paa hos Adler. At construere rhetorisk paa Forsætningerne, og lade Eftersætningen være et Intet, en Afgrund, fra hvilken Læseren ligesom endnu engang gyser tilbage i Forsætningerne; at storme frem i et Tilløb, som vilde denne Rigdom aldrig udtømmes, og netop i samme Secund afbryde, hvilket er ligesom det Kunststykke at parere i strakt Carrieres Fart (de fleste Ryttere falde af, — i Almindelighed slaaer man først over i Galop og saa i Trav); i Spidsen for et Cavalleri af Prædikater, det ene kjækkere og raskere end det andet, at hugge ind og da svinge af; Springet i Modulationen; Begrebets Omslaaen i eet eneste Ord; det Uventedes Standsning o. s. v. Som alle sydligere Nationers (især f. Ex. Jøders), alle lidenskabelige Nationers Organ er saaledes, at Stemmen idelig slaaer over, som enhver Lidenskabelig taler saaledes: saa er det ogsaa muligt stilistisk at frembringe denne Virkning.

Dog dette vilde føre mig meget for vidt, og hvor mange Mennesker er der vel, som endog blot have en Forestilling om, hvorledes Prosa kan benyttes lyrisk, og om, hvad jeg forpligter mig til, i Prosa at frembringe en stærkere lyrisk Virkning end i Vers, naar Folk først lære at læse og at fordre Tanke i hvert Ord, medens Vers altid beholde lidt Fylde-Kalk. Jeg

afbryder; dette vilde desuden kun vedkomme Forfattere. I denne Henseende beholde samtlige Pseudonymer ubetinget et sprogligt Værd, i at have opdyrket Prosaen lyrisk. Adler har ogsaa lært Noget af dem, det mærker man tydeligt; thi det er ikke sandt, hvad hans smigrende Recensent fortæller i Kirketidenden,*) at han er begyndt omtrent samtidig med Pseudonymerne, men han er begyndt efter dem; og Stilen i hans 4 sidste Skrifter er mærkelig [forskjellig] fra den i hans Prædikener, hvor han endnu ikke har været saa stærkt paavirket. Derimod er det sandt, hvad hiin Recensent siger, at der stundom findes Steder i A. (4 sidste Bøger), som aldeles erindre om Pseudonymerne, men deri seer jeg ikke noget Fortjenstligt, hverken i at copiere en Anden, eller i at glemme, at man ved selv at have havt en Aabenbaring har ganske andre Ting at tænke paa end Sprog-Øvelser.

Pascal siger: derfor er det saa vanskeligt at troe, forbi det er saa vanskeligt at lyde.

I Grunden ansee dog de fleste Mennesker ogsaa her i Byen (ligesom en Nordamerikaner fortæller det ganske naivt om samtlige Nordamerikanere, cfr. Theol. Maanedsskrift af Grundtvig og Rudelbach, Bind XII, p. 7 o. fl.)**) det at philosophere, at tænke over Tilværelsen, Videnskabelighed, for en Art Galskab og Tidsspilde. Grunden hvorfor man ikke betragter f. Ex. Sibbern saaledes, er mere den, at han har et Levebrød som Professor i Philosophien, ɔ: naar det er Eens Levebrød, saa kan man philosophere ligesom Andre f. Ex. feie Skorstene; men dersom man er privat og altsaa virkelig philosopherer for at philosophere (hvad Sibbern jo vist gjør, men hvad Folk ikke blive tilgavns opmærksomme paa), saa vilde man ansee det for

*) [Jfr. foran S. 452-53, Noten **).]

**) Der fortælles tillige, at i de nordamerikanske Skoler og Gymnasier bruges Compendier, af hvilke stundom 1 indeholder 20 Videnskaber — i al Korthed.

lige saa affindigt, som hvis en uafhængig Mand vilde feie Skorstene. Det er: at feie Skorstene for at feie Skorstene er absurd: ergo er ogsaa det at philosophere for at philosophere absurd.

Overhovedet spiller Levebrøds-Betragtning dog den afgjørende Rolle i Verden; overalt hvor denne Mellembestemmelse svigter, blive de raadvilde. De titulaire Christne, der egentlig slet ikke have noget Indtryk af det Christelige, opholde sig slet ikke over, at en Præst foredrager den orthodoxe Lære, og hvorfor ikke? Fordi det er hans Levebrød. De opholde sig slet ikke over, at hiin Præst i Prædikenen gjør strenge Fordringer til Livet, og hvorfor ikke? Det hører med til hans Næringsvei, ligesom at en Officeer seer barsk ud og en Politi-Officiant slaaer. — Naar derimod en privat Mand i strengere Forstand er religieus og yttrer sin Religieusitet: saa ansees han for gal, og hvorfor? Fordi Nærignsveiens Mellembestemmelse mangler.

Naar man ansees for og lever uafhængig, saa have Folk en stor Lyst til at sige til Een: „dersom jeg var i Deres Sted, saa veed jeg nok, hvorledes jeg skulde indrette mit Liv," og derpaa rykke de ud med Sproget, og man seer da, at de saa godt som intet Indtryk have af Noget, medens de for at leve blive Urtekræmmere, Skorsteensfeiere, Kunstnere, Præster o. s. v.

Af den Bog om Adler.

Det er overhovedet utroligt, hvilken Confusion den hegelske Philosophi har frembragt i det personlige Liv — sørgelige Følge af, at en Philosoph er Heros og reent personligt en Philister og Nittengryn. Eet er bestandigt undgaaet Hegel: hvad det er at leve, han veed kun at gjengive Livet, og hvis han er Mester heri, saa er det ogsaa vist, at han er den meest skærende Contrast til en Majeutiker.

Man finder hos Philosopher efter Hegel, som have tilegnet sig den hegelske Methode, forbausende Exempler. En saadan Philosoph skriver en ny Bog, og den bliver han sig bevidst som Moment indenfor den Stræben, der begyndte med

hans første Bog; men dette er ikke nok, thi sin hele Stræben (som endnu ikke er til) bliver han sig bevidst som Moment i den hele philosophiske Stræben efter Hegel, og den igjen som Moment i Hegel, og Hegel som Moment i den verdenshistoriske Proces fra Oldtiden gjennem China, Persien, Grækenland, Jødedom, Christendom, Middelalder. Skulde det ogsaa være muligt? Skulde det ikke være rigtigt, at en saadan Privat-Docent, naar han saae vi bleve altfor forbausede, sagde som Præsten, der saae at hans Tilhørere bleve altfor rørte: Græder ikke Børn, det turde være Løgn altsammen.

Men denne usalige Lyst til at opfatte som Moment er bleven en fix Idee. Ethikens Anskuelse: at stræbe, og Metaphysikens: at opfatte som Moment, stride paa Liv og Død med hinanden. Enhver Levende, som ikke er aldeles tankeløs og distrait, maa vælge, men vælger han det Metaphysiske, saa begaaer han egentlig, aandelig forstaaet, et Selvmord.

Den menneskelige Misundelse vil tilsidst afskaffe enhver væsentlig Bestemmelse og sætte sin herskesyge Vilkaarlighed isteden. Dersom Een ydmyg for Gud men med ædel Stolthed hverken vil være mere eller mindre end han er, men ogsaa vil være det: saa falder Misundelsen over ham. Dersom derimod Een begynder med den Concession: jeg er et foragteligt Subjekt, saa synes man, at man nok kan anerkjende hans Talent, da man dog kan holde ham inde. Det er derfor heller ikke utænkeligt, at Adler pludseligt kunde gjøre Lykke; thi da han egentligen begynder med den Concession: jeg er halvgal — saa kan man nok anerkjende lidt Talent; han kan aldrig blive farlig, thi han er jo halvgal. Paa den Maade opelskes alt det usle Luskeri. Man skriver en Comedie for Studenter,*) man benytter sig af den kammeratlige Frihed til at bringe virkelige Personer frem. Nu ja, det vilde jo være ukammeratligt, om

*) [Jfr. foran S. 328-30 og i det Følgende S. 796-98, om Søren (Kirks) Torps Rolle i Hostrups „Gjenboerne".]

Nogen sagde Noget derimod. Men derpaa lukker Stykket om i Provindserne — hvor der dog vel ikke spilles for Studenter, og endeligen opføres det paa det kgl. Theater. Det er denne lukkende halve Officialitet der gjør, at Folk synes om det. Hvad der træder op med Fordring paa og Bevidsthed af at være noget Bestemt: det vækker Misundelse, men dette halvt Private og halvt Offentlige, det smigrer Publikum. En saadan [. . . . .] Digter bliver afholdt, fordi det synes Publikum allerkjærest, at der er saadan noget Privat mellem ham og dem; han er ikke rigtig Digter, men saadan en famille.

Ja vist er jeg Aristokrat — (og det er og har da Enhver været, der i Sandhed er sig bevidst at ville det Gode, thi af dem er der altid faa,) — men jeg vil staae nede paa Gaden, midt imellem Menneskene, hvor Faren er og Modstanden. Jeg vil ikke (a la Martensen, Heiberg o. s. v.) feigt og bløbagtigt leve paa Fornemhedens Afstand i enkelte Kredse, garderet af Sandsebedrag (at Mængden sjeldent seer dem og derfor indbilder sig, at de ere Noget). Det er vel saa, at Verden vil bedrages, at naar den sjeldent seer en Mand, saa troer den han er Noget — men jeg vil ikke bedrage, og jeg vil ikke trænge til et Sandsebedrag. Det har heller aldrig Nogen af hine Ædle gjort, der i Sandhed vilde Menneskenes Vel, de levede aldrig fornemt tilbagetrukken et bløbagtigt Liv i aristokratiske Kredse.

Saaledes har jeg forstaaet mig selv. Saalænge jeg var pseudonym, krævede baade Frembringelsens Idee og Illusionen, at jeg indrettede min ydre Optræden som jeg har gjort det; det var mig absolut vigtigt at gjøre Alt for at understøtte Illusionen med at jeg ikke var Forfatter. At Folk alligevel ansaae mig derfor, vedkommer ikke mig; saaledes ere Menneskene, de have ingen Sands for Ideer men blot for at forstyrre Ideer; men min Idee er blandt Andet, at Dette ikke tør forstyrre. — Fra det Øieblik jeg derimod har overtaget Forfatterskabet kræver

Sømmelighed, at jeg viser mig mindre. Det er forsaavidt godt, at alt dette Brøvl hjelper mig til at handle saaledes.

Den hele pseudonyme Frembringelse og min Existents i Forhold dertil var i græsk Toneart.

Nu maa jeg udfinde den charakteristiske christelige Existents-Form.

Maaskee mener Een og Anden, at det er Afhængighed, at jeg viser mig mindre end før, at jeg er kjed af det eller ikke vil udsætte mig for Forhaanelse. Men hvad er da Uafhængighed? Dersom jeg, af Frygt for at blive anseet for afhængig ved at vise mig sjeldnere, viser mig hyppigere, saa er jeg jo netop afhængig, saa udøver Omgivelsen jo en Magt over mig. Dette vil der naturligviis være Mange som ikke forstaae, dertil ere de ikke dialektiske nok.

[Paa dette Sted findes indskudt den foran S. 565-67 meddelte Note om de „Philosophiske Smulers" Anmeldelse i „Theologisk Tidsskrift".]

Under den Titel:

Lidelsernes Evangelium,

kunde jeg have Lyst at udarbeide en Samling af Prædikener. Texterne skulde være deels af Christi Lidelseshistorie, deels saadanne kraftige Ord som da Apostlene, efter at de vare blevne hudflettede, gik glade bort og takkede Gud, at det var dem forundt at lide Noget, eller naar Paulus kalder sine Lænker en Æres-Sag, eller naar han siger til Herodes Agrippa: jeg vilde ønske, at Enhver af Eder var som og jeg er, undtagen disse Lænker. Eller de flere Steder i Corinthier-Brevene, hvor der findes den ene Oxymoron efter den anden: selv fattige gjøre vi Alle rige;

eller glæder Eder og atter siger jeg glæder Eder. Item det Sted af Jacobs Brev: at vi skulle være glade, naar vi forsøges i allehaande Lidelser.

Ved Siden deraf skulde saa følge 3 korte men nydelige Taler:

Hvad vi saa lære af Lilierne paa Marken og af Fuglene under Himlen.

Hertil findes en Lap i det gamle Foderal til min Bibel.

[Den 13. Marts 1847 kom i Boghandelen: „Opbyggelige Taler i forskjellig Aand af S. K.," hvori: „II. Hvad vi lære af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle," — og: „III. Lidelsernes Evangelium".]

Julen er dog vel egentligen ret Børnefesten, og hele den leflende Forestilling om Barnealderens Fortrin i Henseende til at blive Christen har sit Tilhold i denne Fest, alt det uægte Rørende og Sentimentale. Man behage nu at lægge Mærke til, at Julefesten først indførtes i det 4de christelige Aarhundrede, at det slet ikke faldt de gamle Christne ind at gjøre det, hvis Livs Betragtning culminerede i at Døden var Fødsel til Livet.

Angaaende det Historiske herom cfr. Liscos Kirchenjahr 1ste D. p. 9, § 17 og 18.

Men som jeg har udtrykt det i Afsluttende Efterskrift: man har forrykket hele det Christelige ved denne orthodoxe Sentimentalitet.*)

I vor Tid er egentligen næsten kun den listende Form af Aristokratiet tilbage. Aristokraten lister sig gjennem Gaderne, vil ikke være til for andre Mennesker end for sin Clique og saa ved de enkelte store Leiligheder for den beundrende Mængde.

---

*) [I Randen:] Man kan sige, at Forandringen er denne: at Christenheden, istedetfor at blive sig sin Stridbarhed bevidst, gjør sig beqvem, indretter sig beqvemt og hyggeligt i Tilværelsen. Naar saa er, bliver Julen den „skjønneste Fest."

Men dette er egentligen at tage sin Udmærkelse forfængelig. Man skal være til for alle Mennesker, ikke kasteagtigt-egoistisk søge sin Fordeel; selv om man forhaanes af Mængden, man er den dog netop et Memento. Det listende Aristokrati indeholder egentlig en stiltiende Overeenskomst om, at Menneskenes største Deel er Jux, er fortabt. Det listende Aristokrati ægger end ikke Mængden som hine gamle Aristokrater, der stolt viste sig for Mængden, nei de begaae i al Stilhed et Forræderi. Gud veed, hvorledes de ville forsvare det i Evigheden.

Som oftere sagt: Det havde jeg ønsket som min Friheds og Selvbeherskelses Tilfredsstillelse, at jeg, idet jeg opgav at være Forfatter, maatte bibringe Andre Indtrykket af en Forfatter-Existents, der ganske fulgte sine egne Love. Saaledes var det i Sandhed ogsaa, men Ulykken er, at alt dette sidste Brøvl har faaet fat i mine Forhold i Folkesnakken. Hvad jeg havde glædet mig til saa overordentligt: det selv at vide at bryde af, min Friheds Triumph, hvad jeg har naaet — det er nu ved Livets lumpne Forhold forvansket, forjadsket. Og paa den anden Side: hvad der vilde have begeistret mig at gjøre, som det er, som min Friheds Resolution efter høiere Ordre: det fristes jeg til ikke at ville gjøre, naar, ikke een og anden Usling, men hele dette usle Liv i en Kjøbstad forvansker det.

Det som egentligen ansees for Alvor er en vis Dressur, den dresserede Færdighed i at være Mand, Embedsmand o. s. v. Om Een anvendte sin Tid i den høieste Idees Tjeneste med enorm Flid og med enhver Opoffrelse, eller Een tilbragte sine Dage paa Dandseboder og Kneiper og ødelagde sin Formue: Begge ansees lige af disse petrificerede Embedsmænd. At være Copist det er Alvor, og naar man ikke er Copist, saa er det aldeles ligegyldigt, aldeles ligegyldigt, hvem man er.

Af en lille Bog: „Fürst Wladimir und dessen Tafelrunde, alt-russische Heldenlieder. Leipzig hos Brockhaus 1819," fortjener især Nr. 4 Dobrüna p. 49 o. ff. samt Nr. 8: Swetlana og Mstislaw p. 91 at paaagtes og læses nøie igjen.

Denne lille Samling har et skjønt Motto:

Tief ist die Fluth in Dnieperfluß,
Breit ist die Woge des blauen Meers,
Weit das Gefilde die Welt entlang —
Aber die Vorzeit ist reich an That!

Heterodoxt maa man sige: Omvendelse gaaer forud og betinger Synds-Tilgivelse; orthodoxt maa man sige: Synds-Tilgivelse gaaer forud og styrker Mennesket til i Sandhed at omvende sig.

Hvad hjelper det dog egentligen at have megen Aand, naar man kun har et svagt Legeme. Hvad bryde vel Menneskene sig om Aand. De fleste Mennesker er og bliver dog ubetinget Dyre-Skabninger, de have egentligen kun Respekt for en rigtig storslaaet Karl, der kan slaaes og bande og skjende. Den Art Undseelse og Undseelighed, som altid er forbunden med Aand, ansee de for Narrestreger. De have i Grunden en dunkel Forestilling om, at den meget aandeligt Begavede er finere bygget, — og derfor have de næsten en Glæde af at blive sig deres raa Kraft bevidst lige overfor denne Svaghed.

[Kand. theol. P. V. Christensen (1838 dimitteret til Universitetet af nuværende Biskop Kierkegaard), død April 1863 som Præst i Tønning, skrev i „Dansk Kirketidende", I, 1846, Nr. 29 for 29. Marts 1846, Sp. 475-82: „Troen og Dialektiken. Imod S. Kierkegaard" (dateret: Vesterborg, 12. Marts 1846), en „uvidenskabelig Affærdigelse" af „Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift". — Og dernæst i „D. K.", I, 1846, Nr. 52 for 20. Septbr. 1846, Sp. 841-56: „Troens Dialektik", et „Forsøg til en Gjendrivelse" af „Afsl. uvidsk. Efterskr." I

denne Artikel hedder det Sp. 845: „. . . var jeg Præst, da skulde jeg paa det Høitideligste, o saa høitideligt, at Johannes Climacus vel maatte lee sig ihjel, overgive denne „Humorist“ til Satan — jeg vil ikke sige, for at Mag. Kierkegaard kunde vorde frelst, thi dertil er min Arm for kort, men Herrens Arm er ingenlunde forkortet; nei, ene og alene for at jeg kunde komme til ret at elske Mag. Kierkegaard, hvem jeg aldrig kan aflade at elske og dog ingensinde elske ret af Hjertet, forbi jeg er for svag til ret at kunne elske den Broder, jeg ikke seer, og jeg seer ham jo aldrig, thi enten er der Victor Eremita eller Johannes Climacus eller Frater Taciturnus, snart en stum Djævel og snart en forsoren Meenvætte imellem ham og mig.“

Hertil slutter sig følgende paa et Halvark løst henkastede Klade:]

En ulykkelig Elsker i dansk Kirketidende.

Det er maaskee mindre bekjendt, men vist er det, at der existerer en Slags privatiserende Avis, som kaldes „Dansk Kirketidende“. I denne Avis bliver jeg Undertegnede efterstræbt af en ulykkelig Elsker,*) Hr. cand. theol. Christensen, et ungt Mandfolk, „som aldrig kan aflade at elske mig“, og som ovenikjøbet vilde gjøre Alt, endog overgive Johannes Climacus til Satan, „bare for at kunne komme til ret at elske Magisteren“.**) Næst Røg og Træk og Bæggetøi veed jeg intet Fatalere end det at blive Gjenstand for et Menneskes fixe Idee, eller at det falder et Menneske [ind] reent og bart personligt at beskjeftige sig med sit formeentlige Forhold til Een. Hvad skal jeg

*) Anm. Analogier til Hr. Christensens Forhold til mig, forsaavidt det at have dog ogsaa er en Art ulykkelig Elskov, findes rigeligen i vore Forhold. Saaledes har Biskop Mynster i Dr. Beck en ulykkelig Elsker; Prof. Heiberg i Hr. P. L. Møller en ulykkelig Elsker; Prof. Martensen i Magnus Eiriksson en ulykkelig Elsker; Prof. Madvig i Torkil Baden en ulykkelig Elsker. Disse respektive ulykkelige Elskere kunne ikke opgive Forholdet, nagtet Gjenstanden vist med Fornøielse . . . [ikke fortsat.]

**) En Lykke er det da, at der endnu er Noget til Hinder for at Hr. Christensen: ikke kan komme til.

gjøre? Vilde jeg sige: „Hr. Christensen! vær Mand, opgiv denne ulykkelige Elskov, see at glemme mig, vær ikke som et Fruentimmer, men viis at De er Mand, Hr. Christensen!" saa vilde det formodentlig slet ikke hjelpe, thi hans formeentlige Forhold til mig har sat sig altfor fast i hans Hoved. Hans første Artikel mig betræffende (Kirketidende Nr. 29, til hvilken han selv henviser) var skreven for at vise mig, at han ikke var bange for at skrive mod mig. Og dette Mod var han saa forhippet paa at vise, at han selv tilstaaer, at han ikke har læst den Bog, om hvilken han taler.*)

I Nr. 52 er Hr. Christensen igjen bleven Forfatter for min Skyld, angaaende den samme Bog (Afsluttende Efterskrift), og igjen af en reent personlig Grund: fordi han ikke kan lade være at elske mig — ja selv om det skulde være fornødent at overgive mig til Satan, saa er Hr. Christensen (hvad saa end jeg er) villig dertil — bare for at komme til at elske mig. Ja, det er som jeg siger, det er et Satans Menneske den Hr. Christensen, disse ulykkelige Elskere ere det fataleste Folkefærd. Hvad skal jeg gjøre? Vilde jeg sige: „Hr. Christensen! fat Dem, betænk for Deres egen Skyld, thi for min Skyld skal De ikke gjøre Noget, men betænk for Deres egen Skyld, hvad en saadan ulykkelig Lidenskab kan føre til, betænk at det tillige er Utroskab af Dem saaledes at rende efter mig, De, der som Grundtvigianer, er forlovet med en Anden," saa vilde det vel ikke hjelpe.

Nr. 52 refererer sig til Nr. 29 og angaaer samme Bog: Afsluttende Efterskrift. Naar man læser Yttringer af et Menneske om en Bog, saa antager man ordentligviis (det har idetmindste været Skik før, om det end forsvinder), at Manden

---

*) [„D. K.", Nr. 29, Sp. 476: „Jeg har ikke læst en Tøddel af hans „philosophiske Smuler"." — Sp. 477: „ . . . jeg har end ikke gjennemlæst selve den „uvidenskabelige Efterskrift", og jeg anseer mig desuagtet, ja maaskee netop derved istand til at møde den med en tilsvarende uvidenskabelig Affærdigelse, som Enhver, blot ved at gjøre som jeg, skal kunne overbevise sig om, holder Stik."]

har læst Bogen. Da imidlertid Hr. Christensen i Nr. 29 ifølge eget Udsagn har skrevet om denne Bog uden at have læst den, saa er han, da han Intet oplyser om hvorvidt han nu har læst den, selv Skyld i at man maa antage, at han endnu ikke har læst den, — men som han engang skrev om den for at vise mig sit Mod, saaledes skriver han nu for at vise mig sin Kjerlighed.

Da Bogen saaledes er bleven det Ligegyldige, saa lader jeg denne ganske ude. Den lod sig dog nok forsvare; men dette kan først skee, naar den har funden Den, som har Tugt nok til at kunne læse den, [efter Sammenhængen synes nogle Ord her udeladte] og saa vil angribe den, og saa vel at mærke i et Par tøilesløse Spalter i et Blad, bestemte til at læses som man læser Aviser.

Hovedsagen er saaledes Hr. Christensens personlige Forhold til mig, til hvilken Ende han endog gjør mig bekjendt med sin Moder, som vare vi allerede forlovede. Og Gud veed, jeg troer heller end gjerne alt Godt om hans Moder,*) og hvis jeg havde den Ære at kjende hende, saa vilde jeg sige til hende: Da De nu seer, hvilke høie Forestillinger Deres Søn har om Dem, og om at De aldrig har bundet ham Noget paa Ærmet, saa sig De til ham, om han ikke kunde opgive denne ulykkelige Elskov, formaae De ham til at glemme mig.

[Her afbrudt.]

*) Cfr. Spalte 853 [af „D. K." hvor det hedder: „Jeg er døbt som Barn, thi min Moder har sagt mig det, og skjøndt jeg vel veed, at hun er et syndigt Menneske, saa maa jeg dog give hende det Skudsmaal, at jeg ingensinde har fundet Svig i hendes Mund" — osv.]

[Fortsættelse — jfr. S. 705-717 — af:]

Journalen NB.

---

d. 5te Nov. 46.

Maaskee — mere siger jeg ikke, thi jeg veed godt hvor vanskeligt det er at dømme in abstracto om sig selv, naar man skal dømme sandt — havde det dog lykkedes mig nu at afbryde min Produktivitet og samle mig paa at gaae ind i en Embeds-Stilling, hvor Alt havde været saaledes som det burde været, saa det var klart, at det var min Frihed, der gjorde Udslaget. Nu lader det sig ikke gjøre. Der er en stor Vanskelighed for mig med Hensyn til at blive Præst; paatog jeg mig det, løb jeg vistnok Fare for at støde an som eengang ved Forlovelsen. Paa den anden Side: at leve i aldeles tilbagetrukken Stilhed, paa Landet f. Ex., er nu gjort mig vanskeligt, fordi mit Sind dog er noget forbittret, saa jeg behøver Produktivitetens Trylleri for at glemme alle Livets lumpne Smaaligheder.

Det bliver mig klarere og klarere, at jeg er saaledes construeret, at det netop ikke lykkes mig at realisere mine Idealer, medens jeg i en anden Forstand netop bliver menneskeligt talt meget mere end mine Idealer. De fleste Menneskers Idealer ere gjerne det Store, det Overordentlige, som de aldrig naae. Jeg er altfor tungsindig til at have saadanne Idealer. Mine Idealer vilde andre Mennesker smile af. Det er ganske vist, at mit Ideal netop var at blive Ægtemand og ganske leve blot

for at være gift. Og see, idet jeg fortvivler om at naae det, bliver jeg Forfatter, og det endda maaskee en Forfatter af Rang. Mit næste Ideal er at blive Landsbypræst, at boe i det stille Landskab, ret at være indlevet i den lille Kreds, som skulde omgive mig — og see, idet jeg fortvivler derover, er det vel muligt, at jeg igjen realiserer Noget, der synes langt større.

Naar Biskop Mynster raader mig til at blive Landsbypræst, forstaaer han mig aabenbart ikke. Det er ganske vist, at jeg ønsker det, men vore Præmisser ere aldeles uenige. Han antager dog, at jeg paa een eller anden Maade vil videre frem ad den Vei, at jeg dog vil være Noget, og deri stikker det netop: jeg vilde være saa Lidt som muligt, det er netop mit Tungsinds Idee. Netop derfor har det tilfredsstillet mig at ansees for halvgal, men dette er dog kun en negativ Form for at være noget Ualmindeligt. Og det er nok muligt, at dette dog egentlig bliver min Existents-Form, saa jeg aldrig naaer den skjønne stille beroligede Existents: at være ganske Lidt.

Hvad jeg altid har vidst med mig selv, og hvorfor jeg aldrig har talt med noget Menneske om mine egentlige Anliggender, det har jeg atter sandet ved at tale med Biskop Mynster: det fører til Intet, thi da jeg ikke kan og ikke tør tale om hvad der totalt og væsentligt og inderst constituerer min Existents, saa bliver Samtalen næsten et Bedrag fra min Side. I Forhold til en Mand som Mynster føler jeg ret det Smertefulde heri, fordi jeg ærer ham saa høit.

Enhver der skal existere med et andet Perspektiv end Øieblikkets, maa fremfor Alt passe paa at holde sig udenfor nærmere Forhold til Øieblikket. Saa længe en Saadan lever sammen med Statisterne og Choristerne, hvilke alle, vel at mærke, ere glemte saa snart de døe, seer det jo skuffende nok ud. Men paa Afstand staaer han, den Udmærkede, ene, og Chorus er borte. Har han nu indladt sig med Chorus, saa staaer han i en fatal Stilling. Som naar en Dands, der skal dandses af To, dandses af Een: saaledes staaer han; hans Ord, hans Udsagn angaaer Chorus, men Chorus er ved Døden afgaaet.

Det der paa Afstand tager sig bedst ud er, naar Alt er lagt saaledes til Rette, at det viser sig, at Samtiden har været til Nar.

Mennesket:

Romerne tog ham af Jord (homo), men Grækerne reiste ham op (ἀνθρωπος).

Ethvert Menneske skulde dog være uendelig stærkt, dersom han ikke behøvede at anvende ⅔ af sine Kræfter paa at finde sin Opgave. Derfor har Barnet saa mange Kræfter, fordi Faderen sætter det Opgaven, og det blot skal lystre. Det Dialektiske ved Opgaven er egentlig det Mattende.

Det seer jo i enhver Samtid saa tilforladeligt ud med alle disse virkelige Mennesker (Justitsraader og Degne og Kræmmere o. s. v.). Men de virkelige Mennesker ere svigefulde. Disse Mennesker liste sig nemlig derfra, træde af i Gravene — og saa, saa er der Ingen, der veed, at de have været til. Dersom da den Udmærkede har lempet sig efter dem, da har han blot narret sig selv, thi nu, nu da alle disse virkelige Mennesker ere traadte af: nu staaer han.

Det er dog opløftende og opbyggende at betænke, hvor afmægtig Samtiden er, ja hvorledes den egenlig arbeider sig selv imod. Den forfølger, bespotter den Udmærkede; men jo mere den gjør det, desto sikkrere bliver den Udmærkede udødelig. Det at være forfulgt er allerede en Mærkværdighed, og et ganske ubetydeligt Menneske kunde blive udødeligt, blot en Samtid ret lumpent havde forfulgt ham. Det vilde derfor være en lige ironisk og pathetisk Replik af en forfulgt Udmærket, om han sagde til sin Samtid: det skal I have Tak for, ved Hjelp af disse Forhaanelser vil mit Navn blive een Generation længere

udødeligt end ellers; dersom I derfor ville have den Godhed at slaae mig ihjel: saa er mit Navn absolut udødeligt.

Man har sagt, at nu omstunder kunde man end ikke blive forfulgt; men det er usandt. Grunden er, at de Fremragende ikke forstaae at hidse. Lide de Uret, saa beklage de sig, de dadle Menneskene; men det er netop at bestemme sig concentrisk med dem, man irettesætter den, man ikke har opgivet. Nei, man tale i Ideens Hofsprog og med dettes Elegance: saa kommer Forfølgelsen nok. Naar man bliver forhaanet, da skjende man ikke, da sige man: jeg har den Ære at blive forhaanet, det vil sige: I ere i Bund og Grund casserede, og det er derfor netop en Ære at forhaanes af Eder. Man har den Ære at blive hudflettet, den Ære at blive henrettet: alle Lidenskabens Declamationer indeholde Intet i Sammenligning med dette elegante Ideens Hofsprog.

Til den Dedication:

„Hiin Enkelte“

i Leiligheds-Talen,*) skulde egentlig have været føiet følgende Skrivelse.

Kjære!

Modtag denne Tilegnelse, den gives hen ligesom iblinde, men derfor ogsaa uforstyrret af noget Hensyn, i Oprigtighed!

*) [o: „Opbyggelige Taler i forskjellig Aand af S. K. I. En Leiligheds tale“ (i Boghandelen: 13. Marts 1847; jfr. foran Noten S. 465), hvor Tilegnelsen er indskrænket til:

„Hiin Enkelte“

helliges

dette lille Skrift.]

Hvo Du er, veed jeg ikke; hvor Du er, veed jeg ikke; hvilket Dit Navn er, veed jeg ikke — jeg veed end ikke, om Du er til, eller om Du maaskee var til, men ikke mere er det, eller hvorvidt muligen Din Tid engang vil komme. Dog er Du mit Haab, min Glæde, min Stolthed, i Uvisheden min Ære; i Uvisheden, thi kjendte jeg Dig personligen, med jordisk Vished, da var dette min Skam, min Brøde — og min Ære tabt.

Det trøster mig, at Beleiligheden er der for Dig, hvad jeg under min Arbeiden og ved min Arbeiden redeligen har tilsigtet og eftertragtet. Thi ikke, dersom dette var muligt, ikke hvis det blev Skik og Brug at læse hvad jeg skriver, eller dog at udgive sig for at have læst, i Haab om at vinde Noget i Verden, ikke da var Beleiligheden for min Læser, da havde tvertimod Misforstaaelsen seiret, ja den havde tillige bedaaret mig til Uredelighed, hvis jeg ikke af yderste Evne havde forhindret, at noget Saadant skete — hvorimod jeg, ved at have gjort Alt for at hindre det, havde handlet redeligt. Nei, naar det bliver et tvivlsomt Gode at læse hvad jeg skriver (og dersom jeg efter hvad Evne mig er forundt bidrager hertil, da handler jeg redeligen); eller endnu bedre, naar det bliver en Daarskab og en Latterlighed; eller endnu bedre, naar det bliver en foragtet Sag, saa Ingen tør være det bekjendt: da er Beleiligheden for min Læser. Da søger han Stilhed, da læser han, ikke for min Skyld, ikke for Verdens Skyld, men for sin egen Skyld, da læser han saaledes, at han ikke søger mit Bekjendtskab men undgaaer det — og da er han min Læser.

Ofte har jeg tænkt mig i en Præsts Sted; hvis da Mængden stormer til for at høre, hvis Kirkens Hvælving ikke kan rumme den store Skare, der endnu udenfor staaer lyttende — ja, Ære og Priis være Den, der er saaledes begavet, at han da kan gribes i Stemning, at han da ret kan tale begeistret, begeistret ved Synet af Mængden, i Forvisning om, at hvor den er, maa Sandheden være, begeistret ved Tanken om, at der dog maa blive Lidt til Nogle, da der er Mange, og Mange, der have lidt af Sandheden, er jo Sandheden: mig var det en Umulighed! Men dersom det var en Søndag Eftermiddag,

dersom Veiret var uhyggeligt og forstemmende, dersom Vinterstormen gjorde Gaderne tomme, og Enhver, der havde den varme Stue, lod Gud vente i Kirken til det blev smukkere Veir — dersom der da i den tomme Kirke sad et Par fattige Koner, der ingen Varme havde i Stuen, og altsaa lige saa gjerne som hjemme kunde fryse i Kirken: sandeligen, jeg skulde tale baade dem og mig varme! — Jeg har ofte tænkt mig ved en Grav; hvis da alt Udmærket og Herligt var samlet i Følget, hvis Festligheden var udbredt over den talrige Skare — ja, Ære og Priis være Den, der er saaledes begavet, at han da kunde forøge Festligheden ved bevæget at være de Manges Tolk, være Udtrykket for Sorgens Sandhed: jeg formaaede det ikke! Men dersom det var den fattige Liigvogn, og Ingen fulgte, dersom kun en fattig Kone gik ved Siden, den Dødes efterladte Hustru, hvem det nu første Gang hændte, at Manden tog ud uden at tage hende med — hvis hun bad mig derom: ved min Ære, jeg skulde holde Liigtale trods Nogen. — Ofte har jeg tænkt mig i Dødens Afgjørelse; hvis der da blev Allarm i Leiren, og megen Løben for at spørge til mig: jeg troer ikke jeg kunde døe, jeg troer min gamle Stridbarhed vilde endnu engang vaagne, saa jeg endnu engang maatte ud og stride med Menneskene. Men hvis jeg laa afsides og ene: jeg haaber til Gud, at jeg skulde døe roligt og saligt.*)

Der er een Anskuelse af Livet, som mener, at der, hvor Mængden er, er ogsaa Sandheden, at det er en Trang i Sandheden selv, at den maa have Mængden for sig. Der er en anden Anskuelse af Livet, den mener, at overalt hvor Mængde er, er Usandheden, saa (for et Øieblik at føre Sagen ud paa sin yderste Spidse) hvis end alle Enkelte, hver for sig i Stilhed havde Sandheden, vilde dog, dersom de kom sammen i Mængde (saaledes dog, at Mængden fik nogensomhelst afgjørende, stemmende, larmende, lydelig Betydning) Usandheden

*) [Jfr. foran S. 388-89.]

strax være tilstede.*) Men Den, som vedkjender sig denne (sidste) Anskuelse (der da sjeldent foredrages, thi dette forekommer oftere, at en Mand troer, at Mængden er i Usandheden,

*) [I Randen:] Cfr. Hoslagte [ↄ: tre Blade paa Konceptpapir, Klade med idelige Rettelser:]

Thi „Mængden“ (ikke den eller hiin, den nulevende eller en afdød, men i Begrebet forstaaet) er Usandheden, idet Mængde enten ganske giver Angerløshed og Ansvarløshed, eller dog svækker Ansvaret for den Enkelte ved at gjøre det til en Brøkbestemmelse. See, der var ingen enkelt Soldat, der turde lægge Haand paa Cajus Marius — dette var Sandheden; men blot en 3 à 4 Fruentimmer med Bevidsthed eller Forestilling om at være „Mængde“, med dog et Slags Haab om Muligheden af, at Ingen bestemt kunde sige, hvo det er, eller hvo det var, der begyndte: de havde havt Mod dertil, hvilken Usandhed! Usandheden er først den: det er „Mængden“ der gjør, hvad enten kun een Enkelt i Mængden gjør eller i ethvert Tilfælde hver Enkelt gjør. Thi en Mængde er et abstractum, der ikke har Hænder, hver Enkelt derimod har ordentligen to Hænder; og naar han, en Enkelt, lægger sine to Hænder paa C. M., saa er det denne Enkeltes to Hænder, dog vel ikke hans Naboes, endnu mindre — Mængdens, der ingen Hænder har. Dernæst er Usandheden den, at Mængden havde „Mod“ dertil, da aldrig nogensinde selv den Feigeste var saa feig som „Mængden“ altid er. Thi hver Enkelt, der flygter ind i Mængden, og altsaa feigt flyer Det at være den Enkelte (som enten har Mod til at lægge Haand paa C. M., eller dog Mod til at tilstaae, at han ikke har Mod dertil): han bidrager sin Deel af Feighed til „Feigheden“, som er Mængden. — Tag det Høieste, tænk Christus — og hele Menneskeslægten, alle de Mennesker, der ere fødte og nogensinde blive fødte, men Situationen er Enkelthedens: som Enkelt, i eensom Omgivelse ene med ham som Enkelt at træde hen til ham — og spytte paa ham: det Menneske er aldrig født og bliver det aldrig, som havde Mod eller Frækhed dertil; dette er Sandheden. Men da den blev Mængde, da havde de Mod dertil — frygtelige Usandhed!

„Mængden“ er Usandheden! Der er derfor i Grunden Ingen, der har mere Foragt for Det at være Menneske, end de der staae i Spidsen for Mængden. Lad Een komme til en Saadan, et enkelt, ringe, maaskee fattigt Menneske — jo vist; hvad bryder han sig derom? Det er meget for lidt, stolt afviser han ham; der maa idetmindste være 100. Og naar der er 1000, saa bøier han sig for Mængden, bukker og skraber. Feige, ugudelige Umenneske, hvilken Usandhed!

men naar den — Mængden — blot vil antage hans Mening, saa er Alt rigtigt), han tilstaaer jo selv, at han er den Svage og Afmægtige; hvorledes skulde ogsaa en Enkelt kunne staae

---

Nei, naar et enkelt Menneske kommer til Een, maaskee, som man grusomt siger, et stakkels fattigt Menneske, saa skal man indbyde ham i sin bedste Stue, og hvis man har flere Stemmer, bruge den kjerligste og venligste; dette er Sandheden. Naar det derimod er en Forsamling af 1000 eller flere, hvor Sandheden vil blive Gjenstand for Ballotation, der skal man gudfrygtigt, stolt knappe sin Overfrakke saa høit op i Halsen som muligt; og er man saa uheldig, at der raabes Bravo, da skal man (hvis man ikke foretrækker dette, der er det Rigtigste, i al Stilhed at bede den Bøn af Fadervor: frels os fra det Onde) om muligt samle al Spydighed i sin Skikkelse, og ikke sige som hiin til en vis Grad Vise: skulde jeg have sagt en Dumhed? men endnu bestemtere: jeg maa have sagt en Dumhed. Dette er Sandheden.

„Mængden" er Usandheden. Derfor blev Christus korsfæstet, fordi han ikke vilde have med Mængden at gjøre (om han end henvendte sig til Alle), fordi han ikke paa nogen Maade vilde have en Mængde til Hjelp, fordi han i denne Henseende stødte ubetinget fra, fordi han ikke vilde stifte Parti, ikke tillade Ballotation, men være, hvad han var, Sandheden, der forholder sig til den Enkelte. — Og derfor er Enhver, der i Sandhed vil tjene Sandheden, eo ipso Martyr; var det muligt, at et Menneske i Moderliv kunde fatte den Beslutning i Sandhed at ville tjene Sandheden, er han ogsaa endnu i Moderliv eo ipso Martyr. Thi at vinde en Mængde er ingen Kunst, dertil behøves blot Usandhed og lidt Kjendskab til de menneskelige Lidenskaber. Men intet Sandhedsvidne tør indlade sig med Mængden; hans Gjerning er det at indlade sig om muligt med Alle, men bestandigt enkeltviis, tale med hver især paa Gader og Stræder for at splitte ad eller dog tale til Mængden ikke for at danne Mængde, men for at splitte ad, at dog een og anden Enkelt maa gaae hjem fra Forsamlingen og blive den Enkelte. „Mængden" derimod, især naar den behandles som Instants i Forhold til Sandheden, dens Bravo, Hys, Ballotation, som Dommer, Mængden afskyer han mere end den unge sædelige Pige at gaae paa en Dandsebod. Og dem, der tale til Mængden, eftertragtende dens Bifald, dem der ærbødigst bukke og skrabe for den (medens de dog enten maae forstaae det, de tale om, og saa skal de netop ikke bukke og skrabe, eller ikke forstaae det, og saa skal de ikke tale), dem anseer han for Usandhedens Redskaber.

mod de Mange, der have Magten! Og dette kunde han da ikke ønske, at have Mængden paa sin Side for at drive sin Anskuelse igjennem, at Mængden er Usandheden: det var jo at

---

„Mængden" er Usandheden. Og jeg kunde græde, ja ønske mig død, naar jeg tænker paa vor Tids Elendighed, endog blot sammenlignet med Oldtidens største, at Dag-Pressen og Anonymitet gjør det end affindigere ved Hjelp af „Publikum". At en Anonym ved Hjelp af Pressen Dag ud og Dag ind kan faae sagt hvad han vil, hvad han maaskee ikke i fjerneste Maade havde Mod til personligt at sige det Mindste af i Enkelthedens Situation, kan faae 10,000 × 10,000der til at sige det efter — og Ingen har Ansvaret; at end ikke som i Oldtiden den relative angerløse Mængde er det Almægtige, men det absolut Angerløse: Ingen.

Gud i Himlene! hvad er saa det i Grunden for en Narrestreg, at Staterne holde et Politi, som opfanger nogle enkelte Tyve og Røvere: naar det offentlige Liv selv og — Sandheds-Meddelelsen er som en Grund-Usandhed. Man sige ikke, at saa kan jo Sandheden igjen ved Hjelp af Pressen indhente Løgnen og Vildfarelsen. Umuligt; Sandheden er ikke saa hurtig til Beens, den kan for det Første ikke virke ved det Phantastiske (hvilket er det Usande), dens Meddeler er kun en Enkelt, og dens Meddelelse forholder sig dernæst igjen til den Enkelte — thi denne Betragtning af Livet (den Enkelte) er netop Sandheden. Sandheden kan hverken meddeles eller modtages uden ligesom for Guds Øine, ved Guds Hjelp, uden at Gud er med, er Mellembestemmelsen, som han er Sandheden, derfor kun meddeles af og modtages af „den Enkelte", der for den Sags Skyld kunde være hvert eneste Menneske, der lever. Bestemmelsen er blot Sandhedens i Modsætning til det abstrakte og phantastiske Upersonlige: Mængden, Publikum, der udelukker Gud som Mellembestemmelse (thi den personlige Gud kan ikke være Mellembestemmelse i et upersonligt Forhold), derved ogsaa Sandheden, thi Gud er Sandheden og dens Mellembestemmelse.

Jeg for mit Vedkommende er, tjenende min Sag, villig til i Forhold til hvert enkelt Menneske, der lever i Landet med mig, ubetinget ethvert enkelt Menneske, hvis jeg kunde overkomme det, i Guds Navn at ydmyge mig baade mundtlig og skriftligt saa dybt for ham som muligt, som en Bønfaldende at bede ham om at betænke sit Guds-Forhold, thi at ære hvert enkelt Menneske, det er at frygte Gud, medens enhver Forsamling bevidst eller ubevidst har et Hang til at ville gjøre sig til Gud for Een, at man skulde frygte den mere end Gud. Om det derfor var en Forsamling af 10,000 med Fordring paa at

spotte sig selv. Altsaa tilstaaer han jo han maa ligge under. Men er saaledes denne Anskuelse fra Først af Svaghedens og Afmagtens Indrømmelse, og synes den maaskee derfor saa lidet indbydende, og høres den maaskee derfor saa sjeldent: saa har den det Gode, at den er ligelig, at den Ingen fornærmer, ikke een Eneste, at den ingen Forskjel gjør, ikke paa een Eneste. Mængden dannes jo af Enkelte; det maa altsaa staae i Enhvers Magt at blive hvad han er: en Enkelt; fra at være en Enkelt er Ingen, Ingen, Ingen udelukket, uden den som udelukker sig selv — ved at blive Mange. At blive Mængde, at samle Mængde om sig er derimod Livets Forskjellighed; selv den meest Velmenende, der taler derom, kan let fornærme en Enkelt. Men saa har Mængden igjen Magt, Indflydelse, Anseelse og Herredømme — det er ogsaa Livets Forskjellighed, der herskende overseer den Enkelte, som den Svage og Afmægtige, timeligt-verdsligt overseer den evige Sandhed: den Enkelte.

At troe er netop at gjøre sig let ved Hjelp af en betydelig Tyngde, som man paatager sig, at blive objektiv er at gjøre sig let ved at kaste Byrderne bort. At troe er ligesom det at flyve, men man flyver netop ved Hjelp af en omvendt virkende Tyngde; der hører en betydelig Tyngde til for at blive saa let at man kan flyve. Naar jeg vil løfte Noget i Veiret: saa løfter jeg det ved Hjelp af en Vægt, altsaa jeg løfter det ved Tyngden. Derfor svæve Himmelkloderne, fordi de have en uhyre Tyngde, de svæve ved Hjelp af Tyngden. Dette er ligesom i Forhold til det Elastiske: Høiden vinder ved Trykket. Og

---

være Instantsen i Forhold til Sandheden, og om det var et Publikum paa 100,000 med Fordring paa at være Instantsen i Forhold til Sandheden: jeg beder til Gud (og haaber han vil gjøre det) at give mig, den Svageste af Alle, Fynd til at udtrykke al min Afsky; thi „Mængden" er Usandheden.

Men Den, som vedkjender sig denne Anskuelse (der da sjeldent foredrages ... o. s. v. i Journalen NB.) — [jfr. foran S. 727, L. 1-2.]

derfor kan man sige Troens Lethed er en uendelig Tyngde, og dens Høide vinder ved et uendeligt Tryk.

De fleste Mennesker troe, at det er Alvor at faae et Embede, at være opmærksom paa, at der nu bliver snart et høiere Embede ledigt, som de kan søge, og hvorledes de saa ville flytte, og hvad de saa ville gjøre for at indrette dem. De troe, det er Alvor at gaae i de fornemme Selskaber; de forberede sig til et Middagsselskab hos Hs. Excellence mere end til en Altergang, og naar man seer dem underveis, da see de saa alvorlige ud, at det er en Gru. See alt Dette kan jeg godt forstaae, det Eneste jeg ikke kan forstaae er, at dersom dette er i Sandhed Alvor, saa maa Evigheden blive lutter Commerce. Thi i Evigheden er der hverken Avancement eller Befordring, eiheller er der Flyttedag og Middagsselskab hos Excellencer.

Det er ikke blot saa, at Menneskene selv slaae alle Ideer og høiere Tanker af Hovedet; men da dette ikke ganske kan lykkes, saa blive de endog ondskabsfulde mod Den, som vil følge det Høiere. Saa længe han lever kan de ikke døie ham, fordi han som Medlevende udtrykker: det Samme skulde I ogsaa gjøre. Naar han er død, forgude de ham — og blive bestandigt lige dumme.

Deri ligger dog det paa eengang saa Ydmygende for den Enkelte og dog saa uendeligt Opløftende, at Gud bekymrer sig lige saa meget, absolut lige saa meget, om den Mindste som om den Største. Men vi Mennesker ville saa gjerne leve i Sandsebedrag. Ak, derfor er netop jordisk Storhed og Anseelse en saa farlig Snare (farlig ligesom Rigdom i Retning af at tabe Troen paa, at Forsynet forsørger Een), fordi det at være Gjenstand for Manges Opmærksomhed, at have Manges

Skjebner i sin Haand saa let kan forlede til den Feil-Slutning, at man ogsaa er Gud vigtigere.

Det hele Spørgsmaal om Guds Almagts og Godheds Forhold til det Onde kan maaskee (istedetfor den Distinktion, at Gud bevirker det Gode og blot tillader det Onde) løses ganske simpelt saaledes. Det Høieste, der overhovedet kan gjøres for et Væsen, høiere end Alt hvad Een kan gjøre det til, er at gjøre det frit. Netop dertil hører Almagt for at kunne gjøre det. Dette synes besynderligt, da netop Almagt maatte gjøre afhængig. Men hvis man vil tænke Almagt vil man see, at netop deri tillige maa ligge den Bestemmelse at kunne tage sig selv saaledes tilbage igjen i Almagtens Yttring, at netop derfor det ved Almagten Tilblevne kan være uafhængigt. Derfor er det, at eet Menneske ikke ganske kan gjøre et andet frit, fordi Den, der har Magten, selv er fangen i at have den, og derfor bestandigt dog har et forkeert Forhold til den, han vil frigjøre. Dertil kommer, at der i al endelig Magt (Begavethed o. s. v.) er en endelig Selvkjerlighed. Kun Almagten kan tage sig selv tilbage medens den giver hen, og dette Forhold er jo netop Modtagerens Uafhængighed. Guds Almagt er derfor hans Godhed. Thi Godhed er at give ganske hen, men saaledes, at man ved almægtig at tage sig selv tilbage gjør Modtageren uafhængig. Al endelig Magt gjør afhængig, kun Almagt kan gjøre uafhængig, af Intet frembringe hvad der faaer Bestaaen i sig selv derved, at Almagten bestandigt tager sig selv tilbage. Almagten bliver ikke liggende i et Forhold til Andet, thi der er intet Andet, til hvilket den forholder sig, nei den kan give uden dog at opgive det Mindste af sin Magt ɔ: den kan gjøre uafhængig. Dette er det Ubegribelige, at Almagt ikke blot formaaer at frembringe det Imposanteste af Alt: Verdens synlige Totalitet, men formaaer at frembringe det Skrøbeligste af Alt: et lige overfor Almagten uafhængigt Væsen, — at altsaa Almagten, der med sin vældige Haand kan tage saa svært paa Verden, tillige kan gjøre sig saa let, at det Tilblevne faaer

Uafhængighed. — Det er kun en ussel og verdslig Forestilling om Magtens Dialektik, at den er større og større i Forhold til som den kan twinge og gjøre afhængig. Nei, da forstod Socrates det bedre, at Magtens Kunst netop er at gjøre fri. Men i Forholdet mellem Menneske og Menneske lader det sig aldrig gjøre, om det end altid atter og atter kan behøves at indskærpes, at dette er det Høieste, kun Almagten formaaer det i Sandhed. Dersom derfor Mennesket havde den mindste selvstændige Bestaaen lige overfor Gud forud (i Retning af materia), saa kunde det ikke gjøre ham fri. Skabelsen af Intet er atter Almagtens Udtryk for at kunne gjøre uafhængig. Den. som jeg absolut skylder Alt, medens han dog ligesaa absolut har beholdt Alt, han har netop gjort mig uafhængig. Dersom Gud for at skabe Mennesket selv tabte lidt af sin Magt, kunde han netop ikke gjøre Mennesket uafhængigt.

Umiddelbarhedens eller Følelsens Dialektik i høieste Potents, — i Forhold til Videnskaben.

Dersom jeg tænkte mig en ret dybt forelsket Pige, og der da var en Mand, som vilde anvende al sin Forstand og Kundskab for at spotte denne Lidenskab: ja da kunde der vel neppe være Tale om, at den forelskede Pige skulde vælge: mellem at beholde sin Rigdom og faae Spotten isteden. Nei, men dersom det var en uhyre kold og rolig Mand, der sagde med al sin Rolighed til den unge Pige: jeg skal forklare Dig hvad Elskov er; og den unge Pige tilstod, at det var ganske rigtigt Alt hvad han forklarede: mon hun dog skulde ville vælge hans fattige Forstandighed istedetfor sin Rigdom? Eller mon ikke den unge Pige skulde sige til ham: „Det er ganske rigtigt hvad Du siger, jeg kan ogsaa meget godt forstaae det, og dog er der Eet jeg ikke kan forstaae, jeg kan ikke forstaae, hvorledes Du kan tale saa koldt og saa roligt derom, om det som griber mig saa dybt. Det maa dog nok ikke være ganske det Samme, siden det fremkalder saa forskjellig Virkning.“ Og Ære være den unge Pige for denne rigtige, i hen-

des Mund saa rørende, i en Viis's Mund saa ironisk Replik med Forstaaelsen og Forstaaelsens Forhold til Begeistring. At man, naar den saakaldte Forstaaelse (Oplysning, Speculation o. s. v.) sætter noget Formasteligt istedetfor Troen og Umiddelbarheden, at man da absolut har tabt ved at vælge Forstaaelsen: er let at indsee. Men selv naar Forstaaelsen synes at ville give det Samme men dog forandrer Formen, er det et stort Tab. Her gjelder et Valg, man kan vælge ikke at ville lade sig afkjøle ved Forstaaelsen, vælge at holde sig i Begeistringen, i Troen, i Tilliden.

Vel kunde her synes at møde en Vanskelighed, forsaavidt Videnskaben, Iveren for at forstaae har begeistret sine Dyrkere og Tilhængere, og forsaavidt synes Forstaaelse og Begeistring ikke saaledes at stride mod hinanden. Imidlertid maa bemærkes, at en Spekulant f. Ex., en Naturforsker o. s. v., der ret egentlig er begeistret for at begribe og forstaae, han mærker ikke at han selv bestandigt sætter det han vil ophæve. Han er begeistret for at forstaae alt Andet, men det at han selv er begeistret kommer han ikke til at forstaae ɔ: han kommer ikke til at begribe sin egen Begeistring, medens han i den er begeistret for at begribe alt Andet.

Eet af to maa være Tilfælde: enten er den Begribende bleven kold; men saa er al hans Begriben et Tab i Sammenligning med Begeistringen, selv om han begriber det Rette; eller han maa være begeistret i sin Stræben for at begribe, men saa ponerer han jo selv Begeistring som et sidste Uforklarligt, der bærer ham.

I vor Tid er det især Naturvidenskaberne, der ere farlige. Physiologien vil tilsidst gribe saaledes om sig, at den tager Ethiken med. Der er jo allerede Spor nok til en ny Stræben: at behandle Ethiken som Physik, hvorved da hele det Ethiske bliver Illusion, og det Ethiske i Slægten at behandle statistisk paa Gjennemsnits-Tal, eller at beregne som man beregner Oscillationer i Naturlove.

En Physiolog paatager sig at forklare hele Mennesket. Det gjelder nu her først og fremmest: principiis obsta: hvad skal

jeg med det. Hvad behøver jeg at vide om den centrifugale og centripetale Nervecirculation, om Blodets Strømning, om Menneskets Tilstand mikroskopisk i Moderslív. Ethiken har Opgaver nok for mig. Eller behøver jeg at vide hvorledes Fordøielsen foregaaer for at kunne spise, eller behøver jeg at vide hvorledes Bevægelsen foregaaer i Nervesystemet — for at troe paa Gud og elske Mennesker —? Og om man nu vil sige: ja derfor behøver man det rigtignok ikke, saa vil jeg igjen spørge: men mon det dog ikke svækker hele min ethiske Lidenskab, at jeg bliver en Naturbetragter? Og mon jeg ikke med den hele mangfoldige Viden om Analogier, om Abnormiteter, om Dit og Dat taber mere og mere det Indtryk af det Ethiske: Du skal, det er Dig, Du har ikke med et eneste andet Menneske at gjøre, om saa Himmel og Jord faldt sammen: **Du skal.** Mon det ikke er at forsyne mig med en Masse luskende Udflugter og Undskyldninger? Mon det ikke er at vende mig Blikket bort fra det Vigtige, — istedetfor at skjenke mig hele Physiologien og sige: begynd — saa at lade mig begynde paa Physiologien?

Jeg vil tænke mig en aandfuld Physiolog (thi disse rene Slagtersvende, der mene ved Hjelp af Kniven at kunne forklare Alt — og saa ved Hjelp af Mikroskoper, ere mig en Vederstyggelighed), hvad gjør nu han? Han tilstaaer nu først og fremmest, at enhver Overgang er et Spring, at han ikke kan forklare, hvorledes en Bevidsthed bliver til, eller hvorledes en Bevidsthed om Omverdenen bliver til Selvbevidsthed, til Gudsbevidsthed, han tilstaaer, hvor meget han end forklarer om Nervesystemet, at det egentligt Constituerende: Ideen, kan han ikke forklare. En aandrig Physiolog tilstaaer, at der ingen Analogi er mellem Dyr og Mennesker, han tilstaaer kort: den qvalitative Dialektik. Han tilstaaer altsaa definitivt, at han egentlig ikke kan forklare Noget. Men hvad er det da han gjør? Han skeletterer, han dissecerer, han trænger med Kniven ind saa langt han kan — for at vise os — at han ikke kan! Dersom Een indsaae, at uagtet han afpluktede alle Blade af Blomsteret, og trevlede Stilken op, og saae hver Deel under Mikroskopet,

kunde han dog ikke forklare det Constituerende i Planten: hvorfor gjør han det saa? Eller holder han ikke den Lærende i en reen forkeert Art Selvmodsigelse? Istedetfor kort og godt at sige: det kan jeg ikke forklare, belæmrer han den Lærende med en Masse af Detail og yderst fortryllende og fængslende Viden, der dog rigtignok bestandigt ender med, at alligevel kan han ikke forklare det Sidste. Men netop dette, at man saaledes holdes hen med den megen Viden, gjør at man taber det rene ethiske Udtryk. Istedetfor hungrigt at begynde at spise, istedetfor let bevæbnet og uden at generes af nogen Viden om Nerve-systemet og Ganglie-Systemet og Blodcirculationen o. s. v., begeistret at begynde paa det Ethiske: bliver man besværet af Viden om Fordøielsen og denne quasi-Viden om, at man nagtet alt Dette dog til syvende og sidst ikke kan forklare det Sidste.

Lad os tage Problemer som Frihed og Nødvendighed. Lad saa Physiologen begynde at forklare alt det om hvorledes Blodets Strømning paa en bestemt Maade influerer saa og saa, og Trykket paa Nerverne saa og saa o. s. v. o. s. v., — tilsidst kan han dog ikke forklare, at Friheden er en Indbildning. Han maa, naar han har skrevet sine 4 Folio Bind fulde af Tal og Mærkeligheder, sige: men ved det Sidste standser Forundringen. Hvortil saa al denne Viden? Er det ikke ret egentlig at narres med et Menneske, og er det ikke lidt efter lidt dog at franarre ham Begeistringen og holde ham hen i den Indbildning, at det dog engang skulde lykkes ved Hjelp af endnu større Mikroskoper at opdage, at Friheden var en Illusion, at det Hele er Naturfunktion?

Al Viden har noget Fængslende ved sig, men paa den anden Side forandrer den ogsaa den Videndes hele Sjelstilstand. Den Objektivitet, den Interesseløshed, med hvilken en Physiolog tæller Pulsslagene og studerer Nerverne, staaer i intet Forhold til ethisk Begeistring.*) Og naar saa Physiologen har skrevet

*) [I Randen:] Videnskabelig Beundring af Naturens Sindrighed i Menneskelivets Physiologi er aldeles heterogen, ja er Kjætteri i Forhold til det Ethiske, der Intet har med Beundring at gjøre, men blot med dette: Du skal.

de mærkelige, de yderst mærkelige 4 Folio Bind fulde af de meest forbausende Jagttagelser: saa tilstaaer han dog selv, hvis han i Sandhed er ærlig og aandfuld, at han ikke har forklaret det Sidste, det Sidste, som er Ethikens Første og Sidste. Og naar saa Læseren har læst de 4 Folio Bind igjennem og beundret Physiologen, saa er dog hans Stemning lidt efter lidt forandret. Man sige derfor ikke, at det Ethiske er lyssky, obscurantisk o. s. v. — nei, men det Ethiske er en Fjende af en Viden, som efter at have taget en Mands hele Liv, til syvende og sidst ender med, — at han dog ikke kan forklare det Vigtigste.

Lad os tænke os den største Forbryder, som nogensinde har levet, og saa, at Physiologien til den Tid havde faaet et Par endnu herligere Briller paa Næsen end hidtil, saa den kunde forklare Forbryderen: at det Hele var Naturnødvendighed, at hans Hjerne havde været for lille o. s. v. — hvilken Rædsel ved denne Frikjendelse for videre Tiltale i Sammenligning med Christendommens Dom over ham, at han vilde fare til Helvede, hvis han ikke omvendte sig —!

Jeg bildte mig jo rigtignok ind, at jeg forstod mig lidt paa Menneskene; men jo mere jeg lever, desto mere indseer jeg, at vi absolut ikke forstaae hinanden. Naar jeg vilde skade dem, da vilde de give mig Ære og Anseelse og takke mig: og det Eneste jeg vilde, var at gavne dem. Her er en Yngling, han er ubetinget villig til at bøie sig for mig, han vil, som min Tilhænger, gaae ud i Verden, og forkynde min Ære — og det Eneste jeg vil, er netop ikke dette, og det Eneste, jeg vilde sige til ham, er: gak hjem, luk din Dør og beed til Gud, saa har Du mere, uendeligt mere end den Smule, Du kan faae paa anden Haand fra mig. Her er en ung Pige. Hun ønsker kun Eet: at ligge tilbedende for mine Fødder — og det Eneste jeg vil, er netop ikke dette, jeg vil kun sige til hende: gaae ind i dit Værelse, luk Døren, beed til Gud, og Du har uendelig meget mere end den lumpne Smule at beundre mig. — See, derfor kaldes jeg Egoist.

Dersom en Tjenestepige spurgte en Astronom, hvad Klokken er, saa vilde han svare f. Ex.: Klokken er 12; dersom en Forretningsmand spurgte ham derom, saa vilde han sige: netop igaar, da jeg heisede Flaget, stillede jeg mit eget Uhr, saa jeg veed Kl. er 12 præcise; men dersom en Astronom for en Jagttagelses Skyld spurgte ham derom, da vilde han sige: Kl. er 12, 1 Minut, 37 Secunder og nogle Decimaler. Han vilde i alle 3 Tilfælde sige Sandhed; det var paa ingen Maade usandt, hvad han sagde til Tjenestepigen. Saaledes forholder det sig med det Eenfoldige og det Videnskabelige. Naar der eenfoldigt siges: skulde Den som plantede Øret ikke høre, da er dette aldeles det Samme, som naar man paa den teleologiske Betragtning af Verden og Verdens Formaal og Formaalet ved en Slutning reconstruerer Guds-Ideen.

Det Meste af hvad der nuomstunder florerer allerstærkest under Navn af Videnskab (især Naturvidenskaberne) er slet ikke Videnskab, men Nysgjerrighed. — Al Fordærvelse vil tilsidst komme fra Naturvidenskaberne. — Mangen Beundrende (un sot trouve toujours un autre sot qui l'admire) troer, at naar Undersøgelserne anstilles mikroskopisk, saa er det videnskabelig Alvor. Taabelige Overtro paa Mikroskopet, nei ved Hjelp af den mikroskopiske Jagttagelse bliver Nysgjerrigheden kun mere comisk. At en Mand baade eenfoldigt og dybsindigt siger: jeg kan ikke see, hvorledes en Bevidsthed bliver til, med mine blotte Øine — er ganske i sin Orden. Men at en Mand faaer Mikroskopet for Øiet og saa seer og seer og seer — og dog ikke kan see det: det er comisk; og især er det latterligt, at det skal være Alvor. Naar man betragter Mikroskopets Opdagelse som lidt Morskab, lidt Tidsfordriv, kan det være godt nok, men som Alvor er det uendelig dumt. Allerede Bogtrykkerkunsten er en næsten satirisk Opfindelse, thi Herre Gud, har det da vel viist sig, at der just er saa Mange, som egentlig have Noget at meddele? Altsaa denne uhyre Opdagelse har hjulpet til at faae al den Sludder udbredt, som ellers døde i Fødselen.

— Dersom Gud gik om med en Stok i Haanden, saa vilde det især gaae ud over disse alvorlige Jagttagere ved Hjelp af Mikroskopet. Gud vilde med sin Stok banke alt Hykleri ud af dem og af Naturforskerne. Hykleriet er nemlig dette, at Naturvidenskaben siges at føre til Gud. Ja vist fører den — paa den fornemme Maade til Gud, men dette er netop Næsviisхed. At Naturforskeren saaledes er hykkelsk, kan man let overbevise sig om. Thi hvis man vilde sige til ham, at ethvert Menneske dog har nok i Samvittigheden og Luthers lille Cathecismus: saa rynker Naturforskeren paa Næsen. Han vil fornemt gjøre Gud til en knibsk Skjønhed, til en Satans Kunstner, som ikke Enhver kan forstaae — holdt, det Gudelige og Eenfoldige er: at Ingen, slet Ingen kan forstaae ham, at den Viseste skal holde sig ydmygt til **det Samme** som den Eenfoldige. — Her ligger det Dybsindige i den socratiske Uvidenhed, ret af **fuld Lidenskab** at forsage al nysgjerrig Viden, for eenfoldigt at være uvidende mod Gud; at forsage dette Skin, som dog er Noget mellem Menneske og Menneske, at man anstiller Jagttagelser ved Hjelp af Mikroskop. — Derimod Goethe, som ingen religieus Aand var, han klamrede sig feigt til denne Differents-Viden.

Men især bliver al saadan Videnskabelighed farlig og fordærvelig, naar den ogsaa vil ind paa Aandens Gebeter. Lad dem behandle Planter og Dyr og Stjerner paa den Maade: men at behandle Menneskeaanden paa den Maade er Blasphemi, som kun svækker det Ethiskes og det Religieuses Lidenskab. Allerede det at spise er langt fornuftigere end at speculere mikroskopisk over Fordøielsen. Og nu det at tilbede Gud, det er da vel ikke som det at spise, noget Lavere end Observationerne, men absolut det Høieste.

Saa erfarer man da af Physiologien, hvorledes det Bevidstløse er det Første og saa det Bevidste, men hvorledes saa tilsidst endog Forholdet vendes om, og det Bevidste udøver en partiel ombannende Indflydelse paa det Bevidstløse. Og nu bliver Physiologien æsthetisk-sentimental: taler om det ædle Udtryk af en dannet Personlighed, Skikkelsen, Holdningen o. s. v.

Herre Gud, hvad er alt dette? Lidt Lumperi, og i Maximum lidt Hedenskab (das Innere ist das Äußere, das Äußere das Innere). Paulus taler ikke om at blive skjøn ved at bede og prædike o. s. v. Lad kun det udvortes Menneske fordærves, det indvortes tiltager i Herlighed.

Den materialistiske Physiologi er comisk (at man ved at slaae ihjel troer at finde Aanden, som levendegjør); den moderne mere aandfulde Physiologi er sophistisk. Den indrømmer selv, at den ikke kan forklare Underet, og dog vil den være til; den bliver volumineusere og volumineusere, og alle disse Volumina handle om Det, om det Meget og om det saare Mærkværdige — som dog ikke kan forklare Underet.

Saa siger den sophistiske Physiologi: det er et Under, at der bliver en Bevidsthed til, et Under, at Ideen bliver Sjel, at Sjelen bliver Aand (kort: de qvalitative Overgange). Dersom dette skal tages for ramme Alvor absolut, saa hører denne hele Videnskab op — denne Videnskab, der altsaa kun bestaaer for Spøg. Dens egentlige Opgave er Underet, men det kan den ikke forklare; hvad hjelper saa alt det Andet, den forklarer? For nu at faae Leilighed til det Sophistiske, eller rettere, for at kunne blive til som bindstærk Videnskab, bærer Physiologien sig saaledes ad. Den siger: vel er Overgangen (fra Bevidstløshed til Bevidsthed o. s. v.) et Under, men den skeer dog almählig ɔ: lidt efter lidt. Dialektisk er det let at indsee det Sophistiske. Man spørger jo ikke, om det varer længe eller kort inden Noget indtræder, men om det, naar det indtræder, indtræder som Vidunderet. Her er Sophismet, hele Videnskaben er en Parenthes. Det er hverken mere eller mindre Vidunderet, fordi det har varet længe eller kun kort, inden det indtraadte. Man seer, hvor ganske det derfor var i Overeensstemmelse med denne Videnskab, at en Læge, der skrev en Trepaneringens Historie, deelte Historien i to Dele: første Deel handlede om den Tid, da man ikke havde kjendt den. Hele Physiologien handler egentligen om det qvalitativt Uvedkommende. Men at kalde det en Videnskab er et Sophisme. — Dette „Almählige" kan nu betyde i Forhold til de forskjellige Steder det Forskjellige;

det kan betyde Planteriget, Dyreriget; det kan betyde Verdens 6000 Aar; det kan betyde Statistik over Procreationen, og Gud veed Alt hvad det kan betyde.*) Men totalt, qvalitativt betyder det slet Intet, absolut slet Intet, naar det skal staae fast, at Underet kan man dog alligevel ikke forklare. Det Hele er Aproximeren: næstendeels, næstendeels og saa godt som, det er næstendeels, ligesom at man næstendeels o. s. v., — og det er dette, der afhandles i mange Bind, hvortil Mikroskopet bruges.

Saa faaer man af den sophistiske Physiologi at vide, at „Nøglen til Erkjendelsen af det bevidste Sjele-Liv ligger i det Ubevidste" (Carus). Men naar man ikke kan forklare Overgangen fra Bevidstløshed til Bevidsthed: hvad vil saa det sige med Nøglen? Overgangen er jo netop et Spring (dertil svarer Forundring), som ingen Nøgle kan lukke op. — Saa erfarer man, at især „das Gesetz des Geheimnisses" skal hjelpe — til at forklare. Men denne Lov kan dog vel ikke gjøre Andet end netop statuere Underet — hvad forklarer den saa? Dogmatisk lader det sig forstaae, at man forklarer, at Underet er Underet og at det ikke kan forstaaes; men en exakt Videnskab kan jo ikke bære sig saaledes ad. Den vil altsaa fremkogle et Skin, at det dog er som kunde den næstendeels og saa godt som, ligesom, for det meste, ganske nær efter — forklarer Underet.

Saa udbreder Physiologien sig over Planteriget og Dyreriget, viser Analogier og Analogier, som dog ikke skal være Analogier, forsaavidt Mennesklivet fra først af, fra første Spire af er qvalitativt forskjelligt fra Planteriget og Dyreriget. Men hvad skal saa alle Analogierne til, og især alle Analogiernes enorme Detail ved Hjelp af mikroskopiske Iagttagelser?

O, rædsomme Sophistik, der breder sig mikroskopisk og teleskopisk i Folianter, og dog til syvende og sidst, qvalitativt forstaaet, Intet, Intet leverer, men vel franarrer Menneskene

*) [I Randen:] Man modsiger sig derfor ogsaa ofte. Cfr. Carus „Psyche", cfr. p. 156 og 159, noteret i mit Exemplar.

den eenfoldige, dybe, lidenskabelige Beundring og Forundring, der giver Fart til det Ethiske.

Det eneste Visse er det Ethisk-Religieuse. Det siger: Tro — Du skal tro. Og vilde Nogen spørge mig, om jeg da ved Hjelp deraf havde altid dandset paa Roser, da vilde jeg svare: nei, men dog, dog er det den ubeskrivelige salige Vished, at Alt er godt og Gud er Kjerlighed; enten maa jeg have Skylden, at Alt gaaer galt — og saa er dog Gud Kjerlighed; eller det vil nok blive godt, og det Onde vise sig at have havt sin Betydning — men saa er Gud jo ogsaa Kjerlighed. — Lad os kun spottende sige til en hysterisk Sentimentalitet: skulde det Hele ikke dreie sig om, at Du ikke har havt Aabning? men lad os ogsaa vide at spøge med den mikroskopiske, intetsigende Alvor.

Og naar det saa kommer til Stykket i Virkelighedens, i Vordens Medium, hvad veed saa Physiologen og hvad veed Lægen egenlig? Det er nemt nok betragtende (altsaa i Phantasi-Mediet, hvor Alt er i Ro), at forklare, at Sjel og Legeme ikke ere Modsætninger, men een sig udviklende Idee, og Forholdet derfor et In-einander. Men i Virkelighedens Situation, hvor skal saa Begyndelseu gjøres? Skal den Lidende først tage Draaberne, eller skal han først troe? O, Du ofte nok gjentagne mesterlige Satire over en Læge, naar han saa dog ikke veed, hvilket der er hvilket. Men Ethikeren siger: tro, Du skal tro. Kun Ethikeren tør tale begeistret, Lægen troer hverken paa Medicamenterne — eller paa Troen. Begeistret siger Ethikeren: i en vis Forstand er hele Lægevidenskaben en Spøg. Den Spas at redde et Menneskes Liv i nogle Aar er kun Spas. Alvoren er at døe saligt!

Det er nemt nok saadan at forklare Alt — ved at løbe fra Alt, som f. Ex. den yngre Fichte nu gjør det. Han forklarer hele Christendommen, men tilstaaer selv, at han ikke kan forklare, hvorledes den er kommen ind i Verden. (Cfr. hans nu udkomne speculative Theologi p. 178 Lin. 14 fra neden).

Dersom det var notorisk, at et Himmelbrev var faldet ned fra Himlen og ledsaget af Engle, og nu Een exegetisk forklarede Himmelbrevets Indhold, havde han saa forklaret Himmelbrevet? Det Vanskeligste var jo netop udeladt.

Det har derfor for mig noget Væmmeligt, naar en Naturforsker efter at have paaviist en eller anden Sindrighed i Natur-Tilværelsen, siger med Vigtighed, at dette minder om det store Ord: at Gud har talt alle Hovedhaar. O, den Nar med sin Videnskab, han har aldrig vidst hvad Tro er. Troen troer det, uden al hans Videnskab, og den vilde blot blive ækel ved sig selv ved at læse alle hans Folianter, dersom disse vel at mærke skulde føre til Troen, bestyrke Troen o. s. v.

Af alle Videnskaber er Naturvidenskaben den allerfadeste, og det har for mig en Morskab at betænke, hvorledes Aar efter Aar Det bliver trivielt, som engang vakte Forbauselse, thi det er altid de Opdagelsers Skjebne, som ligge i den slette Uendelighed. Hvilken Opsigt vakte det ikke: at stetoscopere. Og nu vil det snart komme saavidt, at enhver Barbeer gjør det, saa han, naar han har taget Eens Skjæg af, spørger: ønsker De maaskee ogsaa at blive stetoscoperet? Saa vil da Een igjen opdage et Instrument til at høre Hjernen banke. Det vil vække uhyre Opsigt, indtil om 50 Aar enhver Barbeer kan gjøre det. Naar man da paa en Barbeerstue har faaet sit Haar klippet, sit Skjæg aftaget, og er stetoscoperet (thi det vil til den Tid være ganske almindeligt), saa spørger Barberen: ønsker De maaskee ogsaa, at jeg skal høre Deres Hjerne banke?

Det er eenfoldigt og skjønt og rørende, at den Elskende seer forelsket paa den Elskede, men det er fornemt: at lorgnettere hende. Og saaledes bruger Naturforskeren Mikroskopet ligesom Lapse bruge Lorgnetten, kun bruges Mikroskopet mod Gud.

Dersom der ad Naturforskningens Vei var Noget at naae betræffende Bestemmelsen: Aand, da skulde jeg være den Første til at faae et Mikroskop fat, og jeg haaber jeg skulde holde ud trods Nogen. Men da jeg let ved qvalitativ Dialektik indseer, at, qvalitativt forstaaet, vil Verden om 100,000 Aar absolut ikke være kommen eet eneste Skridt videre: saa vil jeg netop omvendt bevare min Sjel og ikke spilde eet eneste Secund af mit Liv paa Nysgjerrighed. Naar jeg saa engang ligger paa mit Yderste, da vil jeg netop trøste mig ved at sige: jeg har saa vist ikke forstaaet det Mindste af den Art, ikke forstaaet det Mindste mere end min Anders eller en Tjenestepige, kun har jeg maaskee oftere forundret og tilbedende priset Gud. Jeg kan jo vel forstaae, at det er Gud, der har givet Mennesket den Art af Skarpsindighed, hvorved han gjør Opdagelse af Instrumenter og andet Saadant, men da det ogsaa er Gud, der har givet Mennesket den Fornuft, ved hvilken han i den qvalitative Dialektik maatte indsee det Selvmodsigende heri, i dette qvantiterende, approximerende Næstendeels: saa burde Mennesket fromt og ydmygt forsage Nysgjerrigheden, forsage den Art Sindsro, som er fornøden til mikroskopiske Iagttagelser, for hellere at tilbede Gud, og kun gjennem det Ethiske forholde sig til ham.

Det er ypperligt, det ene Fornødne og det ene Forklarende, hvad Luther siger: at hele denne Lære (om Forsoningen, og i Grunden hele Christendommen) maa henføres til den ængstede Samvittigheds Kamp. Tag den ængstede Samvittighed bort, saa kan Du ogsaa lukke Kirkerne og gjøre dem til Dandsepladse. Den ængstede Samvittighed forstaaer Christendommen. Saaledes forstaaer et Dyr, naar Du lægger en Steen og et Brød for det, og Dyret er sulten: saa forstaaer Dyret, at det Ene er til at spise, det Andet ikke. Saaledes forstaaer den ængstede Samvittighed Christendommen. Skal man først bevise Nødvendigheden af at være sulten, førend man spiser: ja saa bliver det Kræseri.

Men siger Du: „jeg kan dog ikke begribe Forsoningen."

Her maatte jeg spørge: i hvilken Forstand, er det i den ængstede Samvittigheds Forstand, eller i den ligegyldige og objektive Spekulations Forstand? Dersom Een vil sidde rolig, objektiv paa sit Studerekammer og spekulere: hvorledes skulde han kunne forstaae en Forsonings Nødvendighed, da jo en Forsoning kun er nødvendig i den ængstede Samvittigheds Forstand. Dersom det stod i et Menneskes Magt at leve hen uden at behøve Spise, hvorledes skulde han saa forstaae Nødvendigheden af Spise, som den Sultne saa let forstaaer? Og saaledes er det aandeligt. Et Menneske kan erhverve den Ligegyldighed, som gjør Forsoningen overflødig, ja det naturlige Menneske er egentligen i denne Tilstand: men hvorledes skulde man i denne Tilstand kunne forstaae Forsoningen? Det er derfor saa consequent af Luther, at han lærer, at Mennesket maa belæres ved en Aabenbaring om hvor dybt han ligger i Synd; at den ængstede Samvittighed ikke er Noget, der saaledes følger af Naturen, som det at være sulten.

At være i en Vildfarelse frygtede Socrates meest af Alt; hvis der nu fra Physiologien og Naturvidenskaben var nogen Oplysning at vente om Begrebet: Aand — hvor turde jeg da lade være at studere den. Men den eenfoldige Socrates vilde ogsaa ganske rigtigt ansee denne hele Videnskab for en Vildfarelse (en Skin-Videnskab) og af Frygt for at være i en Vildfarelse lade være at begynde derpaa, ja forsage den, at man ikke skulde komme til at leve et heelt, spildt Liv hen i en indbildsk og travl Approximeren.

Dersom Naturvidenskaberne havde været udviklede paa Socrates's Tid, som de nu ere det: saa vare alle Sophister blevne Naturforskere. Den ene havde havt et Mikroskop hængende udenfor sin Boutique for at lokke Kunder, en Anden et Skilt, hvorpaa der stod: her seer man ved Hjelp af et Kæmpe-Mikro-

skop, hvorledes et Menneske tænker;*) her hvorledes Græsset groer. — Ypperlige Motiver for en Aristophanes, især naar man saa lod Socrates være med og kigge i et Mikroskop.

Hele Naturvidenskaben, som hele den moderne Tids Videnskab er Sophistik. Man gjøre Prøve ved Hjelp af Socrates's simple Spørgsmaal: „om Naturvidenskaben veed Noget eller den ikke veed Noget?“ Den kan hverken svare ja eller nei, thi dens hele Hemmelighed er, at det er næstendeels og saa godt som og ikke meget langtfra næstendeels, ligesom den vidste Noget.

Som Naturen er sophistisk (al dens Storhed og Deilighed fængsler, som var dette Forklaringen, istedetfor at dog Forklaringen af denne Storhed og Deilighed er det Usynlige, som ikke kan sees, men kun troes), saaledes er Naturvidenskaben ogsaa sophistisk. Dens Forklaring ligger ene og alene i at statuere Underets qvalitative Usynlighed, men i dets Sted (istedetfor at styrte sammen, at høre op, som Sphinx for Ordet) bedrager den, som var dette uhyre Videns Apparat Forklaringen. Som Proteus forvandlede sig for at forhindre Een i at holde ham fast, saaledes gjør Naturvidenskaben det ogsaa, den fængsler, interesserer, opløfter, fortryller, belærer, beriger, lokker, overtaler o. s. v., nu ved Viden om Stjernerne, nu om en mærkelig lille Fugl, nu om en Sindrighed, nu om en gaadefuld Dybsindighed o. s. v. Ved alle disse Tryllemidler forhindrer den Mennesket i at tænke den dialektisk igjennem. Og da der i hver Generation er meget faa Dialektikere og vil blive færre: saa vil Naturvidenskaben bespænde hele Menneskeheden.

---

*) [I Randen:] og saa vilde Socrates, idet han læste Bekjendtgjørelsen, have sagt: af Avertissementet seer man, hvorledes et Menneske bærer sig ad, der ikke tænker.

Fra Naturvidenskaberne vil udbrede sig den sørgeligste Differents mellem Eenfoldige, som troe eenfoldeligen, og Lærde og Halvstuderede — som have seet gjennem Mikroskopet. Man tør da ikke mere som i gamle Dage frimodigt henvende sin Tale om det eenfoldige Høieste til alle, alle, alle Mennesker, ligegyldigt enten de ere sorte eller grønne, enten de have store Hoveder eller smaae: man maa først see, om de have Hjerne nok — til at troe paa Gud. Havde Christus vidst det om Mikroskopet, saa havde han først undersøgt Apostlene.

Jeg vil med Fornøielse indrømme, at Carus's Bog (Psyche) er fortrinlig: og dersom han vil qvalitativt gjøre Ret og Skjel, da vil jeg med Taknemlighed tage enkelte gode psychologiske Bemærkninger af ham. Han gjøre paa alle afgjørende Punkter absolut Plads — for Underet, for Guds Skaber-Magt, for Tilbedelsens absolute Udtryk, og sige: dette kan Ingen, Ingen faae fat paa, ingen Videnskab hverken nu eller nogensinde; derpaa meddele han det Interessante, som han veed. Men mellem disse tvende Bestemmelser maa der ingen Nærhed være, de maae for Alt ikke bringes i den farefulde Nærhed til hinanden, der er sophistisk. Paa det Vilkaar vil jeg ikke læse eller kjøbe een eneste af hans psychologiske Bemærkninger, det er for dyrt.

I det Hele lod Naturvidenskabernes Extravagance sig ypperligt bruge i en Comedie.

Det var en Torvedag for Sophisterne; paa en saadan kom hver især og slog sin Bod op; en Mængde Nysgjerrige strømmede til.

Man hører 3 Trompetstød; derpaa følger en Udraaber, som gaaer foran en Slags Triumphvogn, paa hvilken den store Videnskabsmand staaer. Udraaberen raaber: her forevises med Nødvendighed, hvorledes der om 1000 Aar vil leve en spansk Astronom, som med Nødvendighed vil forudsige, at om 1000 Aar vil en ny Stjerne vise sig. At den er til, lader

sig speculativt bevise, men den er saa langt borte, at det vil vare saa længe. Denne mærkwürdige Fremstilling, mine Herrer og Damer, er ogsaa mærkwürdig derved, at Hs. Majestæt Kongen af Frankrig har ladet sig overbevise og erklæret den for det Mærkwürdigste, han har hørt — ogsaa Paven.

Stykket kunde ende med en Opstand af en Deel Haandværkere, som rev alle Boderne om og slog Alt istykker. Sagen var denne. En Mand havde opfundet et Kæmpe-Mikroskop, som skulde overgaae Alt, hvad hidtil var seet af Mærkwürdigheder, hvad enten man betragtede Mikroskopet selv eller man saae igjennem det. Men dertil var et uhyre stort Apparat fornødent, og dette var der arbeidet paa i 6 Maaneder, og Arbeidet havde kostet store Summer. Der skulde arbeides endnu i 3 Maaneder. Men hvad skeer, just den Dag indløber der Efterretning om, at man samme Dag i China (thi Communicationen er ved flere mærkwürdige Opdagelser bragt til en forbausende Hurtighed) havde opdaget et endnu mere forstørrende Mikroskop, som lod sig ganske let indrette. Heraf var Følgen, at Kæmpe-Mikroskopet havde tabt alt Værd (førend det var bleven færdigt), Entrepreneuren var ruineret, og Arbeiderne brødløse.

Denne afsindige Hurtighed, hvormed den ene Opdagelse afløser den anden.

Med Naturvidenskaberne kan det slet ikke hjelpe at indlade sig. Man staaer der værgeløs og kan aldeles ikke controllere. Forskeren begynder strax at adsprede med sine Enkeltheder, nu skal man til Australien, nu til Maanen, nu ned i en Hule under Jorden, nu Fanden i Vold i R[. . . .] — efter en Indvoldsorm; nu skal Teleskopet bruges, nu Mikroskopet, hvo Satan kan holde det ud!

Dog Spøg tilside og lad os tale Alvor. Det Forvirrede ligger i, at det aldrig bliver dialektisk klart hvilket der er hvilket, hvortil Philosophien har at bruge Naturvidenskaben. Er det Hele et sindrigt Billedsprog (saa man altsaa lige saa godt kan være uvidende derom), er det Exempel, Analogi; eller er det af den Vigtighed, at Theorien skal dannes om i Forhold dertil?

For en Tænker kan der ikke gives nogen rædsommere Qval end at skulle leve hen i den Spænding,*) at medens man opdynger Detail, det bestandig seer ud, som kom nu Tanken næste Gang, Conclusionen. Føler Naturforskeren ikke denne Qval, saa maa han ikke være Tænker. Dette det Intellectuelles rædsomme Tantalisme! En Tænker er som i Helvede, saalænge han ikke har fundet Aandens Vished: hic Rhodus, hic salta, Troens Sphære, hvor det gjelder, om saa al Verden brast og Elementerne vilde smelte, saa skal Du troe. Her skal ikke ventes hverken paa officielle Postnyheder eller Skippereftеrretninger. Denne Aandens Vished, den ydmygste af alle, den meest krænkende for det forfængelige Sind (thi det er saa fornemt at kigge med Mikroskop o. s. v.), er den eneste Vished.

Hoved-Indvendingen, den totale Indvending mod Naturvidenskaberne lader sig formelt udtrykke simpelt saaledes, maa absolut betegne: Det lader sig ikke tænke, at et Menneske, der uendeligt har besindet sig paa sig selv som Aand, nu kunde falde paa at vælge Naturvidenskaberne (med empirisk Stof) til Opgave for sin Stræben. En iagttagende Naturforsker maa enten være et Talent- og Instinkt-Menneske (thi det Charakteristiske ved Talent og Instinkt er netop ikke at være dialektisk i sin dybeste Grund; kun at kunne snuse op, være sindrig — men ikke forstaae sig selv og at kunne leve lyksaligt hen paa den Maade uden at føle nogen Mislighed, fordi Iagttagelsens og Opdagelsens skuffende Mangfoldighed bestandigt skjuler over den totale Uklarhed); eller det maa være et Menneske, der fra en tidligere Ungdom halv ubevidst er kommen til at blive Naturforsker, og nu ved Vane bliver fortrolig med at leve paa den Maade — den rædsomste Maade at leve paa: at fortrylle og forbause hele Verden ved sine Opdagelser og Sindrigheder — og saa ikke forstaae sig selv. At en saadan Naturforsker har Bevidsthed følger af sig selv; han har Bevidsthed indenfor sit

*) [Hvis Journalens Paginering skulde være fuldkommen rigtig, maatte der paa dette Sted mangle et Blad, men i Texten synes der dog ikke at være noget Hul.]

Talents Omfang, en maaskee forbausende Skarpsindighed, Combinationsgave, en næsten besværgende Idee-Association o. s. v. Men Forholdet vil i sit Høieste være dette: et saadant eminent Talent, et ganske eneste ved sin Begavethed, forklarer hele Naturen — men forstaaer ikke sig selv. Han bliver ikke sig selv gjennemsigtig i Aandens Bestemmelse, i den ethiske Overtagelse af Talentet o. s. v. Men dette Forhold er netop Skepsis, som let sees (thi Skepsis er: at et ubekjendt, et x kan forklare Alt. Naar nemlig Alt er forklaret ved et x, som ikke er forklaret, saa er, totalt seet, slet Intet forklaret). Er dette ikke Skepsis, saa er det Overtro.

Netop fordi Gud ikke kan være Objekt for Mennesket, da Gud er Subjektet, netop derfor viser ogsaa Omvendtheden sig absolut: naar Een nægter Gud, — da gjør han Gud ingen Skade, men tilintetgjør sig selv; naar Een spotter Gud — da spotter han sig selv.

Jo renere et Menneske er, desto mere nærmer han sig ogsaa til i Forhold til andre Mennesker ikke at kunne være dem Objekt. Dog bliver her naturligviis altid en uendelig qvalitativ Forskjel.

Hvad jeg ofte har følt, det føler jeg igjen i denne Tid: hvor vanskeligt det er mig at forstaae Andre. Med en rasende Lidenskab kaster jeg mig over en Bog, og naar jeg saa læser, synes jeg, at jeg kun finder lutter bekjendte Ting, og naar jeg har lukket den, synes jeg igjen, at jeg dog vist maa have overseet Noget. Paa den anden Side synes jeg igjen at finde Tanker, som jeg aldrig har havt, men dem kan jeg ikke fastholde eller huske. Saasnart jeg derimod selv vil tænke over Dette eller Hiint, saa er jeg sikker paa at jeg udgrunder det, enten jeg har læst det eller ikke.

Hvorledes Andre bære sig ad forstaaer jeg ikke. Formodentligen maa Trangen i dem til Selvtænkning ikke være saa stor, derfor kan de lettere lære uden ad.

Dertil kommer, at jeg nu er saa meget udviklet som Digter, at selv Frembringelsen indeholder den rigeste Nydelse for mig.

Hvor gjerne vilde jeg ikke læse og læse; det er mig, som vilde det være en Gjenvei. Og dog troer jeg, at jeg kommer videre ved Taalmodighed — ad Selvtænkningens lange Vei.

Tro forholder sig altid til Det, som ikke sees; i Natur-Forholdet (sandseligt modsat) til det Usynlige; i Aands-Forholdet (aandeligt) til det Usandsynlige.

. . . Wenn die Freiheit in diesem Alles wollen bestände, dann wäre an keine Pflicht, an kein Recht, an keine Verbindlichkeit zu denken. Ist das die Meinung der Liberalen unserer Tage, dann paßt die Definition, daß sie die seien, welche lieber Alles wollen, auf sie, während die Servilen doch nur sehr vieles wünschen.

(Cfr. Daubs theologiske Moral. Samtl. Skr. 4de B. p. 107 m.)

Man kan godt spise Salat, førend den har sat Hjerte; men dog er Hjertets fine Skjørhed og dets yndige Krusning noget langt Andet end Bladene. Saaledes gaaer det ogsaa i Aandens Verden. Travlheden gjør, at saa yderst sjeldent en Individualitet faaer Lov til at sætte Hjerte; og paa den anden Side, den Tænker, den Digter, den Religieuse, der egentligen har sat Hjerte, han bliver aldrig populair, ikke fordi han er vanskelig, men fordi der hører stille og langvarig Syslen og Fortrolighed med sig selv og Afsideshed dertil. Selv om jeg med opløftet Stemme kunde sige Noget, som Alle vilde synes godt om, vilde jeg, hvis det var af religieus Art, ikke sige det, fordi det allerede er en Art religieus Uanstændighed, at det skal dreie sig om at skrige høit, istedetfor at Religieusiteten netop dreier sig om den ganske sagte Talen med sig selv. Ak, saa omvendt

er det: istedetfor at Religieusitet dreier sig om, at hver Enkelt gaaer eensomt eller ind i Lønkamret for sagte at tale med sig selv: troer man at det dreier sig om, at Een taler meget høit.

„Frygter ikke for dem, som kun kunne slaae Legemet ihjel." Sandseligt gjelder det nemlig, at et Menneske kan falde for en Andens Haand; aandeligt gjelder det, at et Menneske kun kan falde for sin egen Haand — Ingen kan fordærve ham uden han selv.

Det Onde fordærver ikke Sjelen i den Forstand som Sygdom Legemet, hvilket tilsidst hører op, døer af Sygdommen. Men Sjelen bliver ved at være. Det var herpaa, som bekjendt, at Socrates begrundede et Beviis for Sjelens Udødelighed.

Troen er vor Seier over Verden, — „ja, vi mere end seire", som Apostelen siger. Naar nemlig den Strid, i hvilken den Stridende gaaer, har hele Virkelighedens Gyldighed for ham, saa han virkelig strider i den: saa kan han, hvor glimrende end hans Seier er, dog ikke mere end seire. Men naar Striden ikke for ham har Virkelighedens hele Gyldighed, saa det at stride i denne Strid er ham det Høieste: saa kan han mere end seire ɔ: Stridens discrimen er ham et Underordnet, en Spøg i Forhold til en langt høiere Strid. Og saaledes er det Troens Alvor, dens virkelige Strid at stride med Gud — men Striden med Verden, dens Sorger og Glæder er som en Spøg. Derfor er Troen den Seier, der overvinder Verden, ja mere end seirer ɔ: den nedsætter denne hele Striden til noget Ringe. Verdens-Mennesket kjender intet Høiere end Verdens Strid, og derfor kan en Saadan aldrig mere end seire; kun den Troende kan mere end seire. Dersom jeg anseer en Modpart for min ebenbürtige Fjende, da kan jeg ikke mere end seire, men dersom han er mig saadan et Lidet, at Striden ingen ret Fare har for mig, da kan jeg mere end seire.

I Naturens Verden er det Eftergjorte det Ringeste: de eftergjorte Brillanter have intet Værd. I Aandens Verden er det omvendt. Der er et oprindeligt Haab, Ungdommelighedens Haab: det er ikke det Høieste, men Troens Haab er det Høieste. Og hele Aandens væsentlige Verden er netop det Eftergjortes Verden, og dog langt herligere.

Luther siger etsteds, at naar man vil være Christen, maa man ogsaa bære Hofdragten (Korset).
(Findes citeret i min Concordantz under Artiklen Kreuz, § 7.)

Det ikke at ville give efter, forandre sig i Smaa-Ting, er langt fra at vise Uafhængighed, det viser tvertimod Afhængighed. Gjenstanden er ligegyldig, Forandringen altsaa ogsaa ligegyldig, altsaa maa Grunden hvorfor man ikke vil forandre sig ligge i, at det maa være Een meget magtpaaliggende at vise de Andre eller en Anden, at man ikke vil forandre sig; men dette: at det er Een meget magtpaaliggende at vise sin Uafhængighed, er just Afhængighed.

Da jeg var ung, naar jeg da saae et Angreb paa en Mand, og jeg tillige saae, at Mange ilede til for at afværge det, saa tænkte jeg (den Gang da jeg var ung): Død og Pine, det maa vist være et farligt Angreb. Nu er jeg bleven lidt ældre, naar jeg nu seer et Angreb paa en Mand, og jeg tillige seer Mange ile til for at afværge det, saa tænker jeg: aah, det Angreb er nok ikke farligt, siden der er saa Mange til at afværge det. — Naar jeg i min Ungdom hørte en angreben Mand sige om Angrebet: det er et nederdrægtigt, lumpent Stykke, saa tænkte jeg (i min Ungdom): blot Manden holder Angrebet ud; men naar jeg hørte den Angrebne sige om Angrebet: det er Ingenting, saa tænkte jeg (det var i min Ungdom): saa kan den Angrebne sagtens. Nu tænker jeg lige omvendt. Kun

naar en Mand veed sig sikker, vedgaaer han Angrebets Størrelse, men netop naar han er meest bange, nægter han Angrebet; naar han er sikker paa at han er den Stærkeste, saa siger han: det er et lumpent Angreb; naar han føler sig svag, siger han: det er Ingenting, ɔ: han skulker.

Det er godt nok, at man ved kun at leve i visse fornemme Kredse lever saa betrygget, fjernt fra Mængden o. s. v. — Men har man Lov til at leve saaledes? Levede Christus saaledes? Har nogen egentlig ædel Mand levet saaledes? Eller er det Andet end rædsom Selvkjerlighed, ikke at ville vedgaae, at man er Menneske ligesom alle de Andre — ?

Al denne Talen om at takke Gud for, at man ikke bringes ud i Trængsler, at man har saadan gode Dage o. s. v., kan dog saare let være svigefuld. Egentligen forvandler denne Tale Gud til en Kræmmer, der gjør Forskjel paa sine Kunder, eller ikke har bestemte Priser, men sælger til Nogle for godt Kjøb og billigt underhaanden. Paa den anden Side bedrager man sig let selv, idet man lever i den Indbildning, at man har det Høieste, uagtet man er fritagen for Byrderne. En saadan Bedende er aabenbart ikke ganske enig med sig selv om, hvorvidt dog det Høieste er saa godt, at det til enhver Priis er det Høieste.

[Kand. theol. Magnus Eiriksson

udgav 1846:

„Dr. H. Martensens trykte moralske Paragrapher, eller det saakaldte „Grundrids til Moralphilosophiens System, af Dr. Hans Martensen", i dets forvirrede, idealistisk-metaphysiske og phantastisk-speculative, Religion og Christen-

dom undergravende, fatalistiske, pantheistiske og selvforguderske Væsen, belyst og bedømt."

Anmeldt til Salg i „Kjøbenhavns Adresseavis" Nr. 274 og 275 for 19. og 20. Novbr. 1846.

Fra denne Tid stammer altsaa følgende Blade:]

En ulykkelig Misforstaaelse.

Motto: „Fremfor Alt bevare da Himlen Bogen og mig fra anerkjendende Voldsomhed, at en brølende Partigænger citerer den anerkjendende og indrullerer mig i Mandtalslisten. Undgaaer det ham, at intet Parti kan være tjent med en experimenterende Humorist, saa kan denne desto bedre indsee sin Udueligbed til hvad han paa enhver Maade skal søge at undgaae."

Afsl. Efterskr. p. 476 n.

Oftere fristes jeg virkeligen til literairt at sande Rigtigheden af det Ord: „at ikke det er det Ulykkelige at elske uden at blive elsket, men vel at blive elsket, naar man ikke elsker." Det synes forgjeves hvad jeg eengang for alle har sagt: Ingen inclinere for mig, thi jeg dandser ikke. I Kirketidenden bliver jeg efterstræbt af theol. Cand. Hr. Christensen,*) et ungt Mandsfolk, der ikke kan lade være at elske mig, og som kun har den erotiske Bekymring, at han ikke ret kan komme til. Ogsaa i andre Blade synes der at vise sig Spor til at være een og anden ulykkelig Elsker — og nu endelig den rasende Roland, den stridbare Magnus Eiriksson, der paa en gyselig Maade kjertegner mig i de forbindtligste Udtryk. Da jeg læste Avertissementet i Adresseavisen angaaende hans sidste Bog, tænkte jeg det var et Kneb, det faldt mig uvilkaarligt ind, at der formodentligen ingen Bog var, men at det var for at faae denne skrækindjagende, himmelskrigende Plakat trykket og læst af saa

*) [Jfr. foran S. 717-720.]

Mange som muligt. Dog nei, jeg feilede. Der er virkeligen en Bog udkommen, men derimod feiler jeg maaskee ikke, naar jeg antager, at M. E. godt kunde have indskrænket sig til Avertissementet. Avertissementet maa da egentligen afgjøre Slaget, kan Prof. Martensen holde det Stød ud, saa kan Bogen heller ikke gjøre ham Skade. Det veed da ogsaa enhver Kræmmer, næsten enhver Sælgekone, at Alt kommer an paa Avertissementet. Efterhaanden som Lyriken forsvinder af Livet og Bøgerne, synes den at gaae over i Avertissementer. O, Du store Tumleplads for de største Forventninger, o, Du rummelige Gravsted for skuffede Forhaabninger: Adresseavisen. Det er kun tilsyneladende, at det er et fredeligt Blad, ak, indvortes: hvilken Striden, hvilken Trængsel, den ene Averterende søger at trænge sig frem mere iøinefaldende end den anden, selv Bogstaverne ere dragne ind i Striden. Her segner en Kræmmer næsten under de gigantiske Bogstaver, som indeholde Fortegnelsen over hans Varelager, — hvor rørende det er, naar man læser: 3die Sted fra Østergade i den lave Stue — i den lave Stue, det er som vilde Bogstaverne knuse ham. Her er Skomageren, her er ogsaa Magnus Eiriksson, og her strider ogsaa Magnus Eirikssons Avertissement.

Bogen har jeg saa vist ikke læst, men jeg har blot seet saa meget, hvad man da ogsaa kunde vente af en saadan haandfast Tænker som M. E., at han har sat sig et reent praktisk og haandgribeligt Formaal. Hans Stræben gaaer nu ud paa at faae Prof. Martensen afskediget. Og i Forbindelse med denne Stræben, har han med Djævels Vold og Magt faaet sat min Afslutt. Efterskr. Pro dii immortales. En stakkels værgeløs experimenterende Humorist, der paa en Afstand af 100,000 Mile, eller rettere: paa Ideens Afstand fra Øieblikket, for Tænkningens egen Skyld tænker nogle Problemer igjennem, ham faaer en brølende Partigænger paa den modbydeligste Maade sat i Forhold til den meest odieuse og forhadte Maade at angribe en Mand paa. Ved at underlægge mig Hensigter, som der ikke findes fjerneste Spor til i Bogen, ved at beraabe sig paa Studenter,

som M. E. har talt med, faaer han paa en bestialsk Maade dette ud.

*

[Det Følgende er efter Brudstykket af en Renskrift, der begynder med S. 5 og indledes med et Par Linier, som ikke findes i den foran meddelte Klade:]

. . . han gjør med den her udkastede Skildring af min Læser for at overbevise mig derom. M. E.s Lidenskabelighed er nu stegen til fanatisk Arrigskab.

Det kan have en ret comisk Virkning i Comedien, at en Skuespiller taler ud af Vinduet med Een, som ikke er, skjendes med Een, som er Ingen, og dog bliver heftigere og heftigere. Og naar det er Ham, om hvem der maa siges, at han selv riig gjør Andre fattige, endog Beundringen fattig eller Een fattig ved sin Beundring, fordi hans comiske Riigdom er saa uudtømmelig, at Beundringen ikke kan bestemme den, men i en Art lykkelig Fortvivlelse kun kan sige: han er ubetalelig — naar Rosenkilde gjør det, kan det have en uforlignelig Virkning. Men Eet er Kunst og Genialitet i Overflod, et Andet Klodderagtighed; og det er ret egentligen i Klodderagtighedens Forstand, at M. E.s Alenekamp er comisk. Striden tiltager i Heftighed, og det Eneste der mangler — er Een at stride med, thi Lidenskabelighed mangler ikke; man kan godt sige, at M. E. har Lidenskabelighed for Ti, men dette er dog ikke nok til en Strid, at Een har det. Adskilligt mindre Lidenskabelighed, og saa: To — da gaaer det bedre med at stride.

Her kunde jeg ende denne lille Artikel, men da jeg som Humorist ex professo i al Alvor er ret en Ven af Spas: kan jeg ikke nægte, at den Idee at faae Prof. Martensen afsat forekommer mig saa lykkelig, at det vel er værd at dvæle lidt ved den. Naar man gaaer ud fra en pudseerlig Antagelse, kan man stundom vinde Leilighed til at faae Eet og Andet sagt, som man ellers ikke kan komme til at sige. Lad os saa antage, at M. E. har seiret, Prof. Martensen er bleven afskediget og

anbragt i Toldfaget eller paa anden Maade forsørget. Dette er Spøgen. Men nu kommer Alvoren: hvad om saa M. E. i et ledigt Øieblik eftertænkte det Spørgsmaal: hvor skal man faae Een i Prof. Martensens Sted; jeg siger i et ledigt Øieblik, thi saa længe M. E. er i utrættelig Virksomhed for at faae Prof. Martensen afsat, kan der da ikke være Tale om et ledigt Øieblik — eller om Eftertanke. Det er destoværre ofte med Eftertanke, hvad Ordet selv synes at tyde paa: den kommer først, naar det er bag efter. For det Første er det nu et ganske simpelt Faktum i Danmark, at der i Almindelighed ikke kan være Tale om mange Candidater til et Professorat. Dernæst er det absolut vist, at Prof. Martensen, da han i sin Tid blev ansat, ubetinget var den meest Qvalificerede, og ikke blot dette, thi der var slet ingen Anden, der kunde være Tale om, men han var absolut qvalificeret, netop i Besiddelse af Talent og Kundskaber. Det er ogsaa bekjendt nok, hvilken Sensation han i sin Tid vakte. Maaskee slog der sig lidt Overdrivelse til, nu ja, det kan saa let hænde, men det er alligevel ubetinget vist, at han er en distingueret Docent, det er vist, at saa lidet som han i sin Tid kan siges at have havt en Concurrent, saa lidet har han ham endnu. Naar Alt kommer til Alt, vilde vel den beundrende og anerkjendende M. E. mene, at Mag. Kierkegaard — det var Manden! Dette anseer jeg for en høist taabelig, ja en dum Mening. Mag. Kierkegaard er hverken mere eller mindre end hvad han har udgivet sig for, en Selvtænker, man kan i denne Henseende indrømme ham, hvad man forøvrigt vil, maaskee ogsaa Eet og Andet, som man gjerne vil nægte ham; man kan ogsaa indrømme ham Studier og „riig Dannelse", men vist er det, han duer ikke til at være Docent og allermindst i den Forstand, i hvilken Prof. Martensen er en fortrinlig Docent, ja saa fortrinlig, at han, atter ubetinget, hvert Øieblik maatte kunne faae en Ansættelse ved det berømteste Universitet i Tydskland.

Men dersom dette nu forholder sig saaledes, dersom det er vist, at Prof. Martensen udfylder sin Plads saaledes, at der i sin Tid Ingen var, som kunde gjøre ham Rangen stridig,

og i dette Øieblik Ingen er, som kunde erstatte ham, saa er det afskyeligt paa nogen Maade at ville svække Indtrykket af ham hos de Studerende, og Forsøget er jo ikke mindre afskyeligt, fordi det dog vistnok er aldeles afmægtigt. Det er afskyeligt at løbe med Sladder paa Prent om, hvad den Student har sagt og den Student. Det er afskyeligt at give det Udseende af, at min Afsluttende Efterskrift har fravendt ham nogen Tilhører; thi i hele min Bog kan ingen Student have fundet et eneste Ord om Prof. Martensen. Jeg skulde med Fornøielse høre et Cursus af Professor Martensen, og dog er jeg nu i en ældre Alder, og det er da forsaavidt noget Andet, end hvad der i mine Tanker maa ubetinget siges om enhver theologisk Studerende: at han har særdeles Gavn af at høre ham. Prof. Martensens Værd staaer uforandret: lidt Overdrivelse, ja det var Studenternes Feil; lidt critisk Kræsenhed, hvis den er der, ja det er atter den enkelte Students Feil.

Dersom ellers nogen Forfatter kan siges at have arbeidet for at forhindre Sensation, Larm i Øieblikket, Parti-Vræl, Slagsmaal og andet Saadant, da er det mig, og derfor har jeg med Indignation seet dette Attentat af M. E., dette Attentat paa min erotiske Fortabthed i Problemerne. Jeg er som Tænker for høibaaren til at troe, at Tænkningens Sag dreier sig om Den og Den, end sige da om affindigt og arrigt at fortrædige en Mand i hans hæderlige og gavnlige Stilling. Forsaavidt der i mine Skrifter leilighedsviis polemiseres mod Hegel, er det Hele med Flid holdt saaledes, at Bogen lige saa godt kunde være skreven i Tydskland som i Kjøbenhavn, ja den typiske Figur, hvilken jeg bestandigt har brugt, om langtfra ikke med samme Held, saa dog paa en lignende Maade som Holberg bruger Magisteren: Privatdocenten, findes i Virkeligheden slet ikke i Danmark. Privatdocenten er en ægte tydsk Figur; og dog er jeg overbeviist om, at dersom Holberg havde levet i vor Tid, da havde han foreviget Privatdocenten. Der er en uendelig Forskjel mellem en Docent og en Privatdocent, især saaledes, som jeg har individualiseret den sidste. Det er i mine Tanker Tidens Feil, at der doceres meget for meget og af

Mange for Mange; men deraf følger dog vel ikke, at der skulde være noget Comisk i, at en ordentlig beskikket Lærer ved et Universitet, der har en studerende Ungdom at veilede, docerer; og er der ikke noget Comisk deri, saa kan der da vel heller ikke være noget Comisk i, at han gjør det godt og med Talent. Privatdocenten derimod, det er en vindig Figur, han har en gesvindt Art Videnskabelighed, han er hverken Lærer eller Selvtænker. Denne Halvhed, denne halve Officialitet har jeg meent at finde udtrykt i Ordet selv: Privat — Docent. Privat-Docenten er en aldeles eventyrlig Figur. Hans Signalement er egentligen negativt: han præsterer ikke Noget, han gjør blot Vind, især ved Hjelp af Løfter og Antydninger. Som Forfatter hører derfor en Privat-Docent væsentligen hjemme i Subscriptionsplanerne og Omslags-Literaturen. Begynder en Docent paa noget Saadant, da bliver han forsaavidt at opfatte som Privat-Docent, thi dette er noget ganske Andet end ved Talent og Dygtighed hæderligen at distinguere sig blandt et Universitets academiske Lærere.

Det har været mig uhyggeligt at maatte skrive dette; men som i sin Tid een af Interessenterne i Pseudonymernes forenede Firma ikke tog i Betænkning paa egne og de andre Pseudonymers Vegne at foranledige den literaire Foragtelighed til at vende Forhaanelserne mod ham, forbi han ikke vilde have den Tort at blive roest og udødeliggjort af de Foragtelige: saaledes maa jeg nu her gjøre Alvor af at vende M. E.s Rasen mod mig, forbi jeg ikke vil taale hans beundrende Anerkjendelse. Det kan nok være, at hvad jeg vilde kalde de literaire Aristokrater her hjemme ogsaa gjøre lidt Uret ved Coteri, og jeg vil heller ikke lade mig afholde fra humoristisk at hentyde dertil, vel at mærke paa Ideens Afstand; (men derfor vil jeg sandeligen ikke taale, at enhver Tølper uden videre tager mig til Indtægt ved Hjelp af en intetsigende Anerkjendelse,) og derfor helst i store, tættrykte Bøger, som næsten intet Menneske læser, og da igjen saaledes, at af de faa Læsere kun et Par maaskee forstaae den fjerne Hentydning. Maaskee vil der dog komme den Tid (thi at det vil blive godt til paa Søndag, tør jeg

ikke vente, men vel at det en Tidlang endnu vil være utaknemligt), da man vil indsee, at det dog var uegennyttigt af mig, at jeg ikke har eftertragtet nogen jordisk Fordeel ved Sammenhold med noget andet Menneske eller ved at slutte mig til aristokratisk Coteri; men da sandeligen heller ikke ved at profitere af Pøbelagtighedens eller de Ubeføiedes Opstand i Literaturen. Thi saa forunderlig er det hidtil gaaet, at medens Aristokraterne saa smaat arbeide mig imod, drage de tillige Fordelen af, at jeg er den Eneste, der byder Pøbeltriumphatorerne eller nu en rasende Fanatiker Spidsen. Skulde det dog ikke være muligt, at man kunde tjene Sandheden og i Sandhed være en Aands-Aristokrat, uden derfor at slutte sig til noget aristokratisk Coteri? Jeg har altid havt den Mening, at Coteriet selv er en plebeiisk Opfindelse. Dersom jeg saaledes vilde tænke mig 10 Aristokrater — hver især, vi kan jo antage det, var en Ridder uden Plet og uden Lyde, men de forenede sig til et Sammenhold betræffende noget Endeligt, — saa mener jeg, at hver af disse ved dette Sammenhold nedsatte sig selv, om end Sammenholdet var for at hæve hinanden, og om det end i Endelighedens Verden lykkedes. Der gives kun eet Sammenhold, som anstaaer sig en Aristokrat, det er Sammenholdet i Ideen, men naar Tvende kun holde sammen i Ideen, saa ere de bestandigt paa Uendelighedens Afstand fra hinanden: thi i Ideens Tjeneste er der intet endeligt Sammenhold.

Dersom det er saa, at Beviset for at man har tjent Sandheden er, hvad Fordeel man har havt af den, hvor mange Penge man har samlet, hvor mange Udmærkelser fra oven eller fra neden man har oppebaaret: o, da har jeg aldrig tjent Sandheden! Men hvis det er saa, at Beviset for, at man har tjent Sandheden, stiger i Forhold til Tabets, Lidelsens, Besværlighedens Størrelse: o, da tør jeg dog haabe, at mit Navn, om end langt nede, kommer med paa Listen over dens Tjenere.

Joh. Climacus.

[Løse Smaablade,

Affattelsestiden ubestemmelig, dog, som det synes, idetmindste tildels fra Aarene nogle og 40.]

[1.]

Herre vor Gud, Du kjender vor Sorg bedre end vi selv kjende den, Du veed, hvor let det bange Sind hilder sig i utidige og selvgjorte Bekymringer, vi ville bede Dig, at Du vil give os Indsigt til at gjennemskue disses Utidighed, og Stolthed til at foragte dem, disse travle selvgjorte Sorger; men hvad Sorg Du selv paalægger os, om den ville vi bede Dig, at vi ydmyge maae modtage den af Din Haand, og at Du vil give os Kraft til at bære den.

*

T. L. fortalte, at han, da han som Dreng hos en ældre L. engang skulde i Skoven, saa ivrigen ønskede at faae en Pibe, og fik en at laane, og alle Ønskers Maal var ham dengang at eie en Pibe .... 20 Aar senere fik han netop den samme Pibe til Foræring — ak, hvor meget havde han ikke ønsket siden den Tid!

[2.]

.... Thi vel skal Du, o Gud, sige til mangen Een, som har gjort store Gjerninger i Dit Navn: „jeg kjendte Dig ikke," — men Sligt beraaber jeg mig ikke paa; men hvis jeg levede i den stille Eensomhed, naar Intet adspredte, naar det

Bedste i mig søgte Dig — vil Du da ogsaa sige: „det er ikke Dig", at Du ikke kjender mig. Husker Du da ikke den Gang, (udføres)

var det ikke Dig, der tog det fra mig — og jeg søgte Dig i Taarer!

Ja, jeg har Intet at ønske eller begjere i Verden, det har jeg forsaget for at have Samfund med Dig, skulde Du nu ville sige: „jeg kjender Dig ikke", saa er Alt tabt.

Dersom jeg havde Valget mellem at være det største Menneske udenfor Dig, og at være et Hovedhaar, der er talt (og mere bliver jeg vel ikke for Dig, og ønsker ikke til ny Forstyrrelse at være mere end noget andet Menneske) af Dig, jeg valgte dog det Sidste. Er jeg end saaledes kun Lidet for Dig, dette Lidet er for mig uendeligt Meget, og det slet Intet at være for Dig, men ellers Alt, er mig Intet, slet Intet.

[3.*)]

Vilde Nogen sige: „men Pseudonymen har dog egentligen skrevet en Satire over hele Christenheden," saa vil jeg svare: ja; og derpaa tilføie: men han har ikke nævnt eet eneste virkeligt Menneske; den Eneste, der staaer Pseudonymen saa nær, at det kommer til at gaae ud over ham, er mig. Seet under Idealitetens Belysning er ethvert Menneske ordentligviis en Pjalt. Derfor, just derfor, har det ene Menneske ikke Lov til (høist formasteligt at lade som var han selv Idealet) at anbringe det andet Menneske under den Belysning. Imod mig har Pseudonymen Lov og mit Samtykke dertil; jeg finder mig roligt i min Skjebne, thi jeg vil kun Eet, have Plads for Idealerne. Min egen Ufuldkommenhed betræffende er jeg villig til at gjøre ethvert Menneske den størst mulige Indrømmelse. En Forbigaaende, ligegyldig hvo, en fordrukken Sælgekjerling, om hun

*) [Paa en Konvolut, som er mærket (men ikke med S. K.s Haand): „Til Fædrelandets Redaction".]

i Forbigaaende vil sige til mig: jeg er bedre end Du — jeg vilde, maaskee ikke uden en Taare i Øiet, svare: jeg troer det. Men vee det Menneske, der vil belære mig angaaende at fremstille Uendelighedens Fordringer. Give Gud, at Ingen af dem, jeg elsker, ved en sørgelig Misforstaaelse saaledes skulde komme mig paatvært.

[4.]

[I en Konvolut, mærket:]

Smaating fra Aarene nogle og 40.

*

Replik og Situation.

(Lod sig bruge i en idyllisk Operette).

En lavcomisk Figur (saadan en forsoren Karl, ikke i den allerværste Forstand) sidder uden for ved en Kro, ved et veldækket Bord. — Skoleholderen derstteds kommer til.

Skoleholderen. Men hvor i al Verden er Du kommen herud og hvad gjør Du her? Du sidder jo og lever som den rige Mand i Evangeliet.

Personen Ih, veed Du ikke det, Du som er Skolelærer her, og godt at Du kom, at jeg kan aftale Noget med Dig, — jeg er her paa Maadeholds-Selskabets Regning.

Skoleh. Da viser Du Dig just som et værdigt Medlem og holder Din Eed.

Pers. Vist ikke nei, jeg er ikke Medlem af Maadeholdsforeningen, det skulde Fanden være, men Du veed jo fra vore unge Dage, at jeg altid har havt et Satans Snakketøi, og saa har Maadeholdenheds-Selskabet kjøbt mig til at reise omkring og vinde Samfundet Tilhængere; og maa jeg rose Selskabet i denne Henseende; jeg skriver Alt paa Regning, 4 Snapse om Dagen, og 2 Glas Punsch for hver Dag jeg holder opbyggelige Forsamlinger, og en Extrasopken for hver Een, jeg vinder for Selskabet. Jeg hjelper paa Selskabet med mit Talent, og Selskabet hjelper paa mit Talent ved de utallige veldestillerede

Æggesopkner. — Og Du skulde høre mig tale — ja, jeg er virkelig begeistret for Selskabet, — hver Gang jeg taler, tænker jeg altid paa de 4 Snapse.

Skoleh. Men er Selskabet tjent dermed?

Perſ. Hvorfor ikke? Naar man vil samle Penge, skal man aldrig lugte til Pengene, og hvad kommer det Smørret ved hvad Kaalen er feed af? Desuden holder Selskabet endnu en Prædikant, det omreisende Dydsmynster, han kommer bag efter hvor jeg har været, og overbeviser alle dem, som ere vundne ved min Tale; men paa den Maade vil jeg ikke virke for Selskabet, det er saa opoffrende — men nu til Sagen, og vil Du have et Glas Punsch, saa er jeg den Mand, der kan tractere.

*

Naar den rige Mand kjører med Lygter paa sin Vogn i den mørke Nat: seer han bedre et lille Stykke end den Fattige, der kjører i Mørke — men han seer heller ikke Stjernerne, deri forhindre hans Lygter ham netop. Saaledes med al derdslig Forstandighed, den seer godt nær ved, men berøver den uendelige Udsigt.

*

Protagoras Sætning: „at Mennesket er Alts Maal" er rigtigt græsk forstaaet et Sidestykke til det Indfald af en Underofficeer paa Fælleden, som da Sælgekonen ikke havde Pægle-Maalet ved Haanden og der just blev blæst Appel, og der altsaa ikke var Tid at spilde, sagde: giv mig blot Flasken, jeg har selv Maalet i Munden.

*

Men lad os aldrig glemme, at ikke Enhver, der ikke har tabt Forstanden, derved beviser uomtvisteligt, at han har den.

*

Komisk Situation.

Et Lykkens Tempel, hvor der ligger Guld og Penge i Overflod — men Entreen koster 2 Sk: og der staaer et Menneske

og vil ind, som ikke eier disse 2 Sk., og som dog saa gjerne vilde ind; men Opsynsmanden er ubøielig, vil Intet høre om, at han jo, blot han er kommet ind, strax vil betale de 2 Sk. 100 Gange.

Denne underlige, næsten vanvittige Berøring af to Verdener — Virkelighedens og Phantasiens, og saa Virkeligheden, som er saa nøieregnende med at forlange sine 2 Sk.

[5.]

[I et Omslag, mærket:]

Smaastykker.

Samtale.

A. Hvorledes, taler Du ogsaa med det Menneske, som Du der skiltes fra?

B. Ja, hvorfor ikke? Jeg taler med Alle, og med ham er jeg da desuden i Familie.

A. Hvad for Noget, er Du i Familie med ham?

B. Nu, af hans nærmeste Familie er jeg vel ikke. Sagen er ganske simpel. Du veed jo, jeg var forlovet med Juliane Madsen, som jeg slog op med.

A. Ja!

B. Seer Du, hun er nu bleven forlovet med hans Søn: ergo er vi dog paa en Maade i Familie.

A. Det var Satan til Slægtskab det Djævelskab.

B. Ja, til nærmeste Slægt regner jeg mig ikke, men dog til de Paarørende. — Vi danne Nabo-Vinkler.

*

Det Evangelium om Enkens Søn i Nain:

Han blev opreist, Christus sagde: stat op! — men tillige staaer der i Evangeliet, at Folket sagde: Gud har opreist en stor Prophet iblandt os.

Altsaa: den Døde reiste sig op, og en Prophet blev opreist i Folket.

*

Det Evangelium om Skattens Mønt.

Thema:

Guds Billede i os
og
Keiserens Billede paa Mønten.

I Epistelen til samme Søndag (Phil. 3) staaer: vort Borgerskab er i Himlen.

*

En Christen maa efter det apostoliske Ord leve saaledes: hans Liv maa udtrykke, at han virkelig var den Elendigste af Alle, dersom der ingen Udødelighed var. Men dersom vi have tjent Ære og Penge, siddet i stor Bedrift, nydt Livet: nu ja, saa kan vi jo ikke siges at være den Elendigste af Alle, hvis der ingen Udødelighed var. Men hvis vi har forsaget alt Dette — ja, det er rigtigt, saa vare vi rigtignok de Elendigste af Alle, hvis saa Det, for hvis Skyld vi har forsaget det, udeblev.

*

De to Brødre.

Et Stillebens-Stykke.

Der var engang to Brødre; de lignede ganske hinanden, kun var der den Forskjel, at der paa den Enes sorte Silke-paraplui var en Perlemoders-Knap mere end paa den Andens. Saaledes lignede de ganske hinanden, Brødrene ganske, Paraplulerne næstendeels; vare Paraplulerne komne bort, havde de ganske lignet hinanden.

*

Een har Overflod, en Anden er som til Overflod.
Een har Overflod, en Anden er overflødig.

*

Ligesom Evangeliet om Lilierne indeholder en Advarsel for den Fattige mod Næringssorg: saa ogsaa en Hentydning til den Art Bekymring, som de Rige især pleie at have, og som

svarer dertil: „Ingen kan lægge en Alen til sin Væxt," — det Hypochondriske, Bekymringen for at Eens Hjerte ikke slaaer rigtigt, at man ikke har Aabning o. s. v.

[6.]

At Tiden (dette efter hinanden, Successionen) er eller dog kan være Menneskets værste Fjende, er ogsaa mærkeligt nok udtrykt i de mange betegnende Vendinger i Sproget: at dræbe Tiden, at slaae Tiden ihjel — og omvendt, at Tiden er Een dræbende lang.

Det kunde være en psychologisk rigtig Replik af en Selvmorder i det sidste Øieblik før han skød sig: med dette Skud dræber jeg Tiden, slaaer jeg Tiden ihjel.

*

At det kan falde noget Menneske ind qua idyllisk Digter at identificere sig eller det at være Menneske med Dyrelivet (Idyllen, hvor Ænder, Gjæs, Køer ere Typer paa et lyksaligt og fuldkomment Liv): er mig ubegribeligt. Reent humoristisk har Betragtningen af Dyr stor Nydelse, man kan staae hele Dage og see paa dem; det Humoristiske tiltager jo dummere Dyrene ere: derfor f. Ex. især Ænder, Gjæs, Sviin, Køer.

[7.]

Bøn.

Fader i Himlene! Du elskede os først, hjelp Du os aldrig at glemme, at Du er Kjerlighed, at denne fuldvisse Overbeviisning maatte seire i vort Hjerte over Verdens Forførelse, over Sindets Uro, over det Tilkommendes Angst, over det Forbigangnes Forfærdelse, over Øieblikkets Nød. O! men da give Du ogsaa, at denne Overbeviisning maatte danne vort Sind, saa vort Hjerte bliver trofast og oprigtigt i Kjerlighed til dem, hvem Du bød os at elske som os selv.

[8.]

Du troer, at Gud er Kjerlighed og styrer Alt til Gode for Dig. Men hvor finder Du Afbilledet heraf, hvor en veiledende Forestilling om denne Kjerlighed, hvis Du ikke selv udvikler Dit Liv saaledes? Dersom Du ikke bevæges ved den Fattiges Bønner, dersom Du kan gaae ham forbi og glemme, er det da ikke ligesom om i samme Øieblik Gud glemte Dig, at det maa gaae til i Verden med Dig selv, saaledes som Du selv lader det gaae til for Andre — ?

[9.]

Himmelfarts-Tale.

Som man, for at øve et Barn i at gaae, skjult kommer foran det og vender sig mod det — man gaaer altsaa ikke ved dets Side, men er selv (o lisligt, naar det er Moderen!) Maalet, hvortil Barnet skal gaae alene: saaledes kom Christus ved sin Himmelfart skjult foran, han gaaer ikke ved Disciplenes Side, han er selv Maalet, hvortil den Troende stræber, medens han lærer at gaae alene; der staaer han ved Maalet og vender sig mod den Troende, og udbreder sine Arme ligesom Moderen: om hun end staaer saa langt borte, at hun ikke kan naae Barnet, saa udbreder hun sine Arme og bevæger dem, som greb hun bestandigt Barnet, skjøndt der dog er et større Stykke imellem dem, — saa omhyggelig er Moderen: mere omhyggelig kan hun ikke være, thi saa lærer Barnet ikke at gaae.

[10.]

Skrifte-Taler.

Petri Fornægtelse.

Det at fornægte sig selv anseer man for en Ubetydelighed (ikke som Tyveri, Mord, Hoer o. s. v.), og dog er det en forfærdelig Skyld, og det er egentligen at forspilde Idealiteten i sig selv, og at blive et pjanket Noget.

*

Om det Trøstelige i at lide skyldig.

Socrates's Ord til Xantippe: vilde Du hellere, at jeg skulde være skyldig?

De to Røvere paa Korset: vi faae, hvad vi have forskyldt, han lider uskyldig.

*

De Ord af Joel: omvender Eder af ganske Hjerte til Herren med Faste, Graad og Klage.

Det at faste ɔ: at afdøe fra Mangfoldigheden, fra Pluralitets-Dom o. s. v.

[11.]

En Slags Fabel
eller
en simpel Fortælling.

Antydet i en ældre [?] Journal.

Der levede engang i en Kjøbstad et Liniedandser-Selskab. De Fleste af dem vare saadanne almindelige Dandsere, der i Elevationens Spring kunde hæve sig omtrent . . . . . *) fra Linien. Men der var Een af dem, som i Elevationens Spring kunde hæve sig . . . . . *). Han var af Alle anseet for den første Dandser, Beundringens Gjenstand, som altid hilsedes med Jubel, altid høstede stormende Bifald. Saa var der endnu en Dandser i hiint Selskab i hiin Kjøbstad; han kunde i Elevationens Spring hæve sig omtrent . . . . . *) fra Linien. Han var imidlertid ikke blot ikke første Dandser, nei han var ikke engang Dandser, men kun Surnumerair, og benyttedes endogsaa i denne Egenskab saa sjelden som muligt, da Directionen neppe vovede at bruge ham. Saasnart han kom frem og gjorde sit Spring, grinede Parterre og Galleri, hujede og støiede, peeb i Fingrene ad ham, smed Frugt og hvad man ellers havde ved Haanden paa ham, Alt i den Mening, at hans Præstation var en Art Galskab eller Besathed, at Mennesket egentlig burde indespærres

*) [Pladsen ladet aaben for senere at kunne udfyldes.]

som Sindssvag. Thi at denne Dandsers Præstation, at just den var det Overordentlige, det kunde da Mængden med sin bedste Villie ikke faae i sit Hoved. At Noget, der var saa himmelvidt forskjelligt fra det Almindelige, Noget, der var saa himmelvidt forskjelligt fra den Dandsers Præstation, der af Alle ansaaes for den Første og beundredes: at det skulde være det Overordentlige, nei, det kunde Mængden ikke fatte; noget Saadant, sluttede Mængden, maa være Afsindighed. Og der var heller Ingen, som søgte at oplyse Mængden om dens Vildfarelse. Den saakaldte første Dandser (hvem vi her ville kalde A. i Modsætning til denne anden Dandser, som vi ville kalde B.) havde jo været nærmest dertil, men han vogtede sig vel — af gode Grunde.

Dandseren A. sagde ved sig selv: „At B. præsterer det Overordentlige, seer jeg meget godt; men vilde jeg gjøre Menneskene opmærksomme derpaa, saa var jeg da gal. Selv føler jeg det vel stundom som et Forræderi af mig; men det gjelder her ikke om en Ubetydelighed, det gjelder om Alt. Blive Menneskene opmærksomme paa ham, og at det er det Overordentlige, saa er jeg saa godt som Ingenting, istedetfor at jeg nu (priset være Mængdens Uforstand, og den Opfindelse, at Mængden er Dommeren) er Alt — han noget halvgalt, forrykt Noget. Sandt nok, endog det, at jeg kan udmærke mig fremfor de andre Dandsere, skylder jeg ham, eller at jeg har gaaet i Skole hos ham. Men det veed Ingen — og det maa forties. Dette lader sig ogsaa let gjøre, naar jeg blot tier; thi han er for stolt til at sige et Ord, eller blot at ymte derom — før skulde en død Mand falde paa at snakke af Skole eller at gjøre Miner end han at sige et eneste Ord, eller med en Mine at forraade det Mindste. Og dernæst, selv om han sagde det, Mængden vilde ikke forstaae ham. Snurrigt nok, det har han selv gjort mig opmærksom paa — for at vise mig, hvor tryg og sikker jeg kan være i Bedraget. Overhovedet behøver jeg blot at spørge ham om det Klogeste, jeg kan gjøre (hvilket er det Skadeligste for ham), da siger han mig det selv; og Ingen veed det, som han. Inderst inde i sit stille Sind foragter

han mig vistnok; men hans Inderst-Inde er som udenfor Verden, det er som om en Mand i China foragtede mig. Og endeligen, han er for stor og før stolt til at bryde sig om nogensomhelst Anerkjendelse, eller rettere stor og stolt nok til just at finde Tilfredsstillelse i dette vanvittige Forhold. Deraf profiterer jeg; og hvo veed, maaskee er han inderst inde for ophøiet til endog at foragte mig; men vist er det, han omgaaes mig altid meget venskabeligt."

Dandseren B. derimod sagde ved sig selv: „Det følger af sig selv, at jeg har det i min Magt at slaae saaledes af, at jeg kun hæver mig i halv Høide fra Linien, altsaa kun en lille Kjende høiere end A. — saa er jeg Beundringens Gjenstand. Det kunde ogsaa være fortjent Straf over den Forræder, som nu er Nr. 1 ved at fortie Sandheden. Men at dandse er min Kunst og at kunne er min Genialitet, en høiere Magts Gave, som redeligt og ærligt skal udtrykkes for hvad den er; det Modsatte er et Forræderi mod Forsynet." — „I Betragtning af, at jeg lever i en Kjøbstad," sagde han til sig selv, „kunde det næsten menneskeligt talt kaldes en Pligt mod mig selv, at slaae Noget af; jeg kunde jo ogsaa slaae saa meget af, at jeg blev den beundrede første Dandser, og saa lidt efter lidt vænne Menneskene til at forstaae det Overordentlige. Men nei, dette er en foragtelig Klogskab, hvormed man ikke gudfrygtigt elsker sin Genialitet, men feigt og usselt elsker sig selv." Saa blev han sig selv tro i at opretholde sin Overordentlighed; saaledes levede han, saaledes døde han — ak, ogsaa en Dandser kan blive Martyr.

Moral.

De ligefremme Comparationer: større, størst, dette Større, Størst er hvad der gjør Lykke i Verden, er Gjenstand for Beundring o. s. v.; thi dette Større, Størst er blot Gradsforskjel, qvantitativ Bestemmelse indenfor den fælles Qvalitet og Maalestok med det større Antal Mennesker — og Menneskenes Beundring er, som alt Menneskeligt i Almindelighed, væsentligen Selvkjerlighed. Det Overordentlige er: den for-

skjellige Qvalitet. Det Overordentlige har det naturligviis i sin Magt feigt og verdsligt at skjule, hvilke overordentlige Kræfter det har, at slaae saa meget af, at det bliver et Allerstørst i Forhold til Størst; det har det i sin Magt at tage et klogt Hensyn til, at det jo er de medlevende Mennesker, der afgive Instantsen, som bedømmer det Overordentlige; det har det i sin Magt falskt at udgive sig selv, ved at opgive, hvad der, som tjenende, ethvert svarer til det Overordentlige: Ophøiethedens og Selvfornægtelsens Hensynsløshed. Gjør det ikke det, elsker det Gud og Sandheden, ærer det takkende Gud ved at være hvad det er heelt og fuldt: saa er det eo ipso Martyr. Saaledes vil det altid gaae det Overordentlige i en Kjøbstad — og hvad er vel hele denne Verden Andet end en Kjøbstad, hvor Mængden, som Intet forstaaer og ingen Maalestok har, mindst for det Overordentlige, er Instantsen; og hvor de Enkelte, der indtage Positionerne: Større, Størst, i Sammensværgelse med den uvidende Mængde selvkjerligt forraade det Overordentlige —? Dog Mere kan man ikke med Billighed forlange af Større og Størst; thi Den der, naar han selv er „Større" eller „Størst", i Sandhed anerkjender det Overordentlige, han har — en overordentlig Resignation, og var saaledes selv i en anden Sphære det Overordentlige. I Idealitetens Verden, i en Ynglings Phantasi er der ingen Collision; der gjelder det: er Du det Overordentlige, da stræb Du blot ganske nøiagtigt at være det, saa er der i al Evighed ingen Tvivl om, at Du jo ogsaa vil gjelde for det Overordentlige. Anderledes i denne Verden, hvor derfor en Yngling, som var det Overordentlige, vilde komme i en tragisk Misforstaaelse: han vilde anstrenge sig mere og mere, opoffre sig mere og mere i den Formening saa at naae Anerkjendelsen, elskeligt uvidende om, at han modarbeidede sig selv, blot mere og mere fremskyndende sin egen Undergang, fordi der for det Overordentlige er i denne Verden kun een Vei til Lykke og Anerkjendelse, det at slaae af. I denne Verden er Collisionen ikke som om Verden hader det Overordentlige, nei, men Verdens Misundelse retter sig uforandret mod hver Den, der samtidigt er og vil være

det Overordentlige, altsaa mod den Overordentlige, mod den samtidige Overordentlige; dog har naturligviis Verdens Misundelse paa en Maade den Fortjeneste af Sandheden, at den bidrager til at gjøre det aabenbart, naar Nogen uberettiget vil være det Overordentlige. I denne Verden er Collisionen, og er den, at det Overordentlige collidere med den Egoisme, som er den uvidende Mængdes, og med den Egoisme, som er den noget mere Videndes Misundelse. Og denne Sammensværgelse: Mængdens Uvidenhed og de Videndes Misundelse er det Overordentliges Martyrium. Den uvidende Mængde bliver i Almindelighed den aabenbar Skyldige, der forhaaner, forfølger, ihjelslaaer det Overordentlige; men de Videndes Misundelse, der i skjult Forræderi lumsk holde sammen med Mængdens Uvidenhed, er en langt forfærdeligere Skyld. For Mængden maa der, og saa sandt, bedes: tilgiv dem, de vide ikke hvad de gjøre. Men hvorledes skal der bedes for de Vidende, der vistnok ikke gjøre det, men meget godt vide, hvad Mængden gjør, og ikke forhindre det — !

Ab posse ad esse.

En Phantasi.

Den skeeløiede Pukkelryggede.*)

I Byen F. levede for mange Aar siden en Mand, som var kjendt af Alle, og hvem dog kun meget Faa havde seet, thi han gik næsten aldrig ud; og det vilde maaskee den Gang have havt stor Interesse at læse, hvad jeg nu skriver. Han var lille af Væxt, skeeløiet og pukkelrygget, og ansaae de Skeeløiet-Pukkelryggede for de eneste i Sandhed Ulykkelige, og sig selv for den Ulykkeligste. Thi sagde han: havde jeg blot været

*) [Et løst Blad med Henvisning hertil:] I det ottomanniske Rige ansees virkelig en Dverg, naar han er døv og stum og tillige omskaaren, for noget Overordentligt (cfr. Flögel: Gesch. d. Hofnarren p. 514.). Det er Tournefort, der fortæller det, og en eller to Pagina tidligere en Anden.

skeeløiet, saa kunde jeg gaae ud om Aftenen, da Ingen kan see det, men nu er jeg tillige pukkelrygget. Han hadede alle Mennesker, og havde kun Sympathi med dem, der enten vare pukkelryggede eller skeeløiede eller begge Dele, dog kun i det Tilfælde, at de ikke bare deres Skjebne med Taalmodighed og elskede Gud og Menneskene, thi dette ansaae han for Feighed.

Han havde været forlovet, men slog op paa Grund af de Drillerier, han fik at høre. Han var Blad-Udgiver og satte Ondt mellem Folk. Trods og Stolthed og Pengebegjerlighed. Hjemme levede han pragtfuldt, havde store Speile, han betragtede sig selv i, og da sagde han glad: Du ligner dog i Grunden Cæsar, fraseet at Du er skeeløiet — og fraseet at Du er pukkelrygget, men det kan man ikke see, naar man seer Dig forfra.

Han udgav en Bog som heed: den skeeløiede Pukkelryggede — hvilket ellers aldrig nogen Digter gjør, saa ligefrem at udtale sit Inderste.

Han indbildte sig at behøve Bladet for at udtale sin Livs-Anskuelse, men han havde slet ingen, og Bladet indeholdt kun Skumleri og Drilleri, og hans Livs-Anskuelse var Arrigskab og Fortvivlelse.

Han sagde til sin Fortrolige: hvorfor skal jeg være skeeløiet og pukkelrygget og derved udelukket fra at blive f. Ex. Præst eller Skuespiller? Naar da den Fortrolige sagde: at saaledes var det Tilfældet ogsaa med de Blinde, de Eenøiede, de Halte, de Kalveknæede, de hvis Been vare dannede ligesom Krumholdter paa en Tabouret, saa sagde den Lille: ja det er ingen Ting alt Dette mod at være skeeløiet og pukkelrygget.

Han sagde: hvorfor er jeg bleven skeeløiet og pukkelrygget, hvorfor ere ikke alle Mennesker det ogsaa, hvorfor fødes ikke ethvert Barn skeeløiet og pukkelrygget, saa var den hele Vanskelighed hævet. Ganske vist, svarede den Fortrolige, og paa en let Maade, det er aldrig faldet mig ind, hvor let. Ja, ikke sandt, svarede den Lille. Medmindre, vedblev den Fortrolige, at Du da skulde være saa uheldig at være bleven, hvad vi efter vore nuværende Begreber kalde ret et kjønt Menneske, og Alle

skulde sige: see ham, han er ikke noget rigtigt Menneske, han mangler Ziratet paa Ryggen.

Saa gik den Fortrolige. Og derpaa iførte den lille Mand sig en silkevatteret Damaskes-Slaabrok, satte en ægte Brillant-Broche i den, og indenfor en Silkevest med Storkorset af Løve-Ordenen, og satte sig paa en Throne ligeoverfor et Speil og sagde: I Grunden ligner Du Cæsar, fraseet at Du er skeeløiet — og saa fraseet Puklen. Og saa græd han igjen, indtil hans gamle Huusholderske kom og bar ham i Seng.

— Senere troede han, at han var kommen til Verden for at stille sig i Spidsen for alle Skeeløiede og Pukkelryggede. Han meente, at ligesom Apis blev kjendt paa en bestemt Plet, saa vilde den Tid komme, da Menneskene, strax naar de erfarede, at et Barn var født skeeløiet og pukkelrygget, vilde ile hen og udraabe ham til Konge.

Den lille Mand bad aldrig til Gud, men trodsede bestandigt.

Den Fortrolige sagde en Dag til ham: Du seer lidende ud, fat Dig i din Skjebne, elsk Gud, og vi ville Alle ikke blot have Deeltagelse med Dig, men beundre Dig. Opgiv Bladet! Da svarede den Lille: Nei, med Bladet vil jeg netop tiltvinge mig Agtelse, som jeg sagde i det igaar Aftes. Men den Fortrolige svarede: o Kjære, netop disse Ord have Menneskene leet allermeest af, og paa et offentligt Sted sagde en Mand: nu er han da bleven reen gal? Herlige Pathos, hvilket Mod a la Cæsar i det Ord: at tiltvinge; hvilken Satire i Gjenstanden: Agtelse; hvilken Tvetydighed i den Høflighed, der villigt anerkjender, at det er lykkedes i samme Forstand, som hvis man vilde antage, at det at være skeeløiet og pukkelrygget var at være et smukt Menneske.

— Han saae engang en gammel Pantomime, hvori Pjerrot fremstiller en Pukkelrygget, og han troede, at Stykket var skrevet for at drille ham, og at Pjerrot copierede ham — saa blev Pjerrot udskjeldt i Bladet et heelt Aar igjennem.

[13.

Dialogiske Studier:

a.]

Begyndelsens Dialektik.

Scene i Underverdenen.

Personer: Socrates.
Hegel.

Socrates sidder ved et rindende Vand og hører derpaa i Kjølingen. Hegel sidder ved et Bord og læser Trendelenburgs Logische Untersuchungen 2. Deel p. 198, og gaaer hen til Socrates for at beklage sig.

S. Skulle vi begynde med at være aldeles uenige, eller enige i Noget, som vi kalde en Forudsætning?

H. . . . . [ingen Replik.]

S. Fra hvilken Forudsætning gaaer Du ud?

H. Fra slet ingen.

S. Det lader sig høre; saa gaaer Du maaskee slet ikke ud?

H. Jeg ikke, jeg, som har skrevet 21 Bind!

S. I Guder, en Hekatombe har Du der offret.

H. Men jeg gaaer ud fra Intet.

S. Er det ikke fra Noget?

H. Nei — den inverse Gang. Det viser sig først ved Slutningen af det Hele, hvor jeg har afhandlet alle Videnskaber, Verdenshistorien o.s.v.

S. Hvor skulde jeg kunne overvinde denne Vanskelighed, thi der er vel hændt mange mærkelige Ting, som vil bedaare mig (det oratoriske Moments Misbrug). Du veed, at jeg end ikke tillod Polos at tale over en [Gjenstand] 5 Minutter af Gangen, og Du vil tale XXI Bind!

*

[b.]

Phantastisk-sentimentalt-ironisk.

A. I Guder! Snarere havde jeg ventet at see Hjorten eller en Røver, en forfulgt Uskyldighed eller en Eneboer.

(Udføres vidtløftigt.)

B. Hold op i Djævels Skind og Been!

A. Eller at see den sorte Hest, et Uhyre, en Drage.

(Udføres.)

B. Hold op — hvad skal denne Tiltale betyde?

A. Den skal betyde, at jeg vil hævne mig, naar man kommer ubeleiligt for at forstyrre min Eensomhed.

B. Ja det er en anden Sag, dette er ikke mit Tilfælde; thi Du kommer mig yderst beleiligt, for at jeg kan spørge Dig hvad dette: herude nærmere betyder, med andre Ord, hvor jeg er, hvad Navn Stedet har, hvilken Nation der boer her, dens Levevei, om den dyrker Kartofler, om det er Hedninger, maaskee Menneskeædere?

A. Hold op i Djævels Skind og Been!

B. Dog — kom jeg forstyrrende, vil jeg strax gaae igjen.

A. Det er bag efter, det skulde Du have betænkt før.

B. Og Du skulde have sagt det før.

A. Det er jo Snak.

B. Det var jo Snak.

A. Quit.

B. Quit.

*

A Dog nu kan det være det Samme; thi i Grunden var Du nu [kommen] mig ret beleiligt, — Guder have fredet om min Eensomhed, nu er jeg stikket til at meddele mig. Den eneste Virkning, der allerede nu er sporlig, er, at jeg var lidt mere talende end samtalende; det maa saa være.

[14.]

3 moralske Fortællinger

for Børn, Voxne, men især for barnlige Sjele,

ærbødigst

sendte ud i Verden

af

Hilarius Bogbinder

efter Ordre.

1) Een Gang er ingen Gang. Ham der faldt ned fra Masten — han gjorde det om, og saa sagde man: det er ingen Ting.
2) Eventyret om Drillepinden. Du veed maaskee ikke, hvad en Drillepind er; det er intet rigtigt Menneske, har et stort Hoved, tynde Been, lægger Hovedet skjævt paa Skulderen.
3) Jægeren.
4) Sladder-Maren. En Spøgelse-Historie.

*

ad Nr. 2.

Disse Drillepinde findes der enkelte af i Livets forskjellige Stillinger; han var Forfatteren. Saa indrettede han det saaledes, at hvad dumme Mennesker vilde sige som Dadel, at det netop var Rosen. Saaledes: det er ganske det Samme — han lod endogsaa en af Personerne selv sige, at dette er det Vanskelige. — Disse Drillepinde ere ikke rigtige Mennesker, det mærkes især af deres Samtidige, thi de ere mere aandeligt bestemmede; de tage sig derfor bedst ud efter deres Død.

[15.]

Lad os tale saaledes. Tænk Dig, Du var i Besiddelse af alle mulige Lykkens Goder, derhos en Smag, en Genialitet til at benytte dem, en Opfindsomhed i at nyde, ja som i Digter-Fortryllelse var hele dit Liv indrettet; og Enhver der besøgte Dig fra de fjerneste Egne, selv Reisende fra de Lande, der grændse nærmest til Phantasiens Rige, Alle, Alle vare enige om at beundre din Aand og tause af Forundring over din Lykke. Hvad manglede Du saa? Du tænker maaskee, at jeg vilde sige: Du manglede Een til at dele din Lykke med Dig. Ingenlunde, ogsaa dette indrømmes; thi Ønsket er i min Haand føieligere end Alt. Altsaa en Elsket havde Du, et Indbegreb af al Elskværdighed, hun var yndig som hiin Høisangens Rose, endnu yndigere, mere blussende, en østerlandsk Yppighed, mere bly end nordisk Qvindelighed, hun var underholdende som en Scheherasade (i 1001 Nat) og i mere end 1001 Nat. Hvad manglede Du saa? Du tænker maaskee, at jeg vil tale om, at dog Alt er saa usikkert, at Lykken saa ofte vexler, saa Du manglede Sikkerhed for at den vedblev. Ingenlunde, ogsaa dette indrømmes Dig. Hvad manglede Du saa? Du tænker maaskee jeg vil sige: Døden er saa — uvis, nei saa vis altid, dette var forstyrrende. Ingenlunde, ogsaa dette indrømmes Dig. Der indrømmes Dig 70 Aar aldeles sikkre — hvad manglede Du saa?

Du manglede det at have Gud og hans Styrelse at forundre Dig over; thi Du var jo din egen Lykkes Smed, dit Forsyn.

See i hiin den ønskende Ynglings Pallads, der manglede eet Vindue. Udsigten fra alle de andre var fortryllende — men dette Vindue, som han (thi lad os digte det saaledes) rigtigt forstod, at han ikke kunde gjøre færdigt — Udsigten fra dette Vindue, den var til Gud, til Guds Forsyn. O, og ikke sandt, naar vi saa vende det Hele om, saa stod Du Dig dog bedre: istedetfor det uhyre Pallads med de 23 Vinduer, havde Du intet mindre end et Pallads, Du havde et lille Værelse, der var kun eet Vindue paa, og selv det var ikke ganske færdigt — men det var det Vindue, gjennem hvilket Du saae til Gud!

[16.]

Leporello.

Der lod sig tænke en ganske anden L. Han er en Dæmon; dog skulde hans Maske langtfra være denne gamle furede Skikkelses; nei en ung Karl — men blot i et enkelt Nu fornam man Dæmonen titte ud af Kujonens og Eenfoldighedens Incognito.

Man tage Scenen paa Kirkegaarden, hvor han indbyder Commandanten: han er ikke selv Kujonen, han i Grunden spotter D. J.s Mod. — Scenen ved Taflet, hvor han synger, „at Aander holde deres Ord og komme om Natten“. Der burde det være saaledes, at Moralen glimtede frem til D. J.: „De skulde dog være forsigtig, thi, unter uns, Aander holde deres Ord.“ — Saaledes tidligere, hvor D. J. fortæller ham, hvorledes han har i Sinde at narre Elvira og at hans Omvendelse blot er Maske: her maatte Eenfoldigheden i et enkelt Glimt have en Tilsætning af Dæmonen, der kun altfor godt forstaaer D. J.

Overhovedet skulde L. have i et saadant enkelt Øieblik noget af det Spidsfindige i den Forstand tillige, hvori Almuen

tager det om det Malicieuse; det skarpt og dybt gjennemtrængende og tillige stikkende.

[17.]

Geert Westphaler.

Den Skuespiller, der fremstiller Geert, burde vistnok være opmærksommere i de enkelte Declamations-Nummere, han har („Historierne"), at understøtte mere mimisk og holde det mere parlerende. Naar Geert fortæller om Keiser Augustus og Paven, bør det holdes saaledes, at det er Geert saa nærværende, som havde han personligt været tilstede. Altsaa uvilkaarligt mimiserer han, man seer i Geert en phantastisk Reflex af „Keiser Augustus", man hører Stemmerne omtrent som hos Mester Jackel. Derved bliver Comiken mere vanvittig. Geert er nemlig Karrikaturen af det Sande: „at leve sig ind i Historien". Han har ogsaa levet sig ind i Historien, det staaer saa levende for ham — men det er Galskab. Man maa tillige tænke sig, at Geert, ikke blot naar Nogen vil høre, er til Tjeneste med sine Historier, men ogsaa, at han, naar han er alene, pleier flere Gange om Dagen at fortælle for sig selv de samme Historier. Saa kommer strax det Mimiserende. Det lod sig endog tænke, at Geert naar han er ene, har lidt Costume til Hjelp, et Skjæg f. Ex. han tager paa, naar det er Paven, der taler, en Hjelm eller Deslige, naar det er Augustus.

Noget kunde Foersom gjøre i denne Retning; men det var et Forsøg værd, at Geert blev taget et Par Streger længere ud i Affind, og at saa Phister fik Rollen.

[Breve og Billetter,
efter de opbevarede Udkast.]

[1.
Til Skuespiller N. P. Nielsen.]

Kjære Hr. Instructeur!

I Almindelighed er vistnok en Forfatter meget let og meget hurtigt enig med sig selv om, hvilken af de Tvende det er, han kunde ønske at sende Høiagtelsens, Beundringens, Hengivenhedens, Taknemlighedens, Venskabets Mæcenat-Exemplar, om det er Manden eller Hustruen; eller dersom han strax er enig med sig selv om, at det er dem begge, da har dette i Almindelighed sin Grund i, at de Tvende egentligen have deres Betydning for ham ved det ægteskabelige Forhold til hinanden. Her derimod er det vanskeligere, det sjeldnere, det i sin Art eneste Tilfælde og med det Beundringens Raadvildhed i Forfatteren: de Tvende have hver især Udmærkelsens Fortrin og da igjen Foreningens fordoblede Styrke. Hvad er der under saadanne Omstændigheder at gjøre? Jeg kunde sende et Exemplar til Dem, Hr. Instructeur, og et til Deres Kone. Men dermed var jo kun udtrykt noget Almindeligere, at der var, i numerisk Forstand, Tvende, for hvilke jeg nærede Høiagtelse og Hengivenhed; derimod var det Sjeldnes anden Potents ikke udtrykt: at disse igjen danne et Par, et Ægte-Par. See, derfor har jeg valgt at sende et Exemplar „til de Tvende". Det er saa vist ikke af Oeconomi, der kunde godt blive Raad, om det saa var, til flere Exemplarer; nei, det har en anden

Grund, det er af æsthetisk Samvittighedsfuldhed. Skjøndt lidet deeltagende med Menneskene, uselskabelig, eensom, har jeg dog just i min Eensomhed en stor Glæde af, efter Evne, at opfatte det Eiendommelige ved de enkelte Mennesker, der beskjeftige mine Tanker, det Eiendommelige ved dem og ved deres Livsforhold. Der er vistnok Mange, som med lykkelig Begavethed ere langt promptere end jeg i at afbetale Høflighedens Gjeld, langt flinkere end jeg i Opmærksomhedens og Opmærksomhedernes Tjeneste; men hvad Skjønsomhed angaaer, turde det være muligt, at jeg i dens Tjeneste er om ikke travl og ferm saa dog aarvaagen trods Nogen — skjøndt jeg staaer „langt borte for mig selv“. At sende Dem et Exemplar af en lille Bog, som De dog formodentligen ikke læser, og som jeg sandeligen heller ikke vil forpligte Dem til at læse, vilde i mine Tanker være underligt. Dersom det derimod kunde lykkes mig at gjøre Maaden, paa hvilken den sendes, til den egentlige Gjenstand; dersom et vist, om jeg saa tør sige, Skjønsomhedens Snit paa Gaven (hvilket dog er meget forskjelligt fra det Guldsnit, enhver Bogbinder kan sætte paa Bogen) skulde kunne vinde nogen Behagelighed i Deres og Deres Kones Øine: da vilde dette netop være mig det Glædelige, mit Ønskes Opfyldelse, mig en indre Trangs Tilfredsstillelse.

Hvad jeg tilføier skriver jeg saaledes, at det er mig som hørte Deres Kone derpaa, eller som læste hun det, medens jeg skrev. De har saa ofte indbudet mig at besøge Dem, De har med sjelden Troskab holdt ud og med lige saa sjelden Eftergivenhed udholdt min Selvraadighed. Nu, er denne min Selvraadighed end stundom sær, saa var det dog ogsaa sært, om jeg ikke selv blev mig dette bevidst, om jeg ikke mangen Gang beklagede, hvor megen Uret jeg gjør — mod mig selv. Der har i Deres Indbydelse bestandigt været Noget, som betydede mig, at det ikke blot var en Høflighed, men at det dog virkeligen var Dem kjert, om jeg engang gjorde Alvor af at besøge Dem i Deres Huus. Maaskee tager jeg feil, maaskee er det Deres overlegne Dannelse, Deres Virtuositet i Optræden, der har fortryllet en stakkels Magister, som kun kjender lidet til

Verden, og bildt hans forfængelige, ubefæstede Hjerte Noget ind. I ethvert Tilfælde, lad nu dette lille Brev være som et Besøg. Det vil let kunne erstatte min Udebliven, medens jeg, til Erstatning for hvad jeg atter taber ved at udeblive, kun beholder den Bevidsthed, dog at have, i Mangel af at gjøre det Rette, gjort Noget for at afdrage paa en Gjeld, i hvilken jeg i en anden Forstand hellere end gjerne bliver. Thi komme gjør jeg dog neppe, og altsaa kan jeg, kun naar jeg bliver i Gjelden, forblive

Deres

S. Kierkegaard.

[2.

Til Etatsraad, Overlæge S. M. Trier.]

Kjære Hr. Professor!

Lad mig endnu engang takke Dem for min Snedkersvend; han er atter, hvad han i 25 Aar har havt Ære af at være, en Arbeider med Liv og Sjel, en Arbeider, som vel tænker ved sit Arbeide, men ikke tager feil og vil gjøre det at tænke til sit Arbeide. See derfor haaber jeg igjen ikke at tage feil, naar jeg tænker, at han nu væsentligen er helbredet, hvorfor jeg ogsaa har ladet ham blive boende hos mig, da jeg nok mærkede, at det vilde bedrøve ham meget at komme nu til at flytte.

Saaledes er Alt i Orden; men ikke sandt, hvad De selv, da jeg sidst havde den Fornøielse at tale med Dem, yttrede, hvad jeg paaskjønnede og paaskjønner som et yderligere Beviis paa Deres Velvillie for mig — ikke sandt, det vil De ogsaa til sin Tid erindre, om den skulde komme: dersom han skulde faae et Tilbagefald, saa lader jeg Dem det øieblikkelig vide, og saa bliver han saa hurtigt som muligt modtaget paa Hospitalet.

Og lad mig saa til det: Deres, jeg vilde underskrive ethvert Brev til Dem, her med særlig Eftertryk tilføie

Deres taknemlig forbundne

S. Kierkegaard.

[3.

Til Generalprokuratoren, Etatsraad Ussing.

Da U. blev Generalprokurør i Marts 1848, maa Brevet være yngre end dette Tidspunkt.]

Hr. Etatsraad!

d. 25. Juni.

Maaskee kan dog et Brev fra mig, som Curiositet betragtet, et Øieblik særligere tildrage sig Deres Opmærksomhed, og saaledes kunde det maaskee lykkes mig at rette just denne Deres særligere Opmærksomhed hen paa den Person, som har foranlediget dette lille Brev.

En Enke ansøger om en Portion af det Kofoedske Legat. Hun er mig personligt kjendt som trængende og som ubetinget værdig til Understøttelse og i den Grad, at hun for mig er eneste i sit Slags.

See, det slaaer til; ak, naar man kun tør regne paa at virke ved Curiositeten, saa følger det af sig selv, at man — hvis det overhovedet lykkes Een at virke noget — da kun kan virke een Gang; en Gjentagelse er her umulig, saa vist som en Curiositet anden Gang ingen Curiositet er.

Læg da Mærke til denne Enkes Ansøgning, læg Dem, Hr. Generalprocureur, hendes Sag paa Hjerte: De, som til daglig Brug har den uhyre Opgave, at være Generalprocureur for hele Danmark, paatag Dem denne Gang, for Curiositetens Skyld, den snurrige Opgave, at være Generalprocureur for et enkelt Menneske, en stakkels Enke.

Enkens Navn er: Abelone Hedberg, født Royen — og jeg er

Deres ganske hengivne

S. Kierkegaard.

[4.

Koncepten uden Adresse.]

Ikke tilbøielig just til at beskjeftige mig med den vistnok stundom saare vanskelige Opgave: at ville forstaae Andre, bestræber jeg mig desto mere for at forstaae mig selv.

Og har jeg da allerede for længere Tid siden forstaaet: jeg er ingen Skriftefader; jeg er det i den Grad ikke, at jeg endog strengt afholder mig fra at forklare, hvorfor jeg ikke er det.

Dog sæt jeg var det eller kunde være det, det vilde dog være mig en Umulighed at være det i Forhold til Dem. De har nemlig bragt det aldeles Ueensartede sammen i een Convolut og forvandlet det Hele til en Selvmodsigelse. De kalder Dem i Brevet et „Skriftebarn"; det Indlagte derimod er et Slags Forfatterskab, et lille videnskabeligt Forsøg i den emanciperede Tænkning, et philosophisk specimen o. D.: Dette tyder paa, at det enten ikke er Dem ganske klart hvad det er at skrifte eller hvad det er at tænke, Noget jeg qua Tænker kan sige Dem.

De skriver, at De med Tillid henvender Dem til mig. Dette betvivler jeg ikke; Deres Brev synes virkelig at bære et Præg deraf. Men spørg Dem selv, om De dog ikke har ventet eller om De ikke kunde have ventet, at der vilde skee, hvad der nu er skeet. Thi at jeg skulde, som De mener, brænde Deres Skrivelser, fordi jeg ikke har Tid til at læse Sligt: nei, saa travlt har jeg da ikke. Men jeg seer ikke hvad det skulde gavne; var det Dette, der skulde gjøres, maatte De gjøre det selv. Desuden kunde maaskee ogsaa en saadan Handling af mig synes at være i Retning af at være Skriftefader, hvad jeg ikke er.

[En overstreget Slutning:]

Blot Eet. Det er qvindeligt: naar man har vovet sig længere ud i Selv-Reflexion, da pludseligt at raabe til et andet Menneske: „giv mig mig selv igjen"; men dette lader sig ikke gjøre, og at forlange det er en Selvmodsigelse. Dog, det er ogsaa qvindeligt, i en øieblikkeligere Stemning at ansee Faren for langt større end den virkelig er. Skulde dette paa nogen Maade være Deres Tilfælde, da vil De vistnok selv i et senere Øieblik erkjende, at det var en Lykke, at jeg er ingen Skriftefader.

*

Papirerne bleve blot convoluterede, og i Convoluten skrevet:

Herpaa kan jeg ikke indlade mig.*)

[5.

Konceptcn uden Adresse.

Brevet formodes imidlertid at være til den i August 1869 afdøde **Magister** (Dr. phil.) **P. M. Stilling**, hvis første Hustru † sidst i Dcbr. 1847, og som et Aarstid senere (1848) udgav: „Kritisk Protest mod Udkastet til Danmarks Statsforfatning", til hvilket lille Skrift der altsaa nedenfor sigtes.]

Lad mig dog takke Dem for det modtagne Exemplar af Deres lille Bog. Vi sees saa sjelden, at det næsten er som levede vi ikke i By sammen. Naar da engang et Tilfælde, en Styrelse eller hvad det nu er, lykkeligt fører vore Veie sammen, skal jeg, hvis De ønsker det, gjøre mig en Fornøielse af at udtale mig om, hvad der i Bogen er præsteret.

Befind Dem vel; vær stærk, naar Smerte vil gjøre Dem svag; kæmp, naar Oprør raser derinde; tie, naar det er paa det Heftigste, og naar der saa er blevet lidt Stilhed, da tael med Dem selv, for at erhverve Hukommelse til næste Gang; opbyg Dem ved den skjønne Dobbelthed i Sproget: at slaae sig til Ro; betænk, at den første Betingelse for Forvandling er at spindes ind, den første Betingelse for endelig at faae Fart er Standsning.

„Denne glade Juletid" vil vistnok for Dem være en Sorgens Tid. Det forstaaer jeg. Just derfor mener jeg, at denne

---

*) [En Student H., der endte som sindssvag, havde et kun meget løst Kjendskab til S. K., men tilsendte ham dog (1843?) en Afhandling af philosophisk Indhold, der endte med en indstændig Bøn om Understøttelse. Et Par Timer senere modtog han S. K.s lakoniske Svar:]

Værede Hr. H.!

Naar De modtager dette, er jeg paa Veien til Stettin.

S. K.

lille Billet fra mig vil være Dem kjerkommen. Thi, ikke sandt, hvis jeg, foruden Dem selv, skulde takke Nogen, at jeg i Dem har faaet en omhyggelig Læser, hvem Læsningen frigjørende fængsler, maatte det vel nærmest være Deres afdøde Hustru. Som De da henfører Alt til hende, saaledes henfører jeg igjen Dem til hende, og saaledes har ogsaa jeg, den hende ganske Fremmede, en Anledning til at mindes hende.

Deres hengivne

S. K.

[En følgende Side omhyggeligt overstreget.]

[6.]

Høiærværdige Hr. Stiftsprovst!

„Thee" drikker jeg aldrig. — „Min Broder" har jeg idag talt to Timer med. — De „andre fornuftige Mænd" bærer jeg al mulig Høiagtelse og Ærbødighed for. — Af Dem, kjære Hr. Stiftsprovst, haaber jeg, at De som „fornuftig Mand" tilgiver, at jeg udebliver, og desuagtet — derom beder jeg — tillader, at jeg forbliver

Deres

S. Kierkegaard.

[7.]

Kjere!

Tak at I saaledes ville strøe Roser paa min Vei! Imidlertid vil vel atter her Det indtræde, som er betegnende for hele mit Liv: hvor Veien er rosenstrøet gaaer jeg aldrig — og dette Teppe bliver formodentlig at henlægge — ikke, som I kjerligt have henlagt det, for min Fod, nei at henlægge og gjemmes.

Desuagtet Tak, og atter Tak. Det var smukt, Farveblandingen lykkeligt valgt, ikke uden Overtalelse, og beredte mig et u..

[Her afbrudt.]

Tilføjelser til det Foregaaende.

[Efterat S. K.s efterladte Manuskripter vare ordnede af Udg., kom endnu en Sækfuld Papirer tilveje, mest Korrekturark og Renskrifter til de allerede udgivne Værker, men ogsaa nogle hidtil utrykte Optegnelser, hvoriblandt de her følgende Stykker Nr. 1, 2 og 5.]

[1.

Til S. 134:

„Tre Taler ved tænkte Leiligheder" af S. K. (1845):]

Forord af Johannes de silentio.

Dette Forord er en Smudstitel, der ikke skal bindes ind med. — At skrive det er en ubehagelig Forretning, som jeg kun paatager mig af gammelt Venskab for Magisteren.

Vor Tid lever i flere Henseender i en stor Mangfoldighed af Kategorier, deels hedenske, deels christelige, deels nonsentialske (især i Henseende til Bryllup). Det geistlige Foredrag indeholder en Mangfoldighed af Modsigelser, uden at Præsten mærker det.

I de egentlige Leilighedstaler kan man ikke godt komme til at sige Noget, fordi man har disse bestemte Personer for sig. Derfor skeer det her omvendt, udaf Talen dannes de opgivne Personligheder. Det var vel heller ingen Skade, om engang en Brudevielse var saaledes, at den forhindrede et andet Menneske i at gaae hen og gifte sig.

Det Præsterne forstaae ved Leilighedstaler (de opfatte ikke Leiligheden, men rumstere med Navne, Aarstal og Titler: den høivelbaarne Brudgom). Magister K. har ikke havt Leilighed til at faae Praxis. — Naar man seer, hvad Præsterne bringe ud af den dem rigeligt tilbudne Leilighed, saa fristes man til engang at vove et Forsøg.

Har Nogen Noget at indvende, maaskee han saa vil henvende sig til mig Undertegnede Joh. de silentio, og lade Magisteren

udenfor samt hans Taler, hvilke han paa enhver Maade søger at forhindre fra at blive Gjenstand for Omtale og især Critik.

*

Misligheder i det oratoriske Foredrag.

Man siger: Paulus, en af de meest udmærkede Apostle, — hvad vil det sige? Det er æsthetiske Kategorier midt i de dogmatiske.

Man beundrer et Udtryk som det Billede om Løbet paa Løbebanen. Selv om man nu ikke beundrer det saa dumt som Münter forleden, saa er det Æsthetiske forfeilet. — Den apostoliske Ovalitet er Myndighed — ikke Aandrighed; thi jeg kan ogsaa reise et ligesaa træffende Billede, ikke at tale om Grækerne. Gud veed, hvad man egentlig skal tænke, naar et Menneske begynder at beundre det Mageløse i et saadant Udtryk.

At man gjør den uendelige Reflexions Bevægelse, og saa pludseligen ender i saadanne Bestemmelser som at tale om den elskelige Godhed, der ikke selv veed, hvor god den er, den Reenhed, der ikke veed af Synd (hvilket Første er Umiddelbarhedens Kategori, det Andet Galimathias).

*

Inddeling.

1) Om Talens Gjenstand.
2) Om Tilhøreren.
3) Om Taleren.

*

Rapport.

Dette blev henlagt indtil videre. Vilde blive for vidtløftigt for at tjene som en Slags Indledning til mine Smule Taler. Maa udføres særskilt og væsentligen handle om det religieuse Foredrag.

[2.

Til S. 141:

„Stadier paa Livets Vei“ (1845):]

Rapport.

«In vino veritas» vil det ikke gaae med. Jeg skriver det Enkelte bestandigt om og om, men det tilfredsstiller mig ikke.

I Grunden troer jeg, at jeg har tænkt altfor meget over den Sag, og derved gjort min Stemning noget ufrugtbar. Her i Byen lader den sig ikke skrive, saa maa jeg reise. Imidlertid er det maaskee neppe værd at skrive den færdig. Ideen af det Comiske som det Erotiske er antydet i Begrebet Angest. Modehandleren er en meget god Figur; men Spørgsmaalet er om jeg ikke ved alt Sligt synker mig fra Vigtigere. I ethvert Tilfælde maa det skrives i en Hast. Kommer et saadant Øieblik ikke, saa vil jeg slet ikke. I denne Tid har Produktiviteten slaaet mig feil og gjort mig i eetvæk produktiv over hvad jeg vil producere.

d. 27. Aug. 1844.

*

Det Foreløbige.

Albertus og hans Ven støde paa hinanden ved Otteveiskrogen. Vennen er bleven vildfarende, Albertus er der for at „indflette en oplevet Begivenhed i Modsætningens Ramme". Først bliver han misfornøiet med Sammenstødet, men efterat have raset lidt ud finder han det netop glædeligt, at den Anden er kommet til, da han nu kunde ønske Een at meddele sig til.

*

A.: Naar jeg er eensom har alt dette Sværmeri sin Betydning for mig, men ikke saasnart Nogen er tilstede.

[3.

Efterat S. 220-221 var rentrykt afgik Konferentsraad Hauch ved Døden, og Udg. nærer derfor ingen Betænkelighed ved nu at meddele fuldstændig det Brudstykke af et

Brev fra Hauch til P. L. Møller,

hvortil der sigtes foran S. 221, L. 10 f. o., og som i flere Retninger frembyder Interesse:]

S. T. Herr P. L. Møller!

Sorøe d. 6te Jan. 1846.

Jeg takker Dem særdeles meget for det mig tilsendte Exemplar af Deres Gæa, som jeg ikke har læst ganske ud endnu, thi jeg modtog den

først i Søndags; men da jeg dog har læst en stor Deel deraf, vil jeg ikke længere udsætte at sende Dem disse Linier. Deres egne Digte vidne som sædvanlig om betydeligt Talent. Skulde jeg sætte nogle af dem øverst, da maatte jeg give en temmelig lang Liste. Saaledes behager mig frem=for alle hiint Digt med Overskrift Rakar, endvidere Krandsen, den første Sanger, en Baadsmands Fortælling og især Arion; dernæst ogsaa de tre Kapitler af Amors Biographi, hvori Hovedtanken, Amors Død førend Bryllupsdagen (tilligemed den tilhørende Vignet) er høist original og har en dyb og smertelig Sandhed. Forstaae mig vel: Vignetten selv fore=kommer mig ei at høre til de bedste i Bogen, men i Forbindelse med Digtet virker den dog stærkt paa Phantasien og Anskuelsen. Deres Be=søg i Sorøe har jeg naturligviis læst med megen Interesse; det er uden=for al Tvivl, at De har et betydeligt critisk Talent. Critiken over Kierke=gaard er sikkert i mange Henseender træffende, skjøndt meget skarp; jeg blev ordentlig forbauset ved at see de Par Linier, som De har brugt af mig; thi de forekom mig næsten altfor strenge, naar man paa den anden Side dog maa erkjende den eminente aandelige Stilling, han indtager. At han imidlertid især i sit seneste Skrift er paa en farlig Afvei, og at han, fordi han skriver formeget, nødvendig kommer til at gjentage og lige=som plagiere sig selv, er ogsaa min Mening. At han vilde svare, vidste jeg strax, han er altfor pirrelig, til at det ikke maatte skee; og man kan næsten sige om ham, som Aristipp sagde om Diogenes: Jeg seer For=fængeligheden gjennem Hullerne paa din Kappe; gjennem al hans Ironi, hans Berømmelse af Uberømtheden og den stille Virksomhed, der ei vil bemærkes, gjennem al hans foregivne Ligegyldighed for Læserne, som han synes at give Afskald paa, og som han haaber ikke ville have Kraft til at følge ham, saa han kan trykke Bøger alene for sig selv: gjennem alt dette finder dog Forfængeligheden Vei, og der er Huller nok, hvorigjennem den kan stikke snart en Negl, snart en heel Finger, ja snart hele Hovedet frem; som et forkjælet Barn kan han ingen Modstand taale. Imidlertid er han dog, som De selv erkjender, et forbausende Phænomen i vor Lite=ratur; ja for dem, der kunne finde sig i, at Abstractionen saaledes fortrænger al Natur og Friskhed, synes mig, at han maa synes en Heros. Da han imidlertid udspinder fine fine Edderkoppetraade af sit eget Bryst og ikke lader sig fange af de Spindelvævsbygninger eller saakaldte Systemer, som Andre have opstillet, saa vil han vel heller ikke være Pseudophilosopherne tilpas, dertil er han for original og svæver dem for høit i sin fine Væv, der vel endog kan føre ham, liig den flyvende Sommer, over Mark og Eng og over de høieste Kirketaarne; men bestandigt seiler han dog gjennem Luften som en luftskibende Edderkop i den sildige Høst, og al=drig som en flyvende Fugl i Vaaren og den blomstrende Sommer. Jeg beundrer ham virkelig, og det særdeles meget, i sin Sphære, men dog an=seer jeg ham ikke for nogen viis Mand, der staaer stor, urørt og uafhængig

over Livet, dertil drives han formeget af Vinden; jeg anseer ham ikke for nogen Socrates, skjøndt han ved at studere Plato har faaet saamegen Kundskab om Socrates's Væsen, at han har kunnet gjøre sig en skuffende Maske af hans Aasyn, hvilken han ofte bruger; jeg anseer ham heller ikke for en Digter (som han jo ogsaa takker Gud for at han ikke blev); thi, som sagt, han flyver ikke, han seiler kun gjennem Luften i sit Æbberkoppespind.

Jeg kan naturligviis ikke være misfornøiet med Deres Feuilletonartikel over Sorøe, for hvilken jeg med Hensyn til mig selv personlig takker Dem. Jeg er ikke saa forvænt og urimelig, at jeg skulde forlange nogen ubetinget Roes,*) en saadan er næsten bestandig ensidig og usand, og man kan vel sige, at der neppe findes noget større Værk, der fortjener den. I enkelte Bemærkninger er jeg uenig med Dem, i andre meget enig: Det er sandt, at Emilie synker for dybt ved at opfange Brevene, det erkjender jeg, og det skal blive rettet, hvis jeg oplever en ny Udgave af Bogen (jeg mener, det kan skee med faa Pennestrøg, hvilket viser, at Feilen ikke ligger dybt og ikke væsentlig hænger sammen med Bogens Plan). Derimod troer jeg, at selv den umiddelbareste Natur kan bringes til at reflectere imod Reflexionen, naar denne træder den altfor generende ind paa Livet. I Forlovelsesscenen kan der vel, som De bemærker, være Noget at rette. Arthur er ogsaa holdt lavt, deri tager De heller ikke feil; men han skulde ingen Helt være, ligesaalidet som vore unge philosophiske Hanekyllinger ere det. Han er endnu ikke Franziska værdig, men man skulde kun ane, at han muligviis efter et langt Liv og efter et strengt Savn kunde opdrages dertil, især ved den dybe Kjærlighed, hvorpaa han bestandig holder fast; i Begyndelsen, i sin Sygdom, og mod Enden, kort overalt, hvor Emilie slipper ham, hæver han sig; derved meente jeg at vise, hvad han engang kunde blive, og at Franziskas sikkre Takt ikke havde bedraget hende, samt hvorfor hendes Aand maatte vende tilbage. Det kan vel være, at Mange ere lykkeligere Digtere end jeg, men det tør jeg sige, at Faa dybere have gjennemtænkt deres Planer. En Recensent, der har grebet et af de inderste Momenter i min Digtervirksomhed, har jeg fundet, hvor jeg mindst ventede ham, nemlig i Corsaren; det er virkelig den dybe Smerte, der først har gjort mig til Digter, det har han skarpt seet, men det andet Moment omtaler han ikke, nemlig den Længsel og det Haab, der af Smerten har udviklet sig, og der har bygget en Stjernehimmel over den af Smerten fremkaldte Verden. Det er den, der har reddet mig fra den Fortvivlelse, der gaaer gjennem saamange af de nyere Productioner, og der har skjenket mig indvortes Fred. Dog nok og maaskee altfor Meget om mig selv og mine Productioner.

*) [Over „Vilhelm Zabern" og „Slottet ved Rhinen".]

Ingemann har jeg talt med, han har ikke taget Dem Deres Artikel synderlig ilde op, men flere Andre ville det upaatvivlelig; mod Paludan-Müller synes mig, De har været noget haard; thi han er jo aldeles ikke indtraadt i Forfatternes Række og sorterer saaledes ikke under det critiske Forum. Jeg har ikke seet hverken ham eller Nogen af de Andre efter deres Hjemkomst fra Feriereiserne.

Artiklen om Norge har jeg læst med særdeles Fornøielse og Interesse, men vær vis derpaa, Normændene ere ligesaa pirrelige som Kierkegaard; De kan vente Dem skarpe Vinde fra den Kant, dog ville Angrebene neppe blive gjorte med den Virtuositet som Kierkegaards. Om Welhaven har jeg samme Mening som De; Wergeland kan jeg ikke sætte slet saa høit, han forekommer mig som en Phaeton, der vel sidder paa Phoebus's Vogn, men aldrig kan lære at styre de vilde Solheste; han gjærede sit hele Liv igjennem, men gammel Gjær duer ikke, hørte jeg en Mand ved en anden Leilighed sige. I den colossale Vanskabning, som han har givet Navn af Mennesket, yttrer han Anskuelser om Præste- og Kongestandens Tilblivelse, der ere saa radicale, at de blive raae, usande og prosaiske. Udviklingen af de forskjellige historiske Momenter ere alle abstracte, eftersom han kun kan opoffre nogle Linier dertil. Al hans Billedrigdom og Vildskab dækker vanskelig en prosaisk rationalistisk Anskuelse, hvoraf næsten alle hans Digte meer eller mindre ere gjennemtrængte. Er ikke en saa vild Modstand imod det dannede Element ogsaa en Feil hos en Digter! Mig synes snarere, at han ligner et af disse Jetteuhyrer, der gik foran for Gudernes Vorden i Dagenes Begyndelse, og han staaer da som en Antydning om, at der engang skal komme Digtere ogsaa mellem Normændene, der i mine Tanker ere et høist prosaisk Folkefærd. Hvor lidt har han dog forstaaet Schillers Ord: Den ægte Digter sammelt im kleinsten Punkt die höchste Kraft. Deres Digt over ham er smukt.

De andre Artikler i Gæa har jeg endnu ikke alle læst; af dem jeg har læst, maa jeg fremhæve Ludvig Bødtchers Digt. I Oehlenschlägers Romance mærker man igjen de store Digtervinger, som han alene kan svinge . . . [Resten af Brevet er ikke meddelt Udg.]

[4.

Det S. 328 meddelte Stykke om

Søren Kirks Rolle i Hostrups „Gjenboerne"

er der antaget at vedrøre Tiden: 1844-46, men denne Tidsbestemmelse er urigtig. Senere Undersøgelser have nemlig ledet paa Spor efter den af S. K. omtalte Bladartikel, der findes i „Flyveposten" Nr. 283 for 6. Decbr. 1847 og lyder saaledes:

„Theatret i Christiania. I „Norsk Rigstid." skrives:

Hostrups Vaudeville-Comedie „Gjenboerne", der i dens oprindelige Skikkelse som Studentercomedie allerede er os bekjendt fra Hr. Skuespiller Mantzius's Ophold her, har nu to Gange gaaet over Scenen under stormende Jubel. Dette paa eengang af Vittighed, Humor og Poesi sprudlende Leilighedsstykke kunde heller ikke uagtet det Meget af reen local og forbigaaende Interesse, det som saadant indeholder, Andet, end i høi Grad tiltale ogsaa vort Publikum. Stykket udførtes særdeles livligt og ret con amore af vort Theaterpersonale. Hr. Rosenkildes Lieutenant v. Buddinge og Mad. Jørgensens Smedekone vare især sjelden vellykkede. Det Samme kan ogsaa siges om Hr. Hagens Kobbersmedsvend og Hr. Jørgensens Jerusalems Skomager. Kun at den brede Godmodighed, der er et charakteristisk Grundtræk hos den Første, og den bidende Satire, der udgjør den ene Side af den Sidstes Eiendommelighed, maaskee burde have været noget mere fremtrædende. Hr. Rasmussen var en livlig og elskværdig Student og Mad. Smith meget pikant. Hr. Smith var igaar noget distrait og løb reent Surr i de Søren Kierkegaardske Syllogismer."

Og S. K. udtaler sig herom i **Journalen NB.**[3] for Dcbr. 1847 paa følgende Maade:]

Ussel Charakteerløshed.

Hr. Hostrup skriver en Studenter-Comedie, naturligviis med al mulig Hensynsløshed, benyttende al mulig Licents — det vilde jo være ukammeratligt af Nogen at have Noget derimod. Godt. Men maa det saa ikke ogsaa vedblive at være en Studenter-Comedie ɔ: for Studenter. Men hvad skeer? Stykket reiser hele Landet rundt, opføres endeligen paa det kgl. Theater — og nu, som jeg seer idag af Flyve-Posten, i Norge, hvor man i Rigs-Tidenden udenvidere kalder den Person, som skal være mig: Søren Kierkegaard. Jeg betvivler ikke, at man for at gjøre Stykket mere interessant allerede paa Plakaten ligefrem har sat mit Navn.

Saa det er en Studenter-Comedie! Og den danske Scene har altsaa været nedværdiget til at være Corsar!

Men hvor feigt det Hele. Enten lige fra det første at Stykket kom udenfor Studenter-Foreningen mit Navn paa Plakaten eller den Figur bort.

Det er dog væmmeligt, hvor de Danske vanære sig selv,

og med al Iver bestræbe sig for, at Nabo-Folkene maa blive Vidne til vor Skjændsel.

[5.

Til S. 364-380:

„Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift".

Manuskriptet til „Efterskriftens" **Forord** havde oprindelig som Slutning det Afsnit, hvormed den trykte Bogs „Tillæg (Forstaaelse med Læseren)" ender (ɔ: S. 478, L. 2 f. n. fra: „at jeg selv skal sige det: jeg er Intet mindre end" osv. til S. 480 ud).]

[Bogens

„En første og sidste Forklaring"

havde først andre Overskrifter, saaledes: **„En Bekjendtgjørelse til Bitterlighed"** eller blot: **„En Bekjendtgjørelse".**

Haandskriftet til „Forklaringen" indeholdt følgende ved Trykningen udeladte Partier:

„Forkl.", Side 3, efter L. 21: „lige fra Begyndelsen har gjort Alt for at opnaae:]

Med Tak til den Styrelse, der paa saa mangfoldig Maade, om end ofte i Sjelslidelse, ved Uafhængighed, ved Helbred, ved usvækket Aandskraft, ved Overskuelsens Ligevægt, trods Frembringelsens Stormskridt har begunstiget min Stræben uafbrudt, idet jeg ved Arbeidet har fundet Hvilen, som jeg behøvede for Arbeidet; og forundt mig meget mere end hvad jeg havde ventet — det Præsterede forekomme nu Andre en vidtløftig Ubetydelighed — nedlægger jeg den Pen, som i mine Forfatteres Haand var mig mit Pligt-Arbeide men ogsaa min Trangs Tilfredsstillelse, den paaholdne Pen, der dog har været mig saa kjær trods de gjentagne Mulcter, jeg istedetfor Honorar har maattet udrede for at de Pseudonyme kunde være Forfattere.

[„Forkl.",S. 4, efter L. 7: „med dyb Ærefrygt Firmaet Kts — at det har talet,"

altsaa istedetfor den i Bogen anvendte Slutning:]

Kun Eet kan et ringe Menneske handlende forstaae, og stræbe at forstaae til Efterlevelse, hvad det er Styrelsen fordrer af ham: — hvilken Brug den vil gjøre deraf, naar, hvorledes, eller om maaskee slet ingen; hvad der skal vederfares ham selv, maaskee Det, maaskee Det: tør ikke være Dens Spørgsmaal, der lærer at lyde, men kan heller ikke blive Dens

Ansvar, der i Lydighed humoristisk fritages for generende Indbildninger om en overordentlig Vigtighed betræffende Tidens Fordringer, der i Selvbekymring ironisk fritager sig for Regjerings-Omsorg i Henseende til de Mange — der jo dog vel Alle, hver især, kun i Selvbekymringen kunne finde Sandheden, thi kun den Bekymrede har i Sandhed Sandheden behov.

Dersom en Syg, der maaskee selv havde en anden Forestilling om Sygdommen, og om hvilket Medicament der skulde bruges, for at udtrykke sin Respekt for Lægen vilde sige: „nu vel, jeg vil efterkomme alle Deres Forskrifter, men døer jeg, betænk det, døer jeg — saa bliver det Deres Sag", da vilde dette falde noget humoristisk. Men i et Menneskes, af forstyrrende, stortladende Mellembestemmelser uforfalskede Forhold til Guddommen er dette, efter hvad jeg har lært, den eneste fornuftige Tale, der alvorligt i Inderlighed forpligter sig ved ubetinget Lydighed, og sorgløs i Overgivenhed lader Udfaldet være Guddommens Sag og sig uvedkommende, eftertragtende Forvisningen i Gud om, at saa afmægtigt som det meest glimrende Udfald er til at bevise Noget, saa afmægtigt er det uheldigste Udfald til at modbevise Noget, og ligesaa afmægtigt et tvivlsomt Udfald til at gjøre Noget tvivlsomt — betræffende Sandheden som Inderlighed, der væsentligen handlende er uindtagelig, — (og kun naar den gjør Udfald efter Udfaldet forvandler sin egen Inderlighed til Indfald,) — naar den vogter sig for at gjøre sin Handling til et Udfald og netop derved sin Inderlighed til et Indfald.

Kjøbenhavn i Febr. 1846.

[„Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift" skulde, som tidligere omtalt (jfr. S. 364, Noten), først hedde: „Logiske Problemer af Joh. Climacus".

Til denne Bemærkning kan knyttes følgende Blade.

Et løst Titelblad:]

1) Logiske Problemer

af

Johannes Climacus.

Først et Forord med Hensyn til de philosophiske Smuler.

2) Noget om den gudelige Talekunst
med noget Hensyn til Aristoteles's Rhetorik.

Af

Johannes de silentio.

Med Motto af Aristoteles's Rhetorik 2den B. cap. 23 (i den lille Oversættelse p. 197) om en Præstinde, der forbød hendes Søn at blive Folketaler.*)

3) Guds Dom,
en Lidelseshistorie.
Psychologisk Experiment.

[Jfr. foran S. 158.]

4) Skriftprøver.
Svendestykke

af

A. W. A. H. Rosenblad,

Forfatter-Lærling.

[Jfr. i det Følgende S. 822 ff.]

---

*) [Løse hosliggende Blade:]

Aristoteles's Rhetorik.

Cap. II.

Den rhetoriske Duelighed er at betragte hvad der i enhver Ting er skikket til at vække Troen (πιθανον).

Enhver anden vil enten undervise eller vække Overbeviisning (διδασκαλικη — πιστικη).

πιστεις, i Pluralis de Midler, hvormed man vækker Overbeviisning (altsaa aktiv).

3 Arter af πιστεις ved Talen: 1) de der ligge i den Talendes Væsen (ηθος). 2) de, der sætte Tilhørerne i en bestemt Stemning. 3) de, der ligge i Talen selv, idet den beviser eller synes at bevise.

Rhetoriken bliver et Sidestud af Dialektiken og den Deel af Moralen, som man kan kalde Politik.

*

Rhetorik Cap. III.

Tilhørerne ere 3 Arter, derefter Talen.

1) til θεωρος (Kjenderen). — Kunsttalen — den nærværende Tid — Roes eller Dadel, det Roesværdige — Forkastelige.
2) til Raadsforsamlingen — den tilkommende Tid — tilskyndende eller fraraadende — Nytte — Skade.
3) til Dommeren — forbigangne Tid. Anklage — Forsvar. Ret — Uret.

[Et Hefte i Kvart, der synes at være en Renskrift:]

Noget om geistlige Leilighedstaler*)

af

Johannes de silentio.

Hvad jeg her agter at sige, kunde maaskee bedst betragtes som Fororb til en Bog, og saaledes betragtet ønsker jeg det igjen helst anseet som Smudstitelbladet, hvilket ikke bindes ind med, naar Bogen indbindes. Beslutningen at skrive det er vel min egen, ellers kunde jeg da lade det være, men Den, som har foranlediget mig til at fatte den, er Mag. S. Kierkegaard, der udtrykkeligen har fordret det af mig. Selv har han nemlig til Hensigt at forsøge sig i enkelte saadanne Taler; og hans Ønske var, at dette Skridt slet ingen Indledning behøvede. Dog frygter han, ved at udlade den, at see Forsøget revet ind i et recenserende Sammenhæng med en mulig Critik; og ved at knytte Indledningen til selve Foretagendet frygter han, at dette i al sin Ubetydelighed skulde faae en forkeert Betydning ved Hjelp af denne, der ligesom indbød Critiken, hvad muligen kunde bevirke, at den lille Bog fik mange for mange Læsere, og fremfor Alt ikke en eneste ucritisk. Men dette var en sørgelig Feiltagelse. Thi som det fordres af den gode Taler, at han selv er sig den strængeste Critiker, saa fordres det af den gode Tilhører eller Læser, var han end det skarpsindigste Hoved, at forsage Critiken. I Forhold til det Religieuse gjelder det maaskee ikke saa meget om Valget af Præst eller om Valget af Skrift, om at veiledes til eller ikke lade sig forstyrre under denne Overveielse, som det gjelder om dette Valg: at ville lade sig opbygge. Uden at derfor den nu følgende Ytring ønsker at forkynde Indulgents for Taleren, er jeg overbeviist om, at Den, der vil lade sig opbygge, selv om han hørte en maaskee

---

*) [I Randen med Blyant:] Veltalenhed, med et stadigt Hensyn til Aristoteles's Rhetorik.

maadelig Præst, eller læste et maaskee maadeligt Opbyggelsesskrift, han bliver opbygget. Det Farlige er netop, om Nogen forstyrres i denne Henseende eller i at blive besluttet, i sit Valg. Derfor anseer jeg det med Magisteren for lige stort: at være en god Taler og at være en god Tilhører; og maaskee stundom det Sidste for det Største, dersom det ellers er vanskeligere at faae et godt og gavnligt og opbyggeligt Indtryk af det Usunde, end at holde sig i sig selv, samlet i sig selv, om man end mødte Misforstaaelse allevegne.

Meningen af det her Fremsatte er omtrent denne: jeg skal altsaa tage Stødet af. Nu, mit Ønske er, at Ingen maatte støde sig, og at der intet Anstød maatte blive; men min Bøn er, at dersom Nogen haver Noget at sige imod, at han da vil henvende sig til mig, og fremfor Alt ikke bringe Talerne selv i Forbindelse med vort Mellemværende, saalidet som jeg skal beraabe mig paa dem eller hentyde til dem. Skulde Critikeren mene, at concretere Exempler*) vare fornødne for at belyse Discussionen, saa tvivler jeg ikke paa, at han vil vise mig den Føielighed, hvad han saa let kan gjøre, selv at skizzere saadanne. Fra min Side skal jeg efter bedste Evne gjøre Gjengjeld, thi jeg skriver ikke Taler, og Skizzer have jo ingen anden Hensigt, eller endnu bestemtere: de have netop den Hensigt at ville tjene i Discussionen.

Mit Navn er de silentio, saa er det mit Ønske, som det er Magisterens, at Talerne selv maatte finde en enkelt Læser, hiin Enkelte, hvem de søge, men ingen Omtale, hvilken de visseligen ikke søge.

Og nu et ligefremt Ord. Jeg troer ikke, at Nogen tør paastaae, at Magisteren paanøder en Samtid sine Smaaskrifter, jeg veed, at han, uden at trøste sig til nogen Eftertid, hellere end uden Bemyndigelse at gjøre store Fordringer til Samtiden gjør dem til sig selv. I Henseende til Anerkjendelse, hvad der er menneskeligt at attraae, umenneskeligt at vrage, veed jeg, at han allerede mener at have naaet det Høieste.

*) [Jfr. S. 808-14.]

Hans opbyggelige Taler, som ikke vare anmeldte i noget Blad eller paa anden Maade gjorte til Gjenstand for Omtale, bleve ikke uden Velvillie nævnede af det høiærværdige Firma Kts, hvilket i Henseende til Anerkjendelse var det Høieste han havde ønsket, og mere end han havde ventet. Og skjøndt det nu er skeet, og Tiden gaaet hen, ønsker han dog blot at maatte blive staaende derved, og er i Henseende til Hukommelse ikke unøisom nok til at glemme, at det var det Eneste han havde ønsket, og Mere end han havde ventet, og i Henseende til Forventning ikke opfindsomt beskjeftiget med at vente nye Heroer, og sig selv betræffende forvisset om, at hans Præstationer ligge fjernt fra de Regioner, hvor et hiint høiærværdige ikke uligt Firma ogsaa staaer i Kraft, hvor Prof. Madvig øver Dommermagt med Myndighed. Uforstyrret af overspændte Forventninger, ikke plaget af meningsløse Livs-Anskuelser, der hjelpe Enhver til at ville hjelpe Mennesker i tusindviis, finder han det i sin Orden, at han kun sparsomt læses, mener langtfra, at det er til Skade for Nogen at lade det være, men paaskjønner med Erkjendtlighed deres Færd, der, skjøndt Læsere, dog ved Taushed vise sand Sympathi for et oprigtigt Ønske.

Dette hans Ønske er uforandret.

† †

Det skal ikke sjeldent være hændt i Krigshistorien, at, medens man i den beleirede By var opmærksom paa alle Fjendens Foretagender, hvert Øieblik færdig til Forsvar paa ethvert Punkt, der dog var en Snigvei, Forsvarerne ikke havde tænkt paa, indtil de pludseligen hørte Fjendernes Skrig, og de Modige bleve grebne af en panisk Skræk, der virker som en Naturmagt, og gjør Een stærkere end Tusinde, som hver for sig ere lige saa stærke som den Ene. Vil man nu kalde vor Tid en stridende Tid, hvad jo er blevet almindeligt, vil man, som jeg, lade det uafgjort om dens Strid er en Erobring, et Forsvar eller kun Gjenstridighed: dersom der dog var en saadan Snigvei, var det jo altid godt at blive opmærksom paa den. Jeg siger: dersom; thi langtfra mig være det at prophe-

tere og varsle samt at gjøre Anskrig. Det er godt muligt, at det Hele er et Indfald, som jeg har faaet og som intetsteds har hjemme.

De mangfoldige politiske, philanthropiske, sociale, artistiske, belletristiske, theatralske, italiensk-danske og dansk-italienske, skandinaviske o. s. v. Stridigheder, som føres i vor Tid, lader jeg aldeles udenfor Omtale. Men betragter man Videnskaben og navnligen den theologiske, da føres vel her en fortsat Skjermydsel, hvad enten det er Speculationen, der søger at bemægtige sig Theologiens Stof, det være ved Vold eller ved Insinnation, eller det er Theologien, der søger at unddrage sig en nærgaaende Fortrolighed samt at drikke Duus med Skarpretteren. Noget afgjørende Slag skjønnes der ikke at blive leveret. Men mere eller mindre betydelig fængsler den dog Manges Opmærksomhed, og blandt Theologiens Dyrkere søger den Udmærkede hen til denne Strid, fordi han mener, at Kræfterne her ere fornødne, og de høie Foresatte, der vaage over det Hele, blive med Glæde en eller anden Udmærket vaer, for at kunne anbringe ham her, thi her er Faren.

Jeg antager nu, at det virkeligen er de Dygtigere og Udmærkede, der som Theologiens Lærere ved et Universitet eller paa anden Maade reent videnskabeligen stride paa disse Punkter: saa ere vi Andre jo betryggede. Den lærende Ungdom skal ikke fare vild, thi de Udmærkede værne om den gode Sag og lære Ungdommen det Sande.

Gjennemsnittet af den lærende Ungdom kan naturligviis ikke anslaaes saa høit begavet som hine Udmærkede, men derfor vil Lærlingenes Livs-Opgave i den beskednere Stilling som underordnet Geistlig ogsaa være en langt lettere at løse. Posito jeg sætter, at Misligheden laae her, medens den stridende Tid varagtig og aarvaagen paa den videnskabelige Kamp tryg overlader de lettere Opgaver (posito, at de vare de sværere) til de mindre Begavede.

Af Kirkens underordnede Tjenere (Præsterne nemlig, thi jeg tænker her ikke paa Gravere o. s. v., og mellem Præst og Præst burde der dog egentligen kun være en relativ Forskjel)

mener man ikke at kunne fordre saa megen videnskabelig Dannelse som af Universitetets Docenter; og dette er ganske i sin Orden. Men naar man derover glemmer, hvad der da egentligen fordres af Kirkens Lærer, saa affstedkommes Forvirring. Fordi der nemlig ikke fordres saa megen videnskabelig Dannelse, saa kunde der jo ved Siden af den beskednere Dannelse qua Videnskabsmand fordres Andet, som gjorde Fordringen til Præsten nok saa stor som til Professoren, og ikke vedblev at vurdere ham efter hans Forhold til Universitetet, forbi hans Ungdoms-Dannelse som Studerende skyldes denne hæderlige Anstalt. Overvurderes Videnskabeligheden, da rangere ikke blot de theologiske Studerende, men Geistligheden, efter et muligt Forhold til dette Maximum: at kunne blive eller at kunne være Professor i Theologien. Vee den Student, der ikke lærer at have ophøiede Forestillinger om Videnskab, — vee den Ældre, der hvor ofte han end blev bedragen, skuffet i sin Tillid til dem, han ungdommeligt venererede som Heroer, vee ham, hvis han dog ikke atter hænger fast ved sin første Kjerlighed og sin første videnskabelige Begeistring; men er denne Slutning rigtig, at Den, der vel ikke var fuldkommen duelig til at være Professor, men dog nær efter det, at han eo ipso var en udmærket Kirkens Tjener?

Imidlertid synes dog Videnskaben i vor Tid at have revet saaledes Magten til sig, at selv den Geistlige, der føler sin Opgaves Vanskelighed, ikke tør rykke ud med Sproget, at ikke hans Yttring skal straffes med, at man seer medynksfuldt til ham som Een, der maa gaae om igjen til Professoren, ligesom et gammelt Menneske, der maa gaae til Præsten. Ja saaledes vil vel Videnskaben rive Magten til sig, at den Geistlige tilsidst hellere end at vurdere sin Opgave, om end en Samtid ikke veed at vurdere den, vælger en letfærdig Omgang med Videnskab, vælger at frelse sig selv ud af Standen som Professor extraordinarius ved et indbildt Universitetet, vælger at beile fra en Prædikestol til et videnskabeligt halv-dannet Publikums opmuntrende Bifald. Og valgte nogen Geistlig i Raahed at

prædike Anathema over Videnskaben, saa viste dette jo atter, at Videnskabeligheden havde revet Magten til sig.

Altsaa den videnskabelige Fare seer man, men der, hvor den ikke saa strængt Udviklede og mindre Begavede skal sætte det Lærte ud paa Rente, skal gjøre det anvendeligt, skal gjøre det Ophøiede udsigeligt, skal give et bestemt Svar paa et eenfoldigt Spørgsmaal, indtage en bestemt Stilling der, hvor han hørte af Hr. Professoren, at selv Videnskaben vakler, uden at turde betrygge sin Stilling ved en Smule videnskabeligt at forsmaae Nogen, som var han ikke lærd nok, hvilket Alt ikke skjønnes at være de letteste Opgaver: der er ingen Fare. Og fordi jeg siger posito, følger jo ikke at den er der; det vilde ikke engang følge, om jeg sagde: den er der.

Lad os imidlertid gjøre et Experiment. Jeg tænker mig altsaa en jævnt dygtig theologisk Professor, hvis Foredrag i videnskabelig Henseende ere Ære værd; nu ville vi gjøre Experimentet, og det hedder altsaa til ham: hold nu et opbyggeligt Foredrag. For ikke at rive Andre ind med i en fælles Tort ved i Forening at vove en dumdristig Yttring, saa vil jeg helst være ene om den: han kan det ikke. Det er end ikke umuligt, at Hr. Professoren selv vil indrømme det, og at da Enhver, enhver lyttende Geistlig og enhver ærbødig Lægmand vil ydmyge sig under følgende høitstaaende Bemærkning: „jeg kan det nok, det er ikke derfor, men Menigheden kan ikke følge mig." Det vil jeg godt troe, det er netop deraf jeg slutter: altsaa kan han ikke gjøre det. Socrates f. Ex. var ikke stor derved, at han kunde tale, saa slet Ingen kunde forstaae ham, ei heller derved, at han kunde tale, saa Sophisterne forstode ham, men derved, at han kunde tale med Alle, saa Alle forstode ham, og tale vel at mærke saaledes, at han bestandigt sagde det Samme. Thi unter uns gesagt: Socrates var ikke en Peer Degn, der havde fiint Sand og grovt Sand, — Sand brugte han overhovedet ikke meget af.

Altsaa, den Grund Hr. Professoren angav forekommer mig (thi jeg taler alene i mit eget Navn, jeg skal ikke rive Nogen

med ind i Ulykken) at være en forfængelig Tale, vel skikket til at pleie Kjødet. Det er ganske sandt, at Hr. Professoren skal være stolt af sin Videnskab, han skal sige om den: jeg ønsker ikke at gjøre Nar af mig selv eller den, som var det muligt i en halv Times Tid at bibringe Enhver, hvad der koster mig med mine fortrinligere Evner Tid og Flid Aar ud og Aar ind, og derfor foragter jeg al Fusken i det Populaire. Det er ganske rigtigt, og det er maaskee at ønske, at Videnskabsmændene stundom for Alvor vilde føre dette Sprog, men dersom Hr. Professoren ikke er hildet, saa tilføier han: derimod er der andre Opgaver, som nu det at holde en opbyggelig Tale, en Prædiken, hvad jeg føler Trang til at høre saavelsom den simpleste Mand, og det har jeg ikke Gaver til og er ikke uddannet til, men forstaaer vel, at det kan aldeles paa samme Maade tage en udmærket begavet Mands hele Tid og Flid, som Videnskaben tager min.

For at Sagen imidlertid kan blive tydeligere, kunne vi forandre Experimentet lidt. Det er altsaa ikke til Bønder eller den menige Mand, Hr. Professoren skal tale, heller ikke til Halvstuderede, der videnskabeligt spidse Øren i Guds Huus, det er ikke engang til Studenter, høiere op, det er til provectiores, en udvalgt

[Her afbrudt; Fortsættelsen meddeles efter en Klade:]

Kreds af Mænd, der alle staae paa Videnskabens Høide, hver Dag sysler med den, og derfor ikke skal have Lidt at vide en passant. Men Opgaven er uforandret: det er ingen Forelæsning, det er en Prædiken, et opbyggeligt Foredrag. Jeg maa paa det Indstændigste bede Enhver, at være aldeles overbeviist om, at det er ikke Misundelse, forbi jeg ikke kan komme ned blandt Tilhørerne, der leder mig til at gjentage mit Svar: han kan det ikke. Skulde Grunden ikke være andet end den, at han mangler Stemme, Gestikulation, Evne til at memorere, Declamation i Foredraget, ih Gud bevares! Experimentet er i alle Maader til Tjeneste, han maa gjerne læse det op, saa snøvlende som han vil, med vanvittige Katheder-Gebærder, han maa, [end ikke?] blot skrive den, [men?] lade den trykke — han kan det ikke. Besynderligt nok!

Men hvorfor kan en Mand, der værdigen udfylder sin Plads som Professor i Theologien, hvorfor kan han ikke, hvis han ikke er en sjelden Undtagelse, ikke holde et religieust Foredrag, naar man slaaer en Streg over Veltalenheden, og giver ham videnskabelige Tilhørere? — fordi Overgangen fra Videnskab til det Opbyggelige er ingen ligefrem, Forskjelligheden ikke bestaaer i at udlade visse Kunstudtryk og skrive mindre Perioder, — men Forskjellen ligger paa et Sted, som man aldrig taler om (thi Fordringen til Veltalenhed og Accommodation efter Tilhørere nævnes dog stundom), — deri, at Kategorierne ere aldeles forskjellige.

[Et andet Hefte:]

Noget om gudelig Veltalenhed.

Exempler.

Man siger f. Ex.: der er to Veie — Lystens og Dydens — man beskriver den første som blomsterstrøet o. s. v., den anden som i Begyndelsen trang, men lidt efter lidt . . . . her glemmer Præsten pludselig sig selv og Dydens trange Vei, thi hans Skildring af Dydens Vei bliver lidt efter lidt forførerisk. Hvad saa? Saa følger deraf, at en Vellystning ikke blot er gal, fordi han ikke vælger Dydens Vei, men at han er en gal Vellystning, fordi han ikke vælger Dydens Vei, dersom denne er som Præsten siger. — Dertil kommer, at denne Tale skuffer, fordi den perspektivisk drager Belønningen nær til, istedetfor at sige hvad Pligt er, uden at indlade sig paa Lønnen hist op og her ned. En saadan Tale vil man derfor gjerne høre — thi den forhindrer i at handle.

Af et andet Manuscript, men blev ikke brugt der (Afsluttende Efterskrift).

Den Kunst at kunne tale sit Modersmaal er Enhver i Besiddelse af; i dette Modersmaal forekommer Ord, der betegne

det Høieste. Forsaavidt nu enhver Indfødt kan tale Sproget, kan han ogsaa sige Ordet; og paa den anden Side: dersom den Vise bruger det samme Ord, saa seer det et Øieblik ud som havde han spildt sit Liv — ved ikke at være kommen videre. Men Den, der forstaaer underfundigt at høre efter, naar Menneskene tale, han vil ogsaa opdage, hvilken Svigefuldhed der finder Sted, idet der ikke knyttes bestemte Tanker til Ordene, hvilket ikke viser sig, naar man blot hører de enkelte Ord, men strax viser sig, naar man hører dette Ord sammen med andre. Det eenfoldigste Menneske er istand til at sige: der er en Gud til, Barnet nævner Guds Navn, og dog skjønnes ikke rettere, end at det blev en Opgave for en Tænkers yderste Anstrængelse at knytte en bestemt Tanke til Ordet. Jeg kunde let skrive Folianter, naar jeg vilde anføre Exempler paa, hvorledes Menneskene tale, saa deres egne Ord vidne, at de Intet tænke.

Her tager jeg et Exempel af det gudelige Foredrag. Til Forestillingen om Guds Huus knytter sig strax (i samme Forstand som til Forestillingen om en Skov, et Theater, en Fæstning, et Fængsel strax knytter sig et almindeligt Indtryk) den Forestilling, at der er Høitideligheden og Andagtens stille Hvile. Saa bør det ogsaa være. Jeg har nu i en Snees Aar hørt og læst Prædikener og aldrig funden anden Tale end denne: „Den Menighed, der her er forsamlet, er nu hvilende i Andagtens Tryghed." Men Den, der meget beskjeftiger sig med det Religieuse, hver Dag maaskee læser sin Prædiken, hver Søndag gaaer i Kirke, ham vil det ogsaa være hændt, at han har været adspredt, ja ikke blot dette, men ifølge den Lov, at Anfægtelsen tiltager i Forhold til det Religieuses Inderlighed, har han maaskee været allermeest forstyrret, naar han haabede sig betrygget paa det hellige Sted, allermeest forstyrret, fordi han selv var saa bange for at blive det (thi den aldeles Tankeløse er i Almindelighed fri for Anfægtelse). Omvendt derimod, en Mand, der i Ny og Næ kommer i en Kirke, han vil blive grebet af et sandseligt-æsthetisk Indtryk, hvori det Fremmede spiller en væsentlig Rolle, og han vil være saadan høitidelig. Han vil derfor ogsaa ypperligt forstaae det Præsten siger om

Høitideligheden. Den Forsøgte derimod, hvem det stundom ikke vil lykkes at blive ret stemt, han vil stride og stride og høre og høre, og naar han saa hører og læser Aar ud og Aar ind, men aldrig hører Tale om Andet, end at man er høitidelig: saa vil han føle sig forladt, maaskee fortvivle over sig selv som et Udskud. Gud veed, for hvem der saa egentlig prædikes? Æsthetisk gjelder det: jo sjeldnere jo mere Høitidelighed. Jeg elsker saaledes den danske Skov — men netop derfor vilde jeg aldrig boe i en Skovegn. Skal jeg boe der og være der hver Dag, saa vil der komme Tider og Dage, hvor den ikke synes mig skjøn, hvor jeg bliver mismodig, fordi den engang forekom mig skjøn, og det er mig som havde jeg baade tabt den og mig selv. Naar Præsterne derfor ville være consequente, maatte de anbefale at gaae saa sjeldent som muligt i Kirke. Skal jeg derimod hver Dag beskjeftige mig med det Religieuse (hvad jo Præsten engang imellem siger), saa vil der hænde mig meget Sørgeligt, og dog skal jeg jo stride igjennem. Her begynder Præstens Opgave. Han skal ikke prædike for Kunst-Dilettanter, og lade det komme dertil, at hvis der sad en Mand, aandeligt forstaaet, afsides for sig selv, bekymret over, at han i Andagtens Øieblik ikke formaaede at blive andægtig, — at han da ogsaa skal være udelukket af Prædikenen. — Er det da ikke sandt, at i Guds Huus er og skal der være høitideligt? Jo visseligen. Og medens enhver Stymper af en Præst kan sige: hvor høitideligt! skal den erfarneste Prædikant ikke vove at sige Andet, og dog skal der være en uendelig Forskjel mellem deres Tale, fordi den Erfarne skal vide i Prædikatet og Prædikaterne at anbringe hvad der er fornødent for den Forsøgte. En erfaren Prædikant prædiker for Forsøgte, en Prædikant, der ikke forholder sig til det Religieuse uden Løverdag-Aften, vil meest tilfredsstille Folk, som kun et Par Gange om Aaret gaae i Kirke. Den almindelige præstelige Kirke-Høitidelighed er en Theater-Decoration og Theater-Virkning, og et Sidestykke til den Stivhed, der hersker ved Begravelser. — Hvoraf kommer nu dette, uden deraf, at Præsten, der prædiker, fastholder en vis abstrakt Forestilling om det Normale, at man er høitidelig netop paa

rette Maade i Guds Huus, ja endog særlig netop i Forhold til den bestemte Høitidsdag (hvad en forsøgt Tilhører veed ofte ikke lykkes), kort, at det i Guds Huus gaaer aldeles normalt til, at det næsten ikke er Mennesker, der samles der, men Hellige ɔ: Kunst-Dilettanter, thi dem lykkes det ved at gaae sjeldent i Kirke. Præsten tænker Løverdag-Aften over et eller andet Thema, selv existerer han ikke i sin Tænkning, thi saa vilde han vide ganske anderledes Besked. Skal han prædike om Anfægtelse, om den menneskelige Svaghed, saa skraber han nogle Momenter sammen (thi paa en egen Maade bliver der altid noget Sandt i Bøndernes Overtro, at Præsten har en Bog — kun er det ikke Cyprianus, men en Haandbog for Præster, som man i Tydskland endog har faaet en Haandbog for Elskende). Dette har han saa reent glemt den Dag han taler om Høitideligheden i Guds Huus, hvor dog ogsaa de ufuldkomne Mennesker komme.

*

Præsten siger: her i Guds Huus er godt, turde vi blot blive her, men vi maae ud igjen i Livets Forvirring! Løgn og Sludder: det allervanskeligste var netop at blive Dag ud og Dag ind i Guds Huus. Tilhøreren faaer nu den Indbildning, at Ulykken ligger i Verdens Forvirring, og ikke i Tilhøreren.

*

Ved en tilfældig Berøring, ved at læse et Skrift eller paa hvilkensomhelst anden tilfældig Maade falder det en Præst paa, just som han skal meditere en Prædiken Løverdag-Aften, at Psalmesangen, Mesningen og andet Saadant har sin store Betydning, at Menigheden saa ofte behandler det skjødesløst. Saa prædiker han da derom, han formaner til ikke at forsømmé den Deel af Gudstjenesten, han beklager, at Folk i Almindelighed kun komme i Kirke for at høre Prædiken, han beraaber sig paa sin egen Erfaring, at Folk komme sildig i Kirke o. s. v. Saa har han da prædiket derom. Hvad skeer? 14 Dage derefter faaer en Mand den Idee, at det vor Tid især føler Trang til er en ny Psalmebog, da Menigheden umuligt kan finde Op-

byggelse i den evangeliske. Vor Præst er strax med, og nu er det ham klart, at det er en længe og dybt følt Trang. For fjorten Dage siden var han selv opmærksom paa, at det netop var en Uskik, at Folk kom saa sildigt, en Uskik, der havde en ganske anden Grund end Misfornøielse med den befalede Psalmebog. Dette er altsammen glemt. Vor Præst tænker blot momentviis, ellers maatte han sige: nei holdt, lad os først faae Folk til at komme i Kirke og synge Psalmer, saa kan vi jo altid see, om der viser sig en dyb Trang, thi længe følt har det lange Udsigter med at den bliver; men at den samme Menighed, der er ligegyldig ved hele Gudstjenesten, höchstens undtaget Prædikenen, føler Trang til en ny Psalmebog, føler en dyb Trang til en ny Psalmebog — det er Præste-Præk.

[Løse Blade.]

---

1) Lidt om Modsigelserne i det opbyggelige Foredrag.

Forholdet til Videnskaben. — Hvilke Kategorier der maa bruges.

Her lidt om mine opbyggelige Taler, at det var ikke Prædikener (dette har man gjort til en Indvending uden at betænke, at derfor var vel Titlen heller ikke saa, men: opbyggelige Taler).

Det er lige stort at være en god Taler og en god Tilhører.

I Videnskaben saa meget Resultat som muligt — og i det religieuse Foredrag saa lidet Resultat som muligt — lige saa stærk i det Umiddelbare som i det Reflecterede, og fremfor Alt maa man have existeret i begge. Det Ene er et Kunststykke, det Andet et Stykke Videnskab.

Situation: at Hegel til Straf for sit Attentat paa det Religieuse skulde have holdt en opbyggelig Tale.

Exempel paa Modsigelse i det rhetoriske Foredrag:

„Eders Sorg skal forvandles til Glæde, og Ingen tager den fra Eder. Dette sagde Apostelen ikke i Begyndelsen af sit Liv, saa havde han blot troet det, men ved Slutningen og havde altsaa erfaret.“ — Som var det at troe mindre og ikke netop mere end at erfare, som var Troens Vished ikke uendelig større end Erfaringens Tvetydighed; som skulde det ende med

at Troens uendeligt bekymrede (i Lidenskab) Vished skulde omsættes til en Leveviisdoms betryggede summa summarum.

Til: Noget om gudelig Veltalenhed.

En besynderlig Climax.

... Jeg har hørt en Præst, der prædikede over et Mirakel, og som forret at skaffe Efterretningen derom Troværdighed, først udviklede, at Disciplene havde seet det med Troens Øine, men nu, selv mistvivlende om dette Arguments Tilforladelighed, samlede hele sin Mimik og Veltalenhed og transpirerende Anstrængelse paa det sidste Moment: at de havde endog seet det med disse deres sandselige Øine! Hans Velærværdighed syntes at være af den Mening, at Sandsevisheid er høiere end Troens (dette er allerede forvirrende nok) selv i Forhold til et Mirakel, der er dialektisk lige stik mod Sandserne — godt var det, han sagde Amen! Det var det Bedste han sagde, thi han syntes virkelig at være lige saa vel underrettet om Christendommen som Peer Degn, der engang havde kunnet hele Fadervor paa Græsk, men nu blot kunde huske, at det sidste Ord var Amen. Det ender vel med, at dette bliver Definitionen paa en Prædiken: det er en Tale, som holdes af en Præst, og som ender med det Ord: Amen.

Til: Noget om det gudelige Foredrag.

Snart vil en Orthodox udhæve Sacramentets Kræfter, hvad der i Sacramentet tildeles, den uhyre Naade og evigt Liv (det Miraculøse); snart vil han dadle og spotte en Fritænker, der forarges over Herrens ringe Midler. Men dersom Troen selv seer det Store: saa er det jo ikke at forundres over, at den ikke anseer det for ringe, — men dette maatte jo saa Troen sige og ikke vexle Vaaben.

*

Derfor maa et religieust Foredrag aldrig være abstrakt Sandhed; thi da forstaae Alle det og forstaae dog Intet. Det har netop med Dit og Dat, Dette og Hiint, Peer og Poul, Pottemagere og Marschandisere og Kammerherrer at gjøre — aber for at føre det Alt (in concreto) hen til det Absolute. Det nævner vel ikke Folk ved Navn og siger: Mads Sørensen Sundbyøster, det er Dig jeg taler om, — men det kjender de mangfoldige Existents-Concretioner og Relativiteter saa nøie, at det dog taler netop om Den og Den.

Noget om gudelig Veltalenhed.

Den hele forkeerte Maade vi læse Bibelen paa: Pauli apostoliske Hasten tænke man sig besværet og betynget af 1800 Aars Erudition og Lærdom. Hvilken comisk Misforstaaelse, hvilken Mangel paa primitivt Indtryk af Paulus! Hvad enten han har skrevet inspireret eller ikke, saa er exegetisk Lærdom og Confereren ikke den Vei, ad hvilken man kommer det Inspirerede nærmere.

En Paulus, hvis Livs Rythme er det stærkeste Tempo, hvert Øieblik ham kostbart, han skriver nogle Linier til en Menighed for at give den Fart fremad i at existere i Troen — — der er disse Linier nu, ikke mere Iilbud og vinkende Opraab, omkomne i 18 Aarhundreders Lærdom!

[6.

Nogle løse Blade, indeholdende Tladelignende Udkast, vedrørende Forholdet til

Bisp Mynster,

kunne passende sættes i Forbindelse med S. 548-555, om de end skjønnes tildels at maatte være af endel yngre Datum:]

Det om Biskop Mynster.

Kjendt er jeg af saare Mange, og jeg kjender Mange; jeg er mig ikke bevidst at have nogen Fjende, men er paa forskjellig Maade de Mange hengiven og velvillig: men der er kun een Mand i Samtiden, en eneste, angaaende hvem jeg i dette Øieblik føler Trang til særligen at tale: den høiærværdige Olding, Sjellands beundrede Bisskop. Lad mig tale, som jeg føler det!

Sjeldne, sjeldne Lykke, at være saaledes ung, naar man er saaledes gammel, som Bisskop Mynster er det! Hvor lærerigt, at see en Mand saaledes bevare sig selv; thi hvad er det at bevare sig selv? Det er i Ungdommens Dage, naar Blodet o. s. v.*) Ja, i Sandhed, gjennem mere end en Menneskealder er han en Lærer; thi naar skal en Pige giftes? Oldtiden svarer: naar hun er en Pige i Alder og en Kone i Forstand; og naar skal

*) [Jfr. foran S. 549 og 551.]

en Mand være Lærer? naar han er Mand i Alder, men Olding i Besindighed; og naar staaer han paa sit Høieste? naar han er Olding i Alder og Besindighed, men hjertefrisk som en Yngling, som han er det, denne Gamle, der aldrig har givet sig Mine af at have havt noget Nyt at bringe, nei det var fra først af det gamle Bekjendte, der dog i ham fandt et saa friskt, saa riigt, saa mægtigt, saa veltalende, saa indtrængende et Udtryk, at han gjennem et langt Liv bevæger Mange ved dette Gamle, og at, naar han engang er død, Mange ville længes efter dette Gamle og denne Gamle, som man i Sommerens Hede kan længes efter Kildens Kjølighed. Ære være ham, denne Gamle!

Hvad denne Mand vil dømme om min Stræben er mig af yderste Vigtighed. Dersom det var muligt, at han af ganske Sjel, fuldt og heelt ud kunde erklære sig enig: giv mig et Kongerige, at jeg kan skjenke det til Den, som bringer mig dette Budskab! Saa vigtig er Bisskop M. mig paa egne Vegne, saa dyrebar paa en afdød Faders Vegne. Men skeer dette ikke, dersom dog Bisskop M. vil forholde sig aldeles rolig, taus, jeg skal ikke forlange mere. I begge Tilfælde antager jeg, at min Stræben har berørt ham i Retning af, hvad der vistnok er i ham, den dybe religieuse Inderlighed.

Men berører min Stræben Bisskop M. paa en anden Maade, i Retning af hans verdslige Klogskab, hvilken jeg, for den Sags Skyld, meget gjerne kan beundre, om jeg end for ingen Priis turde, gudeligt, lade den gjelde: da vil der vel skee noget Andet. Bisskop M. vil vel omtrent tale saaledes med sig selv: „I en vis meget høi Forstand kan det være ganske sandt, hvad dette Menneske siger, det erkjender jeg, men, men, det er for høit, det passer ikke ind i denne Verden; maatte han raade, saa skrækker han Menneskene bort fra Christendommen, istedetfor at drage dem til den. Der maa lempes i denne Verden for at faae Menneskene til at gaae ind paa Christendommen, og jeg forstaaer just dette som religieus Pligt, tør derfor ikke lade det gaae af i Stilhed, men maa vidne mod

dette Menneske — i denne Verden; thi jeg erkjender, at i en vis høi Forstand er det ganske sandt, hvad han siger."

Skeer dette, — og var det saa end kun i en lille, lille bitte, næsten tilfældigt henkastet Yttring af Biskop M., hvoraf det dog sees, at han misbilliger denne Vending: i samme Øieblik er Alt forandret, og jeg vil forstaae det som min Opgave at gaae til det yderligst Modsatte. Ja, hvis det Vaaben, jeg fører, dog allerede er skarpt, jeg vil bede Gud at skjenke mig et endnu skarpere Vaaben, og hvis det Stød, jeg fører, dog allerede er sikkert, jeg beder til Gud at føre dette mit Stød endnu sikkrere, naar det rettes, dette endnu skarpere Vaaben, mod Biskop M.; thi verdslig Klogskab, der forsvarer Christendommen, er, ja det er det for Christendommen Allerfarligste. Just dette er det, der skal bringes til Bevidsthed; thi just verdslig Klogskab, der forsvarer Christendommen, er det der føder Sandsebedragene. Det skal bringes til Bevidsthed, at 10 Talenter og 5 Genier, der af yderste Evne, om det saa var med dæmonisk Lidenskab, angribe Christendommen, ikke er den nær saa farlig som en Mand, der bruger verdslig Klogskab til at forsvare Christendommen, da han, just han, begaaer Majestætsforbrydelse mod Christendommen: Thi Christendommen er Guds Sag. Den er ikke i Forlegenhed, den skal ikke seire, thi den har i ethvert Øieblik uendeligt seiret, og, at jeg skal tale luthersk, vor Herre blæser af baade Talenter og Genier og Keisere og Paver og Publikum. Ei heller var det saa, den Gang da det, for at tale ret som vi Mennesker tale, da det kneb, da Christendommen skulde ind i Verden, det var ikke saa, at der gik Bud til kloge Mænd og Koner, Diplomater, nei, et Par Fiskere bleve beordrede til at gjøre den Sag af. Lad os aldrig glemme dette, det er saa afgjørende. Var Christendommen Menneskets Sag, en menneskelig Sag: ja, da er det rigtigt, at den betjenes af menneskelig Klogskab, verdslig Klogskab — og hvis Biskop M. var den klogeste Mand i Verden, saa vilde han, dersom han her anbragte al sin Klogskab, være den af denne Sag meest Fortjente, og jeg være den af alle Narre største Nar, hvis jeg, istedetfor at juble i Beundring,

tosfede ham i Veien med Indsigelser. Er derimod Christendommen Guds Sag, saa er — det er let at see — saa er, hvis den ganske betjenes af verdslig Klogskab, saa er, — ja, her staae vi ved min Thesis — saa er Christendommen slet ikke til.

Bisskop Mynster.

Saaledes maatte Anklagen blive mod hele hans Liv.

I en forvirret, verdsliggjort, irreligieus Tid lever en meget klog Mand.

Hvor forvirret, demoraliseret, verdsliggjort, irreligieus end en Slægt er, der vil dog altid være nogen Forestilling om det Alvorlige, det Ædle, det Ophøiede, det Gudelige.

Dette forstaaer den Kloge — og han udbyder nu det Ophøiede, det Ædle, Religionen for saa billig en Priis — at det bliver det Taknemligste af Alt, det fineste Raffinement at være den Alvorlige, den Ædle eller at være den Alvorlige, der fremstiller dette Ædle o. s. v. Dette vil sige, han benytter sig af Tidens Fordærvethed til for halv, ja for Spot Priis at kjøbe Anseelse som den Alvorlige, den Ædle — dette er omtrent det meest Demoraliserende, og den Paagjældende ikke den mindst Demoraliserede.

Det er let at see, at en virkelig Alvorlig maatte i en saadan Tid collidere paa Liv og Død.

Dersom Bisskop Mynster var en ubetydelig Personlighed, dersom — ja, det skulde snart være bestilt at vise, at Det han repræsenterer dog egentlig ikke er Christendom.

Men — gudelig forstaaet — Ulykken er just den, at Det han sætter istedetfor det afgjørende Christelige, er — blot menneskelig forstaaet — saa fortryllende — o, saa fortryllende, saa beundringsværdigt — o, saa beundringsværdigt. Og atter er det — gudeligt forstaaet — mig betræffende Ulykken, at der

i mig er saa meget af det Æsthetiske, det Digteriske, at jeg kun altfor fangen forholder mig fortryllet og beundrende til dette Fortryllende og Beundringsværdige, at jeg ikke skal tale om, hvor inderligt jeg i sønlig Pietet føler mig dragen til denne betydelige Personlighed.

Ak, hvis Dette var blevet min Opgave at fremstille det Udmærkede, det Herlige, det Beundringsværdige hos denne Mand, at turde ligesom sætte mig hen og brodere, hvor vilde jeg aande let og føle mig lykkelig. Nu derimod, da det Modsatte (at vise, at alt Dette dog ikke egentlig er det afgjørende Christelige) blev min sørgelige Opgave, er jeg mig selv som en bedraget Aand, og atter bedraget, fordi jeg veed, jeg vil bedrøve Mange, om end dog maaskee ikke en eneste af disse Mange kunde blive vred paa mig derfor, da han mere eller mindre tydeligt vil forstaae, at her er en Styrelse med i Spillet, og mere eller mindre klart vil være eller blive opmærksom paa, at Bisfop M. ogsaa har Skyld i dette Sammenstød, saa selv om det endte med den fuldstændigste Seier for Bisfop M. og mit fuldstændigste Nederlag, saa var der dog skeet en Uret mod mig fra Bisfop M.s Side, forsaavidt han har Skyld i dette Sammenstød.

Dog til Sagen.

Bisfop M. anbringer ikke det Christelige i Virkelighed, men paa Phantasi-Afstand fra Virkeligheden (det Digteriske); han anbringer istedetfor det afgjørende Christelige det Kunstneriske; istedetfor christelig Værdighed anbringer han den deiligste og meest fortryllende Udgave af menneskelig Fornemhed, istedetfor christelig Hensynsløshed den fineste Klogskabs fineste Hensyn-Tagen, istedetfor christelig Ueensartethed med denne Verden den smagfuldeste Verdens-Dannelse, istedetfor Afkald og Forsagelse en sjelden, sjelden forædlet Nydelse af denne Verden og dette Liv.

[Det følgende Stykke, som maa stamme fra Tiden efter Mynsters Død, — altsaa fra 1854-55, — meddeles dog her som det sidste løse Blad, hvorpaa S. K. udenfor Journalerne har omtalt Bisskop M.]

Saaledes forholder det sig med Bisskop Mynster.

Han var, som Charakteer, en svag Mand; han havde tillige en meget stor Sands for og Smag paa at nyde Livet, og ikke de simplere Nydelser, men de finere, ja den allerfineste, just den: at hædres, at agtes, at respekteres som Alvorens Mand, Charakteer-Menneske, Manden af Grundsætninger, som staaer fast, naar Alt vakler o. s. v.

Nu var han i Besiddelse af store intellectuelle Evner, som Taler vel den Sjeldne, og endelig var han i Besiddelse af en eminent Klogskab.

Denne Forening var Bisskop M., og denne Forening har afstedkommet: christeligt at forvirre en heel Generation. Thi hans Charakteersvaghed, den fik man ikke see, den blev dækket af hans eminente Klogskab; hans Lyst til at nyde blev aldrig seet, den gjaldt — nyt Raffinement! — som gudelig Aands-Frihed i Modsætning til pietistisk Ængstelighed.

Hvor er det farligt at være saa eminent klog som han var det, hvilket hver hans Prædiken beviser, ja der er maaskee ikke i hver Generation et Menneske med et saa afgjort christeligt Politi-Blik, at han med Bestemthed kan see og vise Misligheden. Det er, saa skuffende, den rene Lære, og dog er der, ja der er maaskee ikke eet Punktum af ham, uden at paa een eller anden Maade Klogskaben — velmenende — har været med og forandret det Christelige, eller Maaden at tale om det Christelige en lille bitte Smule, saa dog, naar Alt kommer til Alt, det egentlig ikke er det Christelige. Det er velmenende, det kunde jeg ikke ville betvivle, det er velmenende nemlig for at vinde os Mennesker for Christendommen, men paa den anden Side, det tjener dog ogsaa til at skjule, man er mere skjult bag ved denne Forkyndelse end bag ved en christelig correct Forkyndelse, der er saa uhyre farlig at have med at gjøre, baade fordi den, som i Had til ham, belyser Taleren selv, og fordi den saa let opbringer Menneskene mod Taleren.

Saaledes var hans Forkyndelse i Betydning af Ordet, Talen; men i Henseende til den anden Side af Forkyndelsen, Talerens Liv, hjalp hans eminente Klogskab ham atter. Mellem „de stille Timer", (hvor han var Taler, Rhetor og for dristigt vovede meget), mellem de stille Timer og sit personlige Liv befæstede han et svælgende Dyb, og vidste at bruge hele sin eminente Klogskab for objektivt at parere enhver Berøring, for at fjerne om muligt Alt, enhver Situation, enhver Begivenhed o. Desl., der kunde foranledige, at det maatte blive aabenbart, hvorvidt han nu virkeligen var den Alvorens Mand, den ophøiede Charakteer, som de stille Timer foranledigede Een til at respektere ham for. Og var han i den Henseende Virtuos; jeg kunde skrive en heel Bog, og dog maaskee ikke faae dem alle optalte og beskrevne, alle de Former og Midler han i den Henseende raadede over, og altid med afgjort Virtuositet.

Saaledes var Biskop M. Jeg gjør ingen Røvérkule af mit Hjerte: jeg har været forgabet i den Mand, ak, saaledes ere vi Mennesker. Paa den anden Side har min Dom fra det første Øieblik væsentligen været den samme som den er nu. Derimod er det faldet i mit Lod i en sjeldnere Grad at maatte blive opmærksom, og ved hele min Stræben at maatte gjøre aabenbart i Forhold til Biskop M., hvem jeg — thi jeg gjør ingen Røverkule af mit Hjerte — bestandigt har været forgabet i, og i Grunden er det endnu.

[Til den foran S. 152 (jfr. Noten) i Journalen J J for 1845 antydede satirisk-polemiske Pjece er opbevaret en Koncept og en senere Bearbejdelse, uden at den dog tør kaldes en Renskrift, samt flere løse Udkast. De følgende „Skriftprøver" meddeles her efter, hvad Udgiveren antager: den sidste Bearbejdelse, denne dog ændret eller fuldstændiggjort, hvor det synes ønsket af S. K. selv ved endnu yngre Studier paa de løse Blade. — De enkelte Afsnit stamme ikke alle fra samme Tid: Stykket Nr. 7 (S. 839) maa saaledes formodes at være fra Sommeren 1845, Nr. 6 (S. 837) derimod fra Nytaarstid 1847 — osv.]

[Et Titelblad — hvor Forfatteren først kaldes: **A. B. C. D. E. F. Rosenblad** — indeholder følgende:]

NB.

Bogen skal udstyres med al mulig Elegance. En Rand rundt omkring hver Pagina (som i Urania), hvert Afsnit med en egen Art Skrift, pyntelige og markskrigeragtige Begyndelses-Bogstaver, kort Alt a la Stüvenfængeri. Nogle Bogstaver med rød Skrift (som i gamle Bøger), andre med grøn eller blaa o. s. v., at Bogen ret maatte lokke Publikum og ganske see ud som en Navneklud, svarende til Mottoet: „Pidskebaand, gule, grønne og blaae.“

NB.

Maaskee kunde man lade den komme i Foderal og forud bebude som en passende Nytaarsgave.

Skrift-Pröver.

Prøveskrift

af

A. B. C. D. E. F. Godthaab,
vordende Forfatter.

[1847?]

Deilige Pidskebaand røde og blaae,
Gule, grønne, violette og graae,
Kommer at kjøbe, kommer at kjøbe,
Lad mig nu ikke saa længe løbe,
Røde, gule og graae i Fleng,
Jeg er en god lille Jødedreng.

Forord.

 Behag endeligen at læse efterfølgende Forord, da det indeholder Ting af yderste Vigtighed.

Forord.

Det kunde synes en Overdrivelse at skrive et Forord til et Forord, men er det dog ingenlunde, er tvertimod kun et betegnende Udtryk for den voxende Hurtighed, med hvilken vor Tid stræber, hvilket gjør, at der maa meget til for at standse den blot et Øieblik, og for blot et Øieblik at komme i Betragtning. I en saa bevæget Tid som vor, forslaaer det saaledes ikke mere, slet og ret at blive averteret i Avisen. At averteres paa den Maade er det Samme som at overgives til Glemsel; vil man blive bemærket, maa man idetmindste frem paa første Side under en Haand, der peger paa og ligesom anmelder eller averterer Avertissementet. Ak, og snart vil dette heller ikke forslaae; der vil snart blive en saadan Trængsel paa første Side, at det enkelte Udraab om Avertissementet atter drukner og forsvinder ubemærket i Mængden. Held Den, der da er istand til at inventere noget Nyt. Det vil naturligviis ikke vare længe inden den ny Opfindelse atter er forbrugt, men den første Gang maa det dog lykkes. Held saaledes den lykkelige Averterende, der først hitter paa, hvad endnu staaer tilbage, at lade sin Annonce trykke paa Papir, der „ene og alene, udelukkende er forfærdiget til" og bestemt til at læses paa Lokumet. Medens alle andre Averterende fortvivle — han vil blive bemærket; han tør have det vissest Haab, han som snildt vidste at benytte det eneste Øieblik et høistæret, dannet, men ogsaa i høi Grad occuperet Publikum har tilovers; han vil blive bemærket, han vil blive læst, han der snildt vidste at sikkre sig et privat eller dog et Privet-Forhold til Publikum. Og man veed nok, hvordan der

læses paa offentlige Steder, hvor hastende, hvor skjødesløst; men paa et Privet, den Lykkelige!

Men hvad der gjelder om Avertissementer, det gjelder ogsaa om Bøger: Forord læses ikke mere. Man maa hitte paa noget Nyt, hvis man vil blive bemærket, som nu Dette: at skrive et Forord til Forordet. Og om nærværende Forord gjelder det med Sandhed hvad der staaer foran: det indeholder Ting af yderste Vigtighed — for mig. Det er mig sandeligen ubeskriveligt vigtigt at faae Publikum til at læse dette Forord, der strax vil sætte Læseren paa det rette Standpunkt; og dette er mig af yderste, af yderst trængende Vigtighed, at Læseren strax sættes paa det rette Standpunkt.

Jeg haaber nu, at det er lykkedes mig at blive bemærket, og tør da give mig lidt bedre Tid. Hvis jeg altsaa turde tage mig den ærbødige og underdanige Frihed at bede Dem, høistærede Publikum (thi langt fra mig være det uforskammet og fripostigt at dutte et høistæret Publikum), at sætte Dem ind — paa Standpunktet. Sagen er denne; jeg har længe vaklet inden jeg besluttede mig til dette Skridt, jeg har skubbet Øieblikket bort, men nu maa det gjøres — og nu blot een Bøn forinden: Skaansel, Barmhjertighed, Medynk, Overbærelse, skaansom Bedømmelse af et høistæret Publikum.

Sagen er denne. Jeg er en ung Mand i mine bedste Aar; mere kan jeg desto værre ikke sige, thi Ulykken er just, at jeg er Dem en ganske Ubekjendt, hvilket man ikke tilfældigviis kan være et høistæret Publikum, der qua Publikum veed alt Mærkeligt og kjender enhver Mærkelig, saa den sande Grund er, at jeg indtil Dato er saadan hvad man kalder Ingenting, Intet. Men fra nu af haaber jeg at blive Noget — ene og alene ved Deres Gunst, høistærede Publikum! Min Attraa, min brændende og trængende Attraa er nemlig at blive Forfatter, hvad De ene og alene er istand til at bevirke. Thi det er ikke en Forfatter, der skaber Læsere, men det er Publikum, der skaber Forfattere — og jeg er heldigviis Ingenting, Intet. De vil selv see, at jeg, hvis ellers Nogen, maa kunne blive

Deres Skabning, ganske Deres Skabning. Intet Menneske vil med Billighed i denne Henseende kunne nægte mig Charakteren: beqvem. Ellers betyder rigtignok Charakteren beqvem, at man er Noget; men naar Talen er om at skulle skabes, er det aabenbart Fordringen, at man er Ingenting, Intet. Hvad er nemlig det at skabe? Det er, siger Pontoppidan, „at frembringe af Intet eller af en ubeqvem Materie." Jeg behøver ikke at vise et høistæret Publikum, hvad det forlængst veed, hvorledes Begreberne slaae om. Næst efter det at være aldeles Ingenting, som er det at være beqvem, kommer det: at være en maadelig Makker. Ogsaa af en saadan er det endnu muligt for Publikum at skabe en Forfatter. Enhver Dygtighed derimod, endsige en eminent Dygtighed er eo ipso aldeles ubeqvem, ja det er Publikum ganske umuligt at skabe en Forfatter deraf, hvorfor Publikum gjør vel i at ringeagte og forhaane enhver saadan Forfatter, thi hans Tilværelse er et Oprør mod Publikum, en Indskrænkning af dets Skaber-Almagt. Men jeg, jeg er beqvem — jeg er bogstaveligen Ingenting; thi at jeg har været Barbeersvend, siden en Tidlang Udraaber paa Dyrehavsbakken, saa Leietjener, Marqueur og nu ligger uden Condition, er altsammen Noget, som ikke vil eller kan være til Hinder for et høistæret Publikum — i at skabe.

Altsaa, skab mig! De, høistærede, dannede Publikum (thi hvor stor min Forlegenhed og Trang end er, har jeg dog fast besluttet kun at ville henvende mig til og kun at ville skrive for: et „dannet" Publikum), er i Besiddelse af nervus rerum gerendarum; blot et Ord af Dem, et Løfte om at kjøbe hvad jeg skriver, eller, hvis det var muligt, at Alt strax kan være i Orden, lidt Forudbetaling: og jeg er Forfatter, jeg skal vedblive at være det, saa længe denne Begunstigelse vedvarer. Hvad er nemlig en Forfatter? Det er Een, der lader Noget trykke, hvorved han tjener Penge. Den, som lader Noget trykke, men ikke tjener Penge, er ikke Forfatter. Dette er saa let at indsee, at enhver Spækhøker kan begribe det. Det er med Begrebet: Forfatter ligesom med det at være en Handlende. Hvad er en Handlende? Det er Een, der ved at afhænde en

Vare tjener Penge. Tjener han ikke Penge, saa er han ikke en Handlende, saa er han en Daare, en Velgjører, eller hvad han forresten er, men han er ikke en Handlende.

Hvad jeg da skriver i denne Bog, som da egentligen ikke er en Bog, er bestemt til at henlede Deres gunstige Opmærksomhed paa mig. I gamle Dage skrev man først et Værk, hvorved man søgte at gjøre sig gjeldende, men nu er Opgaven saa mangfoldig, at der fordres Duelighed i Alt. Som en Enepige, der i Mangel af at blive Stuepige tilbyder sig at gaae med i Alt, saaledes gjør man nu rigtigst i at levere en Navneklud eller en Stilebog for at habilitere sig og henlede Publikums Opmærksomhed paa sig, førend man vælger denne Næringsvei og sætter sig ned som Forfatter, eller førend man lader sig skabe og bliver skabt — ikke en ny Skabning, men som jeg ved Deres Skaber-Almagt vil blive det: skabt af Ingenting.

Mere behøver jeg ikke at sige Dem, høistærede, dannede Publikum. De formaaer Alt, det gjelder blot om at bringe Dem paa Standpunktet, og at De bliver der, det gjelder om at røre, bevæge, interessere, kort at vinde Dem for Sagen. Fra Digterne maa De vide, at Alt dreier sig om Kjerlighed, og af Erfaring veed De, at Alt dreier sig om Penge — Kjerlighed med, og at Kunsten i Livet egentligen er at faae disse to Magter til paa en behagelig og gelind Maade at dreie sig om hinanden, hvad Digterne selv erfare, thi kun i Poesien have de Penge nok. I Virkelighedens Verden er det egentligen overflødigt at befale Lieutenanter — hvad der følger af sig selv: ikke at gifte sig uden Penge. Gjør man det end nok saa romantisk og forvandler Ægteskabet til Bryllupsdagens Øieblik: uden Penge kan man ikke, end sige da naar man tænker videre frem og spørger om Udsigterne. Thi det er ikke Ægteskabet, der er Udsigten, Ægteskabet er den alvorlige Foranledning til at spørge om Udsigterne. See, som eenlig Person kunde det naturligviis aldrig falde mig ind at ville være Forfatter; jeg finder det ganske i sin Orden, at et høistæret Publikum uden videre afviser enhver eenlig Person, der vil være Forfatter, som uværdig Trængende, og ingenlunde Forsørgelsesberettiget, eller

en passende Gjenstand for Publikums Medlidenhed. Men jeg staaer just (og jeg veed, at et høistæret Publikum har Følelse, kan lade sig røre, jeg veed det naadigt interesserer sig for at hjelpe Elskende sammen) ved Spørgsmaalet om Udsigterne; der staaer jeg, forelsket. Jeg har Pigens Ja, mellem os, jeg har saa godt som Faderens Ja — hvis det lykkes med Næringsveien. Som jeg selv vil blive Deres Skabning, saaledes vil, o lad Dem røre ved denne skjønne Tanke, mit Ægteskab ogsaa være Deres Værk. Uden Dem er jeg Intet, ved Dem Alt.

Hvad tør jeg nu vente? Mig selv betræffende er som sagt Intet til Hinder. Jeg er Intet mindre end Geni, men ganske bogstaveligen Ingenting. Just deri søger jeg min Trøst og mit Haab. Man antager jo, at et Skrifts Originalitet staaer i omvendt Forhold til Udbredelsens og Afsættelsens Hurtighed: hvilken Trøst for mig, som øieblikkeligt skal bruge Penge. Consequentsen af hiin Sætning bliver ligefrem, at et meget stort Geni, der ikke paa anden Maade er sikkret Udkommet, maa døe af Sult. Godt, at dette ikke er min Lod; thi Navnkundighed kan man da for den Sags Skyld vente lidt efter, men hvad Udkommet angaaer, da kan man ikke godt vente mange Dage, og er i denne Henseende ingenlunde tjent med noget omvendt Forhold, at Rigdom og Overflod kommer hundrede Aar efter Eens Død, eller at man bliver sat istand til at gifte sig hundrede Aar efter at man ved Døden er sat ud af Stand dertil. I alt Sligt er det ligefremme Forhold det Bedste og det Ønskeligste.

Saa lægger jeg da mit Prøveskrift og med det min Skjæbne i Deres Haand, høistærede Publikum. Gaaer Skriftet rivende af: da er min Lykke gjort — jeg er Forfatter. Jeg kaster mig i Menneskehedens eller Publikums Arme; lykkes denne almindeligere, om end derfor ikke mindre ømme Omfavnelse, da agter jeg at slutte mig nærmere til min Elskede. Jeg tilhører ganske Fremtiden ved min Tilkommende, min tilkommende Næringsvei, og det mig Tilkommende.

Slutteligen bemærkes blot, at jeg paa givet Vink af en talrig Subscription eller af een Mand, der subscriberer paa

500 Exemplarer, skriver i Aarhundredets, i Menneskehedens, vor Tids, Publikums, Manges, Fleres, audiatur et altera pars's Navn efter Bestilling og om Alt; tillige tilbyder jeg mig at opvarte Subscribentsamlere, der skaffe 50 Subscribenter, med Barbering og visse Timer om Dagen med at børste Klæder, gaae Ærinder og anden Opvartning.

Ærbødigst
A. B. C. D. E. F. Godthaab.

Nr. 1.

Theatret. Igaaraftes opførtes Shakspeares herlige Mesterværk: Bagtalelsens Skole første Gang. For enhver Kjender og Ynder af den sande classiske Digtning, maa det være en sand classisk Glæde, naar en saa sjelden Kunstnydelse bliver ham til Deel, en Kunstnydelse, der tillige forhøiedes derved, at Hs. Majestæt Kongen og Hs. K. H. Prinds Ferdinand bivaanede Forestillingen. Et andet Spørgsmaal er, om det ikke havde været rigtigst, at en Mand med en kjerlig og kunstig Haand havde foretaget een og anden lille Forandring, idetmindste at een og anden for et dannet Publikum anstødelig Yttring var bleven udeladt. Dog vi ville ikke forstyrre Glæden, men hellere i et høistæret dannet Publikums Navn takke Theaterdirectionen for den sjeldne Nydelse, medens vi tillige tage os den Frihed at foreslaae, snarest muligt at sætte et af Ifflands Stykker i Scene.

Hvad Opførelsen angaaer, da var denne i alle Maader saa fortræffelig, at man vanskelig udenfor Kjøbenhavn vil finde dens Mage, idetmindste efter hvad Anmelderen kjender til andre Stæders sceniske Præstationer. Anmelderen erindrer saaledes for flere Aar siden at have seet det samme Stykke opført i Korsøer, men denne Forestilling kunde paa ingen Maade staae ved Siden af det kongelige Theaters.

Det indskrænkede Rum tillader os desto værre ikke at gaae ind i en dybtgaaende og udtømmende Bedømmelse af Enkeltheder; vi fatte os derfor kort. Hr. Instr. Nielsens Opførsel som Sir Oliver Surface var i Sandhed mesterlig, og overgik langt hans Forgænger i Korsøer, Hr. Rasmussen. Ogsaa Mad. Niels ns Opførsel var meget brav; og Hr. Phister som

Snake opførte sig ligeledes udmærket. Men Fru Heibergs*) Mesterlighed overgik dog alle og enhver Beskrivelse; vi maatte afskrive hele hendes Rolle, hvis vi skulde give Læseren en Forestilling om den Maade, paa hvilken hun sagde sine Repliker, eller om hvilke Repliker hun sagde. Men da dette vilde blive for vidtløftigt, og vi desuden ikke have Stykket ved Haanden, indskrænke vi os til at afskrive den Berlingske Tidende, der saa ypperligt siger: „Vi maatte afskrive den hele Rolle, hvis vi skulde give Læseren en Forestilling om denne mesterlige Præstation af Hr. Wiehe."

Italiensk Opera. Den tredie Forestilling af Norma var i det Hele taget godt besøgt. Idet vi selv bedst føle, hvad vi skylde et høistæret dannet Publikum, og idet vi beklage en kun altfor almindelig Skjødesløshed i Forhold til Theatrets Anliggender, skulle vi efter indhentede nøiagtige og aldeles tilforladelige Oplysninger berette Følgende. I Parquettet var der 93 Personer og 5 Børn, deraf 35 af Mandkjønnet og 58 af Qvindekjønnet. I Parterret var der 68 Personer, ingen af Qvindekjønnet. I Logerne 230 Personer, som vare saaledes fordeelte. (Fortsættes.)

Nr. 2.

Literatur. Fra Pressen er udkommet en Bog, som selv i Paris vilde vække Opsigt.

Den seer saaledes ud paa Bindet. Langs Randen gaaer en ægte forgyldt Guldfals, og i hvert Hjørne er der anbragt et guldvirket Emblem omtrent som paa Dame-Lommetørklæder. Midt paa er anbragt en uhyre kostbar Blomsterbouquet i samme Smag som paa de ægte persiske Schawler.

*) [I Randen:] ad se ipsum:

Det kunde fremkalde en ganske snurrig Virkning, om man kaldte hende Madame Heiberg istedetfor Fru H.

Uden om denne Bouquet er Titlen trykket med mat Skrift, paa den ene Side Titlen, paa den anden Forfatterens Navn. Man maa altsaa vende Bogen for at kunne læse Titlen. Men dette lod sig ikke gjøre anderledes, hvis man ikke vilde tage Synet fra Blomsterbouquetten, der med sin Pragt præsenterer sig i samme Øieblik man tager Bogen i Haanden.

Idet man lukker Bogen op, seer den saaledes ud paa Titelbladet. En yppig Kjæde af Arabesker slynger sig langs Kanten, i hvert Hjørne med sindrige og nydelige Vignetter. Titelbladet har tillige den Mærkelighed, at Bogens Titel og Forfatterens Navn er saa kunstigt arbeidet ind i Arabeskerne, at man kun med stor Flid kan læse det ud deraf. Det vilde blive for vidtløftigt at gjennemgaae det Enkelte i dette mærkelige Skrift eller at gaae frem paginaviis; vi udhæve derfor blot det ganske mageløse A, hvormed p. 17 begynder.

Idet man lukker Bogen, seer den saaledes ud paa Bindets anden Side. Ja, den seer i en vis Forstand ganske ud som paa forreste Side, kun at Alt her er af Sølv, hvilket for Den, der vil anstille Sammenligningen, idet han aabner Bogen saaledes, at han paa een Gang seer begge Sider af Bindet, har megen Interesse.

Indholdet er naturligviis meget godt, derfor borger tilstrækkeligt Forfatterens berømte Navn. Vi haabe, at et høistæret dannet Publikum vil ved en rigelig Afsætning opmuntre den skjønne Stræben i Literaturen.

Nr. 3.

Stændervalgene i Kjøbenhavn ere nu tilendebragte, vi meddele efter den Berlingske Tidende følgende Liste.*)

---

*) [I den første Koncept:]

Politik. Stændervalgene.

Ordret efter den Berlingske, blot Talstørrelserne, og Berlingske Tidende citeres.

Vi tilføie blot følgende Bemærkning. Dersom altsaa Hr. Advocat Lehmann havde havt .... Stemmer flere, saa var han kommen over Hr. Grosserer A. Hansen; og dersom Hr. Urtekræmmer Øst havde havt .... Stemmer mindre, var han kun bleven Suppleant. Ved Valget paa Hr. .... *) er dette at bemærke, at dersom han havde faaet .... Stemmer mere, saa havde han, mærkeligt nok, havt lige 300 Stemmer, hvilket vilde have været meget mærkeligt.

Nr. 4.

Critik og Smag. De to berygtede Mordere Ole Hansens og Hans Olsens Henrettelse havde igaarmorges lokket et talrigt, høistæret dannet Publikum ud paa Amager. Skjøndt Veiret ingenlunde var gunstigt, herskede dog overalt den gladeste og loyaleste Stemning. Den brave Kunstner, Skarpretteren i Kjøbenhavn, Hr. Madsen, løste sin vanskelige Opgave med sjelden Virtuositet, Bravour og Mesterskab, — tidligere fordeelagtigt bekjendt har han nu i Sandhed gjort sig værdig til at bære det Navn, hvormed han nævnes: Mestermanden. Det var derfor en velfortjent Anerkjendelse, at han saa vel ved hans Fremtræden som ved hans Bortgang hilsedes med Acclamation. Ogsaa Skarpretteren fra Roeskilde, der var tilstede for at kagstryge en tredie Forbryder, spillede med Smag og Correcthed, og skilte sig paa en i enhver Henseende tilfredsstillende Maade fra dette hans første Forsøg, hvorfor han under Forestillingen flere Gange blev lønnet med Applaus og tilsidst fremkaldt og fik da capo, men da den tilstedeværende Retsbetjent gjorde Indsigelse, blev det dog derved, og Delinquenten undgik da capo. Derimod udviklede den Fremkaldte et nyt Talent, foruden det som Skarpretter, et Talent som Folketaler, i et Foredrag, det mere end een Gang var umuligt at høre paa Grund af Forsamlingens tordnende: „Hør, Hør!", og som endte med, at han yderligere blev fremkaldt og fik igjen da capo.

*) [Et Navn: Agent Lund, er senere overstreget.]

Vi ønske ham fremdeles Lykke paa hans fremtidige Kunstnerbane, idet vi forøvrigt erkjende det Rigtige og det Beskedne i at debutere med en Kagstrygning, inden man forsøger sig i det Vanskeligere.

Nr. 5.

Nyheds-Post. Grosserer Marcussen i Badstuestræde havde igaar stort Middagsselskab. Ved Spisebordet indtraf imidlertid det Uheld, at Hr. Grossereren kom til at vælte en Sauceskaal over sig selv og sin Dame. Det gik saaledes til. Just i det selvsamme Øieblik som Tjeneren byder en Sauceskaal, vil Grossereren reise sig op for at udbringe en Toast. Ved en Armbevægelse kommer han til at støde til Tjeneren og Sauceskaalen. Dette er den historiske Sandhed. Vi vide vel, at der circulerer et Rygte, som fortæller Historien anderledes, at det nemlig var Damen, der ved en Hovedbevægelse stødte til Tjeneren. Men dette er kun et Rygte, uden al Officialitet. Hvad Damen hedder, have vi endnu ikke bragt i Erfaring; Nogle nævne Frøken Lindvad, Andre sige, at det var Gusta Jobbe. Saasnart vi faae det at vide, skulle vi strax meddele det; thi Navnet er af uhyre Vigtighed, da der naturligviis i de første 8 Dage ikke vil blive talt om Andet i hele Kjøbenhavn, og altsaa i hele Danmark.

Vi haabe, at de øvrige Avis-Redacteurer ved at optage denne Artikel udtrykkeligt bemærke, at den er af vort Blad, der altid skal bestræbe sig for først at levere enhver almeeninteressant Efterretning.*)

---

*) [Første Koncept indskyder her:] Vi skulle som i denne Artikel saaledes altid bestræbe os for at være den første, og meddele enhver Nyhed saavidt muligt øieblikkeligt; vi love, at selv om en Mand tilstiller os Noget med Ønske om først at faae det indrykket om Løverdagen, skulle vi dog indrykke det samme Dag.

Dyrtid.

Idag blev der paa Torvet givet 5 Mk. for en Snees Æg. Man seer deraf, at der maa være Dyrtid, idetmindste paa Æg.

Barbeer Lützovs allerede iforveien hæderligen berømte og meget besøgte Barbeerstue har ved en ny Forbedring vundet et nyt Krav paa et høistæret Publikums skjønsomme Anerkjendelse. Hr. Lützov er en velstuderet Mand, der følger med Tiden og med Tidens Opdagelser. Forvisset om, at der med Stethoscoperingen er begyndt et ganske nyt Afsnit ikke blot i Lægevidenskabens Historie, men i Menneskelivets: har han besluttet sig til aldeles gratis og uden at det koster Noget at stethoscopere Enhver, der kommer paa hans Barbeerstue.*) Naar man tænker tilbage paa den Tid, da det ikke var Skik at barberes, og hvorledes det nu er bleven en Nødvendighed for Enhver at barberes: saa vil man vistnok ikke give Hr. Lützov Uret i den Mening, at det engang vil blive ligesaa almindeligt at lade sig stethoscopere hver Dag, som det nu er at lade sig barbere. Maaskee vil det da engang lykkes Naturforskerne at opdage et Redskab, hvormed man kan høre Hjernen banke (thi at den banker er vistnok): og dette vil da igjen blive ligesaa almindeligt, som det til den Tid vil være bleven at lade sig stethoscopere. Men det at lære sig selv at kjende er jo den høieste Opgave, og derfor bør det sig at prise enhver Videnskab, der hjelper Menneskene frem ad denne Vei, og at paaskjønne enhver Mand, der forhjelper den Enkelte til denne Selvkundskab. Vi opfordre derfor enhver Mandsperson til at besøge Hr. Lützovs Barbeerstue for selv at forvisse sig om det Gavnlige samt om den Nydelse, der ligger i ved at lade sig stethoscopere hver Dag at lære sig selv at kjende.

Nr. 6.

Moral. Tilbageblik paa Aaret 1846. Nytaarsdag er efter alle de viseste og bedste Mænds Mening en høist alvorlig Dag. Selv Den, der ellers aldrig gaaer i Kirke, pleier dog at gaae i Kirke Nytaarsmorgen; selv Den, der ellers aldrig anstiller alvorlige Betragtninger, ham pleier dog Aarskiftet

*) [Jfr. foran S. 743.]

at gjøre alvorlig. Indeholder allerede de almindelige Skiftetider Opfordring til mangen Alvors Tanke, hvor meget mere da Aarskiftet! Som der derfor vel neppe er et eneste Menneske, uden at han jo idetmindste een Gang i sit Liv har slaaet sig for Panden og sagt: hvad er Sandhed? og derved tænkt over hvad Sandhed er: saaledes er der vel heller intet Menneske, end ikke det letsindigste, uden at han Nytaarsmorgen føler sig greben af en høitidelig og høist alvorlig Stemning.

Men hvad maa vel da den sandhedskjerlige Alvorsmand sige om disse Tider, naar han skal tale Frimodighedens gjæve Sprog uden Menneskefrygt? Er det ikke Religieusitet vor Tid mangler i ethvert Forhold, i Forholdet mellem Konge og Folk, mellem Herre og Tjener, mellem Forældre og Børn, mellem Publikum og Forfattere? Men saa er det jo ogsaa til at fremme denne, at Enhver bør stræbe, Enhver paa sin Viis i Forhold til sine Gaver, efter sin Leilighed. See, derfor love vi paa denne høitidelige Nytaarsdag, vi love vore Subscribenter, saasnart vi spore en alvorlig Forbedring og Omvendelse, fremtidigen at levere en Trediedeel mere om Dagen af den liderlige Roman, vi ellers leverer. Som vi Intet spare, ikke spare paa alvorlig og streng Tale, saa skulle vi ogsaa vide paa enhver Maade at lokke Menneskene til det Gode.

Stüvenfængeri. Paa en Tid da Stüvenfængeriet tager saa forfærdeligt og saa foruroligende Overhaand, er det vistnok ikke af Veien, at man atter og atter advarer et høistæret dannet Publikum fra at lade sig sine Penge franarre. I denne Tid forevises der saaledes paa Vesterbro i et Kunstcabinet en saakaldet Lykkens Stjerne, ved hvis Hjelp Enhver, efter Udraaberens Udsagn, faaer sin fulde Alder at vide samt sin tilkommende Brud eller Brudgom. Man tænke sig hvilken Uforskammethed mod et høistæret dannet Publikum: at tage Penge for — at sige Een, hvor gammel man er! Er dette ikke ligefrem at gjøre Nar af Publikum, thi Den anseer man jo for fjollet, der end ikke veed hvor gammel han er. Idet vi derfor henlede

Politiets og Geistlighedens Opmærksomhed paa dette Uvæsen og advare Publikum mod at give Penge ud til en saadan Stüvenfænger og for en saadan intetsigende Underviisning, tillade vi os derimod ret indstændigt at lægge et høistæret Publikum paa Hjerte ikke at glemme de sande Lærere og Veiledere, de der meddele gavnlig og interessant, belærende og dannet Underviisning.

Nr. 7.*)

De svenske Studenters Ankomst her til Byen imødesees, som naturligt er, med stor Spænding. Enhver Skandinav er, det følger af sig selv, væsentligen interesseret, men hovedsageligen dreier dog Alt sig om Cand. Jespersen, der med Syn og Hjerte for Sagen, har sat sig det som Opgave i Hovedet: at forene de tre nordiske Riger. Hans Valgsprog er denne Gang: nu eller aldrig. Allerede for 14 Dage siden var han færdig med den Tale, han agter at holde, og har ladet sin Kjæreste overhøre sig paa den. Dog ikke nøiet hermed, gaaer han, hvad Sagens Alvor kræver og for ganske at forvandle den til et National- og Fælles-Anliggende, omkring med Manuscriptet hos sig, og anmoder Forbigaaende om at høre ham. Forfatteren af denne Artikel var saa heldig at overhøre ham i en Port i Vimmelskaftet, og er det mig en Glæde at skylde Sandheden det Vidnesbyrd, at Hr. Jespersen kunde sine Ting meget godt, saavel indenad som udenad. Den Maade paa hvilken han sagde: Studenter, danske og svenske Studenter, kan aldrig forfeile sin Virkning. Kan den i en Port gjøre saa dybt et Indtryk, som den gjorde paa mig: hvilken uhyre Virkning vil den da ikke frembringe paa en Forsamling, naar det lyder: Studenter, danske og svenske Studenter, nu eller aldrig! Hans Mimik og Gestikulation forraadte en respektabel Stræben, som jo ogsaa vil kunne fortsættes endnu en otte Dage, med mindre da enten Anstrængelsen ved at være bleven færdig længe før

*) [Jfr. foran S. 183 ff.]

Tiden, hvilket som bekjendt er uhyre anstrængende, skulde afmatte ham saaledes, at han blev syg deraf, eller Svenskerne slet ikke skulde komme, thi i saa Fald vil hans Stræben kunne fortsættes endnu længere.

(Fortsættes).

Nr. 8.*)

Det af Vægterne stiftede Convent holdt igaar Middags sit aarlige Festmaaltid. Conventet, der, som bekjendt, væsentligen er stiftet for at give Embedsbrødrene fra Byens forskjellige Gader og Egne Leilighed til at lære hinanden personligt at kjende, at udøse deres Hjerter for hinanden, udvexle Tankerne med hinanden, deres Frygt og deres Haab, deres Bekymringer for Fremtiden o. s. v., kort for at udvikle og nære Samfundsaanden, beskjeftiger sig for Tiden især med „den danske Vægtersangs mageløse Forfald", og derfor med at afhjelpe en almindelig, længe dybt følt Trang til en ny Vægtersang, hvorfor der ogsaa hensidder en bestandig-syngende Comitee, som syngende prøver og vrager.

Festmaaltidets Arrangement var fortræffeligt. Uagtet det var Middag, var dog efter Indbydernes Idee Skaaderne lukkede og Lysene tændte, at det kunde ligne et Aftenselskab, hvilket Vægterne meest ynde, men i Virkeligheden ere forhindrede fra at deeltage i. Dette Eiendommelige gav denne Festlighed en ganske egen Fortryllelse, som udbredte sig over den i den festligt smykkede Sal forsamlede festligt stemte Mængde.

Vægteren fra Grønnegade førte Præsidiet. Efter at have udbragt en Skaal for Politi-Adjutanten, der hilsedes med 9 Gange Hurra, som næsten blev til ti Gange, da det næsten ikke vilde ophøre, kaldte Præsidenten ved Pibens Lyd til Orden. Og nu begyndte Festmaaltidet. Da der imidlertid var skrevet en saa stor Mængde Sange i denne festlige Anledning, at det

---

*) [I et Udkast overstrevet:] Humoristisk Feuilleton. — [Bemærkning paa et løst Blad:] Noget om Vægtersangen eller om Vægterne som Natur-Sangere. De forskjellige Tilfældigheder gjennemgaaes.

vilde blive umuligt at synge dem alle, var der ved hver Convert, som ellers et Viinkort, henlagt en Fortegnelse over Sangene, at Enhver kunde synge hvilken han vilde, en vanskelig Opgave som kun Vægtere formaae at løse, da de ere vante til at synge saaledes. Og da der for Præsidenten var anmeldt saa mange Taler, at det ikke vilde blive til at overkomme at holde dem alle efter hinanden, vedtoges, at der bestandigt skulde tale 4 og 4 af Gangen.

Vi forbeholde os i flere følgende Nummere at meddele nogle af disse mange Taler.

Almeenaandens Oplivelse er et saa stort Gode, at enhver Stræben eller endog blot ethvert Vink i denne Retning ikke bør lades ubemærket. Forleden læste man i Adresseavisen under Dødsfald Efterretningen om, at en Dreng paa 8 Aar var ved Døden afgaaet; Avertissementet sluttede saaledes: „dette bekjendtgjøres sørgeligst for hans efterlevende Smaa-Venner." Man tør altsaa allerede antage, at Drenge paa 8 à 10 Aar ordentligviis læse deres Aviser — maaskee skrive de endogsaa i Aviserne. Hvilket uhyre Fremskridt i Sammenligning med den patriarchalsk-spidsborgerlige Tid, da de kun læste deres Lectier! Dersom der blot stræbes kraftigt frem ad den Vei, saa vil snart den Tid være naaet, hvilken en af de gamle Propheter beskriver, naturligviis som den gyldne Tid, den Tid: da Drenge skulde dømme Eder.

Nr. 9.

Journalistens Stilling er vistnok saa betydningsfuld, som sjeldent Nogen forestiller sig den, saa byrdefuld, at kun Bevidstheden om, hvad man udretter i Sandhedens Tjeneste til Menneskehedens Forædling kan give Styrke til at holde ud. Man tænke sig en ung Mand i hans bedste Aar — allerede

noget nær en Olding, graahærdet næsten, hvis han ikke er ganske skaldet: i den Grad har Alt, hvad han har gjennemgaaet, eller Alt, hvad der er gaaet igjennem ham, efterladt Mærker. Han sidder ved sit Arbeidsbord; man kan neppe øine ham, i den Grad er han omgiven af eller fordybet i Papirer, Bøger, Skrifter, Aviser, Journaler, Akter, Breve, Kunstværker. Saaledes sidder han ved sit Arbeidsbord, bøiet under den uhyre Anstrengelse af at bære Vægten, han har paa Hovedet, at Intet, Intet, ikke det Ubetydeligste, ikke det Betydeligste, Intet i Staden, i Landet, ja i hele Europa skeer, uden at gaae igjennem Journalisten. — Nu ringer det, det er en Forfatter med sit nyeste Skrift. Journalisten maa være inde i Alt; uden engang at have seet i Bogen, maa han strax kunne sige, hvad Feil den har, derpaa meddele Vink, om hvilken Retning Forfatteren nu skulde indslaae, hvad Tiden fordrer i politisk, i philosophisk, i theologisk, i philanthropisk, i kunstnerisk, i historisk, i ethisk, i æsthetisk, i pædagogisk, i archæologisk, i taktisk, i didaktisk, horoskopisk og metaskopisk Retning . . . Nu banker det; det er en tilreisende Kunstner. Journalisten maa være inde i Alt; uden nogensinde at have hørt ham eller om ham, maa han strax kunne sige en Dom, vise ham til Rette, tjene ham

---

Feuilleton.

Et nyt Blad. Da det høiligen maa være i et høistæret, dannet Publikums velforstaaede Interesse, nøiagtigt at vide, hvor man faaer de bedste og billigste Varer af enhver Art, hvor det bedste og billigste Arbeide, hvor Opvartningen og Betjeningen er den bedste og billigste o. s. v.: have D'Hrr. Grynmøller Smidt & Comp. [isinde] at paabegynde et saadant hensigtssvarende Foretagende, hvortil Ideen egentligen skal være undfanget i Politi-Arresten.

Redaktionen forpligter sig til med største Redelighed og Samvittighedsfuldhed at sætte sig i saa nøiagtig Kundskab som muligt om, hvor meget enhver Næringsdrivende, ubetinget enhver Næringsdrivende tjener om Aaret. Mod at svare 4 pCt. af denne sin Indtægt til Redaktionen, vil han sikkre sig den fordeelagtigste Omtale i Bladet. Vil Een ikke give saa meget, kan han mod 2 pCt. sikkre sig slet ikke at blive omtalt. Men Enhver, som slet Intet vil svare, vil paa enhver Maade blive bragt

med Raad, som forraade Kunstkjenderen — og derpaa læse den Masse af udenlandske Blade, som Kunstneren fører med sig, hvori han er omtalt, hvilke Journalisten maa have „liggende for sig"... Nu banker det ved den hemmelige Dør; det er en af Redaktionens Høitbetroede. Man seer det i hans Ansigt, at der er skeet noget Forfærdeligt — men Journalisten maa diplomatisk beherske sig selv, være rolig eller synes rolig, maa bede ham vente og fortsætte Underhandlingen med Kunstneren... Nu banker det igjen, det er en Billet fra en Høitstaaende, der mener sig fornærmet og truer... Nu ringer det; det er en Forurettet. Journalisten maa være inde i Alt, maa strax, uden at have hørt det Mindste om Sagen, forstaae den, kjende Lands Lov og Ret bedre end alle Jurister... Nu banker det atter; det er Bogtrykkerdrengen, som skal have Manuscript.

Man gyser næsten, naar man læser det, man begriber ikke, at et Menneskes Hoved kan holde det ud. Og dog maa Journalisten have uendeligt meget Mere i sit Hoved. Under alt dette maa han strax og hvert Øieblik paa Dagen i Hovedet kunne udregne, hvilken blandt de tusinde Meninger der er Publikums, det dannede Publikums. Denne uhyre Krydsen Dag ud og Dag ind af de meest forskjellige og meest modsatte Meninger, Dag

---

til Armod og Elendighed, ligesom ogsaa al Uredelighed med Hensyn til sine virkelige Indtægter vil blive straffet med Mulcter, samvittighedsfuldt og redeligt afpassede alt i Forhold til Enhvers Evne.

Idet vi annoncere dette nye Blad, vide vi ikke noget Bedre at sige til dets Berømmelse, end at vi finde Ideen saa ypperlig, at vi kunde være fristede til at stjæle den, hvad vist ogsaa vilde være skeet, hvis ikke D'Hrr. Grynmøller Smidt & Comp. havde tilstaaet os visse Procenter.

Vi haabe, at et høistæret, dannet Publikum ved en talrig Subscription vil fremme et saadant Foretagende, der saa umiskjendeligt bærer Præg af ene og alene at ville tjene Publikum, der vel ogsaa længst maa have faaet Øinene op for, at Staternes eneste Frelse er Dags-Pressen, at hverken Jesuiter eller Diplomater eller Politi-Spioner eller Hofmænd vare, hvad de udgave sig for, Menneskehedens Velgjørere, men ene og alene — aldeles gratis og uden at det koster det allermindste — Journalisterne, og ikke mindst de, hvis Sind modnedes til Alvor og hvis Charakteer hærdedes til Heroisme i Politi-Arresternes stille Eensomhed.

ud og Dag ind i dette hujende og pibende og klappende og larmende og hvisslende Virvar, hvor Enhver vil have sin Mening, naturligviis uden Forpligtelse til at skulle beholde den en halv Time, men med ubetinget Ret til at forandre den hvert Secund — at skulle udregne, stante pede, i Hovedet, hvilken Mening der er Publikums, det dannede Publikums! Hvor skulde et Hoved kunne holde dette ud, uden Bevidsthed om og Tro paa sit Kalds Betydning — man skulde jo synes, at et Menneske maatte tabe Forstanden derover, blot over dette Ubegribelige, hvorledes Journalisten overhovedet faaer det Facit: Publikum ud!

Og saaledes gaaer det hele Dagen. Naar saa Aftenen kommer, saa er der nye Fordringer til Journalistens Liv. Han maa kunne kaste denne uhyre Vægt ganske af sig, ganske gjøre sit Sind frit, for saa, i Selskab hos Vertshuusholder Mathiesen, hvor han er indbuden, at være ung, munter, vittig, indtagende, den behagelige Selskabsmand, Damernes

(Fortsættes.)

Avertissement.

Hans Høiærværdighed **Pastor Madsen** anmodes om, af den sidste Søndag i Trinitatis-Kirke holdte Prædiken at udgive det deilige Punktum, omtrent midtveis i Talen, hvilket begyndte saaledes: „Naar vi da fra denne Høide fæste Betragtningen paa Tidens Forvirring for at fastholde den" o. s. v.

Da vi med taknemlig Skjønsomhed have bemærket, hvorledes Hans Høiærværdighed gjennem en længere Tid, med sjelden Bevægelse og Rørlighed, hvert Dieblik griber ind i Dieblikkets Bevægelser for, øieblikkeligt, beroligende at orientere og lære os Mennesker at staae faste: haabe vi ogsaa, at han ikke vil undlade at udgive dette deilige Punktum, der, ved at udgives, umuligt kan komme til at koste mere, end at selv den fattigste Tigger rigeligt vil kunne kjøbe det, og saaledes vil kunne naae en ganske overordentlig Udbredelse.

Flere Tilhørere.

☞ **Correspondance.** Den indsendte Artikel: „Prof. Madvigs latinske Grammatik, fra et communistisk Standpunkt vurderet af en Øltapper", skal med Fornøielse blive optaget, naar blot Forfatteren vil sørge for, at

der bliver anbragt et Par latinske Ord i den; det seer saa flaut ud, at der slet ikke er noget Latin.

Correspondance. Den indsendte Artikel om Prof. Heiberg som Æsthetiker vil det være Redact. en Glæde at optage, naar Forfatteren beslutter sig til at være anonym; Artiklen vil vist ogsaa gjøre en ganske anden Virkning, naar Forfatterens Navn ikke staaer under.

Correspondance. Vi henlede vore Læseres, især alle Theologers, særdeles Opmærksomhed paa en i denne Tid udstedt Indbydelse til Subscription paa et Værk, der vil udfylde et dybt følt Savn og længe hævde sin Plads i Literaturen: „Geistlig Parleur eller Haandbog for Præster, indeholdende 500 Talemaader, alphabetisk ordnede af Esaias Strandsand, forhen Graver." Forfatterens Stilling som Graver, end mere da han gjennem en Række af Aar efterhaanden har været ansat næsten ved alle Kirker, borger ganske for Værkets Grundighed og Hensigtsmæssighed, saa vi ikke kunne Andet end ledsage denne Indbydelse med vor bedste Anbefaling.

Efterskrift.

Uden at forskylde nogen Selvroes over egen Dygtighed (hvad da in casu vilde være Misrecommendation), tør jeg forsikkre et høistæret, dannet Publikum, at jeg let kunde have forøget dette mit Prøveskrift med endnu flere Mønstere. Jeg kan ogsaa saadan med Tegninger, det vil sige, saasnart Publikum subscriberer tilstrækkeligt, saa skaffer jeg en Tegner og Alt hvad dertil hører: Sjouere, Bagvaskelse, Banditter, Løgn, Lurere paa offentlige Steder og i Kirkerne, Medvidere i alle Klubber og Selskaber, Spioner i Familielivet, Pottekiggere i Huusholdningerne, Angivere blandt Skoledrengene, Leverandeurer af Bysnak og Rygter, kort Alt, hvad som et høistæret dannet Publikum maatte behage. Tillige lover jeg helligt og ved Alt hvad Helligt er, til det uskatteerlige Gode, Almeen-Aandens Oplivelse, nidkjær i dens Tjeneste at skulle vaage med den strengeste Alvor over Klædedragten her i Byen, Mandfolks og Fruentimmers, og eftertrykkeligt paatale det, hvis Nogen ved en Sløifes eller en Knaps Forskjellighed eller ved at mangle en Knap i sin Kjole skjønnes at tilsidesætte den pligtskyldige Agtelse, som skyldes et høistæret dannet Publikum, og at forraade, hvad en Menneske- og Klæde-Kjender let opdager, Hovmod, Overmod, Anmasselse. Fremdeles skal jeg ugentligen levere en Liste, over hvor mange Retter Mad enhver Familie spiser til daglig Brug, og hvor ofte enhver Familie holder Selskab, at Offentlighedens Argus-Øine kunne vogte paa og derved udrydde al aristokratisk Anmasselse i Henseende til Mad og Drikke.

Dog ikke videre herom, ikke eet Ord om min mulige Dygtighed; Hovedsagen er, at Eftertrykket falder paa rette Sted, paa hvad

Publikum vil gjøre for mig, eller gjøre ved mig, eller gjøre mig til, ved at skabe mig til Forfatter — af Intet og uden nogen min Fortjeneste.

Lykkes mit Foretagende tiltrods for de mange virkelig fortræffelige Blade og Bøger, der skrives: da skal der, saasnart det betaler sig, Intet blive sparet, for at tilfredsstille Tidens Fordringer og Publikums Krævelser. Fornemlig skal der først og sidst blive sørget for Noveller, anrettede ligesom den i Familierne meget yndede Lagkage, saaledes at der bestandigt følger et Lag Fyldekalk og saa et Lag Novelle, 3 à 4 Noveller bruges ad Gangen. Saasnart der er 2000 Subscribenter, bliver der Juletræ med ordentlige Gevinster for Subscribenterne, samt deres Koner og Børn. Naar der er 3000, faaer Subscribenterne, **hver især, aldeles gratis og uden at det koster det Allermindste,***) til Foræring en Nytaarsgave, og hver af deres Børn ligeledes, **aldeles gratis og uden at det koster det Allermindste,** til Foræring en Peberkage. Naar der bliver 4000 Subscribenter, skal et høistæret Publikum, det tør jeg love, blive forbauset ved hvad der saa skal skee. Men skulde, for at nævne det Høieste, en Tanke jeg næsten segner under, skulde Subscribenternes Antal blive 20,000: saa agter jeg at kjøbe Tivoli, saa at Adgang til Tivoli fremtidigen vil blive e n e og a l e n e og a l d e l e s u d e l u k k e n d e for mine Subscribenter. Det følger af sig selv, at jeg, hvis saa skeer, til den Tid ikke mere vil kunne holde mit Løfte om at opvarte Subscribentsamlere med Støvlepudsning; men dog skal jeg aldrig glemme, at jeg er og forbliver Publikums Kreatur og Skabning — af Intet og

---

*) A n m. Denne Terminus er forøvrigt ikke min Opfindelse, men skyldes en Erfaren. Det skal nemlig saa ofte være hændt, at Folk kom til dyrt nok at betale, hvad de fik som det var gratis, at paa Grund deraf dette Tilføiende er blevet nødvendigt: „aldeles", og for yderligere Sikkerheds Skyld: „uden at det koster det Allermindste". Man vil saaledes see, at det er saa langt fra at være en overflødig og tom Accumulation, at det snarere maaskee stundom alligevel bliver tvivlsomt, om man virkeligt faaer D e t gratis, hvilket man faaer „aldeles gratis og uden at det koster det Allermindste".

uden nogen min Fortjeneste; og skal jeg ved en symbolsk Handling, der svarer til Fodvadskningen i Catholicismen, for at betegne dette, een Dyrehavs-Søndag børste for mine Subscribenter, til Tegn paa, hvad jeg trods min uhyre Velstand er og forbliver.

For at naae Maalet skal jeg arbeide saa godt jeg kan af alle Livsens Kræfter, og underhaanden strax betroe Publikum hvad jeg agter at gjøre, hvoraf man vil see, at jeg endog i en vis Forstand holder mere end jeg lover. Saasnart jeg nemlig har faaet 500 Subscribenter, bekjendtgjør jeg hver evige Dag, at jeg har 1000 Subscribenter: naar jeg har faaet 1000, bekjendtgjør jeg hver evige Dag: dette aldeles uundværlige Blad, som i ganske kort Tid allerede har 2000 Subscribenter, — og tilføier: af Nr. 17 er tredie Oplag udkommet, **som aldeles gratis og uden at det koster det Allermindste** overlades tiltrædende Subscribenter. Fremdeles skriver jeg anonymt Roes og Lovtale over mig selv i et andet Blad. Men da dette Kneb allerede er saa forbrugt, især af Forfattere, saa det let mistænkes, har jeg udfundet et Raffinement. Jeg angriber mig selv anonymt i et andet Blad, men vel at mærke i et Tilfælde, hvor jeg har Ret, og indretter da Angrebet saaledes, at det er let at seire i Striden, som derfor ganske rigtigt ender med at Angriberen (det er mig selv) beskæmmet trækker sig tilbage, erklærer at han har tabt, har gjort mig Uret, og ender med en Lovtale over denne Angrebne (det er mig selv). I denne Henseende har mine Erfaringer som Udraaber paa Dyrehavsbakken, Leietjener og Marqueur beriget mig med mangfoldig Opfindsomhed. Det skal nok hjelpe, naar Publikum blot vil troe mig, og faae mig sat i Gang. Thi — ja det kan jeg godt betroe et høistæret dannet Publikum: Menneskene ere i Grunden Fæ. Med Publikum er det en anden Sag, Publikum er nemlig et saa ubegribeligt Noget, at ingen Tænker kan udgrunde det og at man kan tale med det om Alt. Man kan godt tale med Publikum i en By om alle Mennesker i den samme By, og til det høistærede dannede Publikum i denne By sige, at alle Mennesker i den samme By ere Fæ. Som sagt, men det bliver unter uns

høistærede Publikum: Menneskene ere i Grunden Fæ. Naar man blot fortæller, at man har mange Subscribenter og bliver ved at sige det, saa faaer man mange; thi naar det ene Faar gaaer tilvands, saa skal det andet ogsaa, og naar der ideligt siges om en stor Mængde Faar, at de gaae der og der tilvands, saa maa Resten med, saa troe Menneskene, at det maa være Tidens Fordring, at man for Skik og Brugs Skyld — ogsaa maa subscribere. Saa bliver det tilsidst en Vane, en dvask Nødvendighed for Menneskene at være med: og saa er Spillet vundet. Dette lærer man allerede af Jacobs Adfærd mod Laban. Thi hvad gjorde Jacob for at faae de hvide Faar til at føde spraglede Lam? Han skrællede Kjæppe og lagde dem hver Dag i Vandrenderne, saa Faarene aldrig fik Andet at see: saa hjalp det. Og saaledes ogsaa naar der hver evige Dag staaer i Avisen: jeg har 1000 Subscribenter, saa faaer jeg 1000 Subscribenter.

Altsaa, høistærede, dannede Publikum! skab mig, og lad mig komme til at begynde! De skal aldrig komme til at fortryde den gode Gjerning, jeg skal i al Evighed forblive, høistærede, dannede Publikum!

Deres Kreatur, Skabning og Ingenting

A. B. C. D. E. F. Godthaab.

Efterskrift.

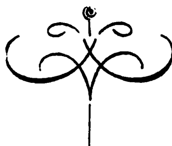
☞ Behag endeligen at læse Forordet, da det indeholder Ting af yderste Vigtighed.

Moralen.

„Naar det først er kommet saavidt, at Mængden skal bedømme, hvad der er Sandhed, saa er der ikke langt tilbage, førend det bliver afgjort med Næverne“.

Schelling.

(i Fortalen til Steffens' efterladte Skrifter).

[Studier til „Skriftprøver".
En Række løse Blade.]

[1.]

Skrift-Prøver.

Svendestykke

af

Willibald, Alexander, Alexius, Theodor, Holger (Rosenpind eller) Rosenblad,
vordende Forfatter.
(Forfatter-Lærling.)

I gamle Dage skrev man et første Skrift, hvormed man gjorde sig gjeldende eller ikke, men nu er Opgaven saa mangfoldig, at man gjør bedst i at levere en Navneklud, en Stilebog, for at habilitere sig og henlede Opmærksomheden paa sig, førend man vælger denne Næringsvei og sætter sig ned.

[Derefter fortsættes med en løs Skitse til det foran meddelte Forord, S. 826 ff.]

[2.]

Nr. 1.

Speculativ-bebudende Stiil.

Nr. 2.

Historisk-Prophetisk Stiil af en Seer og Barde.

Nr. 3.

Memoire-Stiil.

Den sidste Stænderforsamling eller noget lignende Nuværende, fortalt af en Olding med den Illusion, at det er 50 Aar siden: „Jeg kan godt

huske Sager, han var rød i Ansigtet." — „Først og fremmest saae jeg da der (i Stænderne) Prof. Sibbern" (ligesom Steffens saae Thorvaldsen ved Kroningen, hvor han ikke var). — Grundtvig, især siden den Tid, da han begyndte at holde Fyraften og see sine Prophetier gaae i Opfyldelse; thi han er i alle Maader til Tjeneste baade i at græde og raabe: „væ væ væ, at han offres allerede" — og i at see det skee.

[3.]

Jægeren,

en moralsk Fortælling.

Denne Begivenhed er saa vigtig i Danmarks Historie, at man har besluttet at bruge den som Inddelings-Princip. Istedetfor at inddele Danmarks-Historien i den Tid indtil det oldenburgske Huus eller indtil Souverainiteten, og saa den Tid efter, saa inddeles den nu passende i disse to Perioder: 1) den Periode indtil Heiberg blev Astrolog, 2) den Periode derefter.

Historisk usiagtig Stiil:

Astronomiens Historie i Danmark siden Prof. Heiberg blev Astronom.

(Det Forhistoriske: Antydninger i Intelligentsbladet, og at H. kjøbte en Kikkert, „hvorfor her aftrykkes og vedlægges Qvitteringen som et vigtigt Aktstykke.")

*

Forsøg i det Ølnordiske.

[4.]

Fibelbrædt.

Billedet er saa stort, derfor tager vi to Bogstaver, man kan ikke udstyre saaledes til hvert Bogstav.

J. H.

Jægeren sigter og skyder.

[S. K. har søgt at tegne en dertil svarende Figur.]

Et Vinterlandskab, en stjerneklar Vinteraften. Her seer I nu, Børnlille, en Jæger, det er Manden, han er en Jæger, og om ham lyder

Verset: „Jægeren sigter og skyder"; indprenter Eder dette Vers — altsaa: Jægeren sigter og skyder.

Om han træffer sees ikke her.

Dyr mangler det dog ikke paa; thi en ung Hind staaer og æder Straaet ud af hans laadne Støvler, og en gammel Hjort stikker fortrolig Hovedet og Hornene frem og lugter til Fængkrudtet, hvad det kan være, ja den ordentligt generer ham i Skuddet.

Han skyder. Børnlille, I veed nok, at man bør omgaaes forsigtigt med Gevær, og derfor brugte han ogsaa al mulig Forsigtighed, det seer I paa hans Sigte. Der skete derfor heller ingen Ulykke, uden at en gammel svækket og noget fortumlet Krage, der var faldet i Søvn i et Træ bag ved ham, — faldt ned og troede sig død. De andre Krager ilede til, og da de forklarede den Umuligheden deraf, svarede Kragen, at den i ethvert Fald følte sig truffen, og saaledes var den dog falden, om ikke for saa dog ved hans Skud ɔ: ved det, at hans Skud gik af.

(Stykket kan ogsaa forklares anderledes: at Jægeren dog ikke er saa gal, men at han ikke skyder efter Dyrene — men efter Stjernerne, og Hunden gjøer af Stjernerne. I saa Fald er det jo ganske rigtigt, at han sigter efter dem, og det er heller ikke usandsynligt, at han træffer dem. Det naaer han nok. Naar man staaer paa Valdbybakke, skal, ifølge den astronomiske Professor Heibergs Kalender, Afstanden være 26 Billioner, — 2 Mill. . . . Mile og 55 Alen og 3 Qvarteer.)

Dog tilbage til Kragen. Alle Kragerne loe, da beraabte den fortumlede Krage sig paa, at det gik ligesaa hos Menneskene. Der var engang en Mand, der spyttede ud af Vinduet uden at træffe Nogen eller incommodere en Eneste. Men et stakkels eenfoldigt Menneske, der fik at høre om hiin Mand, at han havde spyttet ud af Vinduet, gik saa længe og creperede sig derover, at det tilsidst blev ham tydeligt, at det var efter ham, han havde spyttet, uagtet den Eenfoldige end ikke havde været i Byen paa den Tid.

Der var en anden Mand; gjort til Gjenstand for et uværdigt Angreb, opløftede han sig snart derover, med ædel Selvfølelse følte han sin Existents betydningsfuldere end nogensinde. Han sammenkaldte sine Nærmeste og i mangen en bevæget Aftentime styrkede de hinanden i denne Høimodighed. Og see! han havde ikke brugt den fornødne Forsigtighed, det var ikke ham, men en anden Mand, der var Angrebets Gjenstand,
[afbrudt.]

Moralen.

Naar der gaaer et Skud af, saa følger deraf ikke strax, at Nogen er skudt, og Den, som falder ved Skuddet, er en Daare.

[5.]

Program over uskyldige og billige Fornøielser, ifølge mange Aars Erfaring.

Jeg staaer op om Morgenen — seer ud af Vinduet for at see om det er godt Veir, eller saadant Veir som jeg netop vil have det. Er dette ikke Tilfældet, da forlyster jeg mig med at betænke, hvilket Veir jeg dog helst vilde have, samt hvad jeg i saa Fald vilde have foretaget mig: er dette Tilfældet, da bevidnes mit allerhøieste Bifald med et Nik ved Hovedet og et huldrigt Smiil. Det er nemlig min Hoved-Forlystelse den, at jeg antager, at Alt dreier sig om mig, og at hele Verden kun er til for min Skyld. Denne Forlystelse er baade meget underholdende og høist uskyldig, thi jeg fordrer naturligviis ikke, at deraf skal følge Noget for et eneste andet Menneske, tvertimod bliver jeg narret ligesom Andre af Kjøbmænd o. s. v. Et Barn kan strides med et andet Barn, ja bringe det til Slagsmaal om en Hest, som løber forbi, idet det ene siger: den vil jeg have, — det andet: nei, den vil jeg have!

*

Om Morgenen strax gaaer jeg paa Torvet og erkyndiger mig om Torve-Priser (Tjenestepiger — Knippelsbro).

*

Især deler min Forlystelse sig i at variere. Her to Hoved-Variationer. Jeg betragter hele Kjøbenhavn som et stort Selskab. Men den ene Dag betragter jeg mig selv som Verten, der gaaer og samtaler med alle de mange indbudne og kjere Gjester; den anden Dag antager jeg, at det er en stor Mand, der har gjort Selskabet, og at jeg er Gjest. I Forhold dertil er jeg forskjelligt paaklædt, hilser forskjelligt o. s. v. De, der kjende mig, have vist oftere bemærket, at mit Væsen kan være noget forskjelligt; men at dette er Grunden, har de vel ikke drømt om. — Kjører en herskabelig Vogn forbi med 4 Heste for den Dag, jeg antager mig at være Verten, saa hilser jeg venligt, og antager, at det er mig, der har laant dem den deilige Vogn o. s. v.

Ogsaa paa en anden Maade varierer jeg: ved snart at betragte Kjøbenhavn som en stor By, snart som en lille.

*

Stundom vender jeg mig ganske bort fra Menneskene og er forelsket i Skyerne,*) — dette er et uskyldigt og høist tilladeligt Sværmeri, især

*) [Jfr. foran S. 200 ff.]

naar man passer paa at forføie sig hen paa eensomme Steder, hvor man ikke løber paa Nogen og smerteligt bliver erindret om, at man lever blandt Mennesker.

*

Striden mellem Kragerne og Maagerne paa Fælleden.

Den Tidsfordriv at kæmpe med Blæsten.

Dertil har jeg en stor Paraplui med stærk Stang, — nu gaaer jeg ud paa en af de meest stormeriske Pladser — slaaer Parapluien op og holder den for mig, mod Vinden, ligesom til Bajonnet-Fægtning mod Cavalleriet. Grebene ere følgende: Den ene Haand holdes paa Grebet, den anden lægger Tommelfingeren paa Fjederen foroven, at jeg kan narre Vinden, hvis den faaer for megen Magt, ved at slaae Parapluien sammen. — Nu slaaes vi.

Denne Tidsfordriv er tillige en yderst gavnlig Motion, fordi man maa gjøre de besynderligste Spring.

[6.]

Forsøg i det særdeles Ritide og Elegante, udelukkende som Nytaarspræsent Forfærdigede.*)

Om Fuglenes Træk og Lovene for disse, et populairt Foredrag med Tabeller og Tegninger.

At vor Tid er tungsindig, derom er der ingen Tvivl og intet Spørgsmaal; Spørgsmaalet er kun hvad derved kan være at gjøre, og hvad Tiden i denne Henseende fordrer; thi Tiden er en fornem Patient, der ikke foreskrives hvad den behøver, men spørges, hvad den fordrer. At anbefale, hvad Læger ellers gjøre imod Tungsind: Motion synes her ikke tilraadeligt, thi da Tiden er en Gjærings-Periode, skulde man troe den havde Motion nok, og Tungsindet kommer vel netop af den Gjæring og Fer-

---

*) [Et Udkast indskyder her:]

Et Forord af Forlæggeren, hvori han paa det Høitideligste forsikkrer, at det udelukkende er forfærdiget til Præsent.

Skal trykkes med en egen Art Bogstaver og med forgyldt Ramme omkring; meget Lidt paa Siden.

„Jeg forudsætter ikke lærde eller vidende men blot dannede Læsere, dog Eet endnu, at de kan Latin. Det har jeg selv anvendt 10 Aar paa at lære; jeg antager, at det kan læres paa mindre Tid, f. Ex. paa 2 Aar. Saasnart man har lært det, kan man umiddelbart gaae over til at læse mit Skrift, og det kan læses paa en halv Time."

menteren, hvis Udfald vil være at den rasker sig, thi syg er den, selv om Nogen vil ansee den for altfor rask. Ridning er ellers den Motion, man pleier at tilraade, men da Tiden jo er en Personifikation og ikke noget virkeligt Menneske, saa vil det være umuligt at faae den op paa en virkelig Hest. Men at ride paa en Kjephest er ingen Motion, hvad alle Tiders Erfaring har lært, da enhver Tid jo har en Kjephest.

Derfor er det i denne Nød, at jeg tilløb mig at foreslaae et inderligere Samliv med Naturen som midlertidig Smertestillelse indtil vi faae at see, hvad der kommer ud af Gjæringen, overbeviist om, at det er Det Tiden fordrer. Men hvad er vel saa forfriskende som at betragte Trækfuglene: denne Lovløshed tilsyneladet mig dog en fuldkommen Lov. Allerede Betragtningen af Stjernerne og deres afmaalte Gang over Himlen maa, især i denne Forbindelse, indrømmes Betydning som Lægemiddel mod vor Tids Tungsind. Men dette er kun det Classiske, og det Romantiske mangler.

(Hertil skal benyttes det Værk af Faber om vore Trækfugle.)

[7.]

Det om Grundtvig, som ikke bliver brugt i „Afsluttende Efterskrift",*) kan bruges her, noget omarbeidet. Titlen bliver: „„Dansk Pantheon": Pastor Grundtvigs Portrait."

[8.]

Resultater i al Korthed.

De 4 verdenshistoriske Monarchier, efter Geert Westphaler.

[9.]

Feuilleton-Stiil.

Cancelli-Bygningens Organisme.

Et Bidrag

til at oplyse Forholdet mellem Ganglie- og Cerebralsystemet.

*

Forskjellen mellem en Peripatetiker og en vandrende Ridder.

*

---

*) [Jfr. foran S. 366 ff.]

Forsøg i det Sociale-Statsborgerlige.

*

En Tale i Stænderne.

*

Forsøg i Projectmager-Stilen.

[10.]

En Gravblomst
ærbødigst
plantet
af
A. W. S. H. Rosenblad.

*

Bidrag til Talemaadernes Metamorphoser.

Livet er en Vei, — denne Talemaade har ikke blot Menneskene men ogsaa Talemaaderne maattet indsee Sandheden af; paa deres Vandring ad Livets Vei gjennemgaae de betydelige Forvandlinger.

[11.]

Feuilleton-Stiil.

Von Hörensagen eller Bidrag til en Theori om Lydellens Forplantelse.

Det er bekjendt nok med hvilken Hurtighed Lyden forplanter sig; der er betræffende Loven for denne Hurtighed i Forhold til de forskjellige Medier præsteret saa overordentlige Ting, Udbyttet af de skarpsindigste og omhyggeligste Jagttagelser, at Den, der i den Hensigt vilde vove at præstere Noget, maatte staae tidligt op. Dette fordrister jeg mig heller ikke til. Hvad der beskjeftiger mig er noget Andet, er Lydens Forplantelse gjennem det Medium, som kaldes Mængde og som ogsaa kaldes Snakken. Og her vil man støde paa Mærkeligheder af den meest forbausende Art, — her sees det ellers Uhørte, at Lyden forplanter sig saaledes, naar man siger Eet, at det ved Forplantelsen bliver noget ganske Andet — det eneste Tilfælde, hvor Forplantelsen afviger fra den Regel: at frembringe i Lighed med sig selv.

En phantastisk Beskrivelse af Rygtet (der findes upaatvivleligt i Tertullian og Cyprian en Passus, som kunde citeres).

[12.]

Nogle Haandtegninger til den geistlige Perspektiv-Kasse til Brug om Søndagen for den troende Menighed.

Det er nu 1800 Aar siden, at Christendommen kom ind i Verden, — hvor forandret: Alle ere vi Christne, en heel Verden af Christne!

Vi ere nu Alle Christne. — Tidernes Tegn i de sidste Tider siges at være det, at det tager af.

Det er ligesom de to Professor-Taler over en afdød Professor; den ene endte: derfor værer trøstede og græder ikke! Den anden begyndte: græder, græder! (Den ene af Professorerne var Joh. David Michaelis).

Tillæg.

I.

En Bladartikel af S. K. fra 1834.

[I „**Kjøbenhavns flyvende Post. Interimsblad Nr. 34**", Onsdagen den 17. Decbr. 1834 (redigeret af J. L. Heiberg) findes Sp. 4-6 optaget følgende Artikel, der ifølge en nu forefundet egenhændig Optegnelse af S. K. stammer fra hans Haand, men ikke forhen har været kjendt som hans Arbejde:]

Ogsaa et Forsvar for Qvindens høie Anlæg.

Man har havt saameget imod, at Damerne søgte at uddanne sig, foruden i en practisk ogsaa i en theoretisk Retning; ja selv gjennem dette Blad, Nr. 33,*) er der forelagt Publikum

*) [I Nr. 33 af „Interimsbladet" for 4. Decbr. 1834 findes Sp. 5-7 en lille Artikel: „Qvindens høiere Oprindelse forsvaret" af E. P., der rimeligvis ogsaa turde være af S. K., skjøndt han ikke her selv har vedgaaet det:]

Qvindens høiere Oprindelse forsvaret.

Idet vi støtte os paa den af Jean Paul og flere Andre fremsatte og forsvarede Sætning, at den største Digter er den største Philosoph, og deraf efter mathematiske Grundsætninger slutte, at en stor Digter er en stor Philosoph, ere vi ved at læse mange Digteres Værker, der røbe et ved Begeistring klartskuende Seerblik, komne til den Overbeviisning, at Qvindens Oprindelse er ikke jordisk, men ætherisk; en Overbeviisning, der efter at have rodfæstet sig hos os deels ved mange elskende Ynglinges Paastande, deels ved egen Iagttagelse af Fiinheden i den qvindelige Structur, og den Ynde og Skjønhed, det qvindelige Livsprincip viser i sine Formationer, er

en Ironi herover, fornemmelig med Hensyn til den videnskabelige Dannelse, som for nærværende Tid tilbydes dem gjennem Forelæsninger; men hvor ubilligt! Alle Tiders Historie viser,

---

bleven saameget mere sikkret derved, at Qvinden selv synes at ahne sin høiere Oprindelse (som jo ogsaa Plato siger, at al Lærdom er Erindring), idet hendes lette Klædebragt, Gang og Tale antyde en fængslet Psyche, der er i Begreb med at udfolde sine Vinger for at flyve bort.

Man indvende ikke mod det Princip, jeg heraf nedenfor vil opstille, den Anskuelse af Qvindens Væsen, Fortidens Historie indeholder. Thi hvad Qvindens Behandling i Paradis angaaer, saafremt første Mosebog iøvrigt indeholder virkelig Historie, da kan den kun undskyldes ved Datidens aabenbare Barbari, som især træder frem i Kains Brodermord. Og hvad det angaaer, at Eftertiden og en stor Deel af Nutiden behandler Qvinden snarere som et nyttigt Huusgeraad, end beskuer hende som et Kunststykke, da maa vel Grunden søges deels i en Misundelse, hvormed Adam betragtede Eva, som Djævlen, efter Muhameds og Rabbinernes Lære, Adam; deels i en Misforstaaelse af den Sandhed, at Qvinden er skabt af Manden, idet denne, istedetfor i Qvinden at see den af sin Aske sig hævende Fugl Phoenix, troede derved at have Ret til at befale over Qvinden, som sin lovlige Eiendom. Vi opstille altsaa tillidsfuldt det Princip, at Qvinden er et overjordiskt Væsen; som saadant kun Gjenstand for Ærefrygt, og at hun kun bør virke, for at aabenbare sig i sin Herlighed.

Medens nu vor Tid synes i Hovedsagen at være enig med os, forekomme dog adskillige Phænomener, som her trænge til en nøiere Prøvelse, især synes adskillige Mænd, følgende Basilius's urigtige Princip, der ligger til Grund for hans Lære: „at Qvinderne skulle i Opstandelsen staae op som Mænd", at miskjende denne Sandhed; de navnligen, som ved at opfordre Qvinden til videnskabelige Øvelser, synes at ville stille sig selv over hende. Vi ville ikke nøiere indlade os herpaa, men til deres Ære troe, at de selv ansee dette Foretagende for urigtigt, og hellere gaae over til at undersøge, om Qvinden ved at følge saadanne Opfordringer, har miskjendt sin høiere Oprindelse eller ikke.

For ikke længe siden begyndte Qvinden ofte at fremtræde i en Form, der var laant fra Manden, nemlig i Beenklæder, og syntes saaledes at stille Manden over sig, i Analogi med den Sætning: »a potiori fit denominatio«; og denne hendes Antagelse af Mandens Fortrin blev endnu mere sandsynlig, da vi saae hendes

at man idetmindste for en Deel har anerkjendt Qvindens høie Anlæg. Neppe var Mennesket skabt, før vi allerede finde Eva, som Tilhører ved Slangens philosophiske Forelæsninger; og vi see, at hun med saa megen Lethed har sat sig ind i dem, at hun strax kunde gjøre Anvendelse af sammes Resultater i sin huuslige Praxis. Dette Anlæg til Spekulation, og den dermed forbundne Trang til dybere Indsigt, som allerede her viste sig, søgte man i Østerlandene at tilfredsstille; thi derfor indespærrede man Qvinder i Serailler; og naar en enkelt Vandrer har vovet sig ind i disse Helligdomme, var det vistnok alene dreven af Videbegjærlighed; derfor gik de tilslørede, for ei at forstyrres

Slægt i saa stort Antal besøge Forelæsningerne. Dog omstøder dette ikke vor Sætning, men synes tvertimod ved nøiere Undersøgelse at begrunde den endnu mere. Hvad nemlig det første Phænomen angaaer, da kommer det, som alle Modens Afvexlinger, af et høiere Væsens Lyst til at fremtræde i vexlende Form, og hvad det andet angaaer, da vil Qvinden uden Tvivl kun saaledes aabenbare sig i sin Herlighed for de andre Skabninger, der glæde sig ved Skuet.

Men Qvinden bør da ogsaa iagttage Skinnet af Consequents. Vi ville da 1) ikke som Jean Paul sige, at Qvinder (og Børn) maa ikke anspænde deres Dybsindighedsstreng, at den ikke skal springe (thi denne Mand gik ud fra et urigtigt Princip, som hans „grönländische Procesße" vise), men bede dem at spænde den Streng stærkere og holde Forelæsninger indbyrdes, i hvilken Henseende et bekjendt Kobber af Chodowiecky i Claudius's Værker vil tjene til Oplysning.

Vi ville 2) heller ikke derfor forlange, at de skulle blive borte fra Forelæsninger for i Kogebogen at søge chemiske Kundskaber, og iagttage hvorledes en Fornuftrealisation udvikler sig i Gryden, men opfordre dem til at lære Mandfolkene den Evne, de ifølge deres høiere Natur besidde, nemlig at leve af Intet, eller dog Lidet, da disse ellers ville snart paa det Føleligste erfare, hvad Sult er, og saaledes, ifølge et bekjendt Ordsprog, berøves deres Heltekraft.

Det er endelig 3) heller ikke vor Mening, at „de bør gjøre noget Godt med Hænderne", som Apostlen siger, men vi bede dem om at anvende den Tid, de tilbringe paa Auditorierne, med at dyrke de Kunster, de hidindtil med stor Consequents have dyrket, navnlig at brodere og trække Perler, idet de, ved herved at fordærve deres Øine, have tydeligen lagt deres Had til Materien for Dagen, og derved deres Ophøielse over denne.

P. E

i deres Tankerækker. Dog ikke Alle reves saaledes ud af Livet, for at ruge over mere abstracte Gjenstande; en stor Mængde søgte mere i Livet at gjøre deres Dygtighed gjeldende. Som Taler har Qvinden saa stort et Talent, at hun har gjort Epoche i Historien ved en egen Retning, nemlig de saakaldte Sparlagens-Prædikener, Gardin-Prædikener o. s. v.; og Xantippe staaer endnu som Mønster paa qvindelig Veltalenhed, og som Stifter af en Skole, der har vedligeholdt sig indtil Dato, medens Socrates's Skole forlængst er forsvunden. Skjøndt Christendommen var haard nok imod Qvinderne, ved at forbyde dem at tale i Forsamlinger, indrømmede den dem dog en Tumleplads for deres Veltalenhed i Husene; og naar Rabbinerne forbød dem at tale med, var det alene, forbi de vare bange for, at de skulde stikke dem ud eller blotte deres Daarligheder. I Middelalderen viste noksom de talrige Hexe-Processer den dybe Indsigt, Qvinden havde i Naturens Hemmeligheder.

Dog mange Aarhundreder henrandt, inden man ret anerkjendte Qvindens høie Anlæg. Dette var Frankrig forbeholdt; og her ville vi alene henvise til to Phænomener: at Fornuften i den franske Revolution repræsenteredes af et Fruentimmer, og at Saint-Simonnisterne satte dem paa aldeles lige Trin med Mændene. Føier man nu hertil, at det endnu aldrig er lykkedes at beseire en Dame i Dispute, at Qvindens dialektiske Dygtighed har bragt mangen Opponent til Taushed, saa indseer man vistnok hendes Overlegenhed i aandelige Ting, en Overlegenhed, som strækker sig til alle Grene af de sjelelige Evner; og deraf kommer det formodentlig ogsaa, at Forgemakkerne vrimle af Damer, som dog ere gifte, forbi nemlig deres Skarpsindighed, Opfindsomhed o. s. v. langt overgaaer Mændenes.

Paa disse Qvindens store Anlæg lade vor Tids Damer os heller ikke savne Exempler. Vi skylde Damer flere theatralske Arbeider, hvoraf eet, som beriger Casuistiken med nye Collisions-Tilfælde, gjør megen Opsigt.*) I de sidste Aar er en

*) [Hr. Pst. Schiødte i Aarhus har henledet Udg.s Opmærksomhed paa, at S. K. her kan have tænkt paa Fru Gyllembourgs dramatiske Ar-

Dame den Eneste, der har beviist Sjelens Udødelighed — en Bog,*) der i Forening med Christiane Rosens Kogebog har tjent til at holde Livet i Mange. Med hurtige Skridt ile Damerne frem til deres ophøiede Maal: i Æsthetiken leveres Critiker af Damer; i Medicinen rækker Sundheds-Collegiet dem Haanden til at lade Folk springe fra Veghætten; i Kunsten give de dem af med de meest ophøiede Gjenstande: overjordiske Væsener fremtrylle de paa Lærredet, og arbeide i Forening med Mændene til Kunstens Udbredelse; i Fabrikvæsenet ere de de første Opfindere af at sye Handsker af Strømper; i Historien følge de stærkt med Tiden, og mangt et Blad, mangen Journal, som Manden anseer for ubetydelig, undgaaer ikke deres skarpe Blik — i Modejournaler studere de Tidsalderens Aand. Takkede være derfor I, store Mænd! som hjelpe dem op til Erkjendelsens Høide-Punkter, men alligevel ikke glemme det andet Kjøn; derfor er det saa skjønt at see, at den Mand, der især vil virke for Damer, dog ikke glemmer Mændene, og endelig udstrækker sin menneskekjerlige Begeistring til Alle. Med Glæde seer jeg den Tid imøde, da Damerne ville vide at gjøre sig Rede for, hvad Kjerlighed egentlig er, ville have en klar Forestilling om Varmens Væsen, ville i Historiens Studium langt overgaae Mændene i Nøiagtighed, idet de endog ville vide, hvad Hagbart og Signe have spist til Middag, og om de overhovedet spiste Noget; ville skue dybt ind i Treenighedens Hemmeligheder (dog denne Lære vil især falde dem vanskelig; thi hidindtil have de havt ondt ved at begribe, at To kunne være enige). Saa vender da tilbage, I Middelalderens Riddertider, i en anden Sphære! Ligesom man fordum anerkjendte Damerne som Kamp-Dommere, saaledes

begge: „Fregatskibet Svanen“, hvad ogsaa synes rimeligt nok (jfr. „Skrift. af Forf. til „En Hverdagshist.““, 1851, IX, S. 211-251, — samt en Brevvexling om Stykket mellem Heiberg, Mynster og Hertz, fra 1832 og 33, jfr. „Breve til og fra J. L. Heiberg“, S. 145-153). „Svanen“ er ikke opført.]

*) [Til hvilken Bog der her sigtes er Udg. ubekjendt. Maaske til en af „Hverdagshistorierne“?]

skulle nu Disputatser, Theater-Stykker, philosophiske Arbeider underkastes Eders Dom; ligesom Ridderne bare hver sin Dames Farve, saaledes skal der ei længere være Tale om Kantianere, Hegelianere o. s. v.; nei! for Fremtiden skal Benævnelsen de Blaa, de Røde o. s. v. træde i Stedet; af Evas Haand skulle vi modtage Kundskabens Æble. Saa hæver Eder da over Jorden! Allerede forvandles I foroven til bevingede Fugle; fylder blot de store Ærmer med Luft, og forsvinder for vore Øine, for den store Mængdes Øine, der vil være tilstede ved Damernes Himmelfart. Saa flyver da fra denne utaknemlige Jord, hæver Eder paa Philosophiens Vinge, og seer med Foragt ned paa dem, hvis feige Trælle-Sind skulde med de fordums Jøder foretrække at blive tilbage ved Kjødgryderne. Og naar da Mændene i denne kolde Vinter have angret deres Synd, da vil et Foraar smile ved Eders Tilbagekomst, da skal Qvinden atter række Manden Haanden — en Sommergjæk og Vinternar.

A.

*

[Der findes rimeligvis flere hidtil ukjendte pseudonyme Artikler af S. K. skjulte under forskjellige Mærker i Datidens Blade; Udg. antager det saaledes for afgjort, at følgende Artikel i „Kjøbenhavns flyvende Post. Interimsbladet Nr. 37" for 21. Febr. 1835 er af S. K.:]

Emancipation fra Pligtens Aag.

Det er utroligt, hvilke Byrder der paaligge Nutidens Mennesker. Vel ere disse Byrder langt mindre, end de, man havde at bære forhen, men dengang stode Folk i den eenfoldige Formening, at de vare fødte til at bære Byrder, og bare dem derfor taalmodigen. Nu er det en anden Sag: Enhver veed, at han er fribaaren, d. e. fri for at bære Noget; og det maatte være en daarlig Person, der ikke, saasnart Børneskoene ere traadte, og Skolen gjennemløbet, i Magtfuldkommenheden af sin Frihedsfølelse kunde bevise den Sætning: at en honnet Person vel finder sig i at handle efter Pligt, naar og saalænge dette behager ham, men at det er Trællesind at gjøre det, fordi det forlanges som Pligt; at Ingen, der veed, hvad Frihed er, under saadan Betingelse gjør det, uden forsaavidt han tvinges ved Nødvendigheden, og at det er Despoti at fordre Pligtens Opfyldelse som et Bud.

Forfatteren af disse Bemærkninger er langt fra at opstille denne Synsmaade som udelukkende for den ældre, som man med en vis Arrogance pleier at kalde den modnere Alder; han er tvertimod af den Mening, at den fornemmelig skal vente at finde Indgang hos Ungdommen, og ved denne at gjøre sig gjældende. En anden Sag var det i gamle Dage, da Ungdommen var ung og gik i den ældre Erfarings Skole; men nu, da Ungdommen er bleven gammel (d. e. klog), og indseer, at den dog engang i Tiden vil komme til at afløse den nu ældre Slægt, kan den lige saa godt gjøre det nu strax, og være, hvad den dog med Tiden vilde vorde: „Tidens Herre". Under saadanne Forhold er det baade taabeligt og frugtesløst at mene, at enten Ungdommen, eller nogen anden Alder, der er bleven saa klog, at den slutter sig til den unge Tids Fane, skulde nedværdige sig til at gjøre sin Pligt, fordi den paalægges eller fordres som Pligt. Det maa siges og det kan ikke siges høit og indtrængende nok, at i denne Pligt-Fordom ligger Tidens værste Brøst; derfor staaer endnu saameget stille, eller gaaer bagvendt. Nei, hæv Pligten! stil Menneskene paa et indifferent Punkt mellem Pligten paa den ene og dens Modsætning paa den anden Side, lad Skranken falde, og Du skal see, med hvilken Iver de ville jage efter Pligten. Den vilde blive de Tøileløses mest velsignede Kjæledægge.

Det er ubegribeligt, at Nogen endnu kan tvivle herom. Beviserne ligge dog saa soleklare for os. De møde os paa Gader, i Stræder, hjemme, ude, paa hellige og profane Steder. Enten er næsten hele Europa gal, eller denne Sætning maa være sand. Enhver see sig kun med nogen Opmærksomhed omkring, og han vil strax bemærke, hvor trøgt og trevent de Fleste udføre deres Gjerning. Dette indrømme nu vistnok Alle, men kun Faa gjøre sig det klart, hvoraf det kommer, og end Færre ere hidtil blevne opmærksomme paa den store, følgerige Sandhed, der saa at sige laller den nye Tid paa Læberne: at til Tidens meest trængende Fornødenheder hører at emanciperes fra Pligtens Aag.

Kun Fordom og Eensidighed og den deraf udsprungne Mangel paa Evne til at sætte sig ind i Andres Tankegang, kan afholde Mænd, der ellers ere respectable nok, fra at opgive denne tilligemed saa mange andre falske og skadelige Traditioner fra den eenfoldige, forblindede Fortid. Nogle enkelte Exempler ville gjøre Tingen klarere.

Spadserer man paa Slotspladsen paa den Tid, Folk skulle indfinde sig til at gjøre deres Pligt i Collegierne, vil man let blive vaer, hvor langsomt, med hvor misfornøiede og vrantne Miner Mange ligesom slæbe sig derhen; hvor lidet Klokkeslettet iagttages o. s. v. Man maatte være blind for ikke at see, at Staten lønner kun altfor Mange, der langtfra ikke gaae til Arbeidet med den Lyst, som var saa ønskelig baade for dem selv og Staten; og dog er Intet vissere, end at der iblandt disse Lunkne ere Mange, som baade have Evne og Villie

til med Varme og Iver at foretage sig mange Ting, som ikke ere deres Pligt. Følger man nu efter dem, og gjør sig Ærinder i Contoirerne — Herre Gud! hvor dybt vil man finde det ogsaa der under Idealet! Man beklager, at det er saa, og tænker maaskee, at det var godt, om der gaves virksommere Midler end de hidtil anvendte, til at befordre Pligternes Opfyldelse. Men Den, som seer dybere i Tingen, begriber, hvor Skoen trykker, og indseer, at hele Ulykken er netop Pligten, den kjedsommelige, den forhadte Pligt! Midlet er sikkert og let: Forkynd at Ingen har den Forpligtelse at møde eller at arbeide i Contoirerne eller i Collegierne, men at det staaer Enhver frit der at indtage de Pladser, som forhen gaves visse bestemte Personer med den Forpligtelse at udføre de dertil anviste Arbeider; lad Contoirerne aabnes for de Lysthavende, og I skulle see med hvilken Iver Folk fra alle Sider, over Høibro, Holmens- og Knippelsbro, gjennem Slotsgaarden og bag om Slotskirken ville strømme til, for at faae Sæde i Contoirerne og Stemme i Collegierne.

Ved dette Exempel vil Enhver kunne selv veilede sig videre. Hvorledes skal man for Exempel forklare sig, at saa mange Geistlige ere saa lunkne i Udøvelsen af deres høie Kald, at deres Tale er kold og mat, deres Formularer afvigende fra Ritualet o. s. v., dersom man ikke lægger Mærke til den eneste Grund hertil: at det er dem utaaleligt at opfylde deres Pligt som Pligt. Kirkevæsenet vil aldrig komme til at svare til sin Bestemmelse, saa længe det har Pligten at kæmpe imod. Driv denne ud af Kirken, lad det være en fri Sag at prædike, døbe o. s. v., og I skulle see, hvilken Trængsel der vil blive ved Opgangen til Prædikestolen, hvilke Skarer af Tilhørere der ville indfinde sig, naar Mænd af Folkets Midte føre Ordet; og det vil vise sig, med hvilken glimrende Hofstat af onde Aander Djævelen vil indfinde sig i Parade om Døbefonten.

Der tales saameget om, hvor grueligt det er, at offentlige Kasser bestjæles, da dog enhver Kasserer veed, hvor streng hans Pligt er, at lade den ham betroede Kasse uantastet. Man bryder Hovedet med at udfinde Midler, der kunde gjøre det umuligt at overtræde denne Pligt. Hvilken Vildfarelse! Veed man da ikke, at det er den forbudne Frugt, der smager bedst? Nei, kunde der kun sørges for, at det ei falder nogen Kasserer ind, at det er imod hans Pligt at tage de ham betroede Penge, da vilde Alt i Tryghed kunne overlades til ham. Med Kassen vil det da nok gaae sin Gang; men man vogte sig for at lade Pligten blande sig deri med sine plumpe Indgreb, thi da er Trylleriet flux forbi, og Ulykken maaskee allerede skeet.

Det var Forfatterens Hensigt endnu at sige nogle Ord om den beklagelige Fordom, at Staten er berettiget til at fordre Collegieflid af de Studerende, som ville opnaae de Øiemed, for hvilke eenfoldige

Forfædre have gjort Collegieflid til Betingelse; men det Urigtige, ja Oprørende i denne Forpligtelse er allerede andensteds beviist saa klart, at nærværende Forfatter ikke tør tiltroe sig, at kunne føie Noget til, som er værdt at høre. Derimod haaber han ved ovenstaaende Bemærkninger at have givet et ikke overflødigt Bidrag til at see Sandheder, der, naar de betragtes isolerede, staae Fare for at miskjendes, i en Sammenhæng, hvori de baade ville vinde i Klarhed og Styrke.

Resultatet er, at det, som nu fremfor Alt er fornødent, er at erkjende og realisere den Sandhed, i hvilken Tidsalderens Gjæring alene vil finde sin Hvile: at naar blot Enhver har faaet de Rettigheder, han forlanger, er Pligten overflødig, ja skadelig.

— ld —

II.

[Nogle Barndomserindringer om S. K.,

gjengivne efter skriftlig og mundtlig Meddelelse af en Præst, der har godkjendt det her Nedskrevne og samtykket i dets Offentliggjørelse.]

„Jeg var vel kun en Dreng dengang, men jeg har dog bevaret en klar Erindring om S. K. fra den Tid han, i Begyndelsen af Fyrgetyverne, jævnligt kom i mine Forældres Hus. Det var i Reglen i Skumringen han kom for at hente Fader ud til en Spadseretur. Vi sad da som oftest ved Thebordet, han satte sig iblandt os men nød Intet. Derimod tog han altid levende Del i Samtalen med sin ganske mærkværdige, ualmindelige Gave til at kunne tale med Folk af enhver Alder, under ethvert Livsvilkaar; at han ved saadanne Lejligheder gjorde sine Studier, er vist utvivlsomt. Hyppigt som Samtalen var bedst igang og S. K. inde i en Sætning, kunde han bryde af med de Ord: „Skal vi saa heraf tage Anledning til at gaa?“ og saa gik han. Var Faders gamle Fader tilstede, kunde S. K. tiltale ham paa en saa ligefrem og jævn Maade, at det var som talte Bedstefader med en af sine Jævnlige; og os Børn — han kunde spøge og le saa hjerteligt med os og over os, lavede Mad med min Søster, smagte paa Børnemaden og var glad og munter, saa man skulde fristes til at tro, at han var et meget lykkeligt Menneske med et let, overgivent Sind; saa kunde Hovedet under denne glade, lykkelige Latter sænke sig helt ned mellem Skuldrene, mens han lagde sig tilbage paa Stolen og gned sine Hænder, saa Diamanten i hans Ring derved funklede omkaps med de dybe sjælfulde Øjne, der var blaa og milde. Denne Ring var vor Lyst, og naar vi improviserede vore Smaakomedier paa Dukketheatret, skulde det altid laves saaledes, at ogsaa den kunde faa sin Rolle i Stykket. Vi holdt alle af ham, og en gammel Tante sagde saa ofte til os: „Den S. K. er dog rigtig et rart Menneske.“ Vi havde i Huset en Original, en Tjenestepige af den rigtige kjøbenhavnske Sort, en sand Type. S. K., der jo gjerne talte med alle mulige Mennesker, havde sine bestandige Løjer af at snakke med hende og faa hendes Mund paa Gled; han fik sig

tidt en god Passiar med hende nede i Gaarden, og den gik saa igjen i Stuen til stor Fornøjelse for os Børn. Især var han saa jublende glad, da hun engang havde sagt: „Nei, seer De nu, Hr. Magister! enhver ordentlig Pige maa have sig to Kjærester. Snedkersvendene ere nu de netteste om Sommeren, men Skomagersvendene give de bedste Baller om Vinteren.“

Et smukt og dyrebart Minde, som vi Børn med Taknemlighed bevare, satte han sig i vor Kreds efter min Faders Død, da han i Gjerningen viste min Moder megen styrkende Deltagelse. I lang Tid kom han nu meget hyppigt til os; efter at have ført Samtalen med os alle, gik han gjerne ene med Moder ind i en Stue, hvor de kunde sidde i Ro, og hvor han ret kunde tale Trøst til hende. Vi kunde godt mærke, hvor velsignet han i saadanne stille Timer maatte have talt med hende, hvor godt hun havde deraf, og hvor hjerteligt hun kunde længes efter ham, naar han blev længere borte end sædvanligt. Han var i Ordets bedste Forstand Enkens Ven og Trøster, der ogsaa stod hende bi i rent praktiske Forhold (med smaa Penge-Omsætninger, Indkjøb af Obligationer osv.). Men tilsidst brød han ganske af, og hertil angav han som Grund: „De er nu, kjære Frue! atter kommet i Ro og Ligevægt, De har faaet nye Kræfter, og nu kan De undvære mig; De skal nu vænnes til at staae paa Deres egne Ben. Desuden — Enhver, jeg kommer i Berøring med, kommer derved paa Presenterbakken, og det har Deres Døtre, som nu voxe til, slet ikke godt af.“ Men saa blev han ved at skrive Moder til, og vi mødte ham aldrig paa Gaden, uden at han kom hen til os. Gik vi saa fra ham, undrede det os tidt, især min Søster, at vi havde turdet tale saadan med ham, et saa forunderligt gjennemtrængende graaligt Skjær havde hans Øine nu faaet istedetfor den kjendte milde blaa Glands fra vor Barndom. Fra mit Hjem erindrede jeg derimod det satiriske Smil og Blik, hvormed han kunde møde Folk, naar de paatrængende søgte hans personlige Bekjendtskab, og generede ham med at gjøre sig vigtige ved i ham at tilbede den store Mand. — Hvor han elskede Foraarsblomster, især Liliekonvaller! Fra Præstens Have i Taarnby hentede vi hvert Foraar en stor Buket til ham, og en af mine Søstre skulde saa som lille Pige bringe dem hjem til ham. Da blev han glad, gned Hænderne, gaaende op og ned i Stuen, og sagde: „Lad mig nu se, bare jeg havde et Stykke Sukker, ... det har jeg ikke, ... men maaske min Kone har,“ — og saa lo han, og saa kom Posen frem, og hun gik glad bort.

Om S. K.s Ejendommeligheder i hans mere kraftige Aar har jeg bevaret enkelte Træk i min Erindring, men de ere formodentlig almindeligt kjendte. Han beboede en stor elegant Lejlighed,*) havde en Række Værelser møblerede, om Vinteren opvarmede og oplyste, i hvilke han gik

*) [1843-44: Nørregade 230; 1845-48: Nytorv 2; 1849-50: Rosenborggade 156 A; 1851: Nørregade 43; 1852: Østerbro 108 A; 1853-55: Klædeboderne 5-6.]

meget frem og tilbage; i hver Stue, saavidt jeg mindes, Blæk, Pen og Papir, som han under Vandringen af og til benyttede for at fastholde en Tanke ved et henkastet Ord eller et Tegn. — Han kunde kun daarligt finde sig i at modtage Besøg, og Tjeneren maatte nok nægte ham hjemme uden for ganske Enkelte. Følte han Trang til Mennesker, søgte han dem, og ogsaa for sin Helbreds Skyld opholdt han sig gjerne flere Timer om Dagen i fri Luft, enten i det forskjelligste Lune paa de berømte Spadsereture gjennem de mest befærdede Gader (med den uundgaaelige Paraply under Armen) eller paa de endnu berømtere Kjøreture. Han kjørte stundom hele Nætter, jeg troer for at faa overvundet den Søvnløshed, hvorunder han led.*) Hans Legeme var skrøbeligt, men de uhyre Sjælekræfter holdt det

---

*) [Udg.s Note. — Mellem S. K.s skriftlige Efterladenskab fandtes en Mængde Kvitteringer, pakkevis ordnede, og blandt disse frembød en Række kvitterede Maaneds-Regninger fra Hyrekudsk Lassen i Lille Helliggejststræde nogen Interesse, da man ved Hjælp af dem fik et Begreb om den Maalestok, hvorefter S. K. foretog sine ofte omtalte Kjøreture fra Kjøbenhavn. Exempelvis tages her nogle Aargange:

1844.

Jan. 30: Lyngby. — Febr. 15: Hørsholm. — Marts 29: Bellevue. — April 19. 29. 21: Røjels Kro. — 27: Lyngby, Dyrehaven. — Maj 2: Roskilde. — 8. 11. 19. 22: Røjels Kro. — Juni 1: Bellevue, Røjels Bom. — 5. 8. 9. 21. 25: Røjels Kro. — 11: Fredensborg, Frederiksborg. — 17: Lundehuset. — 29: Strandveien. — Juli 5. 20: Røjels Kro. — 6: (ingen Stedangivelse). — 12: Lyngby, Jægersborg, Fortunen, Dyrehaven. — 16: Roskilde. — 27: Lyngby. — August 2. 11. 27: Lyngby. — 23: Røjels Bom. — 24: Dragør. — 31: (ingen Stedangivelse). — Septbr. 3. 12: Bellevue, Eremitagen. — 20: Fredensborg. — 23: Røjels Kro. — Oktober 3: Fredensborg. — 8. 17. 26: Lyngby. — Novbr. 8. 20: Fredensborg. —

1845.

Jan. 17 og Febr. 6: Hørsholm. — Marts 7: Lyngby. — April 2. 26: Hørsholm. — 9: Taarbæk. — 17: Hillerød. — Maj 3: Hørsholm. — 26. Røjels Kro. — 31: Rudersdal. — Juni 7: Sorø, Pedersborg (3 Dage). — 19: Hørsholm. — 29: Røjels Kro. — Juli 8. 24. 30: Røjels Kro. — 11. 16: Fredensborg. — 25: Kongelunden. — August 5. 19. 25: Røjels Kro. — 6. 14: Kastrup, Dragør. — 9. 26 Fredensborg. — Septbr. 7: Røjels Kro. — 10: Frederiksborg. — 12. 23. 29: Fredensborg. — Oktober 16: Hørsholm. — 30: Fredensborg. — Novbr. 13. 21: Lyngby. Decbr. 19: Fredensborg. —

1846.

Febr. 16: Hørsholm. — 27: Lyngby. — Marts 25: Hørsholm. — April 3: Sorø og Pedersborg (et Par Dage). — 11: Lyngby. — 20: Fredensborg.

oppe. Det blev fortalt os, at han ofte hos G. havde stærke Anfald af sine Lidelser, saa han kunde falde om paa Gulvet, men med knugede Hænder og strammede Muskler kæmpede han med sin Smerte, optog saa atter Traaden i den afbrudte Samtale og sagde da ikke sjeldent: „Fortæl det ikke igjen, hvad Nytte har Folk af at vide hvad jeg bærer paa."

— — Sit gamle Venskab for mine Forældre fornægtede han ikke men henvendte dengang altid et lille Ord til os Søskende, naar han senere traf os. Som ung Student traf jeg ham saaledes paa Gaden engang; han var da i sit humoristisk-overmodige Lune, vilde maaske ogsaa føle sig for hos mig og sagde: „Ja, ser De, nu har Danmark

---

— Juni 8: Fredensborg. — 19: Charlottenlund, Røjels Kro. — 21. 22: Røjels Kro. — Juli 11: Røjels Kro. — 18: Hørsholm. — 28-29: Fredensborg, Hillerød. — August 2. 31: Røjels Kro. — 6: Charlottenlund, Ordrup. — 15: Charlottenlund, Røjels Kro. — 17: Kongelunden (Amager). — 22: Hørsholm. — Septbr. 3: Fredensborg, Frederiksborg. — 16: Charlottenlund, Røjels Kro. — 26: Røjels Kro. — Oktober 3: Røjels Kro. — 28: Sorø. — Novbr. 24: Fredensborg. — Decbr. 7: Røjels Kro. — 17: Lyngby.

1847.

Jan. 6: Røjels Kro. — Febr. 5: Lyngby. — Marts 1. 16. 18: Lyngby. 6: Fredensborg. — 27: Røjels Kro. — April 6. 16: Røjels Kro. — 8. Fredensborg. — 22: Roskilde. — 29: Pedersborg ved Sorø (3 Dage). — Maj 7. 25. 29: Røjels Kro. — 17: Lyngby. — Juni 4. 29: Fredensborg. — 14: Pedersborg ved Sorø (3 Dage). — Juli 10. 27: Fredensborg. — 14. Dyrehaven, Røjels Kro. — 18. 20: Lyngby. — August 5: Fredensborg, Frederiksborg (2 Dage). — 13: Dyrehaven, Røjels Kro. — 29: Røjels Kro, Frederiksborg. — Septbr. 1. 20: Fredensborg, Frederiksborg (hvergang 2 Dage). — 10: Røjels Kro, Dyrehaven. — 28: Røjels Kro. — Oktober 1: Frederiksfund. — 3: Lyngby. — 11: Pedersborg ved Sorø (3 Dage). — 20: Røjels Kro. — 31: Rudersdal Kro. — Novbr. 3: Lyngby. — 9: Røjels Kro. — 15: Frederiksborg. — Decbr. 2: Lyngby. — 4. 10: Røjels Kro.

*   *

En Meddeler har til Udg. gjengivet en Andens Ytringer saaledes:

„Kjøreturene til Nordsjælland skulde foregaa uhyre hurtigt. „Luftbadet" gjorde ham godt. Vognen mødte præcis, og selv var han altid til en fortvivlet Grad nøjagtig, hvad Klokkeslettet angik. Afsted gik det altsaa. Vi kom til Fredensborg. Kudsken skyndte sig ind i Gjæstgivergaarden og sagde blot: „Magisteren!" Alt kom i Bevægelse. S. K. traadte ind og sagde kun: „Godmorgen!" og vi gik saa ud i Skoven. Ved Tilbagekomsten fik vi Suppe og Kylling eller And. Saa tog S. K. 10 Rd. frem og sagde: „Her, min lille Pige. Du er nok saa god at betale det Altsammen." Hjem igjen i samme Fart. Kudsken grinte, for han fik 5 Rdl. i Drikkepenge. Paa disse Gallopreiser kunde S. K. være Elskværdigheden selv, saa indtagende, saa glad, spillende med Vid, fuld af Følelser og Tanker."]

haft sin største Billedhugger i Thorvaldsen, sin største Digter i Oehlenschlæger og nu i mig sin største Prosaist — nu staar Danmark ikke længe!"

I de senere og sidste Aar forandrede Sygdommen ham kjendeligt; han færdedes vel endnu meget paa Gaderne, men jeg troer ikke, at han nu som tilforn havde Lyst til at tale med Folk, idetmindste gav han i de Tider aldrig mig Lejlighed til at vexle et Ord med sig."

III.

[En udateret egenhændig Optegnelse af S. K. paa et Kvartblad:]

Vort Gravsted vil jeg til Foraaret have gjort saaledes istand.

Den opretstaaende lille Støtte (hvorpaa staaer det om Faders første Kone) tages bort. Gitteret lukkes der bag ved.

Gitteret gjøres smukt istand.

Lige indenfor Gitteret, hvor hiin lille Støtte stod, anbringes en tilhuggen Gravsteen med et Marmor-Kors ✝. Paa Pladen af denne Gravsteen anbringes de Ord, som før stode paa hiin lille Støtte.

Lænet til denne Gravsteen anbringes den Tavle med Faders og Moders Navne samt det Øvrige, der jo er Faders egen Redaktion.

Saa gjøres der en Tavle svarende til denne Tavle, paa hvilken det skrives (men med en mindre Skrift og saaledes at der bliver større Plads tilovers), det som nu staaer paa den store flade Steen, der ligger over Graven, hvilken store Steen reent borttages. Denne Tavle lænes ogsaa op mod Gravstenen.

Hele Gravstedet jævnes saa og besaaes med en fiin Art lavt Græs, kun udvises i de 4 Hjørner en ganske lille bitte Plet med bar Jord, og i hvert saadant Hjørne anbringes en lille Busk af tyrkiske Roser, troer jeg man kalder dem, nogle ganske smaae bitte mørkerøde.

Paa den Tavle (paa hvilken det skrives, der stod paa den store flade Steen, nemlig Navnene paa min afdøde Søster og Broder) bliver saaledes saa rigelig Plads, at der ogsaa mit Navn skal anbringes:

Søren Aabye, født d. 5. Mai 1813, død —

og saa bliver der Plads nok til et lille Vers, som kan sættes med en Petit:

Det er en liden Tid,
Saa har jeg vunden,
Saa er den ganske Strid
Med Eet forsvunden,
Saa kan jeg hvile mig
I Rosensale
Og uafladelig :|:
Min Jesum tale.

(Af Brorson Nr. 231, Nr. 1 i det Afsnit om Bestandighed og Fremvæxt i Troen.)

*

[Det anførte Vers er taget af H. A. Brorsons Psalme: „Halleluja, jeg har Min Jesum funden." — Om Gravstedet paa Assistents Kirkegaard jfr. „Af S. K.s Efterl. Pap. 1833-43", S. XXXVI, Noten **)]

Af

Søren Kierkegaards

Efterladte Papirer.

1845—1846.

II.

Ved

H. P. Barfod.

Kjøbenhavn.

C. A. Reitzels Forlag.

1872.

Bianco Lunos Bogtrykkeri ved F. S. Muhle.